Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ПІДГОТОВКА ОХОРОНЦІВ ПРАВОПОРЯДКУ В ХАРКОВІ (1917–2017 рр.)

Збірник наукових статей і тез доповідей
на науково-практичній конференції
до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові

(м. Харків, 25 листопада 2017 р.)

Харків
2017

УДК 351.74«1917/2017»(477-54)
ББК 67.9(4УКР)301.16р-1
П32

Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученнями Харківського національного університету
внутрішніх справ від 30.08.2017 № 126, від 24.10.2017 № 172

Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–
П32 2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017. – 340 с.

Збірник містить близько 200 наукових статей і тез доповідей учасників науково-практичної конференції за такими напрямками: історія підготовки правоохоронців у Харкові та в Україні; психологічні та педагогічні аспекти підготовки кадрів для Національної поліції України; особливості підготовки фахівців кібербезпеки для Нацполіції; підготовка фахівців для органів досудового розслідування Нацполіції: проблеми та перспективи; навчання та вишкіл кадрів для кримінальної поліції Нацполіції; підготовка фахівців для підрозділів превентивної діяльності Нацполіції; роль науки та наукової діяльності в підготовці кадрів для Нацполіції; здійснення національно-патріотичного виховання курсантської та студентської молоді як важливий чинник підготовки кадрів для Нацполіції України.

УДК 351.74«1917/2017»(477-54)
ББК 67.9(4УКР)301.16р-1

Матеріали друкуються за рішенням оргкомітету конференції, викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори. Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (http://www.univd.edu.ua) у розділі «Видавнича діяльність. Матеріали науково-практичних конференцій, семінарів тощо»), а також у репозитарії ХНУВС (http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/).

©Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017

ЗМІСТ

СВІТЛИЧНА Ю. О.
Правовий захист іноземного інвестування як складова забезпечення правопорядку в Україні ... 15

СОКУРЕНКО В. В.
Початок підготовки охоронців правопорядку в Харкові (1917 р.) ... 20

КЛИМЕНКО І. В.
Десять кроків реформування поліції ... 22

БАНДУРКА О. М.
Становлення підготовки охоронців правопорядку в Харківському національному університеті внутрішніх справ у перші роки незалежності України (1991–2001 рр.) ... 23

ГУСАРОВ С. М.
Екскурс в історію підготовки правоохоронців на Слобожанщині ... 28

БЕСЧАСТНИЙ В. М.
Історичний нарис про внесок Донецької спеціальної середньої школи міліції у справу підготовки кадрів для органів внутрішніх справ Харківської області ... 31

ШВЕЦЬ Д. В.
Психологічні аспекти реформування поліції ... 33

БУРДІН М. Ю.
Роль Вільного козацтва в охороні правопорядку в Україні у 1917 році ... 35

КЛОЧКО А. М.
Юридичний ліцей у системі підготовки охоронців правопорядку в Харкові ... 36

ДАНИЛЬЧЕНКО Ю. Б.
Україна в європейському антитерористичному просторі: від терогенності до партнерства ... 37

ОРЛОВ П. І., ПАВЛИКІВСЬКИЙ В. І.
Ініціатива, пошук, результат ... 38

ГРЕЧЕНКО В. А.
Програми навчання у школах міліції Харкова у 1922–1923 рр. ... 40

АБЛАМСЬКИЙ С. Є.
Роль взаємодії слідчого з іншими органами і підрозділами при розслідуванні кримінальних правопорушень ... 42

АВДЄЄВ О. О.
Контроль за діяльністю вищих навчальних закладів України як елемента Національної поліції ... 43

АВРАМОВА О. Є., САВЧЕНКО А. С.
Поліцейське піклування щодо психічно хворих осіб ... 45

АЛЕКСАНДРОВ Ю. В.
Визначення понять «ідентичність» і «професійна ідентичність» ... 46

АНДРОСЮК В. Г.
Діяльнісно-рефлексивні аспекти інформаційної компетентності слідчих 48

БАБЕНКО О. О.
Емоційний інтелект і психологічна розумність як складові ресурсності представників юридичних видів професій 50

БАЛАЦ Р. М.
Проблемні питання щодо правового регулювання запобіжної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України 51

БАНДУРКА С. С.
Захист приватної власності як завдання діяльності Національної поліції України 53

БАРАНЕНКО Р. В., ТУРЖАВСЬКА К. О., ЛИТВИН О. Я.
Аналіз кваліфікаційних вимог до кіберполіцейських 54

БЕЗУСА Ю. О.
Деякі науково-теоретичні питання систематизації нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України 55

БЕЗПАЛОВА О. І.
Впровадження вищими навчальними закладами системи МВС України інноваційних методів освітньої діяльності 58

БОНДАРЕНКО О. О.
Переваги підготовки фахівців для підрозділів слідства органів Національної поліції України у відомчих навчальних закладах 59

БОРТНІК О. Г.
Роль науки цивільного права в підготовці кадрів для Національної поліції України 60

БРЕУС Є. В.
Застосування слідчими психологічного впливу під час розслідування злочинів, скоєних проти життя та здоров'я особи 62

БРИГАДИР І. В.
Перспективи підготовки поліцейських в Україні: окремі потенційні проблеми 63

БРУСАКОВА О. В.
Національно-патріотичне виховання співробітників Національної поліції України 65

БУРБЕЛО Б. А.
Організація професійної підготовки працівників Національної поліції України 67

ВАКУЛОВИЧ Е. В., КИРИЧЕНКО Т. С.
Науковий підхід щодо визначення понять свободи та особистої недоторканості у сімейному та кримінальному праві для застосування у практичній діяльності поліції 69

ВАСИЛЕНКО В. А.
Культура українського фахового спілкування: соціопсихолінгвістичний аспект 71

ВАСИЛЕНКО М. Є.
Професійно-ціннісні орієнтації як детермінанта службової поведінки співробітників правоохоронних органів 73

ВАСИЛЬЄВ А. А., ПИРОЖЕНКО О. С.
До питання протидії кіберзлочинності підрозділами Національної поліції України 75

ВЕСНА О. О.
Сєнсожиттєві орієнтації як показник психологічного здоров'я працівників поліції 77

ГАВРИЛЕНКО О. А.
Генеза закладів навчання працівників міліції у Харкові на початку 20-х рр. XX ст. (за матеріалами Державного архіву Харківської області) 78

ГАЛКІН Д. В.
Правові засади розвитку професійної освіти в системі МВС у повоєнний період 80

ГАЛКІНА О. М.
Деякі питання підготовки кадрів міліції у 1960–70-х роках 81

ГАЛУШКО К. О.
Обґрунтування значення цивільно-правової науки для майбутніх кадрів Національної поліції України 83

ГІДЕНКО Є. С., МАЛЯРЕНКО С. А.
З історії підготовки правоохоронців у Харкові та Україні 84

ГЕРАЩЕНКО Т. Г.
Формування наукової раціональності у студентів-юристів 86

ГЕТМАНЕЦЬ О. П.
Завдання науки фінансового права при підготовці правоохоронців в Україні 87

ГЛАДКОВА Є. О.
Правоохоронна складова протидії наркозлочинності 89

ГЛОБЕНКО Г. І.
До питання підвищення кваліфікації слідчих Національної поліції України 91

ГОНЧАРУК О. М.
Національно-патріотичне виховання української студентської та курсантської молоді як один із пріоритетних напрямів сучасної освіти 92

ГОРБАЧ Н. Л., КАЛЬЧЕНКО Т. М.
Професійна культура спілкування курсантів-правоохоронців у процесі вивчення іноземної мови 93

ГОРБАЧОВА О. В., ПЛАТКОВСЬКА О. В.
Національна поліція як суб'єкт забезпечення публічної безпеки і порядку: психологічний вимір 95

ГОРОБЕЦЬ Н. О., ДВОРНІЧЕНКО Л. Л.
Професія «поліцейський» як примус і покликання 96

ГРЕСА Н. В., КАРНАУХ Я. І.
Роль копінг-поведіки у професійній діяльності поліцейських 98

ГРИШКО Л. М.
Практика Європейського суду з прав людини та підготовка правоохоронців 100

ГУЛЬТАЙ П. М.
Проблемні питання підготовки слідчих Національної поліції України 101

ГУЦУЛЯК М. Я.
Про окремі питання реалізації Стратегії розвитку системи МВС України до 2010 року 102

ДЖАФАРОВА М. В.
Питання нормативно-правового регулювання патріотичного виховання курсантської та студентської молоді 105

ДЖАФАРОВА О. В.
Особливості підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України: питання сьогодення 107

ДОРОШЕНКО В. А.
Суб'єкти громадського контролю за діяльністю Національного антикорупційного бюро України 109

ДОЦЕНКО В. В., ХАРЧЕНКО С. В.
Особливості використання тренінгових технологій у підготовці кадрів для Національної поліції 111

ЄВДОКІМОВА О. О., ЛАМАШ І. В.
Толерантність до невизначеності як ресурс саморегуляції особистості працівників поліції 112

ЄВТУШОК В. А., ЛАХМАНЮК Ю. В.
Національна ідея як важливий чинник підготовки кадрів для Національної поліції України 114

ЖДАНОВА І. В., БАКУМЕНКО І. О.
Емоційна компетентність і шляхи її розвитку у працівників Національної поліції 116

ЖУРЕНКО О. М.
Образ «історичної людини» в контексті новітнього епосу 20-х рр. XX ст. (за романом Ю. Яновського «Чотири шаблі» (1930 р.)) 118

ЗАБОЛОТНА Ю. В.
Здійснення національно-патріотичного виховання курсантів і студентів за допомогою створення україномовних соціальних мереж 121

ЗАВАЛЬНИЙ М. В.
Залучення курсантів вищих навчальних закладів МВС України до наукової діяльності 122

WILSON P., ЗАГУМЕННА Ю. О.
Професійна підготовка працівників правоохоронних органів як основа конструктивної взаємодії поліції та громади 124

ЗАЙЦЕВ О. Л.
Роль дисципліни «Право інтелектуальної власності» в системі підготовки кадрів для Національної поліції України 126

ЗАХАРЕНКО Л. М.
Особливості професійного спілкування патрульних поліцейських у проблемних ситуаціях 128

ЗАЯЦЬ К. Д.
Особливості шахрайств, що вчиняються в кіберпросторі 130

ЗЕЛЕНЯК П. А.
Правове регулювання охорони дитинства в Україні 131

ЗЕМЛЯНСЬКА О. В.
Комунікативна компетентність та її роль в діяльності працівника поліції 134

ІВАНЦОВ В. О., ЧИШКО К. О.
Співвідношення адміністративного примусу як методу адміністративної діяльності поліції та поліцейських заходів 136

ІВАНОВА І. Л., КОРШЕНКО А. Є.
Використання мультимедійних технологій як засобу формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх правоохоронців 138

КАЗНАЧЕЄВА Д. В.
Питання післядипломної освіти поліцейських 139

КИРИЧЕНКО Т. С., КРАСИЦЬКА Л. В.
Роль сімейно-правової науки в підготовці кадрів для Національної поліції України 141

КІДІНА Н. В.
Дискусійні питання призначення покарання неповнолітнім 142

КІКІНЧУК В. В.
Щодо шляхів удосконалення діяльності підрозділів Національної поліції 145

КІКІНЧУК В. Ю.
Кадрові процедури в Національній поліції України 146

КОГУТ О. О.
Взаємодія як один з аспектів спілкування слідчого 148

КОЛОМОЄЦЬ Н. В.
Роль і значення наукових гуртків вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання в підготовці кадрів для Національної поліції України 149

КОМЗЮК А. Т.
Національно-патріотичне виховання як складова професійної підготовки майбутніх офіцерів Національної поліції України 151

КОРОБЦОВА Д. В.
Особливості психологічної підготовки кадрів для Національної поліції 153

КОНДРАТОВ Д. Ю.
Роль дисциплін кримінально-правового циклу в діяльності ХНУВС з підготовки кадрів для Національної поліції України 155

КОЦАН І. Д.
Організація роботи радянської міліції в Ізюмському повіті Харківської губернії в умовах військового часу доби Української революції 157

КОЧУРА О. О., ЦИРКУЛЄНКО С. С.
Про окремі аспекти підготовки фахівців органів досудового розслідування Національної поліції України, які спеціалізуються на розслідуванні дорожньо-транспортних пригод ... 159

КРАВЦОВ Д. Р.
Психологічна стійкість особистості: напрямки дослідження 161

КРАСНОВА Н. В.
Важливість виховання патріотизму в курсантів ВНЗ системи МВС 162

КРЄПАКОВ І. О.
Теоретичний зміст поняття «попередження злочинів» 164

КРИЖНА В. В.
Основні засади Положення про Міністерство внутрішніх справ УРСР 1973 року 166

КУБРАК В. П., СТРУКОВ В. М.
Історія створення і розвитку інформаційно-аналітичних підрозділів МВС України 167

КУДЕРМІНА О. І.
Психологічні передумови ефективної взаємодії працівників
Національної поліції України із представниками ЗМІ 169

КУДІНОВ В. А.
Особливості підготовки в Національній академії внутрішніх справ фахівців
з кібербезпеки для Національної поліції України 171

КУХТІНА І. М.
Професійна адаптаія працівників Національної поліції України 172

ЛАЗАРЄВ В. В.
Нормативно-правові засади регулювання громадянства в Україні в 1917–1921 роках 174

ЛАМАШ І. В., БОНДАРЬ М. О.
Специфіка готовності до іноваційної діяльності працівників поліції 175

ЛАРІНА Т. Ф., ФУРСА В. А.
Роль дисципліни «Судова бухгалтерія» в підготовці кадрів
для Національної поліції України 177

ЛЕВАШОВ О. С., ПОЧУЄВА В. В.
Моделювання умов професійного іншомовного спулкування майбутніх
правоохоронців 178

ЛЕВАШОВ О. С., ДЯГІЛЄВА Л. Д.
Вдосконалення мовної підготовки фахівців у ВНЗ системи МВС 180

ЛЕЩЕНКО О. С.
Особливості ресурсності сучасних поліцейських 182

ЛИТВИНОВ О. М., ОРЛОВ Ю. В.
Кримінологічна школа ХНУВС: на шляху до нових звершень 183

ЛОГВИНЕНКО Є. С.
Покарання в законодавстві Драконта: оцінки в історіографії 185

ЛОГВИНЕНКО І. А.
III Універсал Української Центральної Ради в історії національного державотворення 187

ЛОПАЄВА О. М.
Психологічні та педагогічні аспекти підготовки кадрів для Національної поліції 188

ЛУКАШ С. С.
Практичне навчання як основна складова процесу підготовки висококваліфікованих поліцейських 190

МАКАРЕНКО П. В., ЛАРІОНОВ С. О.
Харківська школа юридичної психології: становлення і сучасність 191

МАКАРОВА О. П.
Умови розвитку професійної ідентичності 193

МАКОВОЗ О. С.
Детермінанти підготовки кадрів для Національної поліції в контексті формування економіки знань 195

МАЛОГОЛОВА О. О.
Напрями національно-патріотичного виховання курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання 197

МАРЧУК М. І.
Роль навчальних дисциплін конституційно-правового блоку для підготовки українських поліцейських 199

МЕЛЬНИК К. Ю.
До питання правового регулювання контрактів про проходження служби в поліції 201

МІЛОРАДОВА Н. Е.
Періодізація теоретичних поглядів на проблему професіогенезу особистості фахівця 202

МОРОЗ О. В., ХОДЄЄВА Н. В.
Право на інформацію про стан здоров'я при відборі, підготовці та проходженні служби співробітниками Національної поліції України 204

МУРАХОВСЬКА Т. Є.
Роль курсу теорії держави і права в підготовці кадрів поліції 206

НАСТЕНКО М. О.
Фінансова поліція як напрям підготовки сучасних правоохоронців в Україні 208

НЕБРАТ О. О.
Окремі аспекти забезпечення прав і свобод громадян при застосуванні Національною поліцією поліцейських заходів 209

НЕВЗОРОВ І. Л., ХОТЕНЕЦЬ П. В.
Приватні військові компанії та право: гострі питання, деякі світові тенденції нормативного регулювання 212

НЕВЯДОВСЬКИЙ В. О.
Особливості звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення 214

НОСОВ В. В.
Підготовка поліцейських в аспекті застосування цифрової криміналістики у розслідуваннях кіберзлочинів 216

ОЛІШЕВСЬКИЙ О. В.
Встановлення можливості оцінки суспільної небезпечності особи 217

ОРЛОВ Ю. В.
Проблеми трансформації окремих кримінально-правових відносин в Україні крізь призму юрисдикції Міжнародного кримінального суду 219

ПАЗИНИЧ Т. А.
Пропозиції щодо вдосконалення програми підготовки слідчих і профорієнтаційної роботи у вищих навчальних закладах МВС України 221

ПАЛЮХ А. Я.
Шведський досвід психологічних засад дії поліції при охороні громадського порядку 222

ПАНКРАТОВА В. О.
Деякі особливості підготовки патрульних поліцейських у сучасних умовах 223

ПАНОВА І. В.
Щодо окремих питань визначення стандартів кібербезпеки при підготовці працівників для кіберполіції 225

ПАНОВА О. О.
Особливості кадрового забезпечення публічної безпеки в Україні 226

ПЕРЦЕВА В. А.
Проблема співвідношення національної культури і мови з ментальними категоріями 228

ПЕТРЕНКО С. П., ГОРЕЛІК Д. С.
Психологічні та педагогічні аспекти підготовки кадрів до Національної поліції 229

ПЕТРОВСЬКА С. А.
Інноваційні форми візуалізації освітніх матеріалів при викладанні дисциплін у вищих навчальних закладах 231

ПІХУРЕЦЬ О. В.
Участь правоохоронних органів у забезпеченні ефективного захисту права інтелектуальної власності 233

ПОГРІБНИЙ І. М.
Загальнотеоретична підготовка поліцейського: питання практичного спрямування 235

ПОНОМАРЬОВ С. П.
Сектор безпеки України: поняття, ознаки, зміст 236

ПОСОХОВА Я. С.
Здатність до прогнозування як фактор успішної професійної діяльності операторів та диспетчерів служби «102» Національної поліції України 238

ПРІБИТКОВА Н. О., ШОРОХОВА Г. М.
Дистанційне навчання як інноваційний підхід у сфері підготовки кадрів для Національної поліції України 240

РОМАНЮК В. В.
Вплив специфічних умов навчання у ВНЗ МВС України на здійснення підготовки поліцейських 242

САВЧУК Т. І.
Зв'язок науки та практики при викладанні дисципліни «Криміналістика» під час підготовки кадрів для Національної поліції України 243

САДИКОВА Я. М.
Формування професійних інтересів у процесі підготовки кадрів для Національної поліції 244

САЛМАНОВ О. В.
Щодо проблемних питань поміщення осіб у приймальник-розподільник для дітей під час кримінального провадження 246

САЛМАНОВА О. Ю.
Про компетенцію та повноваження Національної поліції України щодо прийняття адміністративно-юрисдикційних актів 247

САПЕЙКО Л. В.
Формування кадрового складу міліції в 60–70-х роках ХХ століття 249

САППА М. М.
Перший детективний твір з участю поліції був створений на Харківщині 251

СВІТЛИЧНИЙ В. А., ОНИЩЕНКО Ю. М.
Актуальні аспекти підготовки курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ як фахівців кібербезпеки 253

СВЯТОКУМ І. О.
Проблеми оцінки діяльності Національної поліції в контексті професійної мотивації її працівників 254

СЕРГІЄНКО Д. В.
Роль тактичної та тактико-спеціальної підготовки у підготовці кадрів для підрозділів кримінальної поліції 256

СЕРДЮК О. О.
Дослідження «Публічна безпека та довіра до правоохоронних органів» як інструмент удосконалення роботи правоохоронних органів 258

СИНЯВСЬКА О. Ю.
До питання формування правової культури поліцейських 260

СІДЕЙ О. В.
Конституційні гарантії права фізичної особи на здоров'я 262

СКРИННІКОВА К. О., ТИМОШЕНКО Д. В.
Значення науки цивільного права для формування правової свідомості працівників поліції 263

СЛИНЬКО Д. В.
Особливості форм правового виховання курсантської та студентської молоді 264

СЛИПЧЕНКО С. А.
Толкование норм права 266

СМОЛА Р. М.
Історія підготовки правоохоронців у Харкові та Україні 268

СОРОКІНА Г. М.
Формування полікультурної компетенції співробітників поліції 269

СТЕПАНЮК Р. Л., ЛАПТА С. П.
Щодо вдосконалення криміналістичної підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України 271

СТРАШОК Є. В.
Організація роботи слідчого поліції в умовах сьогодення 272

СЮРКАЛО Б. І.
Економіко-правові аспекти ефективності наукової діяльності у сфері підготовки кадрів для Національної поліції України 273

ТАТАРОВ О. Ю.
Сучасні тенденції розвитку кримінального процесуального законодавства України 275

ТВЕРДОХЛЄБОВА Н. Є.
Гендерна рівність як засіб підвищення якості підготовки кадрів 277

ТЕРЕЩУК С. С.
Правові підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій 279

ТЕТЮШЕВА О. Ю.
Психологічне супроводження професійної діяльності працівників слідчих підрозділів Національної поліції України 280

ТІХОНОВА М. А.
Роль правоохоронних органів у створенні та розвитку спортивних організацій в Україні на рубежі XIX–XX століть 282

ТЮРІНА В. О.
Комунікативна компетентність як професійна якість особистості майбутніх правоохоронців 283

ТЯГЛО О. В., ВОРОПАЙ Т. С.
Чого навчати у XXI столітті? 285

ФЕДОРЕНКО О. І.
Зміст і особливості підготовки правоохоронців в Україні в період 20–40-х років XX століття до роботи з дітьми 287

ХАМАТОВ Д. О.
До проблеми діяльності оперативних підрозділів з метою нейтралізації протидії розгляду кримінальних проваджень у суді 289

ХОДАК Є. С.
До питання визначення структури адміністративно-правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб 291

ЦВІРКУН Н. Ю.
Формування толерантності у поліцейських 293

ЦІЛЬМАК О. М.
Основні положення інформаційно-технологічної компетентності поліцейського 295

ЧЕБУКІНА О. Г.
Соціально-психологічна характеристика тероризму 296

ЧЕЛПАН О. В.
Заходи загальносоціального запобігання пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів 298

ЧЕПІГА Л. П.
Взаємозв'язок схильності до ризику та стратегій подолання стресу в ситуаціях проблемного спілкування в системі «людина – людина» у співробітників групи реагування патрульної поліції 301

ЧЕРВОНИЙ П. Д.
Особливості формування курсантського колективу 303

ЧЕРЕВКО К. О.
Особа потерпілого від незаконного проведення аборту 304

ЧЕРЕДНИЧЕНКО В. Б., КУЛИК І. А.
Визначення напрямків підготовки фахівців з кібербезпеки для поліції України 306

ЧИЧА Р. П.
Особливості оскарження діяльності слідчого на початкових етапах досудового розслідування 308

ЧОРНИЙ І. В.
Патріотичне виховання молоді на матеріалі сучасної української фантастики (твори Лади Лузіної) 309

ЧУМАК В. В.
Європейський досвід реформування правоохоронних органів (на прикладі Естонії) 310

ШАПОВАЛ В. М.
Право і правопорядок у житті соціуму: філософський погляд 312

ШАПОВАЛ Л. А.
Філософські проблеми патріотичного виховання 313

ШАТРАВА С. О.
Мінімізація корупційних ризиків під час проходження служби в органах Національної поліції 315

ШАХОВА К. В.
Вимога сучасності: оперативно-розшукова протидія злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи підрозділами кримінальної поліції 316

ШЕВЕЛЕВ К. Є.
Окремі питання розслідування та кваліфікації умисних убивств, скоєних за умов «неочевидності» 318

ШЕВЧУК Т. А.
Щодо ролі науки в підготовці кадрів для Національної поліції України 319

ШИШКА О. Р.
Юридична особа публічного права: проблеми юридичної термінології 321

ШЛОМІН О. Ю.
Психологічна компетентність поліцейського 322

ШУЛЬГА А. М.
Правове виховання, юридична освіта та правова культура охоронців правопорядку.....324

ЮРТАЄВА К. В.
Сучасні тенденції викладання дисциплін кримінально-правого циклу
для фахівців з кібербезпеки підрозділів Національної поліції України 325

ЮРЧЕНКО О. М.
Сучасні прояви організованої злочинності у сфері державної безпеки 327

ЮХНО О. О.
Окремі напрями забезпечення й удосконалення професійної підготовки
поліцейських для підрозділів протидії кіберзлочинам.....329

ЮШКЕВИЧ О. Г.
Тимчасове затримання транспортних засобів як
вид превентивного поліцейського заходу.....331

ЯРЕЩЕНКО О. А.
Підготовка фахівців для підрозділів Національної поліції України
за допомогою сучасних технічних засобів навчання 333

ЯСЕЧКО С. В.
Звільнення від відповідальності за порушення права на інформацію ОВС.....334

ЯЦЕНКО В. П.
Окремі питання реалізації громадського контролю за діяльністю Національної поліції336

ЯЩЕНКО А. М.
Деякі міркування щодо вдосконалення законодавчої регламентації
протидії злочинності у сфері громадської безпеки 337

УДК 346.543

Юлія Олександрівна СВІТЛИЧНА,
кандидат наук з державного управління,
голова Харківської обласної державної адміністрації

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Питання про правовий захист іноземного інвестування розглядалися в наукових працях О. М. Бандурки, О. П. Гетманець, С. В. Симов'яна, О. Я. Шаліло, О. В. Носової, О. М. Вінника, І. Л. Райніна, Є. В. Ковальова, Н. В. Павліх та інших учених. Указані та інші вчені досить аргументовано і всебічно досліджували окремі положення правового захисту іноземного інвестування, але, враховуючи, що за останні роки набули поширення такі форми іноземного інвестування, як створення спільних підприємств, міжнародних об`єднань і організацій, кредитні угоди, співпраця на компенсаційній основі, та враховуючи сучасні проблеми розвитку регіонів, виникала потреба додаткової характеристики правового забезпечення іноземного інвестування. Вказана мета обумовлюється також зростаючим обсягом зовнішньоекономічної діяльності національних суб`єктів господарювання.

В Україні створено необхідні умови для взаємовигідного співробітництва з іноземними партнерами для інвестування ними коштів у різні сфери суспільного життя, встановлено пріоритети іноземного інвестування, законодавчо закріплено нормативні правила інвестиційної діяльності, визначено об'єкти для інвестування, передбачено гарантії, здійснюється захист прав іноземних інвесторів, але процеси залучення і порядок адміністрування іноземного інвестування з огляду на перспективи розвитку економіки України потребують додаткового аналізу і вдосконалення. Закон України «Про режим іноземного інвестування» [1] визначає іноземні інвестиції як цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Законом передбачено надання центральним та місцевим органам виконавчої влади певних адміністративних повноважень з питань організації інвестиційної діяльності, визначення об'єктів інвестування, сприяння реалізації інвестиційних відносин і контролю за дотриманням правил інвестиційної діяльності.

Залучення зовнішніх джерел фінансування розширює і зміцнює інвестиційну базу економічного розвитку, робить його більш стійким, динамічним і ефективним, зокрема, сприяє реалізації державної регіональної політики, політики соціально-економічного розвитку регіонів. Закон України «Про засади державної регіональної політики» [2] проголошує основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні й організаційні принципи державної регіональної політики.

Державна регіональна політика визначена в Законі як система цілей, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, економічних, екологічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної та культурної самобутності.

Державна регіональна політика забезпечується відкритістю і прозорістю, вільним доступом до інформації, передачею на місця владних повноважень для їх кращої реалізації, єдністю загальнодержавних інтересів і цілей, підтримкою просторової, політичної, економічної, соціальної, гуманітарної цілісності України, підтриманням правопорядку в усіх регіонах. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням ролі регіонів як економічних суб'єктів міжнародного рівня, безпосередніх учасників міжнародного поділу праці. В нинішніх умовах регіональний розвиток також суттєво впливає на загальні темпи національного розвитку і визначає їх. І тому пріоритети управління соціально-економічним розвитком регіонів є найбільш актуальними у більшості країн світу. Нині перед Україною постає необхідність побудови принципово нової моделі взаємовідносин між центром та регіонами, вдосконалення інструментарію регіональної політики, правового закріплення статусу регіону, формування принципів розмежування повноважень різних рівнів управління тощо. Ставлення до розробки

© Світлична Ю. О., 2017

регіональної стратегії розвитку як до найважливішого заходу регіонального управління, який за самою своєю суттю має поєднувати перспективну та поточну діяльність, погоджувати дії між різними суб'єктами державного регулювання в інтересах зростання добробуту суспільства та підвищення показників регіонального розвитку, є, безперечно, домінуючим у сучасній регіональній політиці [3].

Іноземне інвестування може здійснюватись у різних формах залежно від змісту та мети інвестування, спеціального правового режиму, що встановлює спеціальне нормативне регулювання, системи стимулів та обмежень, особливостей правового статусу суб'єкта інвестування (держава, фірма, приватна особа і т. п.), наявності спеціально уповноваженого органу з відповідними повноваженнями у сфері правового регулювання інвестиційної діяльності та інших економіко-правових обставин.

Держава шляхом прийняття відповідних адміністративно-правових актів здійснює контроль за станом відповідності діяльності інвесторів, виконавців та інших учасників інвестиційних відносин до встановлених правил, норм і нормативів, здійснює їх захист шляхом виявлення порушень та застосування до порушників заходів впливу з метою усунення негативних наслідків неправомірної поведінки, відшкодування збитків, завданих такою поведінкою, та відновлення попереднього стану інвестиційних відносин.

Розвиток України за сучасних умов реформування економічних відносин потребує дієвого державного регулювання інвестиційних процесів. Державі належить провідна роль у створенні економічних стимулів, гарантій політичної, економічної, оборонної, екологічної безпеки, у зацікавленості суб'єктів господарювання та всіх громадян в економічному зростанні. Пожвавлення інвестиційної активності на внутрішньому ринку, залучення іноземних інвесторів украй необхідні для стабілізації економіки. Розвиток інвестиційних процесів у різних секторах української економіки в 2016 році набув нових обертів. Головною метою місцевого економічного розвитку є підвищення рівня та якості життя населення, що можливе за широкого залучення внутрішніх та іноземних інвестицій. Саме успішні інвестиційні проекти здатні забезпечити зростання обсягів виробництва продукції та надання послуг, збільшити кількість якісних робочих місць, підвищити податковий потенціал території, сприяти зростанню добробуту громади. Залучаючи іноземні інвестиції, необхідним є й забезпечення їх захисту, що відображається у створенні правових гарантій, які і є об'єктом дослідження у цій статті.

Дослідження правових гарантій іноземного інвестування не може існувати без розкриття економічної та юридичної складової поняття «іноземні інвестиції».

Термін «інвестиції» походить від латинського слова «invest», що означає вкладення коштів. У ширшій трактовці інвестиції являють собою вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. Інвестиції мають фінансове та економічне визначення [4, с. 54].

Як економічна категорія іноземна інвестиція виражає соціально-економічні відносини між іноземним інвестором і реципієнтом іноземного капіталу з приводу об'єкта, процесу інвестування і створення прибутку. Соціально-економічний зміст інвестиційних відносин виражається через взаємозв'язок і взаємозалежність соціальних, економічних, інституційних, правових відносин. Інституційний зміст категорії «іноземна інвестиція» полягає в сукупності використовуваних прав, норм, стандартів поведінки, а також механізмів взаємовідносин і взаємозв'язків між міжнародними суб'єктами інвестиційної діяльності. Застосування інституціональних форм організацій забезпечує структурування відносин, дозволяє спростити характер взаємозв'язків у суспільстві, створює умови економії від раціональної поведінки економічних агентів. Формальні норми і правила інвестиційної поведінки встановлюються і закріплюються на економічному, правовому і політичному рівнях [5, с. 199].

Податковий кодекс України у статті 14.1.81 визначає інвестиції як господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно. Інвестиції поділяються на: а) капітальні інвестиції – господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до норм цього Кодексу; б) фінансові інвестиції – господарські операції, що передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових інструментів. Фінансові інвестиції поділяються на: прямі інвестиції – господарські операції, що передбачають внесення коштів або майна в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою при їх розміщенні такою особою; портфельні інвестиції – господарські

операції, що передбачають купівлю цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку або біржовому товарному ринку; в) реінвестиції – господарські операції, що передбачають здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок прибутку, отриманого від інвестиційних операцій [6].

Поряд із економічним підходом до визначення інвестицій існує й правовий підхід. В основі такого підходу використовується теорія права власності, відповідно до якої допускається, що обмінюються не тільки блага (ресурси), але і право на них. Прихильники даної теорії притримуються точки зору несподіваного виникнення права власності, його специфікації та визначеності. Практичне застосування теорії права власності дозволяє визначити право власності, забезпечити прозорість економічних відносин, сприяє мінімізації трансакційних витрат при прийнятті інвестиційних рішень. Створення правової бази держави ґрунтується на ідеях громадянського суспільства. Правова детермінація відносин власності у державі сприяє розвитку підприємництва, створює мотивацію для виробництва, стимулює розвиток конкуренції між виробниками [5, с. 201].

Учений М. М. Богуславський вважає, що будь-яку інвестицію слід розглядати об'єктом права як юридичну категорію [7, с. 55].

Стаття 1 закону України «Про режим іноземного інвестування» визначає іноземні інвестиції як цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [1]. Зазначене визначення слід приймати за основу в досліджені питання правового захисту іноземного інвестування.

В умовах реформування економіки в Україні розробляються власні механізми державного регулювання інвестиційних процесів, орієнтовані на створення правових основ функціонування на ринку капіталу, формування стратегічних і тактичних цілей і пріоритетів, дотримання соціальних цінностей, спрямованості інвестицій на вирівнювання сукупного попиту і сукупної пропозиції, частковий перерозподіл доходів галузей і виробництв, регулювання зовнішніх інвестицій і валютного ринку, спрямування інвестицій на розвиток економіки і повну зайнятість.

Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України. Це означає, що інвестори іноземної держави одержують такі самі права, як і суб'єкти господарської діяльності України. Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності. В Україні, на відміну від деяких інших держав, не встановлено обмежень чи заборон на інвестиції у певні сфери економіки і не існує певних обмежень щодо граничної частки іноземного інвестора у спільному з вітчизняними інвесторами підприємстві, у певних сферах (за винятком банківської та страхової діяльності) [8, с. 123].

Державні гарантії захисту інвестицій визначають зазвичай як систему правових норм, які спрямовані на захист інвестицій і не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій [9].

Правові гарантії захисту іноземних інвестицій закріплено у розділі ІІ закону України «Про режим іноземного інвестування» [1] та поділено їх таким чином:

1) *Гарантії у разі зміни законодавства*. Якщо в подальшому спеціальним законодавством України про іноземні інвестиції будуть змінюватися гарантії захисту іноземних інвестицій, зазначені в розділі ІІ цього Закону, то протягом десяти років з дня набрання чинності таким законодавством на вимогу іноземного інвестора застосовуються державні гарантії захисту іноземних інвестицій, зазначені в цьому Законі. До прав і обов'язків сторін, визначених угодою про розподіл продукції, протягом строку її дії застосовується законодавство України, чинне на момент її укладення. Зазначені гарантії не поширюються на зміни законодавства, що стосуються питань оборони, національної безпеки, забезпечення громадського порядку, охорони довкілля;

Згідно з п. 1 ст. 18 закону України «Про інвестиційну діяльність» умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь строк дії цих договорів і в разі, коли після їх укладення законодавством (крім податкового, митного та валютного

законодавства, а також законодавства з питань ліцензування певних видів господарської діяльності) встановлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їх права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору [10].

Згідно з п. 2 ст. 397 Господарського кодексу України у разі зміни законодавства про режим іноземного інвестування на вимогу іноземного інвестора у випадках і в порядку, визначених законом, застосовуються державні гарантії, які визначаються законодавством, що діяло на момент укладення інвестицій [11].

Необхідно зазначити, що державні гарантії для суб'єктів інвестиційної діяльності передбачені також законами України «Про інвестиційну діяльність» та «Про режим іноземного інвестування». Норми вказаних законів установлюють в окремих випадках обмеження застосування державних гарантій. Так, у ст. 19 закону України «Про інвестиційну діяльність» вказується, що державні гарантії захисту інвестицій – це система правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Але саме зобов'язання держави у сфері фінансово-господарської діяльності, питання сплати податків є стимулом для інвесторів у виборі країни для вкладення інвестиційних коштів і основою для подальшої економічної діяльності інвестора. Тому обмеження гарантій тими чи іншими питаннями робить їх недієвими, декларативними. «По суті, Закон України «Про інвестиційну діяльність» містить декларацію про державні гарантії, яка не може бути практично застосована інвесторами для захисту своїх законних прав» [12, с. 60].

Проте тут виникає ряд проблем, на які звертає увагу О. Хрімлі та з яким однозначно погоджується автор статті. Перш за все інвестиційне законодавство України передбачає, що «державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій». Проте ця норма права не завадила законодавцю ще в 2005 р. скасувати всі пільги та гарантії для суб'єктів спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку. Це вкотре доводить, що норми права повинні не просто декларувати неможливість їх скасування, а передбачати відповідальність державних органів. Тому доцільно в ГК України і в законі України «Про інвестиційну діяльність» передбачити, що в разі законодавчого скасування державних гарантій держава зобов'язана відшкодувати інвестору збитки в повному обсязі [13, с. 62].

2) *Гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб.* Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. Державні органи не мають права реквізувати іноземні інвестиції, за винятком випадків здійснення рятівних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Зазначена реквізиція може бути проведена на підставі рішень органів, уповноважених на це Кабінетом Міністрів України. Рішення про реквізицію іноземних інвестицій та умови компенсації можуть бути оскаржені в судовому порядку відповідно до ст. 26 цього Закону.

3) *Компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам.* Іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями, відповідно до законодавства України.

Згідно з абз. 3 п. 2 ст. 18 закону України «Про інвестиційну діяльність» у разі ухвалення державними або іншими органами актів, що порушують права інвесторів та учасників інвестиційної діяльності, збитки, завдані суб'єктам інвестиційної діяльності, підлягають відшкодуванню у повному обсязі цими органами. Спори про відшкодування збитків розв'язуються судом [10].

Багато проблем виникає під час практичної реалізації відшкодування збитків інвесторам. Твердження того, що «компенсація, що виплачується іноземному інвестору, повинна бути швидкою, адекватною і ефективною» є декларативним, тому потребує конкретизації. На погляд автора, у законодавстві про інвестиційну діяльність доцільно передбачити конкретні строки виплати компенсації, а саме «не пізніше десяти робочих днів з моменту звернення інвестора до уповноваженого органу держави». Це посилило б дію державної гарантії і дало можливість інвестору на практиці реалізувати норми права.

4) *Гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності.* У разі припинення інвестиційної діяльності іноземний інвестор має право на повернення не пізніше шести місяців з дня

припинення цієї діяльності своїх інвестицій в натуральній формі або у валюті інвестування в сумі фактичного внеску (з урахуванням можливого зменшення статутного капіталу) без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі за реальною ринковою вартістю на момент припинення інвестиційної діяльності, якщо інше не встановлено законодавством або міжнародними договорами України;

5) *Гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій*. Іноземним інвесторам після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів гарантується безперешкодний і негайний переказ за кордон їхніх прибутків, доходів та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах внаслідок здійснення іноземних інвестицій. Порядок переказу за кордон прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій, визначається Національним банком України [1].

Кожна з названих гарантій як форма захисту прав іноземного інвестора має своє окреме призначення і може бути корисною в тій чи іншій ситуації. Аналіз державного гарантування захисту інвестицій в Україні показує недосконалість норм права, що зумовлює необхідність удосконалення механізмів гарантування. Найчастіше інвестор може скористатися державною гарантією захисту прав тільки після звернення до суду. Для вирішення цієї проблеми необхідно в законі України «Про інвестиційну діяльність» передбачити норму права такого змісту: «посадова особа, яка відмовила інвестору в практичній реалізації державної гарантії захисту прав інвесторів, що закріплена законодавством України, має відшкодувати збитки інвестору в повному обсязі, якщо відмову в застосуванні державної гарантії захисту прав інвесторів буде визнано незаконною рішенням суду».

Усі вищевикладені пропозиції матимуть позитивні наслідки, оскільки нададуть інвесторам можливість реально, а не декларативно захищати свої права за допомогою державних гарантій, які передбачено спеціальним інвестиційним законодавством України, а також міжнародно-правовими договорами, що є невід'ємною частиною національного законодавства України.

Список бібліографічних посилань

1. Про режим іноземного інвестування : закон України. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 19. Ст. 80.

2. Про засади державної регіональної політики : закон України. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 13. Ст. 90.

3. Райнін І. Л. Ефективність реалізації державної політики. *Публічне право.* 2016. № 2 (22). С. 107–112.

4. Удалих О. О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 221 с.

5. Бандурка А М., Лекарь С. И., Носова О. В. Иностранные инвестиции в регионы Украины : монографія. Харьков : Золотая миля, 2013. 340 с.

6. Податковий кодекс України : закон України. *Відомості Верховної Ради України.* 2011. № 13–14, 15–16, 17. Ст. 112.

7. Богуславский М. М. Иностранные инвестиции: правовое регулировани. М. : Бек. 1996. С. 55–56.

8. Господарське право : навч. посіб. / за заг. ред. Н. О. Саніахметової. Харків : Одіссей, 2005. 608 с.

9. Жорнокуй Ю. М. Інвестиційне право України : підручник. Харків : Право, 2015. 512 с.

10. Про інвестиційну діяльність : закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1991. № 47. Ст. 646.

11. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 18, № 19, № 21–22. Ст. 144.

12. Зельдіна О. Правові можливості захисту прав інвесторів по Господарському кодексу України. *Підприємництво, господарство і право.* 2008. № 12. С. 60–63.

13. Хрімлі О. Державні гарантії як спосіб захисту прав інвесторів. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. № 2. С. 60–65.

Одержано 04.11.2017

УДК 351.74:338.2(-91)«1917»

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,
доктор юридичних наук, доцент, генерал поліції третього рангу,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8923-5639

ПОЧАТОК ПІДГОТОВКИ ОХОРОНЦІВ ПРАВОПОРЯДКУ В ХАРКОВІ (1917 Р.)

В указі Президента України № 17/2016 від 22 січня 2016 р. «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років» указується:

«З метою вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України та військової звитяги захисників рідної землі, творців національної державності, тисячолітньої історії державотворення нашого народу, визнання історичного значення подій, пов'язаних із визвольною боротьбою початку XX століття та утвердженням української державності у формі Української Народної Республіки, Української Держави і Західноукраїнської Народної Республіки, їх значення для відновлення Україною незалежності у 1991 році, утвердження історичної єдності земель, консолідації суспільства, зміцнення міжнародного авторитету України та у зв'язку зі 100-річчям подій Української революції 1917–1921 років **постановляю**:

1. Проголосити 2017 рік Роком Української революції 1917–1921 років.
2. Визначити вшанування подій та видатних учасників Української революції 1917–1921 років одним із пріоритетів діяльності органів державної влади на 2017–2021 роки» [1].

Серед важливих подій Української революції слід відзначити діяльність щодо створення нових, суто українських органів охорони правопорядку та підготовку кадрів для них.

13 листопада 1917 р. Генеральний Секретаріат Української Народної Республіки прийняв Статут Вільного козацтва України. Перед Вільним козацтвом було поставлено завдання підтримувати «спокій в Україні» та охороняти «громадян та добро мешканців від знищення та пограбування» [2]. Вільне козацтво виникло у процесі розвалу царської армії з лютого по травень 1917 р. для захисту сіл, а згодом і Української держави в умовах зростання громадського безладу й бандитизму, з метою охорони правопорядку, свободи і народовладдя в Україні. Це були національні добровільні військово-міліційні формування доби Української революції 1917–1920 років, що діяли в Україні та на Кубані. Перші загони Вільного козацтва з'явилися навесні 1917 на Звенигородщині (Київська губернія) як протидія збільшовиченим загонам демобілізованих солдатських та армійських дезертирів. Їх створювали за козацьким звичаєм у вигляді територіальної самооборони з виборною старшиною. Особливого поширення Вільне козацтво набуло на Київщині, Чернігівщині, Полтавщині – землях, що раніше входили до складу Гетьманщини і на яких збереглися козацькі звичаї та традиції, а також на Херсонщині, Одещині, Поділлі, Волині, Харківщині. А 3 (16) – 7 (20) жовтня 1917 р. у Чигирині на Черкащині відбувся Всеукраїнський з'їзд Вільного козацтва, на якому були присутні 200 делегатів, що представляли 60 тисяч організованих вільних козаків.

У науковій літературі існують дві основні точки зору щодо діяльності Вільного козацтва. Прибічники першої з них вважають, що Вільне козацтво було частиною загальноукраїнського військового руху. Друга точка зору, до якої ми приєднуємося, відстоює думку про те, що вільнокозачий рух за своєю структурою та функціональними завданнями ближче стояв до правоохоронних силових структур держави, ніж до регулярного війська. Аргументи на користь цієї точки зору полягають у тому, що домінантою вільнокозачого руху став захист внутрішньодержавного порядку та спокою, а боротьба із зовнішньою загрозою покладалася на українізовані полки регулярної армії. Крім того, організаційна структура Вільного козацтва тяжіла до відокремленого статусу в суспільному ладі України. Підпорядкування безпосередньо Центральній Раді, самостійне вирішення усіх організаційних питань без будь-якої залежності від урядових органів визначали своєрідне привілейоване становище Вільного козацтва.

У § 2 Статуту Вільного козацтва України йшлося, що «для здійснення своїх завдань товариства Вільного козацтва організовують зібрання, лекції, курси …» [2]. Це означало початок цілеспрямованої підготовки охоронців правопорядку в Україні та в Харкові зокрема. Слід також відзначити, що саме в цей час робітники деяких харківських заводів досить наполегливо

© Сокуренко В. В., 2017

висловлювали вимоги про формування загонів Вільного козацтва [3]. Організаційні збори, які проголошували створення підрозділів Вільного козацтва в Харкові, відбулися 29 листопада 1917 р. На них було обрано отамана вільних козаків у Харкові, яким став Козієнко [4]. Офіційно про створення харківського Вільного козацтва було повідомлено 2 грудня 1917 р. До цього дня вже було організовано штаб, який розміщувався в «Українському домі» (будинок колишнього Дворянського зібрання на Миколаївській площі, зруйнований у 1943 р.), відбувалося формування куренів з робітників-українців міста [5]. На ті часи у Харкові існувало два товариства Вільного козацтва, в яких нараховувалось 75 членів [6]. Інструкторами для козаків стали вояки 2-го Українського полку [5]. Через складну воєнно-політичну та криміногенну ситуацію в місті заняття розпочалися вже на другий день після проголошення створення підрозділів Вільного козацтва в Харкові, тобто 30 листопада 1917 р. Вони відбувалися все в тому ж «Українському домі». Ці висновки автором зроблено на підставі порівняння різних джерел, у тому числі спогадів та автобіографій цілої низки активних учасників і сучасників тих подій (П. С. Кука, І. С. Цвєткова, І. Ф. Богданова, Г. Ю. Голишева, О. Д. Зубенка, П. О. Пушечникова, Г. І. Фурсова, В. Є. Маєвського), а також розшифрованих стенографічних записів бесід із деякими з них, які дожили до 1970-х рр. (у цьому випадку йдеться про Л. С. Морозова, Г. Ф. Самойлова й І. Г. Кривоконя). Тому цей день, 30 листопада 1917 р., ми і вважаємо *днем початку підготовки українських кадрів охоронців правопорядку в Харкові*.

Крім того, слід зазначити, що певна військово-правоохоронна підготовка кадрів у цей період проводилася також інструкторами відділу з формування Вільного козацтва при Генеральному військовому комітеті з Києва, які наприкінці листопада 1917 р. тричі приїжджали до Харкова й проводили інструктаж. Так, вони протягом останньої декади листопада 1917 р. виступили в Харкові на з'їзді інструкторів Центральної Ради на Слобожанщині, Слобожанському губернському з'їзді та Харківському з'їзді селянських спілок. Як указується у звіті Українського Генерального Військового Комітету щодо формування вільного козацтва від 1 грудня 1917 р., їх виступи стосувалися організації Вільного козацтва та його вишколу. Усіма зазначеними з'їздами було постановлено розпочати організацію Вільного козацтва. «Делегати з'їздів, – йдеться у звіті, – надзвичайно уважно поставилися до цієї організації і в своїх промовах яскраво підкреслювали не тільки необхідність, але й негайне заснування таких товариств. Було прийнято рішення про влаштування курсів для інструкторів Вільного козацтва» [6].

Однак це був лише один з етапів цього процесу, і він мав своє коріння та продовження.

Список бібліографічних посилань

1. Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років : указ Президента України № 17/2016 від 22.01.2016 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17/2016 (дата звернення: 02.11.2017).

2. Статут вільного козацтва України // Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.): в 3 т. Т. 1. Міністерство внутрішніх справ за доби УНР та Української Держави (1917–1920 рр.) : наук. вид. / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, Т. О. Проценко, В. М. Чисніков та ін. Київ, 2012. С. 118.

3. Віча. *Нова громада.* 1917. № 3. С. 3.

4. Вільне козацтво. *Нова громада.* 1917. № 17. С. 3.

5. Довбищенко М. Проблеми утвердження української державності на Слобожанщині у період Національно-визвольної революції. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.* 2014. № 1 (17). С. 50.

6. Повідомлення Українського Генерального Військового Комітету щодо формування вільного козацтва. *Вісник Генерального Секретарства військових справ Української Народної Республіки.* 1917. 1 груд.

Одержано 06.11.2017

УДК 159.9

Ігор Володимирович КЛИМЕНКО,
кандидат психологічних наук, генерал поліції третього рангу,
начальник Департаменту кадрового забезпечення
Національної поліції України;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3552-2277

ДЕСЯТЬ КРОКІВ РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІЦІЇ

Сьогодні наша країна долає нелегкий цивілізаційний шлях – від післярадянської республіки до незалежної європейської держави. Серйозних трансформаційних процесів зазнає й правоохоронна система. Зазначимо основні кроки реформування поліції в Україні.

1. Підбір кадрів, атестація. Упродовж 2015–2017 років відбулося атестування поліцейських. Всього пройшли атестування 86 219 осіб. За результатами атестування стосовно 5 068 поліцейських прийнято висновок – займаній посаді не відповідає, підлягає переміщенню на нижчу посаду через службову невідповідність, стосовно 5 438 поліцейських – займаній посаді не відповідає, підлягає звільненню зі служби в поліції через службову невідповідність. За висновками атестаційних комісій звільнено зі служби в поліції через службову невідповідність 4 687 працівників.

2. Розвиток підрозділів патрульної поліції. У період 2015–2016 років у 32 містах України, у тому числі і наближених до зони проведення АТО, розпочато роботу патрульної поліції. На сьогодні загальна чисельність особового складу підрозділів патрульної поліції становить понад 15 тис. працівників.

3. Створення підрозділу дорожньої патрульної поліції. Починаючи з 2015 року працівники патрульної поліції виконують функції колишніх підрозділів ДАІ на автошляхах державного і міжнародного значення.

4. Впровадження груп реагування патрульної поліції. З метою своєчасного реагування на заяви й повідомлення про вчинені правопорушення та задля прибуття на місце події в найкоротший термін, зменшення навантаження на дільничних офіцерів поліції у зв'язку зі значним скороченням їх штатної чисельності, впроваджено групи реагування патрульної поліції (ГРПП). На даний час в штатній структурі усіх ГУНП передбачено сектори реагування патрульної поліції та групи реагування. На сьогодні штатна чисельність секторів та груп реагування ГУНП в областях становить 14 774 посади, некомплект складає близько 3,3 тис. (22 %). Упродовж року планується завершити впровадження на території всіх областей України півтори тисячі груп реагування патрульної поліції, до складу яких увійде близько 12 тис. працівників.

5. Створення підрозділів спеціального призначення – КОРД. З листопада 2015 року розпочав роботу Департамент організації діяльності Корпусу оперативно-раптової дії «КОРД». На сьогодні такі підрозділи створені у понад половині регіонів держави. На даний час 372 бійці КОРД пройшли відповідну підготовку та приступили до роботи.

6. Розвиток мережі ситуаційних центрів. Задля розбудови якісної системи реагування на кризові та надзвичайні ситуації як єдиної організаційної форми взаємодії підрозділів апарату Національної поліції для забезпечення координації та управління силами і засобами поліції у разі ускладнення оперативної обстановки або виникнення надзвичайної ситуації, упродовж 2016–2017 років розпочали роботу ситуаційні центри Національної поліції України, а також у ГУНП Донецької, Вінницької, Закарпатської, Запорізької, Львівської, Полтавської, Херсонської, Чернігівської областей та міста Києва.

7. Реформування системи ізоляторів тимчасового тримання. Мета – забезпечення дотримання європейських та світових вимог утримання осіб в місцях позбавлення волі, оптимізації наявної кількості таких установ, створення базових ІТТ, приведення умов тримання затриманих та осіб, які перебувають під вартою, до відповідних стандартів. З початку реалізації проекту ліквідовано 230 ізоляторів тимчасового тримання, на сьогодні нараховується 150 ІТТ. У зв'язку з неналежними умовами тримання та суттєвими недоліками у технічній укріпленості тимчасово призупинено функціонування 27 таких установ. У 135 ІТТ запроваджено роботу інформаційної підсистеми «ІТТ custodyrecords». Ця підсистема є електронною базою даних утримуваних в ІТТ осіб та мінімізує випадки незаконного поводження з ними, а також забезпечує контроль за дотриманням їх прав і законних інтересів.

© Клименко І. В., 2017

Для покращення умов тримання затриманих в ізоляторах тимчасового тримання у 20 областях України запроваджено нову концепцію модульного харчування. Заходи, що плануються: оптимізувати існуючу структуру ІТТ (з 380 до 150), що у свою чергу надасть змогу зменшити кількість обслуговуючого персоналу (з 3,4 до 2,3 тис.) та зекономити кошти на утримання цих установ (з 9,5 до 3,6 млн. грн.); побудувати 14 нових ІТТ, провести ремонт приміщень у 56 існуючих та реконструювати 80 споруд.

8. CriminalInvestigation – реформування блоку кримінальної поліції, створення служби детективів. Мета – створення універсальної служби детективів, яка об'єднає у собі функції оперативних та слідчих підрозділів, зменшить навантаження на слідчих, підвищить якість досудового розслідування, передусім тяжких та особливо-тяжких злочинів, а також спростить процедуру досудового розслідування шляхом запровадження інституту дізнання. Реалізацію відповідного пілотного проекту наприкінці 2016 року розпочато у Київській області, в рамках якого 125 слідчих Києва та області пройшли переатестацію та навчання за сучасними стандартами. З квітня 2017 року розпочато реалізацію пілотного проекту в окремих територіальних (відокремлених) підрозділах територіальних органів поліції в Київській, Запорізькій, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській та Хмельницькій областях.

9. Створення єдиного контактного центру «102». Мета – впровадження регіональних контактних центрів в усіх територіальних органах Національної поліції України, з їх послідовним об'єднанням в єдину систему, з метою розподілу пікових навантажень між регіонами без втрати якості обслуговування. Підрозділи служби «102» розпочали свою роботу у всіх обласних центрах України.

10. Створення мобільних груп з реагування та запобігання насильству в сім'ї. Мета – ефективне реагування на повідомлення про факти вчинення насильства в сім'ї, надання поліцейських послуг потерпілим особам та вжиття заходів реагування до правопорушника. З початку квітня 2017 р. в пілотних регіонах (Дарницьке управління поліції ГУНП у м. Києві, Малиновський відділ поліції ГУНП в Одеській області, Сєвєродонецький відділ поліції ГУНП в Луганській області) розпочали роботу «мобільні групи» з реагування на повідомлення про вчинення насильства в сім'ї.

Реформа поліції є одним з найбільш важливих та складних завдань у будь-яких умовах. Але особливо складним є реформування поліції у посткризових ситуаціях, коли здійснення реформи включає в себе набагато більше, ніж просто зовнішні зміни у діяльності поліцейських інституцій. У процесі її реалізації слід враховувати не тільки досвід в галузі інституційних змін, управління, матеріально-технічного забезпечення, але й психології. Організаційні зміни повинні мати для співробітників позитивний психологічний зміст, який забезпечується відповідними програмами, спрямованими на формування відчуття психологічної безпеки та психологічної залученості до цих змін.

Одержано 01.11.2017

УДК 351.74:338.2(-91)

Олександр Маркович БАНДУРКА,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0240-5517

СТАНОВЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ОХОРОНЦІВ ПРАВОПОРЯДКУ В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ПЕРШІ РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1991–2001 рр.)

У нинішній час Україна переживає глибокі соціально-економічні та політичні зміни. Ці фундаментальні зміни в суспільно-політичному житті пов'язані з реформою судової системи, органів внутрішніх справ, становленням Національної поліції і спрямовані на забезпечення

© Бандурка О. М., 2017

надійного захисту особистості, суспільства і держави від злочинних посягань. Концепція розвитку поліції безпосередньо фокусується на вивченні та використанні внутрішнього і міжнародного досвіду в організації та діяльності поліції та міліції. Цікавий досвід у цьому плані було накопичено у Харкові за перше десятиріччя незалежності України, де була розроблена та почала реалізовуватися нова парадигма підготовки охоронців правопорядку. Сутність її полягала в тому, що, по-перше, почалася підготовка саме національних, українських кадрів правоохоронців. По-друге, ця підготовка почала здійснюватися вперше в Харкові у вищому навчальному закладі. По-третє, таким закладом вперше на пострадянському просторі став Університет внутрішніх справ, який забезпечував багатопрофільність, глибину та комплексність підготовки охоронців правопорядку.

Свого часу, 29 листопада 1990 р., Верховна Рада УРСР ухвалила постанову «Про невідкладні заходи по зміцненню законності та правопорядку в республіці», якою передбачалося відкрити у Харкові вищий навчальний заклад МВС. Понад рік тривали пошуки оптимальних форм реалізації цього рішення та здійснювалася відповідна підготовча робота.

Подальший розвиток міліцейського навчального закладу в Харкові пов'язано з проголошенням Україною державної незалежності та необхідністю в цих умовах подбати про підготовку власних кадрів, адже протягом десятиріч переважна більшість фахівців для органів внутрішніх справ України готувалася поза межами республіки (наприклад, слідчих готувала Волгоградська вища слідча школа працівників у сфері економічної безпеки – Горківська Вища школа міліції (нині Нижній Новгород). Єдиним вищим навчальним закладом цієї системи в Україні була Київська вища школа міліції МВС СРСР із трьохрічною формою навчання, чого було явно недостатньо для підготовки повноцінного фахівця. Таким чином, у нових умовах цілком очевидною стала необхідність створення сучасного відомчого навчального закладу, діяльність якого була б спрямована насамперед на підготовку кваліфікованих юристів-слідчих та оправних працівників для органів внутрішніх справ.

У цей час було створено Спеціальний факультет Харківського юридичного інституту, головним напрямком роботи якого стала підготовка кадрів, здатних виконувати специфічні функції, спеціалістів, які поєднували б у собі фундаментальну загальноправову підготовку із суто професійними практичними навичками та вміннями. Згідно з постановою Ради Міністрів СРСР від 15 серпня 1990 р. № 819 «Про вдосконалення системи підготовки кадрів для органів внутрішніх справ» на спецфакультет із 25 серпня 1991 р. було переведено 115 студентів, які закінчили III курс Української юридичної академії й виявили бажання вступити на службу в органи внутрішніх справ. Вони атестувалися в офіцерський склад та отримали спеціальні звання. Було здійснено також набір на 1 курс [1].

Процес становлення вищого навчального закладу тривав досить активно. Наказом Міністерства освіти та МВС України від 9 січня 1992 р. № 8/7 на базі Спеціального факультету МВС при Українській юридичній академії з метою підготовки юристів для роботи в органах внутрішніх справ було створено самостійний Харківський інститут внутрішніх справ за двома формами навчання – очною та заочною. Передбачалося приймати у Харківський інститут внутрішніх справ осіб відповідно до закону України «Про міліцію» і «Положення про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ», які мають середню освіту, здатні за своїми діловими та моральними якостями, станом здоров'я та фізичною підготовкою виконувати покладені на них завдання. Інституту було надано статус юридичної особи, його діяльність повинна була здійснюватися на підставі власного статуту. На МВС покладалося утримання на своєму балансі навчально-матеріальної бази інституту, забезпечення її розвитку, виділення необхідних штатів постійного та перемінного складу і здійснення прямого фінансування діяльності інституту.

Враховуючи складність та обсяг питань становлення Харківського інституту внутрішніх справ, а також із метою зміцнення його матеріально-технічної бази, координації навчального процесу і практичної діяльності органів внутрішніх справ наказом МВС України від 16 березня 1992 р. № 146 обов'язки керівництва ХІВС було покладено на автора цієї статті тоді народного депутата України і начальника Управління внутрішніх справ Харківської області генерал-лейтенанта міліції О. М. Бандурку.

До інституту було переведено значну кількість тих курсантів – громадян України, які навчалися у вищих навчальних закладах колишньої системи МВС СРСР поза межами України і висловили бажання повернутися на батьківщину, а також студентів Української юридичної

академії наборів 1989, 1990 й 1991 рр., які побажали продовжувати навчання в ХІВС. Крім викладачів, які раніше працювали на Спеціальному факультеті, до інституту прийшли фахівці з Національної юридичної академії України, Харківського державного університету, Харківського державного технічного університету радіоелектроніки й інших провідних навчальних закладів. Згідно зі штатним розписом на 1992 р. було утворено кафедри гуманітарних дисциплін, цивільно-правових дисциплін, оперативно-розшукової діяльності та спеціальної техніки, кримінального права і процесу, адміністративного права і адміністративної діяльності, економічного аналізу і обліку, криміналістики, правових основ підприємницької діяльності, іноземних мов, тактико-спеціальної і мобілізаційної підготовки, а також бойової та фізичної підготовки [2].

Наказом МВС України від 26 лютого 1992 р. № 92 «Про затвердження штату і лімітів штатної чисельності Харківського інституту внутрішніх справ» набір на очну форму навчання встановлювався у кількості 250 осіб, на заочну – 150 осіб, також передбачалося відкриття ад'юнктури із зарахуванням до її складу трьох осіб з перспективою розширення. Одразу ж особливу увагу було приділено вирішенню соціальних питань для викладачів новоутвореного інституту: виділення коштів для участі в будівництві житла для професорсько-викладацького складу, виділення для них же путівок у санаторії, прийняття для обслуговування в медичних закладах, користування дитячими садками системи МВС та ін.

Наказом МВС України від 30 грудня 1992 р. № 747 ліквідовувалось училище професійної підготовки УВС Харківської області, а все його майно передавалося Харківському інституту внутрішніх справ [3].

Головною метою організації ХІВС було створення такого відомчого вищого навчального закладу, який мав би потужний науковий потенціал і міг би готувати працівників практично всіх служб, що існували тоді в органах внутрішніх справ. Спочатку це був єдиний такий навчальний заклад в Україні та й у світі. Проте досягнення Харківського інституту внутрішніх справ були такими переконливими, що через деякий час досвід його роботи перейняли інші країни. Першим таким ВНЗ став Санкт-Петербурзький університет МВС Російської Федерації, а згодом і Московський, потім подібні ВНЗ були створені в Молдові, Литві та Латвії. На відміну від попередніх періодів не Україна копіювала російський чи зарубіжний досвід, а навпаки, Росія й інші країни колишнього СРСР узяли за зразок український досвід.

У 1992 р., коли Харківський інститут внутрішніх справ ще тільки утворився, у ньому працювало, в тому числі й за сумісництвом, 4 доктори і 13 кандидатів наук [4], а вже через рік в інституті працювало 9 докторів та 23 кандидати наук.

Навчання курсантів здійснювалося на трьох факультетах. Наказом МВС України від 15 січня 1993 р. № 15 було створено слідчо-криміналістичний факультет.

Із самого початку своєї діяльності Харківський інститут внутрішніх справ почав надавати методичну допомогу іншим навчальним закладам системи МВС, готувати для них через свою ад'юнктуру науково-педагогічні кадри (з 1992 р. за 6 спеціальностями), розробляти та видавати підручники й іншу навчальну літературу.

Із 17 листопада 1993 р. Інститут внутрішніх справ став самостійним вищим навчальним закладом – Харківським інститутом внутрішніх справ МВС України. Головним управлінням акредитації закладів освіти інститут було занесено до Державного реєстру закладів освіти України й надано ліцензію на право здійснення освітянської діяльності за ІІІ рівнем акредитації за спеціальністю «правознавство» з обсягом прийому 675 осіб[5, с. 20]. Звіт Харківського інституту внутрішніх справ за 1993 р. містить таку інформацію щодо кадрового складу: докторів наук, професорів – 16; кандидатів наук, доцентів – 63.

Провідними напрямками науково-дослідної діяльності інституту в 1992–1993 рр. були такі: дослідження фундаментальних і прикладних проблем юриспруденції, психології, інформатики та інших наук, питань охорони правопорядку, теорії та практики боротьби із злочинністю; підготовка навчальних і навчально-методичних посібників, текстів лекцій, виконання дослідних робіт, спрямованих на вдосконалення навчального процесу; вивчення й узагальнення досвіду органів внутрішніх справ України та зарубіжних держав; участь у розробці й обговоренні проектів законів, підзаконних актів, вивчення практики їх застосування; підготовка кандидатських і докторських дисертацій.

Учені інституту зробили значний внесок у розробку концепції та основних положень проекту Конституції України. Ця робота одержала визнання з боку керівництва республіки, Верховної

Ради України, широкої юридичної громадськості та народних депутатів України. Крім того, співробітники інституту брали участь у розробці проектів законів України «Про Конституційний суд», «Про громадянство», «Про міліцію», «Про прокуратуру», зокрема лише у 1992–1993 рр. вони взяли участь у розробці й рецензуванні понад 30 проектів законів. Безпосередньо до законотворчого процесу були залучені ректор О. М. Бандурка, професор О. А. Пушкін (очолював групу з розробки Цивільного кодексу України), доцент О. К. Безсмертний (входив до складу робочої групи з підготовки Адміністративного кодексу) та доктор юридичних наук О. Н. Ярмиш (був науковим консультантом комісії Верховної Ради України з питань правопорядку та боротьби із злочинністю).

У травні 1994 р. Міністерство освіти України ухвалило рішення про розширення освітянської діяльності Харківського інституту внутрішніх справ. Інституту було надано право підготовки фахівців за спеціальностями «Правознавство», «Правоохоронна діяльність», «Фінанси і кредит», «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз господарської діяльності», «Психологія. Практична психологія в правоохоронній сфері», «Соціальна робота. Прикладна соціологія», «Управління персоналом. Економіка і управління соціально-культурною сферою», «Комп'ютерні системи обробки інформації та управління», «Охорона навколишнього середовища. Менеджмент природно-охоронної справи». Завдяки заходам, ужитим керівництвом інституту, в найскрутніші часи економічних негараздів перехідного періоду в історії України в інституті вдалося не лише зберегти кращі науково-педагогічні кадри Харківщини, а й розпочати підготовку нової генерації науковців, налагодити роботу ад'юнктури та 5 спеціалізованих учених рад.

У січні 1993 р. відповідно до рішення Міністерства освіти і науки України було створено Вчену раду Харківського інституту внутрішніх справ. Перше її засідання відбулося 6 січня 1993 р. До складу цієї ради спочатку входило 29 осіб – представників керівного та професорсько-викладацького складу Харківського інституту внутрішніх справ. Першим головою Вченої ради став О. М. Бандурка.

Таким чином, Харківський інститут внутрішніх справ МВС України за стислі терміни перетворився на провідний вищий заклад освіти не лише системи МВС, а в цілому України, і вже у 1994 р. сформувалися об'єктивні передумови для зміни його статусу. Харківський інститут внутрішніх справ вийшов на новий, вищий – вже університетський рівень організації навчального закладу. Для розгляду питання про створення університету необхідно було попередньо узгодити проект постанови уряду, крім МВС України, з Міністерством освіти, Міністерством економіки та низкою структурних підрозділів Кабінету Міністрів України. Ректор інституту заручився листом підтримки від 55 народних депутатів, представника Президента України в Харківській області О. С. Масельського та Харківської міської ради. Позитивну роль відіграла також підтримка тодішнього віце-прем'єр-міністра з гуманітарних питань І. Ф. Кураса. Зокрема, серед народних депутатів України підтримали створення університету О. О. Дьомін, В. В. Мухін, В. І. Суслов, Л. В. Бородіч, І. Г. Білас, В. М. Недригайло, В. О. Євдокимов, І. Р. Юхновський, В. Л. Мусіяка та інші. Коли пропозиція про створення університету ще тільки обговорювалась і постало питання про його назву, з цього приводу висловлювалися різні думки, наприклад «Східноукраїнський», «Слобожанський», «Харківський правовий», але зупинилися на короткій назві – «Університет внутрішніх справ» [6; 7].

Успіхи в роботі з підготовки кваліфікованих кадрів і високі темпи всебічного розвитку молодого навчального закладу стали підставою для його переведення на вищий, якісно новий рівень. Постановою Кабінету Міністрів України від 22 листопада 1994 р. № 787 за підписом Прем'єр-міністра України В. А. Масола та міністра Кабінету Міністрів України В. П. Пустовойтенка Харківському інститутові внутрішніх справ було надано статус університету [8].

Брак підготовлених кадрів для міліції на початку 1990-х років змусив керівництво університету розширити мережу заочного навчання. Так виникли наші відділення у Полтаві, Мелітополі, Євпаторії та в інших містах України.

На 1995 р. штатна структура університету нараховувала 1345 осіб постійного складу, зокрема: вищого начальницького складу – 1, старшого та середнього начальницького складу – 804, молодшого й рядового начальницького складу – 116, керівників, фахівців, службовців та робітників – 424 [5, с. 22]. В університеті для поглиблення спеціальної підготовки фахівців-правоохоронців було відкрито нові факультети. У 1994 р. заочне відділення було реорганізовано у факультет заочного навчання. У 1995 р. було створено факультет громадської безпеки для

підготовки фахівців за спеціальністю «Правоохоронна діяльність». У 1996 р. було започатковано факультет права та підприємництва.

Університет став піонером організації довузівської підготовки в системі МВС України як складової багатоступеневої освіти. 30 серпня 1995 р. при Університеті внутрішніх справ розпочав свою діяльність Юридичний ліцей, який здійснював навчання для здобуття повної загальної середньої освіти з поглибленою юридичною та посиленою фізичною підготовкою і правоохоронною орієнтацією дітей, батьки яких – працівники органів внутрішніх справ, які загинули чи отримали каліцтво під час боротьби зі злочинністю та охорони громадського порядку, а також інших обдарованих дітей. Перших ліцеїстів Юридичний ліцей при Національному університеті внутрішніх справ прийняв на навчання у вересні 1995 р. (до занять приступили 72 юнаки). Строк навчання було визначено у 3 роки. Ліцей став першим таким закладом у системі МВС України.

У 1996 р. розпочав роботу Інститут перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників ОВС, створений на виконання Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996–2000 рр. У ньому здійснювались перепідготовка та навчання працівників органів внутрішніх справ з усіх регіонів України.

Крок за кроком, з року в рік університет успішно наближався до міжнародних стандартів організації вищої освіти. Цей процес був пов'язаний зі змінами форм підготовки фахівців і відповідним реформуванням структури вищого навчального закладу. А 9 травня 1999 р. Державна акредитаційна комісія видала університету сертифікат про проходження акредитації за IV рівнем.

У 1999 р. на 9 факультетах університету навчалося понад 7000 курсантів та слухачів, здійснювалася підготовка фахівців за 8 спеціальностями та 12 спеціалізаціями. Навчальний процес забезпечувала 41 кафедра, де працювало понад 410 викладачів, серед яких 36 професорів і докторів наук, понад 160 доцентів і кандидатів наук. Це дало змогу знову підвищити статус університету як вищого навчального закладу. В указі Президента України Л. Д. Кучми від 2 березня 2001 р. № 125 «Про надання статусу національного Університету внутрішніх справ» указувалося: «Ураховуючи вагомий внесок Університету внутрішніх справ (м. Харків) у підготовку висококваліфікованих кадрів для правоохоронних органів, беручи до уваги загальнодержавне та міжнародне визнання результатів його діяльності, постановляю: «Надати Університету внутрішніх справ статус національного і надалі іменувати його – Національний університет внутрішніх справ».

Що стосується осмислення змісту поняття «національний», якщо мати на увазі саме Харківський університет внутрішніх справ, то ця символічна значущість не обмежується лише офіційним статусом, її слід розуміти ще і в територіальному контексті. У цьому розумінні ВНЗ є скоріше загальнонаціональним, адже його численні структурні підрозділи були розташовані, крім Харкова, у багатьох містах України.

У 2001 р. було створено єдиний на той час в Україні спеціальний факультет для підготовки фахівців для міжнародних миротворчих місій і цивільної поліції ООН. Факультет здійснював підготовку працівників органів внутрішніх справ за спеціальністю «Міжнародна правоохоронна діяльність». Випускників факультету готували для роботи в підрозділах органів внутрішніх справ, які відповідали за розкриття та розслідування транснаціональних злочинів, а також злочинів, що були скоєні громадянами України за кордонами держави й іноземними громадянами на території нашої держави, та для роботи за кордоном згідно з міжнародними договорами України.

16 листопада 2001 р. постановою Кабінету Міністрів України у складі Національного університету внутрішніх справ були створені Кримський та Одеський юридичні інститути, 13 березня 2002 р. – Херсонський юридичний інститут, 21 серпня 2003 р. – Кіровоградський юридичний інститут. Із травня 2001 р. у складі університету діє Сумська філія. Завдяки такій комплексній структурі виникла можливість формування єдиної освітянської політики, наукової кооперації та створення єдиних навчальних планів.

Невдовзі університет став багатопрофільним. Ця багатопрофільність полягала в тому, що в ньому готували фахівців за різними напрямами підготовки: працівників слідчих апаратів, служб кримінальної міліції, підрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, зі злочинами в інформаційній сфері, у справах неповнолітніх, протидії економічній злочинності. В університеті готували, крім юристів широкого профілю, також економістів, фінансистів, психологів, соціологів, програмістів та інших. Це давало змогу курсантам або студентам після проходження основного курсу навчання вступити до магістратури чи ад'юнктури, тобто пройти шлях від

ліцеїста до професора або академіка. На першому етапі розвитку університету до роботи залучали фахівців із цивільних ВНЗ, а за 10 років щорічно в ньому захищали 5–6 докторських і 30–35 кандидатських дисертацій. Щоб оцінити, багато це чи мало, можна навести таку цифру: 10–15 % кандидатських і докторських дисертацій з юриспруденції по Україні в цілому в ці роки захищали саме наші фахівці [4].

Університет внутрішніх справ успішно реалізує ще один зміст поняття «національний» – він розширює свої міжнародні контакти і здійснює представництво української відомчої науки й освіти на міжнародному рівні. Уже в 1998 р. було розпочато перший великий міжнародний проект, покликаний виявити причини, соціологічні чинники та механізми розповсюдження наркотиків серед молоді, який здійснювався протягом трьох років спільно з Німеччиною та Іспанією. Показовим у цьому плані став 2001 р., коли вчені університету розпочали роботу в кількох багаторічних дослідницьких проектах. Того ж року успішно було виконано п’ять масштабних міжнародних наукових проектів з актуальних проблем правоохоронної діяльності за кошти зарубіжних донорських фондів. Міжнародні науково-практичні заходи, які проводилися університетом, підтверджують його вагомий авторитет у науковому світі та світі фахівців практичних підрозділів ОВС.

Список бібліографічних посилань

1. Архів ХНУВС. 1991. Спр. № 01–03. Т. 1. Арк. 24, 230.
2. Архів ХНУВС. 1992. Спр. № 01–03. Т. 1. Арк. 49.
3. Архів ХНУВС. 1993. Спр. № 01–03. Т. 1. Арк. 24.
4. Боєва Т. Олександр Ярмиш: 10 років – перший крок. *Служимо закону.* 2004. № 10 (34). С. 4.
5. Знання. Закон. Честь: Національний університет внутрішніх справ. 1994–2004. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. С. 20, 22.
6. Харківський національний університет внутрішніх справ : ювілейне вид. / під заг. ред. С. М. Гусарова ; редкол.: О. М. Бандурка, О. М. Головко, В. А. Греченко та ін. Харків, 2015. 352 с.
7. Бандурка О. М. Як це було: екскурс в історію // Харківський національний університет внутрішніх справ : ювілейне вид. / під заг. ред. С. М. Гусарова ; редкол.: О. М. Бандурка, О. М. Головко, В. А. Греченко та ін. Харків, 2015. С. 36–37.
8. Про створення Університету внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 22.11.1994 № 787. *Урядовий кур’єр.* 1994. 5 груд. С. 6.

Одержано 07.11.2017

УДК 343.12(091)(477)

Сергій Миколайович ГУСАРОВ,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України, професор кафедри адміністративного права і
процесу факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8136-0694

ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ НА СЛОБОЖАНЩИНІ

Підготовка кадрів для правоохоронної системи на території Слобожанщини має свою досить цікаву історію. Вона нерозривно пов’язана зі становленням юридичної освіти і поліцейської підготовки в Харкові. Витоки цих процесів сягають початку XIX століття, коли було утворено Харківський імператорський університет, де готували юристів, правоохоронців, урядників, станових приставів, поліцейські кадри. Тому ретроспективний огляд вивчення досвіду діяльності правоохоронної системи та дослідження правових засад функціонування підготовки кадрів для неї дають значний матеріал не лише для наукових узагальнень, а й для визначення напрямків удосконалення організації та діяльності сучасних правоохоронних органів [1, с. 245].

Після бурхливих подій Жовтневої революції та Громадянської війни 1917–1920 рр. правоохоронців на території Харківщини готували: Інститут народного господарства (1920–1930 рр.); Харківський інститут радянського будівництва і права (1930–1937 рр.); Харківський

© Гусаров С. М., 2017

юридичний інститут (1937–1991 рр.); Українська державна юридична академія (1991–1995 рр.); Національна юридична академія України (з 1995 р.). Зокрема на території Слобожанщини діяли: курси червоних міліціонерів; Школа робітничо-селянської міліції; Всеукраїнська школа командного складу міліції та розшуку (1921–1933 рр.); школа НКВС (1933–1955 рр.); учбовий пункт міліції (1955–1970 рр.); міжобласна школа підготовки молодшого та середнього начальницького складу УВС Харківського облвиконкому (1970–1981 рр.); Харківська спеціальна школа вдосконалення начальницького складу МВС СРСР, яку було створено з метою надання інтернаціональної допомоги Демократичніцй Республіці Афганістан та Соціалістичній Республіці В'єтнам у підготовці кадрів (1981–1983 рр.); вищі курси МВС СРСР, які готували оперуповноважених по боротьбі зі злочинами у сфері економіки (1983–1990 рр.); Спеціальний факультет МВС УРСР при Харківському юридичному інституті, в якому готували фахівців вищої кваліфікації для слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України (1990–1992 рр.); Харківський інститут внутрішніх справ при Українській юридичній академії (1992–1993 рр.); Харківський інститут внутрішніх справ (1993–1994 рр.) [2, с. 7].

Зокрема, важливе значення мали та мають такі заклади підготовки правоохоронців на Харківщині, як Національний університет цивільного захисту України та Національна академія Національної гвардії України.

Національний університет цивільного захисту України має славне історичне минуле та багаторічні традиції. Історія навчального закладу бере свій початок із 17 липня 1928 р., з того часу, коли Рада Народних Комісарів УРСР ухвалила постанову про створення у Харкові дворічних постійнодіючих Всеукраїнських пожежно-технічних курсів. У процесі свого становлення і розвитку назва навчального закладу неодноразово змінювалась, проте за роки свого існування цей заклад підготував понад 40 тис. висококваліфікованих фахівців пожежно-рятувальної справи, які відомі не тільки в Україні, але й далеко за її межами.

У свою чергу, Національна академія Національної гвардії України також була заснована в далекому 1931 р. Протягом більш ніж 85 років своєї історії цей заклад освіти незмінно залишається одним із провідних вищих військових закладів, який впевнено займає передові позиції серед військових ВНЗ як України, так і колишніх республік Радянського Союзу.

Необхідність розбудови такої кількості освітніх установ для правоохоронної системи обумовлювалася потребами того (післяреволюційного) періоду: по-перше, відчувалася гостра нестача кваліфікованих кадрів, здатних виконувати покладені на них завдання із забезпечення громадського порядку, особистої та майнової безпеки громадян; по-друге, спостерігався низький рівень правової культури та службової дисципліни серед осіб правоохоронної системи; по-третє, простежувалася негативна динаміка формування рядового та начальницького складу міліції, яка потребувала радикальних змін. Тому найбільш плідним рішенням проблеми якісного підвищення рівня підготовки кадрів для органів внутрішніх справ стала організація системи шкільно-курсової підготовки працівників різноманітних підрозділів і служб. Отож на початку 20-х років XX століття з'явились реальні передумови для створення відомчої мережі шкіл і курсів планомірної фахової підготовки працівників правоохоронної системи. Відповідно, змінилося й ставлення та вимоги до кандидатів на навчання. Про те, які вимоги ставилися до кандидатів на навчання, свідчить циркуляр від 30 квітня 1924 р. начальнику міліції і розшуку Харківської губернії, який при доборі кадрів повинен був керуватися такими правилами: а) у першу чергу відряджаються члени і кандидати КП(б)У; б) у другу чергу – робітники; в) у третю чергу – селяни-бідняки. Крім того, кандидати на навчання, безумовно, мали бути з числа тих, що проходили службу в Червоній Армії, або з числа звільнених від прийому до такої, але у всякому разі не молодше 21 року і не старше 35 років, які не були б морально зіпсовані і мали міцне здоров'я. Вони мали бути грамотними (повинні вільно читати і писати, знати чотири правила арифметики, бути знайомими з українською мовою). Також вони піддавалися медичному огляду та іспиту з політграмоти. Для цього на місцях призначалися спеціальні комісії, що складалися з начальника міліції і розшуку, політінспектора і лікаря. Акт іспиту прилучався до документів. Відповідальність за повну відповідність тих, кого відряджали для проходження курсу в школі, до запропонованих вимог покладалася персонально на начальників окрміліції і розшуку [3].

У 1930-ті роки розпочалося вирішення проблеми, що мала надзвичайно важливе значення для всієї всеукраїнської шкільно-курсової системи, а саме підготовки викладацьких кадрів спеціально для шкіл міліції. Більше того, на початку 1940-х років Наркомат внутрішніх справ УРСР вжив низку заходів, спрямованих на розширення мережі міліцейських навчальних закладів

і підвищення рівня навчання. Головна роль у вирішенні цього завдання відводилась спеціальним навчальним закладам. У результаті підрозділи міліції почали регулярно поповнюватися кваліфікованими кадрами, їхній загальнотеоретичний рівень помітно підвищився, вдосконалювались практичні навички оперативно-службової роботи не лише керівного та начальницького складу, але й рядових міліціонерів. Більш якісним стало навчання спеціалістів за окремими напрямами міліцейської служби [1, с. 249].

У період післявоєнних років знову постала актуальність проблеми підготовки висококваліфікованих кадрів. У цих умовах перед харківськими навчальними закладами, зокрема школою міліції, знову постало завдання активізувати процес якісної підготовки кадрів, який перебував у позитивній динаміці до моменту проголошення незалежності України.

Для Харківського національного університету внутрішніх справ відправною точкою стало прийняття 29 листопада 1990 р. Верховною Радою УРСР постанови «Про невідкладні заходи по зміцненню законності і правопорядку в республіці», якою передбачалося відкриття у Харкові вищого навчального закладу МВС.

22 листопада 1994 р. на базі Харківського інституту внутрішніх справ згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 787 [4] та наказом МВС України від 28 грудня 1994 р. № 712 було створено Університет внутрішніх справ, якому 2 березня 2001 р. указом Президента України надано статус національного [5], а у вересні 2005 р. університет отримав сучасну назву – Харківський національний університет внутрішніх справ.

За період свого функціонування університет ставав переможцем та отримував високі звання за якісну підготовку кадрів для правоохоронної системи у таких номінаціях:

– 2004 рік (травень) – НУВС стає переможцем Всеукраїнського освітянського рейтингу «Софія Київська» в номінації «Кращий спеціалізований вищий заклад»;

– 2005 рік (червень) – ХНУВС удруге здобув перемогу в номінації «Кращий спеціалізований вищий заклад», отримавши диплом за перше місце і головний приз «Софія Київська»;

– 2007 рік (червень) – ХНУВС утретє здобув перемогу в номінації «Кращий спеціалізований вищий заклад», отримавши диплом за перше місце і головний приз «Софія Київська»;

– 2009 рік (червень) – ХНУВС здобув високе звання «Флагман освіти та науки України».

Гордістю Харківського регіону, навчальних закладів, що займалися підготовкою охоронців правопорядку, є їхні випускники, які в різні часи досягли високого рівня професійної підготовки, були призначені на відповідальні посади, очолювали багатотисячні колективи та своєю працею сприяли укріпленню правопорядку в державі.

За цей період з Харківського регіону були призначені на посади міністра внутрішніх справ України Ю. О. Смирнов, А. Б. Аваков; міністра оборони України – С. Т. Полторак.

Вихованці Харківщини удостоїлись високих звань:

– генерал-полковників (10): О. М. Бандурка, О. А. Гапон, С. М. Гусаров, Ю. О. Дагаєв, В. М. Євдокимов, В. Г. Мельников, П. О. Олейник, В. Г. Поважнюк, В. І. Строгий, Ю. Е. Черкасов;

– генерал-лейтенантів (8): О. О. Бандурка, В. І. Бутенко, В. І. Варенко, В. М. Грицак, С. Ф. Денисюк, В. М. Музика, В. О. Росоха, О. Ф. Штанько;

– генерал-майорів (25): Є. Ю. Бараш, В. О. Безбородий, В. С. Венедиктов, Л. І. Волощук, А. І. Винник, В. В. Говоруха, В. В. Єгупенко, Д. Є. Завідонов, О. Г. Крикушенко, В. Я. Луценко, М. О. Малявин, М. Д. Мартинов, К. В. Маслій, А. М. Мельниченко, А. Л. Мирошниченко, М. Т. Михайлюк, П. І. Орлов, С. Л. Петренко, І. І. Покус, І. В. Репешко, А. Є. Слипченко, А. П. Табаков, М. Ф. Ткачов, О. П. Угровецький, Г. М. Штанько, О. Н. Ярмиш.

На сьогодні продовжують службу і вже досягли високих посадових результатів інші вихованці: генерал поліції третього рангу І. В. Клименко, генерал поліції третього рангу А. А. Дмитрієв, генерал поліції третього рангу Ю. В. Педос, генерал-майор Г. В. Остафійчук, генерал-майор А. В. Носач, заступник міністра внутрішніх справ В. А. Троян, начальник ГУНП в Тернопільській області О. М. Богомол, начальник УСБУ в Сумській області В. В. Косинський.

Активно займається підвищенням професійного рівня поліцейських Харківщини начальник ГУНП в Харківській області генерал поліції третього рангу О. В. Бех.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що за час свого існування Харківський національний університет внутрішніх справ виховав понад 40 тис. фахівців різних спеціальностей – правознавців, економістів, психологів, соціологів, спеціалістів у галузі інформаційних технологій, а колектив університету завжди був і є носієм новаторського духу, свободи наукового мислення та творчого педагогічного пошуку.

Список бібліографічних посилань:

1. Греченко В. А. Підготовка кадрів для міліції в Україні у 1930–1941 рр. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2017. № 2 (77). С. 245–252.
2. Харківський національний університет внутрішніх справ : ювілейне вид. / під заг. ред.: С. М. Гусарова. Харків, 2015. 352 с.
3. Державний архів Харківської області. Ф. Р-564. Оп. 1. Спр. 511. Арк. 1.
4. Про створення Університету внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 22.11.1994 № 787 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-94-п (дата звернення: 02.11.2017).
5. Про надання статусу національного Університету внутрішніх справ : указ Президента України від 02.03.2001 № 125/2001 // Президент України : офіц. інтернет-представництво. URL: http://www.president.gov.ua/documents/1252001-547 (дата звернення: 02.11.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 343(477)

Віктор Миколайович БЕСЧАСТНИЙ,
доктор наук з державного управління,
професор, заслужений юрист України,
ректор Донецького юридичного інституту МВС України

ІСТОРИЧНИЙ НАРИС ПРО ВНЕСОК ДОНЕЦЬКОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ МІЛІЦІЇ У СПРАВУ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Донеччину та Харківщину, Донбас та Слобожанщину пов’язує не лише географічна близькість. Регіони мають спільні соціокультурні особливості, чимало спільних моментів минулого, в тому числі й тих, що стосуються діяльності правоохоронних органів. Одним із маловивчених аспектів є історія підготовки фахівців для підрозділів внутрішніх справ на Донеччині, у стінах Донецької спеціальної середньої школи міліції.

Створення першого на Донбасі спеціалізованого навчального закладу для підготовки правоохоронців було зумовлено складною ситуацією із забезпечення правопорядку в регіоні. На початку 1961 р. МВС УРСР було прийнято рішення про закриття Київської спеціальної середньої школи міліції. Частково її матеріальну базу, викладацький та курсантський склад було використано для створення відповідно до наказу МВС УРСР від 28 квітня 1961 р. № 0109 Сталінської спеціальної середньої школи міліції МВС УРСР із дворічним терміном навчання [1]. Місцем дислокації школи спочатку було обрано територію колишнього військового містечка у селищі Новожданівка Харцизького району Сталінської області. У 1962 р. у зв’язку з перейменуванням у листопаді 1961 р. м. Сталіно на Донецьк, а Сталінської області – на Донецьку навчальний заклад отримав назву «Донецька спеціальна середня школа міліції Міністерства внутрішніх справ УРСР».

У 1964 р. школа міліції, виходячи з міркувань оптимізації навчального процесу, була перебазована у м. Донецьк. Друга половина 1960-х – початок 1970-х рр. ознаменувались формуванням кваліфікованого педагогічного та командно-викладацького складу, активною розбудовою матеріальної бази навчального закладу. За високі показники службової та навчальної підготовки ДССШМ неодноразово виходила переможцем серед споріднених закладів системи МВС, була відзначена Почесними грамотами МВС УРСР та СРСР.

Головною метою діяльності ДССШМ було визначено підготовку кадрів командного складу зі спеціальною середньою юридичною освітою для правоохоронних структур Донецької та Луганської областей. У той же час з огляду на професійний склад колективу школи і, отже, високий рівень підготовки слухачів, враховуючи доволі вдале розташування школи в обласному центрі, на перетині важливих транспортних магістралей, школа почала активно використовуватися для підготовки фахівців для органів внутрішніх справ інших областей, у тому числі Харківської. Починаючи з 1967 і завершуючи 1977 роком школа набирала за направленням

© Бесчастний В. М., 2017

міських та районних органів внутрішніх справ Харківської області по 28–30 слухачів. Переважно це були кандидати на службу в органах внутрішніх справ із числа цивільних осіб, які відслужили строкову службу в армії. Але мали місце випадки вступу до школи і практичних працівників органів внутрішніх справ, які хотіли таким чином отримати фахову освіту. З урахуванням того, що щорічний набір у ті роки складав пересічно 180–200 осіб, питома вага курсантів з Харківщини була доволі високою.

60-ті – 70-ті роки стали періодом офіційного утвердження ДССШМ як провідного спеціалізованого закладу в системі підготовки правоохоронних кадрів не лише для України, а й для інших республік колишнього СРСР. Це підтверджувала і доля її випускників, у тому числі й харків'ян. Переважна більшість їх після навчання в Донецьку поверталася на рідну Харківщину, хоча частина за розподілом направлялася до інших областей Української РСР, а також до віддалених регіонів Російської Федерації. Так, зокрема, випускники ДССШМ продовжували службу в органах внутрішніх справ у Хабаровському краї, Якутії, в Сахалінській області. Дехто із слухачів, змінивши свій сімейний стан, одружившись на Донеччині, залишався працювати тут.

Слід зазначити, що начальником школи в 1964–1977 рр. був І. Г. Світич, який свого часу закінчив Харківський юридичний інститут. Очевидно, що отримані ним в одному із найкращих вишів юридичного профілю в Радянському Союзі знання сприяли успішній організації роботи ДССШМ, робили навчання в ній цікавим і корисним для вихідців з інших регіонів, у тому числі з Харківщини. Останній випуск, в якому була значна група харків'ян, відбувся у 1979 р., вже за нового начальника школи – В. І. Муравйова.

Критерієм якості знань, що їх надає навчальний заклад, завжди є успішна професійна кар'єра його випускників. ДССШМ не є винятком. За роки свого існування вона випустила тисячі правоохоронців, серед яких було і кілька сотень вихідців з Харківської області, які почали своє професійне становлення в Донецьку. Вони гідно несли свою службу, і Донеччина, так само, як і Харківщина, пишається ними. Випускник ДССШМ 1977 р. М. Д. Мартинов працював у практичних підрозділах у Харкові, в Дніпропетровській та Полтавській областях, у 2010–2012 рр. очолював Головне управління МВС України в Харківській області, у відставку пішов у званні генерал-майора. В. М. Кобченко, який навчався у Донецьку в 1971–1973 рр., працював на Харківщині в карному розшуку, пішов у відставку в званні полковника з посади начальника Управління податкової міліції Державної податкової адміністрації в Харківській області [2, с. 287]. Свої високі професійні та моральні якості під час служби в органах внутрішніх справ Харківської області, інших регіонів України виявили колишні випускники Донецької спеціальної середньої школи міліції – уродженці Харківської області: полковники Ю. І. Міщенко, Б. І. Селівко, П. В. Теплов, І. Г. Байрачний, підполковник О.Г. Санін, інші офіцери-правоохоронці. Є серед випускників ДССШМ і ті, хто згодом долучився до почесної справи навчання та виховання майбутніх міліціонерів. Так, А. В. Сергєєв, який закінчив навчання в Донецьку в 1974 р., довгий час працював у Харківському національному університеті внутрішніх справ, очолював факультет кримінальної міліції, був проректором вишу [3, с. 146]. Багато колишніх випускників зберегли зв'язок із своєю alma-mater, що, зокрема, засвідчили урочистості з нагоди 50-річчя Донецького юридичного інституту в квітні 2011 р. Серед представницької делегації харків'ян були і ті, хто свого часу навчався у Донецьку [4].

1990-ті – 2000-ні роки стали часом бурхливих якісних змін у системі професійної підготовки правоохоронців в Україні. У 1992 р. ДССШМ було перейменовано в Донецьке училище міліції МВС України, в 1993 р. на базі Донецького училища міліції МВС України та Донецького відділення заочного навчання Української академії внутрішніх справ було створено Донецький інститут внутрішніх справ (з 2004 р. – Донецький юридичний інститут МВС України). Значну роль у його становленні відіграли практичні співробітники органів внутрішніх справ, викладачі вишів Донеччини, які свого часу одержали вищу юридичну освіту у вишах Харкова (до речі, випускником ДССШМ, а згодом Харківського юридичного інституту є і автор цих рядків). Водночас, незважаючи на розвинену мережу вищих навчальних закладів юридичного профілю Харкова, підготовці правоохоронців у Донецьку було надано нового імпульсу. Це було пов'язано із створенням у структурі Донецького юридичного інституту факультету № 4 – підготовки працівників підрозділів ДАІ. Щороку курсантами факультету – базового для підготовки фахівців означеного профілю в межах всієї України – ставало декілька харків'ян, які по завершенні навчання поповнювали лави співробітників органів внутрішніх справ своєї області.

Історія навчального закладу – від Донецької спеціальної середньої школи міліції до Донецького юридичного інституту МВС України – це час невпинного зростання і становлення

навчальної установи як вагомого елементу освітнього простору громадського життя України. Приємно, що гідне місце в ньому займають і харків'яни – представники близької не лише географічно, але й спорідненої культурно, ментально області України.

Донецький юридичний інститут переживає наразі непростий час свої історії. Проте колектив вишу з оптимізмом дивиться у майбутнє. Запорукою цього є фаховий склад інституту, дружні контакти із спорідненими вишами, довга традиція підготовки правоохоронців і наші успішні, гідні свого покликання випускники, в тому числі і з Харківщини.

Список бібліографічних посилань

1. Поточний архів Донецького юридичного інституту.

2. Черних С. П., Міщенко С. Г., Коряк В. В., Іщенко О. М. Про минуле – для майбутнього. На захисті економічної безпеки держави. До 75-річчя служби ОБХСС. Запоріжжя : Просвіта, 2012. 368 с.

3. Харківський національний університет внутрішніх справ : ювілейне вид. / під заг. ред. С. М. Гусарова. Харків, 2015. 349 с.

4. Телефонне інтерв'ю із Лямзенком В.П., ветераном органів внутрішніх справ (м. Кривий Ріг, 20 верес. 2017 р.).

Одержано 10.11.2017

УДК 159.9

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,
кандидат педагогічних наук,
перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1999-9956

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІЦІЇ

Проблема реформ правоохоронної галузі останніми роками є надзвичайно популярною не тільки у роботах дослідників права, але й у психологічних дослідженнях. Вивчаючи особливості реформ правоохоронних органів у різних країнах, автори намагаються визначити їх специфіку через призму історичних чинників [5], відмінностей в етапах та кроках реформ [4] тощо. Переважна більшість дослідників відзначають значні психологічні складнощі перетворень. Це пов'язано із часовими та змістовими змінами в етапах професіоналізації, у регламентах професійної діяльності, з трансформаціями законодавчої бази тощо.

Поліція є одним з найдавніших та невід'ємних атрибутів будь-якої держави. Сучасна зарубіжна теорія і практика поліцейської діяльності широко орієнтуються на національно-історичні традиції, втілені у конкретних правових актах. На жаль, значній критиці в українському суспільстві сьогодні піддаються недостатня ефективність професійної діяльності поліції, випадки корумпованості працівників, слабо налагоджена взаємодія із громадянами. Але все ж таки, якщо раніше довіра до міліції сягала 5–7 %, сьогодні довіра українців до поліції становить 46 %. Для порівняння: правоохоронним органам у США довіряють 66–70 % населення. Для Західної Європи цей показник дорівнює 61 %.

Чому психологічний контекст реформ, що відбуваються, набуває особливого значення? Як зауважують Darroch S., Mazerolle L. [2], вимоги до поліціювання в сучасних умовах вимагають високої готовності до змін від представників поліцейської професії усіх рівнів, але така готовність та здатність поліцейських організацій до прийняття інноваційних практик майже не вивчається, що робить психологічну сутність реорганізаційних процесів важкозрозумілою [2].

Приступаючи до поліцейської реформи, всім її учасникам слід розуміти із самого початку, що її здійснення включає в себе набагато більше, ніж просто «технічні зміни». Будь-які перетворення у правоохоронній галузі являють собою серйозні випробування психічних та психологічних ресурсів працівників, їх здатності працювати в умовах трансформаційного суспільства; потребують виваженого і коректного висвітлення реформ, що відбуваються, у мас-медіа з метою формування адекватної суспільної оцінки.

Зважаючи на складність реформи, у процесі її реалізації слід враховувати досвід у галузі «управління змінами» та організаційної психології щодо створення нової системи стимулювання, нових етичних принципів та організаційної культури поліції. Крім того, набуває значущості

© Швець Д. В., 2017

питання, через які критерії, крім падіння рівня злочинності, має вимірюватись прогрес на шляху здійснення проголошеної реформи [5].

Протягом останніх 10–15 років, як зауважує B. Furuhagen [3], необхідність реформування поліції також була предметом офіційної дискусії у Швеції. У 2015 р. реформи були проведені. Змістом дискусії, результатом якої став концепт нової поліції, було обговорення пропозицій, спрямованих на формування репрезентативності поліцейських структур для населення, а також на сприяння соціальній та інтелектуальній компетентності поліцейських, які розглядалися як засіб змінити установки та поведінку співробітників поліції, а також підвищити легітимність їхніх дій. Соціальна компетентність співробітника поліції обумовлює здатність розуміти людей, вміння спілкуватися з ними, навички щодо того, як впоратися з різними соціальними ситуаціями. Інтелектуальна компетентність співробітника поліції передбачає здатність до аналізу професійних проблем та рефлексії відповідних ситуацій, а також уміння вирішувати їх самостійно [3]. Цього можна досягти шляхом зближення практики поліціювання та академічних досліджень, зокрема психологічних, про що свідчить не тільки збільшення ваги поведінкових та психологічних дисциплін у практиці підготовки поліцейських, але й сприяння науково-дослідницькій роботі у галузі поліцейської науки в контексті вищеназваної реформи.

Підтвердження того, що світи поліцейської практики та психологічних досліджень зближуються, у 2016 р. ми знаходимо також у статті J. A. Brewster зі співавторами [1], які констатують, що у США психологія поліції та суспільної безпеки стала новою спеціальністю в галузі психології. За останні 5 років вона отримала визнання Американської психологічної асоціації як спеціальність та включена в якості спеціальної ради до Американської ради з професійної психології. Автори наголошують на необхідності підготовки кадрів за новою спеціальністю з акцентом на основоположній компетенції, необхідній для базової підготовки в галузі психології, та додатковій функціональній компетенції, що є необхідними для ефективної практики за означеним фахом, зокрема у чотирьох напрямках роботи: оцінка, корекція, супровід та організаційний консалтинг [1].

Особливу роль у процесах становлення української поліції, коли значну кількість досвідчених фахівців звільнено, а на їх місце прийшло нове молоде, але малодосвідчене у професії покоління, відіграє успішність становлення їх професійної ідентичності.

Таким чином, значною мірою кінцевий успіх реформ визначають суто психологічні чинники: здатність працівників подолати власну інерцію і навчитися працювати в нових умовах; ефективність спроб створити «нового поліцейського» із заданими моральними характеристиками і при цьому не втратити рівень професійної досконалості тощо. Можна виокремити такі напрямки психологічного супроводу реформ: оптимізація процесів становлення професійної ідентичності у нових співробітників; проблема мобілізації психічних та психологічних ресурсів усіх працівників щодо виконання професійної діяльності в умовах трансформаційного суспільства; інформаційне забезпечення реформування; оцінка, корекція, супровід та організаційний консалтинг поточної професійної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Brewster J. A. et al. Education and training guidelines for the specialty of police and public safety psychology. *Training and Education in Professional Psychology.* 2016. Vol. 10, No. 3. P. 171.

2. Darroch S., Mazerolle L. Intelligence-led policing: a comparative analysis of community context influencing innovation uptake. *Policing and Society.* 2015. Vol. 25, No. 1. P. 1–24.

3. Furuhagen B. The making of a social, representative and intellectual police force-Recruitment and education of police trainees in Sweden during the 20th century. *Nordisk politiforskning.* 2015. Vol. 2, No. 1. P. 6–33.

4. Kratcoski P. C., Edelbacher M. (ed.). Collaborative Policing: Police, Academics, Professionals, and Communities Working Together for Education, Training, and Program Implementation. CRC Press, 2015. 322 p.

5. O'Neill W. G. Police Reform in Post-Conflict Societies: what we know and what we still need to know. NY : International Peace Academy, 2005. https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/polreferpt.pdf (дата звернення: 07.11.2017).

Одержано 08.11.2017

УДК 351.74(477)«1917»

Михайло Юрійович БУРДІН,
доктор юридичних наук, доцент,
проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5560-1848

РОЛЬ ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА В ОХОРОНІ ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ У 1917 РОЦІ

Лютнева революція 1917 року не тільки змінила владу в Російській імперії, а й значно погіршила криміногенну ситуацію в державі. Особливо складною вона була в Україні, яка з 1914 р. потерпала від Першої світової війни. Постійні реквізиції продовольства, фуражу, тяглової сили призводили до поглиблення економічної кризи та, як наслідок, масового невдоволення населення. Все це відбувалося в умовах зростаючого дезертирства, оскільки Тимчасовий уряд та його виконавчі органи на місцях були неспроможні виконувати свої функції через відсутність достатнього авторитету і довіри населення до них. В Україні утворилося ще два політичні табори, які також претендували на владу, – Ради робітничих і солдатських депутатів та Центральна Рада [1, с. 14–16]. Ради робітничих і солдатських депутатів як ліворадикальні органи пропагували соціалістичні ідеї та відстоювали непорушність кордонів Російської держави. УЦР репрезентувала інтереси українства, його прагнення до автономії, а з часом і до незалежності. Звичайно, така політична ситуація лише посилювала анархію, породжувала хаос та сприяла стрімкому зростанню злочинності в Україні. Оскільки царська поліція та жандармерія на початку березня 1917 р. були ліквідовані, а новостворена міліція через брак належної організації та досвіду була малоефективною у боротьбі зі злочинцями, то на місцях стихійно стали виникати різні загони самооборони. Найбільшого розмаху серед них набуло Вільне козацтво. Створення загонів Вільного козацтва було започатковано селянином Смоктієм зі Звенигородщини на повітовому козацькому з'їзді. Дуже скоро цю ініціативу підтримали в інших губерніях – Полтавській, Херсонській, Чернігівській і Волинській. До загонів вступали здебільшого селяни, проте на Київщині до Вільного козацтва записувались і робітники [2, с. 89].

Незважаючи на вкрай негативне ставлення комісарів Тимчасового уряду до Вільного козацтва, у жовтні 1917 р. відбувся перший його всеукраїнський з'їзд. На ньому були визначені першочергові завдання Вільного козацтва: не допустити братовбивчої війни, озброюватися, організовуватися, підтримати республіканський демократичний федеративний устрій Росії тощо. Головою (отаманом) Вільного козацтва було обрано П. Скоропадського. А вже 13 листопада 1917 р. із прийняттям Статуту Вільного козацтва на Україні було завершено організаційне становлення товариства [2, с. 90].

У кожному населеному пункті, незалежно від кількості мешканців, мала існувати лише одна громада товариства з осіб будь-якої статі та національності. Чітко визначались її завдання: охорона громадського порядку та спокою населення, захист громадян та їх власності, боротьба з дезертирством, запобігання грабуванням, духовний і фізичний розвиток своїх членів та їх громадське виховання. Керуючись Статутом громади Вільного козацтва, створювалися піші та кінні муштрові загони, пожежні команди, видавалися брошури і журнали, поширювався серед населення агітаційний матеріал, організовувалися спортивні тренування, концерти, різноманітні подорожі, виставки, хори, організовувалися зібрання, лекції, читання. У рамках цих заходів проводилися зустрічі, зібрання та курси, де, по суті, здійснювалася підготовка кадрів з охорони громадського порядку. Так, у Харкові 30 листопада 1917 р. відбулися перші заняття з підготовки членів товариства Вільного козацтва до несення служби та її особливостей [3, с. 16]. Ця практика була доволі поширеною і в інших містах України.

Отже, Вільне козацтво можна вважати першою національною воєнізованою організацією, яка не лише здійснювала функцію з охорони правопорядку в Україні у 1917 році, а й займалася підготовкою відповідних кадрів.

Список бібліографічних посилань

1. Логвиненко И. А. Политическая деятельность Украинской Центральной Рады. Глобино : Полиграфсервис, 2000. 96 с.

2. Мироненко О. М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 1995. 328 с.

© Бурдін М. Ю., 2017

3. Сокуренко В. В., Бандурка О. М., Греченко В. А. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові: 100 років історії (1917–2017 рр.) : До 100-річчя подій Української революції : монографія. Харків : Золота миля, 2017. 496 с.

Одержано 02.11.2017

УДК 351.74:338.2(-91)

Анатолій Миколайович КЛОЧКО,
доктор юридичних наук, доцент,
проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6898-964X

ЮРИДИЧНИЙ ЛІЦЕЙ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ОХОРОНЦІВ ПРАВОПОРЯДКУ В ХАРКОВІ

Університет став піонером організації довузівської підготовки в системі МВС України як складової багатоступеневої освіти. Наказом, підписаним міністром внутрішніх справ Ю. Ф. Кравченком та міністром освіти України М. З. Згуровським 30 серпня 1995 р. при Університеті внутрішніх справ було створено Юридичний ліцей, який здійснював навчання для здобуття повної загальної середньої освіти з поглибленою юридичною та посиленою фізичною підготовкою і правоохоронною орієнтацією дітей, батьки яких – працівники органів внутрішніх справ, які загинули чи отримали каліцтво під час боротьби зі злочинністю та охорони громадського порядку, а також інших обдарованих дітей. Перших ліцеїстів Юридичний ліцей при Університеті внутрішніх справ прийняв на навчання у вересні 1995 р. (до занять приступили 72 юнаки). Терміном навчання було визначено 3 роки. Університет повинен був забезпечити викладання юридичних і спеціальних дисциплін та підготувати необхідну навчально-методичну базу. Ліцей став першим таким закладом у системі МВС України. Пріоритетним напрямком навчальної діяльності ліцею була визначена «професійна спрямованість на базі загальноосвітньої підготовки майбутніх співробітників міліції України». Враховуючи вищезазначене, колектив ліцею зосередився на вирішенні визначених у статуті навчального закладу завдань, що безпосередньо пов'язані з профільним навчанням та вихованням:

– надання вихованцям загальноосвітніх та основ професійних знань, необхідних для подальшого навчання у вищих навчальних закладах системи МВС України;

– формування у вихованців моральних і вольових якостей, дисциплінованості, високої свідомості, громадської відповідальності та серйозного ставлення до службових обов'язків, прищеплення любові до майбутньої професії;

– підготовка вихованців фізично здоровими й витривалими, здатними стійко долати труднощі служби в підрозділах органів внутрішніх справ;

– надання допомоги сім'ям загиблих співробітників МВС України та сім'ям співробітників, які отримали каліцтва під час виконання службових обов'язків;

– надання допомоги у вихованні дітей сім'ям співробітників МВС України, які більшу частину свого часу віддають несенню служби;

– виховання найбільш підготовлених майбутніх курсантів учбових закладів МВС України, які з перших днів навчання зможуть виконувати обов'язки молодших командирів [1, с. 349].

Юридичний ліцей створювався як підрозділ Національного університету внутрішніх справ. Такий загальноосвітній навчальний заклад у складі вищого навчального закладу в системі професійної освіти МВС України з'явився вперше.

Юридичний ліцей університету став добрим почином і прикладом для наслідування. Згодом відкрилися спеціалізовані класи шкіл міст Суми, Охтирки та Керчі. Після закінчення ліцею його випускники зараховувалися до університету й інших вищих навчальних закладів освіти системи МВС України.

Список бібліографічних посилань

1. Сокуренко В. В., Бандурка О. М., Греченко В. А. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові: 100 років історії (1917–2017 рр.) : До 100-річчя подій Української революції : монографія. Харків : Золота миля, 2017. 96 с.

Одержано 03.11.2017

© Клочко А. М., 2017

УДК 343.97

Юрій Броніславович ДАНИЛЬЧЕНКО,
кандидат юридичних наук, прокурор Харківської області

УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ АНТИТЕРОРИСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ: ВІД ТЕРОГЕННОСТІ ДО ПАРТНЕРСТВА

Україна перебуває на перехресті геополітичних інтересів та разом із країнами Балтії, Польщею, Республікою Молдовою перебуває у Балто-Чорноморському поясі геополітичної напруженості. Параметри та складові останнього – вельми різносторонні, бінарні, що дає можливість розглядати Україну і як об'єкт антитерористичного впливу (зону терористичних загроз, терогенну зону), і як суб'єкта антитерористичної діяльності в межах європейського партнерства.

Основними чинниками, що визначають Україну як зону терогенності, є такі:

1. Незавершеність антитерористичної операції, відсутність державного контролю за значною територією Донецької та Луганської областей, відповідною ділянкою державного кордону як на Сході країни, так і низці прикордонних локацій (в тому числі й приватизованих земельних ділянок) Закарпатської області.

2. Значний обсяг вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, що перебувають у незаконному обігу, відносна легкість їх незаконного придбання. Так, зокрема, у щорічному звіті Європолу TE-SAT за 2017 рік акцентується увага на тому, що наявність вибухівки в нинішньому та колишньому конфлікті на території Західних Балкан і Україні, а також незаконна торгівля вибухонебезпечними речовинами в ЄС, що потрапляють із вказаних територій, представляють значну загрозу. Чисельними є факти придбання терористами ручних гранат, ракетних пускових установок, пластикових вибухові речовини та детонаторів у організованих злочинних угрупувань загально кримінальної спрямованості [1, с. 15]. Крім торгівлі вибуховими речовинами, пристроями, зброєю і боєприпасами за оцінками Європолу поширеними також є і крадіжки з військових складів, розтрати, вчинені військовослужбовцями, а також незаконне збирання вибухових речовин, пристроїв, нерозстріляних боєприпасів на території ведення бойових дій [1, с. 16].

3. Наявність безвізового режиму України з країнами – членами ЄС та, як наслідок, лібералізація контролю за громадянами України при перетині кордону із вказаними країнами, перебуванням в них.

4. Високий рівень корупції в правоохоронних органах та можливість виробити підробні документи високої якості для перетину кордону з країнами – членами ЄС.

5. Привабливість України як транзитної держави (знову ж таки через не контрольованість значної частини східного кордону, високий рівень корупції) для громадян РФ, а також низки азійських країн, що прямують або до зони конфлікту на Близькому Сході (через Україну та Туреччину), або до Європи. Цей фактор ризику серед іншого включає в себе загрози від так званої «Ісламської держави». Остання, за даними Служби безпеки України, хоча й не вельми активно, але все ж таки здійснює на території нашої держави заходи щодо вербування, рекрутування своїх нових членів, а також використовує Україну як транзитну зону на шляху до країн – членів ЄС.

6. Слабкий державний контроль за обігом, зберіганням біологічно активних матеріалів, хімічних агентів, що потенційно можуть бути використані в терористичних цілях.

Вказані терогенні чинники є спільними як для України, так і для країн – членів ЄС, що дає підстави Європолу розглядати нашу країну в числі тих, що потребують активізації антитерористичної діяльності. З огляду ж на євроінтеграційний поступ України, спільність інтересів з ЄС в тому числі й у сфері протидії тероризму, вважаємо, що у формуванні антитерористичної стратегії нашої країни одними з пріоритетних є заходи, спрямовані на налагодження функціональних зв'язків між компонентами внутрішньодержавного та європейського, регіонального, механізмів антитерористичної діяльності. Основними напрямами партнерства України та ЄС щодо удосконалення спільної, узгодженої європейської антитерористичної системи, підвищення її ефективності, можуть бути визнані такі:

– налагодження робочих контактів (зокрема, через укладення договору про співробітництво) між Антитерористичним центром при СБУ та *Європейським Контртерористичним Центром* (ЄКЦ). Останній створений для координації зусиль у сфері протидії тероризму, оптимізацію просів обміну інформацією між іншими суб'єктами антитерористичної діяльності та управляється Європейською

© Данильченко Ю. Б., 2017

Радою. Фактично, ЄКЦ є єдиним спеціалізованим антитерористичним суб'єктом в ЄС, який акумулює необхідну оперативно-службову, а також статистичну інформацію, що надається правоохоронними органами усіх країн – членів ЄС, а також від третіх сторін. Провідним завданням ЄКЦ є: а) забезпечення оперативної інформаційної підтримки на вимогу будь-якої запитуючої сторони, з якою налагоджена співпраця; б) проведення перехресної перевірки актуальних операційних даних у системі фінансового моніторингу та протидії фінансуванню тероризму;

– часткова інтеграція вітчизняних оперативних баз даних про тероризм з *Інформаційною системою Європолу (ІСЄ)*. Через цю систему держави-члени безпосередньо діляться та отримують інформацію про підозрюваних, засуджених, а також події, пов'язані з організованою злочинністю і тероризмом. ІСЄ пропонує інформаційну підтримку першочергових слідчих дій через систему автоматичного формування й надання необхідних довідок. Наразі ІСЄ об'єднує інформаційні бази даних правоохоронних органів 24 європейських країн;

– укладення договору про участь у формуванні та доступі до *Системи інтелектуального аналізу протидії тероризму*. Ця система інтегрованих інформаційних баз включає в себе низку оперативних даних, в тому числі й про «терористів-гастролерів», та забезпечує оперативну аналітичну підтримку правоохоронних органів країн – членів ЄС та їх партнерів у справі реагування на спільні терористичні загрози;

– виділення окремої лінії співпраці з *Інтренет-реферативним відділом* ЄКЦ. Цей відділ виконує такі основні задачі: а) координація та спільне використання ідентифікаційних позначень (маркерів) терористичних та насильницьких екстремістів в Інтернеті; б) швидке виконання запитів та підтримка референтів запитуваної сторони; в) стратегічний та оперативний аналіз використання терористичними угрупуваннями та окремими терористами ресурсів Інтернету та соціальних мереж;

– долучення до *Європейської програми протидії фінансуванню тероризму*, яка використовує цілу низку інструментів для ідентифікації випадків фінансування тероризму, одним з найбільш відомих яких є TFTP – Програма відстеження фінансування тероризму. Її використання підвищує можливості картування складних мереж фінансової підтримки терористичної діяльності;

– вивчення питання про доцільність та можливість участі СБУ у *Спільній команді з питань боротьби з тероризмом в Європі*. Основним призначенням останньої є співпраця у сфері транскордонних розслідувань. Команда складається з експертів/аналітиків правоохоронних органів держав – членів ЄС та Європолу;

– розробка спільних для України та ЄС підходів і заходів у *протидії нелегальній міграції*.

Викладені міркування лише пунктирно позначають основні параметри участі України у європейському антитерористичному просторі. Вони передбачають подальшого дослідження, результати яких можуть бути використані при підготовці українських правоохоронців з метою підвищення ефективності їх антитерористичної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT). 2017 // EUROPOL : сайт. URL: https://www.europoleuropa.eu/tesat/2017/2.1.TERRORIST_ATTACKS_AND_SUSPECTS_ARRESTED_IN_THE_EU.html (дата звернення: 07.11.2017).

Одержано 09.11.2017

УДК 343.12(091)(477)

Павло Іванович ОРЛОВ,
кандидат юридичних наук, професор,
президент Харківського економіко-правового університету;
Віталій Іванович ПАВЛИКІВСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, доцент,
проректор з навчальної роботи Харківського економіко-правового університету

ІНІЦІАТИВА, ПОШУК, РЕЗУЛЬТАТ

Харківський національний університет внутрішніх справ є флагманом відомчої освіти та провідним ВНЗ України. За відносно короткий час університет перетворився в сучасний технологічноозброєний заклад, що динамічно розвивається та успішно реалізує національні

© Орлов П. І., Павликівський В. І., 2017

програми розвитку науки й освіти. На сьогодні в університеті працюють висококваліфіковані фахівці в різних галузях права. На шляху до успіху ХНУВС пройшов складний шлях свого становлення та розвитку.

У 90-ті роки минулого століття перед Україною постало складне питання розбудови суверенної та незалежної держави. Це прямо стосувалося і проблем підготовки кадрів для системи МВС України. До набуття Україною незалежності науково-освітній потенціал органів внутрішніх справ був обмеженим і практично не орієнтованим на специфічні національно-територіальні, соціально-кримінологічні та інші умови їх функціонування. Указане вимагало пошуку нових форм та нових підходів до організації навчального процесу. ХНУВС став одним із перших вищих навчальних закладів у країні, який ініціював відкриття нових спеціальностей з підготовки кадрів для міністерства внутрішніх справ, цінність і важливість яких стає зрозумілою лише тепер. Такі напрямки підготовки, як соціальна психологія, економічна безпека, боротьба з кіберзлочинністю та інші, що були інноваційними на той період, наразі є традиційними та обов'язковими при підготовці будь-якого працівника правоохоронних органів.

Нові економічні умови переходу до ринкової моделі господарювання вимагали інноваційних підходів і до підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних однаково успішно орієнтуватись у різноманітних галузях знань. Для досягнення такого рівня працівникам правоохоронних органів, окрім базової вищої освіти, потрібна була друга вища освіта або розширення кола своїх знань та вмінь за рахунок оволодіння різноманітними освітніми програмами. Саме тому виникла ідея створення навчального підрозділу, що поєднував би два напрями підготовки фахівців вищої кваліфікації, які були б здатні розумітися на широкому колі питань правоохоронної, господарської, виробничої, дослідницької та наукової діяльності. Крім того, на той час актуальним стало питання впровадження принципів Болонської системи в національну освіту, зокрема принципу «Life-long learning», тобто навчання та підвищення кваліфікації протягом усього життя.

ХНУВС став піонером у впровадженні інтегральної форми навчання. Для виконання поставлених завдань широко залучалися спеціалісти з інших галузей знань, значна кількість яких до цього часу не працювала в системі ОВС. Така кадрова політика надала нового поштовху розвитку університету. Лише за період з 1992 по 2000 рр. в Університеті внутрішніх справ кількість докторів наук зросла з 4 до 38, кандидатів – з 36 до 190 чоловік.

У 1995 р. на підставі договору про спільну діяльність між Харківським державним політехнічним університетом та Університетом внутрішніх справ, підписаного ректорами Юрієм Трохимовичем Костенком та Олександром Марковичем Бандуркою, був створений економіко-правовий факультет, який мав за мету спільну підготовку студентів водночас за спеціальностями «Право», «Менеджмент», «ІТ-технології». Було складено інтегральний навчальний план, що містив освітньо-професійні програми підготовки спеціалістів за двома напрямками. У 1996 р. факультетом було здійснено перший набір студентів.

Натхненниками та рушійною силою революційних змін у підходах до формування сучасної освіти став об'єднаний колектив однодумців двох провідних ВНЗ Харкова. На факультеті в різний час працювали відомі фахівці ХДПУ та УніВС із права, економіки, менеджменту, зокрема професори, доценти і викладачі: Л. М. Івін, П. І. Орлов, П. Г. Перерва, А. І. Яковлєв, В. А. Греченко, О. В. Тягло, М. І. Погорєлов, О. М. Безсмертний, Ю. М. Коломієць, В. А. Кройтор, Ю. П. Янович, О. С. Проневич, Ю. І. Зайцев, О. А. Гавриленко та інші.

Одним із напрямків співробітництва в межах нового структурного підрозділу стало впровадження новітніх інформаційних технологій. Госпрозрахункова система навчання на факультеті надала можливості для розробки та апробації інноваційних проектів. За короткий час працівниками університетів були створені та розгорнуті такі проекти: «Науково-освітня мережа Харкова»; «Інформаційно-управляюча система «Університет» – проект, який отримав позитивні відгуки серед широкого загалу зарубіжних колег; «Центр знань з прав людини»; «Гібридна бібліотека підтримки діяльності правоохоронних органів в Україні» – проект, здійснений у співпраці з Чікаго-Кент коледжем права.

Оновлення освітньої системи, її повноцінне входження в нові соціально-економічні та політичні умови стало поштовхом для створення приватних навчальних закладів в Україні. Виникнення недержавних навчальних закладів стало прямим наслідком реформи та безумовним результатом нових підходів до навчання, подолання консерватизму, монополізму тощо.

Харківський економіко-правовий університет, який є приватним навчальним закладом, продовжує традиції, набуті за роки співробітництва з Харківським національним університетом внутрішніх справ, у тому числі за напрямком використання інформаційних технологій в сучасній

системі освіти. На сьогодні на базі ХЕПУ впроваджено та успішно функціонують окремі модулі ІУС «Університет» – «Офіс-методист», «Автоматизована інформаційно-бібліотечна система «Unilib». Університет має сучасну комп'ютерну мережу, високошвидкісний доступ до наукових та інформаційних ресурсів за допомогою Інтернет.

Усі досягнуті результати стали можливими завдяки кадровому потенціалу, команді однодумців, спочатку створеній на базі ХНУВС, а потім і на базі ХЕПУ. Завдяки як високому професіоналізму, так і творчому ентузіазму учасників – викладачів, інженерів, учених – став можливим розвиток перспективного напрямку в освіті.

З часом багато що змінилося, частина кадрів пішла в бізнес, інші успішно працюють і займаються науково-викладацькою діяльністю за кордоном, у т. ч. в країнах Європейського Союзу. Більшість же залишається віддана справі та продовжує співробітництво в освітній сфері. Особисті зв'язки, об'єднані спільними професійними та науковими інтересами, виявилися сильнішими від зв'язків міжвідомчих, а багато хто зі співробітників ХЕПУ вважають своєю «альма-матер» ХНУВС. Вищевказане ще раз підтверджує наявність спільних об'єднуючих цілей.

Застосування інформаційних технологій стало фундаментом для подальшого розвитку обох ВНЗ. Завдяки праці на випередження сьогодні наші університети впевнено займають своє місце в системі освіти й науки і залишаються конкурентоспроможними.

Практика і час засвідчують, що ті напрямки, які були обрані понад 20 років тому, і на сьогодні не позбавлені актуальності. Ті ініціативи, що пропонувалися колективом університету, є затребуваними в сучасних умовах. Фахівці, які пройшли підготовку в університеті за вказаними напрямками, формують нову генерацію кадрів для незалежної та демократичної держави.

Одержано 02.11.2017

УДК 351.74:338.2(-91)«1922/1923»

Володимир Анатолійович ГРЕЧЕНКО,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
факультету № 6 Харківського університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6046-0178

ПРОГРАМИ НАВЧАННЯ У ШКОЛАХ МІЛІЦІЇ ХАРКОВА У 1922–1923 рр.

У другій половині 1922 р. тривав процес розширення й удосконалення мережі спеціальних навчальних закладів. У жовтні 1922 р. наказом начальника міліції республіки харківські Окружні курси з підготовки молодшого комскладу й Харківські курси вищого комскладу були об'єднані у Школу старшого комскладу міліції УСРР [1, с. 468]. Це рішення сприяло кращій підготовці кадрів: з одного боку, надало можливість провести певну уніфікацію та систематизацію навчальних планів, а з іншого, дозволило навчатись правоохоронцям не лише Харківщини, а й інших регіонів республіки. Завдяки цьому Харків на деякий час став центром підготовки кваліфікованих міліцейських кадрів для всієї України.

Рядовому складові у вільний від несення служби час у районних відділеннях читалися лекції та проводились бесіди відповідно до 36-годинної програми, затвердженої Головміліцією України [2, арк. 93]. Цикл лекцій передбачав вивчення широкого кола питань: обов'язків працівників міліції на роботі й поза нею, особливостей постової служби, боротьби з хуліганством, спостереження за порядком на вулицях, площах, базарах, у міських садах та інших місцях масового перебування жителів міста.

До обов'язків міліціонерів входило і знання порядку стягнення штрафів за порушення обов'язкових постанов виконкомів, нагляд за виконанням правил торгівлі і промислів, спостереження за дотриманням жителями правил санітарії та гігієни в місті, боротьба з незаконним виготовленням і збутом продуктів таємного винокуріння (самогоноваріння) та сприяння органам ДПУ в боротьбі з контрреволюцією. Для міліцейського складу стали обов'язковими стройова підготовка (12 годин на місяць), вивчення стрілецької зброї та практичні заняття (16 годин) [2, арк. 94–96].

© Греченко В. А., 2017

У липні 1923 р. всі начальники округів та районів на Харківщині отримали наказ від Губполітінспекції, яка вимагала негайно виявити всіх рядових міліціонерів, котрі залишалися неписьменними, та відрядити їх до школи грамотності, створеної Губполітінспекцією. У документі було зазначено, що до жовтня неписьменність серед рядового складу міліції міста та губернії повинна бути ліквідована на 100 % [2, арк. 276].

Спеціалізовані навчальні заклади не мали можливості в повному обсязі забезпечити органи добре підготовленими фахівцями. У більшості районів міста було організовано міліцейські гуртки. Вони працювали за програмою навчання, розробленою губернською політінспекцією. Так, 24 листопада 1923 р. цю програму було доведено до відома підлеглих наказом № 15 по міліції й розшуку Харківської губернії [3, с. 207]. Вона містила достатньо широке коло питань від організаційних аспектів побудови правоохоронної системи й конкретизації завдань міліції (боротьба з бандитизмом, самогоноварінням, проституцією тощо) до призначення карного розшуку та специфіки його роботи. Підвищена увага зверталася на необхідність знання і застосування на практиці працівниками ОВС норм чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства. Зокрема, ця програма містила такі навчальні питання: «Організація міліції: зародження органів міліції і її необхідність», «Умови організації; період воєнізації; воєнізація; сучасний період», «Завдання міліції», «Закордонні системи і застосування їх у нас», «Міліцейський пост та його значення», «Міліція і революційна законність», «Міліція і Червона Армія», «Міліція і суд», «Міліція і нова політика», «Міліція і комунальне господарство», «Міліція і приватна власність», «Бандитизм і боротьба з ним», «Боротьба із самогоноварінням», «Проституція як соціальне зло і заходи, спрямовані на боротьбу з нею», «Розшук і його значення», «Розшук і застосування наукових методів боротьби зі злочинністю: реєстрація, дактилоскопія, судова антропометрія, словесний портрет, фотографія», «Кримінальний кодекс, його структура, значення», «Кримінально-процесуальний кодекс, його структура, значення»[4, с. 115–116].

Тривалість навчання за цією програмою становила три місяці. Кожен тиждень мало відбуватися два заняття. Навчальними посібниками виступали пам’ятна книжка міліціонера та часописи «На посту» й «Щит» [5].

Із початку 1923 р. в усіх губернських містах і більшості окружних центрів почалося впровадження спецнавчання. Завдяки існуванню заздалегідь розроблених планів і програм воно сприяло помітному зростанню кваліфікації особового складу правоохоронних органів. Так, якщо станом на 1922 р. у складі міліції Харківщини було 20 % неписьменних, то в 1923 р. цей показник зменшився до 3,5 %, а в 1924 р. становив лише 0,5 % від загальної кількості працівників губміліції. Водночас четверта частина командного складу харківської міліції встигла отримати спеціальну міліцейську підготовку, що, безперечно, дозволило їй більш ефективно виконувати свої службові обов’язки [6].

Список бібліографічних посилань

1. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Т. 1. 1917–1925 / за ред. П. П. Михайленка, Я. Ю. Кондратьєва. Київ, 1997. 499 с.
2. Державний архів Харківської області (ДАХО). Ф. Р. 563. Оп. 1. Спр. 305-а.
3. Сокуренко В. В., Бандурка О. М., Греченко В. А. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові: 100 років історії (1917–2017 рр.) : До 100-річчя подій Української революції : монографія. Харків : Золота миля, 2017. 96 с.
4. Коцан І. Д. Міліція Харківщини у 1917–1930 рр. : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2003. 190 с.
5. ДАХО. Ф. Р. 563. Оп. 1. Спр. 345-а. Арк. 264.
6. ДАХО. Ф. Р. 563. Оп. 2. Спр. 58. Арк. 73–74.

Одержано 06.11.2017

УДК 343.1(477)

Сергій Євгенович АБЛАМСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального процесу та організації досудового слідства
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4716-3985

РОЛЬ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ІНШИМИ ОРГАНАМИ І ПІДРОЗДІЛАМИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Сучасні реалії та стан криміногенної обстановки у країні вимагають принципово нових підходів до організації взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції України як однієї з найефективніших організаційно-управлінських форм протидії злочинності. У зв'язку з цим при розслідуванні кримінальних правопорушень важливу роль відведено слідчому, який повинен забезпечити організацію і проведення в розумні терміни досудового розслідування та здійснити при цьому ефективну взаємодію з іншими органами і підрозділами, зокрема працівниками оперативних підрозділів, прокурором, експертами, спеціалістами ін. Тому ефективність досягнення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінального правопорушення як одного із завдання, визначеного ст. 2 КПК України, у певній мірі залежить від належної та ефективної організації взаємодії.

Сьогодні взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами дедалі активніше здійснюється на всіх можливих рівнях, зокрема міжнародному, відомчому, міжвідомчому, регіональному та локальному. Саме тому організація взаємодії розслідуванні кримінальних правопорушень являє собою досить складну і комплексну форму, яка передбачає реалізацію цілої низки послідовних і взаємопов'язаних процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на максимальне досягнення завдань кримінального процесу. Водночас на теперішній час правове забезпечення такої діяльності є неудосконаленим, а нормативно-правова база є застарілою. У теоретичному плані, незважаючи на наявність досить великої кількості наукових досліджень, проблема взаємодії так і не знайшла свого вирішення. На цей процес негативно впливають постійні, довготриваючі і не завжди обґрунтовані та малоефективні процеси реформування адміністративно-територіального устрою країни, державних і правоохоронних органів, системи суду і судових інстанцій тощо.

З часу прийняття у 2012 році чинного КПК України докорінно змінились питання організації та здійснення взаємодії між слідчими і оперативними підрозділами, зокрема ініціативне проведення більшості оперативно-розшукових заходів змінено на виконання письмових доручення слідчого. Також у зв'язку зі зміною статусу прокурора у кримінальному провадженні зазнав своєї трансформації й механізм взаємодії слідчого з прокурором як процесуальним керівником досудового розслідування. При цьому у чинному КПК України не відведено належної уваги питанням взаємодії органів, які беруть участь у досудовому розслідуванні. Здебільшого даний аспект урегульовано на рівні відомчих нормативних актів, які не завжди відповідають положенням КПК України, а законодавча техніка з питань правового регулювання взаємодії вбачається дещо неузгодженою, про що наочно свідчать останні зміни. Зокрема, 7 липня 2017 р. був прийнятий новий наказ МВС України № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», яким скасовано наказ МВС України від 20.10.2014 № 1107 «Про затвердження Інструкції про порядок створення та організації діяльності слідчих груп і слідчо-оперативних груп». Натомість, останній був уведений в дію з метою вдосконалення порядку створення та організації діяльності слідчих груп і слідчо-оперативних груп, а також здійснення належного контролю за їх робото. Що ж стосувалося організації взаємодії, то це питання раніше було врегульованого в наказі МВС від 14.09.2012 № 700. Тож, вводячи в дію наказ МВС № 575 слід було скасувати наказ МВС № 700, а не № 1107. Таким чином, виходить що наразі питання організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами в розслідуванні кримінальних правопорушень врегульовані двома наказами МВС України. Разом з тим питання створення та організації слідчих

© Абламський С. Є., 2017

груп і слідчо-оперативних груп взагалі не врегульовані. Вказане обумовлює необхідність уточнення, удосконалення та законодавчого урегулювання наявних прогалин і неточностей з даного питання, адже це негативно впливає на правозастосовну практику. Крім цього, теоретичні та прикладні питання в цьому напрямі потребують свого переосмислення, подальших наукових досліджень і вивчення з метою напрацювання рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення чинних нормативно-правових актів. Адже в указаних умовах курсантам, студентам, слухачам, ад'юнктам і навіть практичним працівникам правоохоронних органів досить складно розібратися в наявних процесах, положеннях нормативно-правових актів. Це, у свою чергу, вимагає і вдосконалення методичного забезпечення навчального процесу і підвищення кваліфікації вказаних осіб. З огляду на це кафедрою кримінального процесу та організації досудового слідства було підготовлено навчальний посібник «Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень». Метою цього видання є надання методичної і практичної допомоги в отриманні додаткових і більш поширених знань при вивченні та проведенні наукових досліджень з розглянутих проблемних питань.

Тож, резюмуючи викладене вище, можна ствердити, що сьогодні виникає необхідність у введенні до навчальної програми курсантів спецкурсу «Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами розслідуванні кримінальних правопорушень». У ньому доцільно матеріал кожної теми викласти у логічній послідовності: від загального до конкретного, від формулювання поняття до розгортання змісту окремих його елементів. Систему курсу доречно побудувати з урахуванням традицій викладення навчального матеріалу у вітчизняних підручниках, а також зважаючи на теоретичну та практичну значимість кожної теми, розробленість у межах теорії кримінального процесу, і нарешті, на особисті переваги.

Одержано 02.11.2017

УДК 342.95

Олександр Олександрович АВДЄЄВ,
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
кримінального права і кримінології
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4203-8165

КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Реалізація сучасної політики і стратегії держави, які спрямовані на подальшу розбудову національної системи вищої освіти, її адаптацію та інтеграцію у європейське і світове співтовариство, з одного боку, та відсутність ефективної системи контролю за діяльністю вищих навчальних закладів та відповідних наукових досліджень з цієї проблематики – з іншого, обумовлюють актуальність і важливість пошуку актуальних правових засад здійснення контролю за діяльністю вищих навчальних закладів України.

Як свідчить зарубіжний досвід і аналіз чинного українського законодавства, контроль з боку держави, суспільства і особи за діяльністю вищих навчальних закладів може бути достатньо ефективним лише за умов використання комплексного підходу до його організації. Що ж стосується безпосередньо контролю, це означає тісну взаємодію і розмежування сфер відповідальності трьох гілок влади, особливо законодавчої і виконавчої. Функціонування вищих навчальних закладів будь-якої держави повинно базуватися на принципі суворої відповідності нормам Конституції та інших законодавчих актів, водночас перебуваючи під пильним контролем державних органів. На сьогодні, незважаючи на чисельні наукові праці, у науковій літературі нагальною є проблема відсутності єдиного визначення поняття контролю, що значно ускладнює процедуру його здійснення.

Загалом, в науковій юридичній літературі термін «контроль» (від франц. controle) означає перевірку чи спостереження з метою перевірки. Разом з тим, французьке controle (count+role) утворилось від латинського префікса contra, що означає протидію, і слова role, що означає

© Авдєєв О. О., 2017

виконання якоїсь дії. Отже, слово «контроль», окрім значення перевірки, нагляду з метою перевірки, у своєму змісті має також значення протидії чомусь небажаному. У такому контексті термін контроль слід розглядати як перевірку, а також спостереження з метою перевірки для протидії чомусь небажаному, для виявлення, попередження та припинення протиправної поведінки [1, с. 43]

Щодо безпосередньо контролю, то В. М. Гаращук наголошує, що «контроль – явище соціальне, неоднозначне, яке з позицій більш філософських, аніж правових можна визначити як сукупність різних за формою дій, що здійснюються …» [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 46] з метою: «застосування заходів щодо попередження правопорушень (з правом прямого втручання в оперативну діяльність об'єкта контролю); надання допомоги підконтрольній структурі в поновленні законності і дисципліни; встановлення причин і умов, що сприяють порушенню вимог правових норм; вжиття заходів щодо притягнення до правової відповідальності винних осіб» [2, с. 141].

Таке ж об'ємне за формою, проте, дещо інше за змістом поняття державного контролю наводить Т. Маматова. Вона вказує, що «державний контроль (правовий компонент) – це реалізація функції втручання держави в діяльність організацій будь-яких сфер діяльності у разі виникнення загрози безпеці (людини, держави, навколишнього середовища); державний контроль (функціональний компонент) – це процес вироблення коригувальних дій, що базується на порівнянні фактичного та заявленого стану об'єкта відповідно до визначених критеріїв; державний контроль (інформаційний компонент) – це виявлення фактів або намірів, що можуть призвести до виникнення загрози безпеці (людини, держави, навколишнього середовища)» [3, с. 23–26].

На мою думку, перший підхід доцільно використати для визначення контролю у *вузькому значенні*, а саме – як контрольної діяльності лише державних органів (органів законодавчої, виконавчої та судової влади). У передбачених законом випадках державний контроль (у вузькому значенні) можуть здійснювати органи місцевого самоврядування та громадські організації, проте, лише за умови делегування їм державою (насамперед, органами виконавчої влади) відповідних функцій та повноважень, під якими в Концепції адміністративної реформи розуміються «функції, повноваження (права і обов'язки), що їх набуває певний суб'єкт (орган чи посадова особа) шляхом передачі йому для виконання від іншого суб'єкта за власним рішенням останнього або на підставі норми закону».

«Делегування» означає, як правило, передачу функцій, повноважень на певний час із збереженням у делегуючого суб'єкта права повернути їх до власного виконання. Водночас, делегуючий суб'єкт набуває права контролю за станом і наслідками виконання делегованих функцій, повноважень; він може також фінансувати із власних коштів їх здійснення, передавати у користування необхідні для цього майнові об'єкти [4].

Результати контролю за діяльністю вищих навчальних закладів виражаються як в забезпеченні стабільного розвитку освіти в Україні, так і в забезпеченні дотримання встановлених нормативів щодо: втілення державної політики у галузі вищої освіти, дотримання нормативно-правових актів про вищу освіту в усіх вищих навчальних закладах незалежно від форми власності і підпорядкування; навчальних планів, які визначають графік навчального процесу, перелік, послідовність та час вивчення навчальних дисциплін, форми навчальних занять та терміни їх проведення, а також форми проведення підсумкового контролю; дотримання вимог стандартів вищої освіти; фінансово-господарської діяльності вищого навчального закладу; умов, передбачених рішенням про заснування вищого навчального закладу. Безумовно, слід зазначити, що в управлінській діяльності контроль за діяльністю вищих навчальних закладів виступає як самостійна функція процесу управління і як один з елементів організації виконання рішення.

Список бібліографічних посилань

1. Кичилюк Т. С. Державний контроль за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 232 с.

2. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні. Харків : Фоліо, 2002. 176 с.

3. Маматова Т. Трактування поняття «державний контроль» у сучасному законодавстві України та його уточнення. *Вісник державної служби України.* 2004. № 1. С. 23–26.

4. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98. *Офіційний вісник України.* 1999. № 21. С. 32.

Одержано 01.11.2017

УДК 343.85

Ольга Євгенівна АВРАМОВА,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1941-9894;
Аріна Сергіївна САВЧЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3650-4289

ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПІКЛУВАННЯ ЩОДО ПСИХІЧНО ХВОРИХ ОСІБ

Поліцейська реформа в Україні фактично почалася з реформи Державної автомобільної інспекції Міністерства внутрішніх справ та прийняття законі України «Про Національну поліцію» [1], який визначив, що національна поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Сучасне українське право спрямовано на всебічний захист прав людини. Така позиція особливо має прояв у кожному нормативному акті, прийнятому після Революції Гідності 2014 р., зокрема й у законі України «Про Національну поліцію» [1], який передбачив нові правові інститути діяльності поліції. Серед них – поліцейські заходи, як дії або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежують певні права і свободи людини та застосовуються поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Особливу увагу в цьому контексті привертає такий правовий інститут як поліцейське піклування. Так, у ст. 41 цього Закону визначена можливість встановлення поліцейського піклування, що є проявом гуманітарної та професійної діяльності поліції. Серед видів поліцейського піклування виокремлено піклування щодо: особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі. Встановлений перелік осіб стосується саме психіатрично хворих осіб. На сьогодні ці особи вимагають окремої турботи з боку суспільства, особлива ця проблематика буде посилена після запланованої у державі медичної реформи. Тому окремо виникає актуальна проблематика дослідити поліцейське піклування щодо психічнохворих осіб.

При визначенні поліцейського піклування над психічнохворими особами варто зазначити, що у правовому інструментарії чіткого визначення психічнохворої людини не встановлено. У Резолюції 46/119 Генеральної Асамблеї ООН 18 лютого 1992 р. по доповіді Третього комітету (A/46/721) [2]. «Захист осіб з психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги» встановлено лише термін «пацієнт» – людина, яка отримує психіатричну допомогу, а також всі люди, прийняті в психіатричний заклад. Такий підхід пов'язано з тим, що законодавець уникає дискримінаційних обмежень щодо психіатрично хворих осіб. Таке положення простежується і у нормах Закону України «Про Національну поліцію», щ виокремлює дві групи осіб: 1) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; 2) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Перша група осіб за своїм правовим статусом має наступні ознаки: вони вчинили злочин у стані неосудності (обмеженої осудності) або вчинили злочини у стані осудності, але до постановлення вироку чи під час відбування покарання захворіли на психічну хворобу та примусове отримують психіатричну допомогу. Такий підхід передбачено у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування» від 03.06.2005 р. № 7 [3]: примусові заходи медичного характеру у виді амбулаторної психіатричної допомоги, госпіталізації до психіатричних закладів зі звичайним, посиленим чи суворим наглядом, що застосовуються до осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння (злочини) в стані неосудності (обмеженої осудності) або вчинили злочини у стані осудності, але до постановлення вироку чи під час відбування покарання захворіли на

© Аврамова О. Є., Савченко А. С., 2017

психічну хворобу. Такі особи потребують лікування та особливого піклування. Поліцейське піклування щодо цих осіб виникає якщо вони втекли з місця лікування, тобто самовільно без дозволу лікаря залишили спеціалізований заклад. Якщо виявлено такий факт особа розшукується, може бути затримана для передання у спеціалізований заклад. Усі дії пов'язані з поліцейським піклуванням оформлюється протоколом. Важливо при цьому застосувати мову, жести що можуть сприйматися такою людино, гідно поводитися з нею, роз'яснити їй стан, положення та права.

Щодо особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі, поліцейське піклування має певну специфіку, оскільки ця особа не створила будь-якого правопорушення та ще не визнана пацієнтом, тому співробітникам поліції необхідно самостійно оцінювати стан такої особи. Наприклад, може враховуватися її фактичні дії, можливість настання негативних наслідків від дій такої особи. Поліцейське піклування щодо такої особи полягає у переданні її відповідному закладу. Поліцейський уповноважений вилучити у особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу. Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування.

Практика щодо поліцейського піклування психічнохворих осіб продовжує формуватися та потребує окремого науково-практичного вивчення. Адже, приведення діяльності Національної поліції до Європейських та світових стандартів – це позитивна зміна та вимога часу, у зв'язку з чим нинішня діяльність поліції, по своїй суті, спрямована на формування правоохоронного органу нового європейського зразка, але зміна назви органу чи форми правоохоронців це ще не все, потрібно зламати старі підходи та відношення до роботи міліції, які створювалися роками.

Зрозуміло, що немає такого закону, який задовольняв би всіх і як буде реалізовуватися та втілюватися у життя Закон України «Про національну поліцію» покаже час і об'єктивні фактори реалізації: належність кадрів та їх освіта; організація роботи; вивільнення старих кадрів, як таких, що втратили довіру через випадки корупції і порушення; дотримання принципів незалежності та законності поліцейськими при здійсненні своїх службових обов'язків, матеріально-технічне забезпечення, а також взаємовідносини з нами, простими громадянами.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 01.11.2017).

2. Захист осіб з психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги : резолюція 46/119 Генеральної Асамблеї ООН від 18 лютого 1992 р. по доповіді Третього комітету (A/46/721) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_905 (дата звернення: 01.11.2017).

3. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 № 7 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-05 (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 159.922

Юрій Васильович АЛЕКСАНДРОВ,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORSID: http://orcid.org/0000-0002-5871-8344

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ІДЕНТИЧНІСТЬ» І «ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ»

Ідентичність – термін, що виражає ідею постійності, тотожності, спадкоємності індивіда і його самосвідомості. Ідентичність – широка наукова концепція, яка не так давно вивчається на пострадянському просторі. У психології поняття ідентичності практично не зустрічалося в наукових виданнях. Тільки в останні роки цьому питанню починають приділяти увагу науковці

© Александров Ю. В., 2017

психологи, соціологи та інші. Термін «ідентичність» набуває все більш широкого вжитку в різних науках, в політичному і журналістському лексиконі. Є точка зору, що це поняття замінює такі колись популярні поняття, як «самосвідомість», «самовизначення» по відношенню до особистості, групи, етносу тощо [1, с. 14].

З'являються публікації у наукових виданнях. У свідомості зрілої людини присутній цілий пакет ідентичностей, який в умовах стабільної суспільної системи визначає ціннісно-смислову спрямованість розвитку особистості.

Ідентичність – тотожність, однаковість. По Е. Еріксону, – відчуття сомототожності, особистісній істинності, повноцінності, сопричетності світу та іншим людям [2, с. 142–143].

Наразі поняття ідентичність розглядається в різних науках про людину, а саме розглядається поняття психофізіологічна, соціальна, особиста ідентичність, самоідентичність. Поняття ідентичності розглядалося вченими в психології, психології розвитку, в соціальних науках, антропології, історії, політології та інш. Так, Американський психоаналітик Ерік Еріксон показав, що криза ідентичності є нормальним явищем розвитку людини.

У словнику термінів НЛП ідентичність визначається як Я-образ або Я-концепція. Ким ви себе вважаєте. Цілісність вашого організму.

Дж. Мід під ідентичністю розумів здібність людини сприймати свою поведінку та своє життя в цілому як зв'язане, одне ціле.

Х. Теджфел та Дж. Тернер уявляли ідентичність, або «Я-концепцію», як когнітивну систему, яка виконує функцію регуляції поведінки людини у відповідних умовах.

Ж. Піаже в своїй теорії когнітивного розвитку також дає своє визначення терміну «ідентичність».

У найширшому сенсі ідентичність розуміється як ототожнення індивідом себе з іншою людиною, безпосереднє переживання суб'єктом тієї чи іншої міри тотожності з об'єктом. Проте ідентичність не є простою тотожністю самому собі або іншим, а передбачає певні співвідношення «Я та інші», представляючи собою феномен, який виникає з діалектичного взаємозв'язку індивіда й суспільства.

Незважаючи на популярність і досить інтенсивне наукове вивчення проблеми ідентичності, бракує праць саме про професійну ідентичність. Залишається нез'ясованим питання про внутрішні, індивідуально-особистісні механізми формування професійної ідентичності [3, с. 137].

Професійна ідентичність є одним із основних індикаторів професіоналізму та визначається як ототожнення себе з обраним видом діяльності. Професійна ідентифікація є способом самоактуалізації людини в сфері професійної діяльності, важливою лінією життєвого і особистісного самовизначення. Професійна ідентичність є найбільш затребуваним видом соціальної ідентичності у сучасних умовах. Сьогодні стає все актуальнішою і не втрачає значення проблема аналізу психологічних аспектів формування професійної ідентичності майбутніх правоохоронців. Формування професійної ідентичності пов'язане з підвищенням професіоналізму, що особливо важливо для діяльності нової Національної поліції України. Якщо ж розглядати проблему професійної ідентичності працівників поліції в сучасній Україні, то вона ще практично не розроблена і не отримала достатнього висвітлення в літературі.

Формування професійної ідентичності відбувається в процесі професіоналізації. На думку Т. Румянцевої, поняття «професіоналізації» найчастіше розуміється як опанування людиною системи професійних знань, умінь, навичок, як безперервний процес професійного розвитку людини з моменту вибору професії до припинення активної трудової діяльності.

Особливу роль у процесах становлення української поліції, коли значну кількість досвідчених фахівців звільнено, а на їх місце прийшло нове, молоде, але професійно малодосвідчене покоління, відіграє успішність становлення їх професійної ідентичності. Інтерес до проблеми формування професійної ідентичності фахівця в сучасній психологічній науці неухильно зростає й набуває особливої актуальності, оскільки сучасні соціально-економічні умови, що стрімко змінюються, диктують нові вимоги до рівня професійної підготовки фахівців [4, с. 166].

Процес професійного становлення особистості індивідуальний, своєрідний, неповторний, однак у ньому можна виділити певні закономірності та особливості. Професійне становлення особистості дозволяє людині повною мірою реалізувати себе. Формування професійної ідентичності відбувається в процесі професіоналізації.

Професійна ідентифікація є способом самоактуалізації людини в сфері професійної діяльності, важливою лінією життєвого і особистісного самовизначення. Професійна ідентичність є

найбільш затребуваним видом соціальної ідентичності у сучасних умовах. Саме тому є об'єктом інтенсивного вивчення у вітчизняній та зарубіжній соціальній психології. Аналіз літератури (М. Абдулаєва, Г. Андреєва, Т. Березіна, М. Богатирьова, А. Борисюк, О. Волкова, Е. Гініатулліна, О. Єрмолаєва, Є. Клімов, І. Кузьміна, В. Лапшина, Ю. Поваренков та ін.) показує, що сьогодні не існує єдності думок у визначенні психологічного змісту професійної ідентифікації та закономірностей цього процесу [5, с. 13–14].

У психології не існує єдиного підходу у визначенні професійної ідентічності, оскільки автори різних психологічних шкіл вкладають свій зміст в трактування даного феномена. Професійна ідентічность досліджувалася рядом вчених: А. В. Гузь, Д. Н. Завалішина, Є. П. Єрмолаєва, Л. Б. Шнейдер. Професійна ідентичність формується в процесі професійного становлення особистості. На основі проведеного аналізу різних підходів можна розглядати професійну ідентичність, як результат процесів професійного самовизначення, персоналізації і самоорганізації, що виявляється в усвідомленні себе представником певної професії, і відбивається в когнітивно-емоційно-поведінковому самовідображенню.

Список бібліографічних посилань

1. Хашиєва Л. В. Концепції ідентичності в соціально-науковому знанні. *Теорія та практика державного управління.* 2015. Вип. 1 (48). С. 14–20.

2. Шапарь В. Б. Словарь практического психолога. М. : Торсинг, 2005. 734 с.

3. Шамлян К. Професійна ідентичність особистості. *Соціогуманітарні проблеми людини.* 2008. № 3. С. 137.

4. Швець Д. В. Реформування поліцейських органів зарубіжних країн: правовий та психологічний аспекти. *Право і Безпека*. 2016. № 4 (63). С. 166.

5. Камінська С. В. Соціально-психологічні чинники професійної маргінальності випускників ВНЗ : дис. … канд. психол. наук : 19.00.05. Херсон, 2016. 216 с.

Одержано 05.11.2017

УДК 159:343.132

Вячеслав Георгійович АНДРОСЮК,
кандидат психологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем
психологічного забезпечення Національної академії внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСНО-РЕФЛЕКСИВНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СЛІДЧИХ

Підвищення ефективності досудового розслідування в умовах сьогодення в Україні зумовлюється необхідністю удосконалення двох ґрунтовних напрямів професійної діяльності слідчого, а саме – організаційно-управлінського, який полягає в доцільній організації суто процедури розслідування, та інформаційно-діяльнісного, спрямованого на пошук та опрацювання криміналістично-значущої інформації. Реалізація сучасного компетентнісного підходу у фаховій освіті слідчих передбачає перехід від технологій накопичення знаннєво-навичкового фахового потенціалу до формування особистісного новоутворення у вигляді системної інформаційної компетентності – особистісної характеристики, до якої входять уміння активної, самостійної обробки інформації людиною, прийняття креативних, принципово нових рішень в непередбачених ситуаціях з використанням інформаційно-технологічних засобів, оперування уявленнями інформаційних процесів і моделей на основі інтегральної сукупності особистісних якостей, що сприяють ефективному здійсненню інформаційної діяльності..

Відповідно, завданнями, які підлягають вирішенню при формуванні у особистості слідчого інформаційної компетентності, виступають: предметно-змістовні, пов'язані з інформаційним змістом майбутньої діяльності; процесуально-технологічні, що стосуються оволодіння технологіями роботи з інформацією; суб'єктно-реалізаційні, спрямовані на саморозвиток та удосконалення індивідуально-стильових характеристик інформаційної діяльності. Водночас, видається суттєвим розрізнення понять «компетентність» та «компетенція», що дозволяє визначити, що ж саме в особистості формується, а що безпосередньо визначає ефективність

© Андросюк В. Г., 2017

інформаційної діяльності. У цьому зв'язку, імпонує позиція науковця Г. Вялікової, яка достатньо чітко розмежовує зазначені поняття, стверджуючи, що «… компетенція – це інформаційна обізнаність, глибокі знання про конкретний предмет, з одного боку, і коло певних повноважень, прав, з іншого боку», тоді як «компетентність – ця специфічна освіта, характеристика особистості, яка свідчить про її здатність і готовність виконувати які-небудь функції в межах певної компетенції» [1, с. 29].

Відповідно, в структурі інформаційної компетентності фахівцями окреслюються чотири базові компоненти: ціннісно-мотиваційна, когнітивна, операційно-діяльнісна і комунікативна, які, у свою чергу, пов'язані з такими групами компетенцій, як аксиологічні, мотиваційні, цілепокладаючі, пізнавальні, аналітичні, когнітивні, операційні, технологічні, процесуальні, рефлексивні, комунікативні, креативні [2]. Певну цікавість становить підхід до розуміння інформаційної компетентності в системі вищої освіти США. Зокрема, у Науковому звіті Університету штату Каліфорнія за 2001 рік, поняття «Інформаційна компетентність» деклароване як:

– здатність визначати інформаційні вимоги до завдань дослідження для формулювання стратегії пошуку відомостей;

– здатність визначати форми уявлення необхідних відомостей;

– уміння організовувати відомості в найбільш сприятливий для аналізу, синтезу і розуміння спосіб;

– усвідомлювати етичні, юридичні і політичні проблеми використання інформаційних ресурсів [Цит. за 3].

У реалізації інформаційної компетентності слідчого важливу роль відіграють навички інформаційної поведінки, в якій відображається активність особистості як суб'єкта, що пізнає, його здатність орієнтуватись в інформаційному просторі. Водночас, в інформаційній поведінці реалізуються можливості використання психологічного потенціалу, низки деяких особистісних якостей, притаманних суб'єкту пізнання – тих, які зумовлюють ефективність збирання, аналізу та селекції інформації, а також тих, що забезпечують інформаційно-комунікативну взаємодію – процес встановлення психологічного контакту з носіями інформації, здійснення психологічного впливу, нейтралізацію конфліктних взаємин тощо. Крім цього, важливою складовою інформаційної поведінки є здатність особистості здійснювати самоконтроль, рефлексію результатів інформаційної роботи, усвідомлювати та критично аналізувати власну діяльність, креативно коригувати як власну поведінку, так і отримувану інформацію.

Вищезазначене інтегрується у одній із структурних компонент інформаційної комунікативності, а саме – у діяльнісно-рефлексивній компоненті. Авторське дослідження своєрідності інформаційної поведінки компетентних слідчих в зв'язку з їх особистісними рисами, що опосередковують процес отримання інформації у взаємодії з об'єктами професійного інтересу (допит, обшук тощо), дозволило встановити деякі суттєві закономірності.

Звертають увагу диференційні особливості діяльнісної компетенції обстежених категорій піддослідних в сфері перцептивно-інтерактивної взаємодії (модифікований варіант опитника М. П. Фетіскіна «Діагностика перцептивно-інтерактивної компетентності»). Зокрема, показники взаєморозуміння (X=20,4), взаємовпливу (X=19,6) та інтегративного індексу взаємодії (X=119,0) у обстежених слідчих виявили статистично значущу виразність (U<Uкрит.118 при P≤0,5). Ці ж дані свідчать про більшу схильність досвідчених слідчих до здійснення саморефлексії та самокорекції інформаційної поведінки в комунікації. Встановлено, що інтегральний індекс агресивності (за методикою визначення інтегральних форм комунікативної агресивності В.Бойка) у слідчих з досвідом діяльності значно нижчий (X=15,5), ніж у малодосвідчених слідчих (X=25,6), особливо щодо таких її форм як спонтанність агресії та нездатності її гальмувати. Крім того, вагомими діагностичними корелятами інформаційної компетентності виявились показники (за опитником 16PF Р.Кеттелла) за шкалами A, E, F, Q1 та Q2.

Таким чином, функціональні та психологічні своєрідності досудового розслідування та особливості психологічних чинників інформаційної компетентності дозволяють оптимізувати формальні та змістовні засади фахового освітнього процесу з метою формування у майбутніх слідчих відповідних компетенцій.

Список бібліографічних посилань

1. Вяликова Г. С. Педагогическое стимулирование профессиональной компетентности учителя в условиях заочной формы обучения : автореф. дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04. Рязань, 2006. 40 с.

2. Харитонов М. Ю., Василенко О. В. Внедрение компетентностного подхода при подготовке студентов-историков на примере информационной компетенции. *Вестник Чувашского университета.* 2014. № 4. С. 96–115.

3. Бойцова О. М. Структура інформаційної компетентності та її аналіз для процесу професійної підготовки. *Наукові праці Вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет». Сер.: Педагогіка, психологія і соціологія.* 2011. № 9. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2 011_9/boytsova.pdf (дата звернення: 15.02.2017).

Одержано 10.11.2017

УДК 159.9

Олеся Олександрівна БАБЕНКО,
слухач 2 курсу магістратури
кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ, адвокат

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПСИХОЛОГІЧНА РОЗУМНІСТЬ ЯК СКЛАДОВІ РЕСУРСНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ЮРИДИЧНИХ ВИДІВ ПРОФЕСІЙ

Юридичні види професій за класифікацією відносяться до соціономічних професій, які, в свою чергу мають своїм предметом праці людину, групу людей або колективи. Таким чином діяльність в таких видах професій будується за системою «Людина – Людина» і має свої специфічні психологічні особливості. В юридичній сфері ситуації нервово-психічного напруження та навантаження, необхідність оперативного реагування та пристосування до швидко змінюваного професійного простору та умов праці, необхідність володіти власними емоційними станами та розуміти внутрішні стани тих осіб, з якими працюєш – є стандартними. Так, О. Саннікова зазначає, що: «навіть при наявності чітких цілей в професіях певного типу, порівняно з іншими, процес діяльності (операційна сторона) та її результат характеризується високим ступенем невизначеності, оскільки процес взаємодії творчій, індивідуальний процес, а результат зазвичай віддалений у часі. Така невизначеність підвищує вимоги до компетентності спеціаліста та його особливостей» [2].

Для успішної професіональної діяльності в таких умовах спеціаліст повинен використовувати особистісні ресурси. Використання особистісних ресурсів забезпечує психічне, соматичне та соціальне благополуччя людини, створює умови для професійної самореалізації. Таким чином, якщо індивідуально-психологічні характеристики особистості за різних умов допомагають вирішуванню складних ситуацій, то вони є ресурсними характеристиками.

До таких ресурсних характеристик, посеред інших, вчені відносять емоційний інтелект та психологічну розумність. Між цими феноменами вбачається наявність концептуальних зв'язків і основний аспект, що їх пов'язує, є здатність спостерігати почуття та емоції, як свої власні так і оточуючих людей, тих з ким доводиться взаємодіяти у професійному або особистісному спілкуванні [4; 5].

Численні дослідження підтверджують, що емоційний інтелект в якості ресурсу особистості не менш важливий, ніж інші види ресурсів, а крім того є умовою формування та ефективного функціонування системи ресурсності в цілому, тобто забезпечує ресурсність особистості як таку.

Як зазначає І. Андрєєва, розвиток емоційного інтелекту може бути також фактором підвищення психологічної культури суспільства в цілому і тому його можна розглядати в контексті якісного соціального поліпшення, а не тільки як фактора підвищення професіоналізму та психологічної стійкості представників юридичних видів професій [1, с. 85].

Психологічну розумність, як здатність вбачати зв'язок між своїми діями, почуттями та мислями, а також, як одну з характеристик, що показує міру досяжності внутрішнього досвіду людини та її переживань для неї самої, а також ступінь її включеності в створення власного Я, визначив С. Аппельбаум [3].

© Бабенко О. О., 2017

Таким чином стає очевидним практична значущість та доцільність подальшого вивчення феноменів емоційного інтелекту та психологічної розумності в контексті впливу на ресурсність особистості, та особливо для розробки та застосування рекомендацій з підвищення рівня емоційного інтелекту та психологічної розумності для підвищення кваліфікації кадрів представників юридичних видів професій, їх успішної професійної самореалізації та ефективної взаємодії з оточуючими на тлі виконання своїх професійних обов'язків.

Список бібліографічних посилань

1. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект: исследование феномена. *Вопросы психологи.* 2006. № 3. С. 83–95.
2. Санникова О. П. Эмоциональность в структуре личности. Одесса : Хорс, 1995. 364 с.
3. Appelbaum S. Psychological-mindedness: word, concept and essence. *International Journal of Psychoanalysis.* 1973. Vol. 54. Pp. 35–46.
4. Nyklicek I., Denollet J. Development and evaluation of balanced index of psychological mindedness (BIPM). *Psychological Assessment.* 2009. No. 1. Pp. 32–44.
5. Salovey P., Mayer J. Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality.* 1990. No. 9. Pp. 189–211.

Одержано 09.11.2017

УДК 343.13

Раїса Михайлівна БАЛАЦ,
викладач кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2145-9593

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Питання запобігання і протидії кримінальним правопорушенням на сьогодні постає дуже гостро як в державі в цілому, так і зокрема в діяльності органів досудового розслідування, які є однією із складових частин підрозділів Національної поліції України. Одним із головних соціальних призначень органів Національної поліції, та пріоритетним напрямом її багатофункціональної діяльності є запобігання злочинам. Значення запобігання злочинам визначається тим, що воно є найбільш гуманним та ефективним засобом підтримки правопорядку, забезпечення безпеки суспільства та усунення чинників, що сприяють їм.

Слід розглянути правове регулювання органів досудового розслідування Національної поліції України з питань запобігання кримінальним правопорушенням під час досудового розслідування. Правовою основою запобіжної діяльності органів Національної поліції є законодавчі та інші нормативно-правові акти, які в комплексі регулюють статус, завдання, функції, повноваження, обов'язки й права органів Національної поліції України, для яких запобігання злочинності є одним із головних завдань. Зокрема, ст. 1 КК України наголошує, що Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [1]. Крім цього, відповідно до повноважень поліції, зокрема ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» одним із основних її повноважень є завдання здійснювати превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень, а також виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних і адміністративних правопорушень, вживати в межах своєї компетенції заходів для їх усунення [2]. В свою чергу, згідно нового Положення про органи досудового розслідування Національної поліції України, яке закріплено наказом МВС України від 06.07.2017 №570 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України», одним із їх завдань є

© Балац Р. М., 2017

виявлення причин і умов, що сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення [3].

Однак, слід звернути увагу, що чинний КПК України, нажаль, не передбачає положення щодо запобігання злочинам під час розслідування кримінальних правопорушень, як це було закріплено в ст. 23-1, 23-2 КПК України (1960 р.) [4]. Крім того, слідчі під час розслідування кримінальних правопорушень, що підтверджується їх вивченням в ході дослідження з цих питань, а також встановлено курсантами під час проходження виробничої практики в органах досудового розслідування Національної поліції України, здебільшого не вживають необхідних заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів. Іноді, вкрай рідко слідчий направляє лист-звернення до відповідних установ чи організацій по питанням усунення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів. Винесення слідчим листа-звернення чи іншого документу не передбачено положеннями КПК України, адже цей документ не є процесуальним рішенням, як зазначено в ст. 110 КПК України, що рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови. Відповідно до ч. 5 ст. 40 КПК України органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні та юридичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого [5]. Даний документ необхідно віднести до законних вимог слідчого, при цьому слід звернути увагу, що інформація у листі-зверненні являє собою рекомендаційний характер. Однак, відповідальність за ухилення від виконання вимог слідчого щодо усунення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, нажаль, не встановлено, як це було за час дії КПК України 1960 р. – згідно зі ст. 185-6 КпАП України [6]. Крім цього, як зазначав попередній начальник Головного слідчого Управління Національної поліції України О. Ф. Вакуленко з досліджених питань слід підтримати також й наукові позиції вчених: О. М. Бандурки, О. М. Литвинова, О. О. Юхна та ін. щодо доцільності прийняття Закону України «Про профілактику злочинів», декілька проектів яких, починаючи з 1995 року знаходяться, але ще не прийнято Верховною Радою України, не зважаючи на нагальну необхідність [7, с. 42].

Отже, дослідивши стан правового забезпечення з питань запобіжної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України, ми вважаємо, що воно потребує певних змін та доповнень. Це визначає наявність тенденції до подальшого реформування органів досудового розслідування і необхідність внесення змін до кримінального процесуального законодавства з питань профілактики злочинності, забезпечення процесуальної незалежності та самостійності слідчого у своїй діяльності. Відомо, що слідчий, прокурор є основними представниками органів досудового розслідування, які прямо та безпосередньо виконують покладені на них законодавством функції щодо проведення і керівництва досудовим розслідуванням.

На підставі вищезазначеного, слід зробити висновок про доцільність вдосконалення функції слідчого з питань запобіжної діяльності та внесення до КПК України такого процесуального засобу впливу, як внесення подання у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі про вжиття необхідних заходів щодо усунення виявлених причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення та закріпити його у відповідному правовому положенні чинного КПК України, а також в Законі України «Про профілактику злочинів».

Втім, підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25–26. Ст. 131.

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015. *Голос України.* 2015. № 141–142.

3. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 № 570.

4. Кримінально-процесуальний кодекс України : закон України від 28.12.1960. *Відомості Верховної Ради УРСР.* 1961. № 2. Ст. 15.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012. *Голос України.* 2012. № 90–91.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984. *Відомості Верховної Ради УРСР.* 1984. № 51, Ст. 1122.

7. Вакуленко О. Ф. Окремі аспекти реалізації повноважень Головного слідчого управляння Національної поліції України по підвищенню ефективності діяльності регіональних слідчих

підрозділів при розслідуванні кримінальних проваджень щодо неповнолітніх // Проблеми кримінального процесуального законодавства та шляхи їх розв'язання : зб. матеріалів І Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 листоп. 2016 р.). Ч. І / МВС України, Харків нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 39–44.

Одержано 07.11.2017

УДК 342.56

Сергій Сергійович БАНДУРКА,
аспірант кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В сучасній Європейській Україні всі форми власності є однаково цінними. Відповідно кожен суб'єкт права власності: держава, територіальна громада, фізичні особи, незалежно від громадянства, юридичні особи – користуються рівним правом захисту. Як вважає Ю. В. Марущак, в умовах правової демократичної держави, в якій головною соціальною цінністю є людина, а всі форми власності рівною мірою перебувають під охороною суб'єктів публічного управління, предмет адміністративно-правової охорони майнових і немайнових прав власності формується, як система суспільних відносин між суб'єктами публічного управління та власниками майна, особами, які посягають на право власності громадян, яким може бути заподіяно шкоду майном підвищеної небезпеки, у сфері державного управління, багатогранного захисту прав і свобод громадян у майновій сфері, наданням адміністративних послуг, внутрішньо організаційної діяльності органів виконавчої влади, а також застосуванням до порушників режиму власності засобів адміністративного примусу [1].

Особливе значення для захисту приватної власності відіграє така структур, що підпорядкована МВС, як поліція. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2].

До основних завдань поліції, які перераховані статтею 23 Закону України «Про Національну поліцію» та безпосередньо пов'язані з адміністративно-правовим захистом приватної власності, можна віднести зокрема такі: здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживання у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; здійснення заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень; здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події; здійснення на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності; здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону.

В цілому названі завдання поліції, що пов'язані з адміністративно-правовим захистом приватної власності, можна розподілити на такі групи дій: по-перше, позадоговірні зобов'язання пов'язані з попередженням та припиненням протиправних посягань на об'єкти права власності, відновленням правопорядку в сфері власності, що був порушений внаслідок правопорушень; по-друге, договірна охорона об'єктів приватної власності.

Позадоговірна діяльність поліції спрямована на захист приватної власності, безпосередньо пов'язана з злочинами та правопорушеннями, об'єктами посягання яких є право приватної власності.

Важливу роль в адміністративно-правовому захисті приватної власності здійснює поліція охорони, яка створена згідно Закону України «Про Національну поліцію». Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» від 13.10.2015 [3].

© Бандурка С. С., 2017

Органи поліції охорони утворені як територіальні органи Національної поліції, є правонаступниками Департаменту Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ та відповідних державних установ Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ, що ліквідуються в установленому законодавством порядку. Департамент Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України, який відповідно до Положення про Департамент Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України, затверджений наказом МВС України від 13 жовтня 2005 р. [4] є головним органом у системі Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України, який координує здійснювані нею заходи з охорони об'єктів усіх форм власності та забезпечення особистої безпеки громадян і є підпорядкованим Міністру внутрішніх справ України.

Згідно з інформацією, що надано на офіційному сайті Національної поліції України, поліція охорони є територіальним органом Національної поліції України, яка відповідно до покладених на неї завдань здійснює охорону об'єктів права державної власності на договірних засадах [5]. Департамент є головним органом у системі поліції охорони, який координує здійснювані нею заходи з охорони об'єктів всіх форм власності майна, фізичних осіб (забезпечення їх особистої безпеки), організовує та здійснює контроль за діяльністю підрозділів поліції охорони, надає їм організаційно-методичну і практичну допомогу та здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення керівництва Національної поліції і органів державної влади про стан вирішення питань, що належать до його компетенції.

Отже, діяльність Національної поліції України, як і інших суб'єктів адміністративно-правового захисту приватної власності спрямована на забезпечення правопорядку в сфері відносин власності шляхом реалізації правових засобів попередження, припинення посягань на об'єкти власності і застосування заходів адміністративної відповідальності до порушників.

Список бібліографічних посилань

1. Марущак Ю. В. Адміністративно-правова охорона майнових та немайнових прав власності в Україні. URL: http://pravoznavec.com.ua/period/article/43430/%DE (дата звернення: 20.09.2017).

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 379.

3. Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015. *Офіційний вісник України.* 2015. № 84. Ст. 2814.

4. Положення про Департамент Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України : наказ МВС України від 13.10.2005. *Офіційний вісник України.* 2005. № 44. Ст. 2782.

5. Національна поліція України : офіційний сайт. URL: https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1821740 (дата звернення: 30.09.2017).

Одержано 01.11.2017

УДК 351.74

Роман Васильович БАРАНЕНКО,
кандидат технічних наук, доцент,
професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ;
Карина Олегівна ТУРЖАВСЬКА,
курсант 2 курсу Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ;
Олена Ярославівна ЛИТВИН,
студентка 3 курсу Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ВИМОГ ДО КІБЕРПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Однією з найважливіших соціальних проблем сьогодення – це протидія правопорушенням у сфері суспільно-інформаційних відносин. Тобто, мається на увазі таке поняття як кіберзлочинність – злочинність у кіберпросторі.

© Бараненко Р. В., Туржавська К. О.,
Литвин О. Я., 2017

Для підготовки фахівців з кібербезпеки для Національної поліції України на даний час використовується багато критеріїв. Існують особливі вимоги для інспекторів кіберполіції та для спеціальних агентів інформаційних технологій.

По-перше, потрібно мати прагнення до змін. Тобто повинно бути бажання розвитку самого підрозділу и прагнення втілити до життя цілі, які поставлені перед підрозділом. По-друге, особа повинна бути громадянином України, досягти 21-річного віку та не мати судимостей. По-третє, рекомендовано мати юридичну освіту. Звичайно, є випадки, коли людина може не мати саме юридичної освіти, але це бажаний критерій при відборі. Важливим критерієм є володіння українською мовою, а також іноземною (бажано англійською). Якщо говорити про інспектора кіберполіції, то йому необхідно володіти гарними фізичними навичками, а також знати чинне законодавство України у сфері правоохоронної діяльності.

Звичайно, оскільки кіберполіція займається протидією злочинів у кіберпросторі, то кожен кіберполіцейський повинен володіти основами комп'ютерної грамотності на рівні досвідченого користувача, мати мінімальні навички комп'ютерно-технічних досліджень, а також аналітичні здібності. Зрозуміти, як стався злочин у кіберпросторі, без аналітичних здібностей неможливо.

Спеціальному агенту з інформаційних технологій потрібні навички, які відрізняються від навичок інспектора. А сам спеціальний агент повинен розуміти принципи організації мережної безпеки, мати навички роботи у сфері обчислювальної техніки та програмування (досвід програмування мовами високого та низького рівня і реверс-інжинірингу шкідливого програмного забезпечення), ну і звісно схильність до аналізу слідів, залишених у ході атак експлоїтів та шкідливого забезпечення.

Взагалі, при підготовці фахівців з кібербезпеки виникають деякі труднощі: при відборі закривають очі на відсутність деяких навичок у спеціальних агентів або недостатню фізичну підготовку інспекторів. Крім того злочинці при вчиненні комп'ютерних злочинів все частіше використовують шифрування для приховування їх слідів, що підвищує складність їх розкриття.

Україна рухається вперед на шляху розвитку власної кіберполіції. Для покращення результатів роботи цього підрозділу необхідно більш якісно відбирати працівників, а відібраних тренувати та навчати у повному обсязі. Важливим є застосування у повсякденній роботі передового досвіду працівників кіберполіції з інших країн. А найголовніше – це політична воля до змін! Якщо послідовно дотримуватися поставлених цілей та вимог, то українська кіберполіція буде якісно працювати й забезпечувати громадянам захист їх прав і свобод.

Одержано 03.11.2017

УДК 340.1

Юлія Олегівна БЕЗУСА,
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0494-6525

ДЕЯКІ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Динаміка суспільного життя детермінує інтенсивність нормотворчого процесу, внаслідок чого в нашій країні прийнято величезну кількість різноманітних правових нормативних актів. Своєю чергою, Кабінетом Міністрів України, як вищим державним органом в системи органів виконавчої влади, приймаються нові, змінюються існуючі, відміняються застарілі нормативно правові акти. Це об'єктивно призводить до нагромадження нормативно-правового матеріалу, незручностей у користуванні ним, виникнення спірних питань та колізій.

Для спрощення та ефективності орієнтування в такому великому нормативному матеріалі його слід не тільки якісно постійно оновлювати, але й приводити до певної системи. Тому нагальною науковою та прикладною є проблема впорядкування зазначених актів за визначеною методологією. Як вказує Т. В. Гавашелі, проблеми систематизації існують в правових системах, що

© Безуса Ю. О., 2017

належать до різноманітних типів. Порівняльний аналіз вказує на те, що їхнє вирішення стосується не тільки законодавчої техніки, але й сутнісних питань права, в т. ч. питання щодо його раціоналізації [1].

А. І. Граціанов зазначив, що систематизації[1] та уніфікації нормативних актів в правовій теорії не приділяється належної уваги, незважаючи на те, що законодавство на сучасному етапі не завжди встигає за розвитком суспільства, часом суперечить уже прийнятим нормативно-правовим актам. В результаті з'являються акти, що фактично не діють; в деяких з них зустрічаються повторення, неясності, помилки, а інколи – прогалини і неузгоджені положення. Все це свідчить про необхідність удосконалення існуючих нормативно-правових актів шляхом їх опрацювання та усунення відмінностей у схожих явищах, що істотно вплине на систематизацію й уніфікацію законодавства. Водночас, нормативно-правові акти видаються різними органами, мають неоднакову юридичну силу, не співпадають за часовим виміром, поширюються на різних суб'єктів і територіальний простір. Тому природно, що з часом між ними виникають суперечності, а збільшення кількості нормативних матеріалів ускладнює їх використання. Крім того, акти, видані в різні періоди часу, неоднаково регулюють суспільні відносини. Але законодавство не може функціонувати належним чином, якщо воно не є системою, складові якої тісно взаємопов'язані та узгоджені, взаємовплив яких ретельно регламентується чіткою ієрархічною побудовою [3, с. 3].

О. М. Чашин у систематизації нормативних правових актів розрізняє правотворчий та інформаційно-правовий аспекти. Систематизація в правотворчому аспекті – це спосіб оптимізації законодавства. Вона пов'язується з обліком цих актів, веденням контрольного екземпляра, створенням і функціонуванням пошукової системи, виданням довідок за законодавством, належить до сфери правової інформатизації [4, с. 24].

У юридичній літературі вказуються наступні цілі систематизації законодавства (у правотворчому аспекті): а) забезпечення доступності законодавства, полегшення пошуку необхідної норми; б) зручність користування ним; в) усунення застарілих норм права, «розчищення» законодавства; г) виявлення й вирішення юридичних конфліктів (колізій); д) виявлення й ліквідація прогалин; е) оновлення законодавства.

Систематизація нормативно-правових актів в інформаційно-правовому аспекті має специфічні цілі, серед яких потрібно назвати: а) облік нормативно-правових актів; б) поділ їх за рубриками; в) підтримка нормативно-правових актів в контрольному стані; г) забезпечення функціонування пошукової системи; д) видача змісту нормативно-правових актів і довідок за законодавством на підставі запиту користувача тощо [5].

За цих обставин дослідження феноменології систематизації підзаконних нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та вироблення єдиної цілісної концепції із зазначеного питання виявляється як важливе наукове завдання, що має теоретичну та практичну значимість. При цьому окремо слід зазначити, що з часів проголошення незалежності України в нашій державі підзаконні нормативно-правові акти уряду не піддавалися жодній систематизації та упорядкуванню. Отже, визначення оптимальних способів систематизації нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, наукове передбачення її результатів є важливим кроком на шляху до побудови правової держави. Разом з тим, діюча нормативно-правова база, котра визначає нормотворчу компетенцію Кабінету Міністрів України (Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 № 794-VII, Регламент Кабінету Міністрів України, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950), не містить жодних правових приписів та вказівок про те, яким чином цей орган вищої державної виконавчої влади має упорядковувати видані ним норми права. Крім того, у науковому середовищі не має однозначної позиції з приводу можливих (належних) способів систематизації зазначених нормативно-правових актів. Як вказує Є. А. Гетьман, функції нормотворчої діяльності органів виконавчої влади – це певні напрямки нормотворчої діяльності відповідних органів стосовно підзаконних нормативно-правових актів. Функції нормотворчості, їх зміст відіграють важливу роль під час дослідження питань нормотворчої діяльності органів виконавчої влади, вбачається,

[1] В науковій літературі систематизацію законодавства розглядають як діяльність спрямовану на впорядкування та вдосконалення нормативно-правових актів, приведення їх до єдиної внутрішньо погодженої системи, у теорії права традиційно визначається чотири форми систематизації законодавства: облік, інкорпорація, консолідація та кодифікація [2].

що всі вони взаємопов'язані і реалізуються в нормотворчому процесі. Функціями нормотворчої діяльності органів виконавчої влади в Україні є: функція підзаконної конкретизації первинного регулювання суспільних відносин (створення підзаконних нормативно-правових актів); функція удосконалення законодавства (вчинення дій із внесення змін, доповнень або викладення нормативно-правового документа у новій редакції); функція очищення законодавства (вчинення дій із визнання певного акта таким, що втратив чинність або його скасування); функція впорядкування підзаконних нормативно-правових актів (діяльність із систематизації підзаконних нормативно-правових актів, шляхом паперового та електронного обліку, кодифікації, інкорпорації та консолідації) [6].

Впорядкування нормативно-правових актів як одну з функцій нормотворчої діяльності органів виконавчої влади Є. А. Гетьман розуміє як діяльність уповноважених органів нормотворення із систематизації підзаконних нормативно-правових актів, що здійснюється шляхом паперового та електронного обліку, кодифікації, інкорпорації та консолідації [6]. Водночас, С. С. Алексєєв вважає, що кодифікація – це такий вид правотворчості, під час якої забезпечується єдине та упорядковане нормативне регламентування даного виду суспільних відносин шляхом видання єдиного юридично та логічно цільного внутрішньо узгодженого нормативного акту (Основ, Кодексу), що виражає юридичну своєрідність та зміст відповідного підрозділу системи права [7, с. 492].

Виходячи із того, що а ні ст. 117 Конституції України[2], а ні в ст. 49 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р., № 794-VII[3] не передбачають видання нормативно-правових актів у вигляді кодексів, єдиною можливою формою систематизації нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України може служити консолідація нормативно-правових актів. Під нею розуміється діяльність пов'язана із підготовкою та прийняттям укрупненого нормативно-правового акта на базі об'єднання розрізнених нормативно-правових актів, виданих у різний час щодо одного предмета правового регулювання, без зміни їх змісту [2].

Список бібліографічних посилань

1. Гавашели Т. В. Систематизация законодательства в Англии. *Наука и образование: хозяйство и экономика; право и управление.* 2014. Август. URL: http://www.journal-nio.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2615&Itemid=136 (дата звернення: 03.10.2017).

2. Риндюк В. І. Облік та інкорпорація законодавства як інформаційні передумови його систематизації // Právna veda a prax v treťom tisícročí : 27–28 február, 2015. С. 19–21. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/32612492.pdf (дата звернення: 05.10.2017).

3. Граціанов А. І. Процес систематизації та уніфікації законодавства і розвиток правової системи України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2004. 17 с.

4. Чашин А. Н. Теория юридической систематизации. М. : Дело и Сервис, 2010. 208 с.

5. Калініченко А. І. Теоретичні аспекти систематизації митного законодавства. *Проблеми законності.* 2011. Вип. 113. С. 199–205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2011_113_25 (дата звернення: 30.10.2017).

6. Гетьман Є. А. Функція упорядкування підзаконних нормативно-правових актів в нормотворчому процесі органів виконавчої влади України. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Вип. 2, т. 3. С. 56–59. URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo02/part_3/13.pdf (дата звернення: 30.10.2017).

7. Алексеев С. С. Собрание сочинений. В 10 т. Т. 3: Проблемы теории права : курс лекций. М. : Статут, 2010. 781 с.

8. Конституція України : закон України від 28.06.1996 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-к/96-вр (дата звернення: 30.10.2017).

[2] Відповідно до ст. 117 Конституції України, Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання. Акти Кабінету Міністрів України підписує Прем'єр-міністр України. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади підлягають реєстрації в порядку, встановленому законом [8].

[3] Згідно зі статтею 49 зазначеного Закону, Кабінет Міністрів України на основі та на виконання Конституції і законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, видає обов'язкові для виконання акти – постанови і розпорядження. Акти Кабінету Міністрів України нормативного характеру видаються у формі постанов Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань видаються у формі розпоряджень Кабінету Міністрів України [9].

9. Про Кабінет Міністрів України : закон України від 27.02.2014 № 794-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18 (дата звернення: 30.10.2017).

Одержано 06.11.2017

УДК 351.74:[378.6:001.895](477)

Ольга Ігорівна БЕЗПАЛОВА,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції
факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2886-695X

ВПРОВАДЖЕННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стимулювання державою інноваційної діяльності у сфері вищої юридичної освіти сприятиме подальшому гарантуванню якості вищої юридичної освіти, визначенню механізм оцінювання якості такої освіти, позитивному економічному розвитку України, організації якісного контролю за впровадженням наукових досягнень у сфері вищої юридичної освіти у практичну діяльність правоохоронних органів. Вищі навчальні заклади системи МВС України беруть активну участь у впровадженні сучасних інноваційних методів освітньої діяльності у таких формах: освітній процес; наукова діяльність; правова освіта населення. В рамках кожної із окреслених форм широко застосовується комплексний підхід до вироблення та реалізації управлінських рішень у сфері вищої юридичної освіти.

1. Освітній процес. Необхідною умовою забезпечення нормального функціонування системи органів Національної поліції України є формування та реалізація кадрової політики, орієнтованої, у першу чергу, на забезпечення висококваліфікованими працівниками, зокрема, шляхом вироблення та впровадження в освітній процес цілого комплексу сучасних інноваційних методів освітньої діяльності. Зміст освітнього процесу у ВНЗ системи МВС України полягає у підготовці за допомогою сучасних інноваційних методів викладання висококваліфікованих і компетентних працівників із відповідними особистими та професійними якостями, наданні їм необхідних знань, умінь і навичок для якісного виконання своїх обов'язків у майбутній професійній діяльності щодо забезпечення законності та правопорядку в державі, охорони прав і свобод громадян. Одним із інноваційних методів є запровадження у навчальний процес технології дистанційного навчання.

2. Наукова діяльність: а) участь у формуванні державної політики у правоохоронній сфері (розробка проектів нормативно-правових актів, які стосуються різноманітних аспектів забезпечення законності та правопорядку як на загальнодержавному, так і регіональному рівні; аналіз нормативно-правових актів); б) підготовка на замовлення практичних підрозділів органів поліції науково-методичних рекомендацій, які стосуються різноманітних аспектів практичної діяльності, з їх обов'язковим впровадженням; в) розробка монографій, підручників, посібників тощо.

3. Правова освіта населення. Основними завданнями даного напряму є підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді; інформування населення про правову політику держави та законодавство. Проведення заходів щодо правової освіти населення повинно сприяти формування у населенню правослухняної поведінки та призвести до мінімізації порушень вимог нормативно-правових актів. Одним із інноваційних методів освіти в рамках даного напряму є функціонування юридичних клінік, що надають безоплатну первинну правову допомогу малозабезпеченим верствам громадян (пенсіонери, студенти, учасники АТО) у формах консультацій (в тому числі в режимі он-лайн), підготовки проектів звернень та позовів, здійснення правоосвітницької та право виховної роботи.

Перспективною формою впровадження сучасних інноваційних методів освітньої діяльності в діяльність вищих навчальних закладів системи МВС України є проходження стажування науково-педагогічними працівниками ВНЗ МВС, які мають спеціальні звання поліції, у практичних

© Безпалова О. І., 2017

підрозділах НПУ та НДЕКЦ відповідно до напрямів підготовки кадрів. Це є однією із форм підвищення рівня професійної компетентності науково-педагогічного складу. Стажування науково-педагогічних працівників ВНЗ МВС, які мають спеціальні звання поліції, у практичних підрозділах НПУ та НДЕКЦ відповідно до напрямів підготовки кадрів – це організований цілеспрямований, врегульований відповідними нормативно-правовими актами процес, метою якого є оволодіння науково-педагогічними працівниками ВНЗ МВС, які мають спеціальні звання поліції, знаннями, спеціальними уміннями і навичками, необхідними для успішного виконання функціональних обов'язків на займаній посаді щодо якісної підготовки висококваліфікованих фахівців (поліцейських), здатних на належному рівні охороняти права і свободи людини, протидіяти злочинності, підтримувати публічний порядок та безпеку. Належна реалізація даної форми впровадження сучасних інноваційних методів освітньої діяльності в діяльність вищих навчальних закладів системи МВС України вимагає прийняття Порядку проходження стажування науково-педагогічними працівниками ВНЗ МВС, які мають спеціальні звання поліції, у практичних підрозділах НПУ та НДЕКЦ відповідно до напрямів підготовки кадрів.

Ключовими позитивними тенденціями інноваційного розвитку освітньої діяльності вищих навчальних закладів МВС України слід визначити такі: створення сприятливих умов для впровадження інновацій у сферу вищої юридичної освіти; поступове зростання фінансування потреб наукового та науково-технічного розвитку; формування потенційних передумов зростання попиту на інноваційну продукцію у сфері вищої юридичної освіти; зростання споживчого попиту суб'єктів освітнього процесу на інноваційні продукти, технології, знання; збільшення частки іноземних замовлень українським науковцям на виконання досліджень, що є свідченням наявності потенціалу української фундаментальної науки.

Одержано 09.11.2017

УДК 351.743:378(477)

Олексій Олексійович БОНДАРЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6901-7298

ПЕРЕВАГИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ СЛІДСТВА ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ВІДОМЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Важливе значення для належної організації слідчої діяльності в умовах реформування кримінального процесуального законодавства та системи органів досудового розслідування має рівень підготовки фахівців для слідчих підрозділів. У такому контексті значно посилюється роль відомчої освіти і науки.

Переваги підготовки майбутнього слідчого органів Національної поліції України у відомчих навчальних закладах є очевидними, оскільки протягом навчання він залучається до несення служби в добових нарядах, охорони громадського порядку, забезпечення публічної безпеки, проходить навчальну практику в підрозділах органів Національної поліції України.

Навчання у відомчому навчальному закладі має чітко виражену практичну спрямованість. Це дає змогу сформувати в молодій людині необхідні морально-вольові та ділові якості, що допомагають їй швидше адаптуватися до напруженої і відповідальної роботи на посаді слідчого органів Національної поліції України.

Особлива увага повинна приділятися питанням формування у майбутніх слідчих навичок планування своєї роботи з розслідування кримінальних правопорушень, юридично грамотного складання основних процесуальних документів у кримінальному провадженні, керування слідчо-оперативною групою при проведенні огляду місця події, забезпечення спеціалізації з розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, залежно від потреб того чи іншого слідчого підрозділу, використання новітніх методик та технологій під час розслідування кримінальних правопорушень.

© Бондаренко О. О., 2017

Необхідно удосконалити механізм взаємної відповідальності вищих навчальних закладів системи МВС України, які готують слідчих, і відповідних слідчих підрозділів ГУНП України в областях, передусім за рівень взаємодії, практичної підготовки, проходження стажування на посадах.

З метою забезпечення підбору на навчання кандидатів, які мають життєвий досвід, схильні до слідчої роботи, вищим навчальним закладам системи МВС України разом із кадровими апаратами ГУНП в областях слід активізувати профорієнтаційну роботу серед співробітників органів Національної поліції України, які працюють на інших посадах.

Як зацікавлені суб'єкти до цих процесів мають бути задіяні й територіальні слідчі підрозділи органів Національної поліції України. Для підвищення якості та зменшення вартості підготовки фахівців потрібно ширше впроваджувати практику переведення студентів-відмінників другого та третього курсів, які навчаються у вищих навчальних закладах системи МВС України за кошти фізичних та юридичних осіб та мають стійку мотивацію до майбутньої служби в якості слідчого органів Національної поліції України, на навчання за державним замовленням.

Крім того, необхідно опрацювати питання про відродження в навчальних закладах системи МВС України перепідготовки фахівців для підрозділів слідства як надання юридичної освіти на базі неюридичної за кошти держави у скорочений термін, а також більш ефективно використовувати таку форму післядипломної освіти як підвищення кваліфікації слідчих.

З метою забезпечення належного рівня підготовки майбутніх слідчих, створення здорової конкуренції серед відомчих вищих навчальних закладів необхідно здійснювати підготовку слідчих за спеціальністю 081 Право у кількох вищих навчальних закладах, які мають найбільш високий науковий та педагогічний потенціал, зв'язки з практичними підрозділами (за регіональним принципом). Одним із таких вищих навчальних закладів є Харківський національний університет внутрішніх справ, структурним підрозділом якого є факультет № 1.

Факультет систематично отримує завдання від ГСУ Національної поліції України, СУ ГУНП України в областях щодо розробки методичних та практичних рекомендацій, експертизи проектів нормативно-правових актів, надання роз'яснень стосовно спірних положень законодавчих та підзаконних актів тощо.

До переваг підготовки слідчих у Харківському національному університеті внутрішніх справ можна віднести такі, як якісний та кількісний потенціал профільних кафедр, їх значний досвід з підготовки слідчих; поліцейську спеціалізацію підготовки слідчих (оперативно-розшукова діяльність, вогнева підготовка, спеціальна фізична підготовка) тощо. Свідченням якості підготовки слідчих у Харківському національному університеті внутрішніх справ є значна кількість випускників, які посідають високі посади у слідчих підрозділах органів Національної поліції України.

Таким чином, на підставі вищевказаного з упевненістю можна стверджувати, що провідна роль у підготовці фахівців для підрозділів слідства органів Національної поліції України має відводитися саме відомчим навчальним закладам системи МВС України, які здатні найбільш професійно здійснювати освітню діяльність у зазначеному напрямі.

Одержано 10.11.2017

УДК 347

Оксана Григорівна БОРТНІК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7816-0387

РОЛЬ НАУКИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Підготовка кадрів для Національної поліції України вимагає комплексного підходу з визначення міждисциплінарних зв'язків між дисциплінами, які передбачені відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем. З урахуванням цього гносеологічним завданням, яке постає перед юридичною наукою, є встановлення правової природи та визначення місця майнових та

© Бортнік О. Г., 2017

особистих немайнових прав та їх охорони та захисту в рамках публічно-правових дисциплін, які вивчаються при підготовці кадрів для Національної поліції України.

Відповідно до положень Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 року, права людини охороняються законом [1] та визначають вектор діяльності міжнародного співтовариства та окремих держав. Побудова правової держави в України обумовила закріплення основних соціальних цінностей у громадянському суспільстві. Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Крім того статтею 21 Конституції закріплено рівність людей у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Відповідні конституційні засади є додатковими правовими гарантіями охорони та захисту особистих немайнових та майнових прав особи [2].

Особисті немайнові та майнові блага, які є об'єктами цивільних прав, визначають вільний приватно-правовий статус особи та відповідно до загальних конституційних засад визначають діяльність держави, напрям нормотворчої діяльності, а також зміст тих галузей права чи окремих правових інститутів, які призначені врегулювати правовідносини, направлені на охорону та захист відповідних благ.

З урахуванням викладеного та керуючись аксіологічним, гуманістичним та системним підходами у вивченні юридичних явищ, при викладання юридичних дисциплін необхідно особливу увагу приділяти системоутворюючим факторам. Зокрема такі приватні права, як право на життя, особисту недоторканість, безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних розмов (ст. 270 Цивільного кодексу України), право власності, інші речові права [3] тощо, мають різні форми та способи охорони та захисту. Крім самозахисту, передбаченого ст. 19 ЦК України, нотаріальної, судової та громадської форм захисту цивільних прав, значне місце в площині юридичної діяльності займає адміністративна та кримінальна. Зокрема враховуючи охоронну, регулятивну, виховну та попереджувальну функції кримінального права, не можна не заначити про зважливу охоронну роль закріплення злочинів проти життя і здоров'я особи, волі, честі та гідності особи, статевої свободи та статевої недоторканності особи, власності. Крім того, кримінальне право, визнаючи інші види злочинів, зокрема проти правосуддя, громадської безпеки, довкілля, безпеки виробництва [4], опосередковано реалізує функцію охорони приватних юридичних інститутів.

Відповідно закріплення чинним законодавством таких адміністративних правопорушень як правопорушення у галузі охорони праці та здоров'я населення, правопорушення, що посягають на власність, правопорушення в галузі охорони природи, стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації, правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку [5] виконує важливу охоронну функцію відповідних приватних інтересів.

Крім того, не можна не відзначити важливу роль поглиблених знань у галузці цивільного права з метою правильної кваліфікації правопорушень, що напряму впливає на оцінку ефективності та законності діяльності працівників Національної поліції України.

Отже відповідні положення обумовлюють важливу методологічну та гносеологічну роль поглибленого вивчення при підготовці кадрів для Національної поліції правової природи, сутності та змісту майнових та особистих немайнових прав, які, на наше переконання, є першоосновою для розвитку громадянського суспільства та визначають спрямованість держави та діяльність правоохоронних органів.

Список бібліографічних посилань

Загальна декларації прав людини : від 10.12.1948 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 03.11.2017).

Конституція України : закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 05.11.2017).

Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 05.11.2017).

Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 06.11.2017).

Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 06.11.2017).

Одержано 07.11.2017

УДК 159.99

Євген Вікторович БРЕУС,
слухач магістратури Національної академії внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ СЛІДЧИМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Розслідування злочинів, які визначені в розділі другом кримінального кодексу України, а саме «Злочини проти життя та здоров'я особи», починаючи зі ст. 115 КК України (умисне вбивство) та закінчуючи ст. 156 КК України (розбещення неповнолітніх), вважається найважливішим, оскільки відповідно до ст. 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Слідчими під час проведення досудового розслідування по вказаній категорії злочинів завжди використовується психологічний вплив на осіб, незалежно від того, з ким слідчий проводить слідчі (розшукові) дії, чи то із потерпілим, свідком чи з підозрюваним. Чинне законодавство забороняє вплив лише в грубих проявах, тобто у формі насильства, погроз, тощо. Так, в ст. 11 КПК України визначено, що під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної людини, забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижують її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дії, що принижують її гідність. Крім цього, в КК України існує ст. 373 (примушування давати покази), яка передбачає відповідальність у вигляді обмеження чи позбавлення волі за примушування давати покази. Під примушуванням давати покази слід розуміти домагання від особи, яка допитується, бажаних для слідчого показів шляхом застосування психічного чи фізичного впливу.

Саме поняття «психологічний вплив» вказує на його цільову спрямованість – це психіка людини. У психології вплив визначається як перенесення інформації від одного учасника взаємодії (спілкування) до іншого. Причому в процесі такої взаємодії кожний учасник постійно опиняється в ролі об'єкта (допитувана особа) чи суб'єкта спілкування (слідчий який здійснює допит). У процесі спілкування слідчий звертається до допитуваної особи з повідомленням, або із запитанням, або пропонує, просить чи наказує щось зробити.

У процесі допиту тактичні прийоми, як носії психологічного впливу, переслідують відповідну мету, а саме: діагностика психічних станів осіб, які є об'єктом допиту, активізація їхніх дій, зміна поведінки і позиції зазначених осіб, одержання необхідної інформації, виховання і перевиховання.

Психологічний вплив, що здійснюється слідчим може бути класифікований за наступними критеріями:

1) за цільовою спрямованістю впливу (вплив, спрямований на діагностику психічного стану потерпілого, свідка, підозрюваного; вплив, що сприяє активізації дій окремих учасників кримінального провадження; вплив, що передбачає зміну поведінки і позиції суб'єкта спілкування; вплив, що має за мету сприяти одержанню інформації; вплив, що має виховну спрямованість);

2) за способом здійснення впливу (вербальний або невербальний);

3) за інтенсивністю впливу (насиченість емоціями, тривалість, стислість тощо);

4) за складністю впливу (психологічно слабкий або, навпаки, такий, що має сильну фіксацію);

5) за інформаційно-пізнавальним призначенням (спонукальний, стимулюючий, примушуючий, коригуючий вплив).

© Бреус Є. В., 2017

Поділ впливу за інформаційно-пізнавальним призначенням передбачає необхідність більш детального розгляду окремих його видів. Спонукальний вплив використовується в тому разі, коли необхідно активізувати асоціативні зв'язки з метою пригадування забутого чи змінити позицію підозрюваного або свідка у разі його відмови від давання показань. Стимулюючий вплив сприяє встановленню психологічного контакту, його підтриманню і розвитку в процесі допиту. Коригуючий вплив дає змогу регулювати процес одержання інформації у процесі допиту, уточнювати відповідні дані.

Слідчі є тими особами, які здійснюють керуючий вплив у регулюванні процесу обміну інформацією при спілкуванні. Обрання тактичних прийомів окремих процесуальних дій залежить від способу мислення слідчого, його професійного і загальноосвітнього рівня.

При використанні тактичних прийомів можливі зміни психічного стану об'єкту допиту, у цьому випадку можуть мати місце такі позиції: використання тактичного прийому позитивно впливає на процес допиту і дає змогу усунути небажані стани психіки; використання тактичного прийому не змінює психічний стан учасника кримінального провадження; використання тактичного прийому викликає небажані стани психіки (стан емоційного напруження, страх, фрустрація).

Велике значення для застосування впливу має діагностика темпераменту, яка багато в чому визначає вибір прийомів впливу, що виявляють, з одного боку, властивості подразника емоційного, а з іншого – логічного. З огляду на названі умови щодо застосовування у практиці розслідування вказаних злочинів, впливу, можна сформулювати наступні рекомендації:

– раптовість оголошення чи пред'явлення доказової інформації;

– умовчання про доказову інформацію, що є в розпорядженні слідчого;

– постановка комплексу запитань, спрямованих на орієнтацію мислення в необхідному напрямі;

– постановка серії запитань, спрямованих на деталізацію того, що повідомляється, які розраховані на те, що особа обмовиться і це буде свідчити про винну поінформованість;

– оголошення всієї доказової інформації, що є в розпорядженні слідчого;

– постановка таких запитань, що свідчать про широку поінформованість слідчого про особу потерпілого, свідка чи підозрюваного та їхню діяльність в минулому і теперішньому;

– повідомлення нейтральної інформації для створення переконання в особи про невідворотність розкриття злочину.

Підводячи підсумок, можна сказати, що допустимість психологічного впливу означає, що він не повинен принижувати гідність особи, викривлювати перспективу досягнення об'єктивної істини, а має бути моральним. Вимога моральності психологічного впливу повинна бути як невід'ємна його характеристика. З огляду на це, важливого значення набуває визначення співвідношення впливу і насильства, встановлення ознак психологічного впливу і психічного насильства та їх відмінностей. Межа між впливом і насильством полягає у свободі вибору тієї чи іншої позиції при допустимому впливі.

Одержано 10.11.2017

УДК 34.08

Іван Васильович БРИГАДИР,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового та господарського права факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3181-3410

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПОТЕНЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ

Необхідність перебудови органів державної влади в багатьох країнах світу виникає із серйозних, подекуди радикальних змін в суспільстві. На зорі незалежності України на початку 1990-х років, перебудова державного апарату проходила досить бурхливими темпами, однак, органи правопорядку тривалий час не зазнавали суттєвих реформувань. Натомість потреба в їх докорінній перебудові з роками росла. Події 2013–2014 років в Україні дозволили почати

© Бригадир І. В., 2017

радикальну перебудову правоохоронної системи. Ключове значення в цьому процесі займає саме реформування системи органів міліції, а тепер поліції. Зміни в структурі, завданнях та принципах діяльності саме цих органів найбільше впливають на пересічного громадянина. Адже, саме з поліцейськими на початку мають справу як особи які постраждали від правопорушень, так і самі правопорушники, саме поліцейські забезпечують «ефект присутності» правоохоронців в повсякденному житті на дорогах та вулицях, при проведені публічних заходів тощо. Тому, держава та суспільство приділяє надзвичайно велику увагу питанню реформування системи органів поліції. Проте, кожна реформа неможлива без кількісних та якісних змін в кадровому забезпеченні реформованого органу. І якщо кількісні зміни ще можуть залежати здебільшого від волі «реформаторів», то якісні зміни потребують зусиль як органів влади, в частині створення умов для таких змін, так і зусиль окремих працівників, які повинні мати можливості та бажання до таких змін. І саме ця складова, на нашу думку, є головною в процесі реформування органів поліції.

Тому, саме від забезпечення органів поліції якісними, компетентними та вмотивованими працівниками залежить результат реформування – забезпечення законності та правопорядку в країні, а також підвищення рівня довіри населення до правоохоронців.

Не абияку роль в зміцнені кадрового потенціалу відіграє система підготовки майбутніх поліцейських. Світова практика показує, що далеко не кожен поліцейський повинен мати вищу юридичну освіту. Україна не є виключенням. Достатньо початкової професійної підготовки з основами юридичних знань достатніх для охорони публічного порядку, припинення правопорушення та збереження його слідів до прибуття відповідних фахівців, які компетентні кваліфікувати правопорушення, приймати процесуальні рішення, фіксувати сліди правопорушення тощо. Тобто, грубо існує дворівнева система реагування на правопорушення чи надзвичайну подію – перша ланка забезпечує швидке реагування та прийняття рішення про виклик відповідних фахівців, друга – фахівці, які виконують функцію оперативно-слідчого супроводження події.

Пересічним громадянам наочною та зрозумілою є робота саме первинної ланки роботи поліції. Робота фахівців залишається не поміченою, але саме від їх рівня підготовки та якості виконаної роботи залежить дотримання принципу невідворотності відповідальності. Роботу фахівців в поліції поверхнево можуть бачити тільки особи які є потерпілими чи підозрюваними. Тому в суспільстві складається хибне враження, що поліцейським є той, хто патрулює вулиці та дороги і приїжджає за викликом. А йому мати вищу юридичну освіту не обов'язково. Тому виникає питання про доцільність існування системи вищих навчальних закладів (ВНЗ) в системі МВС, які здійснюють підготовку поліцейських, навіщо утримувати значний штат викладачів та курсантів, якщо можна набрати на відповідні посади працівників з числа осіб, які отримали вищу юридичну освіту в системі ВНЗ МОН України. Таким чином, МВС України не буде витрачати кошти на підготовку фахівців, а буде залучати уже дипломованих, проводити професійну підготовку протягом 6-12 місяців, і все – слідчий або оперативник готовий. Така думка існувала і в окремих посадових осіб як МВС України так і Національної поліції.

Такий підхід не враховує реалії сьогодення України. Так, дійсно отримавши фахівця з дипломом системи ВНЗ МОН України, МВС витратить кошти тільки на його перепідготовку та адаптацію для роботи в поліції. Однак, це аж ніяк не означає, що цих коштів не буде витрачено державою. Адже, підготовка студента у ВНЗ МОН України теж потребує фінансування утримання відповідних викладачів та інфраструктури. Вартість підготовки студента та курсанта за одним напрямом підготовки суттєво не відрізняється. Тому фінансування державного замовлення на навчання фахівців-поліцейських буде все одно здійснено за рахунок Державного бюджету, а спекуляції на цю тему є тільки «перетягуванням бюджетного одіяла». Однак на виході ми отримуємо різний результат. ВНЗ МОН України випускає фахівця, якого МВС України повинного готувати протягом 6-12 місяців для адаптації. А це додаткові видатки на підготовку (утримання інфраструктури та викладачів-тренерів), плюс видатки у вигляді грошового утримання такого майбутнього поліцейського із заробітною платою майже рівною зарплаті поліцейського діючого, і не іде в ніякі порівняння з грошовим утриманням курсанта. ВНЗ МВС України за той самий строк що і «цивільні» ВНЗ випускає повністю адаптованого та підготовленого фахівця, окремі навички якого тренувалися не 6-12 місяців, а 3-4 роки шість днів на тиждень з практичним стажуванням в діючих підрозділах поліції.

Черговим кроком в похованні системи підготовки кадрів для Національної поліції в системі МВС України є поданий законопроект «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до

правничої професії». Цим проектом закону зокрема передбачається надання права надавити вищу юридичну освіту тільки ВНЗ МОН України та приватним ВНЗ, а також пропонується відносити до роботи в галузі права дуже обмежене коло посад – в системі МВС України до таких посад можна віднести тільки начальника юридичного департаменту та його заступника. Цим законом слідчі взагалі не віднесені до правників (юристів). Прийняття цього закону призведе не тільки до знищення системи підготовки правознавців у ВНЗ зі специфічними умовами, але й до того, що особи із здобутою вищою юридичною освітою не будуть приходити на службу до МВС, СБУ, ЗСУ та інших силових структур через безперспективність фахового росту за межами відповідної системи. Будь-який слідчий думає про те, що після завершення кар'єри в поліції він може працювати в інших професіях за фахом права. З прийняттям цього закону – ні. Адже яка амбітна молода людина вибере посади в поліції, якщо її диплом по суті буде «похоронено»? Цікавим є питання до авторів закону, а яким чином буде набирати фахівців-правознавців СБУ, адже Академія СБ України теж готує правознавців для своєї системи, теж будуть набирати з числа цивільних осіб і проводити перепідготовку 6-12 місяців?

Тому, на нашу думку будь-яка спроба ліквідації системи ВНЗ МВС України, позбавити її право готувати фахівців для системи органів поліції має розглядатися антидержавницькою позицією або як бажання понизити рівень фаховості поліцейських для створення умов уникати відповідальності (криміналізації країни).

Одержано 01.11.2017

УДК 37.01

Оксана Валеріївна БРУСАКОВА,
кандидат філософських наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6522-8020

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СПІВРОБІТНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сьогодні Україна переживає непрості часи. Криза має місце майже в усіх галузях життєдіяльності держави: політика, економіка, духовність. В умовах сьогодення неабиякого значення набуває якість політичного та національно-патріотичного виховання, високий рівень яких допоможе запобігти подальших конфліктів та повторення кровопролиття. Жахливі події останнього часу на території України вимагають від нас визнання необхідності оновлення змісту сучасного політичного та національно-патріотичного виховання.

З одного боку, саме російська агресія викликала хвилю патріотизму в країні, дала можливість усвідомити, що «ми-українці», незалежно від того в якій частині нашої держави хто б де не мешкав, з іншого – виявився брак особистої мотивації щодо належного виконання службових та громадянських обов'язків серед осіб, що входять до складу силових структур.

На рівні суспільної свідомості під патріотизмом розуміється національна і державна ідея єдності і неповторності даного народу, яка формується на основі традицій, стереотипів, традицій, історії і культури кожної конкретної нації. На рівні індивідуальної свідомості патріотизм розглядається як любов до Батьківщини, гордість за свою країну, прагнення дізнатися, зрозуміти і поліпшити її. Значимість патріотизму як складової частини розвитку особистості підкреслював український історик та дипломат

В. Липинський: «Бути патріотом – це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного і політичного співжиття людей, що житимуть на Українській землі, а не мріяти про втоплення у Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом – це значить шукати задоволення не в тім, «щоб бути українцем», а в тім, щоб було честю носити ім'я українця. Бути патріотом – це значить вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від українця, а не ненавидіти інших тому, що вони «не українці». Врешті, бути патріотом, це значить, будучи українцем, виховувати в собі громадські, політичні, державотворчі прикмети…» [1].

© Брусакова О. В., 2017

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

– утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

– виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

– підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;

– усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

– сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

– формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

– утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

– культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

– формування мовленнєвої культури;

– спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [2].

Таким чином, головна мета патріотичного виховання – відродження в українському суспільстві громадянськості і патріотизму як найважливіших духовно-моральних та соціальних цінностей, формування і розвиток підростаючого покоління, що володіє найважливішими активними соціально значущими якостями, здатного проявити їх у творчому процесі в інтересах нашого суспільства, у зміцненні і вдосконаленні його основ, у тому числі і в тих видах діяльності, які пов'язані із забезпеченням його стабільності і безпеки. Саме тому, патріотичне виховання має виступати як невід'ємна складова системи забезпечення національної безпеки України [3]

У сучасному українському суспільстві органи Національної поліції функціонують у режимі безперервних змін, реформ і трансформацій. Ці зміни, а також динамічний, прискорений характер всіх соціальних процесів висувають нові вимоги до співробітника національної поліції. Йому сьогодні потрібно частіше діяти самостійно, бути патріотично вихованим, вміти знаходити потрібне рішення в різних ситуаціях, бути готовим до безперервних змін (інновацій). Все це потрібно здійснювати у встановлених законом рамках.

Із загальної мети патріотичного виховання випливають такі завдання, виконання яких сприяло б зростанню дієздатності співробітників Національної поліції, значного підвищення рівня їх соціальної активності, патріотизму і готовності до служіння Батьківщині:

– формування у співробітників вірності своїй країні – Україні, Присязі співробітника Національної поліції України і професійному обов'язку ;

– виховання співробітників в дусі неухильного дотримання Конституції України, законів України, наказів і розпоряджень Міністра внутрішніх справ України, вимог і норм професіональної етики співробітника Національної поліції;

– зміцнення авторитету Національної поліції серед населення і підвищення престижу служби на основі ефективного виконання оперативно– службових завдань при строгому дотриманні прав людини і громадянина, норм службової дисципліни, законності та професійної етики;

– вироблення і розвиток у співробітників комплексу морально-психологічних якостей патріота, громадянина і професіонала служби в органах Національної поліції України,

– культури поведінки в поєднанні з високим рівнем правової свідомості;

– підтримання на високому рівні згуртованості службових колективів,

– морально-психологічної готовності співробітників до виконання завдань по забезпечечню безпеки особистості, суспільства і держави, захисту прав і свобод людини і громадянина від злочинних та інших протиправних посягань;

– формування у співробітників прагнення опановувати професійними знаннями, навичками і вміннями, вдосконалювати професійну майстерність, знати і містити в готовності до застосування табельну зброю і спеціальну техніку;

– розвиток практичних навичок і умінь спілкування з громадянами при виконанні службових обов'язків та поза службою.

Якісне виконання органами Національної поліції завдань, що стоять перед ними, удосконалення оперативно-службової діяльності безпосередньо залежать від формування у працівників не тільки високих професійних якостей, зміцнення дисципліни у службових колективах, а й від стану загального рівня культури. Безсумнівно, це вимагає вжиття додаткових заходів виховної роботи з особовим складом, визначення пріоритетів в системі морально-естетичного виховання особового складу, у налагодженні ефективної культурно-масової роботи.

Особлива роль і відповідальність за виховання особового складу органів Національної поліції України відводиться освітнім установам МВС України. Саме в них відбувається формування професійно-моральних якостей особистості працівника поліції.

У самій структурі діяльності органів поліції закладені умови для формування патріотизму: традиції та ритуали, які існують у співробітників, прийняття присяги, вручення звань, атрибутика.

На нашу думку, задля виконання вищевказаних завдань насамперед потрібна цілеспрямована політика держави у напряму національно-патріотичного виховання громадян, прийняття єдиної Концепції патріотичного виховання громадян України та програми Патріотичного виховання співробітників Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Лист В. Липинського до Б. Шемета. Писаний у Райхенау 12.12.1925 р. // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАНУ, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. Київ : Довіра ; Ґенеза, 1996. С. 745–746.

2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : додаток до наказу М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 № 641. URL: http://pnpu.edu.ua/ua/files/vr/knpvdm16062015.doc (дата звернення: 30.10.2017).

3. Сьомін С. В. Патріотичне виховання молоді як невід'ємна складова системи забезпечення національної безпеки України // Національний інститут стратегічних досліджень : сайт. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/patriotuzm-d0e63.pdf (дата звернення: 30.10.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 342.5(477)

Богдан Анатолійович БУРБЕЛО,
викладач кафедри криміналістики та судової експертології
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1071-1338

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Однією з центральних вимог Європейського Союзу є обов'язкове та кардинальне реформування правоохоронних органів нашої держави. Тому гострої необхідності набуває потреба не тільки змінити, але й повністю оновити систему правоохоронних органів шляхом трансформації до європейських стандартів.

Реформування системи МВС України обумовило значні зміни у системі підготовки кадрів для правоохоронних органів у навчальних закладах, впровадження міжнародного досвіду підготовки кадрів у діяльність навчальних закладів, психологічного супроводження працівників правоохоронних органів, які спрямовані на наближення навчання до сучасних потреб практики, забезпечення успішної адаптації випускників до реалій сьогодення.

Вбачається, що забезпечення та підтримання високого рівня кваліфікації та професійної компетентності працівником поліції є однією з умов ефективного провадження його діяльності. Для виявлення відповідного рівня, необхідне проведення оцінки професійної діяльності працівника поліції відповідно до спеціально розроблених критеріїв.

В Концепції «100 днів якості Національної поліції України» критеріями оцінювання роботи Національної поліції були визначені: динаміка довіри населення до територіальних управлінь Національної поліції; оцінка громадянами почуття власної безпеки в районі проживання; оцінка рівня корупції у підрозділах поліції; рівень задоволеності потерпілих і свідків злочинів роботою поліції при їх виклику і первинному контакті на місці події; оцінка оперативності реагування поліції на повідомлення про злочини, ефективності роботи з протидії злочинності [1].

© Бурбело Б. А., 2017

Оцінюючи ефективність професійної діяльності працівника поліції, необхідно враховувати критерії професіоналізму поліцейського. В. В. Посметний вважає, що професіоналізм в системі Міністерства внутрішніх справ – це насамперед здатність працівника, колективу працівників визначати з урахуванням умов і реальних можливостей найбільш ефективні шляхи та способи реалізації поставлених перед ними правоохоронних завдань у межах нормативно визначених повноважень [3, с. 183].

Сьогодні можна стверджувати, що професійність поліцейського – це багатоелементна категорія, яка включає декілька складових, а саме: 1) розумова підготовка – належний рівень знань в галузі права, інших сферах суспільного життя, необхідних для виконання завдань поліцейського; 2) психологічна готовність – вміння своєчасно та швидко реагувати на певну ситуацію, тримати під контролем емоційний стан; 3) фізична готовність та здатність виконувати завдання, поставлені перед ним тощо.

Вважаємо, що при оцінюванні ефективності діяльності працівника поліції, необхідно виходити як з індивідуальних критеріїв оцінки кожного окремого поліцейського, так і загальних критеріїв оцінювання роботи всієї системи органів Національної поліції України. Варто розглядати як комплексні критерії ефективності діяльності поліцейських, так і ті, які дозволяють оцінити ефективність конкретного напрямку їх діяльності.

Оцінювання діяльності Національної поліції має здійснюватися як за кожним конкретним напрямком її діяльності, основними з яких є: забезпечення публічної безпеки та порядку, забезпечення захисту прав, свобод та інтересів людини та громадянина, боротьба зі злочинністю, запобігання корупції, тощо; так і комплексно. Критеріями оцінювання при цьому можуть виступати: визначення рівня злочинності та рівня корумпованості, зміна такого рівня в динаміці; вивчення громадської думки на підставі інформації, що надходить від засобів масової інформації, за результатами соціологічних досліджень, тощо.

З урахуванням досвіду європейських держав, на нашу думку, в Україні також необхідно при здійсненні оцінювання поліцейських (при проведенні атестації) враховувати соціальну поведінку, професійну культуру, а під час оцінювання діяльності органів поліції – враховувати результати соціологічного опитування.

Важливою складовою частиною професійної компетенції поліцейського є його професійна культура, оскільки її рівень свідчить не тільки про володіння поліцейським теоретичними навичками та вміннями, але й про те, наскільки високим є його рівень особистої культури та моральності, соціальної адаптації. В умовах формування поліції європейського зразка ці якості поліцейського в структурі його професійної компетентності набувають особливо важливого значення.

Вважаємо, що критерієм оцінки ефективності професійної діяльності працівника поліції слід вважати якісні та кількісні характеристики, за допомогою яких визначається рівень розумової, психологічної, фізичної готовності працівника поліції до належного виконання покладених на нього функцій та завдань. А своєчасне проведення повної та достовірної оцінки рівня професійності працівника поліції сприяє виявленню наявних недоліків у процедурі проведення добору на посаду поліцейського, прогалин у професійній підготовці поліцейських, а також своєчасному виправленню існуючих недоліків – направленню поліцейського на перепідготовку або підвищення кваліфікації.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція 100 днів якості Національної поліції України : від 2015 р. URL: http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1714126 (дата звернення: 29.01.2016).

2. Ігнатов О. М. Щодо критеріїв оцінки ефективності діяльності органів внутрішніх справ. *Право України.* 2008. № 2. С. 97–101.

3. Посметний В. В. Поняття професіоналізму працівників ОВС як визначальної категорії їх професійної підготовки. *Форум права.* 2007. № 2. С. 179–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2007_2_30 (дата звернення: 30.10.2017).

Одержано 02.11.2017

УДК 347.625

Елла Валентинівна ВАКУЛОВИЧ,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7581-0524;
Тетяна Сергіївна КИРИЧЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9394-2010

НАУКОВИЙ ПІДХІД ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ СВОБОДИ ТА ОСОБИСТОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ У СІМЕЙНОМУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Останнє десятиріччя ХХ століття для України стало вирішальним та доленосним, вказавши вектор розвитку країни. І цей вектор спрямував до Європи, до створення цивілізованого, демократичного суспільства.

Україна обрала стратегічним напрямком розвитку інтеграцію в європейський економічний і політико-правовий простір. Вступ до Європейського Союзу (ЄС) визначений ключовим зовнішньополітичним пріоритетом і стратегічною метою України на найвищому державному рівні.

Європейський шлях нашої держави вимагає серйозних зусиль щодо реформування української правової системи у напрямку забезпечення прав людини. Серед особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи, важливу роль відіграє право на свободу та особисту недоторканність.

Стаття 29 Конституції України гарантує: «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність»[1]. Зазначена норма знайшла своє відображення у кримінальному та сімейному законодавстві.

Щоб дійсно уявити собі значення цих понять необхідно звернутися до філософії.

З точки зору сучасної філософії – «несвідомої» свободи не існує. В такому випадку «свобода» вторинна по відношенню до «необхідності» і до «свідомого» [5]. Сучасні дослідження в сфері вищої нервової діяльності людини підтверджують відсутність свободи в «несвідомому», де є лише «необхідність» у вигляді інстинктів [5]. Однак висновок, зроблений матеріалістами в такій послідовності походження категорій, викликає ряд питань. Таке визначення свободи висказав ще Спіноза, який розумів її як свободу «... від рабської залежності людини від зовнішніх обставин, але не взагалі від них, а від найближчих, від приватних і випадкових. І навпаки, залежність від універсального зв'язку речей, – які діють у згоді з нею», як пізнану універсальну необхідність, «... як акт – що постійно триває для звільнення з полону найближчих зовнішніх обставин, – як діяльність мислячого тіла в світі речей» [10].

Щодо визначення поняття насильства, з найдавніших часів у філософії, історії, політичній науці, соціології сформувалися дві позиції у визначенні його природи. Представники першої вважали насильство природженою властивістю людини. «Ми, – вважав філософ М. Бердяєв, – живемо в насильстві, оскільки живемо у фізичному тілі. Закони матеріального світу – закони насильства»[11]. Прихильники другої позиції вважали насильство результатом соціального й культурного середовища, в якому живе людина. Створення умов у суспільстві для його духовного розвитку, для виховання людини – в цьому вбачали порятунок від насильства. Відомий письменник Л. М. Толстой трактував свободу наступним чином: «Свобода в том, что человек может иметь радость сознательного подчинения высшему закону своей жизни» [12].

Проблема насильства з метою його попередження сьогодні вивчається в різних аспектах і розглядається багатьма галузями знань.

Юриспруденція акцентує увагу на порушенні правових норм, закріплює поняття насильства в сім'ї як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування

© Вакулович Е. В., Кириченко Т. С., 2017

одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [8].

Соціологія виявляє причини і поширеність насильства, як соціальної девіації і визначає його як явище дискримінації особи і сім'ї, утиск або обмеження її/їх прав і свобод [6].

З економічної точки зору насильство можна розглядати як незаконну дію, яка приносить значно більший прибуток, ніж узаконені види діяльності в тій або іншій сфері [9].

У філософії насильство визначається як застосування сили або загроза її застосування, як зведення сили в закон людських відносин [10].

Отже, підсумовуючи вищевказане, можна виділити наступні ознаки насильства є:

– дія, і ця дія повинна бути не пасивною, а активною;
– дія повинна бути на когось спрямована;
– ця дія повинна мати примусовий вплив на потерпілого;
– шкода життю, здоров'ю, особистій свобод, тілесні ушкодження та тощо; залякування, погроза іншій людині;
– обов'язково відбувається умисно.

Право на свободу та особисту недоторканність, передбачене статтею 29 Конституції України. У кримінальному праві треба розуміти як право не бути свавільно позбавленим волі, а також право бути звільненим у певний термін в разі затримання, арешту або позбавлення волі, які відбувалися згідно із законом [8].

Це право передбачає, що будь-які інші особи, в тому числі службові і серед них представники суду і правоохоронних органів, зобов'язані не порушувати фізичне право особи знаходитися в певний час у певному місці. Це право може обмежуватись тільки на підставах та в порядку, визначених законом.

Порушення зазначеного права може виявитися у затриманні особи в місці, де вона взагалі не бажає або більше не бажає перебувати (обмеження волі), а також в поміщенні її в місце, яке вона не має змоги вільно залишити, хоча бажає цього (позбавлення волі). Такими місцями можуть бути як приміщення (кімната, камера, погріб тощо) чи комплекси приміщень (місце позбавлення волі, психіатрична лікарня), так і інші місця (дах багатоповерхового будинку, транспортний засіб) чи місцевості (скала, острів, ділянка місцевості, де особу тримають як заложника).

У Сімейному кодексі України дана норма знайшла своє відображення у статті 56, яка передбачає особисту свободу та недоторканність як особисте немайнове право подружжя [2]. Свобода у даному контексті розглядається як вільний вибір місця проживання, право на припинення шлюбу. Для існування шлюбу та сім'ї визначальним є лише ставлення чоловіка та дружини до продовження та підтримання шлюбних відносин, їх внутрішня воля і надалі здійснювати сімейні функції. У ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України зазначено, що подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно [2].

Особисту недоторканність законодавство визначає як примушення у вигляді насильства – психічного та фізичного [3].

Право особи на свободу та особисту недоторканність не є абсолютним. У передбачених законом випадках, особливо у сімейному провадженні, вони є відносними, тобто тісно пов'язані з особистістю.

Оскільки за змістом ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, а юрисдикція їх поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, ключову роль у забезпеченні ефективного захисту прав і свобод громадян на національному рівні відведено судам.

Отже, розуміння змісту суб'єктивного права, зокрема, права особи на свободу та особисту недоторканість, та ознак правопорушення зазначеного права, є важливим чинником для належного виконання працівниками поліції своїх професійних обов'язків, оскільки чинним законодавством встановлено охорону прав і свобод людини основним призначенням Національної поліції України[4].

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-к/96-вр (дата звернення: 30.10.2017).

2. Сімейний кодекс України : закон України. *Відомості Верховної Ради України.* 2002. № 21–22. Ст. 135.

3. Про попередження насильства в сім'ї : закон України від 15.11.2001 № 2789-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14.

4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

5. Петрова Л. В. Фундаментальні проблеми методології права: філософсько-правовий дискурс. Харків, 1998. С. 297–298.

6. Німченко В. Правовий статус особи за Конституцією України. *Вісник Конституційного Суду України.* 1998. № 3. С. 37.

7. Конституція і конституційні акти України. Історія сучасність / під ред. І. О. Кресшой. Київ, 2001. С. 50.

8. Маринів В. І. Принцип особистої недоторканності в кримінальному процесі України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 1999. С. 46.

9. Витрук Н. В. Особистість, її права та свободи у соціалістичному суспільстві. Київ, 1967. С. 8.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / під ред. В. Т. Бусела. Київ, 2003. С. 68.

10. Фишер К. История новой философии: Бенедикт Спиноза. М. : АСТ, Транзиткнига, 2005. 557 с.

11. Бердяев Н. Философия свободы. М. : Путь, 1911. 254 с.

12. Толстой Л. Н. Полное собрание сочинений в 90 томах. М., 1928–1958. Т. 55. С. 152.

Одержано 08.11.2017

УДК 811.161

Валентина Анатоліївна ВАСИЛЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9167-1130

КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОГО ФАХОВОГО СПІЛКУВАННЯ: СОЦІОПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасному діловому світі фахівець будь-якої сфери має швидко обирати відповідну форму мовлення, сприймати різнорівневу інформацію, вести діалоги, оперувати системою мовленнєвих комунікацій у межах своєї компетенції.

Культурі українського професійного мовлення та міжособистісних відносин, професійній дискутивно-полемічній мові, етиці дискусії та суперечки, міжнародним культурним традиціям, бізнес-етикету приділяють увагу провідні мовознавці та методисти –А. П. Коваль, Н. В. Ботвина, Ф. С. Бацевич, Л. І. Мацько, Л. В. Кравець, І. А. Сайтарли, Т. А. Стоян та ін. [1–5].

Соціопсихолінгвістичний аспект у викладанні української фахової мови є актуальним, вимагає зміни акцентів відповідно до вимог сьогодення [2, с. 292–298; 3, с. 16–18].

У культурі фахового спілкування існує певна національна норма (для українців – поліактивність – одночасно робити кілька справ) з деякими регіональними особливостями. Вивчення її сприятиме підвищенню ефективності стратегій професійної діяльності, зорієнтованої на діалог і співробітництво з метою набуття певного комунікативного досвіду[4, с. 37–41].

На нашу думку, культура в діловій комунікації – це взаємодія національно-психологічних особливостей і мови. Найбільш рельєфно вона виявляється під час дискусії чи полеміки, якщо остання ведеться з еристичної позиції – установки вести суперечку так, щоб завжди залишатися переможцем, не турбуючись про істину та справедливість, широко застосовуючи різноманітні некоректні прийоми досягнення переваги, тобто маніпулюючи співрозмовником (реципієнтом) [5, с. 162–169].

Звідси виникає потреба у виявленні та протистоянні маніпуляції, прагматичну результативну модель з'ясування якої запропонував П. С. Пороховщиков, більш відомий під псевдонімом П. Сергеїч. Спеціаліст, який прагне успішно будувати свою кар'єру, повинен вміло застосовувати це знаряддя ділової комунікації на практиці. Провідні фахівці з проблем соціальних комунікацій, зокрема англієць Г. Уейнрайт, радять починати ділове і публічне спілкування з жарту.

© Василенко В. А., 2017

Особливість українського народного гумору полягає в поєднанні незлобивого жарту із хитрою (удаваною) простакуватістю. Оскільки не всі модифікації сміхової культури українців відповідають морально-етичним принципам поваги і тактовності, слід застосовувати лише ті, які створюють позитивний емоційний клімат і не допускають висміювання людей. І разом із тим є ефективним знаряддям протидії маніпуляціям (народна мудрість говорить: щоб відволікти від наміру нас повісити, прагнемо розсмішити катів).

Майбутніх фахівців слід готувати до ролі опонентів у суперечках з різною комунікативною метою – для встановлення істини, заради переконання опонента, задля перемоги, заради суперечки. Оскільки дві останні є типовими засобами для маніпуляцій, спектр яких стрімко розширюється. Так, відомий науковець, психолог за фахом в В. Д. Мордачоописує 75 принципів упливу на себе та іншу особистість, серед яких навіть є іменні, – принцип «Одиссея» (якщо ти підвладний обставинам і не можеш їм протидіяти, залучи свою хитрість, мужність, винахідливість); принцип «Соломона» (де силою взяти не можеш, там треба злукавити) [6, с. 163–169].

Другим аспектом свідомого захисту від маніпуляцій є культура мови як аргументатора, так і реципієнта. Вміле, доречне, безпомилкове використання лексичних засобів, неординарність мовленнєвої поведінки, відсутність штампів забезпечують авторитет мовця та обстоюваної ним позиції. Підвищує авторитет мовця його зовнішній вигляд, постава. У опонента не виникне бажання скористатися стресовою ситуацією для маніпуляцій, якщо мовець (реципієнт) демонструє пряму спину, рівне дихання й твердий погляд. Суть пасивного захисту, котрим повинен володіти успішний комунікатор, полягає в затримці власних спонтанних реакцій на дії маніпулятора, змушуючи маніпулятора або розкрити свої задуми, або відмовитися від них. Отже, важливою умовою застосування цієї форми захисту є витримка**.**

Серед найбільш ефективних форм пасивного захисту виділяємо такі: а) не реагувати на слова маніпулятора, роблячи вигляд «не розчув», «не звернув уваги», «не помітив» тощо; б) тактовне, стримане й несподіване мовчання; в) гра в «тупуватість» – «не зрозумів», «не второпав»; г) формалізувати спілкування; д) повне або часткове ігнорування слів маніпулятора; е) прийняття інформації до уваги і відкладання рішення на завтра [6, с. 85–99].

В офіційному спілкуванні актуальним стає мистецтво тримати паузу. Не поспішати, заспокоїтися й знайти більш гідну й мудру відповідь, при цьому подумки з'ясувати для себе: а) чи потрібно мені саме це? б) чи потрібно мені це саме зараз? в) чи потрібно мені це саме за таку ціну? г) чи потрібно це саме мені? Під час паузи надзвичайно важливо відмовитися від прагнення помститися партнерові, зачепити його гідність, тобто стати вище, відчути свою перевагу, свою шляхетність. Пауза дозволить і суперникові, у свою чергу, зайняти більш виважену позицію і, можливо, відмовитися від наміру маніпулювати вами. Найбільш ефективним пасивний захист стає тоді, коли установку на боротьбу змінюється установкою на співпрацю**.** Найкраща форма захисту – взаємний ненапад.

Отже, знання методів, прийомів, засобів захисту від прихованого психологічного впливу допоможе професійному комунікатору адекватно зреагувати.

Список бібліографічних посилань

1. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування : навч. посіб. Київ : АртЕк, 2000. С. 81–86.

2. Василенко В. А. Языковые аспекты коммуникации в современном информационном пространстве // Инновации в технологиях и образовании : материалы X Междунар. науч. конф. (Белово, 17–18 марта 2017 г.). Белово : Кузбас. гос. технический ун-т им. Т. Ф. Горбачева, 2017. С. 292–298.

3. Василенко В. А Професійна культура майбутніх юристів як фундамент їх правової свідомості / Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 10 квіт. 2012 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2012. С. 16–18.

4. Василенко В. А. Лінгводидактичні засади формування мовної компетентності майбутніх юристів. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики.* 2013. Вип. 20 (30). С. 37–41.

5. Василенко В. А. Формування лінгвоправової комунікативної компетенції майбутніх юристів у системі освітніх стандартів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2014. № 1 (35). С. 162–169.

6. Мордачев В. Д. Манипулирование людьми: играем на слабостях. Ростов н/Д : Феникс, 2005. 250 с.

Одержано 09.11.2017

УДК 378.147

Марина Євгенівна ВАСИЛЕНКО,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2992-6646

ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СЛУЖБОВОЇ ПОВЕДІНКИ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Успішність у професійній діяльності обумовлена низкою факторів, серед яких – задоволеність працею, мотивація трудової діяльності, певний рівень знань, умінь і навичок, індивідуально-особистісні характеристики людини. Не менш значущим фактором ефективності професійної діяльності виступають професійно-ціннісні орієнтації, які мають тісний взаємозв'язок з ціннісними орієнтаціями особистості. Щодо співробітників правоохоронних органів, чия професія пов'язана з виконанням соціально значимої діяльності і систематичною взаємодією з кримінально мотивованими особами, слід зауважити, що умови служби істотно розмивають ціннісні орієнтири, що в результаті призводить до професійної деформації.

Специфіка професійної діяльності співробітників правоохоронних органів висуває підвищені вимоги до соматичного і психічного рівня здоров'я, що обумовлено інформаційними, психоемоційними навантаженнями, високим рівнем особистісної і громадської відповідальності, а також екстремальними умовами служби. Подібні характеристики впливають на якісне виконання службових завдань і багато в чому визначаються наявною у співробітників сформованою системою професійно-ціннісних орієнтацій [1, с. 49]. Необхідність актуалізації формування професійно-ціннісних орієнтацій співробітників правоохоронних органів відображена в дослідженнях В. В. Вахніна, А. А. Копилова, І. В. Костильова, В. М. Статного, Ю. А. Шаранова та ін. Проте в сучасній науці склалося неоднозначне розуміння такого складного поняття, як професійно-ціннісна орієнтація. Значна частина досліджень, присвячена даній проблематиці, розглядає змістовні характеристики аналізованого поняття в контексті педагогічної діяльності, що пов'язано з високим рівнем соціальної та особистісної його значущості.

Вивчаючи професійно-ціннісні орієнтації, автори висловлюють різні точки зору. Основоположник аксіологічного напрямку в професійній діяльності В. А. Сластенін розглядав професійно-ціннісні орієнтації як одне з провідних, стрижневих особистісних утворень, пов'язаних насамперед з високим рівнем усвідомлення і прийняття професійної діяльності. Під професійно-ціннісними орієнтаціями автор розуміє такі характеристики людини, які дозволяють «задовольняти свої матеріальні і духовні потреби і служать орієнтиром його соціальної та професійної активності, спрямованої на досягнення суспільно значущих гуманістичних цілей» [2, с. 42]. Виходячи з даного визначення, В. А. Сластенін виділяє наступні групи цінностей професійної діяльності. Цінності, які стосуються можливості самоствердження в суспільстві і найближчому соціальному оточенні. До цієї групи слід віднести, наприклад, визнання соціальної важливості професії або престиж реалізованої професійної діяльності. Другу групу цінностей становить необхідність систематичного задоволення потреби в спілкуванні з колегами або тими, на кого орієнтована взаємодія. Цінності, що визначають самовдосконалення, об'єднують такі показники, як розвиток творчих здібностей, залучення до духовної культури, заняття улюбленою справою, що в підсумку детермінує саморозвиток особистості в професії. Дана група цінностей інтегрується з цінностями самовираження особистості в процесі праці і проявляється в більшій мірі у відповідності професійної діяльності інтересам і здібностям особистості, яка її реалізує. У той же час автор виділяє і цінності утилітарно-прагматичної спрямованості, які демонструє особистість в мотивації самоствердження в професії і спрямованості на кар'єрне зростання [2, с. 48].

Розглядаючи професійно-ціннісні орієнтації, як «систему визнаних особистістю професійних цінностей і прийнятих нею як власних принципів, ідеалів, переконань, установок і відносин до особливостей професії », Є. Г. Слободнюк диференціює ціннісні орієнтації на професійно-групові

© Василенко М. Є., 2017

та особистісно-професійні [3]. Змістовним аспектом професійно-ціннісних орієнтацій в даному випадку виступають ставлення людини до реалізованої професійної діяльності.

Відповідно до думки К. А. Абульханової-Славської, професійні цінності виступають основою життя людини, спрямовуючи самореалізацію особистості в трудовій діяльності. У даному випадку центральними, значущими цінностями можуть виступати матеріальна винагорода за виконання трудової діяльності, задоволення потреби в соціальному визнанні професії і способи самовираження особистості в професії.

Вивченням ціннісних орієнтацій займалися такі вчені, як А. Г. Асмолов, Л. І. Божович, Б. С. Братусь, А. В. Брушлинський, П. С. Гуревич, А. Г. Здравомислов, Н. А. Журавльова, Д. А. Леонтьєв, А. В. Сірий, М. С. Яницький та ін. Дослідники диференціювали ціннісну сферу особистості на три взаємопов'язані компоненти. Когнітивний (пізнавальний) компонент містить смислове поле ціннісних орієнтацій. У професійній діяльності даний компонент відбивається на ставленні до здійснюваної трудової діяльності. Саме за рахунок наявності в структурі особистості ціннісного ядра когнітивного компонента здійснюється регуляція і вольовий контроль виконання професійних і службових обов'язків. Емоційний компонент включає переживання значущих ситуацій або подій. Професійна діяльність співробітників правоохоронних органів насичена емоційними, стресовими, а іноді і афективними провокаціями з боку порушників закону. Тому емоційний компонент цінностей повинен займати центральне місце в ряду професійно-ціннісних орієнтацій у співробітників правопорядку.

Поведінковий компонент орієнтований на мотивацію виконання завдань, які необхідно виконувати в ході професійної та службової діяльності.

Грунтуючись на вищесказаному, визначимо теоретико-методологічну базу емпіричного дослідження професійно-ціннісних орієнтацій співробітників правоохоронних органів. У цьому дослідженні під професійно-ціннісними орієнтаціями будемо розуміти відображену в свідомості людини систему уявлень, яка характеризує ставлення до професійної діяльності. Основою формування професійно-ціннісних орієнтацій виступають потреби особистості, виражені в необхідності придбання певного професійного статусу.

Таким чином, діяльність співробітників правоохоронних органів за своїм змістом є багатоплановою, що найбільш яскраво проявляється в розмаїтті виконуваних громадських функцій, зумовлених специфікою даного виду професійної діяльності. Її ефективність багато в чому залежить від системи професійно-ціннісних орієнтацій співробітників. Виступаючи центральною ланкою особистісної структури, професійно-ціннісні орієнтації являють собою відношення людини до реалізованої професійної діяльності і багато в чому детермінують службову поведінку співробітників правоохоронних органів. Професійно-ціннісні орієнтації формуються в період адаптації до умов службової діяльності і залишаються досить стабільними протягом усієї професійної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Василенко М. Е. К вопросу о готовности студентов высших образовательных учреждений МВД к профессиональной деятельности // Пенитенциарная безопасность: национальные традиции и зарубежный опыт : материалы IV Междунар. науч.-практ. конф. (Самара, 21–22 июня 2013 г.). Самара : Самар. юрид. ин-т Федеральной службы исполнения наказаний, 2013. С. 48–54.
2. Сластенин В. А. Педагогическая аксиология : монография. Красноярск : СибГТУ, 2009. 293 с.
3. Слободнюк Е. Г. Профессионально-ценностные ориентации: теоретический анализ. СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2014. С. 13.

Одержано 04.11.2017

УДК 343.9:004:343.3/7

Андрій Анатолійович ВАСИЛЬЄВ,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9480-7814;
Олександр Сергійович ПИРОЖЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, адвокат

ДО ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства і цивілізації в цілому інформаційна сфера і інформаційні технології почали виступати системоутворюючим фактором розвитку, безпосереднім чинником економічного зростання. Постійний розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій сприяє розширенню можливостей управління різними процесами, що безпосередньо впливає на забезпечення соціально-економічної стабільності й обороноздатності країни.

Широке використання інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних мереж і комп'ютеризованих комунікаційних систем призвело до появи нового самостійного і стратегічно важливого ресурсу, що потребує всебічної охорони – інформації. У зв'язку з цим, інформаційна безпека і захист інформації одержали своє втілення як складові національної безпеки України (ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України») [1].

Поряд із безумовно позитивними змінами, що відбуваються у суспільстві (розширення кола користувачів комп'ютерної техніки, абонентів інформаційних і телекомунікаційних систем (мереж), одним із негативних наслідків науково-технічного прогресу стало виникнення нових видів суспільно небезпечних діянь – «кіберзлочинів», які проникли до багатьох сфер життєдіяльності людини (від викрадення коштів з банківського рахунку потерпілого до отримання контролю над транспортним засобом чи повітряним судном або енергетичною системою).

У науковій юридичній літературі справедливо відмічається, що основною проблемою протидії злочинності в мережі Інтернет є притаманні кіберзлочинам специфічні особливості: відносна комфортність (готування та вчинення злочину здійснюється, практично не відходячи від робочого місця), доступність (зв'язок з постійним зниженням вартості комп'ютерної техніки та збільшенням кількості точок доступу до мережі), географія вчинення злочинів, віддаленість об'єкту злочинних посягань (наявність мережі дозволяє злочинцю знаходитись за тисячі кілометрів від місця вчинення злочину), складність виявлення, фіксації і вилучення слідів злочину при виконанні слідчих дій для використання їх в якості доказів, відсутність механізмів контролю та ін.

Відтак, світова спільнота і держава перебуває у постійному пошуку дієвих засобів та способів протидії кіберзлочинності, іноді нехтуючи природними правами і свободами конкретної людини з метою «забезпечення загального блага». Так, дуже негативно було сприйнято указ Президента від 15 травня 2017 року № 133/2017, відповідно до якого було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [2], яким, зокрема, було обмежено доступ до російських інформаційних ресурсів в Інтернеті: Yandex, соцмереж «ВКонтакте» та «Одноклассники», а також заборонено використання бухгалтерського програмного продукту 1С. Однак, основною метою рішення було саме врегулювання обігу потенційно шкідливого контенту.

Основні функції протидії кіберзлочинам покладені на поліцію, органи державної безпеки, спеціальні служби захисту інформації тощо. При цьому нерідко створюються спеціальні підрозділи, головним завданням яких є: моніторинг кіберпростору з метою виявлення

© Васильєв А. А., Пироженко О. С., 2017

кіберзлочинів, вірусів або шкідливого програмного забезпечення; здійснення оперативно-розшукових та розвідувальних заходів з метою фіксування протиправної діяльності кіберзлочинців; розслідування кіберзлочинів, надання методичної та практичної допомоги іншим галузевим службам і правоохоронним органам у межах своєї компетенції; накопичення, узагальнення та аналіз інформації про кіберзлочинність; профілактику кіберзлочинів за допомогою громадськості та засобів масової інформації тощо [3, с. 109].

Ефективність виконання згаданими вище органами завдань у сфері інформаційної безпеки, перш за все, залежить від якості підготовки персоналу. В цьому вагоме слово повинні промовляти заклади із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку фахівців по боротьбі з кіберзлочинністю. Так, підготовка фахівців з протидії кіберзлочинності здійснюється, в основному, на факультеті № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ (далі – ХНУВС). При факультеті діє навчально-тренувальний центр протидії кіберзлочинності та моніторингу кіберпростору на громадських засадах, а також навчально-тренувальні полігони з протидії злочинам у сфері торгівлі людьми, що вчиняються із використанням високих інформаційних технологій та з протидії кібератакам. Разом з цим, нажаль, опанування знань, які стосуються протидії кіберзагрозам (а саме, обсяг навчального навантаження) досить часто перебільшує обсяг часу, що відведено на вивчення професійно-орієнтованих юридичних дисциплін – кримінального права, криміналістики тощо. У зв'язку з цим, специфічність навчання (поєднання навичок, які стосуються забезпечення безпеки інформаційного простору від кіберзагроз, оперативно-розшукової діяльності і знань з юриспруденції) потребує постійного корегування, і відповідного реагування на запити практики. Слідчі, що готуються на факультеті № 1 ХНУВС, навпаки, досить часто недостатньо обізнані у виявленні кіберзагроз та розслідуванні кіберзлочинів.

Значущим елементом у системі заходів боротьби з кіберзлочинністю є і створення захищеної інформаційної інфраструктури. Своєчасне удосконалення комплексів програмно-технічних засобів, організаційних систем та нормативних баз покликане забезпечити швидку організацію взаємодії інформаційних потоків, якісне функціонування та всебічний розвиток засобів інформаційної взаємодії та інформаційного простору. Цікавим прикладом такої взаємодії є проект протидії кіберзлочинності, що з 2013 року реалізовується спільними зусиллями Національної асоціації банків України, Національного банку України, Департаменту кіберполіції та банками-членами НАБУ. Головна мета проекту – створення Єдиної інформаційної бази банків для запобігання кібершахрайству на загальнодержавному рівні. До речі, окремі питання реалізації цього проекту було розглянуто на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розслідування кіберзлочинів», що проводилася у ХНУВС 10 грудня 2013 р.

Досягнення позитивних результатів у сфері протидії кіберзлочинності є абсолютно неможливим без відповідної профілактичної роботи серед населення та інформування суспільства про нові види кіберзагроз. При цьому вказані функції повинні реалізовуватися не тільки правоохоронними органами, а й громадськими організаціями масштабу Transparency International, Greenpeace, Amnesty International тощо.

Кіберзлочинність невпинно поширюється та ускладнюється, незважаючи на заходи, що вживаються окремими особами, як фізичними, так і юридичними особами, державою, це явище продовжує існувати та розширювати масштаби своєї діяльності, збільшуючи прибутки правопорушників. Тому на сьогодні особливо важливим питанням є усвідомлення глибини даної проблеми, прогнозування подальших напрямів її розвитку та дія на випередження.

Список бібліографічних посилань

1. Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 № 964-IV // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15 (дата звернення: 07.11.2017).

2. Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) : указ Президента України від 15.05.2017 № 133/2017 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-17 (дата звернення: 07.11.2017).

3. Марков В. В. До питання щодо зарубіжного досвіду протидії кіберзлочинності. *Право і Безпека.* 2015. № 2. С. 107–113.

Одержано 08.11.2017

УДК 159.99

Ольга Олегівна ВЕСНА,
слухач магістратури Національної академії внутрішніх справ

СЄНСОЖИТТЄВІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ПОКАЗНИК ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

На даному етапі розвитку суспільства все більшого значення набуває проблема психологічного здоров'я, внутрішнього комфорту та почуття самоцінності сучасного працівника правоохоронних органів. Останнім часом усе більше посилюється інтерес до внутрішнього світу людини, її самосвідомості як регулятора думок і вчинків, які стають актуальними проблемами сьогодення; до формування адекватного образу «Я», самооцінки власного суб'єктного потенціалу. Саме поява у особистості внутрішнього сприйняття власного благополуччя, позитивного настрою, відчуття комфорту спонукає до критичного мислення, прийняття важливих рішень, досягнення творчих здобутків, формування та підтримання позитивної Я-концепції.

Сенсожиттєві орієнтації особистості містять в собі такі показники: наявність в особистості життєвих цілей, міра задоволення особистості сутністю власної життєдіяльності та самореалізацією, наявність в особистості відчуття можливості обирати власну долю і керувати нею. Ступінь розвитку в особистості кожного з вищеназваних положень, вказує на чіткість і визначеність сенсожиттєвих орієнтацій особистості.

Важливим критерієм психологічного здоров'я є вміння визначити свої життєві цілі та знайти своє місце в житті, тому питання сенсожиттєвих орієнтацій, зокрема в структурі психологічного здоров'я, є актуальним на сьогоднішній день.

Проблема психологічного здоров'я привертає увагу багатьох дослідників, зокрема, висвітлюється в наукових розробках Б. Братуся, Ф. Василюка, І. Дубровіної, О. Завгородньої, Г. Нікіфорова, В. Слободчикова, А. Шувалова. Серед цілого ряду авторських позицій переважають теорії, згідно з якими психологічне здоров'я розглядається як здатність особистості до самореалізації, самоактуалізації (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл), адекватного самосприйняття та сприйняття світу.

Проблема сенсожиттєвих орієнтацій посідає вагоме місце у сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідженнях (І. Бех, М. Боришевський, Д. Леонтьєв, Е. Помиткін, Р. Райан, В. Чудновський та ін.).

Історична ініціатива в постановці та розробці проблеми психологічного здоров'я належить видатним західним ученим гуманістичного напрямку психологічної науки – Г. Олпорту, А. Маслоу, К. Роджерсу.

З точки зору гуманістичного підходу, який виражає безумовну довіру до людської природи, загальним принципом психологічного здоров'я є прагнення людини стати і залишатися самою собою, незважаючи на перипетії і труднощі індивідуального життя. Прийняття себе та вміння справлятися зі своїми емоційними труднощами без шкоди іншим, «самооб'єктивність» як чітке уявлення про свої сильні та слабкі сторони, наявність системи цінностей, які містять мету та надають сенсу усьому, що робить людина (Г. Олпорт).

Згідно поглядів О. Завгородньої, психологічне здоров'я дорослої людини можна пов'язати з високим рівнем сформованості свідомої саморегуляції, раціонально-вольової сфери, що забезпечує можливість соціальної адаптації і водночас з вільним непригніченим становленням емоційної сфери, активністю неусвідомлюваних психічних процесів, на чому ґрунтується здатність людини до глибоких переживань та інтуїції [1]. Також, варто зазначити, що, на думку О. Завгородньої, необхідно розрізняти психологічне здоров'я та особистісну зрілість, оскільки перше є однією з передумов досягнення особистісної зрілості.

Психологічного здоров'я – це духовне благополуччя людини, що виступає умовою гармонійного розвитку, творчої активності і самореалізації особистості, гарантом її цілісності як міри впливу людини на людину і на саму себе, усвідомлення цінності власного буття, психологічного життя.

Згідно такого підходу, основними показниками психологічного здоров'я вважаються:

- прийняття відповідальності за власне життя;
- розуміння та прийняття себе;

© Весна О. О., 2017

– вміння жити сьогоднішнім днем;
– усвідомленість індивідуального буття;
– здатність розуміти та приймати інших.

Щодо структури психологічного здоров'я особистості, то О. Хухлаєвою запропоновано доволі оригінальну модель, яка складається з таких компонентів як аксіологічний, інструментальний та потребово-мотиваційний [2].

Сенсожиттєві орієнтації кожної людини – це набір цінностей та цілей, властивих лише конкретній особистості, які вона обирає як основоположні в своєму існуванні. Сенсожиттєві орієнтації особистості є одним із стрижневих компонентів в структурі психологічного здоров'я, і, одночасно, його показником.

Психологічне здоров'я особистості є необхідною умовою її ефективної діяльності загалом і професійної, зокрема. На психологічне здоров'я поліцейських різнобічно впливають несприятливі чинники, які можуть викликати нервово-психічну напругу, відчуття душевного дискомфорту, появу негативних психічних станів. А професійна діяльність працівника поліції висуває високі вимоги до рівня його психологічного здоров'я.

Тому доцільно теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості сенсожиттєвих орієнтацій як показника психологічного здоров'я працівників Національної поліції. Серед емпіричних методів, для виконання поставлених завдань, доцільне використати наступні: психодіагностичні – тест «Сенсожиттєві орієнтації» (Д.О. Леонтьєв); статистичні – знаходження значущих кореляцій між показниками сенсожиттєвих орієнтацій та показниками методики САМОАЛ (модифікація Н. Ф. Каліної і А. В. Лазукіна).

Психологічне здоров'я особистості є необхідною умовою її ефективної діяльності загалом і професійної зокрема. Різнобічна й тривала дія несприятливих чинників зумовлює порушення психологічного здоров'я поліцейських, виникнення у них високої нервово-психічної напруги, що може викликати негативні прояви в їхніх поведінці та психіці, зокрема відчуття душевного дискомфорту, появу негативних психічних станів тощо. Відповідальні завдання, які виконують працівники поліції, висувають підвищені вимоги до стану їх психологічного здоров'я.

Список бібліографічних посилань

1. Завгородня О. В. Проблема психологічного здоров'я: спроба теоретичного аналізу. *Практична психологія та соціальна робота.* 2007. № 1. С. 55–60.

2. Психология здоровья : учебник для вузов / под ред. Г. С. Никифорова. СПб. : Питер, 2003. 607 с.

3. Хухлаева О. В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции : учеб. пособие. М. : Академия, 2001. 208 с.

Одержано 09.11.2017

УДК 340.15:351.74(477)

Олександр Анатолійович ГАВРИЛЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5554-4919

ГЕНЕЗА ЗАКЛАДІВ НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ У ХАРКОВІ НА ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХ СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Перспектива перетворення України на дійсно демократичну державу, повноправного члена європейської сім'ї, вимагає, зокрема, розв'язання непростого завдання виховання високоморальних, мотивованих та кваліфікованих працівників Національної поліції. Відтак цілком природно, що питання професійної підготовки професійних правоохоронців перебувають у колі пильної уваги як органів державної влади, так і широкої громадськості. Зараз, коли відбуваються обговорення впровадження у підготовку майбутніх поліцейських кадрів сучасних форм та методів навчання, використання у професійному навчанні поліцейських інноваційних

© Гавриленко О. А., 2017

технологій (наприклад, елементів дистанційної освіти, інтернет-технологій тощо), навіть важко уявити у яких умовах відбувалася розбудова системи навчання правоохоронців сто років тому.

У Державному архіві Харківської області зберігаються деякі матеріали, що дозволяють пролити світло на процес становлення системи професійної освіти міліціонерів на початку 20-х рр. ХХ ст. Звичайно, у жодному разі їх не варто вивчати у відриві від тих наукових напрацювань, які були здійснені раніше. Серед них, зокрема, варто назвати роботи О. М. Бандурки, В. А. Греченка, Б. Г. Головка, Л. О. Зайцева, Д. В. Галкіна, І. Д. Коцана, О. Н. Ярмиша та ін.

Архівні матеріали свідчать, що ідея розбудови освітньої системи для підготовки працівників радянської міліції виникла у середині 1920 р. [1, с. 21] Так, 18 липня начальник харківської губміліції у доповідній записці до губернського виконавчого комітету висловив пропозицію щодо створення у Харкові спеціальних курсів права для міліціонерів [2, ф. Р-203, оп. 1, спр. 49, арк. 40]. Вже невдовзі ця ідея набула практичного втілення. Визнавши підвищення кваліфікації необхідним не лише для співробітників органів внутрішніх справ, але й для державних службовців взагалі, 29 липня 1920 р. Харківським губвиконкомом було прийнято рішення про організацію при відділі управління курсів для навчання начальників міліції, політпрацівників, а також волосних та сільських працівників [2, ф. Р-203, оп. 1, спр. 2, арк. 73].

Становлення мережі спеціальних навчальних закладів системи МВС на Харківщині розпочалося у червні 1921 р. відкриттям курсів підготовки рядового та молодшого командного складу міліції (так званих «Курсів червоних міліціонерів»). Для навчання мобілізовувалася сільська молодь – по 10 осіб від кожної волості. Показово, що інколи за рішенням різноманітних місцевих органів кошти на обмундирування, а подекуди й на утримання міліціонерів-курсантів, стягувалися із заможних селян (так званих «куркулів»). Резолюцію щодо цього, наприклад, було прийнято 24 липня 1921 р. Зміївським повітовим з'їздом незаможних селян [2, ф. Р-203, оп. 1, спр. 483, арк. 10]. Перш ніж розпочати вивчення спеціальних дисциплін, викладачам часто доводилося навчати курсантів читати й писати, оскільки значна їх частина була цілком неписьменною.

У 1922 р. в Україні було створено губернські (окружні) курси командного складу, одними з перших серед яких стали Харківські [3, с. 49; 4, с. 44]. Відповідно до навчальної програми протягом кількох тижнів курсанти мали вивчати загальноосвітні дисципліни, а також знайомитися з основами права. Щоправда, внаслідок невисокої кваліфікації викладачів, рівень правової освіти працівників міліції спочатку залишався достатньо низьким. Головним наслідком розгортання освітньої діяльності на цьому етапі стала ліквідація неписьменності серед командного складу міліції до 1925 р., а серед решти працівників – до початку 30-х років [5, с. 30].

Поступово курси підготовки командного складу почали працювати на регулярній основі й кожен випуск направляв для практичної роботи до органів міліції декілька десятків працівників, що були здатні керувати окремими підрозділами, забезпечувати виконання завдань, покладених на органи внутрішніх справ. Так, у листі військового комісара курсів до Президії Харківського губвиконкому 10 липня 1922 р., який зберігається у фондах Державного архіву Харківської області, повідомлялося, що Перші окружні курси Головміліції УРСР здійснили випуск 112 курсантів, що успішно завершили навчання [2, ф. Р-203, оп. 1, спр. 581, арк. 336–337].

23 жовтня 1923 р. харківські курси були перетворені на Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку. Розташовувалася вона за адресою Бурсацький узвіз, 4 [4, с. 44]. До лав курсантів згідно діючого положення відтепер могли зараховуватися лише особи, які вже відпрацювали в органах міліції та розшуку не менше 6 місяців на посадах не нижчих районного наглядача та рівнозначних їм. Заняття в школі у відповідності з навчальним планом проводилися вже протягом року і включали не лише ґрунтовну теоретичну підготовку начальницького корпусу, а й практичні заняття, де курсанти мали можливість ознайомитися з досвідом роботи кваліфікованих працівників і водночас випробувати свої сили, застосувати знання, набуті під час аудиторних занять [4, с. 10]. Але школа командного складу міліції та розшуку перебувала у Харкові недовго. Вже наприкінці 1925 р. її було переведено до Києва [1, с. 22].

Отже, матеріали з Державного архіву Харківської області впевнено засвідчують, що саме наше місто мало не сто років тому стало центром навчання правоохоронців України. Нині завдання колективів Харківського національного університету внутрішніх справ, інших юридичних навчальних закладів та факультетів міста полягає у тому, щоб зберегти кращі традиції, примножити зусилля, готуючи гідне поповнення для органів Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Ярмиш О. Н., Гавриленко О. А. Спеціальні навчальні заклади МВС у Харкові: становлення та розвиток. *Вісник Університету внутрішніх справ.* 1999. № 9. С. 20–26.
2. Державний архів Харківської області.
3. Антонович А. Учеба в милиции. *Бюллетеннь НКВД.* 1925. № 2 (17). С. 48–50.
4. Галкін Д. В. Всеукраїнська школа міліції – перший «міліцейський університет». *Право і Безпека.* 2009. № 4. С. 43–47.
5. Головко Б. Г., Мещеряков Є. В. Поліцейські системи в міжвоєнний період (1921–1939 рр.) // Історія органів внутрішніх справ : матеріали до спецкурсу : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 2: XX століття. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. С. 21–36.
6. Учеба в милиции. *Административный вестник.* 1926. № 2–3. С. 10–12.

Одержано 07.11.2017

УДК 351.74(477)

Дмитро Вікторович ГАЛКІН,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший викладач кафедри кримінального права і кримінології
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7247-1037

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ МВС У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Після закінчення Великої Вітчизняної війни постала необхідність реорганізації органів державного управління, так у березні 1946 року НКВС СРСР було реорганізовано в Міністерство внутрішніх справ СРСР, Наркомати внутрішніх справ союзних і автономних республік – у Міністерства. Кадрова ситуація в органах внутрішніх справ у цей період характеризувалась значним некомплектом особового складу, недостатнім фінансуванням, низьким рівнем професіоналізму співробітників. Станом на 1 січня 1946 року органи внутрішніх справ УРСР були укомплектовані лише на 82 %, а стаж роботи в міліції більшості працівників не перевищував п'яти років [1, спр.3658, арк.124]. Для виходу із кризового стану в цьому питанні МВС визначило ряд конкретних заходів щодо реформування відомчої системи навчальних закладів. Серед них були: розширення профілю загальноосвітньої та спеціальної підготовки, введення і розвиток юридичної освіти у всіх школах міліції, розвиток системи заочного навчання.

Наказом Міністра внутрішніх справ СРСР за № 378 від 10 листопада 1946 року Вища школа МВС СРСР була перейменована у Вищу офіцерську школу МВС СРСР, а республіканські і міжобласні школи МВС – в офіцерські школи МВС [2, с. 40–41].

У кінці 40-х – на початку 50-х років був дефіцит фахівців з вищою та середньою освітою. Велике значення для подальшого розвитку професійної підготовки міліцейських кадрів зіграв наказ МВС СРСР від 8 лютого 1947 року «Про заходи щодо підготовки та перепідготовки керівних кадрів міліції». Цим наказом встановлювалася безперервність освіти, чітке виконання строків і обсягів навчальних планів підготовки співробітників.

В 1949 р. міліція, рішенням радянського уряду, була передана із МВС у Міністерство державної безпеки. У зв'язку з реорганізацією, навчальні заклади, що здійснювали підготовку міліцейських кадрів, також перейшли до системи МДБ. Характерними рисами цього періоду були: підвищення вимог до відбору кандидатів на навчання; підвищення уваги до спеціального (оперативної) підготовці курсантів; посилення контролю за станом навчально-виховної роботи.

Серйозним кроком на шляху подальшого розвитку системи підготовки кадрів було рішення керівництва МДБ про утворення в 1952 році у своїй структурі Управління навчальних закладів (УНЗ). Створення УНЗ МДБ сприяло підвищенню рівня керованості навчальними закладами, розвитку матеріально-технічної та учбово-методичної бази підготовки кадрів.

6 березня 1953 року відбулося спільне засідання Пленуму ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР і Президії Верховної Ради СРСР, на якому було ухвалене рішення про внесення деяких змін у структуру центральних органів партії та держави. На цьому засіданні було визнано доцільним об'єднати Міністерство внутрішніх справ і Міністерство державної безпеки в одне відомство –

© Галкін Д. В., 2017

МВС СРСР. У зв'язку з цим необхідно було підвищити якість відбору в міліцію, підняти рівень загальноосвітньої підготовки співробітників, активізувати діяльність навчальних закладів МВС, обновити нормативну базу їхньої діяльності. Наказом МВС СРСР від 25 вересня 1954 р. було розроблено та введене в дію «Положення про школу міліції МВС СРСР». Це був найважливіший нормативний акт, уперше за післявоєнні роки чітко регламентував організаційно-правову основу діяльності навчальних закладів у масштабі країни. Положення поширило на особовий склад шкіл вимоги Дисциплінарного статуту міліції та Статуту внутрішньої служби Радянської Армії. На основі Положення Управління навчальних МВС СРСР розробило «Інструкцію з організації та планування навчального процесу і методичної роботи в школах міліції МВС СРСР». Введення в дію цього документа чітко регламентувало порядок навчально-виховної роботи командно-викладацького складу і, безумовно, сприяло підвищенню якості навчання та виховання курсантів. Для підготовки кадрів в органи міліції в Українській РСР діяло 10 спецшкіл і постійно діючих курсів, серед них – Всеукраїнська школа МВС СРСР у Києві, школи міліції в Одесі, Львові, Харкові, Чернівцях і Станіславі (Івано-Франківськ). Однак, низький рівень фінансування органів міліції не давав можливості розвивати відомчу систему навчальних закладів на необхідному рівні.

Для навчання співробітників активно використовувалися такі форми, як первинна підготовка молодих співробітників, службова та бойова підготовка. Первинна підготовка молодих співробітників проходила протягом трьох місяців. У період її проведення кандидати вивчали основи міліцейської служби, нормативно-правові документи, що регламентують діяльність органів внутрішніх справ. Згідно з наказом МВС СРСР № 0032 від 18.01.1956 р., для організації первинної підготовки, на місцях створювалися навчальні пункти та відділення. Немаловажне значення в цей період надавалося службовій і бойовій підготовці. Службова підготовка являла собою процес удосконалювання професійної майстерності співробітниками органів внутрішніх справ у ході повсякденної практичної діяльності. Як правило, вона проводилася начальниками структурних підрозділів у робочий час за місцем служби в навчальних групах. Бойова підготовка планувалася одночасно зі службовою підготовкою. Бойова та спеціальна підготовка особового складу проводилася відповідно до організаційно-методичних вказівок Головного Управління міліції МВС СРСР № 10/Д-136 від 7 грудня 1957 року. Для організації бойової та службової підготовки в структури територіальних обласних управлінь органів внутрішніх справ створювались спеціальні відділення бойової підготовки [3, с. 13.].

Реальні ознаки поліпшення кадрового забезпечення діяльності підрозділів МВС позначилися лише в другій половині 60-х років, а вжиті заходи дозволили створити в органах внутрішніх справ чітку систему професійної підготовки працівників.

Список бібліографічних посилань

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 18. Спр. 297.

2. Санкт-петербургская специальная средняя школа милиции. Краткий исторический очерк к 80-летнему юбилею. СПб., 1998. С. 40–41

3. Устьянцев В. Г. Организационно-правовые основы деятельности органов милиции Ленинграда и Ленинградской области по обеспечению охраны общественного порядка и борьбе с преступностью. (1956–1970 гг.) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. СПб., 1998. 211 с.

Одержано 10.11.2017

УДК 351.74(477)

Олена Миколаївна ГАЛКІНА,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9095-9463

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ МІЛІЦІЇ У 1960–70-Х РОКАХ

На початку 60-х років проблема кадрів органів правопорядку була досить складною. ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР постановою від 17 серпня 1962 р. «Про заходи щодо поліпшення діяльності радянської міліції» зобов'язали керівництво МВС радикальним чином удосконалити підготовку

© Галкіна О. М., 2017

кадрів і до 1965 р. забезпечити заміщення всіх посад оперативно-начальницького складу органів міліції відповідними спеціалістами з вищою та середньою спеціальною освітою.

На виконання постанови, Міністр охорони громадського порядку УРСР 20 вересня 1963 р. наказав керівництву середніх спеціальних шкіл міліції у Донецьку і Львові, а також начальникам УОГП провідних областей республіки створити навчально-консультативні пункти для підготовки кваліфікованих працівників міліції і наближення навчання слухачів-заочників до їх практичної роботи. Донецькою школою міліції такі пункти були створені у Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжі, Луганську і Харкові, а Львівською – у Києві [1, с. 512].

Для закріплення теоретичних знань і набуття навичок практичної та організаційної роботи за фахом, наказом Міністерства охорони громадського порядку УРСР від 15 квітня 1964 р. було введено в дію «Положення про навчальну практику і стажування курсантів та слухачів навчальних закладів МОГП УРСР» [1, с. 515].

Важливе значення для подальшого вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ мав Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про основні обов'язки та права радянської міліції по охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю», затверджений 19 липня 1973 року Верховною Радою СРСР [2, с. 309]. 8 червня 1973 р. Постановою Ради Міністрів «Про подальше вдосконалення правового регулювання діяльності радянської міліції» було затверджено нове Положення про радянську міліцію [3]. У цих нормативно-правових документах був визначений правовий статус міліції як складової частини системи МВС. 2 січня 1974 р. було введено в дію Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ [4], а з 1 серпня 1975 р. – Вказівки по роботі з кадрами рядового й начальницького складу органів внутрішніх справ [4].

Вжиті заходи дозволили створити в органах МВС систему професійної підготовки, яка складалась із чотирьох елементів:

1. Первинна підготовка прийнятих на службу працівників, підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів органів внутрішніх справ у навчальних підрозділах МВС, УВС і навчальних закладах системи МВС.

2. лужбова, бойова і фізична підготовка особового складу органів внутрішніх справ, здійснювана без відриву від роботи по спеціальній програмі.

3. Підготовка фахівців у вищих або середніх спеціальних навчальних закладах МВС.

4. Підготовка кадрів для органів внутрішніх справ в Академії МВС СРСР.

З 1 березня 1975 р. професійна підготовка стала організовуватись та здійснюватись відповідно до вимог Настанови з професійної підготовки рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ, введеного в дію з 1 березня 1975 р. наказом МВС СРСР від 23 грудня 1974 р. № 335 та іншими відомчими актами.

Відповідно до Настанови професійна підготовка кадрів в органах внутрішніх справ була спрямована на навчання особового складу ефективному і якісному виконанню службових обов'язків у чіткій відповідності з вимогами законності. Основною метою професійної підготовки керівного складу, відповідно до Настанови, було постійне вдосконалення навичок управління органами та підрозділами, виховання й навчання підлеглих, впровадження в роботу досягнень науки і техніки, досвіду службової діяльності.

Постійне вдосконалення професійної майстерності ставилось в прямий обов'язок всіх співробітників органів внутрішніх справ. За організацію професійної підготовки підлеглих відповідальність несли керівники відповідних підрозділів. Професійну підготовку кадрів в органах внутрішніх справ організовували відділи (відділення, групи) професійної підготовки, що були структурними підрозділами кадрових апаратів МВС.

Організаційними формами професійної підготовки співробітників органів внутрішніх справ були: первинна підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації, стажування, службова, бойова і фізична підготовка.

Наприкінці 60-х – 70-х рр. були здійснені дієві кроки у напрямку підвищення фахового рівня працівників міліції, що дозволило в деякій мірі розв'язати проблему фахової підготовки та спеціалізованого навчання особового складу української міліції.

Список бібліографічних посилань

1. Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Київ : Генеза, 2000. Т. 3: 1946–1990. 616 с.

2. *Ведомости Верховного Совета СССР.* 1973. № 24.

3. О дальнейшем совершенствовании правового регулирования деятельности советской милиции : постановление Совета Министров СССР от 8 июня 1973 г. № 385.

4. Об утверждении Положения о прохождении службы рядовым и начальствующим составом органов внутренних дел : постановление Совета Министров СССР от 23 октября 1973 г. № 778.

Одержано 10.11.2017

УДК 351.745

Катерина Олексіївна ГАЛУШКО,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ НАУКИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ КАДРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку України в якості правової, демократичної, Європейської держави вагомого значення набуває процес поглибленого реформування всіх галузей правовідносин, загалом правовідносин в частині формування та безпосередньої роботи кадрового забезпечення органів, покликаних здійснювати захист прав та інтересів держави й населення – правоохоронних органів України.

Усвідомлюючи необхідність докорінного змінення самої системи правоохоронних органів України, Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 (далі – ЗУ «Про Національну поліцію») та ряд інших спеціальних нормативно-правових актів. Саме цим Законом було покладено початок діяльності нової правоохоронної системи України – Національної поліції. Таким чином виникла необхідність застосування не лише практичних дій направлених на реформування вже існуючої системи правоохоронних органів України та зміну безпосередньо кадрового складу цієї системи, а й реформування процесу підготовки молодих кадрів, гідних виконувати покладені на них функції та завдання. Так, можна погодитись із твердженням А. В. Андрєєва, що успішний розвиток Національної поліції України, як нової правоохоронної інституції, безпосередньо пов’язаний із новим баченням системи підготовки поліцейських та розробкою нових стандартів якості підготовки кадрів для задоволення її потреб [4, с. 100]. Метою цієї роботи є виявлення певних освітніх аспектів підготовки кадрів для Національної поліції України. На сьогодні це питання є досить проблемним та таким, що потребує детального вивчення та дослідження. В межах цієї роботи пропонуємо розглянути роль та значення цивільно-правової науки в процесі підготовки кадрів для Національної поліції України. Так, основний упор при підготовці курсантів вищих навчальних закладів системи Міністерства внутрішніх справ України робиться на спеціальні галузі науки такі як кримінальне право, кримінальний процес, адміністративне право та ін. Такий стан справ є зрозумілим та пояснюється необхідністю наявності поглиблених знань та навиків у майбутнього складу органів Національної поліції України саме в тій сфері суспільних відносин, з якою їм доведеться працювати. Однак при цьому, на наш погляд, недопустимим є недооцінення ролі саме цивільно-правової науки в частині формування знань майбутніх працівників правоохоронних органів.

Так, під час здійснення своєї діяльності працівники Національної поліції нерідко виступають учасниками цивільно-правових відносин. Так, відповідно до ст. 2 ЗУ «Про Національну поліцію», завданням поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2]. Не дивлячись на те, що органи Національної поліції є безумовно суб’єктами публічного права, на практиці й на законодавчому рівні виникають моменти, коли діяльність органів внутрішніх справ носить приватно-правовий характер. Так можна погодитися з твердженням Р.Б. Шишки, який зазначає, що питання значення цивільного права для органів внутрішніх справ одночасно є складним та простим питанням. Його складність полягає в тому, що діяльність органів внутрішніх справ проходить в сфері публічного права, більш того в

© Галушко К. О., 2017

адміністративному і кримінальному провадженні, специфічній профілактичній та розшуковій діяльності. В той же час така юрисдикційна діяльність часто стикається з необхідністю вирішення низки питань приватноправового характеру [5, с. 36].

Так відносини, що виникають під час здійснення органами Національної поліції своєї діяльності можуть носити майновий характер – з одного боку стосовно питань власності закріпленого за ними майна, з іншого стосовно питань нанесення майнової шкоди громадянам під час безпосереднього здійснення співробітниками своєї діяльності, або самому співробітнику. Іноді співробітники правоохоронних органів України під час виконання своїх обов'язків стають учасниками особистих немайнових відносин, як-то ділова репутація, честь та гідність співробітника, або ціла низка особистих немайнових прав громадян, які тим чи іншим чином було порушено. Крім того співробітники кадрів Національної поліції України можуть бути учасниками чи стороною в цивільному процесі. Вище було перелічено лише певну частку приватноправових відносин, що виникають між правоохоронцями та іншими учасниками. Таким чином, необхідність наявності досить глибоких та впевнених знань у майбутніх працівників Національної поліції України в галузі правового регулювання приватноправових відносин є очевидним. Враховуючи основну мету діяльності Вищих навчальних закладів системи МВС України, зазначену в Положенні про вищі навчальні заклади МВС – забезпечення умов, Положення про вищі навчальні заклади МВС необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для органів і підрозділів МВС, інших органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій України [3], зазначимо, що питання надання майбутнім правоохоронцям високого рівня знань в галузі не лише спеціальних наук, що безпосередньо стосуються їх діяльності, а й науки, що охоплює приватноправові відносини, які виникають за їх участю є вкрай важливим. На сьогодні такі знання надаються. Вищими навчальними закладами системи МВД, створені відповідні кафедри та наукові гуртки, випускається ряд відповідної літератури, однак на нашу думку питання вдосконалення системи викладання цивільно-правових дисциплін майбутнім кадрам Національної поліції потребує відповідної уваги та детального вивчення і дослідження з метою подальшого вдосконалення цього процесу та досягнення поставлених завдань.

Список бібліографічних посилань

1. Про вищу освіту : закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України.* 2014. № 37–38. Ст. 2004.

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 37.

3. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС : наказ МВС України від 11.03.2008. *Офіційний вісник України.* 2008. № 21. Ст. 615.

4. Андрєєв А. В. Особливості підготовки поліцейських кадрів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. Підприємництво*, господарство і право.* 2017. № 6. С. 100.

5. Цивільне право в Україні : курс лекцій : у 6 т. Т. 1. / за ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. Харків : Еспада, 2004. 417 с.

Одержано 06.11.2017

УДК 351.74

Євген Сергійович ГІДЕНКО,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;
Софія Андріївна МАЛЯРЕНКО,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

З ІСТОРІЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ У ХАРКОВІ ТА УКРАЇНІ

Харківський Національний університет внутрішніх справ – єдиний багатопрофільний вищий учбовий заклад системи МВС України – був створений постановою Кабінету Міністрів України 22 листопада 1994 р. Історія університету обчислює 23 роки, проте сучасні беззастережні успіхи

© Гіденко Є. С., Маляренко С. А., 2017

цього провідного вищого учбового закладу МВС України ґрунтуються на десятиліттях розвитку міліційної освіти в Харкові, розпочинаючи ще з часу, коли це місто є столиця радянській Україні. Безперечно, враховувався і дореволюційний досвід підготовки поліцейських кадрів.

Розробка питання про підготовку кадрів робітничо-селянської міліції УРСР почалася ще в 1920 р. Перші курси міліціонерів і молодшого командного складу були створені в Харкові в 1921 р. Вже наступного року курси були перепрофільовані на підготовку виключно командного складу, а з часом в Харкові відкривається Всеукраїнська школа міліції і карного розшуку (через деякий час її перевели в Київ). У Харкові залишилася окружна школа міліції. В післявоєнний період до 1983 р. в Харкові працювала Міжобласна школа молодшого і середнього начальницького складу міліції. У 1983–1990 рр. готували фахівців Вищі курси МВС СРСР, на базі яких був утворений Спеціальний факультет МВС України при Українській юридичній академії. Відкриття сучасного міліцейського ВНЗ в Харкові спричинило затвердження постанови Верховної Ради України «Про невідкладні заходи по зміцненню законності і правопорядку в республіці» (листопад 1990 р.).

Упродовж 1994–1999 рр. науковці університету взяли участь в підготовці понад 120 законопроектів, надали за запитами органів внутрішніх справ, комітетів Верховної Ради України, Харківської обласної державної адміністрації і міської Ради, інших органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування декілька сотень наукових консультацій відносно проходження кримінальної справи, кваліфікації злочин, а також з питань захист право і законний інтерес громадянин.

Ідея створення Української поліції з'явилася в 2012 році і набула особливої актуальності, коли міністр внутрішніх справ виразив інтерес до створення нової патрульної поліції замість міліції. Проект повинен перетворити систему МВС України на більш модернізовану і зробити її ще більше централізованою, що, в цілому, вписалося в загальну концепцію централізації влади на Україні. Упродовж подальших років періодично з'являлася інформація про все-таки можливе здійснення реформи і створення Національної поліції [1].

23 вересня 2014 було оголошено, що в ході реформи МВС міліція буде перетворена в «Національну поліцію», а ГУБОП, транспортна і ветеринарна міліція «будуть виключені із структур МВС» [2]. У жовтні 2014 міністр внутрішніх справ Арсен Аваков підтвердив, що в ході реформи будуть ліквідовані Управління по боротьбі з організованою злочинністю, транспортна і ветеринарна міліція «і ще цілий ряд підрозділів».

7 листопада 2015 року, в Україні офіційно припинила існувати міліція, в силу вступив Закон «Про Національну поліцію» [3].

Законом визначається, що національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримці громадську безпеку і порядку. Діяльність поліції спрямовується і координується Кабінетом Міністрів через Міністра внутрішніх справ.

Майбутні поліцейські вивчають право, оформлення ДТП, складання протоколів, наркотики, вибухонебезпечні речовини. Окремим блоком йдуть лекції із стресостійкості, партнерству, навичкам комунікації, толерантності. Всього 25 предметів. До речі, конкурс проходять і викладачі. Хтось з них працює безпосередньо в академії, є представники громадських організацій і навіть фахівці із США. Американці «натаскують» українських інструкторів з тактичної підготовки, а ті, у свою чергу, вчать підопічних тому, як зупиняти машини, як оглядати підозрюваних, як правильно проводити обшуки, як захищати себе. Навчають також поводженню зі зброєю.

При вступі на лави українських поліцейських, «абітурієнти проходять тестування, здають фізичну підготовку – віджимаються, підтягуються на перекладині. Вже на першому етапі йде серйозний відбір. Втім, навіть якщо вступні іспити пройдені успішно, немає гарантії, що вас не відрахують. З центру можуть відрахувати за неуспішність і систематичне порушення дисципліни.

Велика увага приділяється фізичній підготовці. Юнаки і дівчата тренуються разом, алгоритм виконання базових прийомів (їх близько 60) прописаний в окремому наказі. Для глибшого навчання використовуються гумові муляжі ножів і пістолетів. Освоїли базу – можна переходити до моделювання типових ситуацій: троє на одного, вхід у будівлю, конвоювання підозрюваного, знешкодження супротивника. Загальну фізпідготовку при цьому ніхто не відміняв: човниковий біг, вправи на прес, віджимання, підтягування на перекладині, перекиди.

На основах спецтехніки слухачів навчають розбиратися в предметах, з якими вони працюють і які нерідко рятують їм життя. З чого роблять бронежилети, чим відрізняється другий клас

захисту від п'ятого, які травми можна отримати від сильного динамічного удару – ці знання допомагають зберігати себе і колег у безпеці. На полігоні слухачам пояснюють, як поводитися в типових ситуаціях – від оточення зупинки з вибуховим пристроєм до посадки і висадки затриманого в автомобіль. Складанню рапортів і оформленню іншої документації учать в учбових аудиторіях [4].

Сучасна історія української поліції відкрила в її формуванні нову сторінку – міжнародне співробітництво за різними напрямами діяльності, зокрема в підготовці висококваліфікованих кадрів. Розвиваючи міжнародне співробітництво з правоохоронними органами країн близького та далекого зарубіжжя, керівництво МВС основними цілями підготовки кадрів розглядало: створення умов і можливостей для ознайомлення й застосування зарубіжного практичного досвіду організації навчання, визначення та розвиток напрямів діяльності щодо підвищення якості підготовки кадрів для правоохоронних органів на рівні світових стандартів; оцінку результатів такої підготовки, вдосконалення організації навчального процесу; здійснення наукових досліджень з питань організації правоохоронної діяльності, боротьби зі злочинністю тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Ластович Д. М. Місце та значення поліцейських послуг в діяльності національної поліції. *Форум права.* 2016. № 1. С. 141–146. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_l_25.pdf (дата звернення: 01.11.2017).

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/580-19 (дата звернення: 01.11.2017).

3. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/877-2015-п (дата звернення: 01.11.2017).

4. Чим відрізнятиметься нова поліція: головні факти. 06.07.2015. URL: http://lviv.vgorode.ua/news/sobytyia/263243-chymvidrizniatymetsia-nova-politsiia-holovni-fakty (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 378.14

Тетяна Григорівна ГЕРАЩЕНКО,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5918-2019

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ РАЦІОНАЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ

Нинішня система вищої освіти в Україні перебуває у стані реформування, підвищуються вимоги до якості підготовки фахівців, зокрема до сформованих у них ключових компетенцій. Набуті у навчальному закладі знання мають стати фундаментом цілісного світосприйняття та світорозуміння та спонукати виробленню наукового світогляду молодих спеціалістів. При комплексному підході це має підвищити якість вищої освіти в Україні і стати запорукою успішної конкурентоспроможності випускників юридичних вищих навчальних закладів на ринку праці.

Випускник вищого навчального закладу повинен мати здатність до здійснення науково-дослідного пошуку. Тому у процесі підготовки фахівця належна увага має приділятись формуванню у студента наукової раціональності. Наукова раціональність – це алгоритм пошуку істини у дослідженні того чи іншого явища дійсності; досконале володіння понятійно-категоріальним апаратом; оволодіння методологією наукового дослідження; система цінностей, що надихає людину до подальшої творчої діяльності.

Наукова раціональність майбутніх фахівців, на нашу думку, має реалізуватись через аксіологічну та прагматичну складову. Перша формується у процесі засвоєння студентами філософських дисциплін. У формуванні прагматичної складової суттєву роль відіграють соціально-економічні та юридичні дисципліни.

© Геращенко Т. Г., 2017

На сучасному етапі розвитку суспільства демократизація є відправною точкою для осмислення своєї національної ідентичності, дає можливість кожній людині усвідомити свою унікальність і соціальну значущість. В процесі вивчення філософських дисциплін студенти-юристи засвоюють такі цінності, як права людини, свобода, рівність, справедливість, верховенство права, права людини тощо.

Прагматична складова активно формується у ході залучення студентів до науково-дослідної роботи. Майбутні юристи проводять наукові дослідження з певної проблематики, вчаться аналізувати наукову інформацію з досліджуваної теми та застосовувати її результати у практичній діяльності. Досить продуктивною може бути робота у студентських наукових гуртках та проблемних групах. Основними формами роботи є: підготовка доповідей, повідомлень, написання статей, тез, рефератів, складання таблиць та схем, виготовлення плакатів тощо. Студенти готують наукові реферати, повідомлення та доповіді з актуальних науково-дослідних проблем. Ця робота спонукає формуванню творчого пошуку, застосуванню нестандартних підходів, креативного мислення. Кращі роботи рекомендуються до участі у конкурсах різних рівнів, наукових конференціях та круглих столах.

В процесі аудиторної роботи студенти виконують різні творчі завдання: опрацьовують першоджерела, вчаться систематизувати матеріал, встановлювати зв'язки між предметами і явищами, знаходити спільне і відмінне, головне і другорядне. При цьому важливо спонукати студентів до формулювання та вирішення проблемних питань, складати тестові завдання, кросворди, ребуси.

Якісному становленню дослідницьких умінь сприяє диференціація навчальних завдань під час позааудиторної роботи, коли студенти працюють над виконанням індивідуальних завдань, проводять наукові мікродослідження. При цьому вони оволодівають бібліографічними дослідницькими уміннями, навичками роботи з періодичними виданнями, каталогами, довідниками та словниками.

Вагомими результатами наукових досліджень студентів є курсові та дипломні роботи. Студенти при цьому проявляють творчий пошук, уміння аналізувати необхідну наукову літературу, структурувати дослідницький матеріал, встановлювати міжпредметні зв'язки, робити висновки та узагальнення. Такі види робіт сприяють розвитку пізнавальної активності студентів, підвищують мотивацію до науково-дослідної роботи.

Ураховуючи вищезазначене, слід відмітити, що в результаті залучення студентів до науково-дослідної роботи у них формується певна система цінностей, збагачується понятійно-категоріальний апарат. Вони опановують методологію наукового дослідження, вчаться знаходити необхідний алгоритм пошуку істини. Отже, наукова раціональність формується у студентів в результаті клопіткої, систематичної, послідовної, творчої діяльності. Вона сприяє становленню наукового світогляду майбутнього спеціаліста, що у подальшому буде зумовлювати його життєву позицію.

Одержано 03.11.2017

УДК 347.73

Ольга Петрівна ГЕТМАНЕЦЬ,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4826-5799

ЗАВДАННЯ НАУКИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА ПРИ ПІДГОТОВЦІ ПРАВООХОРОНЦІВ В УКРАЇНІ

Наука фінансового права, як сукупність систематичних знань, наукових доктрин, поглядів і пропозицій науковців щодо правового регулювання публічних фінансових відносин на українських землях сформувалася в 19 столітті внаслідок необхідності обґрунтування та класифікації відносин з приводу формування та використання казенних коштів і введенням

© Гетманець О. П., 2017

курсу «Фінансового права» в 1835 році в університети. Проте відомий фахівець фінансового права Л.К.Воронова вважала, що фінансові інститути з'явилися разом з державою (приклад, робота Ксенофонта «Про доходи афінської республіки» 430–355 р.р. до н. е.), а зародження науки фінансового права відбулося значно пізніше і спочатку пов'язано з працями економістів, філософів, державних діячів [1, с. 59]. Спираючись на цю думку можливо стверджувати, що державні фінанси виконують у суспільстві важливу функцію – обслуговують матеріальне виробництво і від їх стабільного і ефективного функціонування залежить розвиток країни і добробут кожного громадянина.

Англійський політеконом Д.Рикардо відмічав, що вчення про фінанси пов'язано з наступними положеннями: а) держава необхідна, бо вона охороняє «природний порядок» від заздрості та посягань; б) утримання уряду повинно бути дешевим, оскільки витрати на управляння державою є невиробничими; в) держава не може порушувати право власності і конкуренції шляхом встановлення обмежуючих митних зборів і монополій, і не повинна втручатися у господарське життя країни; г) податки повинні визначатися заздалегідь і бути зручними для платників [2, с. 45]. Враховуючи ці здатності фінансів, які актуальні і на сей час, вчення про фінанси, як складову економічної безпеки країни і ефективного ведення господарства, повинні відображатися у наукових розробках і вивчатися у вузах юридичної спрямованості, зокрема при підготовці охоронців правопорядку.

Підготовка охоронців громадського порядку має базуватися на сучасній європейській моделі освіти за ступеневим принципом і бути спрямованою на сучасні юридичні знання з орієнтацією на набуття професійно важливих вмінь та навичок у конкретних ситуаціях [3]. З урахуванням цих вимог сутність та призначення науки фінансового права при викладанні в юридичних закладах з специфічними умовами навчання повинно орієнтуватися на виконанні наступних завдань:

– вивчення повноважень різних гілок державної влади у галузі фінансів і їх захист на підставі фінансового закону;

– формулювання понятійного фінансово-правового апарату, наукових категорій простого та зрозумілого змісту та їх використання у фінансовому законодавстві;

– розкриття змісту інструментів фінансово-правового регулювання і проведення порівняльно-правового аналізу національної та закордонної фінансових систем з наданням рекомендацій пов'язаних з удосконаленням обігу публічних фінансів в сучасних умовах ринкового господарювання;

– доведення сучасного предмету фінансового права, оскільки виникають новітні фінансові правовідносини пов'язані з оновленням суб'єктного складу цих відносин (територіальна громада, громадські об'єднання, нові розпорядники бюджетних коштів, суб'єкти господарювання тощо) і розвивається розповсюдження повноважень учасників бюджетних відносин (право на бюджетні позики, на формування сучасних спеціалізованих позабюджетних фондів на місцевому рівні, на введення місцевих податків і зборів тощо);

– роз'яснення положень сучасних нормативно-правових актів з фінансових питань, коментування фінансових законів, особливо з оподаткування, оскільки на сей час існують різні трактування приписів нормативно-правових актів і врахування сучасної судової практики, як джерела права, має іноді вирішальне значення для справедливого вирішення проблемного питання.

Наведені завдання науки фінансового права можливо уточнити та поширити, оскільки включення питань фінансового права в навчальні плани вузів при підготовці охоронців правопорядку сприятиме формуванню сучасного правового світогляду в галузі фінансів, бюджету, податків, кредиту, банківської діяльності, грошового обігу, надасть знання необхідні для боротьби з фінансовими порушеннями і злочинами, забезпечить належну фінансово-правову підготовку виконання службових обов'язків правоохоронцями.

Список бібліографічних посилань

1. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник. Київ : Прецедент ; Моя книга, 2006. 448 с.

2. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Избранное. М. : Эксмо, 2007. 957 с.

3. Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України : наказ МВС України від 25.11.2016 № 1252 // ЛІГА:ЗАКОН : прав. портал. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS675.html (дата звернення: 07.11.2017).

Одержано 08.11.2017

УДК 343.851

Євгенія Олексіївна ГЛАДКОВА,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-4621-1738

ПРАВООХОРОННА СКЛАДОВА ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

Злочинність і боротьба з нею є надзвичайно складними питаннями. Нестабільність суспільно-політичної, економічної ситуації та військові дії на сході України створили умови для розвитку злочинності. Стрімкі темпи зростання останньої створюють реальну загрозу національній безпеці, а тому перед суб'єктами протидії злочинності постають завдання швидкого реагування на нові виклики. У зв'язку з цим розробка питань різних видів, форм і методів їх забезпечення, зокрема і щодо наркозлочинності, є досить актуальною.

Велике значення для удосконалення запобіжної роботи має кадрове забезпечення. Варто констатувати прорахунки у кадровій політиці, що спричинило відтік досвідчених правоохоронців, зниження службової мотивації тощо. На початок вересня 2016 року штатна кількість Національної поліції становила 149,8 тис., працівників, що на 1,5 % більше ніж на початку 2016 року (147,5 тис.). Фактично працює 127, тис. співробітників або 84,3 %, а некомплект становить 23,6 тис або 15,7 %. Окрім цього, на 0,2 % (з 14306 до 14280) відбулося зменшення штатної кількості працівників підрозділів досудового розслідування, некомплект яких становить 1,8 тис. або 12 % (фактична чисельність – 12,5 тис.). При цьому у 2014–2016 рр. було суттєво скорочено набір у вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання. Це дає підстави для висновку: у 2018–2020 рр. проблема некомплекту підрозділів Національної поліції ще більше загостриться, що негативно вплине на криміногенну ситуацію в державі у середньостроковій перспективі [1, с. 37].

Протидія наркозлочинності як вид службової діяльності вимагає спеціальної професійної підготовки. У нинішніх умовах багато працівників правоохоронних органів «охололи» до цієї роботи, покладаючись на каральні заходи впливу на злочинність. У зв'язку з цим важливими є заходи з належної професійної підготовки суб'єктів запобіжної діяльності. Перш за все, необхідно посилити загальну кримінологічну підготовку в юридичних навчальних закладах відповідних фахівців для правоохоронних органів. Демонтаж старої системи профілактики злочинів призвів до скорочення навчального часу на викладання відповідних дисциплін і скасування спецкурсу «Профілактика злочинів» у ВНЗ МВС. Наприклад, у Харківському національному університеті внутрішніх справ ще 20 років тому у далекому 1997 р. викладання кримінології було у розмірі 84 годин. За двадцять років воно зменшилася на 20 годин і склало 64 години, а на юридичному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна протягом останніх 10 років курс вивчення дорівнює всього 48 годин.

Згортання роботи із профілактики наркозлочинів негативно позначилось і на науково-дослідницькій діяльності. Стало проводитися набагато менше досліджень, готуватися дисертацій, виходити монографій, посібників, методичних рекомендацій. Значно скоротився обмін досвідом роботи щодо попередження зазначеного негативного явища на сторінках відомчих видань правоохоронних органів. Тим часом, очевидно, що не можна розраховувати на помітний успіх у відновленні системи протидії злочинності без її науково-методичного забезпечення.

Важливим напрямком науково-методичного забезпечення запобіжних процесів має стати впровадження наукових розробок і рекомендацій у діяльність правоохоронних та інших органів. Розрізненість, безсистемність діючих і створюваних інститутів профілактичної діяльності різко знижують їх ефективність. Необхідна оптимальна модель такої співпраці на державному, регіональному і місцевому рівнях.

Це обумовлює необхідність формування національної системи протидії наркозлочинності, яка у розумних межах використовує позитивний міжнародний і вітчизняний досвід, але за основними своїми характеристиками (ідеологічними, політичними і соціальними орієнтирами, правовому фундаменту, основам організації) є якісно новою.

Така система у більшій мірі повинна враховувати економічну, соціально-культурну, конфесійну, географічну та іншу неоднорідність країни, її унітарний устрій. Про важливість

© Гладкова Є. О., 2017

вибудовування системи протидії наркозлочинності на нових підходах та із застосуванням нової методології заявили 87 % з майже тисячі опитаних поліцейських, вчених,викладачів юридичних ВНЗ з 8 областей України.

Не менш актуальними є питання організації проведення комплексних фундаментальних досліджень проблем наркозлочинності і наркотизму, що виходять за рамки вузьковідомчих і таких, що не мають позитивної віддачі в силу відірваності від інших дисциплін. Такі дослідження можуть проводити лише потужні наукові колективи із залученням інших вчених і практиків. Так, за даними Національної академії правових наук України у 2016 році кожна четверта кваліфікована наукова розробка з кримінологічної тематики виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ. Зокрема: кожна п'ята методична розробка і монографія, кожна третя кандидатська або докторська дисертація, кожна шоста стаття або виступ на конференції [2, с. 23–39].

Причому доцільно провести свого роду інвентаризацію вже наявних вітчизняних (а за можливості і закордонних) результатів проведених досліджень, готових, впроваджених і не впроваджених розробок, програм, методик, рекомендацій, передових технологій, технічного обладнання, методів впровадження наукових досягнень у сферу практичної протидії наркозлочинності і створити на цій базі інформаційні банки, залучаючи до цієї роботи вчених, фахівців і творчі колективи.

Зосередження результатів зусиль різних вчених і практиків дозволило б не поспішати зі створенням нових творчих колективів, а заздалегідь звернутися в банк готових розробок за потрібною інформацією, дізнатися, де вона знаходиться, хто її автор, і оцінити, чи не простіше скористатись нею, ніж проводити дослідження заново. Такий підхід був би вельми вигідним і для тих, чия праця залишається поки не затребуваною, і для тих, хто терміново потребує застосування наукових методів. Крім того, це прискорило б вирішення низки проблем, пов'язаних з наркотиками, за рахунок скорочення часу для проведення наукових досліджень і, в кінцевому підсумку, зменшило б неминучі матеріальні витрати.

З огляду на стан наркотичної ситуації в країні в цілому і в конкретних регіонах, основними цілями антинаркотичної політики повинністати:

– загальна антинаркотична освіта і виховання зростаючого покоління, формування антинаркотичної громадської думки;

– послідовні заходи щодо скорочення вживання наркотиків населенням, залученим в цей процес, при повній державній підтримці лікування і реабілітації;

– попередження і усунення соціально-негативних, включаючи кримінальні, наслідків вживання наркотиків серед населення;

– забезпечення захисту інтересів громадян, суспільства і держави як від процесу наркотизації, так і від його наслідків;

– здійснення захисту здоров'я населення, особливо молоді, запобігання погіршення генофонду нації, стабілізація і поліпшення соціально-демографічної ситуації.

Перераховані вище основні напрямки антинаркотичної політики, на нашу думку, є більш перспективними, у порівнянні з каральними, оскільки пов'язані з освітнім, виховним впливом, спрямованим на переконання певних категорій осіб.

Таким чином, протидія наркозлочинності, як системна реакція суспільства і держави на поширення наркоманії, наркотизацію населення, зростання кількості наркозлочинів, може бути вибудована тільки на основі науково розробленої, матеріально забезпеченої антинаркотичної програми, що включає систему заходів політичного, соціального, економічного, виховного, освітнього, ідеологічного, медичного, морально-психологічного, правового та іншого характеру. Причому ці заходи повинні, на нашу думку, здійснюватися не окремо, а інтегровано з іншими профілактичними заходами в рамках державної кримінально-правової політики у галузі боротьби зі злочинністю в цілому та її найбільш небезпечними проявами (наркозлочинністю, організованою злочинністю, тероризмом та ін.).

Список бібліографічних посилань

1. Бесчастний В. М. Кримінологічне забезпечення протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : В справі, 2017. 360 с.

2. Інформаційний бюлетень / Нац. акад. прав. наук України, Від-ня кримін.-прав. наук ; Координац. бюро з проблем кримінології. 2017. № 18. 99 с.

Одержано 10.11.2017

УДК 371.3:35.085-057.36(477)

Геннадій Іванович ГЛОБЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
кримінального процесу та організації досудового слідства
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-1533-9213

ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ СЛІДЧИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Від радянської системи у спадок держава отримала авторитарну та мілітаризовану модель органів внутрішніх справ, що характеризувалася жорсткою ієрархічністю, політичною заангажованістю і була зорієнтована виключно до репресивних форм соціального контролю. Сучасний розвиток в суспільно-економічних відносинах, що відбувається в Україні, безпосередньо вплинув на реформування як МВС України в цілому, так і органів досудового розслідування національної поліції. Вказані чинники означились не лише на суттєвих змінах в національному законодавстві, а й вимогах до слідчих, які мають працювати за таких умов. Діяльність слідчого у практичних підрозділах вимагає, з одного боку, поглиблення знань за фахом, а з іншого здатності до адаптації в швидкозмінних умовах. Висока емоційна напруженість діяльності та стресові ситуації вимагають стійкої психіки, здатності самоконтролю, уміння приймати професійно грамотні рішення у складних ситуаціях, відчувати підвищену відповідальність за наслідки своїх дій. На жаль, професіоналізм багатьох слідчих бажає залишати кращого. Подолати вищевказану проблему, не вирішивши питання постійного професійного росту слідчих, неможливо. Передусім це пов'язано з післядипломною освітою працівників національної поліції, оскільки однією з причин їх низької професійної майстерності є відсутність безперервної системи навчання.

На сьогодні основою мережі навчальних закладів у МВС України є вищі навчальні заклади із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України, та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, з яких 7 вищих навчальних закладів МВС України, що здійснюють підготовку фахівців для Національної поліції України. Не безпідставно у Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України, затвердженій наказом МВС України № 1252 від 25 листопада 2016 року [1], до них ставляться вимоги щодо підвищення якості підготовки майбутніх правоохоронців. Разом з тим, як би не підвищувалась якість навчання, не варто очікувати, що відомчі вищі навчальні заклади стануть випускати готових слідчих-професіоналів. Завданнями вищого навчального закладу є надання глибоких та різнобічних теоретичних знань необхідних для роботи на посаді слідчого. Пізніше, з придбанням певного досвіду на таких посадах, процес навчання має націлюватися на підвищення професіоналізму. У зв'язку з тим можна стверджувати, що розширення та поглиблення вузівської освіти закономірний процес.

Діюча система післявузівського навчання слідчих має складатися з наступних ланок: 1) практичне навчання молодих слідчих; 2) самоосвіта слідчих; 3) чередування розслідування окремих видів злочинів (зміна спеціалізації); 4) тимчасове виконання обов'язків; 5) постійно діючі семінари; 6) навчання в інститутах і на факультетах підвищення кваліфікації; 7) навчання в ад'юнктурі [2, с. 5]. Слід зазначити, що подібна низка заходів з вищевказаного питання передбачена у «Положенні про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції», затвердженому наказом МВС України № 1625 від 24 грудня 2015 року [3]. Отже, важливою складовою в удосконаленні професійного рівня слідчого в рамках післядипломної освіти працівників національної поліції є підвищення кваліфікації, що здійснюється у вищих навчальних закладах МВС України. Працівники поліції мають направлятися на підвищення кваліфікації за потребою, але не рідше одного разу на 3 роки, а також перед призначенням на керівну посаду, у тому числі вищу керівну посаду, ніж займана. Цей процес постійно вдосконалюється залежно від потреб правоохоронних органів, а також обумовлюється змінами у положеннях чинного законодавства.

Загальною метою любого виду навчання, в тому числі і підвищення кваліфікації, є отримання знань, а також відпрацювання умінь та навичок. У зв'язку з тим можна визначити фактори, що впливають на досягнення мети підвищення кваліфікації: це спеціалізація, вид підвищення

© Глобенко Г. І., 2017

кваліфікації який слідчий проходив раніше, вміння та навички у відповідних галузях юридичних наук. Разом з тим, перелік навчальних дисциплін має визначатися юридичними науками, з якими слідчий має справу у повсякденній практичній діяльності: кримінальне право, кримінальний процес, кримінологія, криміналістика, управління та організація розслідування, юридична психологія. Крім того, під час визначення об'єму знань, умінь та навичок за кожною дисципліною і з метою вдосконалення програми навчання доречно звертати увагу на слідчу та судову практики, а також помилки і труднощі, що найчастіше зустрічаються в практичній діяльності слідчих. У даному контексті зазначимо, що важливою складовою вдосконалення професійного рівня є визначення знань слідчих, який має визначатися під час вхідних та вихідних тестувань у вищому навчальному закладі.

Окремим позитивним аспектом підвищення кваліфікації є те, що працівники слідчих підрозділів різних регіонів України мають можливість порівняти власний досвід з досвідом своїх колег. Надання такої можливості дозволяє об'єктивно оцінити свій досвід, прийоми та методи робити, а також отримати відповідну інформацію від представників науково-педагогічного складу вищого навчального закладу. Застосування такої форми створює всі умови для досягнення мети навчання, а саме, позитивний досвід одного може запровадитись у практичну діяльність інших. Таким чином можна стверджувати, що остаточне формування слідчого-професіонала закінчується не у вищому навчальному закладі при здобутті освітнього ступеня бакалавр, а під час практичної діяльності, безпосередньо поєднуючи її з післядипломною освітою.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України : наказ МВС України від 25.11.2016 № 1252. URL: http://www.cct.com.ua/2016/25.11.2016_1252.htm (дата звернення: 01.11.2017).

2. Организация профессионального обучения сотрудников следственного аппарата : учеб. пособие / под общ. ред. Н. И. Кулагина. Волгоград, 1995. 155 с.

3. Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : наказ МВС України від 24.12.2015 № 1625 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16 (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 02.11.2017

УДК 811.161

Олег Миколайович ГОНЧАРУК,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1787-5244

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ ТА КУРСАНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Почуття патріотизму – основа духовного життя кожної людини, її прагнення до волі та процвітання своєї країни. Патріотизм становить одну з найважливіших складових частин національного світогляду і поведінки людини у її ставленні до рідного краю, до інших націй і народів. Збереження історико-культурних традицій народу, знання героїчного минулого – це основа патріотичного виховання студентської та курсантської молоді.

Протягом багатьох віків український народ створив традиції, що притаманні тільки йому. Джерелом українських традицій є народна педагогіка, яку невипадково називають усною традиційною фольклорною материнською школою, яка покликана формувати духовні цінності у людини.

Українська народна педагогіка традиційно охоплює такі важливі напрями виховання молоді, як трудове, моральне, інтелектуальне, фізичне й естетичне. Народ завжди турбувався про те, щоб дитина зростала здоровою фізично, засвоювала морально-етичні закони, ставала багатою духовно, оволодівала народною культурою, зростаючи палкими патріотами. Актуальність

© Гончарук О. М., 2017

виховання на засадах народної педагогіки в процесі виховання зумовлена соціальною потребою сьогодення, тобто, відродження національної культури, збереження й збагачення неоціненних духовних скарбів народу.

Ідеям народної педагогіки, як важливому засобу виховання молодого покоління, надавав увагу Г. С. Сковорода. У своїх притчах, байках, листах він говорив про природовідповідність виховання та радив звертатися до рідного слова, народної творчості, бо «правильне виховання полягає у природі самого народу» [3].

Ідеями народної педагогіки переймалися і Т. Г. Шевченко, який добре знав побут і звичаї українського народу [1], і І. С. Нечуй-Левицький, який розглядав виховні проблеми як єдине ціле з етнічною педагогікою з формування національної самосвідомості, духовності: «Народні наші пісні, казки, приказки, колядки, козацькі думи, – все це в українського народу невичерпний, багатий скарб для навчання та виховання …» [2].

Саме з дитячих років закладаються основи духовності, яка розвивається протягом усього життя. Духовність – це категорія, яка розкриває людину, як істоту, яка глибоко вкорінена в культуру, є гуманною, моральною, із широкими пізнавальними інтересами. Духовність не існує поза національною свідомістю. Духовність – поняття синтетичне, узагальнююче і всеохоплююче, воно включає такі поняття, як духовна культура, духовні потреби, духовні інтереси, духовне життя.

Національно-патріотичне виховання – це передусім виховання на культурно-історичному досвіді рідного народу, в основі якого його традиції, звичаї, обряди, ритуали, свята. Основною метою національно-патріотичного виховання на сучасному етапі є передання вихованцям соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування незалежно від національної приналежності особистісних рис громадянина Української держави, духовності, трудової, моральної, розумової, естетичної, правової, фізичної та екологічної культури.

Певна річ, що національне виховання в системі освіти здійснюється з урахуванням пізнавальних можливостей та психологічно-вікових особливостей студентів певного фаху. Особливе місце в цьому процесі належить студентам/курсантам – майбутнім працівникам Національної поліції України. Пояснюється це особливістю психології, прикметою якої є здатність оволодівати новими знаннями, сприймати норми поведінки, виробляти власне світосприйняття та світобачення. Саме тому основи національного виховання значною мірою закладаються в цей період життя та навчання.

Список бібліографічних посилань

1. Гуржій І. О. Тарас Шевченко про героїчне минуле України. Київ : Знання, 1964. 46 с.
2. Нечуй-Левицький І. С. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ : Обереги, 1992. 87 с.
3. Сковорода Г. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. Київ : Наук. думка, 1983. 542 с.

Одержано 08.11.2017

УДК 371

Наталія Львівна ГОРБАЧ,
старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1965-9027;
Тетяна Михайлівна КАЛЬЧЕНКО,
старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2153-5883

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ КУРСАНТІВ-ПРАВООХОРОНЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Професійну майстерність слід розглядати як цілісний стан професійної культури фахівця і досягнення його в процесі підготовки цілком реально за умов інтенсивного навчання, організаційно-методичного та матеріального забезпечення. Відносини викладача зі слухачами

© Горбач Н. Л., Кальченко Т. М., 2017

будуються як спільна творча діяльність. Одним з основних елементів, який дозволяє продуктивно швидко і ефективно навчатися новому, а особливо іноземної мови, є вміння спілкуватися. Спілкування, або комунікація – одна з форм взаємодії людей. В процесі діяльності людині доводиться спілкуватися з іншими людьми. При цьому вони обмінюються інформацією, здійснюють вплив один на іншого, проводять навчання, передачу досвіду. Спілкування є засобом формування і функціонування свідомості.

Спілкування – є процес встановлення і підтримання цілеспрямованого, прямого або опосередкованого тими або іншими засобами контакту між людьми, так чи інакше пов'язаними один з одним в психологічному відношенні. Це специфічний термін і його англійський аналог «communication» не може охопити всі аспекти розуміння цього слова. Так як комунікацією (транслітерація англійського слова) називають технічні засоби зв'язку або вузький специфічний аспект спілкування. В основі ділового спілкування лежить вирішення важливого службового питання, яке відповідальне конкретну справу, що стосується долі людей, матеріальних і фінансових витрат, а нерідко і правових відносин з неприємними наслідками для суб'єктів спілкування.

У переважній кількості випадків спілкування працівника ОВС з іншою людиною це акт поведінки і дій,який здійснюваний для вирішення певних професійних завдань. Його професійні особливості визначаються результатом, який повинен бути досягнутий серед тих якостей які необхідних співробітнику ОВС, повинні бути такі якості мислення як висока асоціативність, гнучкість, вибірковість пам'яті, здатність передбачати, спостережливість, розвиненість інтуїція і фантазія. Виховання цих якостей можливо через проблемне навчання, ділові ігри, диспути, участь в науково-дослідній роботі. Ділові ігри відіграють велику роль в процесі вивчення будь-якої іноземної мови. Наприклад, при вивченні теми «Робота поліції» на першому курсі Харківського національного університету внутрішніх справ, пропонується ділова гра «Я – поліцейський Громадянської Поліції ООН». Дія гри відбувається на території вигаданого держави Корамбіі, де три роки тому стався збройний конфлікт на релігійному ґрунті. Розігрується ситуація опитування свідків і потерпілого. Викладач, теж бере участь в грі, виступає в ролі партнера. Це передбачає психологічну рівність. Здатність бути психологічно рівним необхідна для поліцейського цивільної поліції ООН. При відсутності цієї здатності він навряд чи може виконувати миротворчі завдання і гідно представляти свою країну.

Крім мовної установки, визначається ряд психологічних правил, а саме *Правило передбачливості* в спілкуванні, яке вимагає враховувати наслідки сказаних слів і поведінки в різних ситуаціях спілкування, думати не тільки про те, що сказати, а й як сказати. Помилково сказана фраза, тон, слово можуть серйозно нашкодити спілкуванню, а часом на довгий час зіпсувати відносини між людьми.

Правило авторитету, справедливості і доброзичливості представника влади.

Поліцейський – не приватна особа, а представник влади, працівник правової сфери. Йому слід пам'ятати, що в спілкуванні з громадянами він представляє не себе і навіть не тільки свою державу, а Громадянську Поліцію ООН.

Правило діалогічності. Людину, що говорить активно можна легше і краще зрозуміти, отримати необхідну для вирішення питання інформацію, простежити, яку позицію вона займе, яку лінію і тактику розмови почне проводити. Для цього поряд з пропозицією висловитися поліцейському не варто спочатку відразу зачіпати болючі і складні питання, інакше співрозмовник може замкнутися в собі. Краще дати йому кілька хвилин заспокоїтися.

Правило уваги до співрозмовника і до того, що він говорить. Всім своїм виглядом – позою, виразом обличчя і очей, голосом – висловлювати готовність об'єктивно розібратися і допомогти. Неприпустимо займатися чимось іншим, відволікатися на телефонні розмови, демонструвати квапливість і бажання швидше розлучитися з заявником, поглядати весь час на годинник.

Правило активного слухання і підтримки мовної активності громадянина: слухати, вивчати, розуміти, оцінювати. Висловлюючись, людина не просто повідомляє, але завжди і поводиться по відношенню до представника влади і предмету розмови.

Домінантою формування курсанта як майбутнього співробітника правоохоронних органів стає особистісний підхід, абсолютне визнання гідності кожної особистості, її права на вибір, власну думку, самостійний вчинок. Змінюються акценти: особистість слухача – не об'єкт формування, а суб'єкт діяльності.

Одержано 06.11.2017

УДК [159.9:351.74](477)

Ольга Вікторівна ГОРБАЧОВА,
кандидат соціологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6296-736X;
Оксана Володимирівна ПЛАТКОВСЬКА,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Безпека в людському суспільстві сприймається як благо та найвища гуманна цінність. Нагальні ризики економічного, політичного, соціального, природного та іншого характеру загрожують публічній безпеці і порядку, а в деяких випадках й національній безпеці держави загалом, що потребує створення наукового підґрунтя забезпечення публічної безпеки і порядку, яке відповідає викликам сьогодення. Питанням забезпечення публічної (громадської) безпеки присвячені доробки В. Авер'янова, М. Ануфрієва, О. Бандурки, Ю. Битяка, С. Жили, І. Зозулі, Д. Мулявки, О. Подоляки, С. Стеценка, В. Фатхутдінова та інших учених. Але основні акценти авторів зверненні до аналізу категорій публічної безпеки і порядку як об'єктів правової охорони. Дотепер мало дослідженою й практично не представленою у сучасній спеціальній літературі залишається ця сфера поліцейської діяльності у термінах психології безпеки.

Загалом психологія безпеки – це відносно молода галузь психологічної науки, яка вивчає соціопсихологічні явища та процеси, що виникають у ситуації небезпеки. Вона сформувалася на перетині дисциплін: загальної та соціальної психології, психології та психофізіології праці, екстремальної психології, екологічної психології, а також загальної теорії безпеки, соціології, психіатрії тощо. У тлумачних словниках «безпека» (від лат. securitas) визначається як свобода від страху і від ворожого стороннього впливу. М. Зеленков наголошує, що «безпека як стан збереження, надійності припускає підтримку певного балансу між негативною взаємодією на суб'єкт його навколишнього середовища і здатністю суб'єкта подолати цей вплив або власними ресурсами, або за допомогою відповідних спеціально для цього створених органів або механізмів» [1]. Отже, психологічні аспекти забезпечення публічної безпеки й порядку мають два спрямування: 1) психологія безпеки у системі «людина – середовище існування»; 2) психологія забезпечення публічної безпеки та порядку уповноваженими суб'єктами, зокрема поліцією як провідним з них у цій сфері.

Психологічна безпека середовища – це стан середовища, вільний від загроз природного, соціального або техногенного характеру, що сприяє задоволенню основних потреб людей у процесі їх життєдіяльності. Є. Ільїн вказує, що під небезпекою мають на увазі як сам шкідливий фактор (джерело небезпеки), так і можливість (ймовірність) звершення в перспективі несприятливого результату для кого-небудь або чого-небудь [2, с. 13]. Загалом можна виділити наступні види небезпеки: 1) потенційна небезпека – виражається в розумінні індивідом загроз, що виходять від стану об'єктів навколишнього середовища або людей з асоціальною поведінкою, з проявами рис характеру агресивності, жорстокості, грубості тощо; 2) уявна небезпека – розкривається в тому, що реально загроза відсутня, але у конкретної людини створений вигаданий образ небезпечної ситуації і відповідний цьому образу план дій; 3) спровокована небезпека – характеризується віктимною поведінкою жертви; 4) реальна небезпека – проявляється у вигляді об'єктивно існуючої загрози фізичному або психічному здоров'ю людини. Небезпека, таким чином, виступає як властивість системи, що включає в себе потенційних жертв і загроз для них. В свою чергу, психологічна безпека особистості проявляється в її здатності зберігати стійкість в середовищі з певними параметрами, у тому числі і з психотравмуючої впливами, в опорності деструктивним внутрішнім і зовнішнім впливам.

Публічна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів об'єктів безпеки (особистості, суспільства, держави) від загроз і небезпек соціального, природного або техногенного генезису, а також здатність суб'єктів забезпечення безпеки приймати заходи щодо попередження їх виникнення та усунення негативних наслідків шляхом встановлення, реалізації та дотримання

© Горбачова О. В., Платковська О. В., 2017

правових норм. Законодавством визначено Національну поліцію України як центральний орган виконавчої влади, що служить суспільству шляхом надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, а отже, є провідним суб'єктом такої діяльності. Загалом усі поліцейські повноваження повністю або частково спрямовані на забезпечення публічної безпеки в широкому розумінні цього поняття, тобто створення таких умов, за яких громадяни будуть не тільки захищені від протиправних посягань та інших видів небезпек (стихійних лих, надзвичайних станів тощо), а й зможуть на належному рівні реалізовувати свої права.

З іншого боку, небезпека (як статистична ймовірність настання певних негативних наслідків) та ризик (як суб'єктивне уявлення людини про ймовірність настання небажаних для неї наслідків) – невід'ємні складові професійної діяльності працівників поліції, що обумовлює потребу належного психологічного супроводу діяльності інституту поліції. Він має бути спрямований не тільки на підвищення її ефективності (знання форм, методів і засобів професійної психології, змісту та сфери застосування спеціальних психологічних знань в процесі виконання завдань з охорони публічного порядку, психологічних технологій та закономірностей професійного спілкування у психологічно складних й напружених ситуаціях забезпечення публічної безпеки, методичних засад й технологій підтримання особистої безпеки тощо), а й розвиток особистості її суб'єкта (самовдосконалення й розвиток професійно значущих якостей, вміння планувати та здійснювати професійну діяльність з охорони публічного порядку, володіти методами візуальної психодіагностики, навичками діагностики поведінки особи, яка знаходиться у небезпечному або зміненому стані, прийомами психологічного впливу та навичками взаємодії з об'єктами професійної діяльності тощо). Перший напрям – спрямований на створення належних психологічних умов діяльності інституту поліції, його підрозділів, служб та персоналу, забезпечення ефективного використання наявних сил і засобів; другий – поширюється на сферу психологічної безпеки особистості працівника поліції.

За таких обставин особливої актуальності набуває завдання подальшого аналізу практики діяльності Національної поліції, її окремих підрозділів й працівників, діяльність яких, зокрема, спрямована на забезпечення публічної безпеки і порядку, вивчення впливу умов професійного середовища на їх психіку, що дозволить удосконалити методологію й методи їх психологічної підготовки, оптимізувати механізм виявлення й профілактики психічних захворювань, визначити ефективні шляхи професійної мотивації й підвищення рівня відповідальності при командній формі організації охорони порядку і безпеки на закріпленій ділянці тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Соціально-спихологічні проблеми безпеки людини. URL: http://stud.com.ua/25091/psihologiya/sotsialno_psihologichni_problemi_bezpeki_lyudini (дата звернення: 08.11.2017).
2. Ильин Е. П. Психология риска. СПб. : Питер, 2012. 267 с.

Одержано 09.11.2017

УДК 159.9

Наталія Олександрівна ГОРОБЕЦЬ,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2731-9682;
Лариса Леонідівна ДВОРНІЧЕНКО,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології Сумського державного
педагогічного університету ім. А. С. Макаренка

ПРОФЕСІЯ «ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ» ЯК ПРИМУС І ПОКЛИКАННЯ

Глобалізація безробіття на ринку інтелектуальної праці обумовлює дуже жорстку конкуренцію і, як наслідок, формування нового типу професіоналу – над професіоналу, тобто спеціаліста дуже високої компетентності, з одного боку, і спеціаліста у досить широкому спектрі питань, або фахівця високого рівня «на стику» професій, з іншого.

© Горобець Н. О., Дворніченко Л. Л., 2017

Відсутність стабільності у житті людини суспільства ризику, невпевненість у завтрашньому дні, страх втрати роботи та інші обставини реалій працевлаштування юристів у нинішній Україні формують нове кліше професійного вибору поліцейського. З однієї сторони з'являється потреба у нових професіях (патрульна поліція, кіберполіція, віртуальна поліція тощо), з іншої – відбувається зміна традиційних стереотипів, щодо престижності та суспільної значущості професії. У зв'язку з цим відбувається зміна образу професії поліцейського у свідомості людей.

Донедавна ідеальний образ поліцейського-професіонала був пов'язаний з професійними досягненнями, де сам образ завжди мав високий ступінь конкретності – добрий, справедливий, законослухняний міліціонер (дядя Стьопа), який був героєм і прикладом для наслідування серед підлітків і дорослих.

У наш час ідеальний образ професіоналу замінюється ідеальним образом життя який супроводжує ту чи іншу професію. Така невизначеність ціннісних уявлень про світ професій примушує людину обирати не професію, а бажаний образ життя, який можна досягти за допомогою професії, зокрема поліцейського.

Якщо раніше, майбутня професія поліцейського обиралася за покликанням та визначалася здібностями й інтересом до цього виду діяльності, то професійне самовизначення сучасної української молоді все далі більше визначається моделлю бажаного майбутнього життя, яка переважно орієнтована на швидке досягнення добробуту. Молода людина, здійснюючи професійне самовизначення, натикається на ризик того, що професія із покликання перетворюється на примус. Показово, що саме у суспільствах дефіциту частіше за все порушується баланс між професійним покликанням особистості та видом професійної діяльності. За таких обставин досить часто молодь знаходиться у стані фрустрації.

Кваліфікована тривала праця за професією, є основою життя людини. Сучасні вчені (Е. Ф. Зеєр, Є. О. Клімов, В. Г. Макушин, М. С. Пряжніков, та ін.) підкреслюють у визначенні професії обов'язковість певних знань, навичок, наявність спеціальних здібностей та розвиток професійно важливих якостей особистості. Отже, чи завжди людина обирає те, що «визнається нею самою за професію»? Що є основою вибору примус чи покликання?

Відповідь на ці запитання потребує аналізу факторів, що впливають на мотивацію вибору, як на суспільному, так і індивідуально-особистісному рівнях.

Сучасне суспільство характеризують як суспільство добробуту, суспільство споживання, визначальним принципом якого є принцип ненажерливості, що розкривається через глобальну жадобу. Але з такими ціннісними уявленнями небезпечно жити. Жадоба відкидає усяку міру накопичення і зносить кордони [1, с. 24]. Той, хто заохотився до споживання вже не знає слова «досить». Крім того, широко розповсюдженою установкою людини суспільства споживання є «вміння влаштуватися у житті», що орієнтує людину на зовнішні досягнення життєвого успіху такі як гроші та влада. Виходячи з цього особливого значення набувають професії, які зможуть це забезпечити. До цих професій на сьогодні входить і професія поліцейського. Слід додати, що Україна є унікальною державою у сенсі того, що країною економістів та юристів її називали ще до кризи. Не дивлячись на те, що за даними журналу «Fores Club» та Центру політичних та економічних досліджень ім.Розумкова (за даними журналу Фокус) фінансові та юридичні послуги серед перспективних галузей економіки знаходяться на восьмому та дев'ятому місці відповідно. Але досі ці професії є найпрестижнішими в уяві більшості молодих українців.

Слід зазначити, що виділяють три світоглядних підходи: це робота заради грошей; робота, як будування своєї кар'єри; і робота-покликання. Розглядаючи перший підхід М.Боришевський пише: «праця, яка сприймається людиною лише як засіб збагачення, накопичення, спричиняє виникнення у людини таких негативних рис як егоїзм, прагнення до наживи, здирництво, скнарість, намагання домогтися успіху у праці будь якою ціною. Отже, праця, яка не момивована моральним, гуманістичним сенсом, може стати соціально небезпечною, завдати шкоди самій людині, іншим людям, суспільству» [2, с. 55]. Тут доречно згадати відому фразу М.Вебера: «або жити «для» політики, або жити «за рахунок» політики». Інакше кажучи, праця лише заради грошей, навіть орієнтована на успіх, не тільки не сприяє формуванню у особистості відчуття щастя та задоволеності власною долею, але й може спричинити відчуття втрати сенсу життя, яке буде мати негативні впливи на стан психічного і фізичного здоров'я поліцейського.

Найбільш привабливою й адекватною у сучасному світі є модель професійної реалізації. Кожен крок професійного зростання поліцейського підвищує авторитет особистості в очах оточуючих і надає все більші можливості. Щоправда, така модель професійної реалізації, хоча є більш м'якою ніж перша, але містить в собі ризики апатії.

Найбільш цікавою для професії поліцейського є праця як покликання. Ця модель професійної реалізації особистості викликає досить гострі дискусії між вченими і пересічними громадянами. Працю за покликанням називають самореалізацією, самоактуалізацією.

Людина, яка віддає себе служінню чомусь більшому ніж власна вигода, – є ідеальною моделлю професії поліцейського, оскільки її специфіка вимагає від поліцейського самопожертви, ризику власним життям і здоров'ям заради інших, що не може бути в пріоритеті у тих, хто орієнтований на збагачення, задоволення власних потреб. Така робота принесе задоволення незалежно від оплати та просування по кар'єрних сходинках. Навіть якщо людині не платять, або не підвищують посади вона все одно працює. Тож саме праця за покликанням є тим чинником що надає людині сенс у житті, відчуття задоволеності і щастя, але і несе в собі певні ризики у професії поліцейського. Часті самопожертви (відпочинком, сім'єю, власними потребами), висока ступінь відповідальності, суспільна значимість професії часто призводить до професійного вигорання поліцейського.

Ця професія як ніяка інша яскраво проводить межу між примусом і покликанням. Той хто хоч раз у житті зустрічав людину яка виконує свої обов'язки по примусу не має сумніву в необхідності дослідження здібностей, формування і розвитку покликання людини.

Вибір професії за покликанням не тільки допоможе краще засвоїти ази професії поліцейського, розвинутися та самореалізуватися, але й у будь-якому суспільстві надасть можливість бути затребуваним.

Підсумовуючи, можна зробити висновок що професія це той фактор, який суттєво впливає на якість життя сучасної людини і визначає необхідність принципових змін не тільки в освітній парадигмі професійного навчання та виховання, але й формування принципово нової системи профорієнтації: її основної мети, засобів та форм організації, можливостей прогнозування перспектив майбутнього життя.

Список бібліографічних посилань

1. Höhler G. Jenseits der Gier. Vom Luxus des Teilens. Berlin : Ulstein Buchverlag, 2005. 287 s.

2. Боришевский М. Й. Соціально-психологічна сутність та ґенеза духовності особистості. *Проблеми загальної та педагогічної психології.* 2009. Т. XI, ч. 5. С. 50–59.

Одержано 07.11.2017

УДК 159.9

Наталія Володимирівна ГРЕСА,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0517-4822;
Яна Ігорівна КАРНАУХ,
слухач магістратури факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЛЬ КОПІНГ-ПОВЕДІКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Проблема вдосконалення професійної підготовки майбутніх поліцейських у вищих учбових закладах дуже актуальна для сучасної України, яка переживає певні соціально-економічні зміни. В умовах законодавчих і організаційних змін професія поліцейського продовжує залишатися однією з самих затребуваних, що потребує підготовку фахівця високої кваліфікації, який володіє не лише набором професійних знань, але і психологічно підготовлений до професійної діяльності. Суть і зміст психологічної підготовки в умовах реформування МВС України проявляються в засобах підтримки психологічного здоров'я майбутніх поліцейських та профілактики їх особистісних деформацій. У сучасному світі професійна діяльність поліцейських протікає в екстремальних умовах і зазнає впливу різних стрес-факторів. Діяльність працівників поліції здійснюється в умовах підвищеної небезпеки і характеризується негативним впливом на них цілою низкою несприятливих, дискомфортних і загрозливих факторів, які, за певних обставин, провокують не тільки розвиток нервово-психічних розладів, але і спричиняють

© Греса Н. В., Карнаух Я. І., 2017

загрозу життю [4, с. 94]. Збереження або підвищення стресостійкості особистості пов'язане з пошуком, збереженням і адекватним використанням ресурсів, що допомагають їй в подоланні негативних наслідків стресових ситуацій. Особливу категорію ресурсів стресостійкості представляють характер і способи подолання стресових ситуацій – стратегії і моделі копінг–поведінки або копінг – стратегії.

Проблема співволодіння особистості з важкими життєвими ситуаціями виникла в психології в XX століття. У зарубіжній психології вивченням різних аспектів копінг-поведінки займалися Н. Хаан, Р. Лазарус і С. Фолкман, Р. Моуз та інші. Так, наприклад, Н. Хаан трактує як специфічний его – механізм, до якого людина вдається з метою позбавлення від внутрішньої напруги. Р. Моуз, визначає «coping» в термінах рис особистості – як відносно постійну схильність відповідати на стресові події певним чином. Р. Лазарус і С. Фолкман вважають, що «coping» повинен розумітися як динамічний процес, специфіка якого визначається не тільки ситуацією, але і стадією розвитку конфлікту, зіткнення суб'єкта із зовнішнім світом [3, с. 11–15]. У психології поняття «копінг поведінка» розглядали такі учені як Л. І. Анциферова, В. А. Бодров, Р. М. Грановська, А. В. Лібін, А. В. Лібіна, С. К. Нартова-Бочавер, І. М. Нікольська Н. Є. Водопьянова та інші [1].

Проблема стресу та копінг – поведінки в професійній діяльності співробітників правоохоронних органів досить добре освітлена в сучасній літературі (А. П. Шихова, Є. М. Пономаренко, В. І. Солдатов, І. Б. Лєбєдєв, М. М. Калашникова, В. Ю. Рыбников, Л. І. Вассерман, П. М. Кога та Є. С. Молчанова та інші). Зараз в Україні проблеми копінг-поведінки у професійній діяльності досліджують О. І. Склень О. Є. Самара, З. А. Сивогракова, М. В. Кожанова, Я. А. Плужник, І. О. Корнієнко, Л. А. Колесніченко, А. В. Якимчук, Г. В. Чухраєва, В. В. Доценко, М. М. Дідух, А. В. Колчигіна, А. Є. Левенець та інші.

Під поняттями «подолання стресу» і «копінг-поведінка» розуміються різноманітні форми активності людини, що охоплюють усі види взаємодії суб'єкта із завданнями і проблемами зовнішнього або внутрішнього плану. Подолання вступає в дію не тільки в тих випадках, коли складність завдання перевищує можливості звичних реакцій, робить недостатнім нормативне пристосування, вимагає нових ресурсів, але й при необхідності змінити поведінку у важких життєвих ситуаціях, при хронічному впливі стресорів і негативних повсякденних подіях. Подолання, як правило, націлене на пошук шляхів зміни взаємозв'язку між суб'єктом і умовами зовнішнього середовища або на зниження його емоційних переживань і дистресу; воно проявляється на когнітивному, емоційному й поведінковому рівнях у формі різних стратегій протидії стресогенним факторам або стресовим реакціям. «Копінг» – це індивідуальний спосіб взаємодії із ситуацією відповідно до її власної логіки, значущості в житті людини і її психологічних можливостей.

Психологічне призначення копінгу полягає в тому, щоб якнайкраще адаптувати людину до вимог ситуації, даючи можливість опанувати її, послабити або пом'якшити ці вимоги, намагатися уникнути або звикнути до них і таким чином погасити стресову дію ситуації. Тому головні завдання копінгу – забезпечення й підтримання благополуччя людини, фізичного й психічного здоров'я та задоволеності соціальними відносинами [2, с. 24].

В цілому у професійній діяльності поліцейських має бути сформована конструктивна копінг-поведінка, яка дозволяє завжди адекватно реагувати на стресове роздратування. В процесі професійної підготовки майбутніх поліцейських потрібно формувати систему уявлень про основні психологічні механізми і закономірності опанування зі стресом, а також придбання практичних навичок використання проактивних копінг-стратегій, формування професійно-психологічної стійкості і мобілізації внутрішніх ресурсів особистості в цілях ефективного управління своєю поведінкою в напружених ситуаціях майбутньої професійної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Водопьянова Н. Е. Психодиагностика стресса. СПб. : Питер, 2009. 336 с.

2. Родіна Н. В. Психологія копінг-поведінки: системне моделювання : дис. … д-ра психол. наук : 19.00.01. Київ, 2013. 477с.

3. Характеристика защитно-совладающего стиля поведения врачей-психиатров и врачей хирургических специальностей // Актуальные проблемы клинической психологии и психофизиологии. СПб., 2004. С. 1–15.

4. Чухраєва Г. В Стреси та дистреси в психологічній діяльності працівників поліції. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія».* 2016. Вип. 59. С. 94–97.

Одержано 08.11.2017

УДК 351.746.1

Лілія Миколаївна ГРИШКО,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0347-1118

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПІДГОТОВКА ПРАВООХОРОНЦІВ

Для майбутніх правоохоронців вміння розкривати зміст прав та свобод, закріплених Конвенцією про захист прав і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція), з огляду на подальшу європейську інтеграцію та розбудову демократичної, правової держави, є дуже важливим. Європейська інтеграція України вимагає підготовки високопрофесійних кадрів, які б забезпечували захист прав та свобод людини, передбачених та Конвенцією.

Водночас, не менш важливим є вивчення практики Європейського Суду з прав людини. У відповідності до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» практика Суду визнається джерелом права. З часу ратифікації Конвенції існує чимало проблемних питань щодо виконання Україною взятих на себе зобов'язань.

У відповідності із листом Урядового Уповноваженого у справах Європейського Суду з прав людини (далі – Урядовий Уповноважений) «Подання щодо вжиття заходів загального характеру, необхідних для виконання рішень Європейського суду з прав людини, що набули статусу остаточного у І кварталі 2017 року» від 05.04.2017 р. № 3785/4/9-17, звертається увага на порушення окремих статей Конвенції. Для правоохоронців важливим є додержання у професійній діяльності статей Конвенції. Так, Урядовий Уповноважений звертає увагу на порушення ст. 3 Конвенції «Заборона катувань», у відповідності до якої, нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

До обставин, що призвели до порушення статті 3 Конвенції відповідно до Рішень ЄСПЛ є: непроведення органами влади вчасного та ретельного розслідування скарг заявника на нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження; непроведення ефективного розслідування скарг заявника на жорстоке з ним поводження працівників міліції; неналежні умови тримання заявників під вартою та ін. Наприклад, у справі «Леонов проти України», розглянувши скаргу заявника ЄСПЛ зазначив, що не зважаючи на вказівку суду провести розслідування скарги заявника на жорстке з ним поводження слідчі органи обмежились формальною перевіркою проведеною із порушеннями.

Для вирішення встановлених Європейським судом проблем Урядовий Уповноважений з поміж іншого пропонує вищим навчальним закладам систематично проводити для своїх працівників навчально-освітні заходи з питань вивчення Конвенції та практики Європейського суду, зокрема щодо дотримання стандартів ефективного розслідування скарг на жорстоке поводження.

Для вирішення встановлених ЄСПЛ проблем з позиції Урядового Уповноваженого, Міністерству внутрішніх справ України та Національній поліції України необхідно забезпечувати неухильне дотримання працівниками Національної поліції обов'язків щодо проведення ефективного розслідування скарг осіб на жорстоке поводження, зокрема й приватних осіб, відповідно до мінімальних критеріїв ефективності розслідування з огляду на практику Європейського суду та відповідно до положень Конвенції; довести до відома працівників органів внутрішніх справ всіх рівнів висновки Європейського суду у цих справах.

Щодо порушення статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканість) Обставини, що призвели до порушення статті 5 Конвенції: незаконне тримання під вартою заявника (справи Долганін, Хамроєв); непроведення органами влади з необхідною ретельністю екстрадиційної перевірки (справа Хамроєв); тривале та необґрунтоване тримання заявника під вартою (справи Ігнатов, Костейчук, Кулік); у справі Ігнатов національні суди не розглянули будь-яких альтернативних триманню під вартою заходів, а також мав місце надмірно тривалий розгляд національними судами клопотань заявника про звільнення; недослідження судами

© Гришко Л. М., 2017

належним чином питання законності тримання заявника під вартою під час розгляду його клопотань про звільнення (справа Леонов).

Для вирішення встановлених Європейським судом проблем Урядовий Уповноважений пропонує Міністерству внутрішніх справ та Національній поліції України забезпечити неухильне дотримання та ефективне застосування органами Національної поліції положень чинного законодавства, Конвенції та практики Європейського суду щодо затримання та тримання особи під вартою, зокрема і у зв'язку з екстрадиційним арештом, а також ретельний розгляд скарг осіб про неправомірне позбавлення їх свободи.

Такі приклади свідчать про істотні порушення прав та свобод людини, тими, хто має попереджувати їх порушення та забезпечувати їх захист.

Отже, задля зменшення порушення прав та свобод, передбачених цим міжнародним документом необхідно, щоб майбутні правоохоронці навчилися тлумачити застосовувати норми Конвенції та вміло застосовували у практичній діяльності прецедентну практику ЄСПЛ.

Одержано 09.11.2017

УДК 378

Павло Михайлович ГУЛЬТАЙ,
кандидат юридичних наук, прокурор відділу процесуального керівництва при провадженні досудового розслідування територіальними органами поліції та підтримання державного обвинувачення управління нагляду у кримінальному провадженні прокуратури області Харківської області

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ СЛІДЧИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Протягом 2014–2015 років відбулась низка концептуальних змін в принципах діяльності та структурі органів й підрозділів системи МВС. З 4 липня 2015 року в Києві почали працювати новостворені підрозділи патрульної поліції, котрі протягом року були запущені в 32 містах України, особовий склад цих підрозділів налічує більше 13 тисяч поліцейських. 93 % нових патрульних раніше ніколи не працювали в міліції. Їх відібрали на основі великого конкурсу, вони пройшли навчання протягом лише трьох місяців.

2 липня 2015 року був прийнятий парламентом, а 7 листопада вступив в дію Закон України «Про Національну поліцію». Кабінетом Міністрів 26.10.2015 за № 878 затверджено Постанову «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України». Ці нормативні документи кардинально змінили структуру управління поліцією.

Натомість, у всій структурі слідчий апарат продовжує займати виключно важливе місце в системі державних правоохоронних органів, у тому числі Національної поліції України, оскільки саме він безпосередньо пов'язаний зі здійсненням кримінального переслідування осіб, які скоїли злочини.

Діяльність слідчого є одною з основних ланок в складному процесі установлення об'єктивної істини в досудовому розслідувані. На даний час, в умовах стрімкого збільшення кількості кримінальних правопорушень, збільшення ступеня їх організованості, застосування все більш складних, витончених способів злочинних діянь, їх ефективне розкриття та розслідування стане фактично неможливим без наукового забезпечення слідчої діяльності,

Під час навчання майбутніх слідчих формування навичок їхнього професійного мислення має базуватися на використанні методів логіки, психології та прийомів теорії ігор, інформаційного моделювання тощо. Само ж навчання професійному (криміналістичному) мисленню, як наголошує М. П. Яблоков, повинно мати етапний характер. Спочатку на основних заняттях має бути здійснено теоретичний розбір сутності окремих прийомів криміналістичного мислення. Після цього вивчення кожної окремої теми повинно супроводжуватися розв'язанням відповідних розумових завдань [7, с. 81];

Правоохоронна практика засвідчила, що успішну боротьбу зі злочинністю можуть здійснювати лише всебічно професійно підготовлені працівники.

© Гультай П. М., 2017

В криміналістичній літературі неодноразово ставились питання про необхідність створення особливої моделі спеціаліста слідчого працівника, необхідного пошуку нових підходів в процесі професійної підготовки слідчих [1, с. 64].

Професійна майстерність слідчого прямо залежить від рівня організації підготовки, що передує початку його практичної діяльності й супроводжує навчання в системі вдосконалення й підвищення кваліфікації. На сьогодні, важливе місце в системі підготовки слідчих для Національної поліції України посідають спеціальні юридичні вищі навчальні заклади системи МВС, серед яких також Харківський національний університет внутрішніх справ. У їхніх стінах відбувається формування й розвиток особистості слідчого. Ці процеси повинні мати цілеспрямований, систематичний і організований характер. Криміналістичній підготовці слідчого присвячені роботи О. О. Алексєєва, В. Д. Берназа [2, с. 134–143], В. П. Бахіна, Н. С. Карпова [3, с. 19–27], А. В. Іщенко, А. Б. Марченко [4, с. 109], Н.І. Клименко [5, с. 57], С. А. Шейфер [6, с. 95–99], М. П. Яблокова [7, с. 73–82] та інших. Однак не всі проблеми цієї діяльності висвітлені.

Точаться суперечки про оптимальне співвідношення теоретичних та застосовних знань у викладанні криміналістики, об'єм тих навичок та вмінь, які мають бути отримані слідчим в стінах вищого навчального закладу, раціональному використанні різноманітних засобів навчання та контролю знань. Однак, дотепер ці та інші проблеми, пов'язані з професійною підготовкою слідчих не отримали належного дослідження та дозволу на використання. Багато пропозицій про зміну учбового процесу, а саме, викладання криміналістики, проголошуються без особливого вивчення та аргументації.

Список бібліографічних посилань

1. Попова К. В. Криминалистическое содержание профессиональной подготовки следователей органов внутренних дел : дис. … канд. юрид. наук. СПб., 2002. 185 с.

2. Алексєєв О. О., Берназ В. Д., Садченко О. О. Сучасні проблеми криміналістичної підготовки слідчих (за матеріалами анкетування). *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ.* 2002. № 4. С. 134–143.

3. Бахин В. П., Карпов Н. С. Современные проблемы криминалистической подготовки. *Вестник криминалистики.* 2003. Вып. 2 (6). С. 19–27.

4. Іщенко А. В., Марченко А. Б. Слідчі помилки: сутність, методи дослідження та шляхи запобігання : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Є. О. Дідоренка, 2010. 216 с.

5. Клименко Н. И. Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовки следователя : учеб. пособие. Киев : Вища шк., 1990. 103 с.

6. Шейфер С. А. Учет следственных ошибок – важный фактор подготовки следственных кадров в ВУЗе // Проблемы повышения уровня подготовки специалистов для работы в органах предварительного следствия : тезы всесоюз. совещ.-семинара органов предварительного следствия и заведующих кафедрами криминалистики ВУЗов, Ленинград, 13–14 нояб. 1990 г. Л., 1991. С. 95–99.

7. Яблоков Н. П. Основные проблемы преподавания криминалистики в современных условиях // Модели преподавания криминалистики: история и современность : сб. науч. тр. / под ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепитько. Харьков : Апостиль, 2014. С. 73–82.

Одержано 03.11.2017

УДК 351.74(477)

Микола Ярославович ГУЦУЛЯК,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

ПРО ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ ДО 2010 РОКУ

Беззаперечним є той факт, що позбавившись статуту «міністерства міліції», Міністерство внутрішніх справ України набуло статусу проєвропейського відомства, діяльність якого направлена винятково на координацію діяльності окремих органів та установ, які реалізують

© Гуцуляк М. Я., 2017

політику у сфері протидії злочинності, підтримання публічного безпеки та порядку, надання поліцейських та адміністративних послуг. Безумовно роль МВС України, на сьогоднішній день, полягає у створенні та налагодженні чіткої та злагодженої системи взаємодії між усіма суб'єктами протидії та боротьби зі злочинність, акумулювання професійних зусиль підпорядкованих органів і підрозділів на захист прав та законних інтересів громадян, забезпечення громадського безпеки та правопорядку, відновлення порушених конституційних гарантій тощо.

Однак, як показують реалії сьогоденні, з моменту внесення змін, особливо в частині структури МВС, розмежування політичних та професійних функцій відомства, і надалі виникає ряд питань, які потребують подальшої трансформації та правового впорядкування, зокрема:

Проектом «Стратегії розвитку системи МВС до 2020 року» (далі – Стратегія) закріплено, що основні потреби і належне функціонування системи МВС забезпечують відомчі вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання, заклади охорони здоров'я, підприємства, науково-дослідні експертно-криміналістичні центри та наукові установи [3].

Враховуючи той факт, що здебільшого, діяльність вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання спрямована на підготовку фахівців власне для органів та підрозділів Національної поліції, на наше переконання, вищі навчальні заклади повинні бути включені до системи Національної поліції, а не МВС України, так як з моменту реорганізації до сьогоднішнього дня, як показує практика, виникає більше питань, ніж відповідей, а саме:

– залишається незрозумілим, як в нормативному визначенні, так і за змістом правового статусу, роль атестованих працівників, які заміщують посади науково-педагогічних працівників відомчих вишів?,

– введено в практику поняття «поліцейський у розпорядженні»….., який де-юри позбавлений практично всіх повноважень поліцейського…., так як немає елементарного – документу, який посвідчує статус поліцейського (службове посвідчення, нагрудний знак поліцейського) [2, с. 10, 46, 48, 60–61]. У зв'язку із цим виникає питання: а на якій підставі взагалі «поліцейських у розпорядженні» залучають до несення служби, забезпечення правопорядку під час масових заходів, як вони отримують вогнепальну зброю і що цікаво – де?, в цивільній установі системи МВС?. Такий стан речей, при першій же форсмажорній обставині, буде тільки на користь адвокатської спільноти і контролюючих органів, а не «відрядженого поліцейського». Окрім цього, на сьогоднішній час, нормативно не врегульоване питання придбання, зберігання та використання для навчально-тренувальних стрільб набоїв закладами із специфічними умовами навчання. Зазначені прогалини виникли з часу внесення останніх змін до наказу Міністерства внутрішніх справ України від 21 серпня 1998 року № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів», адже навчальні заклади із специфічними умовами навчання системи МВС не відносяться до структурних підрозділів Національної поліції» [1];

– також породжує занепокоєння законодавче обмеження окремих гарантій «відряджених-поліцейських», особливо в частині просування по службі, переведення, отримання чергового спеціального звання, реалізації права на пенсійне забезпечення тощо. З 06.11.2015 р., з моменту набрання чинності Закону України «Про національну поліцію» жоден працівник, який пройшов атестацію і продовжив службу у «цивільному відомстві системи МВС» не отримав чергового звання, а та категорія працівників, які досягнули вислуги років для оформлення пенсії змушені були переводитись в територіальні ГУНП, бо в іншому випадку «залишались при своїх інтересах», обґрунтувати такий стан речей, в площині закону важко [2, с. 60].

У п. 1 розділу 3 (стор. 3) Стратегії акцентовано увагу на тому, що забезпечення дотримання прав людини і основних свобод як ключової цінності в діяльності органів системи МВС; реалізації органами системи МВС своїх функцій, керуючись потребами людини.

Враховуючи задекларовані в «Стратегії» цілі, а саме: створення безпечного середовища для існування та розвитку вільного суспільства через формування та реалізацію державної політики у сфері внутрішніх справ, діяльність МВС, повинно базуватись, в першу чергу, на здійсненні та координацію діяльності основного органу у сфері внутрішніх справ – Національну поліцію, адже власне цей орган виконавчої влади реалізовує зазначені напрями державної політики і саме за

результатами діяльності структурних підрозділів Національної залежить як громадська безпека, та і в цілому правопорядок в державі.

Пунктом 3 розділу 3 (стор. 3) Стратегії задекларовано тісну співпрацю з територіальними громадами і суспільством у цілому; створення механізмів партнерства з інститутами громадянського суспільства тощо [3].

Константою виступає той факт, що діяльність будь-яких органів державної влади в правовій державі, особливо правоохоронних органів, повинна здійснюватись в умовах очевидності та за обставин реальної можливості участі в процесі контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень, представників різного роду громадських інституцій (об'єднання громадян, спілки, представники органів місцевого самоврядування тощо). Тому Ми, вважаємо, що прозорості і об'єктивності як реформ загалом, так і успіхів всієї діяльності зокрема, можна добитись винятково у випадку, впровадження дієвого важеля-контролю – громадськість, у формі обов'язково залучення їх до процесу реалізації різного роду проектів, експериментів, атестації, переатестації як держслужбовців, так і працівників Національної поліції.

Також у Стратегії (п. 3 розділу 4 (стор. 5) визначено, що забезпечення безпеки дорожнього руху у сфері компетенції органів системи МВС України, у тому числі шляхом підвищення ролі превентивних заходів, розвитку підрозділу Національної поліції для обслуговування доріг міжнародного і національного значення, упровадження фіксації порушень правил дорожнього руху в автоматичному режимі;

Враховуючи сумну статистику дорожньо-транспортних пригод, які спричинили тисячі смертей, особливо за останні роки. До прикладу, в період з 01.01.2017 по 31.08.2017 в Україні трапилось – 102826 дорожньо-транспортних пригод, в яких загинуло – 1996 чоловік, травмовано – 21957 чоловік[5]. Тому безумовно, що кричущим фактом виступає потреба створення та впровадження дієвого механізму забезпечення безпеки дорожнього руху. Такий стан речей можна досягти шляхом ведення в дію нових підрозділів дорожньої поліції, а також тактичної поліції, діяльність яких буде спрямована на реалізацію комплексу заходів і засобів, що забезпечують умови безпечного дорожнього руху, захист і збереження життя і здоров'я учасникам дорожнього руху, а також, захист і збереження довкілля та майна. Адже, як показує практика, не завжди миттєві реформаторські рішення, без узгодження та впорядкування на практиці, призводять до позитивного результату… *мова йде принаймні про ліквідацію стаціонарних постів на дорогах міжнародного та національного значення, відсутність на автошляхах патрулів дорожньої поліції, формальний підхід до системи фото – і відео фіксації порушень ПДР.* Щодо останнього, в окремих джерелах зазначено, що причиною «замороження» процесу *відео фіксації порушень ПДР* на практиці є, в першу чергу, потреба у виділенні на реалізацію проекту великих коштів з державного бюджету (1 млрд $ США) та відсутність законодавчої ініціативи з боку Верховної Ради [6].

За п. 3 розділу 5 (стор. 6) визначена потреба упровадження інституту кримінальних проступків і нових процесуальних форм для підвищення ефективності досудового розслідування

На жаль, незважаючи на численні спроби, як зі сторони науковців, так і законодавця, до сьогоднішнього дня визначити правову природу, сутність, зміст та нормативно закріпити інститут кримінального проступку в українське законодавство, особливо кримінальне, так і не вдалося. Ті спроби, які закріплювались у формі законопроектів, (наприклад № 10126, 10146, 1202, 3438, 2897), були «успішно» відхилено[4]. Тому виникає нагальна потреба, власне під час опрацювання нових законопроектів залучити саме фахівців у галузі, які в подальшому будуть виступати безпосередніми виконавцями закріплених понять (прокурори, слідчі, судді тощо), а не тільки авторів пропозицій та профільного комітету ВРУ… Більш як переконані, що якщо до процесу підготовки законопроекту по впровадженні інституту кримінальних проступків в кримінальне законодавство України і надалі буде формальний підхід – ідея приречена на забуття або очевидні прогалини та проблеми під час їх застосування на практиці.

І на завершення п. 3 розділу 5 (стор. 6) зміст якого визначає напрямок підвищення професіоналізму працівників органів системи МВС щодо використання форм і методів оперативно-розшукової діяльності;

Враховуючи рішучі кроки МВС, в тому числі і в частині реалізації Європейської практики боротьби зі злочинністю, інтегрувати роками адаптовані і провірені практикою положення сусідів-партнерів є доволі складним процесом. Власне з цією метою задля набуття працівником здатностей виконувати додаткові професійні завдання та обов'язки, розширювати і

поглиблювати раніше здобуті професійні знання, вміння і навички в межах спеціальності за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем. З цією метою було б досить дієвим кроком, власне налагодження злагодженої системи організації підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників оперативних підрозділів, як на базі відомчих закладів із специфічними умовами навчання, так і за кордоном в межах програми обмін досвідом.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до наказу МВС від 21.08.98 № 622 : закон України // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0673-17 (дата звернення: 09.11.2017)

2. Закон України «Про Національну поліцію», Положення про патрульну службу МВС, Положення про Національну поліцію: чинне законодавство станом на 10 лист. 2015 р.: (офіц.. текст). Київ : Паливода А. В., 2015. 104 с.

3. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року : [проект]. URL: http://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm (дата звернення: 01.11.2017).

4. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків : від 19.05.2015 № 2897 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55214 (дата звернення: 01.11.2017).

5. Статистика аварійності в Україні за 8 місяців 2017 року. URL: http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm (дата звернення: 19.09.2017).

6. У Нацполіції пояснили, чому не працює фотофіксація порушень ПДР. URL: https://www.autocentre.ua/ua/avtopravo/politsiya/v-natspolitsii-obyasnili-pochemu-ne-rabotaet-fotofiksatsiya-narushenij-pdd-358641.html (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 10.11.2017

УДК 37.015.31:172.15:321(477)

Марина Вячеславівна ДЖАФАРОВА,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6203-0027

ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Процеси реформування, які відбуваються зараз в Україні майже в усіх сферах життєдіяльності суспільства безпосередньо впливають на вирішення певних проблем, які виникають в галузі патріотичного виховання та освіти громадян України. Це пояснюється тим, що почуття патріотизму кожна особистість набуває не лише шляхом біологічної спадковості, а й під впливом соціального середовища, морального і громадянського виховання.

Актуальність питання національно-патріотичного виховання студентської та курсантської молоді обумовлюється тим, що формування громадянської позиції молодої особи має полягати в обстоюванні закоренілих для нашого менталітету засад: любові до Батьківщини, товариськості, цінності духовного буття, шанобливого ставлення до держави, народу, нації. Саме в молодому віці прищеплюються моральні цінності та ідеали, формується національна свідомість і самосвідомість, вибудовується готовність до виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів. В. Г. Корицький відмічає, що патріотичне виховання здійснюється насамперед у процесі навчання, де в учнів закладається фундамент глибоких знань, формується світогляд, національна свідомість [1, с. 99].

В сучасних умовах розвитку сфери освіти навчальний заклад будь якого рівня має стати для молоді осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню

© Джафарова М. В., 2017

громадянського миру й злагоди в суспільстві. Вказаний напрямок виховної діяльності, перш за все, повинен бути спрямований на формування у вихованців доброго відношення до своєї крани, національної самосвідомості й гідності, дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій, а також відповідальність за природу рідної країни і потребу зробити свій внесок у долю батьківщини. При цьому, в основу системи національно-патріотичного виховання має бути покладено визнання пріоритету прав людини і засаду зміцнення української державності, як консолідуючого фактора розвитку суспільства, формування патріотизму у середовищі молоді. Як слушно наголошується на сторінках педагогічної літератури, державний патріотизм ґрунтується на остаточній меті нації: побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті; це вищий патріотизм, який базується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості [2, с. 115–116].

Серед всієї різноманітності нормативно-правових актів, які регламентують питання здійснення державної політики у сфері виховання громадянина – патріота України, варто окремо виділити Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, затверджену Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580/201549 [3].

Необхідність реалізації заходів названої Стратегії спрямована на виховання громадянина-патріота України, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань Українського народу.

Відповідно до вказаної Стратегії основними напрямами для досягнення мети запланованих заходів повинно стати: удосконалення нормативно-правової бази стосовно національно-патріотичного виховання дітей і молоді; підвищення ролі української мови як національної цінності; забезпечення належної організації науково-дослідної та методичної роботи у сфері національно-патріотичного виховання; вивчення сучасних виховних систем, технологій і методик у сфері національно-патріотичного виховання, узагальнення та поширення найкращого досвіду у цій сфері; впровадження навчальних дисциплін духовно-морального спрямування як основи формування особистості та підґрунтя для національно-патріотичного виховання; формування єдиних стандартів діяльності у сфері національно-патріотичного виховання та інструментів їх впровадження; підвищення професійної компетентності фахівців у сфері національно-патріотичного виховання, налагодження конструктивної взаємодії між суб'єктами національно-патріотичного виховання; забезпечення умов і підтримки з боку держави для ефективної діяльності інститутів громадянського суспільства у сфері національно-патріотичного виховання; забезпечення оптимальної скоординованої діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання; організація та координація інформаційно-просвітницької роботи у сфері національно-патріотичного виховання; здійснення заходів, спрямованих на підвищення престижу військової служби; упорядкування та вдосконалення системи допризовної військової підготовки, підготовки з військово-облікових спеціальностей; профілактика негативних проявів поведінки, злочинності, наркоманії, алкоголізму серед дітей та молоді шляхом залучення дітей і молоді до участі у заходах із національно-патріотичного виховання; розвиток міжнародної співпраці з державами Європейського Союзу та іншими розвинутими державами, які успішно впроваджують заходи у сфері національно-патріотичного виховання; створення системи ефективного моніторингу у сфері національно-патріотичного виховання.

Реалізація Стратегії забезпечується спільними зусиллями органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства.

Серед індикаторів ефективності реалізації заходів із національно-патріотичного виховання дітей та молоді варто назвати: збільшення відвідуваності дітьми та молоддю закладів, що популяризують культурні та національно-мистецькі традиції Українського народу, а також експозицій музеїв, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України; збільшення чисельності членів громадських об'єднань, діяльність яких спрямована на національно-патріотичне виховання дітей та молоді; збільшення чисельності молоді, готової до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України; збільшення кількості заходів із вшанування героїв боротьби Українського народу за незалежність і територіальну цілісність України.

Список бібліографічних посилань

1. Корицький В. Г. Військово-патріотичне виховання учнів у сучасних умовах. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки.* 2015. № 2 (49). С. 97–100.

2. Вишневський О. Теоретичні основи педагогіки : підручник для студентів. Дрогобич : Відродження, 2001. 268 с.

3. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки : затв. указом Президента України від 13.10.2015 № 580/201549 // База даних «Законондавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015 (дата звернення: 06.11.2017).

Одержано 08.11.2017

УДК 342.9

Олена В'ячеславівна ДЖАФАРОВА,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4201-0218

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Зміни, які відбулись на теренах нашої держави стали підґрунтям для реформування більшості державних інституцій та підходів щодо дотримання прав і свобод людини і громадянина останніми. Ключовим в цьому аспекті стала прийнята Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», якою були закріплені чотири основні вектори розвитку нашої країни, є важливою передумовою впровадження в державі європейських стандартів життя, вихід України на провідні позиції світу, забезпечення на якісно новому рівні прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Одним із таких векторів – є «вектор безпеки», який передбачає цілий комплекс дій правового та організаційного характеру, які як правило відображені в необхідності здійснення певної реформи. Зазначений вектор розвитку нашої держави передбачає здійснення дев'яти самостійних, але при цьому пов'язаних одною метою реформ. Проведення останніх, не можливо реалізувати без перегляду підходів щодо підготовки фахівців нової генерації. Особливо гостро це питання стоїть, коли мова йде про працівників поліції. Оскільки, саме реформа поліції була однією із перших, та такою, що привернула увагу всього Українського суспільства та іноземних експертів. Зміст здійснюваної реформи Національної поліції, передбачав коригування завдань та функцій останніх, зміну ставлення поліцейських до виконання службових обов'язків у напрямі усвідомлення їх, як надання оплачуваних державою послуг із забезпечення насамперед безпеки кожної особи, її особистих та майнових прав, суспільних та державних інтересів. В цілому багато чого вдалось змінити. Ще більше треба зробити. Як досягнення, можливо вказати на поступовій зміні ідеології роботи Національної поліції в цілому та підрозділів превентивної діяльності зокрема. Це стосується і розуміння змісту публічно-сервісної діяльності Національної поліції України, яку можна розглядати в широкому та вузькому розумінні. Так, публічно-сервісна діяльність Національної поліції – це нормативно визначена діяльність спеціально створеної державної інституції, яка спрямована на виконання завдань та функцій держави щодо забезпечення прав і свобод людини, а також захист інтересів суспільства і держави, підтримання публічного порядку та безпеки, протидії злочинності. Якщо розглядати публічно-сервісну діяльність підрозділів превентивної діяльності Національної поліції у вузькому розумінні то, це – діяльність, спрямована на надання публічних послуг у сфері публічної безпеки і порядку, що здійснюється за заявою фізичних та юридичних осіб та спрямована на набуття, зміну чи припинення прав або обов'язків у відповідній сфері публічних відносин.

Наголосимо, що потребує перегляду і система підготовки працівників поліції в цілому та підрозділів превентивної діяльності Національної поліції зокрема, шляхом таких заходів:

– необхідно в рамках підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції у ВНЗ зі специфічними умовами навчання, передбачити навчання фахівців для Державної міграційної служби України за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та

© Джафарова О. В., 2017

«магістр» зі спеціалізації «правоохоронна діяльність». Оскільки, на сьогодні відсутній механізм підготовки фахівців для цих підрозділів, та враховуючи, що функції міграційного контролю тісно пов'язані із превентивною діяльністю Національної поліції;

– з метою посилення мотивації осіб, які отримують освіту у ВНЗ зі специфічними умовами навчання здійснювати добір до ВНЗ зі специфічними умовами на десять відсотків більше осіб від ліцензованого обсягу та замовлення МВС України з метою створення конкурентного середовища серед курсантів, та відрахування осіб, які за професійними та особистісними якостями не відповідають високому званню «поліцейського»;

– завданнями Національної поліції та підрозділів превенції є захист прав і свобод людини, а тому виконання зазначеного завдання не можливо без належної фахової юридичної підготовки. Це пов'язано з тим, що права людини є найвищою соціальною цінністю держави. Тому остання (держава) в особі працівників Національної поліції зобов'язана гарантувати професійне та фахове виконання вищенаведеного. Права людини є дуже «тонкою правовою категорією», захист яких вимагає кваліфікованої юридичної підготовки. Так, одним із повноважень дільничного офіцера поліції є реагування на звернення громадян, що передбачає надання юридичної кваліфікації діям або бездіяльності, що викладені у відповідних зверненнях. Для правильної юридичної кваліфікації у дільничного інспектора поліції повинні бути відповідні знання, вміння та навички (кваліфікація), що включають базові знання із таких базових юридичних предметів як: теорія держави та права, адміністративне право та адміністративна діяльність поліції; кримінальне право; кримінальний процес. Тому здійснювати підготовку фахівців для підрозділів превенції без базових юридичних знань, вбачається не можливим, оскільки це в подальшому призведе тільки до порушення прав людини та посилить напруження у суспільстві, та не наблизить нас до європейських цінностей;

– при підготовці фахівців для підрозділів превенції Національної поліції використовувати принцип «історичної спадкоємності та регіональних традицій у вищій школі», який полягає у розробці нових форм і підходів до освіти у ВНЗ зі специфічними умовами навчання, які мають ґрунтуватися на збереженні вітчизняних освітніх традицій та врахуванні зарубіжного досвіду і останніх наукових досягнень. В основі вищої освіти повинні бути закладені національні освітні традиції їх примноження. Запозичення досвіду інших держав, також повинно відбуватись через призму ментальності українського народу, його традицій та звичаїв. Це пов'язано з тим, що посилання на досвід деяких держав (Республіки Чехії, Польщі, Румунії) є не переконливим, оскільки в цих країнах тривають процеси демократизації та реформування всіх державних інституцій. Тому запровадження їх досвіду є передчасним та таким, що потребує вивчення та адаптації на теренах Української держави;

– створення інтелектуально-духовного, патріотичного клімату в курсантському середовищі, який наповнений духом знань, вмінь, навичок і, який визнаний суспільством – еталоном, ядром розвитку як особистості так і держави в цілому;

– здійснюючи повноваження, що передбачені чинним законодавством дільничний офіцер поліції є представником влади на території обслуговування (адміністративній дільниці), що відповідно покладає на нього певні зобов'язання. Виконання цих зобов'язань на пряму залежить від рівня юридичної підготовки дільничного офіцера поліції. Враховуючи той фактор, що йде процес децентралізації та укрупнення територіальних громад більшість державних інституцій будуть обслуговувати декілька населених пунктів, тому основний тягар надання, так би мовити, «первинної правової допомоги» буде покладений саме на дільничних офіцерів поліції, оскільки ментальність нашого населення вбачає в останньому представника влади, який уповноважений та обізнаний в усіх правових питаннях. А це вимагає від працівників превенції бути одночасно: юристом, психологом та соціальним робітником, що вимагає відповідних знань і вмінь.

Реалізація вищенаведеного має спиратися на чіткі механізми їх втілення у процес підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції. У процесі розробки і використання цих механізмів важливо повною мірою використовувати весь позитивний досвід, який був накопичений в нашій країні в минулі десятиліття у поєднанні з новими підходами до підготовки фахівців для Національної поліції, що зумовлені і тими суспільно-політичними перетвореннями, які мають місце в Україні за часів її незалежності, і тими завданнями, що стоять перед нашою державою.

Одержано 10.11.2017

УДК 351.9+347.96

Владислав Анатолійович ДОРОШЕНКО,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Створення нового антикорупційного органу – Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) з широким колом повноважень у сфері боротьби з корупцією обумовило потребу вироблення дієвого механізму забезпечення законності його діяльності. Створення реальної можливості суспільства здійснювати контроль за діяльністю органів державної влади є визначальним для системи реалізації демократичних механізмів загалом та оптимізації діяльності відповідних владних інституцій зокрема. В свою чергу суб'єкти склад здійснення контролю є одним із ключових елементів механізму громадського контролю за діяльністю НАБУ України.

Положення ст. 40 Конституції України [1] дають підстави для висновку, що коло суб'єктів громадського контролю не повинно обмежуватися виключно громадськими організаціями. Адже заходи контролю тим ефективніші, чим ширше в його здійсненні бере участь все суспільство, його громадські інститути, всі громадяни [2, с. 219].

Згідно ст. 19 Закону України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [3] (далі – Закон) громадяни беруть участь у здійснені цивільного контролю за правоохоронними органами як через громадські організації, депутатів представницьких органів влади, так і особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до іншого державного органу в порядку, визначеному Конституцією України та Законом України «Про звернення громадян» [4]. Пунктом 2 частини 1 статті 21 Закону України «Про громадські об'єднання» [5] передбачено, що громадські об'єднання мають право звертатися до органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами.

Особливості звернення працівників державних органів та органів місцевого самоврядування у формі повідомлень про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» [6] має забезпечуватись шляхом створення спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку (ч. 4, 5 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції»).

Зі змісту п. 4 ч. 2 ст. 27 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [7] випливає, що фізичні та юридичні особи можуть надавати звернення через спеціальну телефонну лінію, сторінку в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку щодо причетності працівників НАБУ до вчинення правопорушень.

Статтею 21 Закону України «Про запобігання корупції» урегульовані питання участі громадськості в заходах щодо запобігання корупції. Зокрема визначено конкретні права щодо здійснення громадського контролю таких суб'єктів: громадських об'єднань, їх членів або уповноважених представників, а також окремих громадян в діяльності щодо запобігання корупції. Імперативно встановлено, що не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання корупції громадському об'єднанню, фізичній та юридичній особі.

Статтею 31 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» передбачено, що з метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю при НАБУ утворюється Рада громадського контролю. Сфера компетенції останньої окреслена у межах таких прав: 1) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань НАБУ; 2) розглядає звіти НАБУ і затверджує свій висновок щодо них; 3) обирає з її членів двох представників, які входять до складу Дисциплінарної комісії НАБУ; 4) інші права, передбачені п. 5 Положення про Раду громадського контролю [8].

Не дивлячись на те, що згідно закону Рада громадського контролю здійснює «цивільний контроль» вважаємо, що її діяльність полягає у застосуванні саме «громадського контролю», що випливає з наступного.

1. Поняття цивільного контролю надано законом, відповідно до якого перший є скороченою назвою від «демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією та

© Дорошенко В. А., 2017

правоохоронними органами» (аб. 5 ч. 1 ст. 1 Закону). При цьому суб'єктний склад здійснення цивільного контролю визначено ч. 2 ст. 6 Закону. Аналіз останніх дає підстави стверджувати,ю що Раду громадського контролю не можливо віднести до жодної з категорій суб'єктів здійснення цивільного контролю. Так, не можуть бути членами Ради громадського контролю, представники органів прокуратури, чи та судових органів (ч. 1 ст. 31 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України»); порядок створення Ради громадського контролю нівелює можливість її віднесення до громадських організацій у розумінні Закону «Про громадські об'єднання».

2. Не дивлячись на те, що згідно ст. 6 Закону, громадський контроль виступає окремим елементом цивільного контролю, слушним виглядає твердження С. Ф. Динисюка: «необхідно розрізняти Громадський та Громадянський (Цивільний) контроль. … Цивільний контроль – більш «вузьке», спеціальне, законодавчо унормоване поняття». В свою чергу аналіз прав Ради громадського контролю дає підстави для її визнання одним із суб'єктів громадського контролю за діяльністю НАБУ.

3. Окреслений підхід законодавця навіть з точки зору техніко-юридичних правил виглядає вкрай спірно, адже назва відповідного суб'єкту контролю надана за допомогою використання терміну «громадський».

Отже, суб'єкти громадського контролю за діяльністю НАБУ уявляється за можливе поділити на: 1) загальні суб'єкти – окремі громадяни та громадські об'єднання (громадські організації та громадські спілки), інші інституції громадянського суспільства; 2) спеціальні суб'єкти – Рада громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України, працівники державних органів та органів місцевого самоврядування.

Суб'єкти громадського контролю мають свої особливості, які полягають у неоднакових межах та обсязі контролюючого впливу, неоднаковому змісті контрольної діяльності, юридичних наслідках здійснюваного контролю. Разом з тим, між ними існує нерозривний взаємозв'язок, заснований на спільних цілях, принципах, об'єкті контрольної діяльності, що в свою чергу забезпечує єдність і цілісність механізму контролю. Наприкінці відзначимо, що окремої уваги потребує необхідність окреслення змісту поняття «юридична особа» у якості суб'єкту громадського контролю за діяльністю НАБУ – суб'єкту звернення.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кривец А. П. К вопросу о гражданском контроле в современной России как механизме взаимодействия власти и общества. *Научные ведомости БелГУ. Серия: История. Политология. Экономика. Информатика.* 2010. № 19 (90). С. 216–223.

3. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : закон України від 19.06.2003 № 975-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 46. Ст. 366.

4. Про звернення громадян : закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 47. Ст. 256.

5. Про громадські об'єднання : закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 1. Ст. 1.

6. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України.* 2014. № 49. Ст. 2056.

7. Про Національне антикорупційне бюро України : закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України.* 2014. № 47. Ст. 2051.

8. Положення про Раду громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України : затв. указом Президента України від 15.05.2015 № 272/2015. *Офіційний вісник України.* 2015. № 40. Ст. 51.

Одержано 03.11.2017

УДК 159.925

Вікторія В'ячеславівна ДОЦЕНКО,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7757-2793;
Світлана Вячеславівна ХАРЧЕНКО,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5149-7892

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Сучасні практичні психологи, які працюють в різноманітних організаціях, віддають перевагу активним методам і прийомам доведення навчальної інформації: коучінгу, тренінгу. Психологічний тренінг як метод активного соціально-психологічного навчання дозволяє ефективно розв'язувати завдання, пов'язані з розвитком навичок спілкування, управлінням власними емоційними станами, самопізнанням і самоприйняттям, особистісним зростанням, активізацією внутрішніх ресурсів для вирішення проблем і прийняття відповідальності за власне життя, особистісним зростанням тощо.

В процесі підготовки кадрів для Національної поліції України використовують два типи тренінгів. Перший – це спеціалізовані тренінги спрямовані на формування і розвиток конкретних умінь та вироблення поведінкових навичок. В них опора робиться на зовнішній, поведінковий ефект, який згодом може викликати і зміни особистості. Наприклад, комунікативні, антистресові, мотиваційні тренінги; тренінг з прав людини та захисту законних інтересів маргінальних груп населення; формування здорового способу життя; підготовки працівників поліції до дій в умовах підвищеного ризику; тренінгові програми корекції та терапії посттравматичних стресових станів тощо.

До другого типу належать тренінги особистісного зростання (у їх основі лежить створення умов для саморозвитку поліцейських, розвитку здібностей рефлексії, підвищення відкритості до нового досвіду). Тут основний ефект спостерігається у внутрішньому плані – спочатку відбуваються внутрішні особистісні зміни (самооцінка, мотивація, ціннісні орієнтації і тощо), а потім, як наслідок, може змінитися і поведінка. В тренінгах особистісного зростання за допомогою відповідних технік учасники намагаються усвідомити та подолати власні психологічні проблеми, які перешкоджають вирішенню їх життєвих і професійних завдань. Кожен учасник тренінгу за допомогою інших учасників і тренера може позбутися внутрішніх бар'єрів, краще дізнатися, як його сприймають оточуючі люди тощо. Це дозволяє виявити та в подальшому більш ефективно використовувати свої соціально важливі якості, сформувати більш реальну оцінку здібностей, побачити власні помилки і недоліки.

Нами розроблено та успішно апробовано декілька спеціалізованих тренінгів для розвитку комунікативних навичок поліцейських. Так, на нашу думку, поліцейським, які протидіють кіберзлочинності крім обов'язкової технічної підготовки, володіння навичками роботи з комп'ютером і загальним орієнтуванням в інформаційному просторі необхідна професійно-психологічна підготовка з використанням інтерактивних методів навчання. Тому, для поліцейських діяльність яких пов'язана з профілактикою та розкриттям кіберзлочинів ми пропонуємо тренінг «Конструктивне спілкування». Метою даного тренінгу є розвиток у фахівців з організації інформаційної безпеки комунікативних знань і навичок, що допоможуть їм співпрацювати і взаємодіяти з різними верствами населення через засоби масової інформації і консультативні зустрічі з представниками громадськості; розширення уявлень щодо ефектів міжособистісного сприйняття і способів маніпулювання в процесі спілкування; знайомство з ризиками пов'язаними з методами соціальної інженерії [2].

Протягом тренінгу учасники відпрацьовують наступні теми:

1. Навички міжособистісного спілкування як основа ефективної діяльності правоохоронця.
2. Оцінка достовірності інформації, що повідомляється невербальними засобами комунікації.
3. Основи конструктивного спілкування в конфлікті.

© Доценко В. В., Харченко С. В., 2017

4. Маніпуляції у спілкуванні: розпізнавання, нейтралізація.

5. Соціальна інженерія в інформаційних технологіях.

Остання тема є особливо актуальною для фахівців з організації інформаційної безпеки оскільки розкриває соціальну інженерію, як метод маніпулювання людиною або групою людей з метою злому систем безпеки і викрадення важливої інформації. Учасники тренінгу знайомляться з механізмами навмисного впливу на психічні особливості людини (ціннісні орієнтації, установки, норми поведінки, життєві цілі, рівень знань тощо) для отримання необхідної інформації.

Крім того, ми представляємо тренінг «Життєконструювання особистості», який є варіантом успішно апробованого тренінгу особистісного росту, що показав свою ефективність у формуванні потреби в активній життєвій позиції, підвищенні відповідальності за власне життя; сприянні появі нових цілей та планів щодо майбутнього, прагненню проявити себе, саморозвиватися, самовдосконалюватися тощо у працівників поліції [1]. Зазначений тренінг особистісного росту дає можливість учасникам усвідомити власні бажання, прагнення і причини вчинків, ставити і досягати поставлених цілей, брати на себе відповідальність за духовне, психологічне і матеріальне благополуччя власного життя. Тренінгові заняття розбиті на три тематичних блоки:

1. «Знайомство» зі своїм життям: аналіз власного життєвого досвіду; формування в учасників тренінгу розуміння того, наскільки людина усвідомлює власні проблеми, потреби і бажання, адже усвідомлені – означає контрольовані; розкриття різноманітних категорій внутрішніх ресурсів учасників, які допомагають вирішувати складні життєві ситуації.

2. Життєві цінності в чотирьох сферах життя: професійній, сімейній, захоплень, самоосвіти». Учасники тренінгу з'ясовують, що (або хто) заважає їм відчувати щасливе, наповнене справами та позитивними емоціями життя; розкривають власні можливості та потенціал дії.

3. Саморозвиток – шанс вдосконалювати життя: розглянути можливість набути нового досвіду та визначити особистісні якості і можливості учасників тренінгу для саморозвитку, самовдосконалення і формування активної життєвої позиції. Розвиток психологічної стійкості, здатності до позитивного самовідчуття в учасників тренінгу.

Використання новітніх тренінгових програм навчання дозволяє розвивати у поліцейських широкий спектр професійно важливих знань, вмінь і навичок, підвищує їх стресостійкість, сприяє їх особистісному і професійному розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Доценко В. В. Навчально-тренінгова програма «Життєконструювання особистості в кризові періоди життя». *Практична психологія та соціальна робота.* 2012. № 1. С. 19–26.

2. Доценко В. В. Використання тренінгових технологій у підготовці персоналу для боротьби з кіберзлочинністю // Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 жовт. 2016 р.). Одеса : ОДУВС, 2016. С. 201–202.

Одержано 07.11.2017

УДК 159.9

Олена Олександрівна ЄВДОКІМОВА,
доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внцтрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4211-7277;

Ірина Володимирівна ЛАМАШ,
кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внцтрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/ 0000–0002–9548–4006

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК РЕСУРС САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Професійна діяльність поліцейського вимагає від нього не тільки високого рівня спеціальних знань і навичок, але й певних особистісних характеристик, таких як психологічна стійкість, мобільність, відповідальність, готовність до фізичних і психологічних перевантажень, стресових ситуацій, уміння працювати в умовах, що стрімко змінюються.

© Євдокімова О. О., Ламаш І. В., 2017

Сучасна українська реальність характеризується високим рівнем соціальної нестабільності, значним темпом змін в різних областях суспільної практики, наростанням кількості невизначених соціальних ситуацій. Невизначеність виявляє себе у широкому діапазоні ситуацій: у повсякденному житті, у міжособистісній комунікації, у міжгруповій взаємодії, в ході прийняття рішень та у розв'язанні завдань навчальної та професійної діяльності.

У правоохоронних видах діяльності, як правило, вирішення службових завдань здійснюється в умовах неповноти інформації, обмеженості часу, складності і неоднозначності ситуацій. Тому для всіх видів діяльності загальною є проблема невизначеності, яка виникає внаслідок багатьох причин: неповноти інформації, її асиметричного розподілу; рівня довіри; протидії кримінальних структур; індивідуальних і групових особливостей суб'єктів тощо [5, с. 123]. Крайньою невизначеністю, обмеженістю і неповнотою інформації, значним часовим тиском і проблемами з прийняттям рішень часто характеризуються й критичні інциденти в діяльності поліції [8, p. 26]. Парадоксальність ситуації полягає в тому, що невизначеність приваблива своєю множинністю. Відкритість невизначеності означає можливість обрання нових способів вирішення оперативно-службових завдань, а також нових шляхів саморозвитку і свободи особистості [6, с. 210]. Вміння орієнтуватися в ситуації вибору, здійснювати правильний вибір у складних умовах невизначеності і неоднозначності набувають для поліцейського особливої значущості [2, с. 332].

На думку В.М. Статного, правоохоронна діяльність є специфічною системою, атрибутами якої виступають відкритість, неврівноваженість і нелінійність. У зв'язку з цим, пише автор, концепцію невизначених станів суб'єкта в правоохоронній діяльності слід вибудовувати, спираючись на принцип невизначеності, в якості провідного у побудові психологічних пояснень властивих правоохоронній діяльності «типів нелінійності» [5, с. 122].

Толерантність до невизначеності психологи розглядають як одну з базових підсистем особистісного потенціалу, що забезпечує стійкість його системних показників в умовах невизначеності [3. с. 26], як один з механізмів актуалізації психологічних ресурсів [8, с. 594], як ключовий ресурс системи саморегуляції [4, с. 63].

Метою нашого дослідження стало виявлення взаємозв'язків толерантності до невизначеності зі складовими контролю за дією у поліцейських з високим та низьким рівнем психологічної ресурсності. Було застосовано наступні методики: опитувальник психологічної ресурсності особистості (О. С. Штепа), «Новий опитувальник толерантності до невизначеності» та опитувальник «Особистісні чинники прийняття рішень» Т.В. Корнілової, а також, опитувальник «Контроль за дією» (Ю. Куль). Вибірку склали працівники поліції, які були розподілені на групи за рівнем психологічної ресурсності.

В ході дослідження було встановлено, що поліцейські з високим рівнем психологічної ресурсності є більш толерантними до невизначеності, тобто більш стійкими до прийняття об'єктів, які сприймаються як суперечливі та неясні, виходячи з того, що не можуть бути однозначно співвіднесеними з минулим досвідом. У цих досліджуваних посилення здатності приймати конфлікт і напругу, що виникають в ситуації невизначеності, протистояти незв'язаності і суперечливості інформації, супроводжується зростанням схильності приділяти процесу реалізації наміру оптимальну кількість часу, утримувати у фокусі уваги актуальну інтенцію, що, своєю чергою, поєднується з актуалізацією готовності обдумувати свої рішення і діяти при можливо повному орієнтуванні в ситуації та зменшенням особистісної готовності до ризику. Виявлено, що, чим більш інтолерантними до невизначеності стають поліцейські з низьким рівнем психологічної ресурсності, тим більшої вираженості у них набуває здатність у процесі ініціації дії відволікатися від неповноцінних, конкуруючих намірів, будувати чіткі плани. Зростання міжособистісної інтолерантності у досліджуваних цієї групи супроводжується актуалізацією здатності ініціювати процесс реалізації наміру, не дивлячись на труднощі, що супроводжують цей процес. Посилення схильності діяти обмірковано, спрямовувати увагу на конкретну справу та утримувати її у фокусі, незважачи на перешколи, у цій групі поєднується зі збільшенням особистісної готовності до ризику щодо прийняття рішень, яка відбивається у використанні потенційних можливостей управління ситуацією.

Підсумовуючи, можна зазначити: в умовах професійної діяльності, що постійно змінюються та ускладнюються, працівникам поліції України, поряд з високим рівнем компетенцій, необхідними є чітко сформовані якості, найважливішою серед яких є толерантність до невизначеності [1, с. 61–62].

Список бібліографічних посилань

1. Клименко І. В. Ситуація невизначеності та роль толерантності як складової соціально-психологічної адаптації курсантів-правоохоронців. *Актуальні проблеми психології.* 2017. Т. 7. Екологічна психологія. С. 61–70
2. Кравченко О. Г., Юзьвак С. А. Особенности реализации ценностного подхода в обучении сотрудников полиции. *Общество и право.* 2015. № 2. С. 330–333.
3. Кустова А. Н. Толерантность к неопределенности как составляющая личностного потенциала // Теоретичні та практичні проблеми розвитку та реалізації потенціалу особистості : зб. матеріалів конф. молодих науковців (Одеса, 25 квіт. 2008 р.). Одеса, 2008. С. 23–26.
4. Львова Е. Н. Личностное опосредование выбора стратегий совладания в ситуации неопределенности : дис. … канд. психол. наук : 19.00.01. М., 2017. 290 с.
5. Статный В. М. Концепция неопределенных состояний субъекта правоохранительной деятельности: акмесинергетический подход. *Психопедагогика в правоохранительных органах.* 2014. № 1. С. 122–125.
6. Шаранов Ю. А., Статный В. М. Импровизация в структуре субъектогенеза личности сотрудника органов внутренних дел. *Вестник Санкт-Петербургского университета.* 2013. Т. 57, № 1. С. 206–214.
7. Штепа О. С. Магістральні механізми актуалізації психологічних ресурсів. *Проблеми сучасної психології.* 2016. № 33. С. 584–600.
8. Heuvel C., Alison L., Power N. Coping with uncertainty: Police strategies for resilient decision-making and action implementation. *Cognition, Technology & Work.* 2014. Vol. 16, № 1. С. 25–45.

Одержано 02.11.2017

УДК 378

Володимир Анатолійович ЄВТУШОК,
старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, підполковник поліції;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9165-6296;
Юлія Володимирівна ЛАХМАНЮК,
курсант 1 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Історія переповнена прикладами про те, що розвиток, піднесення і еволюція держави можлива лише за умови усвідомлення її населенням своєї національної ідеї. Неможливо переоцінити всю важливість національної єдності, саме вона зближує людей, підвищує патріотизм, сприяє становленню національної ідентифікації кожної особи як громадянина держави. В непростий для України період ведення антитерористичної операції на власній території, чисельні жертви серед населення, пропаганда етнічної, релігійної нетерпимості по відношенню до інших національностей, все це нещадно руйнує ідею братерства Українців, ідею того, що всі ми єдина сім'я.

Особливої значущості питання національної ідеї набуває при вихованні молоді в процесі підготовки її як майбутніх офіцерів Національної поліції України. Лише офіцер який ставить інтереси народу, держави, батьківщини понад усе може бути взірцем справжнього полісмена.

Починаючи дослідження стану національної ідеї на сьогоднішній день перш за все необхідно звернутись до законодавчої бази, бо саме через нормативно-правові акти державна влада виражає свою позицію по відношенню до відповідної проблеми.

Українська влада приймала заходів щодо становлення національної ідеї, патріотичного виховання, об'єднання громадян. Підтвердженням цього є підписання у 2006 році президентом України Універсалу національної єдності, який закріплював план дій для забезпечення національної єдності. Виданий Указ президента № 697/2015 від 11 грудня 2015 року «Про раду питань з національної єдності».

© Євтушок В. А., Лахманюк Ю. В., 2017

Наступним кроком ми звернулись до незалежних досліджень, що проводились в на території України по відношенню питання національної ідеї.

В період з 15 по 25 травня 2011 року компанія Research Branding Group провела дослідження думки населення України відносно відношенню українців до національної ідеї. Інформацію було зібрано методом особистого інтерв'ю в 24 областях України і АР Крим. За даними цього дослідження 77 % респондентів вважають національну ідею актуальним питанням, 68 % опитаних стверджують, що в Україні не сформована національна ідея, кожен п'ятий стверджував, що не існує такої ідеї яка буде здатна об'єднати державу [1]. Результати дослідження представлені на діаграмі.

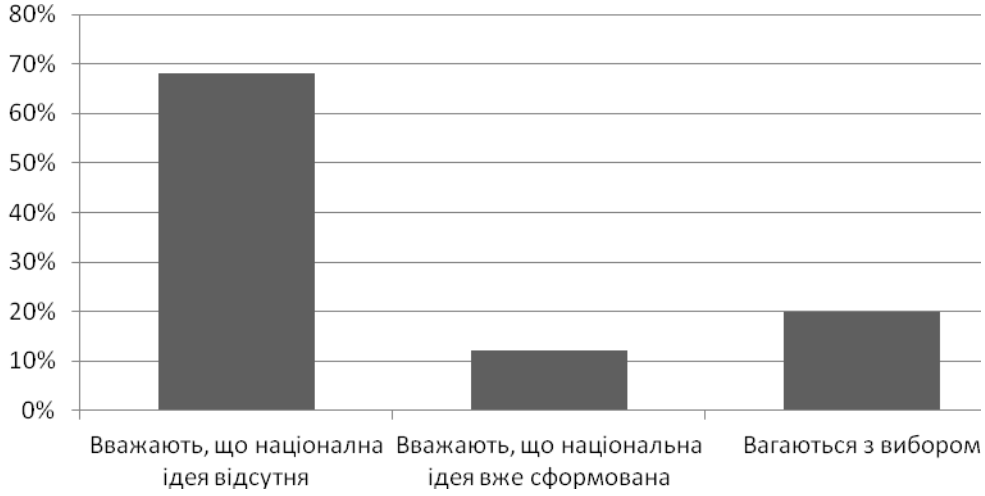

Цією ж дослідницькою компанією у 2013 році було проведено опитування щодо міграційних настроїв українців. Так кожен п'ятий опитаний (21 %) замислювався змінити місце проживання і виїхати за межі України. Істотно ж змінилися міграційні наслідки українців за останні роки. Так з лютого 2015 по березень 2016 кількість українців бажаючих виїхати на постійне місце проживання до іншої держави зросло до 35 % [2]. Данні цього дослідження представлені на діаграмі.

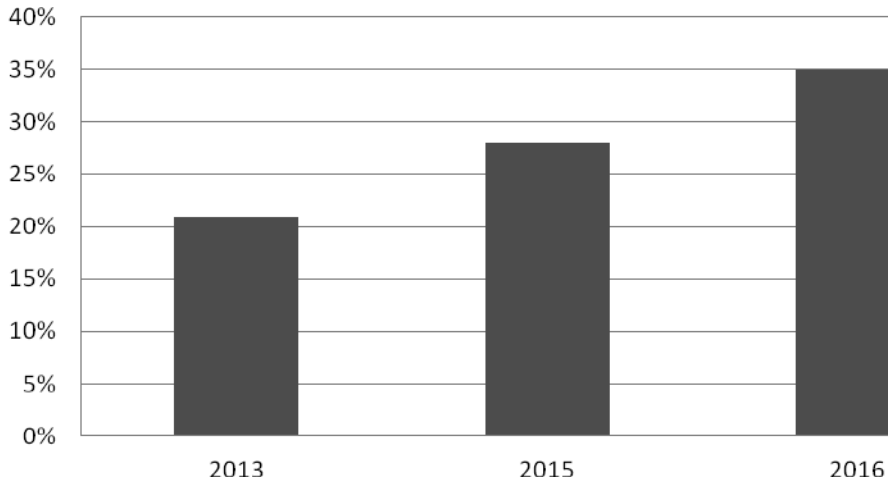

Все це свідчить про наднизький рівень патріотизму, національної єдності, віри у майбутнє своє батьківщини. Такий стан речей ще в 2011 році повинен був стати тривожним дзвоником для влади і всього суспільства загалом, бо держава не здатна розвиватись і навіть стабільно функціонувати без національної ідеї. Держава без єдиного народу не спроможна захистити свої кордони, ще Наполеон Бонапарт сказав «Військових сил недостатньо для захисту держави, проте країна яку захищає її народ – непереборна».

Розглядаючи питання національної ідеї в проекції виховання молодих спеціалістів Національної поліції України треба зазначити, що на сьогоднішній день все ж таки починається реставрація роботи по національно-патріотичному вихованню курсантів та студентів. Як

приклади такої роботи можна назвати проведення відеолекторіїв, зустрічей з ветеранами ОВС, вшанування національних традицій, проведення, так званої, шефської роботи тощо. Але, на жаль, залишається відкритим питання щодо сумнінності проведення таких заходів, адже частіш за все це робиться формально або взагалі лише на паперах у звітах.

На нашу думку, питання національної ідеї серед курсантських підрозділів повинно стати одним з провідних на сьогоднішній день. На сьогоднішній день наша держава як ніколи потребує самовідданих, патріотично налаштованих, альтруїстичних поліцейських які в будь який час готові стати на захист інтересів суспільства і держави, територіальної цілісності нашої країни. Лише поліцейський який усвідомлює, що він є невід'ємно. часткою великого механізму державного апарату здатен якісно та професійно реалізовувати повноваження органу виконавчої влади які на нього покладає держава.

Список бібліографічних посилань

1. Социальное самочувствие и восприятие гражданами Украины ситуации в стране. URL: http://rb.com.ua/rus/analitics/socyum/9088/ (дата звернення: 03.11.2017).

2. Миграционные настроения в Украине. URL: http://rb.com.ua/rus/analitics/socyum/9096/ (дата звернення: 03.11.2017).

3. Про раду питань з національної єдності : указ Президента України від 11.12.2015 № 697/2015.

Одержано 10.11.2017

УДК 159.923.2:351.74

Ірина Вячеславівна ЖДАНОВА,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6361-3029;
Ірина Олександрівна БАКУМЕНКО,
слухач магістратури Харківського національного університету внутрішніх справ

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ І ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВИТКУ У ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Ефективне вирішення професійних завдань у процесі виконання поліцейськими службової діяльності потребує наявності у них психологічних знань, вмінь та навичок, а також розвинених професійно важливих рис особистості. Однією з інтегральних особистісних характеристик, що відбиває рівень професіоналізму поліцейського, є його комунікативна компетентність, тобто вміння грамотно та ефективно спілкуватися, насамперед, з об'єктом службової діяльності, колегами, громадянами. Для поліцейських спілкування є основним інструментом під час виконання ними професійних завдань, основним засобом реалізації всіх інших сторін поліцейської діяльності [6].

Поняття «компетентність» означає обізнаність, авторитетність, кваліфікованість, ерудованість особистості в певній області трудової діяльності, що дозволяє успішно вирішувати функціональні завдання, які становлять сутність цієї діяльності. Працівники поліції вирішують різноманітні комунікативні завдання, спілкуються з різними категоріями населення за різних обставин та умов. Типовими комунікативними завданнями персоналу правоохоронних органів Л. І. Мороз називає наступні: отримання достовірної інформації у процесі спілкування з особами, що перебувають у стані стресу (потерпілі, свідки), свідомо чи несвідомо її перекручують чи приховують (свідки, підозрювані); адекватної передачі інформації громадянам, колегам, керівництву; управління поведінкою інших учасників взаємодії за допомогою використання різних методів правомірного психологічного впливу тв. інші [4]. За даними С. О. Ларіонова, 63 % професійних ситуацій поліцейського – це ситуації, пов'язані із комунікативними процесами [2].

Оскільки комунікація є основною складовою професійної діяльності працівників правоохоронної системи, формування то розвиток комунікативної компетентності поліцейських є важливим і актуальним завданням їх професійно-психологічної підготовки. У свою чергу, комунікативна компетентність є складним утворенням, що включає в себе поряд з іншими складовими емоційну компетентність особистості.

© Жданова І. В., Бакуменко І. О., 2017

У психологічній науці поняття «емоційна компетентність» вживається суміжно із близькими за значенням поняттями «емоційна зрілість», «емоційний інтелект», «емоційна гнучкість» тощо. Змістовне навантаження цих наукових категорій та їх специфічні особливості на сьогодні ще недостатньо висвітлені.

Поняття емоційна компетентність увійшло у психологічний аналіз завдяки таким дослідникам як R. Buck, D. Goleman, І. Н. Андреева та ін. [8; 9]. Емоційна компетентність визначається як конструкт, що відображає емоційну зрілість індивіда й узагальнює емоційні, інтелектуальні та регулятивні складові психіки, залучені до процесу досягнення професійних та особистісних цілей. [7], як здатність особистості щодо оптимальної координації між емоціями і цілеспрямованою поведінкою [3].

Ю. Н. Крайнова, визначаючи емоційну компетентність як афективно – когнітивне явище, системну властивість особистості, виділяє наступні її складові: навички адекватної рефлексії, емоційної саморегуляції, оптимального рівня емпатії та експресивності [1, с. 198]. Рефлексія емоцій проявляється у визначенні причини їх виникнення, у здатності передбачати наслідки тих чи інших емоційних реакцій тощо. Емоційна саморегуляція – це управління своїми емоціями відповідно до ситуації соціально прийнятними способами. Емпатія – це можливість проникати у світ переживань іншої людини, здатність розбиратися в емоційному стані оточуючих, вміння співчувати і співпереживати їм, розуміти чинники їх поведінки, надавати емоційний відклик на їх переживання. Емоційна експресивність – це здатність природно, спонтанно висловлювати та усвідомлювати пережиті емоції в міміці, пантоміміці, рухах, жестах, інтонації без зайвого контролю та відповідно загальноприйнятим нормам, доречно обставинам.

Деякі науковці емоційну компетентність розглядають як складову емоційного інтелекту особистості, при цьому під останнім розуміється когнітивна здатність людини до розуміння та управління своїми власними емоціями та емоціями інших людей, а саме: здатність точно виражати й розпізнавати емоції (ідентифікація емоцій), здатність викликати емоції, які допомагають при вирішенні розумових завдань, здатність розуміти складні емоції та їх причини, здатність зберігати або змінювати свій емоційний стан та емоції іншої людини [5].

Вирішення більшості комунікативних завдань у професійній діяльності поліцейських потребує їх емоційної компетентності. Так, розпізнати брехню та нещирість людини можна, насамперед, за невербальними ознаками, що відбивають ті чи інші емоції людини. Встановлення психологічного контакту потребує розуміння емоційного стану партнера по спілкуванню. Тонка диференціація емоцій дозволяє адекватно оцінити стан людини та надати першу допомогу в екстремальних ситуаціях професійної діяльності. Умінні контролювати і регулювати власну поведінку базується, насамперед, на здатності поліцейського до емоційної саморегуляції.

Професійно-психологічна підготовка є основним шляхом формування та розвитку емоційної компетентності працівників Національної поліції. На нашу думку, вона повинна складатися з: а) психологічної освіти щодо розуміння сутності та чинників емоційної компетентності, засобів її розвитку; б) активних методів навчання емоційній компетентності, які на сьогодні є найефективнішими: тренінги, групові дискусії, ділові та рольові ігри, моделювання конкретних службових ситуацій тощо [3]; в) холістичного підходу до здорового способу життя поліцейських, бо від цього залежить набуття ними здатності до самоконтролю та саморегуляції, стану психологічного благополуччя.

Список бібліографічних посилань

1. Крайнова Ю. Н. Место санногенной рефлексии в структуре эмоциональной компетентности педагога. *Ярославский педагогический вестник.* 2010. № 2. С. 197–201.

2. Ларіонов С. О. Ситуаційний аналіз професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ. *Вісник Національного університету оборони України.* 2014. № 3 (40). С. 242–247.

3. Матійків І. М. Тренінг емоційної компетентності : навч.-метод. посіб. Київ : Пед. думка, 2012. 112 с.

4. Мороз Л. І. Теоретичні засади та організація психологічного тренінгу в органах внутрішніх справ : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2005. 228 с.

5. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ : Вища шк., 2003. 126 с.

6. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів : навч. посіб. / за заг. ред. І. В. Жданової ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. 516 с.

7. Юсупова Г. В. Состав и измерение эмоциональной компетентности : автореф. дис. … канд. психол. наук. Казань, 2006. 20 с.

8. Buck R. Motivation, emotion and cognition: Adevelopmentalinteractionist view. *International review of studies onemotion.* Vol. 1. Chichester : Wiley, 1991. P. 101–142.
9. Goleman D. Emotional Intelligence. London : Bloomsbury Publishing, 1996. 369 p.

Одержано 06.11.2017

УДК 821.161.2-2.09

Ольга Миколаївна ЖУРЕНКО,
кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОБРАЗ «ІСТОРИЧНОЇ ЛЮДИНИ» В КОНТЕКСТІ НОВІТНЬОГО ЕПОСУ 20-х рр. ХХ ст. (ЗА РОМАНОМ Ю. ЯНОВСЬКОГО «ЧОТИРИ ШАБЛІ» (1930 р.))

На європейську цивілізацію поч. ХХ ст. винятковий вплив мала Перша світова війна, події якої опинилися у центрі письменницької уваги. Надзвичайної популярності набули такі романи, як «Вогонь» А. Барбюса, «Прощавай, зброє!» Е. Хемінгуея, «Смерть героя» Р. Олдінгтона, «На західному фронті без змін» Е. М. Ремарка. В українській літературі чільне місце посідають твори, в яких так само осмислюються Перша світова, революції і громадянська війна (Я. Качура «Чад», 1929; П. Лісовий «Микола Ярош», 1928; В. Чередниченко «За плугом», 1926). Тож цілком природно, що і Ю. Яновський не оминув цієї злободенної теми і спробував змалювати недавні соціальні потрясіння уже ніби з історичної відстані, але з урахуванням новітніх літературних шукань.

У напруженому ритмі роману письменник спромігся передати величезний розмах подій тієї доби. Гостре відчуття історичності часу надає універсальності епічній трактовці теми, зближує минуле і сучасне. Не підлягає сумніву й те, що могутній, розлогий світ роману Яновського – відродження героїчного українського фольклору, вплив якого відчутно уже в епіграфі:

Пустимо стрілку, як грім по небу ;
Пустимось кіньми, як дрібен дощик ;
Блиснемо шаблями, як сонце в хмарі !

Рядки, взяті з народної колядки, ще до початку оповіді повертають нас до героїко-історичної традиції усної народної творчості, що «зберігається в колективній пам'яті народу».У своєму бажанні «увічнити» не тільки героїв роману, але й саму атмосферу бурхливих часів Ю. Яновський виявляє прагнення оповити духом ліризму і всю структуру «Чотирьох шабель», тому всі сім розділів твору називаються «піснями», що містять віршований вступ та прозову розповідь.

Вірш-пісня в сюжетно-композиційній структурі роману «Чотири шаблі» є одночасно і заспівом і епіграфом до кожного розділу. Характеризуючись як «акомпанемент» (З. Голубєва) до основної оповідної лінії, пісня одразу утворює певний настрій, дає змогу глибше відчути весь емоційний пафос подальшої розповіді. Між віршованою й прозовою частинами виникає напруження, яке поглиблюється динамізмом поєднання різножанрових композиційних складників. Відзначимо, що принципи побудови вірша-пісні певною мірою тяжіють до структурних основ античної драми, що починається прологом – своєрідною сюжетною експозицією, за якою іде «парод – вихід хору», певною мірою пов'язаний з головними героями і подіями, що відбуватимуться в п'єсі.

Аналогічний спосіб побудови автор обрав і для кожного віршованого вступу роману «Чотири шаблі»: віршований заспів виконується сольною партією – голосом (в античній драмі пролог теж складався з короткого монологу, як, наприклад, в «Орестеї» Есхіла), яка завершується словами хору. Водночас Ю. Яновський по-своєму переосмислює функціонування у творі хорової партії. Якщо в давньогрецькій трагедії хор є або колективним персонажем, або коментатором подій, то у романі «Чотири шаблі» хор виконує роль «афористичного висновку» віршованої пісні, який перегукується з фіналом прозової частини розділу.

У центрі уваги письменника, як і в поданій на початку розділу пісні, – якась незвичайна подія, героїчний вчинок, через показ якого проголошується хвала людському духові. Єднаючись з

© Журенко О. М., 2017

естетикою класичного романтизму, Яновський змальовує сильних особистостей – «з розширеним серцем і могутньою пульсацією». Іншою невід'ємною ознакою поетики роману стає епізація образів (зокрема в перших чотирьох піснях роману).

«Це сиділи на скелі орли, напустивши на себе всю поважність завмерлих хвилин». Саме так на початку твору рекомендує письменник головних дійових осіб роману – Шахая, Галата, Остюка і Марченка. Образ орлів нап вершині гір стає узагальнювальним, у ньому ніби увічнюються особливості національного характеру, про які згадував ще М. В. Гоголь у повісті «Тарас Бульба». Перед внутрішнім поглядом воїнів-козаків несподівано розкривається їх подальша доля. Подібну картину, яка теж в не меншій мірі наближується до гоголівської повісті, представлено і в романі «Чотири шаблі» : «Це – ще не порушена нічим тиша, яка розірветься через голосне квиління стріл, брязкіт щитів, іржання коней, і затремтить степ, затрясуться шляхи під копитами сміливих вершників».

Авторське суто епічне розуміння героїчних постатей підкреслює глибока ідейна спорідненість між побратимами, єдність їх ідеалів. Істотно, що і в цьому випадку за основу береться гоголівський «Тарас Бульба». У Гоголя немає епічних родослівних – його козаки мають колективні характеристики. Вони створюють єдину монолітну цілісність, схожу навіть в одязі, біографіях. У цьому контексті особливого значення набувають слова Шахая, сказані ним перед вінчанням : «Ось ми всі нежонаті йдемо, а сьогодні я повінчаюсь, і всі ми повінчаємось, і одружить нас із собою далека путь та грізне життя».

Вони максимально зближуються – ватажки революції і лицарі запорізької вольниці. Але це відчуття поглиблюється ще більше, коли, йдучи за гоголівським варіантом епічного жанру, Ю. Яновський вводить у свій роман так звані «каталоги героїв», характерні насамперед для епічних поем. Пригадаймо, як автор-оповідач перераховує імена всіх тих, кого пригощав на весіллі Шахай :

«Тим часом Шахай частував гостей : братів Шворнів – розумного Саньку і пришелепуватого Митьку; Макара – колишнього чередника, рудого велетня із страшними вусами, кудлатою червоною головою і з дитячими блакитними очима; Бубона Петра – найкращого в світі наводчика, котрий міг би набоями обкопати навкруги, мов межею, своє поле з трикілометрової дистанції; братів Василишиних – незрівнянних розвідників, телефоністів, і – у вільну годину музикантів; Виривайлів – чотирьох соколів, що загинули згодом усі, – один по одному – рубаючи шляхту, стріляючи кадетів, домучуючи генералів…»

Можна сказати, що всі згадані персонажі об'єднані часом героїчного епосу. У них є своє історичне минуле: славить кобзар колишні подвиги лицарів-запорожців. Існує у героїв і своє історичне майбутнє. Однак головний час епосу – теперішній, який охоплює і загальне минуле всього товариства, і його загальне майбутнє. Оспівують кобзарі «діяння» героїв минулого, «розславляють» вони як гоголівського Тараса, так і «Остюка-батька» у романі Яновського. Не випадково тому як у Гоголя, так і в Яновського в художню оповідь широко вводяться описи битв. Власне, про те ж саме свідчить і весь «список героїв»: персонажі «Чотирьох шабель» ще за свого життя перетворюються на героїв епосу.

Коригуючи в такий спосіб традиції романтизму XIX ст., який, розриваючи із «безславним» сучасним, ідеалізував поетичне минуле, письменник творить специфічну концепцію дійсності: через увічнення героїв історичного майбутнього відповідно актуалізується й епічне переживання часу теперішнього.

«Людина – історична особа. Людина перебуває в історичному, й історичне перебуває в людині. Між людиною й «історичним» існує таке глибоке, таке таємниче зрощення, така конкретна взаємність, що розрив їх неможливий», – писав М. Бердяєв. У «Чотирьох шаблях» цей ідейний принцип спочатку реалізується на композиційному рівні (голос віршованої частини «озвучує в романі ідею історичної людини», але одночасно він є складовою частиною прозового тексту. На весіллі Шахая сліпий кобзар співає про козака Супруна, і його «струни дзенькають, ніби падають у безвість дзвінкі краплі часу». Згодом до кобзаря приєднуються Панько Виривайло, його брат Іван, і, нарешті, молода і всі присутні «прославляють» давніх мешканців степу. Так у народній пам'яті постає героїчне минуле, поєднуючись із теперішнім і вказуючи на майбутнє. Пісня стає джерелом часу, духовним ланцюжком, що здатний охопити момент і вічність.

Окремо зауважимо, що у заспіві другої пісні на першому плані «морська» символіка. У конкретизованих в романтичних образах корабля, капітана і конкістадорів мотивах моря вимальовується конфлікт другої пісні – боротьба анархічного начала за лідерство, що реалізується на рівні опозиції «Шахай-Марченко».

Стихія змагання стає головним чинником всіх життєвих спрямувань Нестора Марченка. На це, до речі, вказує й такий незвичайний, але необхідний атрибут агонального (= змагального) світогляду, як заздрість : факт загального визнання є важливішим за «чисте сумління». Заздрість до Шахаєвої слави, необхідність досягти особистої першості стають для Марченка самоціллю. Напевно, саме цим зумовлений перехід Марченка на бік анархістів: він таким чином ніби кидає виклик Шахаю, привласнює його славу і навіть ім'я останнього. Досягнення слави будь-якою ціною (включаючи також замах на Шахая) – ще одна характерна ознака агонального світосприйняття.

Витоки такого типу заздрощів, гадаємо, слід шукати в античній міфології. Як зауважує філософ-культуролог Я.Білик, і тоді «багато героїв намагалися позмагатись навіть з богами: наприклад, дочка Тантала Ніоба – з богинею Латоною, аед Фамірід – з музами, Оріон – з Артемідою». Симптоматично, що постать Шахая – вольової, сильної особистості, володаря людських душ – деякими сучасними дослідниками характеризується як тип людини, генетично споріднений з образом Людинобога. Так, О.Чумаченко висуває тезу про зв'язок імені «Шахай» з відомим кіплінгівським «Шерхан»: «тигр у Яновського – саме верховний володар. А Шахай – перший після Бога, як капітан на кораблі…» Однак таке порівняння не здається нам переконливим, бо в Шахаєві нема нічого тваринного. Він – із ватажків тієї рідкісної, але суспільно важливої категорії людей, які завжди очолюють маси у найскрутніші періоди історії того чи іншого народу.

«Я звик бути першим, а не другим, Остюче, і я не прийшов би сюди, коли б бачив, що Марченко стоїть на правильному шляху» – так говорив Шахай своєму побратиму. Відомо, що у поєдинках з богами герой здебільшого або гине, або переможець розправляється з ним так, як сам забажає. Але Шахай як справжній народний герой – людина благородна і не мстива, тому-то у фіналі Нестор знову опиняється в лавах партизанів, якими керує Шахай. Проте з ім'ям Марченка пов'язано ще кілька дивовижних історій. Так, у IV пісні несподівано дізнаємося, що Марченка розстріляли, а ще пізніше з'ясовується, що смерть Марченка – фікція і що «так хотів Шахай»: «Остюк пригадував деталі похорону Марченкового, як Шахай говорив промову на могилі, як жорстоко мстилися партизани за смерть Марченка» [9:200]. Очевидно те, що Яновського хвилює суперечливість між апофеозом оспіваної мети і трагізмом невгамовної жорстокості боротьби. Так у романі виникають мотиви філософії «життя – це театр».

«Я був помічником режисера в Успенівці і актором, котрий умирає в кінці п'єси, – в Павлівці» – ось як, наприклад, визначає свою роль у героїчних подіях колишній «маршал» Остюк. Поштовхом для подібних міркувань стає якісне переосмислення Остюком людського життя. Особистісні перипетії порівнюються з театром, отже все, що відбувалося з ним колись, сприймається як гра, упродовж якої неможливо передбачити її подальше спрямування. Несподівано опинившись після війни хто – у Парижі (Остюк), а хто – у Сибіру (Марченко), герої величних перемог ніби випадають з дійсності: втома і душевна спустошеність – усе, що їм залишилося в мирному часі. Із втратою сенсу життя герої війни перебувають у стані, в якому «сила і воля до життя» постає лише як каталізатор для фізичного існування. До того ж вони зовсім самотні, адже головне у героїв «Чотирьох шабель» – це чоловіча фронтова дружба, позбувшись якої вони почуваються нещасними. Наприклад, Остюк потрапляє до Парижа – цієї омріяної багатьма поколіннями столиці мистецтва і краси. Проте персонажем французьке місто сприймається лише як чужий, точніше, «не-рідний» простір. Ставши дипкур'єром, герой радикально міняє статус, отже, перебування Остюка у Парижі – це насамперед переїзд до іншого світу в іншому статусі. Саме місто тепер визначає стан персонажа. Не випадково тому з'являються і описи моргу і мерців, і картина відвідування Остюком музею воскових фігур, і порівняння французьких жінок з трупами, що «ходили вулицями <…>, нафарбувавши губи і прикрасивши обличчя» Значущий для цих епізодів мотив «неіснування» наділяє столичний простір рисами «безподієвості», порожнечі дозволяючи розкрити онтологічну сутність персонажа, що втратив власне «я». Як і інші герої «Чотирьох шабель», він знаходить порівняно душевний спокій, тільки об'єднавшись із своїм таким же самотнім товаришем у далекому Сибіру. Але насправді це тільки ілюзія, бо Остюк добре розуміє причину їхньої неприкаяності:

«Ничипоре, – вимовив Остюк, – чи хочеш ти знову стояти разом з нами? *Тяжко тобі йти самому по землі!* Сім років віддали ми війні, сім найкращих юнацьких років. Ми стали зрештою все бачити в чудному освітленні. Ми спустошені, Марченко, до краю спустошені для того, щоб *жити поодинці*. Життя людське для нас велике поле атаки, де падають поруч і попереду, де

знищити людину – звичайна фізіологічна потреба, як напитися горілки…Треба нам зібратися всім докупи, щоб розсудити гуртом, як ізнайти спокій» (курсив наш. –О. Ж.).

Ю. Яновський все ще вірить у силу фронтового братерства, і тому кидає персонажів у коло нових випробувань. Письменник ще певен того, що, опинившись у типових для них ситуаціях активної діяльності, вони знову відчують потяг до життя. Істотно, що через розкриття внутрішньої самотності героїв письменник підводить до думки про необхідність єднання побратимів – єдиної можливості, яка допоможе відродити їх спустошені душі. Об'єднавшись разом, герої легендарних перемог знов стали монолітною цілісністю, і навіть смерть Марченка не здатна протистояти цьому.

Попри всій мажорності фіналу в написаному все-таки наявна непевність щодо проголошеного лозунгу: «герої з'єдналися знову для боротьби». Чи буде так? Ймовірно, Ю. Яновський підсвідомо розумів, що фронтове братство – не вічне, не довготривале. Мине час, і воно зникне, як це добре показав у романі «Повернення» Еріх Марія Ремарк. Чи не тому в наступному романі Ю. Яновського («Вершники», 1935) ця проблема фактично відсутня?

Одержано 07.11.2017

УДК 378.6:[37.015:316.472.4]

Юлія Василівна ЗАБОЛОТНА,
кандидат юридичних наук, викладач
кафедри криміналістики та судової експертології
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8854-8537

ЗДІЙСНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ І СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СТВОРЕННЯ УКРАЇНОМОВНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

«Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців»
О. Довженко

Національно-патріотичне та етичне виховання молоді є запорукою формування особистості, якій під силу розбудова України як соціально-правової, демократичної і головне суверенної держави. Одним із основних чинників, які впливають на виховання у курсантів та студентів правової культури, формування активної громадянської позиції, духовних цінностей українського патріота, національної свідомості, любові до українського народу – є духовний код нації – мова.

Особлива роль у національно-патріотичному вихованні належить виконанню опції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки, яка базується на необхідності повноцінного розвитку та самореалізації молоді, що є однією із суспільних цінностей, а соціальна підтримка молоді є одним з основних пріоритетів державної політики. Виконання вказаних заходів із посилення національно-патріотичного виховання дозволить створити ефективну систему національно-патріотичного виховання [1].

В стінах Харківського національного університету внутрішніх справ національно-патріотичному вихованню курсантів та студентів приділяється значна увага. Постійно проводяться заходи (концерти, флешмоби), метою яких є пропаганда поваги до українських традицій та звичаїв, вшанування пам'яті захисників України, діячів науки, культури.

Проте у вік розвитку комп'ютерних технологій та інтернету курсантська та студентська молодь більшу частину вільного часу проводять у віртуальному світі та соціальних мережах. Там вони мають змогу поділитись своїми фото, переглянути інформацію про інших людей, поспілкуватись. На жаль в таких соціальних мережах рекламні пости, статті та коментарі по-перше майже усі російськомовні, а по-друге зазвичай не несуть ніякої корисної, пізнавальної інформації.

Тому ми вважаємо, що було б доцільно створити соціальну мережу для працівників, курсантів та студентів Харківського національного університету внутрішніх справ. В перспективі вона

© Заболотна Ю. В., 2017

стане соціальною мережею всієї Національної поліції, адже до неї можна буде запрошувати випускників університету, колег з інших навчальних закладів, що готують майбутніх поліцейських, практичних працівників. В такій соціальній мережі учасники матимуть змогу спілкуватись, обмінюватись досвідом, звертатись за консультаціями до практиків, отримувати інформацію щодо діяльності як університету, так і всієї поліції в цілому.

На думку С. О. Гарькавця [2] найбільш дієвими соціально-психологічними впливами, на теперішній час, є інформаційні (соціальний доказ, прихильність, авторитет, експертна оцінка, демонстрування, деструктивна критика, маніпулювання та мода) та нормативні (взаємний обмін, обов'язковість і послідовність, референтний вплив, дефіцит, покарання і примус, винагорода, влада та закон, вправляння) види впливів. Тому така соціальна мережа може стати об'єднуючим фактором між постійним та перемінним складом університету. Разом з іншими спільнотами доречно створити спільноти присвячені історії України, сьогоденню, антитерористичній операції, здобутках національної поліції. Також приділити увагу створенню творчих спільнот: літературної, дозвіллєвої, спортивної та ін.. Дана соціальна мережа повинна буди виключно україномовною. Для активізації курсантів та студентів можна провести конкурс на кращу назву цієї мережі.

Мовне середовище повинно впливати на формування курсанта-патріота України, формувати моральні якості особистості, культуру поведінки, сприяти підвищенню престижу і розвитку мотивації до сумлінного виконання професійних обов'язків поліцейського. Через мовне посередництво необхідно долучати молодь до національної історії, до різних масивів національної культури, до глибинної сутності народного життя, здійснювати розвиток мовлення не тільки на навчальних заняттях, а й під час повсякденного спілкування.

Вважаємо, що створення даної соціальної мережі позитивно вплине на національно-патріотичне виховання курсантів та студентів.

Список бібліографічних посилань

1. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 роки : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 № 148. *Офіційний вісник України.* 2016. № 21. Ст. 828.

2. Гарькавець С. О. Соціально-нормативний конформізм особистості у психологічному вимірі : монографія. Луганськ : Ноулідж, 2010. 343 с.

Одержано 01.11.2017

УДК 378.1:001.89

Михайло Володимирович ЗАВАЛЬНИЙ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4191-061X

ЗАЛУЧЕННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ ДО НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний стан розбудови відомчої науки у ВНЗ МВС України характеризується зміцненням наукового забезпечення діяльності правоохоронних органів, наявністю сталих зв'язків між науково-дослідними установами МВС України та практичними підрозділами Національної поліції, формуванням чисельних наукових шкіл, підвищенням кількості та якості наукових досліджень, присвячених як загальнотеоретичним, так і прикладним проблемам діяльності поліції.

Сучасний вищий навчальний заклад МВС України є основною ланкою у системі спеціальної поліцейської освіти України. Його функціональність реалізується шляхом провадження навчально-виховного процесу, який включає навчальну, виховну, методичну роботу та науково-технічну діяльність. Навчально-виховний процес, своєю чергою, забезпечує можливість здобування курсантами (слухачами) знань, умінь і навичок у гуманітарній, соціальній, науково-природничій, технічній, сферах, необхідних для професійної діяльності, та їх інтелектуального, морального, духовного, естетичного й фізичного розвитку. Науково-дослідна робота є складовою

© Завальний М. В., 2017

навчально-виховної роботи, професійної підготовки. Вже з першого курсу курсантів (слухачів) необхідно залучати до посильних наукових досліджень. Першим етапом цієї роботи має стати опрацювання специфічного пропедевтичного курсу «Методи наукових досліджень». Тут треба враховувати особливості конкретної спеціальності.

У процесі підготовки робочих навчальних програм з основних дисциплін необхідно передбачати певні види робіт, спрямовані на виконання курсантами (слухачами) наукових досліджень з поступовим їх ускладненням від першого до випускного курсу. Варто забезпечувати при цьому узгодженість і систему на міжпредметному рівні.

Дотримання системності в процесі включення курсантів (слухачів) у науково-дослідну роботу має здійснюватися як на рівні суто навчальної роботи з певних дисциплін, так і в позанавчальний час.

Залучення курсантів (слухачів) до наукової роботи з погляду вимог системності має здійснюватися не на рівні самодіяльності, аматорства, а мати чітку спрямованість, плановість, наукову координацію, бути невід'ємною частиною професійної підготовки фахівців, включатись у розклад занять та індивідуальні плани викладачів, мати належне економічне забезпечення.

Організаційно, залучення курсантів (слухачів) до наукової діяльності повинно відбуватися у три етапи.

Перший з яких полягає у відборі курсантів (слухачів), які мають здібності до науково-дослідної діяльності (реалізується за участю заступника начальника інституту з навчальної та методичної роботи, курсових офіцерів, викладачів, керівників наукових товариств курсантів, наукових співробітників, працівників відділу організації наукової роботи, навчального відділу тощо). Кінцевим результатом цього етапу є формування списку здібних до науково-дослідної діяльності курсантів (слухачів). Пріоритет надається курсантам (слухачам), які: приймали участь у проведенні олімпіад (конкурсів) на кращу наукову роботу; які мають наукові публікації; навчаються на «добре» та «відмінно».

Другий – реалізується під час іспитового терміну, тобто перевірки курсантів (слухачів) відібраних на першому етапі. Із такими курсантами (слухачами) проводиться співбесіда працівниками кафедр (науково-дослідних лабораторій), а також вони в обов'язковому порядку залучаються до виконання таких завдань, як: підбір наукової літератури за конкретною тематикою; аналіз думок науковців з тих чи інших проблемних питань діяльності ОВС; написання реферату за конкретною науковою тематикою тощо.

Третій етап – реалізується щодо курсантів (слухачів), які пройшли іспитовий термін, у зв'язку з чим, у подальшому, їх доцільно залучати до таких форм наукової діяльності, як: здійснення моніторингу законодавчих та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність підрозділів Національної поліції, а також практики їх застосування; участь авторських колективів із числа курсантів у розробленні проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, які регламентують діяльність підрозділів Національної поліції; проведення експертизи чинних законодавчих та інших нормативно-правових актів, а також їх проектів; участь авторських колективів із числа курсантів у проведенні тематичних наукових досліджень за встановленими пріоритетними напрямами науково-дослідної роботи ВНЗ, МВС України тощо; підготовка тез конференцій та наукових статей з проблемних питань діяльності Національної поліції; участь курсантів (слухачів) у підготовці інформаційно-аналітичних матеріалів з питань сучасного стану нормативно-правового забезпечення діяльності підрозділів Національної поліції; участь курсантів у підготовці навчальних посібників; участь курсантів (слухачів) у грантах (договірних проектах), які проводяться з правоохоронної тематики.

Будь-яка наукова робота курсанта (слухача), крім спільних із працівниками кафедр (лабораторій) – повинна проходити обов'язкове рецензування.

Кафедрами та лабораторіями, на кожен навчальний (календарний) рік повинні визначатися перспективні напрями та форми науково-дослідної роботи з перспективними курсантами (слухачами).

Беручи до уваги значення, яке відводиться керівництвом Університету науковій діяльності курсантів (слухачів), доцільно на кафедрах та в науково-дослідних лабораторіях призначити відповідальних осіб за цей напрям наукової роботи.

Викладене вище дозволяє сформулювати такі висновки: 1. Роль наукової роботи курсантів у освітньому процесі ВНЗ МВС України є надзвичайно цінною. Вона не лише задовольняє потреби молодого спеціаліста у реалізації творчих можливостей, а й сприяє поєднанню принципу

інтеграції освіти і науки у навчально-виховному процесі, використанню авангардних досягнень науки і техніки під час проведення навчальних занять. 2. Правова регламентація наукової та науково-технічної діяльності курсантів у ВНЗ МВС України залишається фрагментарним, містить низку невідповідностей, не забезпечує належним чином цілісності складових навчального процесу, повного розуміння посадовими особами ВНЗ МВС України питань організації та проведення науково-дослідної роботи курсантів.

Одержано 02.11.2017

УДК 351.74(477)

Peter WILSON,
Adviser/Trainer on Community Policing
European union advisory mission in Kharkiv;
Юлія Олександрівна ЗАГУМЕННА,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0617-8363

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК ОСНОВА КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДИ

Рівень служби в підрозділах правоохоронних органів безпосередньо залежить від удосконалення системи професійного навчання. Реформування правоохоронних органів та удосконалення системи підготовки їх персоналу відбувається в умовах зміни парадигми суспільного розвитку, типу культури, духовно-моральних орієнтирів. Відтак ефективне функціонування системи відповідного безперервного професійного навчання працівників правоохоронних органів є нагальною проблемою та важливим фактором зміцнення суспільного правопорядку, становлення демократичної, соціальної, правової держави з соціально-орієнтованою ринковою економікою, конструктивної взаємодії поліції з населенням.

Сучасна складність завдань, які поставлені перед Національною поліцією України (ст. 2 Закону України «Про національну поліцію»), а саме протидія злочинності, котра дедалі стає більш поширеною і небезпечною, забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, надання послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги, винятково важкі умови, в яких ведеться ця робота, вимагають постійного зростання професіоналізму кадрів поліцейських, високого рівня наукового забезпечення процесів їх підготовки та практичної діяльності [1].

Поліцейські багатьох країн активно у практичній діяльності застосовують синтезовану модель тактики боротьби зі злочинністю та участі громадськості у цій діяльності – Community Policing, яка є новою філософією діяльності поліції. Модель Community Policing передбачає застосування принципу децентралізації структури поліції та перехід її діяльності на проактивну, що передбачає співпрацю з населення, тим самим подальше підвищення корпоративного іміджу поліції та рівня довіри населення [2, с. 90].

Філософія поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду розвивалася у напрямку професійної поліцейської служби та відповідальної громади у відкритому та підзвітному партнерстві в низці країн, із зосередженням уваги на громадах, громадськості та їхніх потребах, а також забезпечуючи для них охорону правопорядку як послугу у відповідальний спосіб і з повагою до права людини. Зараз цю філософію також прийняла Національна поліція України.

Підзвітність поліції – це, мабуть, один з найважливіших аспектів охорони правопорядку за згодою, коли громади очікують, що завданням поліції є – служити. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, прямо реагує на проблему підзвітності та забезпечує публічне обговорення, на якому поліція може відповісти на запитання щодо реагування нею на проблеми,

© Wilson P., Загуменна Ю. О., 2017

потреби та очікування громадян, а також відзвітувати про процес прийняття рішень стосовно поліцейської діяльності та дій із забезпечення громадського порядку, тобто про виконання цих рішень.

Філософія та організація поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду (Community Policing), відповідає досвіду, накопиченому під час модернізації поліцейських сил та поліцейських цінностей у всій Європі та Північній Америці, і є просто підходом, орієнтованим на громаду, який визнає, що ефективна поліцейська діяльність залежить від допомоги і підтримки з боку громади, якій надається послуга. Охорона правопорядку за згодою дозволяє поліції та громаді тісно співпрацювати інноваційними способами, які допомагають виявляти та вирішувати проблеми, що стоять перед громадою.

Слово «партнерство», звичайно, означає, що між поліцією та громадою має існувати співробітництво, щоб ця концепція працювала, а термін Community Policing просто означає взаємодію між поліцією та громадою для знаходження місцевих рішень для вирішення місцевих проблем.

Поняття поліцейської діяльності в партнерстві з громадськістю є дуже старою концепцією, яка стала відомою, як поліцейська діяльність у взаємодії з «громадою», «орієнтована на громаду» або іноді «демократична» поліцейська діяльність, де громада має спільну відповідальність з поліцією за запобігання та зменшення рівня злочинності та забезпечення громадського порядку і безпеки громадян. Основою філософії Community Policing стали «9 принципів роботи сучасної поліції» або the Peelian Principes (тобто принципи Піла), укладені Робертом Пілом, видатним британським політичним діячем та засновником муніципальної поліції в Лондоні [2]. У 1829 році запускаючи в роботу нову поліцію, сер Роберт Піл проголосив: «The police are the public and the public a the police!» – «Поліція для громади і громада для поліції», у такий спосіб заклав початок філософії Community Policing або поліцейської діяльності орієнтованої на громаду. «9 принципів роботи сучасної поліції» визначають, що поліцейські вважаються громадянами у військовій формі, вони можуть виконувати свої повноваження лише за суспільної згоди, силу застосувати можна лише тоді, якщо інших методів недостатньо, найкращою альтернативою застосування сили є попередження та запобігання злочинам, необхідність застосовувати жорсткі методи пропорційно зменшується при зростанні взаємодії з суспільством, а для забезпечення поваги та розуміння з боку суспільства необхідно закріпити механізм взаємодії з громадою.

Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, все частіше визнається найбільш відповідною філософською основою демократичної поліцейської діяльності. Вона також визнається як підхід до поліцейської діяльності, який дозволяє вирішувати багато проблем безпеки, з якими громадяни стикаються у своєму повсякденному житті. Проте, важливо пам’ятати, що поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, – це не одноразовий захід, а довгостроковий стратегічний підхід, і як такий він має реалізовуватись на постійній та систематичній основі. Цей підхід базується на повазі до прав людини, підзвітності та необхідності ефективних поліцейських дій у партнерстві з громадами-бенефіціарами.

Маючи визначення партнерства, спрямованого на пошук місцевих рішень для місцевих проблем у межах як філософії, так і стратегії, необхідно дослідити, яким чином цей підхід зможе закласти основу, яка дозволить поліції та громаді співпрацювати. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, передбачає, що поліція, громадськість та громада в цілому несуть спільну відповідальність за забезпечення безпечного середовища для всіх і наголошує на ролі громади як поінформованих та активних людей, які висловлюють свою думку, пропонують свої знання та ресурси і беруть на себе відповідальність за свої дії. Ця філософія дозволяє знаходити рішення для розв’язання проблем громади і, водночас, створює обмеження для держави, зокрема поліції, в плані взяття на себе надмірно директивної та управлінської ролі.

Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду – це філософія (спосіб мислення) та організаційна стратегія (спосіб здійснення філософії), що дозволяє поліції та громаді працювати разом новими способами для вирішення проблем, пов’язаних із злочинністю, порушенням громадського порядку та безпекою з метою поліпшення якості життя кожного громадянина, що належить до певної громади. Ця філософія побудована на раніше утвердженому переконанні про те, що люди заслуговують на право голосу в питанні охорони громадського порядку в обмін на свою участь та підтримку. Вона також спирається на точку зору, що для вирішення проблем громади потрібно, щоб поліція та громадськість могли працювати разом для вивчення нових способів вирішення проблем громад, а не просто реагувати на окремі злочини або події.

Таким чином, національна стратегія поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, ґрунтується на принципах партнерства та співпраці з громадою, співробітництві, використанні сучасних методів виявлення та вирішення проблем через проблемно-орієнтовану поліцейську діяльність, відповідальності, запобігання, прозорості, розширення та зміцнення послуг і проектів. У разі правильного застосування, стратегія має значний потенціал як засіб покращення доступу до правосуддя, операційної ефективності та підвищення загальної якості життя місцевої громади. А система ефективної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у Міністерстві внутрішніх справ України сприяє формуванню професійних навичок та є важливим чинником конструктивної взаємодії поліції та громади.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 05.11.2017).

2. Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі : монографія / за заг. ред. З. Р. Кісіль. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 599 с.

3. Understanding Community Policing. A Framework for Action. – Washington, DC : Bureau of Justice Assistance, 1994. 72 p.

Одержано 06.11.2017

УДК 347(77+78)

Олексій Леонідович ЗАЙЦЕВ,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9530-3941

РОЛЬ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ» В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Право інтелектуальної власності має важливе значення для формування правової культури фахівців у будь-якій сфері діяльності. З огляду на вирішальну роль інтелектуальної власності у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни, підготовка фахівців у цій сфері є одним з головних пріоритетів в Україні.

Результати інтелектуальної творчої діяльності нерідко стають об'єктом неправомірних дій, а відповідно, потребують ефективної правової охорони та захисту з боку держави. Наявність належної охорони та захисту права інтелектуальної власності визнано важливою умовою динамічного розвитку економіки будь-якої країни. В умовах членства України в Світовій організації торгівлі (СОТ) необхідність посилення захисту інтелектуальної власності є першочерговим завданням.

На розв'язання цих завдань суспільства направлені заходи передбачені Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до Законодавства ЄС» та Указом Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» від 25 квітня 2001 р. № 285/2001. Серед необхідних заходів є запровадження у вищих навчальних закладах курсу з основ інтелектуальної власності. З цього випливає, що підготовка фахівця-юриста неможливо без знання права інтелектуальної власності. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки від 20 жовтня 2004 р. № 811 з 2005/2006 навчального року у вищих навчальних закладах країни студенти всіх спеціальностей повинні вивчати дисципліну «Інтелектуальна власність». Особливого значення набувають ці знання у підготовці фахівців для підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю. Відповідно до статті 3 Положення «Про Державну службу боротьби з економічною злочинністю», яке затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 р. № 510, головними завданнями Державної служби боротьби з економічною злочинністю є виявлення, попередження та припинення фактів порушення прав інтелектуальної

© Зайцев О. Л., 2017

власності. Тому працівники підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю для виконання цього завдання повинні мати ґрунтовні знання у галузі права інтелектуальної власності. У зв'язку з цим, вивчення права інтелектуальної власності є необхідним елементом сучасної юридичної освіти.

Навчальна програма курсу «Право інтелектуальної власності» розроблена з урахуванням вимог національного законодавства та міжнародних нормативно-правових актів і базується на Конституції України, Цивільному кодексі України та інших нормативно-правових актах, які регулюють відносини у сфері інтелектуальної, творчої діяльності.

Для досягнення зазначеної мети у ході викладення курсу «Право інтелектуальної власності» передбачається проведення лекційних, семінарських занять; ділових ігор; написання курсантами реферативних робіт, наукових доповідей та повідомлень. Як основні ставились наступні цілі:

– визначити поняття інтелектуальної власності;

– сформувати комплекс знань про цивільно-правову охорону результатів інтелектуальної творчої діяльності і прирівняних до них засобів індивідуалізації суб'єктів цивільного обігу товарів та послуг;

– розглянути зобов'язальні та інші форми використання об'єктів права інтелектуальної власності. З метою поточного контролю знань пропонується опитування під час семінарських занять, написання самостійних та контрольних робіт. Підсумковий контроль передбачає складання курсантами іспиту (заліку).

Предмет спецкурсу «Право інтелектуальної власності» складають три групи норм права:

1. Норм приватного права, які регулюють відносини, пов'язані з виникненням, здійсненням та захистом права інтелектуальної власності;

2. Норм публічного права (адміністративного та кримінального), якими встановлена відповідальність за порушення права інтелектуальної власності;

3. Норм процесуального права, які регулюють діяльність судів та інших суб'єктів процесу з метою захисту прав інтелектуальної власності та керівні роз'яснення Вищих судів України.

Таким чином, з спецкурсом «Право інтелектуальної власності» взаємопов'язані курси «Цивільне право», «Цивільний процес», «Господарський процес», «Адміністративне право», «Кримінальне право» та спецкурс «Виконавче провадження». В логічній послідовності вивчення навчальних дисциплін спецкурс «Право інтелектуальної власності» повинен вивчатися після вказаних курсів.

Методика вивчення вказаного спецкурсу в цілому заснована на пізнанні об'єктивних властивостей об'єктів права інтелектуальної власності.

Завданнями вивчення даного курсу є:

– ознайомлення курсантів (студентів) з національними і міжнародними джерелами регулювання права інтелектуальної власності;

– сприяння глибокому засвоєнню цілої низки нормативних актів, прищепити вміння працювати з ними;

– навчити студента користуватися нормами матеріального та процесуального права при вирішенні конкретних правових питань;

– навчити вірно складати процесуальні документи та вчиняти процесуальні дії.

Після вивчення спецкурсу «Право інтелектуальної власності» студент та курсант повинен вміти:

– об'єкти права інтелектуальної власності один від одного;

– знати різницю у правовій регламентації цих об'єктів;

– вірно знаходити та застосовувати необхідні норми національного та міжнародного законодавства;

– правильно вчиняти дії, пов'язані з забезпеченням позову та доказів;

– правильно складати процесуальні документи (позовну заяву, відзив на позов, заяву про забезпечення доказів тощо).

Опанування вищенаведеними питаннями повинно мати за мету вироблення у студентів та курсантів правового мислення, навиків з тлумачення відповідних норм, формування первинних практичних навиків із застосуванням у своїй майбутній роботі набутих знань.

Одержано 10.11.2017

УДК 159.9.077

Людмила Миколаївна ЗАХАРЕНКО,
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення
навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ПАТРУЛЬНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЯХ

У своїй професійній діяльності поліцейські спілкуються з різними категоріями осіб та досить часто здійснюють професійне спілкування у проблемних ситуаціях. Відповідно до результатів анонімного опитування патрульних поліцейських, проведеного співробітниками наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення Національної академії внутрішніх справ у лютому 2017 року, у професійному спілкуванні патрульних поліцейських досить часто виникають різного роду проблеми, зокрема у ситуаціях смерті людини під час дорожньо-транспортної пригоди та при спілкуванні з психічно хворими [3]. Вищезазначене зумовлює необхідність враховувати світові здобутки психології при формулюванні правил взаємодії поліцейських з відповідними особами – суб'єктами професійного спілкування.

Людям властиво реагувати тим чи іншим чином на навколишні події, особливо на ті, які за своєю значимістю знаходяться поза межами повсякденних. Внаслідок дії надсильних подразників і загрози життю людини (при пожежах, дорожньо-транспортних пригодах, землетрусах, фізичному насиллі тощо), у неї виникають надмірної сили душевні потрясіння та афекти страху, що призводить до суттєвих змін у поведінці. При порушенні *окремих регулятивних механізмів* поведінкові реакції стають неадекватними конкретній ситуації, тобто не відповідають зовнішньому впливові та нормативності поведінки, дії стають невпорядкованими, хаотичними, хоча *інтелект людини при цьому зазвичай зберігається*. Це призводить до неоптимальної взаємодії з іншими людьми, нездатності самокорекції власної поведінки. За цих реакцій у людини підвищується пітливість, виникає почервоніння або збліднення обличчя, похолодання пальців рук, ніг, знижується або підвищується артеріальний тиск та серцевий ритм тощо. Зазначені реакції людини можуть проявлятись у вигляді:

– надмірної рухової активності (безладні хаотичні рухи і дії, часто безцільні та безглузді, що супроводжуються голосними лементами, плачем, стогонами, порушенням просторової орієнтації, часто – відсутня реакція на зауваження, прохання, накази оточуючих);

– відсутності рухової активності (нерухомість, втрата мови, надмірна ослабленість м'язів, різке зниження або відсутність довільних рухів і мови, відсутність реакції на зовнішні подразники (крики, шум, світло, дотики), «заціпеніння» у певній позі, «мовна» нерухомість, здатність втратити рівновагу від незначного поштовху, змінюється усвідомленість навколишнього), що може тривати від декількох хвилин до декількох годин.

Правила поведінки патрульного поліцейського з учасником події:

1) постійно контролюйте власний емоційний стан;

2) говоріть з людиною спокійним голосом, уникайте крику;

3) відведіть людину від місця події (цим Ви мінімізуєте негативний вплив на її психіку та задовольните базову потребу в безпеці, створите відчуття захищеності);

4) здійсніть візуальну діагностику людини та визначте, яка поведінкова реакція в даний момент їй характерна: надмірна рухова активність чи стан ступору.

5) у стані надмірної рухової активності людини – уникайте задавати запитання, уникайте суперечок,

6) у стані ступору людина *здатна бачити і чути*, а тому їй потрібно чітко задавати прості запитання («Ви мене чуєте?»; «Хто я?»; «Яке Ваше ім'я?»; «Який сьогодні день тижня?» тощо), щоб вивести із цього стану;

7) зверніть увагу, що рухове порушення може змінитися нервовим тремтінням, плачем, а також – агресивною поведінкою;

8) пам'ятайте: якою б дивною не була б поведінка людини, – це нормальна реакція людини на ненормальні події;

© Захаренко Л. М., 2017

9) така реакція зазвичай недовго триває та супроводжується наступною амнезією (людина може не пам'ятати своєї поведінки у такому стані), а її наслідком може стати *емоційний параліч* – байдуже ставлення до оточення, автоматизм дій;

10) пам'ятайте, що природньою психологічною реакцією вважається реакція, що триває не більше 24 годин [2; с. 193];

11) якщо таку реакцію не вдається ліквідувати протягом 1–2 місяців, то вона переростає в **невроз** – зрив нервово-психічної діяльності;

12) якщо не можете самостійно визначити, у якому стані людина (стан психоемоційної напруженості чи хворобливий стан психіки (психічна хвороба), необхідно викликати бригаду невідкладної психіатричної допомоги.

Правила поведінки патрульного поліцейського з психічно хворими людьми:

1) постійно контролюйте власний емоційний стан;

2) при виникненні загрозливої для особи і оточуючих неадекватності поведінки і ознак психічної хворобливості, необхідно викликати бригаду невідкладної психіатричної допомоги;

3) у випадках змушеного спілкування з психічно хворим потрібно (відповідно до рекомендацій психіатрії) потрібно відволікати її від нав'язливості, переводити плин її мислення на інші теми, навіювати їй образи, що знижують агресивність:

– насамперед, заспокойте людину та не давайте приводу для вибуху агресії;

– пам'ятайте, що психічно хворі люди реагують на логічну сторону діалогу і особисте звітування щодо вчиненого, а тому:

демонструйте погодження з усіма вимогами і висловлюваннями (навіть самими безглуздими);

не відмовляйтесь від обіцянок, що можуть бути нездійсненими;

припустиме блефування, щоб у зручному випадку застосувати силу для припинення суспільно небезпечної поведінки такої особи;

4) якщо Ви знаєте діагноз психічно хворої людини, то врахуйте це у спілкуванні з нею:

– уникайте введення в оману чи обдурювання осіб, які страждають на шизофренію, але пам'ятайте, що вони мають досить розвинений інтелект та можуть бути дуже агресивними;

– погоджуйтеся з твердженнями з шизофреніка параноїдального типу як «зовсім справедливими», підкреслюйте, що Ви розумієте його почуття і переживання, уникайте суперечок, але не намагайтеся «підіграти» йому (дуже добре ідентифікує будь-яку фальш);

– будьте терплячі, очікуючи відповідей на Ваші запитання від людини, що страждає на маніакально-депресивний психоз, намагайтеся не форсувати ритм діалогу, задавайте уточнюючі запитання, а почувши на них пряму відповідь, намагайтесь зупинитись на цій темі та через неї вийти на позитивне завершення ситуації;

5) у випадках змушеного спілкування з психічно хворим для прикрити застосування насильницьких заходів з метою усунення небезпеки бажане залучення до контактів із хворим фахівця-психіатра або іншого медичного працівника, що освічений в психіатрії, використання даних психоневрологічних диспансерів.

Зважайте на можливі відхилення у поведінці не психічно хворих осіб, а таких, яким можуть бути притаманні певні психічні розлади: 1) особи з антисоціальним типом особистості (відсутність провини, докорів совісті, своєрідність моралі та етики, нездатність до гуманного відношення до людей); 2) особи з неадекватною особистістю (неадекватна реакція на стрес, незрілість мислення, відчуття себе невдахами в житті) [3; с. 62]. У спілкуванні з особами з антисоціальним типом особистості варто постійно їх стимулювати на обговорення можливого настання для них шкідливих наслідків як результату їх антисуспільних дій, детально пояснюючи, але ні в якому разі не залякуючи. У спілкуванні з особами з неадекватною особистістю потрібно уникати слів і висловлювань, що можуть хоч незначною мірою зачепити їх почуття, зокрема почуття гордості, та намагатись надати їм можливість вийти з ситуації, що склалася, не втративши почуття власної поваги.

Список бібліографічних посилань

1. Еникеев М. И. Общая и социальная психология : учебник для вузов. М. : Норма – Инфра, 1999. 624 с.

2. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції: навч.-метод. посіб. : у 2 ч. Ч. 2 : Психологічне супроводження оперативно-службової діяльності працівників органів внутрішніх справ в екстремальних умовах / В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. І. Малічевський, Г. О. Юхновець. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 143 с.

3. Галустян О. А., Захаренко Л. М., Юрченко-Шеховцова Т. І. Проблемні ситуації професійного спілкування: погляд поліцейських // Розвиток науки і техніки: проблеми та перспективи : зб. тез Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з нагоди відзначення Дня науки-2017 в Україні (Київ, 24 трав. 2017 р.). Київ : Держ. наук.-дослідний ін-т МВС України, 2017. С. 229–223.

Одержано 04.11.2017

УДК 343.98

Костянтин Дмитрович ЗАЯЦЬ,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ШАХРАЙСТВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ В КІБЕРПРОСТОРІ

Науково-технічний прогрес набирає обертів, і результатом цього є поява найрізноманітніших пристроїв і систем послуг, що роблять наше життя зручнішим і цікавішим. Простір Інтернет супроводжує робочий і вільний час майже кожної сучасної людини. Крім засобів зв'язку і спілкування, різноманітних розважальних послуг, віртуальний простір став для багатьох людей засобом і сферою ведення бізнесу, а також банком збереження даних, в тому числі важливих і цінних об'єктів. На наше переконання, новітні технологічні здобутки суспільства вимагають переосмислення окремих категорій сфери правознавства. Зокрема, в представленій роботі хотілось би звернути увагу на необхідність дослідження прав власності на майно, що створюється (придбається) і зберігається користувачами у віртуальному просторі, як об'єкт посягання при вчиненні шахрайств.

Слід звернути увагу, що в теорії кримінального права існує єдиний підхід, відповідно до якого предметом злочинів проти власності, визнаються тільки речі матеріального світу, яким притаманні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру. Такий підхід, на нашу думку, дещо застарів і вимагає переосмислення з урахуванням технологічного розвитку у світі в цілому, і нашого соціуму зокрема.

Так, очевидним є той факт, що в користуванні сучасної людини, з'явились нові за своєю формою об'єкти власності – це об'єкти, які особа створює (придбає), а потім володіє ними, користується і розпоряджається у віртуальному просторі [1]. До такої віртуальної власності, зокрема можна віднести внутрішньо ігрові об'єкти – техніку із певними функціями, персонажів із особливими здібностями, елементи екіпірування тощо. Прикладом виступають відомі масові багатофункціональні онлайн-ігри такі, як (назви мовою оригіналу) – Worlds of Warcraft, World of Tanks та інші, в яких користувачі не тільки офіційно купують за реальні гроші у «магазинах» вказані віртуальні речі, а й активно перепродають їх та залишають нащадкам. Вивчення статистики продажів свідчить, що ціна на такі віртуальні речі може сягати кілька тисяч Євро [2].

За оцінками багатьох експертів сфери правознавства об'єктами власності також повинні бути визнані аккаунти ігор, сторінки користувачів соціальних мереж, скриньки електронної пошти, фонотеки iTunes, сайт-блоги тощо. Зараз у всьому світі фіксуються акти звернень у судовому порядку громадян з позовами про визнанням права власності за ними в рамках прав спадкування, права сумісної власності подружжя у справах про разлучення і розділ майна та інші [3;4;5].

Слід звернути увагу, що у світі вже мають місце прецеденти притягнення до кримінальної відповідальності осіб за викрадення віртуального майна [6;7].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо визначити, що предметом сучасних шахрайств може бути майно у широкому розумінні цього поняття, тобто об'єкти, відносно яких особа може набути права власності (володіння, користування, розпорядження). До таких можуть бути віднесені: об'єкти нерухомості (будинки, квартири, земельні ділянки, офісні, складські та інші приміщення); автотранспорт; гроші у готівковій та безготівковій формі, цінні метали, цінні папери, ювелірні вироби, техніка, продукти харчування, худоба, засоби виробництва, вироблена продукція (промислова, сільськогосподарська тощо), а також інші об'єкти матеріального світу.

Об'єкти віртуального простору можуть виступати предметом шахрайства, якщо вони відповідають наступним вимогам: а) вони створені власно особою або придбані нею за гроші;

© Заяць К. Д., 2017

б) вони мають споживчу цінність; в) ними можна користуватись та розпоряджатись у віртуальному просторі; г) їх оцінка дає можливість визначити ринкову вартість.

Список бібліографічних посилань

1. Савельев А. И. Правовая природа виртуальных объектов, приобретаемых за реальные деньги в многопользовательских играх. *Игроки и Закон: законодавтельство и правоприменение в области защиты прав потребителей услуг.* 26.10.2015. URL: http://gamersandlow.blogspot.com/2015/10/blog-post_65.html (дата звернення: 01.11.2017).

2. Jimenez C. The high cost of playing Warcraft // BBC News. 24 September 2007. URL http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/7007026.stm (дата звернення: 01.11.2017).

3. Кондратьева И. Право на виртуальную собственность: всё что останется после меня // ПравоRU : сайт. 15.03.2016. URL: https://pravo.ru/review/view/126933/ (дата звернення: 01.11.2017).

4. Мрачный контракт: права супругов на програмное обеспечение: публикация статьи / по метериалам AIN.UA // Журнал-клуб юридических инноваций и технологий. 26.12.2016. URL: http://legal-it.club/mrachnyj-kontrakt-prava-suprugov-na-programmnoe-obespechenie/ (дата звернення: 01.11.2017).

5. Гузь Д. User is offline: можно ли унаследовать виртуальное имущество / по материалам ilaw.net.ua // Журнал-клуб юридических инноваций и технологий. 09.01.2017. URL: http://legal-it.club/user-is-offline-mozhno-li-unasledovat-virtualnoe-imushhestvo/ (дата звернення: 05.11.2017).

6. За воровство виртуального имущества онлайн-игры World of Warcraft садят в тюрьму // 12 Миллионов : сайт. URL: http://12millionov.com/vorovstvo-virtualnogo-imushhestva-onlajn-igry-world-of-warcraft.html (дата звернення: 01.11.2017).

7. Имущество виртуальное – тюремный срок реальный // Сайт Всеукр. асоц. кадровиків / вид. дім Медіа-Про. 28.10.2010. URL: http://www.kadrovik.ua/content/imushchestvo-virtualnoe-tyuremnyi-srok-realnyi (дата звернення: 08.11.2017).

Одержано 10.11.2017

УДК 364-5:364.63-027.553](477)(072)

Поліна Анатоліївна ЗЕЛЕНЯК,
аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ

Правовий статус дитини регулюється різними міжнародними та національними нормативними актами, а саме: Загальною декларацією прав людини (1948 р.), Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (1966 р.), Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Декларацією прав дитини (1959 р.), Конвенцією про права дитини (1989 р.), Європейською конвенцією про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом (1975 р.), Конституцією України, Сімейним та Цивільним кодексами України, Законом України «Про охорону дитинства» та іншими документами.

Організація Об'єднаних Націй в Загальній декларації прав людини проголосила, що діти мають право на особливе піклування і допомогу. Основне завдання суспільства і держави повинне бути спрямоване на захист сім'ї, як основного осередку суспільства і природного середовища для зростання і благополуччя всіх її членів, і дітей, яким необхідно надати необхідні захист і сприяння. Дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння. І для цього дитина повинна бути повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві та вихована в дусі ідеалів, проголошених Статутом Організації Об'єднаних Націй, і особливо в дусі миру, гідності, терпимості, свободи, рівності і солідарності [1].

Відповідно Декларації прав дитини, «дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження» [1]. Ст. 24 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [2], визначає, що по відношенню до кожної дитини не можлива дискримінація за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження. Цим документом передбачено, що дитина має право на такі заходи захисту, які є

© Зеленяк П. А., 2017

необхідними в її становищі, як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави. Кожна дитина повинна бути зареєстрована негайно після її народження і повинна мати ім'я. Також передбачено право дитини на набуття громадянства.

Захист прав дітей від економічної і соціальної експлуатації передбачено Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права, в якому визначено, що застосування праці дітей в галузі, шкідливій для їх моральності і здоров'я чи небезпечній для життя або такій, що може завдати шкоди їх нормальному розвитку, повинно бути каране за законом [3]. Також відповідно до ст. 10 цього Пакту – сім'ям, які є природним і основним осередком суспільства, повинні надаватися по можливості якнайширша охорона і допомога, особливо при її утворенні і поки на її відповідальності лежить турбота про несамостійних дітей та їх виховання. Шлюб повинен укладатися за вільною згодою тих, хто одружується. Особлива охорона повинна надаватися матерям протягом розумного періоду до і після пологів. Протягом цього періоду працюючим матерям повинна надаватись оплачувана відпустка або відпустка з достатньою допомогою по соціальному забезпеченню. Особливих заходів охорони і допомоги має вживатися щодо всіх дітей і підлітків без будь-якої дискримінації за ознакою сімейного походження чи за іншою ознакою.

Згідно вітчизняного законодавства правовий статус дитини визначено Сімейним кодексом України, це особа до досягнення нею повноліття [4], рівність прав дітей, які випливають із сімейних відносин, то вони регламентуються ст. 529 Цивільного кодексу України [5].

Так, діти, зачаті у шлюбі, визнаному недійсним, мають ті ж самі права і обов'язки, що і діти, народжені у дійсному шлюбі. Діти, народжені від батьків, які не перебувають у шлюбі між собою, якщо походження їх встановлено за спільною заявою батьків або за рішенням суду, мають ті ж права і обов'язки щодо батьків і їх родичів, що й діти, які народилися від осіб, що перебувають у шлюбі. Усиновлені діти прирівнюються в особистих і майнових правах та обов'язках до дітей усиновителя за походженням. Зокрема, всі діти (у тому числі усиновлені) мають право на спадщину за законом.

Державою для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, створюються школи-інтернати, дитячі будинки, в тому числі сімейного типу, з повним державним утриманням. Заохочення та підтримка благодійницької діяльності щодо дітей з боку держави проявляється перш за все у зменшенні балансового прибутку, який підлягає оподаткуванню, на суму грошових коштів, матеріальних цінностей і нематеріальних активів підприємств, перерахованих до відповідних дитячих установ, закладів; у звільненні коштів, що надходять у вигляді пожертвувань від юридичних і фізичних осіб фондам, дитячим закладам і установам, від оподаткування. Все це також регламентується ст. 52 Конституції України [6], а саме діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом.

Закон суворо карає за здійснення будь-якого насильства над дитиною та її експлуатацію. Це передбачено в Законі України «Про охорону дитинства» [7], а саме ст. 10 де говориться про те, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини. Держава здійснює захист дитини від: усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють; втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин; залучення до екстремістських релігійних психокультових угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо та згідно ст. 1 ЗУ «Попередження насильства в сім'ї» [8], насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю, члени сім'ї – особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання.

Також Кримінальним кодексом України передбачено відповідальність за вчинення злочину проти дітей, а саме ст. 117 умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, ст. 135 – за

залишення в небезпеці малолітнього, що знаходиться в небезпечному для життя стані; ст. 167 – за зловживання опікунськими правами ; ст. 150 – експлуатація дітей, ст. 150-1 – використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом, ч. 4 ст. 152 – за зґвалтування не-малолітньої або малолітнього; ст. 155 – за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості; ст. 156 – за розбещення неповнолітніх; ст. 148 – за підміну дитини ; ст. 304 – втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, ст. 137 – неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я, ст. 166 – злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Якщо ж звернути увагу на цифри та статистику в Україні щодо народжуваності та смертності, то можна побачити наступне у 2016 році на Україні (без урахування Криму і Севастополя) народилося 397,0 тис. дітей; померло – 583,6 тис. осіб. природний спад населення складає 186,6 тис. осіб, природний приріст населення спостерігався лише в Закарпатській (+601) та Рівненської (+1205) областях та м. Києві (+5904 осіб). В інших регіонах була зафіксована природне зменшення населення, яка коливалася від 459 осіб у Волинській області до 17487 осіб в Донецькій, 18225 осіб в Харківській, 22127 осіб в Дніпропетровській областях.

У 2015 році на Україні (без урахування Криму і Севастополя) народилося 411,8 тис.дітей; померло – 594,8 тис. осіб, природний спад населення склала 183,0 тис. осіб, природний приріст населення спостерігався лише в Закарпатській (+1239) і Рівненської (+1442) областях та м. Києві (+5133 осіб). В інших регіонах була зафіксована природне зменшення населення, яка коливалася від 369 осіб у Волинській області до 17667 в Харківській, 20402 осіб на Дніпропетровщині, 22863 осіб в Донецькій областях.

2014 року на Україні (без урахування Криму і Севастополя) народилося 465,9 тис. дітей; померло – 632,7 тис. осіб. Природний спад населення склала 166,8 тис. осіб. Природний приріст населення спостерігався у Волинській (+920 осіб), Закарпатській (+3569), Рівненської (+2455), Чернівецькій (+60) областях та м. Києві (+4829 осіб), у 2013 році на Україні народилося 503,7 тис. (роком раніше – 520,7 тис.) дітей; померло – 662,4 тис. (роком раніше – 663,1 тис.) осіб. Природний спад склала 158,7 тис. (що на 16,3 тис. більше, ніж за 2012 рік). Природний приріст населення спостерігався в Закарпатській (+3689 чол.), Рівненської (+2889) і Волинській областях (+1034) і Києві (+5302)

Народжуваність в Україні найнижча в Європі і нижче, ніж в Росії, крім того сама найнижче народжуваність на Україні в найбільш урбанізованих областях (Запорізька, Донецька, Луганська, Харківська, Дніпропетровська області, місто Київ) [9].

Що стосується вчинення злочинів проти дітей не дивлячись на той фактор, що народжуваність в нашій країні найнижча, то згідно статистики можна побачити наступне – ст. 150-1 ККУ вчинено у 2015 р. – 5 кримінальних правопорушень, 2016 р. – 3; ч. 1 ст. 155 ККУ вчинено у 2015 р. – 13; 2016 р. – 10; ч. 2 ст. 156 ККУ вчинено у 2015 – 41 кримінальних правопорушень, у 2016 р. – 38; ст. 166 ККУ вчинено у 2015 – 31 кримінальних правопорушень, у 2016 р. – 48; ч. 2 ст. 137 ККУ вчинено у 2015 – 6 кримінальних правопорушень, у 2016 р. – 5; ст. 117 ККУ вчинено у 2015 – 10 кримінальних правопорушень, у 2016 р. -7; ст. 135 ККУ вчинено у 2015 – 18 кримінальних правопорушень, у 2016 р. 21; ч. 1 ст. 304 ККУ вчинено у 2015 р. – 77 кримінальних правопорушень, у 2016 р. – 155; ч. 2 ст. 304 ККУ вчинено у 2015 р. – 27 кримінальних правопорушень, у 2016 р. – 47 [10].

Чинний Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за всі види злочинів, скоєних проти малолітніх та неповнолітніх і різні види покарань, як виправні роботи, позбавлення права займатися певними видами діяльності, штраф, позбавлення волі та інші. Проте, багато на сьогоднішній день здійснюється злочинів проти дітей, які досі не знаходять свого відображення в чинному законодавстві, відносяться до категорії прихованих злочинів і часто залишаються нерозкритими. Розуміючи актуальність і важливість проблеми на сьогоднішній день, необхідним посилити кримінальну відповідальність за посягання на малолітніх та неповнолітніх, а також передбачити більш широке застосування санкцій, а саме штрафів – за злочини, пов'язані з отриманням прибутку за рахунок дітей.

Тому підсумовуючи вищевказане, можна зробити висновок, що законодавство однаковою мірою захищає від будь-яких посягань усіх дітей, але що стосується кримінальної відповідальності то для повної й об'єктивної оцінки складу злочину правовий статус має важливе значення. Діти потребують особливого захисту як зі сторони держави так і сім'ї в якій вона живе, тому що вони є майбутнім нашої держави.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція про права дитини // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 02.11.2017).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 02.11.2017).
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 02.11.2017).
4. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 № 2947-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14 (дата звернення: 02.11.2017).
5. Цивільний кодекс України // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 02.11.2017).
6. Конституція України // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 02.11.2017).
7. Про охорону дитинства : закон України // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14 (дата звернення: 02.11.2017).
8. Про попередження насильства в сім'ї : закон України // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14 (дата звернення: 02.11.2017).
9. Населення України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html (дата звернення: 02.11.2017).
10. Офіційний сайт Національної поліції. URL: https://www.npu.gov.ua/uk/publish/category/46874 (дата звернення: 02.11.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 159.95

Олена Володимирівна ЗЕМЛЯНСЬКА,
доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент Балтійської педагогічної академії,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6547-2621

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ

Питання професійної діяльності та спілкування завжди знаходилися в центрі уваги психологічної науки. Професійна діяльність працівників поліції має свої особливості, які вимагають професійної комунікативної компетентності працівника, та певних особистісних якостей, що визначають ефективність його спілкування під час виконання професійних обов'язків. Комунікативна компетентність фахівця забезпечує ефективність його професійної взаємодії, поведінки в повсякденній та екстремальній обстановці, особливості взаємовідносин в колективі [1, 2].

У процесі професійного спілкування працівник поліції постійно зіштовхується з необхідністю правильно будувати взаємовідносини з співслужбовцями, керівництвом, робітниками інших структур, оточуючими. Рішення професійних завдань потребує аналізу й оцінки поведінки людей, формування адекватної уяви про них, ефективного вирішення професійних конфліктів. В процесі сприйняття інших людей формуються образи, що у процесі аналізу й оцінки, досягають рівня понять і регулюють власну поведінку стосовно цих людей. На основі зробленої оцінки формуються мотиви та способи поведінки, стратегії впливу. Добре сформовані комунікативні якості потрібні будь-якому професіоналу, але особливо гостро це питання стосується представників професії типу «людина-людина» (працівник правоохоронних підрозділів, слідчий, оперативний працівник тощо).

Ми вважаємо, що комунікативна компетентність працівників поліції має складну структуру, до якої залучені комунікативні здібності, особливості переробки інформації суб'єктом (інформаційно-комунікативні функції), комунікативні уміння та навички та комунікативні якості

© Землянська О. В., 2017

особистості фахівця. Комунікативні здібності – це природні задатки, що є в людини, які розвиваються на протязі життя в процесі навчання, професійної підготовки, професійної діяльності. Не всі люди мають приємний тембр голосу, гарну артикуляцію мовлення, ораторський талант або природну здатність впливати на інших, але багато з недоліків можна відкоректувати, розвинути [3].

Особливості переробки інформації (інформаційно-комунікативна функція) охоплює процеси формування, передання та прийому інформації. Вона тісно пов'язана з функціонуванням когнітивних процесів особистості – мисленням, пам'яттю, увагою, сприйняттям. Реалізація цієї функції має кілька рівнів. На першому рівні здійснюється вирівнювання розбіжностей у вихідній інформованості людей, що вступають у психологічний контакт. Другий рівень — передання інформації та прийняття рішень. На цьому рівні спілкування реалізує цілі інформування, навчання та інше. Третій рівень пов'язаний із прагненням людини зрозуміти інших. Спілкування тут спрямоване на формування оцінок досягнутих результатів (узгодження – неузгодження, порівняння поглядів тощо). За допомогою спілкування люди передають один одному різні відомості, накази, діляться своїми ідеями, планами. На відмінну від технічних систем, в системах «людина – людина» інформація не тільки передається але і піддається кількісним і якісним змінам, приймається і інтерпретується різними людьми по різному, згідно з їх мотивацією, досвідом, рівнем інтелектуального і правового розвитку і іншими властивостями їх психіки. При цьому: відбувається оцінка отриманої інформації, так як вона завжди отримує якусь конкретну особистісну значущість і зміст; в процесі спілкування партнери завжди намагаються вплинути один на одного, тобто обмін інформацією завжди передбачає вплив на поведінку партнера.

Комунікативні знання, уміння, навички – це надбані в процесі професійного становлення засоби комунікації, впливу, вирішення конфліктів, навички ефективного мовлення, якими людина-професіонал свідомо користується в при вирішенні професійних завдань.

Комунікативні якості є професійно важливими якостями, рисами особистості фахівця, до них, насамперед потрібно віднести: контактність, відкритість, емпатію, емоційну стійкість, культуру поведінки і спілкування, наявність адекватного іміджу.

Проаналізуємо, яку роль грає комунікативна компетентність працівників поліції при вирішенні професійних завдань: 1) складання уяви про людину, з якою працівник зіштовхується в своїй діяльності – формування своєрідного портрету співбесідника на основі зовнішньої інформації, аналізу поведінки, вербальної та невербальної інформації; 2) налагодження комунікації – пошук адекватних засобів, стилю (формального, неформального) комунікації з партнером, побудова сприятливої психологічної атмосфери для спілкування; 3) виявлення та вирішення професійних конфліктів; 4) пошук та використання шляхів і засобів впливу на людей з ціллю вирішення професійних завдань; 5) побудова сприятливої психологічної атмосфери в підрозділі, підвищення групової згуртованості.

Спілкування працівників поліції може відбуватись з різним рівнем ефективності. Спілкування може ускладнюватися завдяки комплексній дії чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру. Об'єктивно працівник залежить від рівня складності завдання (наприклад, перевантаження завданнями, дефіцит часу), ступеню втоми, відсутності регламентації взаємодії, невизначеності професійних обов'язків та інших чинників. Серед суб'єктивних факторів, що утруднюють професійне спілкування, найважливішим ми вважаємо наявність професійних деформацій особистості, що мають прояви в професійній комунікації. Професійна деформація особистості – це зміна якостей особистості (стереотипів сприйняття, ціннісних орієнтацій, характеру, способів спілкування і поведінки) негативного характеру, що з'являються під впливом умов професійної діяльності, особистісних факторів, впливу інших людей, тобто пов'язані з виконанням професійної ролі. До таких деформацій можна віднести: жорстокість та відсутність емпатії; нещирість; фрустрованість, дратівливість; низьку культуру спілкування та мовлення; ригідність та відсутність гнучкості у спілкуванні; авторитарність; перебування під впливом стереотипів у спілкуванні; наявність бар'єрів у спілкуванні, труднощі у сприйманні інших людей. Бар'єри спілкування можуть бути наслідком відсутності спільної мови і спільного розуміння ситуації, а також соціальних, політичних, релігійних та інших відмінностей, які можуть породжувати зовсім різну інтерпретацію одних і тих же ситуацій, різноманітний світогляд, світорозуміння. Комунікативні бар'єри можуть мати і інший, чисто психологічний характер. Вони можуть виникати або в силу індивідуальних особливостей партнерів (наприклад, через надмірну скритність, некомунікабельність), або через неприязні відношення, які склались

між партнерами. В цьому випадку особливо наочно виступає зв'язок, що існує між спілкуванням і особистісними відносинами.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянська О. В. Профессионализм и лидерство. Харьков : Титул, 2006. 578 с.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессий. М. : Академ. проект, 2003. 336 с.
3. Шадриков В. Д. Проблема системогенеза профессиональной деятельности. М. : Наука, 1982. 189 с.

Одержано 08.11.2017

УДК 341.713

Володимир Олександрович ІВАНЦОВ,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2904-0466;
Катерина Олександрівна ЧИШКО,
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8810-7950

СПІВВІДНОШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ ЯК МЕТОДУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ

Об'єктивні обставини та події, що відбувалися та досі мають місце в житті української спільноти обумовили перехід від радянського минулого – української мілітаризованої системи органів внутрішніх справ до європейського майбутнього – створення органу, який повинен відповідати сучасним демократичним, соціально-економічним та політичним реаліям, а також забезпечувати реалізацію та захист основоположних прав, свобод та інтересів людини і громадянина, суспільства і держави від протиправних посягань.

У Законі України «Про Національну поліцію» [1] (далі – Закон) законодавець відійшов від визначення прав та обов'язків органу, натомість закріпив основні обов'язки безпосередньо поліцейського та повноваження поліції (ст. 18, 23 відповідно). При цьому зміст компетенції поліції викладено шляхом взаємозалежності таких категорій як «завдання», «повноваження» та «поліцейські заходи». Так, згідно ст. 23 Закону повноваження поліції окреслені таким чином, щоб забезпечити можливість виконання поліцією її завдань. В свою чергу ч. 2 ст. 29 Закону передбачено, що поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції.

У результаті саме законом надано визначення поліцейського заходу як дії або комплексу дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень (ч. 1 ст. 29 Закону). При цьому обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним (ч. 2 ст. 29 Закону). Поліцейські заходи поділено на: превентивні (ст. 31 Закону) та примусові (ст. 42 Закону).

З іншої сторони цілком закономірним постає питання про наукове підґрунтя окреслення поняття, переліку та змісту поліцейських заходів, адже за формою діяльність поліції навряд чи може кардинально відрізнятися від діяльності її попередника – міліції. Зрозуміло, що наукові доробки з приводу правозастосовної діяльності органів внутрішніх справ проводились систематично. Як уявляється, викладені положення щодо поняття та переліку поліцейських заходів вказує на змістову близькість останніх до категорії «адміністративно-правових методів» у широкому розумінні.

Для вирішення питання про співвідношення адміністративного примусу як методу адміністративної діяльності (у тому числі поліції) маємо виходити з оцінки ознак (юридичних

© Іванцов В. О., Чишко К. О., 2017

властивостей), які є характерними (загальновизнаними на доктринальному рівні) для адміністративного примусу та поліцейських заходів. Тож спираючись на дослідження провідних вчених-адміністративістів, зупинимось детальніше на аналізі юридичних особливостей (ознак, властивостей) адміністративного примусу у контексті його використання у якості методу адміністративної діяльності поліції.

1. *Одна із рис адміністративного примусу полягає в тому, що його заходи застосовуються, як правило, органами виконавчої влади та їх посадовими особами*. Нагадаємо, що поліція є центральним органом виконавчої влади (ст. 1 Закону), що відповідно не заперечує можливості реалізації адміністративного примусу у її діяльності.

2. *Заходи адміністративного примусу застосовуються як до фізичних так і до юридичних осіб*. Якщо вести мову про діяльність поліції, то до таких заходів необхідно віднести: обмеження руху транспорту на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг (ст. 36 Закону).

3. *Адміністративний примус не пов'язаний з підпорядкованістю*. Зміст цієї ознаки цілком відповідає умовам реалізації поліцейських заходів, які не мають бути застосовані у середині самої системи.

4. *Заходи адміністративного примусу застосовуються саме в примусовому порядку, тобто незалежно від волі і бажання суб'єкта, до якого він застосовується*. Так, не зупинення транспортного засобу на вимогу поліцейського тягне за собою його примусову зупинку шляхом використання спеціальних засобів (ст. 45 Закону) чи навіть вогнепальної зброї (ст. 46 Закону).

5. *Застосування адміністративно-примусових заходів здійснюється на основі норм права*. Виходячи зі змісту ст. 30 Закону поліцейські заходи можуть передбачатися не лише зазначеним законом, КУпАП, КПК України, а також іншими проте лише законодавчими актами. Отже, до переліку адміністративно-примусових заходів уявляється за можливе віднести лише ті, застосування яких урегульовано нормами адміністративного права.

6. *Заходи адміністративного примусу можуть мати характер морального, організаційно-правового, майнового, особистісного чи іншого впливу*. Нагадаємо, що виходячи з визначення поняття поліцейського заходу, останній обмежує певні права і свободи людини (ст. 29 Закону). На нашу думку, зазначені характеристики взаємозалежні.

7. *Заходи адміністративного можуть застосовуватися як при вчиненні протиправних діянь, так і при настанні надзвичайних ситуацій*. Наприклад, обмеження або заборона руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг (ст. 36 Закону).

8. Адміністративна відповідальність є частиною адміністративного примусу. Так, адміністративні стягнення не входять до переліку поліцейських заходів. При цьому органи поліції наділені повноваженнями з розгляду справ про адміністративні правопорушення (ст. 222 КУпАП).

9. *Адміністративний примус використовується в державному управлінні для охорони суспільних відносин, що виникають у цій сфері державної діяльності*. Як метод адміністративної діяльності поліції адміністративний примус має гарантувати забезпечення публічної безпеки і порядку, охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави тощо.

10. *Застосовується адміністративний примус з метою спонукання громадян до виконання загальнообов'язкових правил, попередження чи припинення протиправних дій, надзвичайних ситуацій, забезпечення публічної безпеки і порядку у разі їх виникнення та локалізація їх наслідків, притягнення правопорушників до відповідальності*.

Процедура застосування адміністративного примусу відрізняється оперативністю. До таких поліцейських заходів уявляється за можливе віднести застосування примусових поліцейських заходів.

Підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що поліцейські заходи, застосування яких урегульовано адміністративно-правовими нормами, є втіленням адміністративного примусу у правоохоронній діяльності поліції.

Під адміністративним примусом як методом адміністративної діяльності поліції уявляється за можливе розуміти застосування поліцейськими до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх передбачених адміністративно-правовими нормами поліцейських заходів та адміністративних стягнень у випадках вчинення або загрози вчинення особами правопорушень, або в умовах надзвичайних обставин з метою забезпечення досягнення завдань поліції шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання за їх вчинення, а також попередження та ліквідації наслідків надзвичайних обставин за допомогою спрощеного, оперативного адміністративного впровадження.

В свою чергу саме такий підхід до розуміння співвідношення адміністративного примусу як методу адміністративної діяльності поліції забезпечить можливість використання наукових надбань адміністративно-правової науки з приводу правоохоронної діяльності у тому числі щодо органу нової формації – поліції, що у свою чергу забезпечить високий рівень підготовки професійних правоохоронців.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 379.

Одержано 10.11.2017

УДК 378.147=371.3

Інна Леонідівна ІВАНОВА,
старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 1 Харківського гаціонального університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7089-9360;
Анатолій Євгенович КОРШЕНКО,
старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 1 Харківського гаціонального університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8479-1791

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПРАВООНОРОНЦІВ

Метою мовної освіти у вищому поліцейському навчальному закладі є формування комунікативної компетенції, що дозволяє орієнтуватися і адекватно реагувати в різних ситуаціях, пов'язаних з професійною діяльністю. Комунікативна компетенція з'являється в результаті безпосередньої та опосередкованої взаємодії, яка може бути належно забезпечена шляхом використання інформаційних технологій.

У сучасній педагогіці актуальною є інтерактивна модель навчання, що передбачає рівноправну взаємодію всіх учасників. Викладач не домінує в навчальному процесі. Він займається його організацією і управлінням, застосовуючи інноваційні освітні технології. Суть інтерактивного навчання обумовлена ініціативністю курсантів, що сприяє розвитку інтелектуальної самостійності і стимулює пізнавальну діяльність.

Аналіз науково-теоретичної літератури дає можливість стверджувати, що якість комунікативного процесу залежить від рівня мовленнєвої компетенції поліцейського [1]. Мовленнєва професійна компетенція означає володіння способами формування і формулювання думок за допомогою мови під час фахового спілкування.

З метою придбання всіх необхідних знань, умінь і навичок, ми вважаємо найбільш ефективним поєднання інформаційних технологій з інтерактивними методами навчання. Кафедра іноземних мов має великий досвід використання інформаційних технологій. Викладачами розроблені і застосовуються у навчальному процесі аудіо і відео курси, системи інтерактивних вправ в програмах Hot Potatoes і Front Page. Безумовно, мультимедійні презентації, створені в програмі Microsoft Power Point, розширюють можливості проведення занять та забезпечуючи інформаційну підтримку в наочній формі. Мультимедійна презентація являє собою комплексне використання в єдиному інформаційному середовищі різних способів надання даних, таких як текст, графіка, анімація, відео, звуки та інші специфічні ефекти. Комп'ютерна презентація виводиться проектором на великий екран, з будь-якою частиною якого можна працювати інтерактивно. Доведено, що демонстрація інформації в кольорі має більш сильну емоційну дію і сприяє швидшому запам'ятовуванню.

Спираючись на власний досвід впровадження мультимедійних презентацій в навчальний процес, ми вважаємо, що ця педагогічна технологія може бути затребувана при викладі нового матеріалу, його закріпленні та активізації, істотно полегшуючи сприйняття і засвоєння за

© Іванова І. Л., Коршенко А. Є., 2017

допомогою наочних ілюстрацій мовних явищ. Вона сприяє поглибленню знань, реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчанні іноземної мови і розвитку творчих можливостей курсантів. За допомогою презентації здійснюється систематизація вивченого матеріалу, проводиться контроль рівня сформованості навичок, організовується самостійна робота під час підготовки до занять.

Іншомовна професійна компетенція – це шлях до можливості якісно та ефективно спілкуватися іноземною мовою. Вона передбачає знання термінології, володіння фаховою лексикою, здатності до граматичного оформлення письмових на усних висловлювань і розуміння граматичного оформлення мовлення інших людей.

На наш погляд, технологія використання мультимедійних презентацій є доцільною при вивченні фахового лексичного матеріалу та граматичних явищ, необхідних для розвитку мовленнєвих умінь, які дозволять практично використовувати іноземнк мову у майбутній професійній діяльності.

Процес оволодіння лексикою починається з введення лексичних одиниць. Презентація дозволяє продемонструвати графічне зображення слова в поєднанні з його звучанням та ілюстраційним малюнком. Слайд може бути доповнений визначенням, синонімами, антонімами. Барвисте оформлення, кольорове виділення, анімація, варіативність послідовності виведення інформації на екран дає можливість багаторазового використання, адаптуючи наочність під конкретні цілі.

Для закріплення і активізації спеціалізованої тематичної лексики нами створена серія різнорівневих підстановних і трансформаційних вправ, що дозволяє, розвиваючи лексичні навички курсантів, здійснювати індивідуальний підхід до навчання іноземної мови.

Мультимедійна презентація дає можливість подати граматичний матеріал коротко і доступно у вигляді таблиць, схем, малюнків. Найбільш значуща інформація виділяється за допомогою анімаційних засобів. Інтерактивність дозволяє адаптувати досліджуваний матеріал до рівня підготовленості курсантів. При роботі над граматичним явищем можна легко і швидко повернутися до таблиць, схем, малюнків, якщо виникає необхідність.

Узагальнюючи вищевикладене, ми схильні стверджувати, що мультимедійна презентація підсилює дієвість інтерактивної моделі навчання, і, отже, сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетенції курсантів, необхідної їм в майбутньому для особистого і професійного спілкування.

Список бібліографічних посилань

1. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій ; навч.-метод. посіб. / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. ; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 338 с.

Одержано 09.11.2017

УДК 371.3:35.085-057.36(477)

Дар'я Володимирівна КАЗНАЧЕЄВА,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7596-294X

ПИТАННЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

На сучасному етапі державотворення інтеграція України до Європейського Союзу визнається неодмінно складовою подальшої демократизації нашої країни, формування громадянського суспільства. Освіта у вищих навчальних закладах системи МВС України завжди була важливою та невід'ємною складовою підготовки поліцейських кадрів і процес її формування та розвитку відбувався в недосконалих умовах державного будівництва в незалежній України. Повсякчас, сучасне суспільство вимагає від працівника поліції високого культурного рівня, освіченості, здатності до самоосвіти та самовдосконалення, уміння застосовувати свої знання в різних сферах правоохоронної діяльності, що об'єктивно потребує переосмислення існуючої системи підготовки кадрів для поліції [1].

© Казначеєва Д. В., 2017

Сьогодення висуває кардинально нові вимоги і до процесу післядипломної підготовки поліцейських. Від неї вимагається бути гнучкою, розгалуженою, варіативною, здатною задовольнити потреби працівників саме в тих сферах кваліфікаційного зростання, що відповідають викликам часу. Післядипломна освіта поліцейського (спеціалізація, перепідготовка, підвищення кваліфікації, стажування) покликана забезпечувати поглиблення професійних знань, умінь за спеціальністю, здобуття нової кваліфікації, або одержання нового фаху на основі наявного освітнього рівня й досвіду практичної роботи. Тому в сучасних умовах актуальною освітньою проблемою стає якісне забезпечення ефективної післядипломної освіти поліцейського.

До основних завдань післядипломної освіти працівників Національної поліції України належать: 1) навчання необхідним знанням і спеціальним навичкам для успішного виконання обов'язків із забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та інших службових завдань; 2) удосконалення навичок управлінської діяльності, опанування методик навчання та виховання підлеглих, упровадження в практичну діяльність досягнень науки, передових форм і методів роботи, основ наукової організації праці; 3) формування професійної самосвідомості працівників поліції, почуття відповідальності за свої дії, розуміння необхідності постійного вдосконалення своєї професійної майстерності з урахуванням специфіки діяльності в конкретних підрозділах поліції; 4) навчання прийомам та засобам забезпечення особистої безпеки при виконанні службових обов'язків, під час надзвичайних подій і в екстремальних умовах; 5) удосконалення навиків працівників поліції поводження з вогнепальною зброєю, спеціальними засобами і спеціальною технікою, експлуатації транспортних засобів, засобів зв'язку; 6) формування високої психологічної стійкості працівників поліції, розвиток у них спостережливості, пильності, пам'яті, мислення та інших професійно-психологічних якостей і навичок [2].

До основних видів післядипломної освіти належать: спеціалізація – складова спеціальності, що передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки працівників поліції; перепідготовка – професійне навчання, спрямоване на оволодіння працівниками поліції іншою професією; підвищення кваліфікації – підвищення рівня готовності працівника поліції до виконання її професійних завдань та обов'язків або набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань; стажування – набуття працівником поліції досвіду виконання завдань і обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань [2].

Треба погодитись, що професія «поліцейський» є однією з найскладніших професій сучасного суспільства, так як вимагає від її суб'єкта здатності з високою ефективністю вирішувати професійні завдання, що пов'язані з ризиком для життя, за браком часу максимально реагувати на ту чи іншу ситуацію з високим рівнем відповідальності за свої дії.

Враховуючи зазначене, для реалізації цілей післядипломної освіти поліцейського та підвищення її якості, доцільно запровадити заходи спрямовані на:

– удосконалення нормативно-правового забезпечення системи післядипломної освіти поліцейського, розроблення стандартів післядипломної освіти поліцейського;

– реалізацію сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації поліцейських відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти, наприклад, запровадження активних форм та методів навчання;

– вивчення передового досвіду післядипломної освіти європейських країн загалом та окремих сфер професійного навчання поліцейських зокрема;

– підвищення технічної оснащеності, прикладності освітнього процесу, розроблення навчальних програм із врахуванням специфіки напрямів діяльності поліцейського адаптованих до реальних умов; використання і впровадження результатів наукових досліджень у процесі формування начальних програм;

– розвиток морально-етичних якостей поліцейського, підвищення його культурного рівня, широкої ерудиції тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Користін О. Є. Професійна освіта поліцейського: в якому напрямі рухатись. URL: http://www.vestnik-ua.com/politika/item/3887-profesijna-osvita-politsejskogov-yakomu-napryamku-rukhatis (дата звернення: 10.11.2017).

2. Положення про організацію післядипломної освіти працівниками Національної поліції : наказ МВС України від 24.12.2015 № 1625.

Одержано 11.11.2017

УДК 347.61/.64(477)

Тетяна Сергіївна КИРИЧЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9394-2010;
Лариса Василівна КРАСИЦЬКА,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9187-4445

РОЛЬ СІМЕЙНО-ПРАВОВОЇ НАУКИ В ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Євроінтеграційні процеси України обумовили реформування багатьох сфер життєдіяльності, у тому числі й реформування системи правоохоронних органів. Верховною Радою України було прийнято Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII «Про Національну поліцію» [1] (далі – Закон України «Про Національну поліцію»), метою якого було реформування правоохоронних органів Міністерства внутрішніх справ України та створення Національної поліції України як органу виконавчої влади, який служитиме суспільству і призначений для охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки.

Стаття 2 Закону України «Про Національну поліцію» проголошує, що завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Виконати ці завдання не можливо без належного теоретичного обміркування механізму охорони прав і свобод людини з урахуванням напрацювань української правничої науки, у тому числі й сімейно-правової доктрини. Можна констатувати, що на сьогодні проблема вдосконалення підготовки кадрів для Національної поліції України є актуальною та такою, що потребує комплексного підходу до процесу формування особистості поліцейського, який зобов'язаний, в першу чергу, неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського, поважати і не порушувати прав і свобод людини.

Пункти 17-18 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліції» передбачають, що поліція відповідно до покладених на неї завдань у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі; вживає заходів для запобігання та припинення насильства в сім'ї. Для України гострою є проблема сирітства та насильства в сім'ї. Так, в Україні в 2016 році налічувалось 71186 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [2]. Причиною появи особливої категорії дітей – соціальних сиріт – є безвідповідальність батьків у маргінальних сім'ях, які через алкоголізм, наркоманію не виконують обов'язки щодо утримання і виховання дітей. В Україні гостро стоїть проблема сімейного насилля: щороку реєструють понад 100 тисяч звернень з приводу насильства в сім'ї. За даними опитування компанії GfK Ukraine у серпні-вересні 2014 р. на замовлення Фонду народонаселення ООН в Україні, кожна п'ята жінка, яка має досвід шлюбу, зазнавала насильства з боку чоловіка; 22 % жінок віком 15–49 років пережили принаймні одну з форм насильства (фізичного або сексуального) [3].

Здійснення поліцейським контролю за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, вжиття заходів для запобігання та припинення насильства в сім'ї

© Кириченко Т. С., Красицька Л. В., 2017

не можливі без опанування правових понять та правових категорій, розроблених наукою сімейного права. Напрацювання доктрини сімейного права у сфері попередження насильства в сім'ї, запровадження сімейних та «квазісімейних» форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є важливими для формування у поліцейського алгоритму дій, коли він виявляє підкинутих дітей, батьки яких невідомі, дітей, від яких відмовилися батьки, дітей, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в зоні проведення антитерористичної операції, та безпритульних осіб, у тому числі безпритульних дітей.

Поліцейський, діючи у правовому полі, повинен чітко розуміти свої права та обов'язки у взаємодії з іншими державними органами, установами, організаціями, у відносинах з громадянами. Так, п. 6 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 [4], передбачає, що служба у справах дітей, а у разі, коли дитина виявлена на території села, селища, – виконавчий орган сільської, селищної ради разом з працівниками уповноваженого підрозділу органу Національної поліції та охорони здоров'я протягом доби після надходження повідомлення про дитину, яка залишилась без батьківського піклування, проводять обстеження умов її перебування, стану здоров'я та з'ясовують обставини, за яких дитина залишилась без батьківського піклування. Відповідно до п. 31 зазначеної постанови Кабінету Міністрів України тимчасове влаштування дитини, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитини, розлученої із сім'єю, проводять у межах компетенції служба у справах дітей та уповноважений орган Національної поліції за місцем виявлення дитини.

Перелік таких спільних дій уповноважених органів Національної поліції України та інших державних органів, установ, організацій можна продовжувати. Все це лише підкреслює ту обставину, що у процесі підготовки кадрів для Національної поліції України опанування напрацюваннями сімейно-правової науки сприятиме виконанню завдань Національної поліції України, охороні прав і свобод людини, взаємодії з громадянським суспільством.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. Київ, 2017. URL: http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3 (дата звернення: 07.11.2017).
3. Державна доповідь про стан сімей та шляхи реалізації державної політики з питань сім'ї за підсумками 2014-2015 років. Київ : Міністерство соціальної політики України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2016. URL: http://www.msp.gov.ua/timeline/?t=17&from=&till=&g=154#tagpanel (дата звернення: 07.11.2017).
4. Про затвердження Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866. *Офіційний вісник України*. 2008. № 76. Ст. 2561.

Одержано 08.11.2017

УДК 343.241-053.6

Наталя Володимирівна КІДІНА,
аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ

Кризовий стан сучасного суспільства в Україні загострює соціальні протиріччя, що викликають девіантну поведінку особи. Недостатній соціальний захист сьогодення, особливо неповнолітніх, послаблення функцій традиційних інститутів моральності, правової соціалізації особистості, деградація молодіжної субкультури в державі – фактори, що стимулюють зростання злочинності неповнолітніх.

© Кідіна Н. В., 2017

Статистичні дані за 2014 – 2015 роки свідчить про певне зменшення кількості зареєстрованих та переданих до суду кримінальних проваджень про злочини, вчинені неповнолітніми. Однак в 2016 році ситуація змінюється на протилежну. Нижче в таблиці наведені дані про кількість злочинів, вчинених неповнолітніми, та наслідки їх розслідування згідно зі статистичними даними Генеральної прокуратури України [1], а також наслідки судового розгляду вказаних проваджень згідно зі статистикою Державної судової адміністрації [2] (далі – ДСА).

	провадження, направлені до суду	засуджені		звільнені		кількість осіб, які до скоєння злочину	
		до позбавл. волі	до ін. покар.	від покарання з випробуванням	від відпов-ті/ покарання із застосуванням вихов. заходів	не судились перебували на обліку в кримін. міліції	не судились, направлялись до спец. навч.-вих. установ
2013	8781	1153	874	3637	987	255	80
2014	7467	725	792	2684	625	202	81
2015	7171	585	834	2812	487	194	76
2016	**20430**	38	61	100	238	11	6

З аналізу наведених статистичних даних можна дійти висновку, що: 1) «гуманна» політика правоохоронних органів та суду, яка полягала у незастосуванні покарання у виді позбавлення волі на певний строк, а також звільнення від кримінального покарання з випробуванням неповнолітніх, що вчинили злочини, на фоні економічної та політичної нестабільності, різкого падіння добробуту населення країни, люмпенізації призвела до різкого зростання рівня злочинності даної категорії осіб. При цьому в структурі злочинності неповнолітніх майже 76,8 % складають насильницькі (умисні вбивства, тяжкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження), корисливі (крадіжки) та корисливо-насильницькі (грабіж та розбій) злочини [2]; 2) повторність вчинення злочину серед осіб, до яких раніше не застосовувалися ані покарання, ані примусові заходи виховного характеру (зокрема, й направлення до спеціальних навчально-виховних установ для дітей), приблизно в 2,5–3 рази вище за тих, хто раніше направлявся до шкіл/професійних училищ соціальної реабілітації. Тобто, існування таких спеціальних навчальних установ (за умови застосування судами даного примусового заходу) виправдовує себе.

Рецидивна злочинність неповнолітніх, як вбачається з наведених вище даних, також має тенденцію до зростання. Кожен злочин, що повторно вчиняється неповнолітнім, щодо якого, в свою чергу, раніше застосовувалися заходи кримінально-правового впливу, безумовно, свідчить про те, що такі заходи не досягли своєї мети – виправлення особи, що вчинила злочин.

Створення атмосфери безкарності є умовою, яка сприяє вчиненню злочину взагалі та його рецидиву зокрема. Безкарність, зокрема й щодо неповнолітніх, у всі часи сприймалась як заохочення злочину. Нажаль, при вивченні судової практики стосовно рецидиву злочинів серед неповнолітніх часто-густо зустрічаються випадки, коли неповнолітні протягом тривалого часу безкарно вчиняли проступки або злочини, що сприяє укоріненню в їх свідомості поглядів на безкарне вчинення злочинів.

Суд при призначенні покарання, застосовуючи статтю 104 Кримінального кодексу України (далі – КК), може покласти на окрему особу, за її згодою або на її прохання, обов’язок щодо нагляду за засудженим та проведення з ним виховної роботи. Відповідно ж до положень Закону України «Про пробацію» контроль за поведінкою неповнолітнього, якого було звільнено від відбування покарання з випробуванням, повинен здійснюватися уповноваженими на то спеціалізованими державними органами – кримінально-виконавчими інспекціями. Однак, станом на 1 червня 2015 року на обліку кримінально-виконавчої інспекції перебував 1931 засуджений неповнолітній. З їх числа переважна більшість – засуджені до покарання у вигляді відбування покарання з випробуванням [3]. Однак, якщо проаналізувати статистичні дані, то це менше 50 % від всіх засуджених неповнолітніх, що були звільнені від відбування покарання з випробуванням.

Таким чином, залишення підлітків, що засуджені з випробуванням, поза увагою органів, які повинні здійснювати контроль за їх поведінкою, стає ще одним з факторів, які сприяють зростанню рецидивної злочинності.

За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що частіше за все вчинення злочинів неповнолітніми не випадковий епізод в їхньому житті, а етап, що завершує довготривалий процес неправомірної поведінки. Від небажання навчатися, до небажання працювати, до нехтування правилами поведінки у суспільстві, а як наслідок до злочину – таким є типовий шлях засудженого. І в даному випадку лише сам факт неповноліття навряд чи повинен кожного разу оцінюватися як обставина, що пом'якшує покарання.

Закріплюючи в КК вік кримінальної відповідальності з 14 років (з диференціацією кримінальної відповідальності та покарання з врахуванням вікових особливостей неповнолітніх в 14–15-річного та 16–17-річного віку), кримінально-правова доктрина походить з того, що по досягненню цих вікових періодів людина набуває достатнього ступеню соціальної зрілості, яка є необхідною для покладання на неї кримінальної відповідальності.

Відомості про вікові особливості є необхідною умовою для об'єктивного вирішення питання про призначення покарання. З віковими особливостями нерідко пов'язані характер та спрямованість вчиненого злочину. І разом з тим, необґрунтоване пом'якшення покарання неповнолітнім, що вчинили тяжкі або особливо тяжкі злочини, як у засуджених, так і в інших громадянах, створює уяву про безкарність та вседозволеність.

Безумовно, в кожному випадку необхідно вирішувати питання про роль загально вікових особливостей періоду неповноліття в мотивації поведінки, зокрема й злочинної – співвідношення ситуаційних та генеральних мотивів, усвідомлення соціального значення вчиненого діяння та наслідків, протидія зовнішнім впливам, що негативно формують цілі та мотиви. Вірне та всебічне вирішення вказаних питань дозволить з більшою об'єктивністю розв'язувати питання про призначення покарання неповнолітньому за вчинення конкретного злочину.

Ствердження багатьох авторів про те, що неповноліття є обов'язковою, безумовною підставою для пом'якшення покарання і завжди, не залежно від тяжкості вчиненого злочину, повинно бути враховано як обставина, яка пом'якшує покарання, обґрунтовуються тим, що така обставина передбачена пунктом 3 частини першої статті 66 КК [4].

Однак, на наш погляд, таке твердження не зовсім є переконливим. Так, дійсно, законодавець в пункті 3 частини першої статті 66 КК передбачив як загальну умову, яка дозволяє пом'якшити покарання неповнолітньому, що вчинив злочин, але не встановив це як обов'язок не залежно від тяжкості вчиненого злочину.

На підтвердження такого висновку необхідно звернутися до положень Розділу XV КК, що повністю призначений особливостям кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Зокрема, в частині 1 статті 103 КК прямо зазначено, що при призначенні покарання неповнолітньому суд, крім обставин, передбачених у статтях 65–67 цього Кодексу, враховує умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього. Тобто при призначенні покарання суд повинен врахувати й інші пом'якшуючі та обтяжуючі обставини. Отже, неповнолітній вік не завжди повинен розцінюватися як самостійна пом'якшуюча обставина та в обов'язковому порядку впливати на пом'якшення покарання.

Невиправдане пом'якшення покарання щодо осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини, зокрема й щодо неповнолітніх, може бути розцінене, а нерідко й виглядає, як стимул, каталізатор для суспільно небезпечних форм поведінки, особливо з боку інших неповнолітніх, які сприймають таке пом'якшення як певною мірою всепрощення, як індульгенцію на вчинення злочинів.

Список бібліографічних посилань

1. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html (дата звернення 06.11.2017).

2. Офіційний сайт Державної судової адміністрації України. URL: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/ (дата звернення 06.11.2017).

3. Офіційний сайт Державної пенітенціарної служби України. URL: http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/783961 (дата звернення 06.11.2017).

4. Проблеми протидії злочинності : підручник / О. Г. Кальман, І. М. Козьяков, В. М. Куц, Б. В. Лизогуб, С. С. Мірошниченко, О. М. Подільчак, О. М. Толочко, М. С. Туркот ; за ред. О. Г. Кальмана. Харків : Новасофт, 2010. 352 с.

5. Орловська Н. А. Осудність та її види (порівняльний аналіз законодавства України та інших держав) : автореф. дис. … канд. юрид. наук. Одеса, 2001. 20 с.

Одержано 07.11.2017

УДК 343.08

Василь Васильович КІКІНЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики
тасудової експертології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2241-6384

ЩОДО ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Конституцією України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1]. Однак, сучасний стан речей диктує складні умови реалізації державних програм за вказаним напрямом. Мова йде не лише про процес нормотворчої діяльність в аспекті створення дієвих механізмів захисту конституційних прав і свобод громадянина України, але й про практичну реалізацію органами державної влади своїх обов'язків з їх охорони. Так, центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, є саме Національна поліція України [2].

Відтак, враховуючи наявний дисонанс між теорією та практикою, що виник внаслідок тривалого реформування вказаної сфери службової діяльності, а також з метою організації дієвого функціонування органів Національної поліції України щодо захисту особи, суспільства та державних інтересів від протиправних посягань, ми розробили наступні рекомендації.

1. У системі службової підготовки працівників органів Національної поліції України через лекційні заняття в підрозділах доводити до персоналу європейські норми і стандарти поліцейської діяльності.

2. Вживати дієвих заходів до запровадження у відповідних територіальних підрозділах Національної поліції України на офіційних веб-порталах гіперпосилань (чи створення іншим способом технічної можливості) з метою надання населенню зручної можливості електронних звернень з повідомленнями про вчинені кримінальні правопорушення чи іншими зверненнями, що належать до сфери поліцейського обслуговування.

3. З метою використання в повному обсязі можливостей волонтерського руху, відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI від 19.04.2011, створити на офіційних веб-порталах кожного з територіальних підрозділів Національної поліції України технічні умови, що дозволяли б:

а) зареєструватися особам, які бажають добровільно надавати допомогу органам Національної поліції України у правоохоронній діяльності;

б) обрати напрямки правоохоронної діяльності, в яких вони вважають актуальним і прийнятним особисто надавати допомогу працівникам поліції;

в) обрати дні тижня, години дня, які вони вважають для себе зручним, прийнятним часом, щоб присвятити цей час наданню допомоги працівникам поліції за конкретними напрямками.

Відвідувачі таких сайтів повинні мати технічну можливість пропонувати певні напрямки правоохоронної діяльності, в яких вони б мали можливість взяти участь як представники громадськості, поняті (при складанні протоколів про вчинення адміністративних правопорушень) тощо. Наприклад, певній особі створюють суттєві незручності автомобілі, які незаконно припарковують власники в певному місці. Ця особа реєструється на сайті та зазначає саме цей напрямок. Виявляє свою готовність в певний зазначений нею час вийти з працівниками поліції до певної ділянки місцевості і надати моральну, громадську підтримку. Відповідні працівники поліції враховували б ініціативу громадян при плануванні відповідних заходів у службовій діяльності. Такий зворотний зв'язок підвищить довіру населення до органів Національної поліції України.

4. Запровадити Інтернет-сервіс анонімних звернень випадкових очевидців вчинення злочинів. Передбачити в цьому сервісі технічну можливість прикріплення електронних копій випадкових та спеціально проведених відео- та аудіозаписів (з камер відеоспостереження, автомобільних відеореєстраторів тощо), які на думку відвідувачів Інтернет-сервісу можуть стати в нагоді при розслідуванні злочинів.

© Кікінчук В. В., 2017

5. У межах Міжнародної програми підвищення кваліфікації для правоохоронних органів Департаменту юстиції Сполучених Штатів Америки (ІСТАР), що на сьогодні вже працює в Україні, запровадити підготовку працівників поліції із залученням фахівців за напрямами: «Тактико-спеціальна підготовка», «Вогнева підготовка» та «Спеціальна фізична підготовка» у межах єдиної програми «Забезпечення особистої безпеки та застосування сили».

Загалом навчання повинно тривати не менше року. Циклічність навчання є оптимальним для більш поглибленого засвоєння матеріалу. Така практика підготовки поліцейських існує у багатьох країнах Європи, зокрема у Румунії (школа підготовки поліцейських у м. Кампіна).

6. Проводити з працівниками вищих навчальних закладів системи МВС України спільні наукові дослідження з актуальних питань службової, оперативно-розшукової та слідчої діяльності органів Національної поліції України.

7. Проводити тренінги за окремими напрямами діяльності працівників поліції, які спрямовані на підвищення їх професійного рівня та майстерності. Йдеться про таку предметну область застосування, як:

а) запобігання корупційним проявам в поліцейському середовищі;

б) використання в діяльності органів досудового розслідування рішень Європейського суду з прав людини;

в) виявлення та запобігання антисоціальним проявам терористичного характеру (особливі політичні, релігійні чи інші екстремістські погляди) та ін.

Підсумовуючи викладений матеріал, варто відзначити, що наведені вище шляхи удосконалення діяльності підрозділів Національної поліції України дозволять знівелювати наявні прогалини у законодавчому забезпеченні реалізації окремим категоріями працівників своїх повноважень щодо забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-вр. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-19. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 379.

Одержано 10.11.2017

УДК 351.74(477)

Василь Юрійович КІКІНЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави і права
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-1284-2622

КАДРОВІ ПРОЦЕДУРИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

З початком роботи Національній поліції України, яка має стати якісно новим державним органом, спроможним забезпечити високопрофесійний правоохоронний сервіс відповідно до потреб і вимог сучасного суспільства, особливого значення набуває питання класифікації кадрових процедур в Національній поліції України. Адже специфіка кожного виду правовідносин, що виникають під час реалізації тієї чи іншої кадрової процедури, які при цьому є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими, обумовлює відмінності як правового регулювання в цілому, так і форм і методів їх проведення, що в підсумку сприятиме ефективному впровадженню проголошених і закріплених нормативних постулатів безпосередньо в правозастосовчій сфері.

На мій погляд, основні види кадрових процедур в органах Національної поліції України випливають із визначених завдань Департаменту кадрового забезпечення Національної поліції України, а саме: 1) кадрові процедури з добору, вивчення та комплектування органів поліції кваліфікованими кадрами; 2) кадрові процедури з організації та методичного забезпечення спеціальної підготовки вперше прийнятих на службу поліцейських; 3) кадрові процедури з

© Кікінчук В. Ю., 2017

підвищення кваліфікації та перепідготовки поліцейських; 4) кадрові процедури з організації професійного навчання та стажування; 5) кадрові процедури із психологічного забезпечення поліцейських і працівників Національної поліції України; 6) кадрові процедури із забезпечення соціального захисту поліцейських, інших працівників Національної поліції України та членів їх сімей, а також із організації та проведення в органах поліції соціально-гуманітарної роботи і заходів щодо забезпечення соціальної підтримки членів сімей працівників поліції, які загинули або отримали інвалідність; 7) кадрові процедури із забезпечення здійснення в Національній поліції організаційно-штатних заходів, оптимального розподілу та ефективного використання наявної штатної чисельності поліції; 8) кадрові процедури з організації роботи зі зміцнення дисципліни та законності в діяльності поліцейських, забезпечення прав і законних інтересів громадян; 9) кадрові процедури з організації профілактичної роботи, проведення службових розслідувань, повної та об'єктивної перевірки обставин надзвичайних подій тощо; 10) кадрові процедури із забезпечення участі національного персоналу з числа працівників Національної поліції в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, оперативного управління та контролю за його діяльністю, організації взаємодії з міжнародними організаціями з питань миротворчої діяльності.

Проте, на мою думку, визначений перелік завдань Департаменту кадрового забезпечення Національної поліції України не є вичерпним, і відповідно не відображає всієї сукупності видів кадрових процедур в органах Національної поліції, через що вважаємо доцільним його доповнити та при цьому класифікувати кадрові процедури в органах Національної поліції України наступним чином:

1) за суб'єктом ініціативи проведення кадрової процедури: – заявні (за волевиявленням претендента на посаду поліцейського, поліцейського чи працівника органів поліції: подання документів на заняття вакантної посади в органах Національної поліції, проходження конкурсу на службу в поліції і т.п.) та втручальні (за волевиявленням інших суб'єктів кадрових правовідносин: громадський та інші види контролю за діяльністю органів поліції та її посадових осіб, процедури звільнення та ротації тощо);

2) за характером наслідків для суб'єкта кадрових правовідносин: – позитивні (сприятливі: просування по службі, отримання вищого звання чи нагороди і т.п.) та негативні (несприятливі: процедури притягнення до відповідальності, отримання догани, звільнення, пониження та ін.);

3) за стадією кадрового забезпечення: підготовчі (процедури підготовки й навчання кадрів тощо) та результативні (процедури розстановки чи вивільнення кадрів та ін.);

4) за спрямованістю діяльності суб'єкту кадрових правовідносин в органах поліції: внутрішньо орієнтовані (процедури переміщення та просування по службі та ін.) та зовнішньо орієнтовані (процедури прийняття на службу в органи поліції, процедури громадського контролю тощо);

5) за ступенем урегульованості: звичайні (формальні) та спрощені (неформальні);

6) за функціональним призначенням: організаційні, управлінські, контрольні тощо;

7) за завданнями/стадіями кадрового забезпечення:

- процедури прогнозування й планування потреби в кадрах та маркетингу персоналу;
- процедури добору кадрів, вивчення та призначення на посади;
- процедури підготовки та навчання кадрів;
- процедури комплектування органів поліції, розстановки та обліку кадрів;
- процедури адаптації нових кадрів;
- процедури проходження служби, у т. ч. переміщення та просування по службі;
- процедури атестування;
- процедури професійного навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовки;
- – контрольні процедури;
- процедури психологічного забезпечення;
- виховні та профілактичні процедури;
- процедури зміцнення дисципліни та законності;
- процедури соціального забезпечення (грошового, житлового, пенсійного та ін.);
- процедури мотивації та стимулювання;
- процедури вивільнення кадрів тощо.

Одержано 06.11.2017

УДК 159.96:351.74

Олександра Олександрівна КОГУТ,
кандидат психологічних наук,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
Донецького юридичного інституту МВС України

ВЗАЄМОДІЯ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ СПІЛКУВАННЯ СЛІДЧОГО

Правоохоронна діяльність пов'язана з різноманітними психологічними аспектами життєдіяльності особистості. Предметом її дослідження є мотиви злочину, взаємодія службовців з працівниками інших професій, із структурою соціальних груп, лідерством, розпізнаванням сутності конфліктних ситуацій та інших психологічних проявів, які обумовлюють людську поведінку в кримінальних ситуаціях. Психологічні знання, вміння та навички допомагають слідчому пізнати глибину злочину та уникнути юридичної помилки. Для слідчого особливо значущим аспектом діяльності є комунікативний, адже в процесі виконання службових завдань йому важливо зібрати інформацію від потерпілих, свідків, залучити інших учасників для вирішення службових завдань. Спілкування науковцями розглядається як система, що складається із трьох складових аспектів: інформаційний означає передачу інформації іншому, сприйняття – адекватність та відповідність сприйняття інформації реципієнтом, взаємодія – розподіл функцій, ролей, узгодження дій в процесі виконання спільної діяльності.

Один із важливих аспектів діяльності слідчого – організувати взаємодію групи людей, отримати важливу для слідства інформацію. Комплектація такої групи залежить від вирішення службових завдань. Слідчий повинен розвивати вміння керувати учасниками огляду місця злочину, координувати їх дію, оцінювати вихідні обставини, приймати рішення. Правоохоронці часто радяться один з одним, приймаючи важливі рішення колективно, застосовуючи вміння прислухатися до думки іншого або ж критично оцінити її. Тож, важливим аспектом є розвиток колективного мислення та вміння приймати рішення згуртовано.

Особливим аспектом спілкування в правоохоронних органах сьогодні є інноваційні напрями: як долати стереотипи по відношенню до працівників правоохоронних органів для працівників мас медіа (корумповані, грубі, агресивні, свавільні, ліниві, недбайливі), та організація тренінгів для поліцейських з метою навчання комунікативним особливостям спілкування з мас-медійними працівниками й долати список стереотипів про них (ліниві, поверхові, непоінформовані, роблять помилки, агресивні, хитрі). Для ефективної взаємодії преси та поліції необхідно проводити тренінги з комунікації. Працівників поліції треба навчати спілкуванню з медіа та виробити такі навички як: чемно відповідати, надати потрібну інформацію, не порушуючи компетентності офіцера, щоб це не загрожувало розслідуванню, порушенню закону, приватності особи, підготувати до спілкування з представниками мас-медіа, до інтерв'ю та прес-конференцій. Поліцейським надається перелік питань, які можуть поставити ЗМІ та приблизні відповіді.

Взаємодія психологами розглядається як нарощування деякого досвіду спілкування. Акт комунікації розпочинається із контакту. Ян Щепанський у книзі «Елементарне розуміння психології» виокремлює різновид контактів: просторовий контакт; психологічний контакт (взаємна зацікавленість двох людей за ради єдиної мети); соціальний контакт (прояв зацікавленості та прояв конкретних вкладів у процес взаємодії).

Для розуміння механізмів розвитку взаємовідношень є також корисним дослідження такої категорії як «міжособистістний інтелект». Інтелект – це абстрактне поняття, яке існує як потенціально наукове. При виділенні природних видів інтелекту не можна виключати роль культури у їх формуванні. Серед інтелектуальних здібностей поліцейського можна відмітити почуття «Я», яке являє собою результат особливої комбінації інтелектів, що здійснюють синтезуючу функцію й активізують різні види інтелекту для виконання поставлених задач.

Ефективні взаємовідношення особистість будує, опираючись на власне сприйняття, оцінювання ситуацій. Бар'єрами спілкування виступають різні фактори, серед яких хочеться виокремити емоційно заряджені негативні образи минулого. Сьогодні розроблено сучасні психопрактик, які спрямовані на «кататимне переживання образів», напрям розроблений німецьким психотерапевтом Ханскарлом Льойнером. Концептуальну основу метода складають

© Когут О. О., 2017

глибинно-орієнтовані теорії класичного психоаналізу і його сучасного розвитку (аналіз підсвідомих і передсвідомих конфліктів, афективно-інстинктивних імпульсів, процесів, механізмів захисту, аналіз онтогенетичних форм конфліктів раннього дитинства, аналіз переносу, контр переносу). Цей метод ще називають «сном наяву» або «символ драмою». Кататимне переживання образів ґрунтується на концентрації глибинної психології і психоаналізу. Даний метод дозволяє активізувати регресивні фрустрації, які виходять із дитинства. Середовище правоохоронців є агресивним, тож спілкування в умовах стресогенності є також важливим аспектом спілкування.

Отже, серед сучасних аспектів наукових досліджень в області комунікації правоохоронців слід виокремити наступні: взаємодія поліцейського із представниками інших професій за для виконання спільного завдання, розвиток організаційних та комунікативних здібностей, сприйняття інформації та подолання бар'єрів спілкування, взаємодія із службовцями, подача службової інформації представникам мас-медіа.

Список бібліографічних посилань

1. Васильев В. Л. Юридическая психология : учебник для вузов. 6-е изд. СПб. : Питер, 2009. 608 с.
2. Козлов Н. И. Как относиться к себе и к людям, или Практическая психология на каждый день. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Новая школа ; АСТ-Пресс, 1997. 320 с.
3. Лёйнер Х. Кататимное переживание образов: основная ступень ; Введение в психотерапию с использованием техники сновидений наяву ; семинар : пер. с нем. М. : Эйдос, 1996. 253 с.
4. Ст. М. Джонсон Психотерапия характера : метод. пособие. М. : Центр психологической культуры, 2001. URL: http://www.psychol-ok.ru/lib/johnson_s/ph/ph_01.html (дата звернення: 03.11.2017).

Одержано 04.11.2017

УДК 378.6:351.74(477)

Наталія Володимирівна КОЛОМОЄЦЬ,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного права і процесу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4623-610X

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ НАУКОВИХ ГУРТКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Наукова діяльність є невід'ємною складовою освітнього процесу у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання. Вона має здійснюватися за принципами органічного поєднання освіти, науки і практики, збалансованого співвідношення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, комплексного підходу до розв'язання наукових проблем правоохоронної сфери, плановості проведення наукових досліджень, економічної доцільності та ефективності наукових досліджень.

Науково-дослідна робота курсантів та студентів проводиться відповідно до законодавства України про вищу освіту, згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України, Міністерства внутрішніх справ України, типових положень про організацію проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, статутів таких закладів та інших нормативних актів.

Найбільш поширеною формою залучення університетської молоді до наукової роботи є їх участь у наукових гуртках та наукових товариствах закладу освіти. За своїм змістом науковий гурток є добровільним об'єднанням курсантів, слухачів та студентів при кафедрі (лабораторії), яке створюється для інтеграції наукової діяльності в освітній процес шляхом здійснення ними науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи. Така діяльність має зводитись до того, щоб виникала реальна можливість вирішення таких основних завдань як: 1. формування у курсантів, слухачів і студентів наукового світогляду, оволодіння методологією, методикою і

© Коломоєць Н. В., 2017

технологією науково-дослідної діяльності; 2. поглиблення знань з дисциплін, що вивчаються; 3. розвиток творчого мислення, розширення наукового кругозору, наукової ерудиції та індивідуальних здібностей майбутніх фахівців для вирішення практичних завдань; 4. постійне оновлення і вдосконалення знань з обраної професії; 5. набуття навичок самостійного проведення наукових досліджень і вмінь творчо застосовувати отримані знання в практичній діяльності; 6. залучення найздібніших курсантів, слухачів та студентів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики; 7. популяризація і поширення позитивного досвіду, новітніх форм дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів; 8. створення та розвиток наукових шкіл, виховання нових поколінь викладачів та вчених; 9. формування громадянської позиції особи, інститутів громадянського суспільства держави тощо.

Відтак, метою діяльності наукових гуртків вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання є забезпечення якісної підготовки фахівців вищої кваліфікації, формування у них первинних систематизованих навичок науково-дослідної роботи та вмінь застосовувати в практичній діяльності досягнення науки і науково-технічного прогресу. Зокрема під час проведення наукових досліджень курсанти, слухачі і студенти повинні:

- навчитися користуватися науковою, довідковою, методичною літературою;
- оволодіти методами інформаційного пошуку;
- набути навичок комп'ютерної обробки даних;
- оволодіти вмінням аналізувати літературу з теми дослідження;
- навчитися використовувати науково-пізнавальну методологію;
- набути досвід підготовки на високому рівні курсових і наукових робіт;
- навчитися виступати з науковими доповідями (повідомленнями) тощо.

Результати діяльності (форми роботи) наукового гуртка мають передбачати: 1. підготовку наукових доповідей, наукових повідомлень, рефератів, статей, виконання інших науково-дослідних робіт; 2. участь у науково-практичних конференціях, семінарах, «круглих столах» та інших заходах; 3. участь у конкурсах курсантських, студентських наукових робіт різних рівнів; 4. проведення семінарів, «круглих столів», диспутів із залученням провідних науковців вищих навчальних закладів, а також представників органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій.

Дуже важливо акцентувати увагу на тому, що будь-яка діяльність, у тому числі наукова, повинні стимулюватися. При цьому стимулювання має здійснюватися як по відношенню до курсанта, слухача чи студента, який залучений до роботи на науковій ниві, так і до осіб, які організовують роботу наукових гуртків та здійснюють їх керівництво, а це безпосередньо залежить від керівника вищого навчального закладу. В контексті викладеного доцільно розглянути можливість розроблення методики оцінювання результатів наукових досліджень з визначенням їх ефективності.

Важливо також наголосити на посиленні практичної спрямованості наукових досліджень на планових засадах, де конкретно необхідно зазначати організаційні, навчальні, методичні та практичні заходи. Тому для забезпечення ефективності практичної реалізації результатів завершених наукових розробок необхідно розглянути питання про можливість утворення підрозділу в системі вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який би забезпечував їх впровадження.

Підводячи підсумки, зазначимо, що діяльність наукових гуртків у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання є обов'язковою складовою освітнього процесу. Вона є надзвичайно важливою для курсантів, слухачів та студентів, тому що дає можливість формувати особисту думку, висловлювати власні позиції з конкретних питань, що може значно покращити організацію як самого навчального процесу, так і процесу підготовки кадрів для органів Національної поліції. Тому навчальний заклад, в особі його керівника, повинен всіляко сприяти та стимулювати наукову діяльність.

Одержано 08.11.2017

УДК 37.015.31:172.15:321(477)

Анатолій Трохимович КОМЗЮК,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ»
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7377-9241

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Трагічні події, що відбулися на зламі 2013–2014 років з нашим суспільством і продовжують відбуватися на сьогодні, мають доленосне значення для всієї української громади. З повним правом можна стверджувати, що проведення Революції Гідності, анексія Криму, проведення антитерористичної операції на Сході держави стали найпотужнішими суспільно-політичними зрушеннями в новітній історії України, засвідчивши також нові зміни в колективній свідомості суспільства.

Значимість та масштаб політичних і соціальних подій, пам'ять про сотні людей, які заплатили власним життям за активну громадянську позицію, підіймають на порядок денний питання переосмислення виховання в молодих особистостях почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, формування громади із спільними цінностями та метою, яка б мала відчуття спільної ідентичності, розвинену самосвідомість, єдність волі та прагнення до облаштування власної держави.

Варто зазначити, що на формування патріотичної самосвідомості впливають суспільно-політичні, ідеологічні, культурно-освітні, інформаційно-технологічні чинники. При цьому розвиток національної самосвідомості здійснюється не лише за допомогою самоорганізаційних, саморегулятивних механізмів, а також засобами державно-управлінського впливу на забезпечення функціонування її як цілого, так і основних структурних елементів шляхом реалізації відповідної політики держави (правової, етнонаціональної, культурної, мовної, освітньої, інформаційної, національної пам'яті тощо).

Нагальним для суспільства є те, що взірцем громадянина-патріота виступають безпосередньо представники держави, зокрема органи Національної поліції України. Очевидно, що патріотизм правоохоронців має певні особливості, оскільки є не лише особистим громадянським почуттям, а й професійним обов'язком. Саме тому проблема розвитку патріотичних якостей у майбутніх правоохоронців має вирішуватись як на державно-законодавчому рівні, так і на рівні просвітницько-виховної роботи у вищих навчальних закладах системи МВС України.

Нині в низці європейських країн активно обговорюються нові підходи щодо питання патріотичного виховання в умовах зростання рівня терористичної загрози, набувають популярності численні державні програми, основний зміст яких спрямований на вироблення почуття громадянської відповідальності й патріотизму. Головний наголос європейського середовища робиться на формуванні гармонії прояву патріотичних почуттів, толерантності, гуманізму, почутті національної гордості та внутрішньої свободи, дисциплінованості й поваги до державних традицій. Невипадково, серед пріоритетних напрямів державної освітянської політики визначено національно-патріотичне виховання дітей та молоді української нації, яке полягає в узагальненні основних шляхів формування патріотичного навчання, визначенні пріоритетних перспектив щодо створення умов для вільного саморозвитку молоді, збереженні їхньої індивідуальності та особистої відповідальності за долю держави та українського народу, виховання поваги до державних символів, традицій та культури всіх національностей.

Вплив держави на процес патріотичного навчання і виховання передбачає створення якісної нормативно-правової бази, що регулює комплексну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади, освітніх установ, суспільних об'єднань, інших соціальних інститутів у сфері національного і військово-патріотичного виховання молоді. Можна із впевненістю констатувати, що за останні три роки вітчизняна система нормативно-правового регулювання у сфері національно-патріотичного виховання значно поповнилася значною кількістю нових правових

© Комзюк А. Т., 2017

актів різної юридичної сили. Основу нормативно-правової системи складають такі першорядні документи, як: Конституція України, Закони України: «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років», «Про освіту», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ ст.»; Постанови Верховної Ради України «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», «Про увіковічення пам'яті Героїв України, які віддали своє життя за свободу і незалежність України», Укази Президента України: «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», «Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни», «Про День Національної гвардії України», «Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні», «Про День захисника України», «Про День Соборності України» «Про День Гідності та Свободи», «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо популяризації державних символів України, виховання поваги до них у суспільстві», «Про затвердження плану заходів щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2017 рік»; Накази Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах», «Про затвердження Плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» тощо.

Наведені нормативні акти регламентують реалізацію державної політики в контексті формування національної патріотичної самосвідомості, визначають ключові напрями національно-виховної роботи, закладають правову та політичну культуру особистості.

Характеризуючи патріотичну правосвідомість правоохоронця, зазначимо, що наявність специфічних особливостей його службової діяльності позначається на тому, що така особа виступає не лише як представник держави, а також як представник професії. Останнє підкреслює, що патріотизм правоохоронця є професійним і має більш громадянський характер, оскільки за службовим спрямуванням він покликаний захищати законні права, свободи та інтереси українського народу й держави, що регламентується визначеними у Законі України «Про Національну поліцію» завданнями. У цьому контексті патріотизм правоохоронців варто розглядати як елемент, що входить до структури моральних принципів їх професійної етики, виступає поряд з цим принципом їх професійної діяльності і складовим компонентом моральної культури.

Серед заходів, які суттєво позначаються на створенні у курсантів почуття патріотизму, варто віднести прийняття присяги. У діяльності правоохоронця присяга виконує ряд фундаментальних соціальних функцій, наприклад., забезпечує свідому реалізацію свого професійного обов'язку стосовно захисту держави та суспільства. Почуття вірності присязі не обмежується юридичними обов'язками правоохоронця. Професійний обов'язок знаходить своє втілення не за допомогою примусового впливу держави, а на основі внутрішнього веління совісті й покликання, які сформувалися внаслідок прийняття присяги.

До суб'єктів патріотичного виховання у сфері освіти варто зарахувати такі державні органи як Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури України та підвідомчі їм відомства і організації, а також безпосередньо – керівники вищих навчальних закладів та професорсько-викладацький склад. Встановлено, що сучасна методологія патріотичного виховання передбачає вирішення комплексу завдань, які розкриваються під час виконання різнопланових заходів організаційного, навчального, наукового, духовного, художнього, природоохоронного, правового характеру. При чому формуванню духовно-естетичних та морально-патріотичних основ особистості повинно відводитися основне, першорядне значення.

Ефективність патріотичного виховання безпосередньо залежить від налагодженого, чітко організованого, планомірного та цілеспрямованого процесу формування й утвердження в курсантів почуття високої громадянської відповідальності, духовних і моральних якостей патріотизму, які характеризують його як патріота Батьківщини, захисника прав і свобод співвітчизників.

Реалії сьогодення свідчать про те, що система вищої освіти та виховання у вищих навчальних закладах спрямована на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, враховує методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо організації управління виховним процесом та планування виховної роботи.

В умовах навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах системи МВС України майбутні правоохоронці отримують відповідну інформацію в позааудиторній педагогічній діяльності шляхом проведення спеціальних виховних і культурно-просвітницьких заходів, а також під час викладання гуманітарних дисциплін (філософії, культурології, соціології, релігієзнавства, історії України, конституційного права, юридичної деонтології, етики та естетики, психології) і спеціальних (оперативно-розшукової діяльності, тактико-спеціальної підготовки, спеціальної фізичної підготовки, вогневої підготовки).

У виховному національно-патріотичному заході представники викладацького складу дотримуються принципів єдності активних та інтерактивних методів виховання, використовуючи такі методи, як: екскурсії до музею історії університету, тематичні диспути, зустрічі з ветеранами праці та бойових дій, «круглі столи», науково-практичні конференції патріотичної спрямованості, покликані ознайомлювати майбутніх правоохоронців із значними сторінками героїчної історії. Певний вплив на формування патріотичної поведінки в особистості має проведення цілої низки культурних та інформаційно-просвітницьких годин, заходів з відзначення державних і пам'ятних дат, бесід з історії українського війська і козацтва, знайомство з національно-історичними традиціями Українського народу, залучення курсантів у гуртки художньої самодіяльності, спортивні та наукові гуртки. Під впливом таких заходів формується і розвивається художньо-естетична культура, національна і громадянська правосвідомість, високі духовні цінності, родинні та патріотичні почуття.

Важливим елементом підвищення патріотичного виховання курсантів є плідна співпраця з органами державної влади, різними громадськими організаціями, іншими вищими навчальними закладами для проведення цілеспрямованої роботи в цьому напрямку. Для виконання цих завдань у вищому навчальному закладі плануються окремі розділи річного плану роботи для постійного вдосконалення наіонально-патріотичного виховання курсантської та студентської молоді. Для якісного втілення цього напрямку вбачається за доцільне забезпечити організаційну та фінансову підтримку на конкурсній основі програм, проектів громадських організацій, спрямованих на національно-патріотичне виховання молоді, а також залучення батьківської громадськості до популяризації кращого досвіду патріотичного виховання.

Аналіз виховної практики університету свідчить про те, що реалізація програми національно-патріотичного виховання курсантської та студентської молоді здійснюється як у процесі навчання, так і з допомогою різноманітних форм позааудиторної роботи. До ключових закономірностей процесу національно-патріотичного виховання майбутніх правоохоронців варто зарахувати відповідність цілям і завданням національно-патріотичного виховання вимогам професійної освіти; відповідність керівних впливів суб'єктів національно-патріотичного виховання виробленим науково-теоретичним і методичним засадам, які включені до дослідницьких програм та планів наукових і навчальних закладів; відповідність організації педагогічної діяльності патріотичної спрямованості сучасним інтерактивним виховним технологій.

Одержано 01.11.2017

УДК 347.73

Дар'я Вікторівна КОРОБЦОВА,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2571-8433

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Особлива значимість психологічної підготовки співробітників Національної поліції України визначається сучасним характером розвитку злочинності та особливостями фізичного, психологічного, інформаційного протиборства з нею в звичайних і екстремальних умовах службової діяльності. В даний час до вже відомих джерел загрози суспільній безпеці додаються відносно нові, специфічні фактори екстремальності – це різні форми прояву екстремізму і

© Коробцова Д. В., 2017

тероризму. Своєчасне розпізнавання ознак подібних правопорушень і професійні дії по їх припиненню вимагають від співробітників Національної поліції України граничної зібраності, пильності, здатності до швидкої зміни режиму діяльності і тривалих психічно-емоційних навантажень [1, с. 32].

Особливості психологічної підготовки співробітників Національної поліції України до діяльності в умовах з ризиком для життя обумовлюються багатозначністю зв'язків між психологічною готовністю співробітника до виконання оперативно-службових завдань в екстремальних ситуаціях і показниками його поточного психологічного стану. Звідси алгоритм організації психологічної підготовки співробітника традиційно поділяється на дві основні форми – довготривалу і оперативну, що суперечить поняттю готовності, як багатокомпонентної психологічної освіти, як інтегративної якості особистості [2, с. 4].

В ході психологічної підготовки співробітників Національної поліції України, слід враховувати не лише динаміку взаємовпливу індивідуально-типологічних властивостей суб'єкта та факторів ситуації діяльності, а й особистісні психологічні ресурси співробітника. У психологічно стійких співробітників Національної поліції України домінують такі компоненти, як «Стриманість», «Мужність», «Рівень адаптації», «Вік», «Стать», «Посада», «Стаж служби в поліції».

Професійна психологічна підготовка працівників Національної поліції України складається з трьох етапів, що складають єдиний цикл:

– попереднього етапу, пов'язаного з усвідомленням особовим працівниками Національної поліції України цінностей, професійно важливих якостей, знань, умінь, навичок, характеристик функціональних груп, екстремально-психологічних за своєю суттю;

– безпосереднього етапу, спрямованого на: подолання співробітниками психологічного страху в умовах, наближених до реальної професійної діяльності, пов'язаної з ризиком, небезпекою для життя; поступове підвищення психофізіологічних навантажень і вироблення психологічної стійкості; відпрацювання навичок мобілізації, виконання професійних дій в стані перевтоми і травми; прояв в надзвичайних умовах професійно важливих, особливо інтелектуальних, якостей; підвищення відповідальності за результати своїх дій, життя випадкових громадян, заручників; дотримання, при нанесенні шкоди правопорушників, його пропорційності рівню їх опору (самоконтроль в екстремальних умовах);

– етапу підготовки в умовах активного відпочинку, націленого на постійне підтримання високого рівня підготовленості співробітників і функціональних груп. Етап передбачає особливий образ життєдіяльності співробітників (тренування під час реабілітаційної відпустки). Він є основою для адаптованого переходу співробітників від службово-бойової діяльності до активного відпочинку, а від нього – до професійної діяльності і нового циклу підготовки.

Вся професійна психологічна підготовка побудована з теоретичного і практичного блоків занять. В теоретичний блок входять лекції та семінари. В практичний – психологічна діагностика, психологічний практикум, психологічний і екстремально-психологічний тренінги.

Структурно-змістовно професійна психологічна підготовка складається з попереднього (загальний і спеціальний розділи), безпосереднього (перед бойовий і бойовий розділи) і етапу підготовки в умовах активного відпочинку (реабілітаційно-відновлювальний і розділ підтримки психологічної підготовленості), що побудовані в єдиний цілеспрямований комплекс.

Особливість професійної психологічної підготовки співробітників Національної поліції України полягає в її спрямованості на: адекватну в екстремальних умовах оцінку поведінки, ступеня психологічної протидії з боку учасників масових заворушень, «зниження напруги», освоєння прийомів і методів психологічного впливу співробітників на правопорушників, оволодіння вербальними командами при затриманні організованих злочинних груп і терористів, взаємодія, взаємозамінність, підтримку, надання допомоги членам групи, регуляцію бойових психічних станів при проведенні контр терористичних операцій; переважну орієнтацію навчання на підготовку функціональних груп; формування ситуативної активності, підвищеної відповідальності за життя заручників і оточуючих людей [3, с. 283].

Психологічною характеристикою взаємозв'язку представлених психологічних феноменів виступає модель їх функціонування, що має такі основні залежності:

– динамічна взаємодія співробітників, функціональних груп і екстремальних умов утворює єдність індивідуальних, групових, діяльнісних і ситуативних компонентів;

– співробітники і функціональні групи впливають на зміну екстремальних умов за допомогою ситуаційно-значущої поведінки і діяльності;

– впливаючи на екстремальні умови своєї діяльності співробітники та функціональні групи одночасно впливають (змінюють, коректують, регулюють) на свої психологічні характеристики [1, с. 28].

Список бібліографічних посилань

1. Мороз Л. І. Теоретичні засади та організація психологічного тренінгу в органах внутрішніх справ : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2015. 228 с.

2. Мороз Л. І., Яковенко С. І. Встановлення психологічного контакту працівниками органів внутрішніх справ при спілкуванні з різними категоріями громадян. *Практична психологія та соціальна робота.* 2015. № 12. С. 4.

3. Мороз Л. І. Вимоги до ведучих професійно-орієнтованих тренінгів для персоналу правоохоронних органів. *Психологія.* 2014. Вип. 23. С. 283–290.

Одержано 05.11.2017

УДК 343.9

Дмитро Юрійович КОНДРАТОВ,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5426-4878

РОЛЬ ДИСЦИПЛІН КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЦИКЛУ В ДІЯЛЬНОСТІ ХНУВС З ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Завдання і умови діяльності працівників Національної поліції України на теперішній час значно відрізняються від попередніх. Сучасний стан криміногенної обстановки в Україні, якісно нові кримінальні загрози для національної безпеки країни зумовлюють необхідність науково обґрунтованих підходів до організації та здійснення протидії злочинності. Цей факт продукує та обумовлює потребу у широкому розвитку відомчої науки, як необхідної передумови формування у майбутніх правоохоронців необхідних спеціальних знань, вмінь та навичок, прищеплювання національно свідомого мислення та державницького менталітету. Як справедливо зазначає ректор Харківського національного університету внутрішніх справ В. В. Сокуренко, «специфіка діяльності сучасного поліцейського та умови виконання ним професійних обов'язків висувають особливі вимоги не тільки до рівня їх фізичної, стройової, вогневої підготовки, не тільки до рівня їх професійних знань, умінь і навичок у правовому полі, а й до їх особистісних якостей» [1, с. 232–233]. Адже, специфіка правоохоронної діяльності в сучасних умовах полягає у тому, що поліцейському доводиться вирішувати широкий спектр завдань, пов'язаних із здійсненням кримінального переслідування, розкриттям, розслідуванням і запобіганням злочинам, профілактикою правопорушень, реалізацією інших оперативно-службових та адміністративних функцій. Оптимальне та ефективне вирішення цих завдань є неможливим у разі відсутності у працівника необхідного багажу знань із фундаментальних дисциплін, чільне місце серед яких займають науки кримінально-правового циклу. Зокрема, знання кримінального права, як фундаментальної правової матерії, необхідно не лише для правильної і точної кваліфікації злочинів, але і розуміння структурно-функціональної основи реалізації та досягнення цілей кримінального покарання, застосування форм і методів впливу на правопорушника з метою недопущення вчинення ним карних діянь.

Особливе місце кримінології обумовлене полідисциплінарним характером її досліджень, адже лише кримінологія має можливість впроваджувати в арсенал методів пізнання психологічну, соціологічну, управлінську проблематику, а також плідно використовувати надбання інших галузевих наук при проведенні власних розробок. У повній мірі це стосується методів виховного впливу на правопорушників, ефективного забезпечення припинення злочинів на ранніх стадіях їх вчинення, урахування думки громадськості про роботу органів внутрішніх справ, кримінологічного супроводження відомчої нормотворчості тощо.

© Кондратов Д. Ю., 2017

Теоретична розробка положень кримінально-виконавчого права та вирішення проблемних питань, у свою чергу відіграє важливу роль у призначенні достатнього та необхідного комплексу заходів, направлених на попередження вчинення злочинів особою у майбутньому та визначення достатнього та необхідного для виправлення особи покарання.

Отже, досконале вивчення наук кримінально-правового циклу здатне сформувати у працівника Національної поліції України широкий світогляд і необхідний для подальшої професійної діяльності комплекс властивостей, які в майбутньому сприятимуть не лише кар'єрному зростанню, але і дотриманню законності, прав і свобод людини та громадянина.

Крім того, пріоритетними завданнями юридичної науки на сучасному етапі розбудови української державності є детальне вивчення й розробка широкого кола проблемних питань з метою забезпечення практики та відомчої вищої освіти якісним та практично значущим науковим, методичним і навчальним матеріалом, покращення наукового забезпечення діяльності органів та установ, що здійснюють в Україні правоохоронну і правозастосовну діяльність. Одним із відомчих вищих навчальних закладів, який ефективно та якісно виконує наведені завдання, є Харківський національний університет внутрішніх справ, який володіє високим науковим потенціалом для проведення комплексних досліджень з проблем кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права. Так, зокрема, з 2011 року у Харківському національному університеті внутрішніх справ функціонує спеціалізована вчена рада Д 64.700.03, яка забезпечує попередній розгляд і проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. За роки її роботи було успішно захищено 121 дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук та 25 докторських дисертацій, серед них 38 здобувачів – це працівники практичних підрозділів МВС України. Майже кожна третя в Україні дисертація з кримінального права, кримінології чи кримінально-виконавчого права протягом 2016 року захищена в цій раді. Зокрема, найбільшу кількість кваліфікованих наукових розробок з проблем кримінології у 2016 році було виконано саме у Харківському національному університеті внутрішніх справ. Результати досліджень здобувачів широко впроваджуються в практичну діяльність структурних підрозділів Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Служби безпеки України, судових органів, прокуратури та інших органів державної влади, а також використовуються в законотворчій роботі та навчальному процесі [2, с. 11–12].

У Харківському національному університеті внутрішніх справ створена ефективна система співпраці з практичними підрозділами ОВС України. Вченими університету для практичних органів внутрішніх справ розробляються рекомендації наукового, методичного, навчального характеру. Науково-практичні семінари та конференції проводяться із залученням практичних працівників МВС України. Держава та суспільство високо оцінюють діяльність працівників університету щодо забезпечення високої якості підготовки фахівців для органів внутрішніх справ усієї України, здобутки у законотворчій та науковій діяльності. Вони отримують високі нагороди від Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України, керівників органів місцевого самоврядування, Української Секції Міжнародної Поліцейської Асоціації тощо. Колектив Харківського національного університету внутрішніх справ одержав високе звання «Флагман освіти та науки України», тричі ставав переможцем Всеукраїнського освітянського рейтингу «Софія Київська», був відзначений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України [3, с. 9].

Список бібліографічних посилань

1. Сокуренко В. В. Психологічна наука та її роль у становленні національної поліції України // Бочаровські читання : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. С. П. Бочарової (Харків, 18 берез. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 232–235.

2. Спеціалізована вчена рада Д 64.700.03 : довідник / уклад.: Д. Ю. Кондратов, Є. О. Гладкова ; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. 84 с.

3. До 75-річчя з дня народження Олександра Марковича Бандурки (біографія, бібліографія, наукова школа) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2012. 176 с.

Одержано 02.11.2017

УДК 351.74(477.54-21ХАР)»1919/1923»

Ігор Дмитрович КОЦАН,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3839-9614

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ РАДЯНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ В ІЗЮМСЬКОМУ ПОВІТІ ХАРКІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

На підставі архівно-документального матеріалу зроблений історико-правовий аналіз створення радянської міліції в Ізюмському повіті Харківської губернії, що, безумовно, викликає великий інтерес, оскільки з'ясовується, що формування радянської міліції на місцях в Україні відбувалося до видання загальноукраїнського декрету.

На основании архивно-документального материала осуществлен историко-правовой анализ создания советской милиции в Изюмском уезде Харьковской губернии, что, безусловно, вызывает большой интерес, поскольку выясняется, что формирование советской милиции на местах в Украине происходило до издания общеукраинского декрета.

Управління Харківської губернської міліції вживало енергійних заходів щодо організації роботи міліції у всіх повітах губернії, вимагало від начальників повітових і міських підрозділів міліції якнайшвидшого укомплектування їх людьми. На початку січня 1919 р. начальник Ізюмської повітової міліції Євтушенко направив в усі волосні Ради телефонограму: «Розпорядженням військово-революційного комітету 11 січня 1919 р. я приступив до виконання обов'язків начальника повітової міліції. Для організації волосної міліції кожній волосній Раді необхідно обрати трьох міліціонерів із числа колишніх солдатів. Один з цих трьох міліціонерів, що за призначенням буде старшим, повинен обов'язково бути письменним. Старших прошу вислати до мене в управління міліції в місті Ізюмі з іменними списками для інструктажу» [1, спр. 131, арк. 15].

Інструкція радянської міліції Ізюмського повіту від 23 січня 1919 р. визначала задачі міліції, до яких входили: підтримка революційного порядку, боротьба зі спекуляцією, грабіжництвом, насильством, пияцтвом і торгівлею спиртними напоями. Відзначалося, що служба кожного працівника міліції повинна проходити в безпосередньому контакті з місцевою владою. Встановлювався порядок оформлення протоколу при дізнанні, при огляді місця події, при здійсненні працівниками міліції інших процесуальних дій [1, спр. 131, арк. 18].

Крім вищезгаданої інструкції начальник Ізюмской міліції Євтушенко розповсюдив «Інструкцію про використання зброї службовцями радянської міліції під час виконання службових обов'язків» [1, спр. 131, арк. 17]. Працівник міліції при виконанні своїх службових обов'язків міг застосувати зброю при таких обставинах:

1) для відбитття всякого збройного нападу на радянську владу і її представників;

2) для відбитття всякого збройного на нього нападу;

3) для відбиття нападу, хоча б і не збройного, але здійснюваного декількома особами або навіть однією особою, але при обставинах, коли ніякий інший засіб захисту не був можливим;

4) для оборони інших осіб, коли ніякий інший засіб оборони не був можливим;

5) при затримці злочинця, коли він буде перешкоджати йому зазначеними вище насильницькими діями(п. 1 і п. 2), або коли неможливо буде переслідувати або наздогнати його при втечі;

6) при переслідуванні арештанта, що скоїв втечу із в'язниці або з-під стражі, коли неможливо наздогнати його або коли він противиться затримці передбаченими вище насильницькими діями.

У кожному з вищезазначених випадків працівник міліції зобов'язаний про всі обставини і наслідки застосування зброї доповісти при першій нагоді представникові радянської влади і начальнику міліції.

4 лютого 1919 р. Наркомат внутрішніх справ направив у всі Ради і ревкоми циркуляр, у якому пропонував повідомити в центр, чи організована на місцях міліція і чи не відчуває вона необхідності в інструкторах. Одночасно було запропоновано приступити до упорядкування кошторисів на її утримання. Оскільки установи міліції, що утворювалися на місцях, відчували потребу в зброї й обмундируванні, їм була надана допомога з боку військового відомства і продовольчих органів [2, с. 18].

© Коцан І. Д., 2017

7 лютого 1919 р. секретар Ізюмської повітової міліції надав у підвідділ управління Ізюмського повітового виконкому довідку «Організація Ізюмської повітової міліції». Відповідно до цієї довідки Ізюмська повітова міліція підрозділялася на дванадцять районів, куди входили два міських: Ізюмський і Слав'янський. До кожного району (крім міських) входило від двох до п'яти волостей. Таким чином, уся повітова міліція ділилася на три категорії: Центральне управління, районна міліція і волосна міліція. Всі працівники районної міліції призначалися Управлінням, а волосна міліція (один старший і два молодших міліціонери) обиралася з числа добре відомих і надійних громадян волості волосною Радою. Волосна міліція перебувала в безпосередньому підпорядкуванні керівника району.

При радянській владі в березні і квітні 1918 р. весь Ізюмський повіт був розділений на п'ять районів, проте, при організації варти кількість районів була збільшена до десяти. Організовуючи міліцію знову і приймаючи до уваги нестачу кінного складу та хиби в телефонному зв'язку, відсутність місцевих працівників, що зуміли б справитися з великими районами, виникла необхідність поділити повіт на десять районів. При цьому пізніше планувалося перейти знову до п'яти районів [1, спр. 131, арк. 14].

В умовах військового часу 30 липня 1919 р. Рада Оборони УСРР прийняла постанову, відповідно до якої в українській міліції вводилося військове навчання і військова дисципліна. Третина рядового складу і п'ята частина командного складу повинні були знаходитися в діючій Червоній Армії.

Наприкінці лютого 1919 р. начальник Ізюмской повітової міліції Євтушенко надав до військово-революційного комітету міста Ізюму доповідну записку, що містила проект штатів повітової міліції і кошторис на її утримання, показувала можливість скорочення штатів волосної і районної міліції, а також резерву при Управлінні міліції від 100 чоловік до 10. Євтушенко вважав, що великий резерв не міг бути нічим іншим, як каральним загоном, у якому він не вбачав необхідності. Далі начальник Ізюмської повітової міліції зазначав, що загальний кошторис робітничо-селянської міліції значно нижчий від кошторису варти на 1918 р. [1, спр. 131, арк. 25].

10 березня 1919 р. Євтушенко надав до відділу управління виконкому копію своєї доповіді з'їзду начальників міських і повітових міліцій про організацію місцевих органів міліції. У цій доповіді давалася оцінка стану Ізюмської міліції до березня 1919 р. Відзначалось, що Ізюмська радянська міліція існувала з 10 січня 1919 р., але кошторис на її утримання затверджений не був. Утримання за січень удалося видати з залишків кредитів колишнього повітового старости за 1917 р., але далі становище залишалося вкрай невизначеним. Міліціонери відчували велику потребу у вогнепальній зброї. Передбачалося, що кращим озброєнням міліціонера буде шашка, револьвер та дві ручні бомби на випадок сутички з цілою бандою, яких у повіті було багато.

Але незважаючи на те, що не вистачало кадрів, слабкою була матеріальна база, міліція не тільки виконувала свої безпосередні функції, їй належало в цей час виконувати функції слідства, оскільки через відсутність особливих слідчих з кримінальних справ надзвичайна комісія всі кримінальні справи подавала на розслідування міліції, що розглядала ці справи до медичної експертизи, даючи, таким чином, готовий матеріал до суду [1, с. 131, с. 68–69].

Згідно з наказом № 5 «Про налагодження роботи міліції» по Харківській губернській радянській робітничо-селянській міліції з 3 лютого 1919 р. у всіх оперативно напружених місцях Харкова були виставлені постійні міліцейські пости з міліціонерів і молодших помічників [3, с. 1].

Наказом начальника Харківської губернської радянської робітничо-селянської міліції від 13 лютого 1919 р. у зв'язку з відсутністю форменного одягу й інших знаків відмінності всім працівникам міліції під час виконання службових обов'язків наказувалось носити на лівому рукаві червону пов'язку з написом «Харківська радянська міліція», а в інших містах і селищах – із назвою даного міста або селища [4, с. 2].

У цілому створення робітничо-селянської міліції в Україні було успішним. До другої половини 1919 р. вона вже мала чітку структуру. На місцях вона була підпорядкована місцевим Радам, у центрі – Народному комісаріату внутрішніх справ, а по лінії судово-карного розшуку і судово-карної міліції – Народному комісаріату юстиції.

Список бібліографічних посилань

1. Державний архів Харківської області (ДАХО). Ф. Р.-1630. Оп. 3.
2. Из истории милиции Советской Украины / Ю. В. Александров, Б. А. Воронин, М. А. Гельфант и др. ; под ред. П. П. Михайленко. Киев, 1965. 399 с.
3. *«Известия» (Харьков).* 1919. 4 февраля.
4. *«Известия» (Харьков).* 1919. 13 февраля.

Одержано 03.11.2017

УДК 343.1

Олександра Олександрівна КОЧУРА,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0638-2911;
Сергій Сергійович ЦИРКУЛЄНКО,
слухач магістратури факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРО ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ, ЯКІ СПЕЦІАЛІЗУЮТЬСЯ НА РОЗСЛІДУВАННІ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

Злочинні порушення правил безпеки дорожнього руху характеризуються широкою поширеністю і мають підвищену суспільну небезпечність. Щорічно в Україні відбувається в середньому близько 40 тисяч дорожньо-транспортних пригод, від яких гине до 7 тисяч осіб і десятки тисяч отримують тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості. Таким чином протидія злочинам пов'язаним із порушенням правил дорожнього руху є одним з важливих елементів забезпечення публічної безпеки та публічного порядку [3].

При дослідженні генезису нормативної регламентації порядку руху на дорогах можемо зазначити, що такі спроби робилися ще в 18 столітті, коли основним видом транспорту були гужові вози. Сама потреба в розробці правил руху зросла з появою в 19 столітті самохідних екіпажів та перших парових автомобілів. Так, при появі на дорогах парових автомобілів, з метою забезпечення безпеки їх руху попереду такого автомобіля повинна була йти людина з червоним прапором, попереджаючи про можливу небезпеку у зв'язку з рухом парового автомобіля. З появою автомобілів з бензиновими двигунами стан безпеки руху став загострюватися, в зв'язку з чим процес правової регламентації руху автомобілів пішов швидше. Перші правила дорожнього руху, наприклад, у Франції були введені ще в 1883 році. У 1900 році міська дума Петербурга затвердила «Обов'язкову постанову про порядок пасажирського та вантажного руху по місту Санкт-Петербург на автомобілях».

В Україні передбачено декілька видів відповідальності за вчинення суспільно-небезпечного діяння у зв'язку з порушенням правил дорожнього руху.

Так, у випадку порушення правил дорожнього руху, що не призвело до спричинення тілесних ушкоджень та загибелі осіб, особи винні у вчиненні цієї дорожньо-транспортної пригоди притягаються до адміністративної відповідальності у встановленому згідно з чинним законодавством України порядку. Тобто прийняття рішення в даному випадку, покладається на окремі підрозділи Національної поліції України, зокрема на патрульну поліцію [3]. Оскільки правопорушення в даному випадку не має ознак кримінального, то після надходження заяви або повідомлення громадян, інших осіб, про правопорушення, відомості про нього вносяться до Журналу Єдиного обліку заяв і повідомлень громадян відповідного відділу поліції. Якщо в ході проведення перевірки в порядку закону України «Про звернення громадян» не встановлено у діях або правопорушенні ознак кримінального правопорушення, то відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР) не вносяться.

При порушенні правил дорожнього руху, що призвело до тяжких наслідків, зокрема спричинення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, загибелі особи або осіб, вина особа притягається до кримінальної відповідальності. Тобто відповідно до КК України, КПК України, Наказу МВС України від 07.07.2017 № 575. В цьому випадку розслідування кримінального правопорушення покладається на окремий підрозділ Національної поліції України це орган досудового розслідування [3].

Після встановлення факту вчинення особою дій, що мають ознаки кримінального правопорушення передбаченого ст. 286 КК України, відповідні відомості вносяться до Журналу Єдиного обліку заяв і повідомлень громадян відділу поліції, на території якого воно було

© Кочура О. О., Циркулєнко С. С., 2017

вчинено, а в подальшому повинні бути внесені до ЄРДР. Після внесення відомостей до ЄРДР починається досудове розслідування по кримінальному провадженні за ознаками вчиненого кримінального правопорушення передбаченого відповідною частиною статті 286 КК України.

Слід зазначити, що до початку досудового розслідування, відповідно до Наказу МВС України від 07.07.2017 №575 на місце дорожньо-транспортної пригоди (далі – ДТП), унаслідок якої спричинено середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження або загибель людей, для проведення огляду направляється слідчий підрозділу з розслідування ДТП слідчого управління (відділу) ГУНП або слідчий територіального підрозділу поліції, який спеціалізується на розслідуванні таких кримінальних правопорушень, інспектор-криміналіст, працівники уповноваженого підрозділу Національної поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Крім цього обов'язково необхідне залучення спеціалізованої пересувної лабораторії та працівників Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, а також судово-медичних експертів до огляду місця ДТП, унаслідок якої спричинено тілесні ушкодження або загибель людей, здійснюється відповідно до законодавства. У разі залишення місця ДТП особою, яка його вчинила, на місце пригоди також направляються працівники уповноважених оперативних підрозділів територіального органу, підрозділу поліції та працівники відповідних оперативно-технічних підрозділів. Проведення огляду місця ДТП, доручається слідчому за цією спеціалізацією, який безпосередньо складає протокол та схему до нього [4].

Необхідно зазначити про те, що при внесенні до ЄРДР відомостей про кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням Правил дорожнього руху, в обов'язковому порядку вказуються відомості про всіх учасників ДТП та характер отриманих ними тілесних ушкоджень, ці положення затверджуються [5].

Кримінальні провадження про ДТП, унаслідок яких спричинено тілесні ушкодження або загибель людей, а також ДТП, що набули суспільного резонансу і знаходяться на контролі Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Генеральної прокуратури України, розслідуються спеціалізованими підрозділами з розслідування ДТП слідчого управління ГУНП після визначення прокурорами відповідного рівня юрисдикції місця вчинення цих кримінальних правопорушень за слідчим управлінням ГУНП [4].

Таким чином, слід зазначити, що специфіка механізму вчинення дорожньо-транспортних пригод значно впливає й на процес їх розкриття та успішного розслідування. А тому тільки при чіткому знанні методики розслідування даного виду кримінального правопорушення і достатній практичний досвід, слідчі органів досудового розслідування Національної поліції України можуть успішно долати труднощі, які виникають в ході досудового розслідування кримінальних правопорушень даної категорії. При цьому, слушно було би зазначити, що не тільки наявність цих знань та достатнього практичного досвіду є запорукою успішного розслідування, але й знання щодо чинного законодавства України. Тому, при проведенні підготовки майбутніх фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України на все це слід звертати увагу.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 24.10.2017).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 24.10.2017).

3. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 24.10.2017).

4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 №575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17 (дата звернення: 24.10.2017).

5. Про Правила дорожнього руху : постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306// БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-п (дата звернення: 24.10.2017).

Одержано 01.11.2017

УДК 159.9

Дмитро Русланович КРАВЦОВ,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема психологічної стійкості сьогодні стає однією з центральних у дослідженні особистості, її стійкості до негативних чинників в службовій діяльності, чинників, які мають великий вплив на психіку особистості, конфліктних ситуацій у професійній діяльності, вміння володіти собою в екстремальних та стресових ситуаціях.

Психологічна стійкість особистості має велике практичне значення, оскільки стійкість охороняє особистість від дезінтеграції та особистісних розладів, створює основу внутрішньої гармонії, повноцінного психічного здоров'я, високої працездатності [4].

Поняття «психологічна стійкість» тісно пов'язане з іншими усталеними у світовій і вітчизняній психології поняттями: «психологічна готовність», «стійкість особистості», «стійкість поведінки», «стійкість (професійної) діяльності», «стійкість до навантажень», «емоційна стійкість», «вольова стійкість», «психічна стійкість», «емоційно-вольова стійкість», «моральна стійкість», «психологічна стійкість» тощо. Багатогранність поняття «стійкості» обумовлена, тим, що використання даного терміну стосується процесів становлення, розвитку та формування особистості, використовується для опису різних аспектів її поведінки та діяльності.

У вітчизняній літературі виділяють зовнішні та внутрішні (особистісні) чинники. психологічної стійкості До зовнішніх (соціальне середовище) належать: 1. Психологічна підтримка, яку надає соціальне оточення й особливо – близькі люди. 2. Підтримання психологічної близькості і довірчих відносин з близьким оточенням. 3. Досягнення в навчанні і роботі. 4. Сприятливий клімат у колективі, особливо в шкільному і студентському тощо [2]:

У зарубіжній літературі особистісним чинникам стійкості приділяють незначну увагу, розглядаючи лише ті, які пов'язані із функціонуванням особистості в соціальному середовищі. Б. Бернард виокремлює чотири головні особистісні чинники стійкості [1]:

1. Соціальну компетентність (до якої належать чуйність, комунікабельність, емпатійність, дбайливість, співчуття, альтруїзм і здатність пробачати).

2. Здатність до вирішення проблем (здібності до планування, гнучкість, винахідливість, критичне мислення, інсайтне мислення).

3. Автономію (яка включає позитивну ідентичність, інтернальний локус контролю, ініціативність, самоефективність, майстерність, адаптивну дистанційованість від інших, опірність, самосвідомість і почуття гумору).

4. Усвідомлення мети і майбутнього (до якого належить мета-вказівка, орієнтація на успіх, мотивація досягнення, навчальна спрямованість, постійність, оптимізм, віра у світле майбутнє, почуття послідовності, духовність, сенс життя, креативність, розвинена уява).

Головною перевагою особистісних чинників психологічної стійкості є можливість тренування та розвитку, що може допомогти майбутньому фахівцю в професійній діяльності. Саморегуляція функціональних станів може містити такі аспекти як: спокійний стан і самопочуття; підтримка та відновлення психологічного здоров'я; регуляція міжособистісних відносин, подолання депресивних переживань; формування оптимістичних життєвих перспектив.

Проблема психологічної стійкості порушується у багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. У вітчизняній психології проблема психологічної стійкості, розглядається такими науковцями як, Н. Гришиною, Т. Крюковою, Л. Куликовим, Д. Леонтьєвим, К. Муздибаевим, І. Шкуратовою, Ю. Щербатих. Використовують терміни емоційна, психічна та психологічна стійкість особистості Л. Аболін, В. Бодров, І. Малкіна-Пих, В. Мясников та ін. Зарубіжні автори схильні використовувати термін стресостійкість (Г. Сельє, Г. Лазарус, М. Борневассер, Р. Бернс) [2; 3].

Наукові робіти з екстремальної психології розглядають питання психологічної підготовки працівників ризиконебезпечних професій (Ф. Д. Горбов, М. І. Дьяченко, В. І. Лебедєв, І. О. Котенєв, К. К. Платонов, М. П. Коробейніков, В. Л. Марищук, О. В. Овчиннікова, Н. В. Самоукіна, В. Н. Смірнов, О. М. Столяренко, С. І. С'єдін, В. В. Суворова, В. М. Поздняков, А. І. Ушатіков та ін.) Питання психологічної стійкості особистості має велике практичне значення, оскільки стійкість стає на

© Кравцов Д. Р., 2017

охороні особистості від дезінтеграції та особистісних розладів, створює основу внутрішнього комфорту, повноцінного психічного здоров'я та високої працездатності

Безпосередньо дослідженню розвитку психологічної стійкості в умовах підготовки до правоохоронної діяльності присвятили свою наукову діяльність В. Андросюк, Л. Дика, Л. Казміренко, М. Куркін, В. І. Лебедєв, В. С. Медведєв, А. І. Папкін, О. Д. Сафін, В. Н. Смирнов, О. М. Столяренко, О. В. Тімченко, Ю. В. Чуфаровський, С. І. Яковенко та інш.

Проте, незважаючи на наявність окремих досліджень, в яких розглядаються різні аспекти зазначеної вище проблеми, необхідно підкреслити, що поза увагою дослідників залишилось вивчення закономірностей розвитку психологічної стійкості фахівців правоохоронних органів. Особливий інтерес становить дослідження розвитку психологічної стійкості правоохоронців під час навчання у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання.

Список бібліографічних посилань

1. Bernard B. Fostering Resiliency in Kids: Protective Factors in the Family, School and Community. Minneapolis : University of Minnesota, 1991. 22 p.

2. Китаев-Смык Л. А. Психология стресса. М. : Наука, 1984. 360 с.

3. Куликов Л. В. Стресс и стрессоустойчивость личности. *Теоретические и прикладные вопросы психологии.* 1995. Вып. 1, ч. 1. 62 с.

4. Куликов Л. В. Психогігієна особистості. Питання психологічної стійкості і психопрофілактики : навч. посіб. СПб., 2004. С. 87–115.

Одержано 10.11.2017

УДК 37.035:351.74(477)

Наталія Валеріївна КРАСНОВА,
старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1986-9083

ВАЖЛИВІСТЬ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В КУРСАНТІВ ВНЗ СИСТЕМИ МВС

Розвиток політичної, військової та економічної могутності України неможливе без розвитку патріотизму і без активізації найважливішої частини військово-патріотичного виховання молоді, зокрема, курсантів вищих навчальних закладів системи МВС. Сьогодні виховання патріотизму є однією з найважливіших умов і способів духовного та економічного відродження України, спосіб об'єднання та консолідації всього населення і відповідь на провокації від країн-агресорів, які прагнуть ослаблення нашої великої держави. Патріотизм можна розуміти як морально-політичний принцип, соціальне почуття, яке складається з любові та відданості Батьківщині, гордістю за минуле і сьогодення. Патріотизм виражається в любові та відданості своїй Батьківщині, рідній землі та її власній нації, її історії та культурі. У сучасних умовах найважливішим напрямком та формуванням патріотичних якостей серед курсантів є і може бути військово-патріотичне виховання, що здійснюється на базі нормативних документів, героїчної історії Батьківщини, військових традицій армії та поліцейської діяльності. Лояльність до Вітчизни, щира любов до своєї країни, морально-психологічна та військово-професійна недоторканність збройного захисту Вітчизни в збройних силах України є квінтесенцією військово-патріотичного виховання і тому відрізняється від патріотичного виховання українських громадян Особливе значення ідеї патріотизму набувають в епоху становлення і розвитку націй і національних держав, коли патріотизм перестає розумітися просто як моральна цінність, показник високого морального духу суспільства. Він стає своєрідним фундаментом, який пов'язує різні соціальні групи і верстви суспільства в єдине ціле, піднімає їх над особистими інтересами і перетворює на потужну силу, здатну забезпечити ефективний розвиток суспільства.

В умовах сучасного суспільства проблема формування патріотизму набуває особливої актуальності. При всіх своїх позитивних наслідках загальна глобалізація, що характеризується не тільки інтеграцією економік і активізацією міграційних процесів, а й широким культурним взаємопроникненням, веде до раціоналізації суспільних відносин, девальвації духовних

© Краснова Н. В., 2017

цінностей, забуттю створених століттями культурних традицій, розмивання і навіть втрати культурної унікальності народів, звуження сфери застосування етнічних мов. А це, в свою чергу, веде до кризи громадянської ідентичності, коли людина починає затверджуватися в переконанні, що батьківщина, патріотизм – це поняття застарілі, сьогодні важливіше відчувати себе громадянином світу.

Не можна не помітити, що в більшій мірі такі переконання охоплюють молодь, що живе у відкритому суспільстві та з одного боку має практично необмежений доступ до різних інформаційних ресурсів, а з іншого боку, в силу своєї соціальної незрілості, не завжди здатна критично переробити, осмислити і оцінити отриману інформацію. Наслідком цього стає громадянська індиферентність, споживацьке ставлення до держави, в якому немає місця патріотизму, а відомі слова Дж.Ф. Кеннеді: «Не питай, що твоя країна може зробити для тебе. Запитай себе, що ти можеш зробити для неї» можуть викликати у багатьох молодих людей тільки подив.

Таким чином, проблема громадянськості сьогодні в тій чи іншій мірі стоїть перед багатьма державами і наша країна, що є частиною глобального світу, не є винятком. Однак для України вона ускладнюється тим, що сьогоднішня молодь – це діти тих, хто соціалізувався і оформлювався як особистість в період глибоких структурних змін, пов'язаних з руйнуванням старого суспільства і формуванням нового, що супроводжувалося глибокою світоглядною кризою, в тому числі кризою громадянськості.

А, як свого часу зазначав Шарль Монтеск'є, «найкращий засіб прищепити дітям любов до Батьківщини полягає в тому, щоб ця любов була у батьків».

Специфіку патріотичному вихованню в Україні надає і така його особливість, як поліетнічність. Тому збереження внутрішньополітичної стабільності і єдності суспільства можливо тільки за умови формування такого феномена як український патріотизм.

У цих умовах на вищі навчальні заклади покладається особлива відповідальність не тільки за професійну підготовку майбутніх фахівців, а й за виховання студентської молоді, формування її моральних і громадянських якостей. Адже від того, як буде особистісно орієнтована молодь, яка в найближчому майбутньому заповнить політичну та інтелектуальну еліту українського суспільства, які цінності культури, історії складуть її світоглядне ядро, яким буде рівень її цивільної відповідальності залежить успішність розвитку нашого суспільства, реалізація глибоких соціально-економічних і політичних перетворень. Тому сьогодні як ніколи актуально звучать слова: «Освіта без виховання може обернутися катастрофою».

Світовий досвід показує, що програми виховання, в тому числі патріотичного, дають необхідний позитивний ефект тільки в тих випадках, коли вони, по-перше, мають системний характер, а по-друге мають чітке мотиваційний обгрунтування. Усвідомлення нами даної обставини має стати спонукальним мотивом до пошуку нових підходів і принципів організації патріотичного виховання, і, перш за все, до пошуку і обгрунтування ідеї, яка б надала виховної роботи необхідні комплексність і системність. Результатом цієї роботи має стати розробка оригінальної моделі патріотичного виховання, яка буде постійно реалізовуватись в виховному та навчальному процесі Університету.

Її головна ідея полягає в тому, що основою формування українського патріотизму може стати вивчення історії життєдіяльності великих особистостей, що будували та захищали країну та які є гордістю країни.

Також патріотичне виховання має будуватись на основі взаємодії курсантів з практичними працівниками правоохоронних органів, мають бути проведені додаткові бесіди та заняття з професорсько-викладацьким складом ВНЗ, які на особистому прикладі будуть демонструвати прояви патріотичних почуттів.

Але, перш за все, курсант повинен усвідомлено вибрати професію, усвідомити вимоги, які пред'являються до служби в органах внутрішніх справ, і виконання яких є обов'язковим;

– курсант, як майбутній працівник органів внутрішніх справ, повинен мати потребу в самореалізації особистості в колективі;

– і, нарешті, курсант повинен мати осмислення реальних життєвих цілей, досягнення яких неможливо без високої загальної та духовної культури, усвідомлювати такі ключові поняття, як «Батьківщина», «громадянськість», осмислення минулого, нинішнього та відповідальність за майбутнє своєї Вітчизни.

Список бібліографічних посилань

1. Вугрич В. П. До питання про природу і сутність патріотизму // Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Київ, 1999. С. 8–12.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 347.
3. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді. URL: www.tme.umo.edu.ua/docs/10/6.pdt (дата звернення: 01.11.2017).
4. Концепція національно-патріотичного виховання молоді. URL: http://osvita.ua/legislation/other/5397/ (дата звернення: 01.11.2017).
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013 (дата звернення: 01.11.2017).
6. Система виховної роботи у Збройних Силах України // Випускнику Військового інституту : рекомендації по роботі у військах / за ред. П. П. Ткачука. Львів : ЛВІ, 2006. 361 с.
7. Чорна К. І. Патріотизм – духовна цінність молодих громадян України // Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / за заг. ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 1997. С. 209–212.

Одержано 03.11.2017

УДК 351.745.7

Ігор Олегович КРЄПАКОВ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2335-5256

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ»

Найбільш суттєвий вплив на практику протидії злочинам теорія оперативно-розшукової діяльності передусім чинить шляхом трансформації наукових положень і висновків в правові норми, які є обов'язковими для виконання [1, с. 42]. Крім того, теорія формулює поняття, визначення якого стає результатом пізнання дійсності й інструментом для подальшої діяльності [2, с. 7].

Нажаль в теорії ОРД до теперішнього часу вчені однозначно не визначилися із змістом поняттям попередження злочинів. З урахуванням цього, ми вважаємо за необхідне провести аналіз основних наукових поглядів вчених стосовно визначення вказаного поняття та побудувати власну науково-обґрунтовану модель.

Так, А. Ф. Зелінський [3, с. 66], А. Г. Лєкарь [4, с. 83] та А. Б. Сахаров [5, с. 6] під поняттям попередження злочинів розуміють практичну діяльність не лише відповідних державних органів а й громадськості, щодо виявлення осіб, які мають намір вчинити злочин з метою недопущення реалізації цих намірів у злочинні дії.

Групою вчених в посібнику «Оперативно-розыскная деятельность ОВД» попередження злочинів розглядається як одна з форм ОРД яка спрямована на виявлення осіб і фактів, що мають оперативний інтерес і стоїть наряду з оперативною розробкою. Автори правильно зазначили, що попередження злочинів засновано на законах та підзаконних нормативно-правових актах діяльності ОВС по застосуванню оперативно-розшукових сил, засобів та методів з метою недопущення можливих злочинів, що замишляються та готуються, а також замахів на них [6, с. 386].

В. Р. Волчков наголошує на відмінності попереджувальної діяльності оперативних підрозділів від попереджувальної діяльності інших (неоперативних) підрозділів ОВС. Сутність цієї відмінності полягає у тому, що оперативні співробітники отримують інформацію для попереджувальної роботи з негласних джерел, тобто використовуючи таємні сили та засоби ОРД, саме тому попереджувальна діяльність повинна бути негласною. Інші ж апарати та підрозділи ОВС отримують гласну інформацію з гласних джерел, тому їх діяльність з попередження злочинів повинна бути гласною [7, с. 18].

© Крєпаков І. О., 2017

Я. Ю. Кондратьєв вважає попередження злочинів різновидом запобіжної діяльності, сутність якого полягає в виявленні осіб, дії яких свідчать про протиправну спрямованість вчинити злочин і можуть перерости в злочинні. «Попередження посідає особливе місце в системі ОРЗ та має профілактичний вплив», – зазначає автор [8, с. 18]. Таким чином, попередження визначається автором як запобіжна діяльність по недопущенню злочинів.

С. С. Галахов визначає попередження злочинів як нормативно-урегульований вид оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів з комплексного здійснення заходів попереджувального характеру і контролю у відношенні осіб, що числяться на оперативно-розшукових та профілактичних обліках органів внутрішніх справ з ціллю недопущення скоєння злочинів з їх боку, а також по вивченню та прийняттю своєчасних заходів з нейтралізації причин та умов, що впливають на їх кримінальну активність [9, с. 24].

У словнику оперативно-розшукових термінів попередження злочинів розглядається як «… комплекс оперативно-розшукових та інших заходів спрямованих на виявлення та усунення причин та умов злочину, а також виявлення осіб від яких можливо очікувати вчинення злочину…» [10, с. 248].

Таким чином, переважно під терміном «попередження злочинів» в теорії ОРД розуміється діяльність оперативних підрозділів, яка спрямована на осіб, які з високою ступеню ймовірності можуть вчинити злочин.

Підсумовуючи зазначені вище теоретичні погляди та враховучи принципові зміни у законодавстві ми спробуємо сформулювати власне визначення поняття попередження злочинів.

Попередження злочинів – напрям діяльності (обов'язок) підрозділів кримінальної поліції України, що має за мету виявлення осіб з наміром на вчинення злочинів та застосування відносно них відповідних методів та заходів ОРД, спрямованих на недопущення вчинення та готування до злочину або вчинення замаху на цей злочин (тобто недопущення скоєння незакінчених злочинів – ст. 14, 15 КК України).

Список бібліографічних посилань

1. Малыгин С. С., Чечетин А. Е. Основы оперативно-розыскной деятельности : курс лекций. Екатеринбург, 2001. 284 с.

2. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений : учеб. пособие. Харьков : Юрид. ин-т, 1985. 92 с.

3. Зелинский А. Ф. О некоторых вопросах предупреждения преступлений // Вопросы уголовного права : сб. научн. ст. М., 1968. С. 62–67.

4. Лекарь А. Г. Профилактика преступлений. М. : Юрид. лит., 1972. 104 с.

5. Сахаров А. В. Теоретические основы предупреждения преступлений. *Сов. юстиция.* 1972. № 3. С. 4–7.

6. Оперативно-розыскная деятельность ОВД: Общая часть, разделы I–VII : учебник / В. М. Атмажитов, О. Н. Апогонов, В. В. Баранов и др. М., 1990. 564 с.

7. Волчков В. Р., Суслов В. М., Тузов Л. Л. Предупреждение и раскрытие преступлений аппаратами уголовного розыска и розыск скрывшихся преступников : метод. указания / под ред. В. И. Тихоненко. М. : Академия МВД СССР, 1986. 92 с.

8. Кондратьєв Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 444 с.

9. Галахов С. С. Концептуальные основы предупреждения преступлений оперативными подразделениями органов внутренних дел. *Российский следователь.* 2005. № 5. С. 21–26.

10. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел. Термины и определения : учеб. пособие. Киев : НИИ РИО КВШ МВД СССР, 1988. 312 с.

Одержано 09.11.2017

УДК 336.221(477)

Валентина Володимирівна КРИЖНА,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПОЛОЖЕННЯ ПРО МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УРСР 1973 РОКУ

На сучасному етапі розвитку незалежної України питання удосконалення нормативно-правової бази організації та діяльності МВС та його складових частин є вкрай актуальними. При цьому необхідно вивчати та враховувати не тільки досвід зарубіжних країн, а й позитивні напрацювання минулих років, у тому числі й періоду діяльності МВС Української РСР у 70-х рр. минулого століття.

Зосередимо свою увагу виключно на дослідженні структурних змін у МВС УРСР, а також правовому забезпеченні діяльності МВС у зв'язку із затвердженням Постановою Ради Міністрів УРСР від 8 вересня 1972 р. № 425 нового Положення про МВС УРСР.

До вересня 1972 р. правове забезпечення організації та діяльності, структура МВС, порівняно з колишнім Міністерством охорони громадського порядку, залишались майже незмінними. Продовжувало діяти Положення про Міністерство внутрішніх справ Української РСР, затверджене у 1962 р. та оголошене наказом МВС УРСР № 0021 від 6 серпня 1962 р. [1, с. 143] Але вже у 1972 р. Постановою Ради Міністрів УРСР № 425 від 8 вересня 1972 р. було затверджено нове Положення про Міністерство внутрішніх справ УРСР [2].

У Положенні зазначалося, що МВС УРСР відповідно до Конституції УРСР є союзно-республіканським міністерством і підпорядковується Раді Міністрів УРСР і Міністерству внутрішніх справ СРСР. На МВС УРСР покладалось завдання забезпечувати громадський порядок, охорону соціалістичної власності, прав і законних інтересів громадян, підприємств, організацій і установ від злочинних посягань та інших антигромадських дій, а також організацію пожежної охорони в республіці.

Згідно з документом систему Міністерства внутрішніх справ УРСР становили: МВС УРСР, управління та відділи внутрішніх справ виконавчих комітетів Рад депутатів трудящих, а також підрозділи міліції, пожежної охорони, виправно-трудові установи та інші підвідомчі їм підрозділи, установи, організації і підприємства [2].

Отже можна зробити висновок, що у цей період міністерство мало набагато ширшу систему та компетенцію ніж МВС України на сучасному етапі.

Міністр внутрішніх справ УРСР мав призначатися на посаду Верховною Радою Української РСР, а в період між сесіями – Президією Верховної Ради УРСР з наступним внесенням на затвердження Верховної Ради УРСР.

У міністерстві утворювалась колегія у складі міністра (голова) і заступників міністра за посадою, а також інших керівних працівників міністерства. Члени колегії затверджувалися Радою Міністрів УРСР. Її рішення проводилися у життя, як правило, наказами міністра. Міністру було надано право затверджувати положення про управління і відділи МВС УРСР [2].

Як вже зазначалося вище, МВС УРСР перебувало в підпорядкуванні як Ради Міністрів УРСР, так і загальносоюзного МВС. Тому саме рішення союзних та республіканських вищих органів влади, а також накази МВС СРСР у період, що розглядається, мали вирішальне значення у процесі структурних перетворень та діяльності МВС УРСР, а також його складових частин [3, с. 713].

Серед відомчих нормативних актів, які видавалися Міністерством внутрішніх справ Української РСР після прийняття нового Положення про МВС УРСР та стосувалися структурних змін у центральному апараті міністерства, утворення нових підрозділів, поліпшення діловодства тощо, слід відзначити такі накази МВС УРСР: «З оголошенням Положення про міністерство внутрішніх справ Української РСР» від 22 вересня 1972 р. [2, с. 143]; «Про затвердження Положення про Слідче управління МВС УРСР» від 5 серпня 1974 р. [2, с. 159–162]; «Про розподіл обов'язків по керівництву управліннями, відділами міністерства та затвердження функціональних обов'язків заступників міністра внутрішніх справ» від 8 вересня 1975 р. [4]; «Про порядок видання друкованої продукції в системі МВС УРСР» від 4 березня 1976 р. [2, с. 173–174];

© Крижна В. В., 2017

«Про затвердження Положення про відділ дізнання МВС УРСР» від 17 березня 1977 р. [2, с. 175–177] та ін.

Важливе значення для покращення управління структурними підрозділами МВС мало створення у 1971–1972 рр. штабів у Міністерстві та в управліннях внутрішніх справ з метою вдосконалення аналітичної, планової та контрольної діяльності [5, с. 114].

Значна робота була проведена МВС УРСР задля заохочення працівників органів внутрішніх справ та громадян, які активно допомагали їм у роботі, до покращення своєї роботи, досягнення більшої ефективності. Так, для відзначення осіб, які досягли високих показників в оперативно-службовій та виробничо-господарській діяльності, показали зразкову культуру несення служби і виявили під час виконання службових обов'язків особисту ініціативу, самовідданість та сміливість, наказом МВС УРСР № 190 від 12 жовтня 1972 р. була започаткована Почесна грамота МВС УРСР [2, с. 144]. А для увіковічення пам'яті працівників органів, підрозділів, установ і навчальних закладів, які проявили героїзм, відвагу, мужність і загинули у боротьбі за волю і незалежність Батьківщини в роки Великої Вітчизняної Війни та при захисті інтересів держави і громадян від злочинних посягань у мирні дні, наказом МВС УРСР від 20 серпня 1975 р. була започаткована Книга вічної слави МВС УРСР [2, с. 168].

Підсумовуючи викладене, ми можемо зробити висновок про те, що у період 70-х рр. XX ст. йшов безперервний процес вдосконалення правового забезпечення організації та діяльності МВС УРСР, оптимізації структури міністерства та приведення її до вимог того часу. Також у цей період міністерство мало набагато ширшу систему та компетенцію ніж МВС України на сучасному етапі, адже до його складу, крім міліції та внутрішніх військ входили підрозділи пожежної охорони, виправно-трудові установи.

Список бібліографічних посилань

1. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Т. 3. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв ; МВС України ; Нац. акад. внутр. справ України. Київ : Ґенеза, 2000. 616 с.

2. Архів МВС України. Ф. 46. Оп. 1. Спр. 691. Арк. 12–13.

3. Буран В. В., Чисніков В. М. Міністерство внутрішніх справ України // Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 3 / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2001. С. 712–714.

4. Архів МВС України. Ф. 4. Спр. 768. Арк. 4–7.

5. Міліція України: історичний нарис, портрети, події : наук.-попул. вид. / кол. авт.: Ю. О. Смирнов, П. П. Михайленко, О. Д. Святоцький, М. І. Ануфрієв ; за заг. ред. Ю. О. Смирнова. Київ : Ін Юре, 2002. 798 с.

Одержано 05.11.2017

УДК [351.74:004](091)(477)

Володимир Петрович КУБРАК,
старший викладач кафедри інформаційних технологій факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1205-5776;
Володимир Михайлович СТРУКОВ,
завідувач кафедри інформаційних технологій факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4722-3159

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ І РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МВС УКРАЇНИ

Результативна та цілеспрямована боротьба з правопорушеннями неможлива без інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів і, перш за все, органів Національної поліції. Якщо держава своєчасно не використовує сучасні засоби і технології, то криміналітет, як правило, випереджає державу. Так, наприклад, у дев'яностих роках «*…Когда лондонская полиция вела раскопки в архивах дедовскими методами, в колумбийском наркокартеле Кали анализ данных давно был поставлен на широкую ногу. В начале девяностых картель приобрёл мощную компьютерную систему IBM AS/400, стоившую в те времена полтора*

© Кубрак В. П., Струков В. М., 2017

миллиона долларов, и обзавёлся штатом сисадминов и программистов, разрабатывающих специализированный софт для data mining. Техника была нужна для того, чтобы прочесать краденые базы данных с рабочими и домашними телефонами сотрудников американских спецслужб и дипломатических работников в Колумбии, сопоставить их с полным списком всех телефонных звонков, которые совершаются в стране, и выявить потенциальных информаторов, подлежащих ликвидации. Об эффективности затеи можно судить по тому факту, что, когда эта история всплыла на свет, американское Управление по борьбе с наркотиками предпочло сохранить подробности произошедшего в секрете.» (http://www.computerra.ru/86823/crime-bigdata/).

У час стрімкої інформатизації усіх без винятку сфер суспільства від ефективності служб інформаційного забезпечення багато в чому залежить кінцевий результат будь-якої діяльності. Це і обумовило створення на базі 1 Спецвідділу, відділу статистики Штабу, обчислювального центру Оперативно-технічного управління, машинно-рахункового бюро ФПУ інформаційної служби МВС України – республіканського інформаційного центру при МВС України.

Наказом МВС СРСР від 17 травня 1971 року № 0322 була оголошена типова структура інформаційних центрів, наказом МВС СРСР від 2 грудня 1972 року № 0303 – штати республіканського інформаційного центру (РІЦ) при МВС УРСР. Першим начальником РІЦ був призначений інженер – майор внутрішньої служби Швець Микола Якович. До складу РІЦ входили підрозділи: оперативно-довідковий відділ, відділ оперативної інформації та розшуку, відділ статистики, обчислювальний центр, науково-дослідна лабораторія, архів, канцелярія.

Першими задачами, розробленими на базі ЕОМ «Мінськ-32», були: «Профілактика-розшук», «Статистика», «Розшук», «Зарплата».

Колектив РІЦ активно співпрацював з колективом Інституту кібернетики Академії наук України, який на той час очолював видатний науковець, академік Віктор Михайлович Глушков, який був призначений науковим керівником розробок РІЦ.

5 лютого 1974 року республіканський інформаційний центр при МВС УРСР був перейменований в Республіканський науково-дослідний інформаційний центр при МВС України.

Працівники інформаційної служби робили все для широкого впровадження автоматизованих обліків в систему органів внутрішніх справ. На протязі 1976-1980 р.р. було проведено 13 республіканських та кустових семінарів-нарад, на яких обговорювались питання підвищення ефективності автоматизованих систем. В рамках галузевих автоматизованих систем управління МВС України працювало більше 70 задач.

У 1988 році розпочався новий етап діяльності – підвищення рівня інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності ОВС. На посаду начальника РНІІЦ прийшов генерал-майор міліції Іщенко Олександр Михайлович, який мав великий досвід практичної роботи в міліції. В першу чергу почали розробляти автоматизовані інформаційні системи для підрозділів карного розшуку, боротьби з економічною злочинністю, чергових частин та інших оперативних служб. Нові інформаційно-пошукові системи почали надавати практичну допомогу, стали невід'ємною частиною повсякденної роботи оперативних служб.

У 1990 році почалось оснащення ОВС персональною комп'ютерною технікою, що підвищило рівень комп'ютерної грамотності, наблизило інформацію до практичних працівників.

Стримкий розвиток кібернетики на початку 90-х років обумовив необхідність наближення науки до практичних підрозділів, створення актуальних банків даних ОВС. У зв'язку з цим у 1991 році на базі РНІІЦ було створено Головне інформаційне бюро, а в областях – інформаційні бюро. Була створена єдина система електронної пошти, яка об'єднала понад 600 абонентів.

У 1997 році Бюро було реорганізовано в Управління оперативної інформації (УОІ), аналогічна реорганізація була проведена і в регіональних управліннях внутрішніх справ. У складі управлінь були створені чергові частини, які працювали в цілодобовому режимі. Розпочалась робота по створенню інтегрованих банків даних та міжвідомчих інформаційних систем. У 2008 році була затверджена Концепція розвитку системи інформаційного забезпечення ОВС України на 1998-2000 роки.

Починаючи з 2002 року у складі МВС України розпочав свою діяльність Департамент інформаційних технологій, який став правонаступником своїх попередників.

У 2001–2003 роках в ГУ МВС України в Луганській області під керівництвом Єрмоленка Віктора Михайловича була розроблена і впроваджена інформаційно-пошукова система АРМОР (автоматизоване робоче місце оперативного робітника), яка в подальшому була дороблена і

впроваджена в усіх обласних ГУ МВС і в МВС України як Інтегрована інформаційно-пошукова система ОВС України. Розробка цієї системи стала технологічною революцією в інформаційних службах ОВС України – переходом від локальних комп'ютерних систем до комп'ютерних мереж і розподіленої обробки даних.

У 2007 році в міських, районних, лінійних органах внутрішніх справ України були створені сектори інформаційних технологій.

У 2011 році Департамент інформаційних технологій реорганізований у Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення.

На поточний момент в структурі МВС України функціонує Департамент інформаційних технологій (Директор Департаменту – В. А. Буржинський), в структурі Національної поліції України – Департамент інформаційно-аналітичної підтримки (Начальник Департаменту – підполковник поліції О. С. Клінг), в регіонах в складі ГУ НП в областях і в місті Києві – Управління інформаційно-аналітичної підтримки.

Одержано 10.11.2017

УДК 159.99

Олена Іванівна КУДЕРМІНА,
доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ІЗ ПРЕДСТАВНИКАМИ ЗМІ

Основними передумовами ефективної взаємодії поліцейських та представників ЗМІ, на наш погляд, є наступні:

1. Запровадження моніторингового вивчення оцінки населенням діяльності Національної поліції з метою аналізу очікуваних результатів та загального ставлення окремих, потенційно активних до масових заходів верств населення. Зазначене створює можливості до превентивних заходів інформаційного характеру задля зниження градусу суспільної напруги.

2. Аналіз суспільної думки громадян за матеріалами їхніх звернень до органів державної влади та підрозділів Національної поліції щодо причин і обставин конфліктних ситуацій з представниками окремих підрозділів, тому числі при проведенні масових заходів. Володіння статистичним матеріалом є беззаперечним аргументом в подальшому спілкуванні с представниками ЗМІ.

3. Створення можливостей для доступу представників засобів масової інформації до участі у спеціальних рейдах та комплексних операціях, які проводяться Національною поліцією. Безпосередня участь представників ЗМІ у цих заходів зумовлює виникнення ефектів «приєднання» та деперсоналізації поліцейських.

4. Оперативне стисле інформування про події на упередження виникнення чуток серед населення. Боротьба с чутками складніша, аніж створення тезисного повідомлення. Чутки – це соціально-психологічний феномен, результат групової творчості, при передачі від однієї особи до іншої первісна інформація «спрощується», втрачаються її незрозумілі чи не співзвучні уявленням автора фрагменти. Джерелом чуток є ситуації (предмети, об'єкти, явища), що стосуються чи прямо зачіпають інтереси багатьох осіб або ж викликають суспільний інтерес. За наявності певної невизначеності чи суперечливості у наданій інформації, кожен із авторів «заповнює прогалини» на власний розсуд, відповідно до свого життєвого досвіду, переконань, уподобань та установок.

Загальні рекомендації щодо спілкування працівника Національної поліції з представниками ЗМІ:

1. Спілкування з представниками ЗМІ – це не стихійний процес, його потрібно цілеспрямовано будувати та управляти ним. Це потребує від поліцейського, насамперед,

© Кудерміна О. І., 2017

здійснення низки підготовчих дій, а саме: формування працівником Національної поліції установки на безконфліктне спілкування та формування оптимального емоційного стану (за допомогою методів психологічної мобілізації та саморегуляції); збір та аналіз максимально можливої інформації щодо особливостей стилів спілкування потенційних співрозмовників – представників ЗМІ; моделювання власної поведінки в ситуаціях варіабельності розгортання процесу спілкування тощо.

2. Необхідно пам'ятати, що кожне слово, тон розмови, манера поведінки, вчинки, зовнішній вигляд поліцейського – все знаходиться у фокусі уваги представників ЗМІ.

3. Працівник повинен поводитися стримано, щоб представники ЗМІ відчували його юридичну компетентність, психолого-педагогічний такт, підкреслену доброзичливість і коректність.

4. При спілкуванні з представником ЗМІ необхідно сконцентрувати увагу на суті питання, аналізуючи його психічний стан і те, що, можливо, за цим приховується. Не слід поспішати з запереченнями, перебивати, перш ніж людина закінчить говорити. Зрозумівши суть питання, визначте, чи належить воно до вашої компетенції, і дайте стислу та не двохзначну відповідь.

5. У взаєминах із представниками ЗМІ не слід допускати поверхневості та іронічності. Це викликає протидію, позбавляє психологічного підґрунтя для встановлення психологічного контакту.

6. При спілкуванні з представниками ЗМІ працівнику Національної поліції слід контролювати невербальну поведінку, що у випадку неправильної інтерпретації може провокувати виникнення конфронтації.

7. В процесі спілкування доцільно застосовувати методи психологічного впливу на емоційно-вольову, мотиваційну та інтелектуальну сферу співрозмовника. Наприклад:

– звернення до представника ЗМІ, який не хоче відступати від власної точки зору з «імітацією» розуміння внутрішнього стану опонента: «Я цілком усвідомлюю деякий ступінь вашої настороженості й елементи сумніву, тому що подібна реакція є цілком логічною в даних умовах. Але мені здається, що ми б могли знайти певний взаємовигідний інтерес і пошукати спільні точки дотику»;

– застосування прийому «вибір без вибору»: «Я поважаю ваш час, тому хотів би порадитись, коли нам краще призначити зустріч: у четвер чи у п'ятницю?»; «Де би вам було зручніше зустрітися: у офісі чи у конференц-залі?»; «Я розумію вашу зайнятість, і тому хотів би дізнатися, коли вам краще мені зателефонувати, зранку, чи після обіду?» тощо.

8. Необхідно враховувати наявність чи відсутність психологічних бар'єрів, їх природу, що обумовлює подальшій вибір адекватних шляхів їх подолання.

Психологічні бар'єри можуть полягати у: відмінностях в світогляді, сформованих переконаннях чи упередженнях співбесідника; різному «баченні» ситуації спілкування; викривленні професійних особливостей співрозмовників; статевовікових та гендерних відмінностей; індивідуально-психологічних особливостей учасників взаємодії.

9. Доцільно використовувати в процесі спілкування методи активного слухання (комплекс дій, які демонструють увагу, розуміння, співпереживання того, хто слухає, і відповідно викликають у співрозмовника довіру та стимулюють відвертість). Під час активного слухання працівник Національної поліції повинен демонструвати зацікавленість співрозмовником, розуміння, згоду або схвалення. На вербальному рівні застосовуються заохочувальні репліки «Так, так», «Розумію», «Чи можна докладніше?», «Продовжуйте, продовжуйте. Це цікаво» тощо. Такі слова зменшують напруженість у спілкуванні між малознайомими людьми. До важливих прийомів активного слухання належать: *уточнення, перефразування, резюмування, валідація, емпатія.*

Вищенаведені психологічні рекомендації, безумовне, не є вичерпними. Водночас, вони можуть бути основою для подальшої розробки психологічних передумов ефективної взаємодії поліцейських із представниками ЗМІ.

Одержано 08.11.2017

УДК 343.9:681.142+351.745.5(477)

Вадим Анатолійович КУДІНОВ,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
професор кафедри інформаційних технологій та кібернетичної безпеки
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ФАХІВЦІВ З КІБЕРБЕЗПЕКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сьогодні в Україні сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології стрімко поширюються на більшість сфер діяльності людини, змінюють середовище її існування, роблять життя більш комфортним і змістовним. Разом з тим становлення інформаційного суспільства відбувається не без проблем, найсуттєвішою з яких слід вважати кіберзлочинність. Тому є актуальною проблема організації боротьби з кіберзлочинністю, що, без перебільшення, стала одним з основних викликів, кинутих сучасному суспільству.

З метою підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів з протидії кіберзлочинності на Конференції Ради Європи щодо співробітництва з протидії кіберзлочинності (Страсбург, Французька Республіка) серед основних заходів запропоновано визначити пріоритетним напрямом у протидії кіберзлочинності підготовку відповідних кадрів. Для боротьби з такою специфічною формою злочинності необхідні спеціально підготовлені спеціалісти вузькоспеціалізованих підрозділів правоохоронних органів, які здатні застосовувати сучасні методи оперативно-технічного документування та розкриття комп'ютерних злочинів, що потребує суттєвих новацій щодо змісту та методів навчання [1].

Проблематика підготовки національних кадрів в інформаційній сфері широко обговорюється на наукових конференціях, семінарах, круглих столах, в наукових журналах та засобах масової інформації, в Інтернет, зокрема, на сайті Центру дослідження комп'ютерної злочинності [2], організованого вітчизняними вченими й практиками – фахівцями в інформаційній сфері. Окремі аспекти підготовки кадрів в інформаційній сфері (ІТ-фахівців) вивчали С. І. Апухтін, К. І. Бєляков, О. М. Богданов, В. М. Бутузов, В. Д. Гавловський, В. О. Голубєв, О. Г. Додонов, Н. Б. Дубова, С. М. Кльоцкін, В. Є. Козлов, О. В. Корнєйко, Г. П. Лазарєв, М. Ю. Литвинов, Г. Ю. Маклаков, В. В. Мохор, В. Д. Поліванюк, Е. В. Рижков, І. Ф. Хараберюш, В. Г. Хахановський, В. О. Хорошко, В. П. Шеломенцев й ін. Проте бракує ґрунтовних досліджень проблем підготовки фахівців з протидії кіберзлочинності для Національної поліції України в вищих навчальних закладах системи МВС України. В даній роботі розглянуто особливості підготовки таких фахівців в Національній академії внутрішніх справ (далі – НАВС).

Вчена рада НАВС, на виконання доручень МВС України від 20 вересня 2010 р. № 17349/Мг та від 18 жовтня 2010 р. № 32489, своїм рішенням від 27 листопада 2010 р. запровадила в освітній процес нову спеціалізацію – «протидія кіберзлочинності» освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» за спеціальністю «Правознавство» [3]. Фахівці академії розробили для неї освітньо-кваліфікаційну характеристику та освітньо-професійну програму. Набір курсантів НАВС для навчання за новою спеціалізацією був здійснений за результатами тестування з інформатики та англійської мови, а також співбесіди, під час якої визначалися здібності курсантів до вирішення завдань підвищеної складності. При цьому зважали на можливість після закінчення навчання їх подальшого працевлаштування в регіонах, де широко розвинена інформаційна інфраструктура. Із 700 осіб, які брали участь у конкурсі, було відібрано лише 40, з яких на другому і третьому курсах було сформовано по одній навчальній групі.

З другого півріччя 2010/2011 навчального року в НАВС за спеціально розробленими перехідними навчальними планами розпочалися заняття з курсантами з опанування основ нової спеціалізації. Крім «класичних» дисциплін, необхідних для підготовки оперативного працівника, для курсантів викладали додаткові спецдисципліни, знання яких необхідне правоохоронцю для виявлення, розкриття та документування кіберзлочинів, а саме: «Основи протидії кіберзлочинності», «Комп'ютерні мережі та засоби телекомунікацій», «Основи програмування», «Захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Комп'ютерна розвідка», «Аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності», «Попередження та розкриття

© Кудінов В. А., 2017

кіберзлочинів», «Система електронних платежів», «Фінансовий аналіз», «Судова бухгалтерія», «Організація діяльності поліції (міліції) зарубіжних країн», спецкурс з іноземної мови тощо. Викладання зазначених дисциплін було покладено на такі кафедри академії: оперативно-розшукової діяльності, інформаційних технологій, економіко-правових дисциплін, іноземних мов, адміністративної діяльності. Протягом 2011–2014 років в академії було підготовлено понад 80 спеціалістів (4 навчальні групи) у сфері протидії кіберзлочинності [4; 5]. Станом на сьогодні більшість з них працює за фахом.

За ініціативою ректора академії генерала поліції другого рангу Володимира Чернєя у поточному навчальному році, після незначної перерви, відновлюється підготовка в НАВС фахівців з поглибленим вивченням інформаційно-комунікаційних технологій, питань кібербезпеки та протидії кіберзлочинності. Це питання було обговорено та схвалено на засіданні Вченої ради академії 31 жовтня 2017 року. В обговоренні даного питання також активну участь взяли керівники низки Департаментів Національної поліції та МВС України, які виявили зацікавленість в підготовці таких фахівців.

На теперішній час 75 курсантів 4 курсу академії виявили бажання опанувати відповідний тренінг. Після проведення з ними конкурсного відбору з використанням тестових програм та співбесіди, а також з урахуванням результатів їх навчання з дисциплін кафедри інформаційних технологій та кібернетичної безпеки, було відібрано 44 курсанти (2 навчальні групи). Для них планується провести тренінг, до якого включити такі навчальні дисципліни: «Сучасні комп'ютерні системи та інформаційні технології», «Основи побудови телекомунікаційних систем та мереж», «Основи забезпечення кібербезпеки, захисту інформації та протидії кіберзлочинності», «Основи інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів та підрозділів поліції». У подальшому підготовку таких фахівців в НАВС планується на 3 та 4 курсах навчання.

Таким чином, в освітній процес Національної академії внутрішніх справ своєчасно внесені відповідні зміни щодо підготовки фахівців з кібербезпеки для органів та підрозділів Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Бутузов В. М., Шеломенцев В. П. Вимоги до підготовки працівників підрозділів по боротьбі з правопорушеннями у сфері високих інформаційних технологій // Актуальні проблеми підготовки кадрів і роботи з персоналом оперативних служб міліції : тези доп. на міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27–28 берез. 2003 р.). Київ : РВЦ НАВСУ, 2003. С. 138–142.

2. Центр исследования компьютерной преступности. URL: http://www.crime-research.ru/.

3. Рыбина М. Валентин Коваленко: «С каждым годом престиж Национальной академии растет». *Комсомольская правда в Украине.* 2011. 23 лют. С. 13.

4. Кудінов В. А., Орлов Ю. Ю. Підготовка фахівців з протидії кіберзлочинності. *Бюлетень з обміну досвідом роботи МВС України.* 2011. № 188. С. 23–34.

5. Кудінов В. А. Вирішення проблем добору та підготовки кадрів правоохоронців щодо протидії кіберзлочинам. *Кадровий вісник.* 2011. № 1 (1). С. 51–68.

Одержано 09.11.2017

УДК 159.99

Ірина Миколаївна КУХТІНА,
слухач магістратури Національної академії внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАІЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Професійна адаптація – це процес пристосування особи, яка поступила на службу, до вимог професії, умов праці, до завдань та специфічних особливостей спеціальності та служби в цілому, а також до трудового колективу.

Можна сказати, що адаптація – це процес узгодженості оптимальних співвідносин між поліцейським та самою системою, а також взаємне пристосування один до одного, що базується на поступовому освоєнні нових професійних, соціальних та організаційних умов праці, з метою ефективної взаємодії в умовах відповідного середовища.

© Кухтіна І. М., 2017

Процес адаптації працівника поліції буде більш успішним, коли норми і цінності колективу стануть нормами і цінностями його власного життя.

Можна виділити два напрямки адаптації працівника поліції:

1) первинний, тобто пристосування молодих працівників, фахівців, які не мають досвіду роботи в органах Національної поліції (випускники ВНЗ МВС, слухачі первинної професійної підготовки);

2) вторинний, тобто пристосування працівників, які вже працюють в органах Національної поліції, але переміщуються на інші посади.

Як первинний, так і вторинний напрямки грають дуже важливу роль, оскільки досить складно пристосуватися людині до нових, а інколи зовсім інших психологічних, фізичних і фізіологічних навантажень.

Процес адаптації припускає активність самого поліцейського до конкретних умов праці, шляхом вивчення та засвоєння норм, правил нового життєвого простору, пошук власних шляхів вирішення певних завдань.

Специфіка адаптації молодих працівників, фахівців обумовлена характером діяльності поліції, а також умовами, у яких вона здійснюється.

Можна виділити складові відповідних видів адаптації:

Професійна адаптація:

– адаптація до характеру та змісту праці в конкретній спеціальності, службі;
– адаптація до умов праці.

Фізіологічна адаптація:

– адаптація організму до нових умов, режиму роботи, фізичних та нервових навантажень.

Соціальна адаптація:

– пристосування до колективу;
– прийняття нормативно – правових вимог;
– засвоєння моральних цінностей, вимог до поведінки як у службовий, так і позаслужбовий час;
– адаптація до побутових умов перебування.

Психологічна адаптація:

– стан психологічного задоволення або незадоволення;
– комфорту або дискомфорту;
– відчуття внутрішньої гармонії (дисгармонії) від успішної (неуспішної) адаптації;
– вміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності;

Очевидним є факт, що явище адаптації має відношення до психіки людини. Для адаптації людині потрібно все пізнати і проаналізувати, оцінити і використати. Стан працівника поліцейського постійно змінюється під впливом безперервно діючих зовнішніх та внутрішніх факторів.

Найчастіше, молодий працівник, який тільки-но приступив до служби, зіштовхується з великим обсягом самостійної професійної роботи, йому необхідно засвоїти норми і цінності колективу, ввійти в складову систему міжособистісних взаємовідносин, зайняти своє місце в громадському житті підрозділу та самоутвердитися, проявити свої схильності, інтереси і можливості.

Особливості службової діяльності працівників Національної поліції потребують у багатьох випадках дуже значних щоденних витрат часу, фізичної напруги, посилених емоційних навантажень та перевантажень, скорочення свого вільного часу, віддачі усіх фізичних сил та можливостей. Більш того, від кожного члена колективу потрібні сміливість, мужність, спроможність та готовність піти на ризик і пожертвувати своїм здоров'ям, і навіть життям, для виконання службового обов'язку. Це у свою чергу вимагає від усього колективу великої згуртованості, а від кожного його члена – готовності до підтримки та взаємодопомоги.

У свою чергу, колектив Національної поліції має всі ознаки властиві трудовому колективу будь-якої організації, проте характер праці поліцейських обумовлює наявність певних соціально-психологічних особливостей колективу. Однією з особливостей є те, що результат праці працівника поліції відрізняється багатьох інших трудових колективів.

Поліцейський повинен відповідати жорстким вимогам, одними з яких є сувора дисципліна, субординація. Невиконання наказів або халатне ставлення до службових обов'язків спричиняє сувору відповідальність. На відміну від більшості інших професій Національна поліція пред'являє більш жорсткі вимог до поведінки в побуті, проведення дозвілля, зв'язків і знайомств.

Саме в такі складні періоди для молодого працівника, він потребує особливої допомоги і всілякої підтримки з боку керівників, більш досвідчених працівників та близьких йому людей.

Ефективність процесу адаптації суттєво залежить від індивідуальних властивостей самого працівника, а ефективність його діяльності залежить від рівня адаптованості. Результати адаптації впливають на формування ставлення працівника до праці, колективу, визнання встановлених правил. Від цього буде залежати психологічний стан працівника, що значною мірою впливає на ефективність виконання службових обов'язків.

Про рівень адаптації можна судити з ряду об'єктивних та суб'єктивних показників, а саме:

– до об'єктивних показників відносять: продуктивність праці, рівень кваліфікації, показники в роботі, статус працівника в даному колективі;

– до суб'єктивних показників відносять: задоволеність працею, відчуття свого росту і подальших перспектив, «тягу» до свого колективу, усвідомлення соціальної значимості своєї праці, легкість спілкування тощо.

Проте професійна адаптація не для всіх успішна. Часом незадоволеність роботою призводить до розчарувань, бажання перемінити місце роботи, а тоі зовсім звільнитися з лав Національної поліції.

Таким чином, процес адаптації являється складним явищем, яке складається із багатьох процесів, незалежних один від одного.

Одержано 10.11.2017

УДК 342.71(477)«1917/1921»

Віктор Вікторович ЛАЗАРЄВ,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9468-0497

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ В 1917–1921 РОКАХ

У період 1917–1921 років Україна пережила різні форми національної державності (УНР, Українська держава, ЗУНР, Кубанська НР, а також Кримська НР яка тяжіла до об'єднання на засадах автономії), але державну незалежність втримати не змогла. Українські етнічні території були розділені між СРСР, Польською Республікою, Королівством Румунія та Чехословацькою Республікою. Таким чином, Українська національно-демократична революція зазнала поразки. Ця поразка була наслідком незгуртованості політичної еліти, незавершеності процесу формування нації, відмінностей між національними та соціальними завданнями визвольного руху, його обумовленості зовнішніми політичними й насамперед військовими факторами [1, с. 5]. Однак спроби становлення держави на території сучасної України відбувалися. Зокрема, слід відзначити, що проводилися спроби визначити правовий статус населення відповідних територій, оскільки громадянство є невід'ємною частиною будь-якої держави.

Як відомо, до 1917 року термінів «Україна» та «українець» не було в офіційному вжитку в жодному із значень – географічному, адміністративному, а тим більше – державницькому. Так само не було зазначеного періоду і поняття «громадянин України». З початком Української революції 1917 – 1921 рр. прискорюється процес перетворення українського етносу на сучасну політичну націю. Вперше в історії народ отримав можливість мати своє справжнє ім'я – український, а найголовніше, у правовому полі отримав статус громадян української держави.

Вперше на українських землях громадянство держави Україна було законодавчо встановлено в добу національно-визвольних змагань. Аналіз нормативно-правових актів про громадянство свідчить, що відповідний правовий інститут формувався поступово, йому притаманні як загальні ознаки таких політико-правових документів, так і специфічні, зумовлені політико-економічними та соціальними обставинами, в яких знаходились національні уряди [2, с. 31]. Тому можна цілком справедливо стверджувати, що зазначений інститут пройшов достатньо важкий шлях процесу власного формування на теренах України.

© Лазарєв В. В., 2017

Перш за все, зазначимо, що встановлення громадянства – важливого правового інституту української державності, фіксувалося законами національної влади. Громадянство в УНР було встановлено Законом «Про громадянство УНР» від 2 березня 1918 р. [2, с. 31; 3, с. 3; 4, с. 96]; в гетьманській державі – Законом «Про громадянство Української Держави» від 2 липня 1918 р.; за доби Директорії – «Про громадянство Української Народної Республіки» від 15 листопада 1921 р.; в ЗУНР – «Про право горожанства на Західній Області Української Народної Республіки» від 8 квітня 1919 р. [2, с. 31].

Одночасно з прийняттям законів про громадянство розроблялись інші законопроекти та політико-правові документи, які сприяли оформленню і реєстрації громадянства. Здебільшого така робота здійснювалася за доби Української Центральної Ради: 1) законопроект «Про установи для охорони інтересів українських підданих за межами Української Народної Республіки» від 21 грудня 1917 р., яким встановлювалися посади окремих консульських агентів УНР на територіях інших держав; 2) Лист Секретарства Національних Справ до Генерального Секретаріату України від 21 грудня 1917 р., в якому висловлювалося зауваження до проекту закону «Про громадянство Української Народної Республіки», щодо порядку прийняття громадянства й усунення будь-яких обмежень для його прийняття; 3) Закон «Про реєстрацію громадянства УНР» від 4 березня 1918 р., згідно з яким українським громадянам надавалась можливість офіційно оформити своє громадянство; 4) Постанова про організацію та діяльність Тимчасових Комісій для розгляду справ про українське громадянство [2, с. 32]. Таким чином, кожне державне утворення, яке утворилося на теренах сучасної України намагалося чітко визначити правовий статус населення відповідних територій. Цей статус визначався за допомогою прийняття відповідний нормативно-правових актів, зокрема на рівні законів. На законодавчому рівні чітко визначалися права і обов'язки громадян і, що достатньо важливо – встановлювалася заборона подвійного громадянства. Однак слід відзначити, що окрім законів, питанням громадянства присвячувалися ще ряд нормативно-правових актів, які безпосередньо встановлювали підстави набуття громадянства, порядок набуття і оформлення громадянства, порядок відмови від громадянства. Отже, інститут громадянства на теренах України пройшов достатньо складний шлях свого становлення, зокрема спроби його нормативно-правового регулювання відбувалися разом зі спробами становлення незалежних державних утворень на території сучасної України.

Список бібліографічних посилань

1. Нариси історії української революції 1917–1921 років : у 2 кн. Кн. 1 / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ : Наук. думка, 2011. 390 с.

2. Трошкіна К. Становлення і розвиток інституту громадянства в період української революції 1917–1921 рр. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/4/7.pdf (дата звернення: 01.11.2017).

3. Копиленко О. Л. З історії законодавства про громадянство України. Київ : Парламентське вид-во, 2001. 72 с.

4. Шандала О. О. Правове регулювання громадянства в період українського державотворення 1917–1920 рр. : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2017. 221 с.

Одержано 03.11.2017

УДК 377.1

Ірина Володимирівна ЛАМАШ,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9548-4006;

Маргарита Олександрівна БОНДАРЬ,
слухач магістратури Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7962-8516

СПЕЦИФІКА ГОТОВНОСТІ ДО ІНОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

На сьогоднішній день зроблено вже багато висновків щодо швидких змін у сучасному світі. Україна також переживає перехідний період, що характеризується реформами в багатьох сферах,

© Ламаш І. В., Бондарь М. О., 2017

серед яких однією з найважливіших є реформа правоохоронної системи. У ракурсі тих змін, що вже відбулися, та тих зусиль, які були спрямовані на реформування поліції як максимально ефективної структури захисту населення, слід сфокусувати увагу на здатності працівників поліції, що знаходяться в центрі подій та знайти відповідь на питання: які психологічні чинники обумовлюють особистісну готовність до інновацій в умовах кардинальних змін в в професійній діяльності правоохоронців.

Виходячи з цього, ми мали на меті дослідити психологічні чинники готовності працівників поліції до інноваційної діяльності.

Емпіричною базою дослідження виступив Харківський національний університет внутрішніх справ. Вибірку склали 60 правоохоронців, котрих ми розділили за допомогою опитувальника «Психологічна готовність до інноваційної діяльності» (В. Є. Клочко, О. М. Краснорядцева) методом кластерного аналізу за к-середнім на 3 групи.

У першу групу увійшли 21 респондентів, що складає 35 % від загальної кількості. Ці досліджувані характеризуються високим рівнем психологічної готовності до інноваційної діяльності. Це означає, що ця група поєднує осіб, котрі мають досить високий рівень ініціативності, готові до змін та надають перевагу діяльності, що потребує інноваційності. Вони здатні діяти в умовах невизначеності, непередбаченості та володіють високим рівнем довіри до самого себе.

Така ж кількість респондентів склала другу групу (21 особа – 35 %). Представникам цієї групи притаманний середній рівень досліджуваного показника. Цим випробуваним властива ініціативність, вони готові до змін, проте це залежить від ступеню можливого ризику, комфорту в даній ситуації, серйозності події тощо. Тобто, в залежності від ситуації особистість готова проявити достатній рівень готовності до інноваційності.

Третю групу склали 18 правоохоронців, що становить 30 % від всієї вибірки. Ця група характеризується низьким рівнем психологічної готовності до інноваційності. Їм не характерно проявляти ініціативність та немає бажання брати участь в яких-небудь змінах. В осіб з таким рівнем показника відсутня суверенність, чітко виражена відсутність відповідальності.

Далі нами було здійснено емпіричне дослідження низки психологічних характеристик з використанням комплексу психодіагностичних методик, серед яких: опитувальник психологічної ресурсності особистості (О. С. Штепа), опитувальник «Дифференційний тип рефлексії» (Д. О. Леонтьєв), опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки»(В. І. Моросанова), опитувальник проактивної долаючої поведінки (адаптація О. С. Старченкової), тест рефлексії діяльності (В. Д. Шадріков, С. С. Кургінян), здатність до самоуправління (Н. М. Пейсахов), опитувальник вивчення копінг-стратегій (С. Хобфолл). На грунті отриманих результатів, скориставшись факторним аналізом за методом головних компонент, у кожній групі досліджуваних нами було виділено факторну структуру, яка пояснює специфіку функціонування інноваційної готовності, та надає змогу детальніше розглянути взаємозв'язок її психологічних чинників.

Факторна структура у першій групі складається з шости факторів, які можуть бути названі так: «Активне, доброзичливе планування з опорою на власні ресурси», «Пошук методу уникнення інноваційної діяльності», «Орієнтація на підтримку оточуючих», «Пошук підтримки для інноваційної діяльності», «Обережна ініціативність», «Самостійне планування».

У другій групі виділено сім факторів, що відбивають «Обережність в плануванні», «Ініціативна агресія», «Спрямованість на самоспостереження», «Пасивні роздуми про можливі альтернативи», «Беземорційне планування», «Спрямованість на критерії, що виходять за рамки актуальної ситуації», «Уникнення прийняття рішень».

Також шість факторів визначено у третій групі, зміст яких дозволяє назвати їх наступним чином: «Детальне планування при високій ресурсності», «Імпульсивний пошук соціальної підтримки», «Чітке планування дій», «Імпульсивна ініціативність з небажанням змін», «Пасивна оцінка якості», «Цілепокладання».

Отже, факторна структура психологічних чинників готовності до інноваційної діяльності має свою специфіку у працівників поліції з різним її рівнем. Це обумовлює необхідність впровадження у процес психологічного супроводження підготовки поліцейських відповідних програм з розвитку та оптимізації тих психологічних характеристик, які актуалізують готовність до інноваційної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Величко В. В. Психолого-юридичне забезпечення професійної діяльності працівників Національного центрального бюро Інтерполу в Україні : автореф. дис. … канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2016. 24 с.

2. Краснорядцева О. М., Баланев Д. Ю., Щеглова Э. А. Диагностические возможности опросника «Психологическая готовность к инновационной деятельности». *Сибирский психологический журнал.* 2011. № 40. С. 164–175.

3. Скитович А. А. Личностные характеристики специалистов с разным уровнем инновационной активности : дис. … канд. психол. наук : 19.00.01. М., 2014. 178 с.

Одержано 10.11.2017

УДК 001.92

Тетяна Федорівна ЛАРІНА,
доктор економічних наук,
доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-3149-8430;
Вікторія Анатоліївна ФУРСА,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-63250-0910

РОЛЬ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВА БУХГАЛТЕРІЯ» В ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасна юридична практика свідчить про те, що важливою частиною професійної компетенції юриста, в тому числі і працівників правоохоронних органів, є економіко-правові знання та вміння їх застосовувати. Політична, економічна нестабільність в країні на тлі глобалізації та інформатизації світогосподарських зв'язків є підґрунтям для скоєння правопорушень в економічній сфері, що складає фактор загрози для економічної безпеки держави.

З метою підсилення правоохоронної і захисної функції держави, забезпечення потреб суспільства в захисті і убезпеченні від злочинності, в тому числі економічної та на вимогу сьогодення є потреба у висококваліфікованих і компетентних фахівцях правоохоронних органів держави.

Щоб якісно підготувати конкурентоспроможних фахівців необхідна відповідна система навчання у вищих навчальних закладах, що передбачає отримання слухачем сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних та інших компетентностей. Всі перелічені властивості мають системно і поетапно здобуватися при виконанні слухачем навчальних планів за обраною спеціальністю.

Розробка і впровадження навчальних планів у вищому навчальному закладі має корелювати з потребами сучасної реальності в економіці, суспільстві, владних інститутах.

Навчальна дисципліна «Судова бухгалтерія» поєднує в собі економічні та юридичні знання; спрямована на вивчення закономірностей відображення в економічній інформації порушень чинного законодавства підприємствами, організаціями, установами; розробляє прийоми та методи виявлення цих порушень; обґрунтовує методику спеціальних аналітично-облікових знань у оперативно-розшуковій діяльності. Найбільш чітко цей зв'язок простежується у слідчий та оперативно-розшуковій діяльності. Значна частина економічних злочинів розслідується і розкривається на основі оперативної інформації, що вказує напрям пошукової роботи для оперативних працівників, ревізорів, слідчих. В ході проведення контрольно-ревізійних дій оперативна інформація документально досліджується. У подальшому отримані документальні докази є одним з основних елементів доведення наявності протиправної діяльності економічних суб'єктів.

Також слід зазначити наступне: внаслідок реформування підрозділів МВС, які здійснювали протидію економічним злочинам, частина їх функцій надана слідчим, оперативним працівникам іншої спрямованості і дільничним. Таким чином, значення дисципліни «Судова бухгалтерія» суттєво зростає через брак у поліцейських навичок в сфері судово-економічної (бухгалтерської) експертизи.

© Ларіна Т. Ф., Фурса В. А., 2017

Незважаючи на всю очевидність актуальності викладання дисципліни «Судова бухгалтерія», у 2015 році вона була виключена з нових навчальних планів. Вважаємо, що це негативно вплине на якість підготовки слідчих та оперативних працівників і погіршить конкурентоспроможність випускників Харківського національного університету внутрішніх справ у порівнянні з іншими вищими навчальними закладами системи МВС та цивільними юридичними академіями, оскільки ця дисципліна там не просто викладається, а навіть збільшується її обсяг.

Одержано 07.11.2017

УДК 371

Олександр Семенович ЛЕВАШОВ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-1956-4888;
Валентина Вікторівна ПОЧУЄВА,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-1021-3627

МОДЕЛЮВАННЯ УМОВ ПРОФЕСІЙНОГО ІНШОМОВНОГО СПУЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Соціально-економічні відносини, що динамічно розвиваються, зумовлюють становлення комплексу нових вимог до рівня і змісту вищої освіти, стратегічним завданням якої є формування компетентного фахівця. В умовах сьогодення система освіти повинна формувати такі важливі якості випускника як ініціативність, мобільність, гнучкість, динамізм і конструктивність. Майбутній професіонал повинен мати прагнення до самоосвіти впродовж всього життя, володіти новими технологіями і розуміти можливості їх використовування, бути здатним на самостійні рішення, вирішувати проблеми і працювати в команді, адаптуватися в соціальній і професійній сфері.

Виховання такої соціально і професіонально активної особи вимагає від педагогів сучасної школи застосування ефективних методів, прийомів і форм роботи. Щоб сформувати випускника компетентного в усіх потенційно значущих сферах професійної освіти і життєдіяльності, необхідно застосовувати активні методи навчання, технології, що розвивають, перш за все, пізнавальну, комунікативну і особистісну активність майбутнього фахівця [1, с. 73].

Одним з перспективних напрямів в плані вирішення даної проблеми пропонується комп'ютерна проектна методика. Суть даної методики полягає в моделюванні в навчальних умовах і багатократному циклічному відтворенні комунікативних ситуацій, пов'язаних з підготовкою і проведенням наукових конференцій. При цьому враховується специфіка цілей, задач і умов навчання у вищих навчальних закладах МВС, а саме:

По-перше, в даний час доцільною і методично виправданою вважається професіонально і комунікативно направлена підготовка з іноземної мови, що припускає формування у курсантів здатності іншомовного спілкування в конкретних професійних сферах і ситуаціях. Це особливо актуально в умовах глобалізації професійної діяльності.

По-друге, згідно з концепцією безперервної освіти, в номенклатуру цілей практичного курсу входить розвиток автономності курсанта як суб'єкта навчальної діяльності. При цьому курсант виступає як повноправний учасник процесу навчання, побудованого на принципах свідомого партнерства і взаємодії з викладачем, що безпосередньо пов'язане з розвитком самостійності курсанта, його творчої активності і особистої відповідальності за результативність навчання.

Розвиток комп'ютерної техніки корінним чином видозмінює зміст і способи організації майбутньої професійної діяльності випускників, яка зараз немислима без використовування

© Левашов О. С., Почуєва В. В., 2017

комп'ютера як засобу діяльності і спілкування. Все частіше необхідна інформація поступає електронними каналами і обробляється в електронному середовищі. Імовірніше за все і іншомовна складова професійної мовної діяльності майбутнього фахівця здійснюватиметься у багатьох випадках в електронному середовищі комунікації. При цьому все більше зростає роль комп'ютера і як засобу навчальної діяльності курсантів [2, с. 36].

В основі комп'ютерного проектного підходу лежить ідея інтегративності, яка розуміється як можливість і необхідність врахування й об'єднання в цілісній проектній технології навчання наступних найістотніших вимог, як-от: активізація пізнавальної діяльності курсантів, застосування індивідуальних і групових форм роботи, розвиток автономності курсантів, моделювання професійного спілкування, поєднання комп'ютера з іншими засобами навчання.

Переваги проектної, у тому числі комп'ютерної, методики навчання полягають в наступному. Вона наближає процес навчання до реальної діяльності; заснована на реальних задачах; навчає курсантів працювати як індивідуально, так і колективно; допомагає їм виявити і усвідомити свої потреби у вживанні іноземної мови; підвищує творчу активність курсанта, його відповідальність за результативність навчання; навчає користуватися мовою як засобом комунікації і пізнання. При цьому реалізується переважаючий для курсантів вищих навчальних закладів мотив навчальної діяльності – інтерес до інших предметів. Таке навчання допомагає посилити усвідомленість рішення задач. В рамках проектної методики мова виступає як засіб реальної комунікації і пізнання, як засіб рішення пізнавальних і комунікативних задач. В результаті, навчально-мовленнєві ситуації наближаються до реальних; збільшується частка автентичних задач.

Основна мета проектної технології навчання – інтегрувати професійну підготовку курсантів з різних навчальних дисциплін для встановлення більш міцних міжпредметних зв'язків, а також для більш тісної взаємодії теорії з практикою в педагогічній діяльності. Виховна цінність методу проектів полягає у використанні самостійної проектувальної діяльності курсантів як важливого засобу їх професійного становлення та формування таких особистісних якостей, як: працездатність, цілеспрямованість, креативність, комунікативна культура.

Проектна технологія дозволяє вирішити такі методичні завдання: актуалізувати міжпредметні зв'язки у процесі підготовки курсантів; більш повно реалізувати взаємозв'язок теорії та практики в навчально-професійній діяльності курсантів; підвищити рівень засвоєння курсантами знань і умінь; підвищити активність курсантів як суб'єктів навчального процесу, підсилити роль самоосвіти, самонавчання, саморозвитку; цілеспрямовано формувати професійну компетентність [3, с. 151].

Комп'ютерна проектна методика навчання курсанта може бути заснована на моделі підготовки до міжнародної наукової конференції щодо спеціальних проблем.

Виходячи із всього вищесказаного, слід підкреслити, що комп'ютерна проектна діяльність є однією з нових педагогічних технологій, яка доводить свою ефективність, дозволяючи організувати самостійну пізнавальну діяльність курсантів, здійснити активний перехід від запам'ятовування інформації до її практичного використовування з акцентом на проявлення індивідуальних здібностей курсанта.

Список бібліографічних посилань

1. Dudley-Evans T., St John M. J. Developments in English for Specific Purposes. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. 238 p.

2. Young T. L. Successful project management. London, 2007. 158 p.

3. Rosenau M. D. Successful project management. New York, 2005. 176 p.

Одержано 06.11.2017

УДК 371

Олександр Семенович ЛЕВАШОВ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-1956-4888;
Людмила Дмитрівна ДЯГІЛЄВА,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-5662-8185

ВДОСКОНАЛЕННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВНЗ СИСТЕМИ МВС

В світлі нових вимог, що висуваються до випускника внз, особливу цінність представляє собою здібність організувати ефективну комунікацію як рідною, так і іноземною мовою задля рішення професійних завдань. Критерієм якісного навчання і підготовки фахівця є його готовність до здійснення професійної діяльності найбільш раціональним та ефективним чином. Це передбачає здібність до швидкої адаптації до нових умов і реагування на нові виклики, гнучкість в рішенні професійних завдань, вміння не лише використовувати готові, а й добувати додаткові інформаційні ресурси, включаючи досвід фахівців, які працюють в аналогічній предметній області. Такі вимоги можуть бути реалізовані лише при наявності високого рівня розвитку комунікативних вмінь та навичок.

Специфіка виробничої діяльності в тій чи іншій професійній сфері, різні потреби в професійному спілкуванні будуть означати різні вимоги до ступеню розвитку такої компетенції. Очевидно, що сфера юридичної діяльності пред'являє особливі вимоги до рівня сформованості професійної комунікативної компетенції, яка вважається одним з основних критеріїв професіоналізму юриста і запорукою його успішності у вирішенні професійних завдань. Це тим більш справедливо для фахівців-юристів, які працюють в органах внутрішніх справ, чию професію по праву можна віднести до комунікативної, так як в центрі роботи всіх правоохоронців стоїть людина, будь то правопорушник, свідок, постраждалий чи будь-який інший громадянин, і від вміння правильно організувати спілкування з ним залежить результат всієї правоохоронної діяльності.

Не слід також забувати той факт, що без розвинених комунікативних вмінь і навичок неможливо здійснювати ефективне міжособистісне спілкування в середовищі своїх колег, що ускладнює самореалізацію будь-якого фахівця та заважає його кар'єрному зростанню.

Професійна комунікативна компетенція, сформована в іноземній мові, є одним з найбільш бажаних и затребуваних якостей молодого фахівця, яке, нажаль, рідко реалізується як підсумок отриманої освіти. В той же час, з подальшим розвитком міжнародного співробітництва і глобалізацією всіх сфер професійного і ділового спілкування потреба у фахівцях такого рівня буде лише зростати Це означає, що вища школа повинна не лише усвідомити важливість цієї проблеми, а й знайти ефективні шляхи для її вирішення, що реально здійснити, якщо в усій освітній системі радикальним чином змістити акценти в навчанні іноземних мов. Давно пора реалізувати на практиці тезу про те, що загальномовна підготовка – це завдання середньої, а ніяк не вищої школи, і результатом цієї підготовки повинен бути комунікативно-прийнятний рівень лінгвістичної компетенції. Основним завданням вищої школи повинно стати вдосконалення досягнутого в школі рівня, подальший розвиток міжкультурної і формування професійної комунікативної компетенції тих, хто навчається.

Розвиток міжкультурного компоненту комунікативної компетенції є ще одним сучасним напрямом вдосконалення мовної підготовки фахівців в немовних внз. За даними дослідників включення культурного фактору до змісту навчання, безумовно, має позитивний вплив на його результати. Проте слід зазначити, що міжкультурний підхід має різну суб'єктивну цінність для різних категорій тих, хто навчається професійно орієнтованої іноземної мови у вищих

© Левашов О. С., Дягілєва Л. Д., 2017

навчальних закладах. Питома вага культурного компоненту в комунікативній компетенції в певній мірі визначається майбутньою професією і, відповідно, тією чи іншою сферою використання здобутих знань, вмінь та навичок. Чим більшу міжкультурну взаємодію передбачає майбутня професійна діяльність, тим ця питома вага вище. Найбільший ефект його застосування дасть тим студентам, які в своїй майбутній професійній діяльності будуть безпосередньо контактувати з носіями мови в межах виконання своїх службових обов'язків. Сформована під час навчання міжкультурна комунікативна компетенція може знайти свою конкретну реалізацію та розвиток в процесі безпосереднього спілкування з іноземцями. Здобуті під час навчання навички, перш за все в усному мовленні, можуть бути практично застосовані в природних умовах реальної професійно орієнтованої комунікації з носіями іноземної мови. Орієнтуючись на домінуючі види майбутньої професійної діяльності і можливі сфери використання іноземної мови, можна визначити тих, для кого застосування міжкультурного підходу дасть найбільший ефект.

До таких категорій тих, хто навчається, безумовно, належать курсанти відомчих внз системи МВС. Очевидно, що в умовах значного зростання кількості міжкультурних контактів, в тому числі на побутовому рівні, практичні працівники органів внутрішніх справ будуть все частіше стикатися з ситуаціями, де від ступеня сформованості їх комунікативних вмінь та навичок буде залежить врегулювання проблем, зняття напруженості и вирішення потенційних конфліктів.

Професія поліцейського надає використанню іноземної мови в його повсякденній діяльності додаткового і специфічного виміру, який пов'язаний з постійною готовністю правоохоронця до безпосереднього комунікативного контакту з широким колом іноземців з безлічі питань. Поліцейський, особливо в європейській та північноамериканській традиції, є першою особою, до якої звертається людина у випадку будь-яких негараздів, які з нею трапляються, включаючи навіть ті, що не мають безпосереднього відношення до правоохоронної діяльності. Зрозуміло, що з поширенням міжнародних контактів, пов'язаних із входженням України у світову спільноту, кількість різноманітних звернень до поліції з боку іноземців, які відвідують нашу країну, буде лише зростати. В деяких випадках це може бути просте звернення на побутовому рівні з проханням надати допомогу, вказати напрям руху, забезпечити інформацією тощо. У разі ж будь-яких протиправних дій, які призводять до втручання поліції, іноземець може виступати в якості потерпілого, підозрюваної особи або свідка. Неоціненним є використання іноземної мови правоохоронцями для розслідування злочину гарячим слідом, коли справу вирішують лічені хвилини і можливість оперативно отримати необхідну інформацію від потерпілого або свідка є ключовою для швидкого розкриття злочину.

Ще однією важливою сферою використання іноземної мови в професійній правоохоронній діяльності є участь українських поліцейських в миротворчих операціях під егідою ООН чи інших міжнародних організацій. На заваді адекватного спілкування, а значить, і ефективного виконання поставлених завдань, окрім суто мовних труднощів, стає ціла низка культурно обумовлених факторів, пов'язаних з різним розумінням та відношенням до таких понять, як влада, правосуддя, справедливість, застосування сили, цінність людського життя, гендерні особливості, вживання алкоголю та наркотиків тощо.

Зрозуміло, що формування необхідних комунікативних якостей майбутнього правоохоронця є полідисциплінарним завданням, проте ведуча роль навчання іноземних мов в цьому процесі не викликає жодних сумнівів. Будь-яке іншомовне спілкування апріорі вбачається як мовленнєва взаємодія між представниками різних культур, тобто як міжкультурне спілкування. Виходячи з аналізу потенційних сфер використання іноземної мови в цілях професійного спілкування і в той же час враховуючи такі фактори, як недостатня шкільна підготовка, специфічні умови навчання, обмеженість навчального часу, стримуюча роль штучного мовного оточення, брак автентичних навчальних матеріалів тощо, слід визнати, що активне втілення основних положень міжкультурного підходу у практику навчання майбутніх правоохоронців є нагальною, хоча і складною в реалізації, потребою.

Одержано 05.11.2017

УДК 159.9.

Олена Сергіївна ЛЕЩЕНКО,
науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-3069-7235

ОСОБЛИВОСТІ РЕСУРСНОСТІ СУЧАСНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Використання ресурсного підходу для визначення психологічних чинників ресурсності правоохоронців є актуальним завданням, оскільки правоохоронна діяльність це специфічний вид професійної діяльності, яка вимагає від поліцейського активно діяти, виконуючи службові завдання. Інтерес науковців до феномену ресурсності особистості зумовлено важливою роллю психологічних ресурсів в забезпеченні життєдіяльності людини у кризових та екстремальних життєвих умовах на усіх етапах її життєвого шляху. За думкою вітчизняного психолога О. С. Штепи психологічна ресурсність – це уміння людини актуалізувати власні ресурси та оперувати ними [1]. Різні аспекти проблеми психологічних ресурсів особистості розглядалися в працях О. Ю. Ажиппо, К. О. Абульхановой-Славської, Н. Є. Водоп'янової, А. Г. Маклакова, Є. А. Петрової, Є. Ю. Рязанцевої, і інших. Ресурси є однією з важливих характеристик особистості. Найчастіше особистісними ресурсами називають такі яскраві риси людини, її потенціал, властивості, які людина відносить до власних сильних сторін [2].

Метою дослідження стало вивчення особистісних ресурсів поліцейських патрульної служби. В дослідженні приймали участь майбутні поліцейські патрульної служби, всього 89 осіб у віці 23–34 роки. У дослідженні психологічної ресурсності було використано відповідну методику О. С. Штепи, методику «Стійкість життєвого світу людини» І. О. Логінової, проведене анкетування за спеціально розробленою анкетою.

Специфіка професійної діяльності поліцейських характеризується толерантним світосприйняттям і професійним світоглядом; конструктивною поведінкою в ситуації професійного конфлікту; вмінням досягати взаємного розуміння без насильства, домінування. Визначаються такі психологічні особливості професійної діяльності працівників патрульної поліції:

- жорстка правова регламентація та наявність владних повноважень;
- високий рівень відповідальності за результати й наслідки роботи;
- висока соціальна й особистісна значущість можливих помилок;
- наявність протидії з боку правопорушників і злочинців;
- екстремальний характер через наявність ризику для життя й здоров'я;
- дефіцит часу для аналізу обставин і прийняття рішень;
- значні психічні й фізичні навантаження та інші.

Урахування характеристик правоохоронної діяльності та її компонентів надає можливість проаналізувати комплекс психологічних, професійно значущих особливостей ресурсності сучасного працівника поліції.

Як свідчать результати дослідження, у 67 % майбутніх поліцейських патрульної служби виявлено високий рівень ресурсності. Вони під час теоретичного навчання перебувають у активному стані, виявляють цікавість, разом з тим, критично ставляться до себе; мають плани кар'єрного зростання, демонструють конструктивний характер прояву стійкості свого життєвого світу, націлені свідомо виконувати свій обов'язок правоохоронця, повернути довіру громадян до правоохоронних органів. Досліджувані з середнім рівнем психологічної ресурсності складають 25 % групи майбутніх поліцейських патрульної служби нашої виборки. Їм притаманна поведінка «очікування», проте, вони не бояться брати на себе відповідальність, здатні до саморозвитку, бажають приймати самостійні рішення, але вважають, що обов'язково у професійній діяльності, в першу чергу, треба дотримуються закону, інструкцій. Найменьшою – 8 % виявилася група з низьким рівнем психологічної ресурсності. Їх характеризує низький ступень стійкості власного життєвого світу, вони не завжди адекватно оцінюють себе, ситуації, схильні діяти некоструктивно.

За думкою респондентів, важливими є такі особистісні ресурси поліцейського: відповідальність, цілеспрямованість, психологічна гнучкість, моральність, адекватна самооцінка, емоційна врівноваженість, впевненість, адаптивність, вміння саморозвиватися, стан здоров'я,

© Лещенко О. С., 2017

фізична сила, толерантність. Серед своїх професійно значущих психологічних якостей респонденти виділили: навички спілкування та навички рольової поведінки; гнучкість та ініціативність; спрямованість на громадян, здатність до розумного ризику; прагнення до успішного виконання службових завдань;

Від наявності у особи поліцейського цих особистісних ресурсів та певних якостей залежить можливість ефективно виконувати службові завдання, отже, і висока професійно-психологічна готовність до умов правоохоронної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Штепа О. С. Емпіричне вивчення психологічних ресурсів особистості. *Актуальні проблеми психології. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості.* 2011. Т. 11, вип. 4, ч. 2. С. 335–361.

2. Микитюк С. О. Витоки наукових основ ресурсного підходу. *Проблеми фізичного виховання і спорту.* 2010. № 2. С. 83–88.

Одержано 08.11.2017

УДК 343.851

Олексій Миколайович ЛИТВИНОВ,
доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-2952-8258;

Юрій Володимирович ОРЛОВ,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-1981-0794

КРИМІНОЛОГІЧНА ШКОЛА ХНУВС: НА ШЛЯХУ ДО НОВИХ ЗВЕРШЕНЬ

Головним принципом роботи сучасного розвинутого закладу освіти є орієнтація наукових пошуків на довгострокову перспективу. Проведення фундаментальних і прикладних досліджень, максимальне використання та всіляке стимулювання творчої активності науково-педагогічного складу, інноваційна діяльність – ось основні напрямки підвищення ефективності управління науковим процесом. Специфічною рисою останніх років є тенденція переходу від вузької спеціалізації до інтеграції змісту і характеру наукових досліджень, яскравим прикладом якої є функціонування кримінологічної школи в Харківському національному університеті внутрішніх справ.

Заснування цієї наукової школи своїм корінням уходить у 90-ті роки XX ст. та пов'язана з іменем академіка НАПрН України О. М. Бандурки. Завдяки його ініціативам було створено перший в Україні університет МВС, започатковано активну науково-дослідну роботу на кафедрі кримінального права і кримінології ХНУВС, до якої на постійній основі протягом 1994–2010 рр. було залучено низку провідних вітчизняних кримінологів і криміналістів: А. Б. Благу, Л. М. Давиденка, Н. О. Гуторову, В. П. Ємельянова, А. Ф. Зелінського, В. М. Куца, О. А. Мартиненка, П. І. Орлова, В. М. Трубникова та ін. Їх наукова діяльність, присвячена розробці теоретико-прикладних проблем запобігання корисливій, рецидивній, жіночій злочинності, злочинності неповнолітніх, а також у сфері економіки тощо, заклала фундамент кримінологічної традиції в ХНУВС, визначала сферу наукових інтересів кількох поколінь кримінологів.

З 2010 року на кафедрі кримінального права і кримінології ХНУВС починає формуватися інноваційне, гносеологічно автономне русло розвитку кримінологічної науки. Було започатковано серію наукових досліджень, присвячених проблемам управління протидією злочинності, які сприяли оформленню *першого напряму* кримінологічної школи ХНУВС. Він репрезентований низкою наукових праць серед яких – монографії «Основы деятельности правоохранительных органов по противодействию преступности» (О. М. Литвинов, О. О. Юхно, 2008), «Протидія злочинності: питання теорії і практики» (О. М. Литвинов, 2009), «Протидія

© Литвинов О. М., Орлов Ю. В., 2017

злочинності та профілактика злочинів» (О. М. Бандурка, О. М. Литвинов, 2011), «Стратегія і тактика протидії злочинності» (О. М. Бандурка, О. М. Литвинов, 2012), «Моніторинг протидії злочинності в Україні» (Є. М. Блажівський, 2013) та ін. Окремі аспекти цього наукового напряму ставали предметом численних наукових статей В. П. Ємельянова, Р. С. Веприцького, Д. О. Назаренка, Ю. В. Орлова, В. Б. Харченка, О. О. Юхна, А. М. Ященка та інших вчених.

Другий напрям кримінологічної школи ХНУВС пов'язаний із розроблюваною одним з авторів цих тез (О. М. Литвиновим) теорією соціально-правового механізму протидії злочинності. Її спеціально-теоретичним фундаментом стали монографії «Соціально-правовий механізм протидії злочинності» (О. М. Литвинов, 2008), «Правові основи протидії злочинності» (О. М. Литвинов, 2009), низка наукових статей, навчально-методичних та довідкових видань. Цей вектор розвитку наукової думки зумовив формування окремої кримінологічної теорії – кримінології правотворчості. У 2010 році світ побачила монографія доктора юридичних наук, доцента Ю. В. Орлова «Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів: науково-методичне забезпечення», а у 2014 році під його науковим керівництвом Д. М. Миронюком була захищена кандидатська дисертація за темою «Кримінологічний моніторинг ефективності правового регулювання у сфері протидії злочинності». Тривають розробки проблем впровадження у практику та використання кримінально-превентивного потенціалу інституту кримінологічної експертизи та, зокрема, антикорупційної експертизи нормативно-правових актів і їх проектів у сучасних умовах трансформації правової і політичної систем України.

Третій напрям кримінологічної школи ХНУВС представлений предметним полем політичної кримінології. Гносеологічні передумови її розвитку та основні концептуальні засади бачення проблем відтворення політичної злочинності в Україні відображені у монографіях «О власти и преступности…» (О. М. Бандурка, 2012), «Злочинність в Україні: економіко-кримінологічний аналіз» (О. М. Бандурка, Р. С. Веприцький, М. М. Зацеркляний, 2013), «Политическая криминология» (О. М. Бандурка, 2017). В межах цього напряму розвивається окрема політико-кримінологічна теорія протидії злочинності. Базові її положення відображені у монографії «Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності» (Ю. В. Орлов, 2016) та численних наукових статтях, довідкових виданнях працівників кафедри кримінального права і кримінології ХНУВС.

Четвертий напрям кримінологічної школи ХНУВС сформований у руслі дослідження кримінологічних та кримінально-правових проблем агресивно-насильницької злочинності. Найбільш значущими в ньому є монографії «Протидія загальнокримінальній насильницькій злочинності в Україні» (О. М. Ігнатов, 2013), «Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання)» (А. Б. Блага, 2014), «Запобігання насильницьким злочинам проти працівників органів внутрішніх справ України» (Є. О. Гладкова, 2014) «Діти, сім'я, злочинність неповнолітніх: взаємозв'язок» (І. О. Бандурка, 2014), «Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства» (О. М. Храмцов, 2015), «Кримінально-правовий захист дитинства в Україні» (І. О. Бандурка, 2015) та ін.

П'ятий напрям кримінологічної школи ХНУВС присвячений теоретичним і прикладним проблемам протидії фоновим для злочинності явищам. Він репрезентований монографіями «Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам» (Д. О. Назаренко, 2013), «Суїцидальність в Україні: кримінологічна характеристика та протидія» (В. В. Шкуро, 2017) та ін. Продовжуються розробки кримінологічних засад протидії расизму, ксенофобії, нелегальній міграції.

Окремою, предметно наскрізною, кримінологічною теорією, що розробляється науковою школою ХНУВС, є феноменологія злочинності. Її ідеї і категорії, методологічні підходи відображені у монографії «Феноменологія злочинності в регіоні» (Р. С. Веприцький, 2014).

Розвиток кримінологічної школи ХНУВС також пов'язується із функціонуванням Кримінологічної асоціації України, яка відновила свою роботу у 2010 році на базі Університету, а також роботою спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Унікальність цього осередку вітчизняної системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації полягає в тому, що в мережі спеціалізованих вчених рад з юридичних наук, які функціонують в Україні, він єдиний, який об'єднує фахівців, що представляють одну наукову спеціальність. Така особливість дозволяє науковцям, які входять до складу спеціалізованої вченої ради, виступаючи єдиним колективом однодумців і концентруючись виключно на проблематиці наук кримінально-правового циклу,

забезпечувати ґрунтовну та якісну експертизу дисертаційних робіт, що надходять на розгляд ради, об'єктивний та неупереджений їх розгляд під час засідань.

За час своєї роботи спеціалізована вчена рада Д 64.700.03 довела свою продуктивність. Так, за роки діяльності в ній було успішно захищено 121 дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (серед яких 46 дисертацій співробітників Харківського національного університету внутрішніх справ, 16 – ад'юнктів, 30 – здобувачів) та 25 докторських дисертацій (серед них 8 робіт співробітників Університету). Майже кожна третя дисертація з кримінального права, кримінології або кримінально-виконавчого права в Україні протягом 2016 року захищена в цій раді, що безумовно є свідченням її авторитету і продуктивності.

Наведені цифри яскраво підтверджують факт існування автентичної наукової школи, здобутки якої при відповідному творчому використанні можуть значною мірою підвищити ефективність діяльності університету в цілому. Вони виступають як своєрідні засоби та гарантії досягнення успіху, в тому числі й комерційного.

Одержано 10.11.2017

УДК 343.24(38)

Євгенія Сергіївна ЛОГВИНЕНКО,
викладач кафедри міжнародного і конституційного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7687-843X

ПОКАРАННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ ДРАКОНТА: ОЦІНКИ В ІСТОРІОГРАФІЇ

Діяльність Драконта та його законодавство має чималу історіографію. У вітчизняній історико-правовій літературі устійнилася негативна оцінка щодо надзвичайної жорстокості його законів. Найбільш показовими у цьому сенсі є роздуми Л. Ю. Гривняка про «наївне переконання законодавця, що засобами правового терору можна якщо не викорінити, то суттєво стримувати злочинність. Хрестоматійний приклад – закони Драконта. Як відомо, смертна кара вводилась навіть за крадіжку зерна чи овочів. Коли Драконта запитали, як можна пояснити таку жорстокість, він відповів, що меншого покарання ніж смерть не заслуговує будь-який злочин, а більшого не придумав». Далі дослідник цілком слушно зауважив, що надмірна жорстокість покарань (і це доводять сучасні наукові розробки з кримінального права) не стримує, а, навпаки, провокує нові злочини. Адже «дрібний злодюжка, упійманий на крадіжці жмені колосків з чужого поля, цілком може спробувати зберегти своє життя шляхом вбивства сторожа – цей додатковий злочин жодним чином не погіршує його становища (санкція одна – смерть), але дає певний шанс невикриття злочинного діяння» [1, с. 3].

Отже, така оцінка законів Драконта є доволі поширеною у вітчизняній історіографії. Інший погляд на це законодавство та закріплені у ньому покарання за скоєні злочини містяться у роботах І. Є. Сурікова [2; 3]. Вони заслуговують на особливу увагу, оскільки автор безпосередньо опрацював оригінальний текст документа та врахував останні здобутки зарубіжних античників права. Висновки, яких дійшов автор, вбачаються нам достатньо аргументованими і правильними. Основні з них доречно навести:

По-перше, «найближчою метою» першого афінського законодавства було припинення кровної помсти між аристократичними родами, поширення якої загрожувало стабільності поліса. Законодавство Драконта намагалося замінити кровну помсту більш цивілізованим судовим процесом[2, с. 42]. Це мало свої позитивні наслідки. Жорстоких міжособистих та політичних конфліктів у полісі стало значно менше, що вплавило на зміцнення його державної влади.

По-друге, покаранням за вмисне та невмисне вбивство за законами Драконта було вигнання, а не смертна кара [2, с. 46]. Закони, що карали смертю майже за усі злочини, – чи то крадіжка, гультяйство або вбивство, – були приписані Драконту пізніше [3, с. 14–15;].

По-третє, вбивство здебільшого вважалося не державним, а приватним злочином. Однак воно порушувало соціально-релігійні устої поліса. Законодавство Драконта пов'язувало усе

© Логвиненко Є. С., 2017

населення «певними загальновизнаними процедурами», які вважалися необхідними, задля недопущення вбивці до осквернення релігійних святинь. Тим самим запобігаючи карі богів, яка могла бути наслана не тільки на злочинця, а на усе населення полісу [2, с. 50].

По-четверте, законодавець взагалі не визначав ніякого покарання за вбивство. Він встановлював умови вигнання та примирення з потерпілою стороною. Тобто законами Драконт запроваджував контроль держави над проявами кровної помсти, але повністю не ліквідував цей інститут [2, с. 50–51].

По-п'яте, Драконта не можна вважати реформатором права. Він не вирішував завдання, яке стояло перед Солоном, створити щось нове. Щодо причин появи нового законодавства І. Є. Суріков відзначив наступне: «По-суті, ми маємо справу з кропіткою роботою екзегета, за допомогою різноманітних прийомів трактування, що пояснюють положення звичаєвого права, які стали з плином часу темними та малозрозумілими навіть для аристократів-суддів» [2, с. 51].

За ради об'єктивності маємо зазначити, що автор визнає свою інтерпретацію законодавства Драконта не безспірною, а висновки – вважає такими, які не принижують «у наших очах кодифікацію афінського права», яка стала «першим на афінському ґрунті кроком від «передправа» … до права», і, тим самим, зробила важливий внесок у процес розвитку поліса як держави [2, с. 52].

Дійсно, концепція І. Є. Сурікова може викликати дискусії з багатьох питань пов'язаних з історією, суттю драконівського законодавства та, навіть, із термінологією. Йдеться про термін «передправо», який вперше був застосований Луї Жерне (predroit) [4] і який, на переконання автора, має право на існування, так як «більш чітко характеризує право періоду античності» [2, с. 52]. На нашу думку, наукова обґрунтованість терміну «передправо» викликає сумніви, Хоча б тому, що у теорії права він взагалі не застосовується.

Щодо висновків, яких дійшов І. Є. Суріков, то вони вбачаються логічними, послідовними, пов'язаними з суспільно-політичним та релігійним життям давніх Афін. Дійсно, законодавство Драконта не тільки значно обмежувало, а і підривало основи такого інституту як кровна помста. Людина, яка вбила (незалежно чи умисно, чи неумисно) ставала носієм «скверни», яка могла викликати гнів богів не тільки на злочинця, а на усіх хто мешкав разом із ним. Саме через це така особа не допускалася до релігійних святинь та обрядів. Кровна помста лише примножувала кількість таких людей. До того ж, вона як пережиток родового ладу ставала значною перешкодою розвитку поліса, становлення його державних інститутів та правової системи. Адже кровна помста стала суттєвою складовою, що робила боротьбу олігархічних груп за владу найбільш жорстокою. Враховуючи релігійний і політичний аспект логічним та доцільним було застосувати у Давніх Афінах саме таке покарання як вигнання. Задля відвернення гніву богів від полісу та послаблення внутрішньополітичної боротьби Драконтом і були визначені умови застосування такого виду покарання. При цьому, безперечно, смертна кара не скасовувалась. Лише більш чітко оговорювались причини її застосування. У цьому сенсі є прийнятним висновок американських дослідників Ф. Каругаті, Дж. К. Хадфилда, Б. Р. Вайнгаста, що закони Драконта «інституалізували» приватну ініціативу у межах Афінської правової системи, впровадженням «низки процедур покарання для вбивць. Відповідно до яких, на родину жертви покладалась відповідальність за покарання злочинця, визначались дії під час та після судового процесу, грошові штрафи за заподіяну шкоду від вбивства і пропонувались способи примирення сторін. За допомогою цих заходів Драконт намагався припинити практику кровної помсти, яка призводила до нестабільності і неможливості суспільної та економічної солідарності» [5, с. 181].

Отже, реформаторство Драконта, на наш погляд, не має викликати сумнівів. Достатньо пригадати, що саме він створив суд ефетів на основі аристократичного Ареопага. Цей суд принципово визначав відмінність (зокрема, серед покарань, які були передбачені) між умисним та неумисним вбивством, розрізняв нанесення тілесних ушкоджень, підпал та отруєння, що вчинялись із метою вбивства людини [6, с. 90–91]. До закону Драконта про вбивства до злочинців застосувалася покарання у формі колективної відповідальності, що спиралася на особисті уявлення про злочин, що доволі часто закінчувалося новим актом насилля. Тепер закон визначав хто повинен доставити звинуваченого до суду, яких процедур треба дотримуватися під час та після суду і яке покарання мав понести звинувачений у порушенні закону. Таким чином, було розпочато процес складання певної системи покарань за вбивство.

Список бібліографічних посилань

1. Гривняк Л. Ю. Смертна кара в Античному суспільстві та її функції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 2. С. 1–8.

2. Суриков И. Е. Проблемы раннего афинского законодательства. М. : Языки славянской культуры, 2004. 144 с.

3. Суриков И. Е. Законодательство Драконта в Афинах и его исторический контекст. *Древнее право*. 2000. № 2 (7). С. 8–18.

4. Gernet L. Droit et institutions en Grece antique. P., 1982. Pp. 7–119.

5. Каругаті Ф., Хадфилд Дж. К., Вайнгаст Б. Р. Встановлення правопорядку у Давніх Афінах. *Актуальные проблемы экономики и права.* 2016. Т. 10, № 4. С. 176–199.

6. Бюттен А.-М. Классическая Греция. М. : Вече, 2006. 384с.

Одержано 02.11.2017

УДК 340:94(477)«1917»

Ігор Альбертович ЛОГВИНЕНКО,
кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1505-4418

ІІІ УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ В ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Сто років тому, 7 (20) листопада 1917 року Українська Центральна Рада прийняла ІІІ Універсал, який проголошував утворення Української Народної Республіки. З прийняттям ІІІ Універсалу розпочався перший етап національного державотворення новітнього періоду історії України. Сьогодні у науковій літературі достатньо повно досліджено історію розробки даного документа та проаналізовано його зміст. Загальновизнаним є те, що основною причиною ухвалення УЦР ІІІ-го Універсалу став жовтневий переворот у Петрограді, коли до влади прийшли більшовики і утворили свій уряд – Раду Народних Комісарів. Керманичі Ради не визнали Раднарком як «загальноросійський» уряд, заявивши, що його повноваження не поширюються на Україну. 30 жовтня 1917 року на 7-й сесії УЦР було одноголосно прийнято резолюцію про розширення компетенції Генерального Секретаріату. Крім існуючих відомств явочним порядком були створені нові: судове, військове, продовольче тощо. Наступного дня Центральна Рада фактично скасувала серпневу інструкцію Тимчасового уряду, яка значно омежувала повноваження Генерального Секретаріату, залишивши під його юрисдикцією лише п’ять губерній із дев’яти. Влада Генерального Секретаріату була поширена на «усю відокремлену територію України, де більшість населення є українське» [1, с. 39–40].

1 листопада у фракціях УЦР почалися жваві дебати щодо можливості проголошення Української Народної Республіки. 3 листопада Генеральний Секретаріат видав звернення до українського народу у якому говорилось, що, незважаючи на політичну ситуацію у Петрограді, Україна повинна бути у складі «Федеративної Російської Республіки, як рівноправний, державний елемент». У звернені також йшлося про необхідність скликання Всеукраїнських та Всеросійських установчих зборів, про прийняття невідкладних заходів з оборони краю тощо [1, с. 40].

Це звернення стало основою ІІІ Універсалу. 6 листопада текст документа було обговорено на засіданні Генерального Секретаріату і наступного дня прийнято Малою Радою (42 депутати проголосували – «за», 4 – «утримались») [2, с. 363].

Отже, ІІІ Універсал проголошував утворення Української Народної Республіки, «не відділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її», визначав її територію. Заявляв про найголовніші демократичні принципи республіки: свободу слова, друку, віри, зібрань, страйків, недоторканності особи і мешкання. Генеральному Секретарству внутрішніх справ приписувалось вжити усіх необхідних заходів щодо забезпечення права національних меншин на самоврядування і можливість уживання їхніх мов у державних установах. Була скасована смертна кара, проголошувалася амністія усім політв’язням [3, с. 213–215]. Разом з тим ІІІ Універсал, як і звернення Генерального Секретаріату від 3 листопада, за влучним висловом П. Христюка, «не зайняв цілком виразної позиції відносно Радянського правительства Росії» [4, с. 53]. До того ж, у ньому було закладене протиріччя: з одного боку, доволі чітко окреслювалась Україна як

© Логвиненко І. А., 2017

незалежна, суверенна держава; з іншого, – федеративний зв'язок із Росією зберігався, яка аж ніяк не являла собою федерацію.

Історія прийняття ІІІ Універсалу, як слушно відзначив історик І. Лисяк-Рудницький, показала наявність в українській політиці двох альтернативних концепцій національної державності – «федералістичної» та «самостійницької» [5, с. 11]. Не можна не погодитися із іншим судженням відомого історика, що проголошення Української Народної Республіки у складі федеративної Росії стало «вершиною попередньої політики Ради, здійсненням щирих намірів її провідників». Однак історичний процес має свою логіку, яка виходить поза плани й бажання політичних діячів. Восени 1917 року політичне становище змінилося настільки кардинально, що ІІІ Універсал «був анахронізмом уже в момент проголошення». Швидкоплинність політичних подій стрімко «розмивала підвалини федералістичної концепції» [5, с. 12].

З проголошенням у грудні 1917 року радянської влади у Харкові і початком наступу військ Раднаркому на Київ більшість українського політикуму схиляється до необхідності самостійного державотворення.

9 січня 1917 року УЦР прийняла ІV Універсал. Розпочався самостійницький етап державного будівництва. Українська Народна Республіка проголошувалась самостійною, незалежною, вільною, суверенною державою [3, с. 218]. Цей надзвичайно важливий документ було прийнято у складних умовах військової агресії Росії, внутрішньопартійних протиріч і чвар у самій Центральній Раді. Помилки УЦР призвели до втрати авторитету і підтримки простого українського люду. Це врешті-решт стало причиною політичної поразки Центральної Ради. Спроба врятувати ситуацію прийняттям 29 квітня довгоочікуваної Конституції УНР ні до чого не призвела. Було запізно, час втрачено.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що ІІІ Універсал мав велике значення в історії національного державотворення, оскільки в умовах революційних потрясінь та протистояння із Росією проголосив Українську Народну Республіку. Однак «малоросійство» у свідомості у більшості національних політиків не дозволило у восени 1917 року вдатися до більш радикальних кроків і відкинути ідею федерації із Росією та стати на шлях самостійного державного будівництва.

Список бібліографічних посилань

1. Логвиненко И. А. Политическая деятельность Украинской Центральной Рады. Глобино : Полиграфсервис, 2000. 96 с.

2. 1917 год на Киевщине. Хроника событий / под. ред. В. Манилова. Киев : Госиздат Украины, 1928. 578 с.

3. Історія держави і права України : практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан, І. А. Логвиненко та ін. ; за ред М. Ю. Бурдіна. Харків : ФОП Бровін О. В., 2017. 444 с.

4. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції. Т. 2. Прага, 1921. 200 с.

5. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : у 2 т. Т. 2. Київ : Основи, 1994. 573 с.

Одержано 09.11.2017

УДК 159.9

Олена Миколаївна ЛОПАЄВА,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Останнім часом виникає багато питань щодо психологічної та педагогічної підготовки кадрів для Національної поліції, адже існує достатня кількість випадків коли працівники правоохоронних органів в екстремальних умовах дуже нестійкі до стресових ситуацій. Тому актуальністю даної теми є обговорення невирішених психологічних проблем які виникають на шляху у працівників Національної поліції.

Відповідно до п. 51 Положення про Національну поліцію в підрозділах поліції належить організувати систему психологічного забезпечення поліцейських, діяльність якої має охоплювати такі напрямки: а) психологічний добір на службу, результати якого зберігаються в особовій справі поліцейського протягом служби; б) психологічне супроводження проходження

© Лопаєва О. М., 2017

служби; в) професійно-психологічна підготовка; г) психологічна підтримка оперативно-службових заходів; ґ) сприяння здоровому способу життя поліцейського за межами служби [1].

Причинами надзвичайних ситуацій у поліцейському середовищі є:

– недостатня психологічна підготовка працівників деяких служб поліції, дефіцит у них навичок спілкування з громадянами різних категорій;– некомплект кадрів основних поліцейських служб (карний розшук, слідство, дільничні) й у зв'язку з цим велика перевантаженість;

– негативні емоційні переживання, накопичення негативізму, розчарування серед працівників щодо непропорційності грошового забезпечення «старих» і «нових» поліцейських;

– руйнування системи наставництва і відсутність передачі професійного досвіду новому поповненню;

– прихід до Національної поліції значної кількості «випадкових людей» на хвилі ентузіазму, які не пройшли належного відбору та навчання;

– стресовий вплив на психологічний статус поліцейських виконання службово-бойових завдань у зоні АТО. Прояви психотравм, як правило, відстрочені в часі, тобто у працівника виникає «зрив» у поведінці не одразу після повернення, а під час уже «звичайної» служби. У Харківській області ця проблема набуває особливої гостроти у зв'язку з тим, що частина області безпосередньо включена до зони антитерористичної операції.

З урахуванням змін, які відбулися в державі, згідно з потребами психологічного забезпечення діяльності органів Національної поліції напрямами використання практичних психологів можуть бути:

– розробка заходів поліпшення іміджу поліції;

– психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України;

– участь у приймальних та атестаційних комісіях, розробка принципів і методів їх роботи, створення асесмент-центрів, здійснення заходів добору працівників на посади;

– оптимізація психологічного клімату в колективах, попередження деструктивних явищ, прогнозування працездатності працівників;

– екстрена психологічна допомога та психологічна реабілітація працівників;

– забезпечення оперативної поліцейської діяльності психологічними
знаннями і тактиками;

– участь у судово-психологічних експертизах;

– створення психологічних портретів розшукуваних злочинців;

– участь у розшукових діях (розробка тактик допиту, очної ставки, огляду місця події тощо) [2].

Психолого-педагогічна підготовка кадрів для Національної поліції здійснюється через психологічне забезпечення їх професійної діяльності. Психологічне забезпечення спрямоване на розкриття та розвиток здібностей офіцера, зростання його професіоналізму, працездатності, збереження здоров'я й життя працівників Національної поліції при виконанні ними службово-оперативних завдань [3].

Отже, із всього вищезазначеного можна дійти висновку, що на даний час у зв'язку з тими обставинами які відбуваються останні 3 роки на сході нашої країни значної гостроти набуває відношення громадян до сучасної влади, а разом з нею і до Національної поліції. Тому досить таки важким стала доля для працівників правоохоронних органів, що і впливає на їх психічний стан. А задля кращого майбутнього нашої країни, задля безпеки в нашій державі кожен із людей повинен відноситись до нашої правоохоронної системи з повагою, а особи які здійснюють відбір кадрів для НП повинні враховувати психологічні особливості кожного, задля припинення таких стресових ситуацій в яких можуть опинитися працівники Національної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Положення про Національну поліцію : затв. наказом МВС України від 28.10.2015 № 877 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п (дата звернення: 02.11.2017).

2. Сокуренко В. В. Сучасний стан психологічної роботи в Національній поліції // Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. наук.-практ. конф. (Харків, 7 квіт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 11–13. URL: http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/07_04_2017/pdf/1.pdf (дата звернення: 02.11.2017).

3. Барко В. І. Використання активних форм навчання при підготовці персоналу органів внутрішніх справ. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2003. № 8. С. 447–453.

Одержано 03.11.2017

УДК 342.924

Сергій Станіславович ЛУКАШ,
доктор юридичних наук, професор,
директор Сумської філії Харківського національного
університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2957-8052

ПРАКТИЧНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

В умовах проведення в Україні реформи правоохоронних органів, удосконалення діяльності Національної поліції, особливого значення набуває забезпечення якісної підготовки кадрів у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ, які готують майбутніх поліцейських. Особлива роль при цьому відводиться питанню поєднання теоретичного та практичного навчання. Вміння курсантів на практиці застосовувати набуті під час аудиторних занять знання, аналізувати інформацію та діяти в реальних умовах є запорукою підготовки висококваліфікованих кадрів.

Практичне навчання передбачає послідовне наближення характеру навчальної діяльності до специфіки роботи майбутнього фахівця, посилення зв'язків навчального закладу з діяльністю органів внутрішніх справ, систематичний аналіз їх працівниками рівня підготовки молодих спеціалістів та постійну співпрацю з навчальними закладами з метою вдосконалення навчального процесу, оперативного внесення змін в його організацію, навчальне, методичне та наукове забезпечення, якщо цього вимагає боротьба зі злочинністю [1, с. 51].

Важливість практичного навчання для підготовки висококваліфікованих кадрів визначена в національному законодавстві. Так, закон України «Про вищу освіту» закріплює поряд з іншими формами освітнього процесу і практичне навчання, що здійснюється шляхом проходження ними практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з укладеними вищими навчальними закладами договорами або у його структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку [2]. Тобто нормативно-правовий акт закріпив необхідність організації у вищих навчальних закладах проходження практики всіма студентами, курсантами чи слухачами. У той же час закон не визначив види практики, їх кількість, тривалість та порядок оцінювання, надавши право їх регламентації безпосередньо навчальним закладам.

На сьогоднішній день вищі навчальні заклади системи МВС забезпечують починаючи з другого курсу проходження курсантами навчальних та виробничої практики в комплектуючих підрозділах поліції. Кожен університет розробляє програму проходження кожного звидів практик відповідно до навчальних планів підготовки фахівців для підрозділів поліції. Оцінювання практики здійснюється через проведення захисту матеріалів практики, що включають в себе щоденник, характеристику-відгук та звіт. Програмою практики може бути передбачено подання до захисту й інших документів, що підтверджують набуття курсантом практичних навичок роботи поліцейського. На захист матеріалів практики зазвичай запрошуються представники комплектуючих органів поліції для об'єктивного оцінювання проходження практики.

Варто відмітити, що на сьогоднішній день проходження практики не може в повній мірі забезпечити опанування курсантами практичних навичок, оскільки досить часто бази проходження практики не допускають їх до виконання практичних завдань, обмежуючи їх роботою з документацією. У зв'язку з цим доцільно Міністерству внутрішніх справ зобов'язати комплектуючі органи поліції забезпечувати належні умови для проходження практики курсантами. При цьому необхідно розробити методичні вказівки для керівників практики щодо організації її проведення.

Крім проходження навчальних та виробничої практик, у вищих навчальних закладах МВС України застосовуються й інші форми практичного навчання. Серед них: участь в охороні публічного порядку; несення служби в добових нарядах із забезпечення безпеки навчального закладу; проведення бінарних занять із залученням працівників поліції; проведення екскурсій та занять в органах та підрозділах поліції; тощо. Дані форми сприяють закріпленню теоретичних знань, отриманих під час занять. Використання даних форм не є обов'язковим та застосовується на розсуд викладача або керівництва вищого навчального закладу. У той же час їх широке застосування сприяло б кращій підготовці майбутніх поліцейських.

Аналіз зарубіжного досвіду практичної підготовки поліцейських дозволяє виділити систему підготовки таких правоохоронців у Великобританії. Тут навчальний процес складається з двох

© Лукаш С. С., 2017

частин: навчання в межах системи Національної підготовки поліції та навчання безпосередньо в практичних підрозділах. З метою належної організації навчання на місцевому рівні в усіх поліцейських підрозділах діють навчальні центри.

Підготовка поліцейських кадрів у Німеччині здійснюється в рамках програм, складених Поліцейською академією. Перший рік направлений на вивчення основ теорії й практики поліцейської діяльності, за ним іде рік служби в діючих підрозділах під керівництвом досвідчених наставників, після цього ще пів року теоретичного навчання, яке завершується іспитом на звання поліцейського [3].

В усіх поліцейських навчальних закладах європейських держав велика увага приділяється розвитку комунікативних якостей, навичок і умінь, техніці спілкування; веденню розмови; мистецтву переконання; взаємодії з представниками національних і сексуальних меншин, а також із психічно неврівноваженими людьми; розв'язанню сімейних суперечок; техніці переговорів, підготовці, організації та проведенню зборів (презентацій); зв'язкам із громадськістю; відносинам із представниками влади, преси, радіо і телебачення [4].

Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що в європейських державах практичній підготовці поліцейських приділяється більше уваги ніж в Україні. Крім того, теоретичне навчання в поліцейських вищих навчальних закладах Європи направлене на розвиток комунікативних якостей, навичок взаємодії з населенням, вирішення практичних ситуацій, техніці переговорів та отримання інших практичних умінь. У зв'язку з цим у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України доцільно переглянути навчальні плани в напрямку збільшення тривалості проходження практик, акцентування уваги на дисциплінах практичного спрямування. Крім того, необхідно зобов'язати викладачів указаних закладів застосувати різноманітні форми проведення занять, що сприяють набуттю практичних навичок роботи поліцейського. Також кращій підготовці майбутніх поліцейських сприяло б створення на базах органів чи підрозділів поліції навчально-тренінгових центрів для проведення занять з курсантами.

Список бібліографічних посилань

1. Негодченко О. В. Удосконалення практичної спрямованості навчального процесу закладів освіти МВС України // Стан та перспективи розвитку відомчої системи освіти і науки МВС України : матеріали наук.-практ. конф. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2001. С. 50–55.

2. Про вищу освіту : закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 05.11.2017)

3. Ізбаш К. С. Зарубіжний досвід підготовки кадрів поліції в європейських країнах. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2013. № 1. С. 36–39.

4. Бесчастний В. М. Система підготовки працівників міліції (поліції) в зарубіжних країнах. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності.* 2011. № 1. С. 79.

Одержано 06.11.2017

УДК 159.92

Павло Валентинович МАКАРЕНКО,
кандидат психологічних наук, доцент,
заступник декана з навчально-методичної роботи факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9055-3287;
Станіслав Олександрович ЛАРІОНОВ,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3027-8535

ХАРКІВСЬКА ШКОЛА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: СТАНОВЛЕННЯ І СУЧАСНІСТЬ

Становлення харківської школи юридичної психології невід'ємно пов'язано з підготовкою науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в стінах Харківського національного університету внутрішніх справ.

© Макаренко П. В., Ларіонов С. О., 2017

Першу спеціалізовану вчену раду з психологічних наук створено в ХНУВС у 1995 році, її головою став доктор біологічних наук, професор Валерій Анатолійович Друзь, який на той час очолював кафедру психології Університету внутрішніх справ.

У період 1995–2001 років було захищено 16 дисертаційних досліджень здобувачів наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології, та дві дисертації за спеціальністю 19.00.09 – екстремальна та кризова психологія. Тематика більшої частки дисертаційних робіт прямо стосувалась різноманітних аспектів професійної діяльності працівників правоохоронних органів, що зумовило необхідність перепрофілювання наукової спеціальності ради.

У 2001 році в ХНУВС було відкрито спеціалізовану вчену раду із захисту кандидатських дисертацій за спеціальністю 19.00.06 – юридична психологія. Її головою, як і попередньої, став доктор біологічних наук, професор В. А. Друзь. У період 2001–2006 років було захищено 24 кандидатські дисертаційні дослідження з різних аспектів юридичної психології.

У 2006 році повноваження ради було в черговий раз подовжено, головуючою стала доктор психологічних наук, професор Любов Матвіївна Балабанова. В період 2006–2015 років було захищено 55 дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.06 – юридична психологія.

З 2015 року спеціалізовану вчену раду очолює доктор психологічних наук, професор Олена Олександрівна Євдокімова, за цей період захищено 11 кандидатських дисертацій за згаданою спеціальністю.

Загалом у спецраді протягом її існування було захищено 106 кандидатських дисертаційних досліджень, з яких 16 – за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології, 2 – за спеціальністю 19.00.09 – екстремальна та кризова психологія, та 88 – за спеціальністю 19.00.06 – юридична психологія.

Протягом існування ради у ній захищено 2 докторських дисертації з юридичної психології (докторами наук стали професор Олександр Володимирович Тімченко та професор Олена Володимирівна Землянська).

Таблиця 1

Кількість захищених у спецраді дисертацій за роки її існування

1995–2001	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
18	4	-	4	6	10	1	6	8	-	1	8	11	8	10	2	9

Тематика дисертаційних робіт, захищених у спецраді, дуже розлога. З точки зору контингенту досліджуваних, здобувачі фокусували свою увагу у переважній більшості випадків на різноманітних аспектах особистості і професійної діяльності працівників міліції (органів внутрішніх справ, це – 57,5 % дисертацій.

Також вивчались працівники інших юридичних професій (11,3 % дисертацій): судді, прокурори, адвокати, інкасатори, працівники установ виконання покарань, органів доходів і зборів, Інтерполу тощо.

Дослідженню правопорушників і злочинців присвячено майже чверть робіт (22,6 %), причому більша половина з них (13,2 %) – неповнолітні правопорушники з девіантною та делінквентною поведінкою.

Найменша частка робіт (10,4 %) присвячена закономірностям функціонування особистості звичайних, цивільних людей в юридично-значимих ситуаціях.

Виокремлюються шість об'ємних груп дисертаційних робіт у відповідності до того, в яких умовах вивчались досліджувані особи:

1. В умовах професійної юридичної діяльності (44,3 %): правоохоронної, правозахисної, правотворчої тощо.
2. В умовах примусової ізоляції чи обмеження волі (16,0 %).
3. В умовах фахової підготовки до професійної діяльності (14,2 %).
4. В умовах неюридичної професійної діяльності та повсякденному житті (10,4 %).
5. В умовах експертно-психологічного дослідження (5,7 %).

Аналіз тем дисертаційних досліджень показав наявність 43 унікальних феноменів, які стали об'єктами для досліджень. Частина з них є «популярними», вивчались декількома здобувачами, але більшість – тільки одним.

Так, різноманітним аспектам особистісного та професійного розвитку і становлення правоохоронців, переживанню ними криз професійного розвитку присвячено 14 дисертацій.

Вивченню механізмів психологічної готовності правоохоронців та їх професійно-психологічної підготовки до діяльності присвячено 7 дисертацій.

Професійна діяльність фахівців різних юридичних професій та її супроводження психологом вивчались у 7 дисертаційних роботах.

Емоційна сфера особистості, психічні стани досліджувались у 7 дисертаційних роботах. В основному – це негативні психічні стани та емоційні прояви, що заважають ефективному функціонуванню особистості у правоохоронній діяльності.

Правова свідомість та професійна самосвідомість досліджувалась у 7 роботах. Це стосувалось професій адвоката, судді, прокурора, крім того – психологічних аспектів розвитку самосвідомості професіонала юридичних професій.

Досить «затребуваною» є тематика психологічних установок, уявлень та професійної ідентичності (7 дисертаційних робіт).

Різні аспекти мотивації правоохоронців (збереження здоров'я, управлінська, молодих фахівців та ін.) і правопорушників, зокрема неповнолітніх, вивчались у 6 дисертаційних дослідженнях.

Іншими «популярними» темами є: професійна компетентність та професійні здібності (6 робіт); психологічна стійкість та саморегуляція поведінки (5 роботи); психологічна адаптація (3 роботи); «Я»-концепція (3 роботи); ресоціалізація (3 роботи); професійна деформація та деструкція особистості (3 роботи); психологічна реабілітація (3 роботи); професійна пам'ять (3 роботи).

Коло об'єктів, які досліджені тільки одним дослідником: афіліація і влада; психологічні аспекти загибелі і травмування правоохоронців; очна ставка; психологічний вплив; віктимність; шахрайство; імідж правоохоронців; агресія; провина; суїцид; суб'єктивний крок часу; профорієнтація; емоційний інтелект; гендерна рівність в поліції; професійна надійність; конфліктність особистості та інші.

У якості висновку слід вказати, що за час своєї роботи спеціалізована вчена рада довела свою продуктивність. Здобувачі, які захистили дисертації в раді, представляють не лише Харківський національний університет внутрішніх справ, але й інші державні установи та організації. У роботі ради беруть участь провідні науковці як Харківського національного університету внутрішніх справ, так і інших вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ. Результати досліджень здобувачів широко впроваджуються в діяльність структурних підрозділів МВС України, інших державних установ та організацій, а також використовуються в навчальному процесі при підготовці майбутніх фахівців правоохоронної діяльності.

Одержано 01.11.2017

УДК 159.9

Олена Павлівна МАКАРОВА,
старший викладач кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ

УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Достатньо актуальним для сучасної науки є вивчення особливостей професійної ідентичності у представників різних спеціальностей, оскільки кожна професія має свої характерні особливості, що суттєво впливають на формування особистості як суб'єкта праці. Як зазначає О. Гавриченко, аналіз специфічних характеристик професійної ідентичності особистості є важливою умовою успішності її професійного розвитку [2].

Формування та розвиток професійної ідентичності відбувається в процесі професіоналізації, що включає вибір людиною професії з урахуванням своїх власних можливостей і здібностей, освоєння правил і норм професії, формування та усвідомлення себе як професіонала, узагальнення досвіду професії за рахунок особистого внеску, розвиток своєї особистості засобами професії, що уточнюється в ході професійного самопізнання в межах професійного простору. Як зазначає Н. Мілорадова, професійний розвиток передбачає рух особистості у професійному просторі, який залежить від закономірностей психічного розвитку і відбувається у

© Макарова О. П., 2017

певних соціокультурних умовах. Професійне середовище відіграє важливу роль у формуванні професіонала-фахівця [6].

Професійна ідентичність виступає результатом професійного самовизначення, персоналізації й самоорганізації, проявляється в усвідомленні своєї єдності з професією та представниками певної професії [8].

На думку Н. Жигінаса, розвиток професійної ідентичності може відбуватися у таких напрямах: 1) розвиток потреб та інтересів; 2) формування домагань особистості в плані визначення того, якою людина себе бачить; 3) більш глибоке усвідомлення себе, своїх можливостей та потреб [4]. А. Борисюк розкриває сутність таких напрямків формування професійної ідентичності, а саме: ставлення до себе як до професіонала; до професійної діяльності; до професійної спільноти [1].

Розглядаючи етапність формування та розвитку професійної ідентичності у контексті нашого дослідження, цікавим є етап професійного навчання (від 17–18 до 22–23 років). В межах якого відбувається цілеспрямоване засвоєння людиною системи знань, практичних навичок і умінь в обраній професійній діяльності, формування цілісних уявлень про професійне середовище, професійну спільноту, розвиток та наповнення предметним змістом мотивів і цілей майбутньої діяльності, розвиток операційної основи діяльності, професійного самовизначення, елементів професійного мислення, пам'яті, психомоторики тощо [7].

Процес формування у майбутніх фахівців професійної ідентичності, на переконання Г. Гарбузової [3], складається з: 1) переконань у правильності вибору професії і позитивного ставлення до себе як суб'єкта навчально-професійної діяльності та майбутньої професійно-виробничої діяльності; 2) професійної ідентичності (усвідомлення своєї тотожності з професійним образом-Я); 3) професійного образу-Я; 4) Я-концепції та Я-образів: ідеальний, нормальний, реальний; 5) Образу-Професії.

Як зазначає К. Чарнецкі [9], професійний розвиток особистості є: 1) однією з категорій розвитку особистості, і може простежуватися протягом усього життя; 2) процесом професійних змін у поведінці та діях особистості; 3) визначальним показником місця людини у поділі професій і людської діяльності; 4) процесом об'єктивних змін, який можна спостерігати, досліджувати, описувати й аналізувати.

А. Лукіянчук підкреслював, що характерним явищем у становленні та розвиткові особистості у юнацькому віці, в процесі переходу від підліткового віку до дорослості, є актуалізація кризи ідентичності як психологічного феномена нормативного характеру. Професійна діяльність обумовлює актуалізацію загальних і спеціальних здібностей, необхідних у формуванні професійно важливих якостей фахівця [5]. Тому розгляд особливостей розвитку професійної ідентичності на цьому етапі становлення фахівця вимагає виокремлення характерних для нього чинників та умов.

Слід зазначити, що успіх багатьох соціальних, економічних та політичних перетворень значною мірою залежить від соціально-правової активності суб'єктів права, їх законослухняності та професійної підготовки кадрів державних органів. На етапі розвитку суспільства питання правового виховання, професійного навчання майбутніх правоохоронців набуває нового значення і все частіше привертає увагу науковців. Сучасні умови вимагають розвитку суб'єктних характеристик працівника правоохоронних органів. Вивчення людини як суб'єкта пов'язане із твердженням про те, що тільки дія або вчинок є реальним втіленням актуальних цінностей і цілей людини [10].

Тож дослідження особливостей розвитку професійної ідентичності майбутніх правоохоронців у межах профільного ВНЗ є передумовою формування та самореалізації фахівця у професійному середовищі в майбутньому.

Список бібліографічних посилань

1. Борисюк А. С. Професійна ідентичність медичного психолога: соціально-психологічний аналіз : монографія. Чернівці : Книги-ХХІ, 2010. 440 с.

2. Гавриченко О. В. Профессиональная идентичность студентов театрального вуза. *Психологические исследования.* 2009. № 4 (6). URL: http://psystudy.ru/index.php/num/2009n4-6/194-gavrichenko6.html (дата звернення: 05.11.2017).

3. Гарбузова Г. В. Эмпирические критерии формирования профессиональной идентичности студентов. *Управление общественными и экономическими системами.* 2007. № 1. 11 с. URL: http://umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/2007/1/Garbuzova.doc (дата звернення: 05.11.2017).

4. Жигинас Н. Этапы формирования профессиональной идентичности педагога. *Высшее образование в России.* 2007. № 8. С. 121–122.

5. Лукіянчук А. М. Динаміка розвитку професійної ідентичності у майбутніх педагогів // Identity of a personality and a group: psycho-pedagogical and sociocultural aspects : materials of the international scientific conference on January 27–28, 2014. Prague : Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ». С. 100–103.

6. Мілорадова Н. Е. Простір професійного розвитку як невід'ємна складова професіогенезу особистості. *Право і Безпека.* 2015. № 4 (59). С. 160–165.

7. Осьодло В. І. Психологія професійного становлення офіцера : монографія. Київ : Золоті Ворота, 2012. 463 с.

8. Попіль М. І Дослідження особливостей становлення професійної ідентичності майбутніх медсестер// Zbiór raportów naukowych «Współczesne tendencje w nauce i edukacji», (27.02.2014 – 28.02.2014). Warszawa : Diamond trading tour, 2014. S. 15–19.

9. Чарнецкі К. Психологія професійного розвитку особистості : автореф. дис. … д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 1999. 40 с.

10. Сергиенко Е. И. Становление субъекта: неоконченная дискуссия. *Психологический журнал.* 2003. № 2. С. 104–119.

Одержано 06.11.2017

УДК 351.745

Оксана Сергіївна МАКОВОЗ,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8728-1500

ДЕТЕРМІНАНТИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

У сучасних умовах формування економіки знань висуваються особливо високі вимоги до професійності кадрів Національної поліції, як основного гаранта безпеки суспільства. Термін «економіка знань» (або «економіка, що базується на знаннях») ввів у оборот Фріц Махлуп в 1962 році, розуміючи під ним просто сектор економіки. Сьогодні цей термін використовується для визначення типу економіки, де знання відіграють вирішальну роль, а виробництво знань стає джерелом росту. Сьогодні відбувається ґрунтовне реформування Національної поліції. Окремої уваги заслуговує проблема підготовки кваліфікованих кадрів для підрозділів Національної поліції України. Мало хто заперечуватиме, що традиційні підходи до підготовки працівників правоохоронних органів не повністю забезпечують необхідну якість і професійну компетентність кваліфікованих кадрів поліції. А тому правильним є висновок про наявність об'єктивно існуючого протиріччя між зростаючими вимогами сучасного суспільства до діяльності поліції та традиційною системою підготовки поліцейських [1]. Згідно Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року основними цілями є створення безпечного середовища для існування та розвитку вільного суспільства через формування та реалізацію державної політики у сфері внутрішніх справ, зміцнення довіри до органів системи МВС з боку суспільства, продовження розвитку України як безпечної європейської держави, в основі якої лежать інтереси її громадян та висока ефективність усіх складових системи МВС. Також визнано необхідність формування стабільного та високопрофесійного кадрового складу органів системи МВС, який здатний належно реагувати на виклики та загрози у сфері внутрішніх справ [2].

Однією з найважливіших умов підвищення якості підготовки студентів у відомчих вищих навчальних закладах є максимальна орієнтація усіх навчальних дисциплін на майбутню професійну діяльність. З іншого боку, прагнення України до європейської інтеграції посилює потребу у кадрах Національної поліції із професійним знанням із певних спеціальностей, наприклад економічного спрямування: Управління та адміністрування. Слід звернутись до досвіду підготовки співробітників поліції Великобританії, який характеризується ранньою вузькою спеціалізацією. Зокрема, вважаємо за необхідне впровадження системи освіти у відповідних сферах поліцейської діяльності, такими як фінансова безпека та фінансові

© Маковоз О. С., 2017

розслідування. Зазначене буде сприяти ранній професійній спрямованості майбутніх поліцейських та набуттю відповідних компетенцій.

Серед беззастережних здобутків поліцейської освіти в розвинених країнах є її висока технічна оснащеність, прикладність навчального процесу і наукових досліджень, навчання конкретної роботи, вироблення навичок і вмінь (часто доведених до автоматизму). Тут готуються фахівці з конкретних напрямів діяльності, адаптовані до реальних умов. Це, безумовно, той стандарт, якого повинні прагнути ВЗО МВС України [3, с. 351].

Існує гостра потреба у професійних кадрах та виникає необхідність привести у відповідність до нових умов систему відомчої освіти. Згідно з наказом МВС № 482 від 08.06.2017 «Про затвердження Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування освіти у МВС» заплановано розробити та затвердити Довідник типових професійно-кваліфікаційних характеристик основних посад працівників Міністерства внутрішніх справ України, а також Розробити та затвердити державний освітній стандарт з професії 5162 «поліцейський» [4]. «Концепції реформування системи підготовки кадрів Національної поліції» передбачено «челночний» метод освіти за рахунок посилення тільки практичної складової підготовки та скорочення теоретичної складової (загальноосвітніх дисциплін). Враховуючи інтелектуалізацію злочинності та підвищення вимог до персоналу Національної поліції, без набуття достатніх теоретичних знань, не можливо здійснювати в подальшому повноцінну практичну підготовку (цільові тренінги) за даним напрямом. Приділити більше уваги вивченню спеціальних курсів економічного спрямування (методика розкриття і розслідування економічних та корупційних злочинів, кваліфікація злочинів у сфері економіки, організація виробництва попереднього розслідування та інші Узгодити з основними завданнями Департаменту захисту економіки та іншими структурними підрозділами Національної поліції. Доцільно розробити Державний освітній професійний стандарт підготовки з регламентацією змісту освіти та набутих компетенцій з урахуванням сучасних тенденцій формування економіки знань.

Складовими елементами сучасної економіки знань є: доступна, якісна і безперервна освіта населення на основі нових наукових знань; ефективна інноваційна система, що об'єднує в єдиний комплекс економіку, наукові, академічні та дослідницькі центри; економічні стимули, що заохочують до ефективного використання національних і глобальних знань в усіх секторах економіки; інфраструктура, яка з'єднує елементи інноваційної системи між собою та із зовнішнім середовищем; держава як ініціатор та координатор процесів розбудови на основі нових знань [5].

Саме до функцій Національної поліції відносяться виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки, у тому числі вчинених суспільно – небезпечними організованими групами та злочинними організаціями, які впливають на соціально-економічну і криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах. Таким чином, кадрам Національної поліції відводиться особлива роль у забезпеченні реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю, захисту суспільства та формуванні економіки знань.

Реформування підготовки кадрів для Національної поліції відповідно до сучасних умов господарювання дасть можливість випускникам відомчих вузів відразу з приходом на службу починати ефективно працювати.

Список бібліографічних посилань

1. Сокуренко В. В. Реформа правоохоронної системи як уособлення практичної реалізації вектора безпеки Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» // Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни : зб. тез наук.-практ. конф. за міжнар. участю (в межах Третьої щоріч. наук.-освіт. виставки «Публічне управління XXI», приуроч. до Всесвіт. дня науки), 24 листоп. 2016 р. 5 с. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2016-5/doc/4/06.pdf (дата звернення: 07.11.2017).

2. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року // Міністерство внутрішніх справ України : офіц. сайт. URL: http://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm (дата звернення: 07.11.2017).

3. Ануфрієв М. І., Бандурка О. М., Ярмиш О. Н. Вищий заклад освіти МВС України : наук.-практ. посіб. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. 369 с.

4. Про затвердження Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування освіти у МВС : наказ МВС України від 08.06.2017 № 482 // ЛІГА:ЗАКОН : прав. портал. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS760.html (дата звернення: 07.11.2017).

5. Старовойт О. В. Економіка знань у стратегії інноваційного розвитку освіти : автореф. дис. … канд. філос. наук : 09.00.10. Київ, 2010. 18 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/10610/1/Starovoit.pdf (дата звернення: 07.11.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 371.035.6:351.745.5

Олеся Олексіївна МАЛОГОЛОВА,
кандидат юридичних наук, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення навчально-наукового інституту заочного і дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

НАПРЯМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ (СЛУХАЧІВ) ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

У сучасних умовах реформування системи органів внутрішніх справ зростають вимоги до особистості поліцейського. Співробітник Національної поліції України повинен не тільки досконало знати та неухильно дотримуватись положень Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, професійно виконувати свої службові обов`язки, а й мати високі національно-патріотичні почуття.

Національно-патріотичне виховання відіграє велику роль в освітньому процесі вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання та посідає важливе місце в системі навчання і підготовки майбутніх поліцейських для ефективного виконання ними в подальшому завдань професійної діяльності.

Різноманітні аспекти національно-патріотичного виховання майбутніх захисників правопорядку висвітлювали у своїх публікаціях ряд вчених (В. Г. Андросюк, О. М. Бандурка, В. І. Барко, С. П. Бочарова, Ю. Б. Ірхін, В. І. Караваєва, В. М. Костицький, В. І. Кривуша, В. С. Медвєдєв, В. І. Пліска, В. І. Ряшко, В. М. Синьов тощо).

У науковій літературі патріотичне виховання розглядається як «система організаційних, правових, моральних, естетичних, педагогічних, психологічних, інформаційних, культурно-просвітницьких і соціально-патріотичних заходів, спрямованих на формування та розвиток у суб`єктів виховання патріотичної свідомості, патріотичної культури, стилю та способу патріотичного мислення, які забезпечують виконання морального і професійного обов’язку випускниками ВНЗ» [3, с. 21].

Згідно з указом Президента України № 580/2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» основними складовими національно-патріотичного виховання повинні стати громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне, духовно-моральне виховання [2].

Національно-патріотичне виховання курсантів (слухачів) у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання здійснюється через навчально-виховний процес, сім’ю. Ефективності навчально-виховного процесу можливо досягти лише за умови єдності та комплексності навчання і виховання. Вивчення курсантами (слухачами) ВНЗ таких соціально-гуманітарних дисциплін як «Політологія», «Релігієзнавство», «Естетика», «Історія України» тощо сприяє формуванню і розвитку світогляду, громадської свідомості, духовності та морально-етичних цінностей майбутніх правоохоронців. Сім’я, в свою чергу, закладає особистісні ціннісні орієнтири, які у подальшому формують духовно-моральні цінності та принципи.

Виховна робота як невід’ємна частина навчально-виховного процесу згідно з Концепцією виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України є системою організаційних, соціально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та соціальних заходів, спрямованих на формування і розвиток у слухачів (курсантів) професійно необхідних психологічних якостей, моральної самосвідомості, що має забезпечити високу готовність випускників до практичної діяльності [1].

У квітні 2016 року співробітниками наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення навчально-наукового інституту заочного і дистанційного навчання НАВС було проведено анонімне опитування курсантів випускних курсів та слухачів магістратури денної форми щодо мотивації на навчання в Національній академії внутрішніх справ та службу в Національній поліції України. Вибірка склала 494 здобувачів вищої освіти (з них – 417 курсантів (спеціальність «Правознавство», «Правоохоронна діяльність») та 77 слухачів магістратури (спеціальність «Правознавство», «Правоохоронна діяльність», «Судова експертиза»).

© Малоголова О. О., 2017

Серед ряду запитань анкети респондентам пропонувалось відповісти на наступне запитання: «Що, на Вашу думку, найбільше впливає на формування патріотичних почуттів у курсантів та слухачів магістратури академії?» та обрати один із запропонованих варіантів відповіді. Узагальнені результати подані на рис. 1.

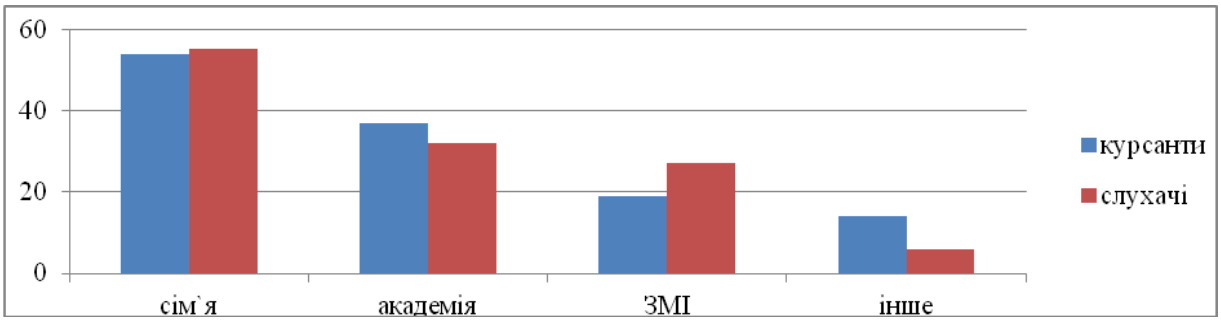

Рис. 1. Фактори, що впливають на формування патріотичних почуттів курсантів і слухачів магістратури академії

Відповідно до представлених на діаграмі даних, найвагомішу роль у формуванні патріотичних почуттів респонденти відводять: 1) сім'ї (54 % курсантів і 55 % слухачів); 2) академії (37 % і 32 %); 3) засобам масової інформації (19 % і 27 %).

З числа опитаних 13 % відводять значну роль у формуванні патріотизму курсантів (слухачів) іншим факторам, серед яких називають такі: народ, особистість, здоровий глузд. При цьому слухачі надають більшого значення, порівняно із курсантами, засобам масової інформації, а курсанти, порівняно із слухачами, – академії.

Враховуючи вищезазначене формування у курсантів (слухачів) академії патріотичних почуттів відбувається на основі сімейних цінностей, традицій, звичаїв, які в подальшому актуалізуються в процесі навчання, через колектив та шляхом набуття індивідуального досвіду.

Отже, національно-патріотичне виховання курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання є важливим чинником підготовки кадрів Національної поліції України. Його головною метою повинно стати вироблення, розвиток стійких патріотичних поглядів та переконань майбутніх правоохоронців, основаних на принципах гуманізму, законності, національної спрямованості, культуровідповідності, толерантності, особистісної орієнтації, що необхідні для формування і розвитку індивідуально-психологічних якостей професіонала, який ефективного виконує службові обов'язки та професійно зростає.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України : наказ МВС України від 30.11.2002 № 1279. Київ : МВС України, 2002. 12 с.

2. Патріотичне виховання молоді : навч.-метод. посіб. / уклад.: В. І. Кривуша, Д. О. Ніколенко, Т. В. Остафійчук. Київ : МП «Леся», 2014. 200 с.

3. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки : указ Президента України від 13.10.2015 № 580/2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015 (дата звернення 15.10.2017).

4. Долженков О. Ф., Криволапчук В. О., Цвілюк С. А. Патріотичне виховання працівників органів внутрішніх справ : монографія. Одеса, 2007. 257 с.

Одержано 01.11.2017

УДК [340.116:351.74](477)

Микола Іванович МАРЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0217-478X

РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО БЛОКУ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

В умовах розбудови Української держави, проведення реформування правоохоронних органів, важливого значення набуває питання щодо належної професійної підготовки поліцейських. Якість такої підготовки обумовлюється її відповідністю тим завданням, що покладаються на підрозділи Національної поліції України на сучасному етапі.

Завданнями Національної поліції України є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

З огляду на таку широку компетенцію, до сучасного поліцейського, як до представника державної влади та вираження її волі, а також правоохоронця та захисника наявного конституційного ладу, висуваються особливі вимоги. І, в першу чергу, це стосується наявності спеціальних знань в галузі конституційного права, а точніше дисциплін конституційно-правового блоку.

Перелік таких дисциплін базується на освітніх стандартах, що встановлювалися, діяли і продовжують діяти для ВНЗ зі специфічними умовами навчання. До числа таких навчальних дисциплін відносяться: «Конституційне право України» та «Державне право зарубіжних країн» (з 2015 року об'єднані у навчальну дисципліну «Конституційне право»), «Муніципальне право», «Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні» (з 2014 року не викладається), «Конституційні права, свободи та обов'язки громадян» (з 2013 року не викладається) та «Конституційно-правові засади державності України», «Захист та дотримання прав людини в діяльності ОВС» (з 2014 року передано на кафедру адміністративної діяльності), «Громадські формування в Україні» (з 2009 року не викладається).

Безумовно, основоположне місце серед цього переліку займає «Конституційне право», як базова навчальна дисципліна для усього циклу юридичних дисциплін і, зокрема, та його частина, що раніше називалася «Конституційне право України». На наше глибоке переконання, зміна навчальних стандартів в частині об'єднання дисциплін «Конституційне право України» та «Державне право зарубіжних країн» в одну навчальну дисципліну «Конституційне право», а також зменшення годин, відведених на її викладання, не відповідає вимогам сьогодення, коли саме від силових структур (і, у тому числі, Національної поліції України), від кожного правоохоронця, його знань, політичних переконань, патріотичного виховання та бажання захищати українську національну ідентичність, залежить саме існування України як держави.

«Конституційне право» та «Конституційне право України», зокрема, є однією з фундаментальних юридичних дисциплін у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації, а тому обов'язково повинна вивчатися у вищих навчальних закладах МВС України.

Цільова спрямованість дисципліни «Конституційне право» передбачає засвоєння базових положень, що стосуються засад конституційного ладу держави, інституту конституційних прав і свобод людини та громадянина, а також процесу формування, змісту Конституції України та її ролі у суспільно-політичному житті нашої країни. Варто зазначити, що передбачений навчальним планом курс «Конституційне право» в обсязі 180 годин для курсантів та слухачів заочної форми навчання, для спеціальності «Правознавство» та 90 годин для спеціальності «Правоохоронна діяльність», що наразі у Харківському національному університету внутрішніх справ, об'єктивно не дозволяє у повній мірі сформувати у цієї категорії здобувачів юридичної освіти необхідну для сучасного фахівця базу знань і навичок щодо основних аспектів діяльності

© Марчук М. І., 2017

органів державної влади та місцевого самоврядування. На такий стан справ негативно вливає низка факторів об'єктивного характеру, провідне місце серед яких посідає суттєва обмеженість навчального курсу. Як результат, викладач не має змоги донести до курсанта чи слухача значну частину матеріалу, без засвоєння якого неможливе не тільки успішне складання іспиту з даної дисципліни, але й виконання функцій держави щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, а також захист конституційного ладу. Викладач, у цьому випадку, може покладатися лише на неабияку сумлінність слухача під час його самостійної роботи. Дещо виправити дану ситуацію могло би повернення до навчального плану підготовки курсової роботи, як однієї з форм навчальної роботи, що дозволяє одночасно вирішити два проблемних питання, а саме – запровадити ефективний попередній (проміжний) контроль знань курсанта (слухача) та змусити його удосконалювати свої навички самостійної роботи. Крім того, підготовка слухачем курсової роботи сприятиме активізації його наукових здібностей як дослідника.

Цільова спрямованість дисципліни «Конституційні права, свободи та обов'язки громадян» передбачає дослідження загальних та специфічних закономірностей виникнення, розвитку і функціонування одного з фундаментальних інститутів галузі конституційного права – прав, свобод та обов'язків особи, які у своїй сукупності складають основу правового статусу людини й громадянина в Україні.

Конституційні права, свободи та обов'язки громадян, як невід'ємна частина сучасної науки конституційного права, вивчає зміст, класифікацію, нормативне закріплення, засоби забезпечення цілісної системи прав, свобод та обов'язків людини, виходячи з наявності між цими трьома елементами правового становища особи прямого діалектичного зв'язку.

Поглиблене дослідження конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина дозволяє створити надійний фундамент для формування у курсантів (слухачів) системи відповідних теоретичних знань і створює необхідні умови для їх ефективного застосування у майбутній практичній діяльності як працівників Національної поліції України.

Цільова спрямованість дисципліни «Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні» передбачає засвоєння базових положень, що стосуються процесу формування, еволюції, функціонування та тенденцій розвитку державного механізму в Україні. Зазначена дисципліна надає можливість більш глибоко розглянути, а відтак з'ясувати особливості функціонування в Україні системи органів публічної влади, яка складається з двох підсистем – органів державної влади та органів місцевого самоврядування. На превеликий жаль, на даний час вказана дисципліна в Харківському національному університеті внутрішніх справ не викладається. Частково це компенсується наявністю навчальної дисципліни «Муніципальне право», але вона викладається лише для слухачів магістратури за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» в обсязі 30 годин.

Цільова спрямованість дисципліни «Муніципальне право» передбачає дослідження загальних та специфічних закономірностей процесу реалізації права громади на місцеве самоврядування, гарантоване Основним Законом України. Ініційована Президентом України реформа місцевого самоврядування надає особливої актуальності питанню належного оволодіння слухачами магістратури знаннями у сфері організації місцевого самоврядування і навичками застосування відповідного законодавства. Її ключовою ідеєю є децентралізація так званої муніципальної влади шляхом передачі на рівень територіальних громад владних повноважень, насамперед, у фінансовій та правоохоронній сферах, відповідальності за їх здійснення. Зрозуміло, що у найближчій перспективі впровадженням у життя окремих елементів зазначеної реформи будуть займатися наші вчорашні курсанти і слухачі, а її успішність буде залежати, зокрема, й від належного розуміння ними її мети та змісту, що у свою чергу, неможливе без вивчення зазначеної дисципліни.

Згадані навчальні дисципліни належать до циклу професійно-орієнтованих дисциплін, вивчення яких спрямоване на підготовку кваліфікованих фахівців для підрозділів органів внутрішніх справ шляхом формування у них системи знань і умінь, необхідних у професійній діяльності.

Дослідження предмету даних дисциплін дозволяє говорити про можливість формування теоретичної й практичної бази для поглибленого вивчення всіх теоретичних і галузевих юридичних дисциплін, так чи інакше пов'язаних зі сферою конституційно-правових явищ, а також політико-правових і політико-ідеологічних цінностей що, дозволить сформувати у курсантів, як майбутніх працівників Національної поліції України знань, вмінь та навичок, які відповідають кваліфікаційним характеристикам професії «поліцейський» (наказ МВС України № 1213 від 16 листопада 2016 р.).

Одержано 30.10.2017

Костянтин Юрійович МЕЛЬНИК,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри трудового та господарського права факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8960-0234

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРАКТІВ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ

Однією з підстав виникнення трудових правовідносин в Україні є контракт. Національний законодавець передбачив можливість застосування контрактів лише у випадках, передбачених законом (ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України). Для поліцейських така можливість передбачена законом України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII, який містить окрему статтю, присвячену контракту про проходження служби в поліції, – ст. 63 «Контракт про проходження служби в поліції».

Частина 1 ст. 63 закону України «Про Національну поліцію» визначає контракт про проходження служби в поліції як письмовий договір, що укладається між громадянином України та державою, від імені якої виступає поліція, для визначення правових відносин між сторонами. Відповідно до ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України контракт є особливою формою трудового договору, в якому строк його дії, права, обов'язки і відповідальність сторін (в тому числі матеріальна), умови матеріального забезпечення і організації праці працівника, умови розірвання договору, в тому числі дострокового, можуть встановлюватися угодою сторін. Аналіз вищенаведеного дає змогу констатувати, що законодавче визначення поняття «контракт про проходження служби в поліції» є надто загальним та таким, що не містить чітких ознак даної правової категорії, які закріплені в національному трудовому законодавстві, зокрема не передбачені особливості змісту цього договору.

Частина 2 ст. 63 закону України «Про Національну поліцію» закріплює різні строки укладення контракту про проходження служби в поліції для певних категорій поліцейських, причому для окремих із цих категорій встановлена обмежена кількість їх переукладень. З цього можна зробити висновок, що законодавець розуміє контракт про проходження служби в поліції як вид строкового договору.

Контракт укладається з особами молодшого складу поліції, які вперше прийняті на службу в поліції; з громадянами, які зараховані до вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських; з керівниками та заступниками керівників поліції, територіальних органів, закладів і установ поліції та керівниками їх структурних підрозділів.

Вважаю певним позитивом встановлення виключно контрактної основи комплектування посад керівників та заступників керівників поліції, територіальних органів, закладів та установ поліції, а також керівників їх структурних підрозділів. Разом з тим, на мій погляд, не зовсім правильно обмежувати кількість переукладень контракту для окремих із вищезазначених категорій поліцейських, оскільки такий крок може зумовити розмивання професійного ядра та зниження ефективності діяльності відповідних органів поліції.

Частини 8 та 9 ст. 63 закону України «Про Національну поліцію» передбачають, що контракт про проходження служби в поліції укладається на підставах і в порядку, визначених Міністерством внутрішніх справ України. Типову форму контракту затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

Нині зазначені питання регламентує наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Типової форми контракту про проходження служби в поліції та Порядку укладання контракту про проходження служби в поліції» № 89 від 03.02.2017.

Аналіз змісту Типової форми контракту про проходження служби в поліції (далі – Типова форма контракту) засвідчив, передусім, розуміння нормотворцем трудо-правової природи проходження служби в поліції. Для мене як для вченого, який системно обстоював позицію, що відносини з приводу проходження служби в правоохоронних органах є трудовими правовідносинами, особливо приємно, що нормотворець визнає це у п. 3 Загальних положень Типової форми контракту, передбачаючи норму наступного змісту: «Трудові відносини Сторони

© Мельник К. Ю., 2017

2 розпочинаються з дня видання наказу про призначення на посаду». Дана теза обстоювалася мною у всіх моїх працях і нарешті знайшла своє закріплення в нормативно-правовому акті.

Слід звернути увагу на певні термінологічні розбіжності у Типовій формі контракту та законі України «Про Національну поліцію». Так, розділ ІІІ Типової форми контракту має назву «Робочий час», однак у змісті розділу застосовується термін «службовий час». До речі і закон України «Про Національну поліцію» оперує терміном «службовий час» (ст. 91). Розділ IV Типової форми контракту має назву «Оплата праці та соціально-побутове забезпечення Сторони 2». Як можна побачити, нормотворець тут уточнив, що йдеться саме про громадянина України (майбутнього поліцейського), оскільки саме він є Стороною 2. Однак тоді і попередній розділ повинен містити у назві вказівку на Сторону 2, оскільки робочий час встановлюється також лише для цієї сторони трудових відносин. Також відзначимо, що у змісті розділу IV Типової форми контракту застосовується термін «грошове забезпечення», а не «оплата праці», як у назві розділу. Крім цього, ст. 94 закону України «Про Національну поліцію» має назву «Грошове забезпечення поліцейських». Виходячи з вищезазначеного вважаю за необхідне привести термінологію Типової форми контракту до вимог закону України «Про Національну поліцію».

Взагалі ж аналіз змісту Типової форми контракту обумовив висновок про те, що переважна більшість її приписів відсилає до норм закону України «Про Національну поліцію» та інших актів законодавства України. Єдине, що може встановлюватися контрактом про проходження служби в поліції у договірному порядку, це трудові відносини на той чи інший строк, однак лише у межах норм закону України «Про Національну поліцію».

Одержано 01.11.2017

УДК 159.9

Наталя Едуардівна МІЛОРАДОВА,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0716-9736

ПЕРІОДІЗАЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ НА ПРОБЛЕМУ ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ

Історія розвитку вчень про професіогенез – це генеза становлення загальнонаукової тенденції вивчення проблематики професійного розвитку та саморозгортання особистості в межах якої на сьогодні сформувалися окремі «фахові» теоретичні і прикладні школи професіогенезу. Представниками цих шкіл розробляються технології розвитку фахівців-професіоналів відповідних професійних груп.

Проведений нами ретельний аналіз загальнонаукової тенденції вивчення проблематики професійного становлення особистості в межах зарубіжних та вітчизняних наукових підходів дозволив виділити п’ять основних періодів розвитку теоретичних та практичних поглядів на проблему професійного розвитку фахівця:

Перший період (до епохи Відродження XIV–XVI ст.). Для цього періоду характерним є накопичення знань та досвіду стосовно необхідності трудового виховання та особливості професійної підготовки молоді для конкретного ремесла.

Другий період (з епохи Відродження XIV–XVI ст. до кінця XIX ст.) Ознакою зазначеного періоду є зростання ідей про трудове виховання і професійну підготовку дітей та молоді, акцентування увагу на взаємозв’язку загальної та професійної освіти. Ця епоха пов’язана з іменами Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро, А. Л. Лавуазье, І. Песталоцці та ін., які акцентували увагу на залученні підлітків до того чи іншого ремесла, визначали активну позицію самого вихованця у виборі інструментів та видів діяльності.

Третій період (з кінця XIX століття до 30-х років XX ст). Ознакою початку XX століття стало зростання актуальності проблеми професійного становлення. Промислова революція привела до виникнення ринку праці та нових професій.

© Мілорадова Н. Е., 2017

Цей період досліджень характеризується: впровадженням в організацію праці системи наукового управління американського інженера Ф. Тейлора; працями засновників психотехнічного руху Г. Мюнстерберга, Ф. Парсонса, головний тезис якого – на кожному місці повинна стояти людина, найбільш для нього придатна; дослідженням особливостей юнацького віку Е. Шпрангер та Ш. Бюлер, які показали, що одною з головних характеристик цього періоду розвитку особистості є професійний пошук; працями представників психоаналітичних концепції (З.Фрейд, У. Мозер), в яких підкреслюється те, що центральна роль у виборі професії й професійного життя у цілому належить різним видам потреб, від вітальних інстинктів до комплексних психодинамічних механізмів і структурно-особистісних інстанцій; теоретичними та експериментальними здобутками російських науковців в межах професійної психології І. Ріхтера, В. Бєхтєрева, О. Лазурського Д. Журавського, Г. Шумкова, П. Каптєрева, І. Сєченова, П. Лесгафта та інш; формуванням концепцій професійного розвитку в дослідженнях І. Шпільрейна, В. Мясіщева, В. Рабіновича.

Четвертий період (30-ті роки ХХ ст. – 90-ті роки ХХ ст.). Характерною рисою цього періоду є активне вивчення можливостей інтенсифікації праці за рахунок пізнання та використання таких сторін людської психіки, як ставлення до праці, оцінка людиною виконуваної діяльності, її умов і результатів.

У професійній орієнтації на зміну традиційному підходу в зарубіжній психології приходять нові теорії, відомі як структурна теорія «стадій життя» (Е. Гінзберг, С. Акселрад, І. Херма), теорія «ідентичності» (Д. Сьюпер, Л. Тайлер, Дж. Холланд, С. Хара), «мотиваційні» теорії (В. Врум, Д. Блохер і Р. Шутц, Е. Ро). Важливою їх особливістю є виокремлення деяких особливостей становлення індивіда як суб'єкта вибору професії. До критеріїв, що визначають процес професійного самовизначення, відносять потреби, інтереси, знання про професії та про самого себе.

У вітчизняній психології після занепаду 30–40-х років ХХ століття відновлення наукових пошуків пов'язане з розвитком основних виробничих галузей, важкої промисловості та військової галузі. Цей період знаменується напрацюваннями Б. Ломова, А. Крилова, В. Зінченко, В. Мерліна, К. Платонова, Є. Мілеряна, В. Шадрікова та ін. Ними було розроблено теоретико-методологічну основу дослідження проблеми професійної діяльності людини. Як підкреслюють науковці (В. Бодров, В. Дружинін, Є. Клімов), розгляд проблем професійної діяльності особистості здійснювався в межах чотирьох основних напрямків: психофізіологічному, системотехнічному, експлуатаційному та психолого-педагогічному.

П'ятий період (із 90-х років ХХ ст. до наших днів). У психологічних роботах початку 90-х років ХХ століття професійне розвиток розглядається як один із напрямів розвитку людини, як цілісний, безперервний процес становлення фахівця і професіонала, який триває з моменту вибору професії і завершується, коли людина припиняє професійну діяльність. Роботи, присвячені проблемам професійного становлення особистості, розрізняються між собою. Серед них можна виділити дослідження методологічного плану, що мають значення для психології в цілому; теоретичні та емпіричні дослідження, в яких розробляються окремі напрямки і етапи професійного становлення особистості.

У сучасній зарубіжній психології дослідження особливостей професійного розвитку продовжуються в межах означених вище підходів. Крім того активно розглядаються питання: у сфері кар'єрної проблематики та впливу оточення на розвиток особистості протягом життя (Ф. Вондрачек); сучасного професійного консультування як допомоги у життєвому самовизначенні в цілому (Е. Герр, Н. Гисберс и І. Мур); особливостях підготовки до прийняття рішення щодо вибору майбутньої професії та умовах удосконалення цього вибору (С. Фукуяма).

У вітчизняній психології починаючи з робіт А. Галактіонова та В. Вавілова у науковому обігу став застосовуватись термін «професіогенез» для позначення сукупності проблем становлення професіонала. Так у 1990–1992 роках науковці запропонували розглядати професіогенез як формування соціальних якостей особистості, які забезпечують задоволення потреб суспільного розвитку на основі висококваліфікованої праці і загальнолюдських цінностей [1, с. 22]. На сьогодні у концепції професіогенезу, що розробляється В. Вавіловим ключовим є поняття психологічної цілісності, в якому вирішується основне протиріччя між дослідженнями конкретних психологічних і професійних характеристик, що визначають рівень майстерності, та соціально-психологічних рис, що характеризують суб'єкта праці як працівника в даний історичний період і конкретних соціально-економічних умовах. Саме з цих позицій визначено основні характеристики профессіогенеза як процесу професіоналізації суспільства, що історично розвивається. На основі даної концепції В. Вавілов почав розробляти новий підхід до оцінки ролі і місця здібностей у праці і житті людини, виділивши чотири періоди професійного життя, кожен з яких характеризується проявом особливого типу здібностей [2].

На формування сучасних підходів до розуміння сутності психогенетичної концепції найбільш вагомий теоретичний вплив здійснили праці С. Рубінштейна, О. Леонтьева, Б. Ананьєва, К. Альбуханової-Славської, в яких професіоналізація розглядається як умова антропогенезу, як засіб розвитку особистості в онтогенезі, як форма її соціалізації [4].

Характерною методологічною основою для сучасних концепцій професіогенезу є наукові підходи Е. Зеєра, Є. Клімова, А. Маркової, Г. Нікіфорова, М. Пряжнікова і О. Пряжнікової, В. Рибалки та інших. Ці дослідники працюють над формулюванням дефініції, що якомога точніше відображають об'єктивний аспект змісту даного поняття [4].

В контексті загальнонаукової тенденції вивчення проблематики професійного розвитку на сьогодні сформувалися окремі «фахові» теоретичні і прикладні школи професіогенезу, в межах яких розробляються технології розвитку представників різних професійних груп: педагогів, практичних психологів, операторів, правоохоронців, лікарів, керівників, офіцерів тощо.

На даний час існують роботи, в яких наводяться спроби систематизації змісту категорії професіогенезу. Їх автори (В. Бодров, О. Волкова, В. Гордієнко, Л. Копець, О. Єрмолаєва, О. Кокун, В. Сидоренко, Т. Траверсе, О. Цільмак, Г. Яворська та ін.), проводячи категоріальний аналіз, виділяють і описують зміст, соціально-психологічні детермінанти, стадії та напрямки професіогенезу, пов'язують етапи становлення професіонала з рівнями розвитку його компетентностей, окреслюють особистісну і соціальну професіогенетичну феноменологію взаємодії особистісного і професійного розвитку людини [3, с. 264]. У цілому існуючий на сьогодні науково-теоретичний потенціал щодо висвітлення проблеми професіогенезу дає підстави для висновку, що головною методологічною передумовою розробки теорії професійного становлення та самоздійснення особистості є напрацювання зарубіжних та вітчизняних науковців в межах описаних вище концепцій.

Список бібліографічних посилань

1. Вавилов В. А., Галактионов А. И. Профессиогенез: понятие и подход // Проблемы инженерной психологии : материалы VII Всесоюз. конф. (Ленинград, 1990 г.). Л., 1990. С. 22.

2. Вавилов В. А.Психологическая проблематика субъекта в теории профессиогенеза // Индивидуальный и групповой субъекты в изменяющемся мире : материалы международ. науч.-практ. конф. (Москва, 1999 г.) С. 29–31.

3. Ткаченко А. В. Категоріальний статус поняття «професійний розвиток особистості». *Витоки педагогічної майстерності.* 2011. Вип. 8 (2). С. 263–269.

4. Цільмак О. М. Визначення поняття «професіогенез» // Професійне становлення особистості : матеріали П'ятої всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 15 лют. 2013 р.). Одеса, 2013. С. 57–60.

Одержано 02.11.2017

УДК 347.121.2

Ольга Володимирівна МОРОЗ,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4154-1826;

Наталія Вадимівна ХОДЄЄВА,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6154-6854

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я ПРИ ВІДБОРІ, ПІДГОТОВЦІ ТА ПРОХОДЖЕННІ СЛУЖБИ СПІВРОБІТНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Саме процес розбудови правової, демократичної держави, вимагає ефективного функціонування правоохоронних органів, яке в свою чергу знаходиться у прямій залежності від забезпечення високої якості відбору (в тому числі і за станом здоров'я) та професійної підготовки фахівців для органів Національної поліції України.

© Мороз О. В., Ходєєва Н. В., 2017

Законодавець у ст. 285 Цивільного Кодексу України «Право на інформацію про стан свого здоров'я» визначає різні групи суб'єктів, які мають право на інформацію не лише про стан свого здоров'я [1]. У цьому разі йтиметься про суб'єктів, які мають похідне право на інформацію про стан чужого здоров'я.

З огляду на наведене, цікавим є поділ суб'єктів права на первинні та похідні, як у праві інтелектуальної власності. Тобто за аналогією, можемо визначити, що суб'єктами права на інформацію про стан свого здоров'я є: а) конкретна людина, яка, реалізуючи свою правомочність щодо збирання інформації, може її отримувати (під час відбору, підготовки та проходженні служби в органах Національної поліції України – кандидати на посаду, курсанти, співробітники органів Національної поліції України); б) інші, які мають похідне право на інформацію про стан чужого здоров'я, та отримують таку інформацію в силу свого спеціального правового становища, чи в інших випадках та у формі й обсязі, передбачених чинним законодавством (йдеться про право на інформацію про стан чужого здоров'я).

Отже, правами на інформацію про стан здоров'я людини, а опосередковано – повідомленнями про такий стан наділені певні міністерства та служби. Проходження служби фізичними особами в даних підрозділах можливе лише при визначенні ступеня придатності (відсутність хвороб та фізичних вад), який перевіряється певними лікарськими комісіями, про що виноситься постанова щодо придатності або непридатності для проходження служби. Тобто міністерства та служби отримують повну інформацію про стан здоров'я фізичних осіб, які проходили певні комісії. До таких суб'єктів публічного права належить і Міністерство внутрішніх справ України (далі МВС України).

Так, згідно з Положенням про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, професійна підготовка проводиться на базі вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання та установ (закладів) Національної поліції, що діють для забезпечення організації відповідної спеціальної підготовки поліцейських, уперше прийнятих на службу в поліції, а також підвищення кваліфікації і перепідготовки молодшого складу поліції, проведення окремих видів службової підготовки поліцейських (заклади, що здійснюють професійну підготовку) [2]. Згідно п.2 ст. 8 розд. II Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, поліцейські не зараховуються до закладів, що здійснюють професійну підготовку у випадку незадовільного стану здоров'я, що підтверджено в установленому порядку [2].

Відповідно до ч. 9 ст. 95 закону України «Про Національну поліцію» [3] поліцейські зобов'язані щороку проходити комплексний медичний огляд (диспансеризацію), а за необхідності – цільові медичні огляди, психофізіологічні обстеження і тестування в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України.

Комплексний медичний огляд (диспансеризація) є медичним оглядом поліцейських, який проводиться протягом їх служби з метою активного спостереження за станом здоров'я та включає профілактичний медичний огляд, обов'язковий періодичний психіатричний огляд та обов'язковий профілактичний наркологічний огляд. (п. 1 розд. I Порядку проходження комплексного медичного огляду (диспансеризації) поліцейськими [4]).

Комплексний медичний огляд (диспансеризація) поліцейських проводиться в закладах охорони здоров'я МВС. Для профілактичного огляду поліцейських, які проживають у районах, де відсутні заклади охорони здоров'я МВС, можуть використовуватися можливості закладів охорони здоров'я іншого підпорядкування в установленому законодавством порядку.

Обсяг клініко-діагностичних досліджень включає: аналіз крові (вимірювання швидкості осідання еритроцитів, гемоглобіну, лейкоцитів, цукру, холестерину), аналіз сечі на білок, вимірювання артеріального тиску, вимірювання внутріочного тиску (після 40 років), гінекологічний огляд жінок (цитологічне обстеження жінок віком 18–60 років), дослідження гостроти зору та слуху, електрокардіографічне обстеження, пальпацію молочних залоз та маммографію жінкам (з 40 років – один раз на два роки), пальцьове обстеження прямої кишки (з 30 років), флюорографічне обстеження органів грудної клітки – один раз на два роки, ультразвукове дослідження простати чоловікам (з 40 років – один раз на два роки) (п. 4 розд. III Порядку проходження комплексного медичного огляду (диспансеризації) поліцейськими [4]). За потреби лікар-терапевт залучає до проведення профілактичного медичного огляду (диспансеризації) поліцейських лікарів інших спеціальностей.

Обов'язкові періодичні психіатричні огляди поліцейських та обов'язкові профілактичні наркологічні огляди поліцейських проводяться лікарями-психіатрами закладів охорони здоров'я МВС.

При виявленні у поліцейського, який пройшов профілактичний медичний огляд, хвороб, що є протипоказанням до виконання робіт, розладів психіки та поведінки, що можуть визначити їх непридатність до подальшої служби, керівнику органу поліції направляється інформація про поліцейського, який за станом здоров'я потребує направлення на огляд до медичної комісії закладу охорони здоров'я МВС для визначення його придатності до подальшої служби (п. 7 розд. III, п. 7 розд. IV, п. 7 розд. V Порядку проходження комплексного медичного огляду (диспансеризації) поліцейськими [4]).

Отже, правом на інформацію про стан здоров'я при відборі, підготовці та проходженні служби співробітниками Національної поліції України, крім таких осіб, володіє також і Міністерство внутрішніх справ України в особі керівників органів поліції, які мають похідне право на інформацію про стан чужого здоров'я в силу свого спеціального правового становища, чи в інших випадках та у формі й обсязі, передбачених чинним законодавством.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. Я. М. Шевченко. Київ : Ін Юре, 2004. 692 с.

2. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : наказ МВС України від 16.02.2016 № 105 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16 (дата звернення: 06.11.2017).

3. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 379.

4. Про затвердження Порядку проходження комплексного медичного огляду (диспансеризації) поліцейськими : наказ МВС України від 10.12.2015 № 1561 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1663-15 (дата звернення: 06.11.2017).

Одержано 07.11.2017

УДК 372.834

Тетяна Єгорівна МУРАХОВСЬКА,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-4832-8238

РОЛЬ КУРСУ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА В ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ПОЛІЦІЇ

Реформування правоохоронної системи – це складний та багатогранний процес, що вимагає детального наукового підходу для удосконалення системи підготовки правоохоронців-професіоналів. У період формування правової держави головним завданням вищої школи зі специфічними умовами навчання є підвищення якості підготовки поліцейських кадрів. Без основного та фундаментального курсу – курсу теорії держави і права неможливо належним чином засвоїти спеціальні та галузеві юридичні дисципліни.

Теорія держави і права є базовою фундаментальною дисципліною, яку повинні вивчати всі правоохоронці, а не виключно майбутні юристи. Не засвоївши основних закономірностей і загальних понять про державу і право, не можна підготувати кваліфікованого правоохоронця з високим рівнем правової свідомості та правової культури. Теорія держави і права є основою системи правових знань, що необхідні правоохоронцю, крім того вона навчає мислити системно, логічно, формує правове мислення та вчить узагальнювати. Теорія держави і права здатна цілісно надавати інформацію. З її допомогою можна сформувати уявлення не тільки про окремі прояви і аспекти державно-правових явищ, а й про державно-правову дійсність в цілому, тобто можна побачити не тільки краплину води, а й річку.

Теорія держави та права знайомить майбутніх поліцейських з основними категоріями юриспруденції, надаючи логічно завершену систему понять, які лежать в основі галузевих, спеціальних та інших юридичних наук. Основи тлумачення норм права, які закладає теорія держави і права, слугують однозначності та правильності правозастосовної діяльності.

© Мураховська Т. Є., 2017

Сучасні реформи передбачають практичну направленість фахової підготовки курсантів вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання. Хоча слід зауважити, що теорія – це «концентрована» практика. Теорія являє собою сукупність висновків, що відображають риси різних явищ та зв'язки між явищами дійсності. Звичайно необхідно викладати фундаментальні теоретичні дисципліни, але слід дещо корегувати методику викладання [3, с. 205–207]. Майбутнє якісної підготовки поліцейських кадрів за умілим поєднанням теорії та практики.

Основними завданнями поліції є забезпечення публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави; протидія злочинності. Належне виконання кожного з таких завдань передбачає наявність у поліцейського юридичних знань та умінь, фундамент яких закладає саме теорія держави та права.

Більшість українських учнів у межах шкільної програми вивчають основи правознавства, а поліцейський, як і будь-який інший правоохоронець, повинен мати вищий за середньостатистичний рівень юридичних знань. У іншому випадку неможливо буде підтримувати високий професіоналізм, авторитет та належний рівень довіри і поваги до поліцейського.

Історія правоохоронних органів доводить, що вже не одне століття з метою підвищення якості поліцейських кадрів держава намагається надати поліцейському саме юридичних знань. Так, з утворенням Міністерства внутрішніх справ у 1802 році значно зросла роль права в діяльності поліції. Усе більш затребуваними ставали саме професійно підготовані кадри. На той час існував безпосередній зв'язок між освітою і державною службою, що було закріплено у нормативно-правовому акті («Попередні правила народної просвіти» від 24.01.1803). Для службовців поліції почали видавати збірки нормативних документів, що стосуються діяльності поліції, за якими поліцмейстерам, приватним приставам ставилось в обов'язок навчати своїх підлеглих [6, с. 8].

У 1913 році МВС дореволюційної Росії розробило та затвердило єдину програму для усіх шкіл поліцейських урядників, що складалась із двох розділів – правового та спеціального. Наприклад, відповідно до циркуляра МВС від 7 травня 1913 року № 14532 розклад занять за годинами передбачав вивчення законознавства протягом 6 годин на тиждень, розшуковій справі, стройовій підготовці та іншим дисциплінам відводилось по 2 години [6, с. 14]. Більшість науковців при характеристиці знань, умінь та навичок, які повинен мати поліцейський першими називають знання законодавства [5, с. 238], а саме теорія закладає основи таких знань.

У світі існують різноманітні системи професійної підготовки кадрів поліції [4, с. 8–13]. Так, у Швеції вимога до вищої освіти поліцейських є обов'язковою, в університеті відбувається базова підготовка поліцейських, яка передбачає вивчення правознавства [2, с. 73]. Слід враховувати прогресивний зарубіжний досвід та, виходячи із реалій суспільного буття нашої держави, будувати власну систему професійної освіти поліцейських. Вбачається корисним та необхідним викладання теорії держави і права та окремої дисципліни – юридичної деонтології на кожному етапі підготовки та перепідготовки поліцейських кадрів з урахуванням рівня підготовки. Від рівня підготовки чи перепідготовки поліцейських кадрів повинен залежати обсяг курсу, його складність.

Підготовка кадрів Національної поліції повинна бути заснована на міжнародних стандартах з урахуванням національних особливостей правової системи, суспільного розвитку та історично сформованих традицій підготовки кадрів. Міжнародні «стандарти в галузі забезпечення прав людини націлені на забезпечення розуміння і дотримання усіма співробітниками поліції прав і основних свобод людини» [1, с. 244].

Боротьба зі злочинністю вимагає професіоналізму. Поліцейський є правоохоронцем, тому окрім спеціальних знань, умінь та навичок повинен достеменно знати право. Незнання основних прав і свобод чи юридичних процедур загрожує свавіллям та беззаконням.

Знати, розуміти, вірно застосовувати, любити та охороняти право, мати можливість удосконалювати його – ось чому вчить теорія держави та права, і без чого діяльність правоохоронця не буде відповідати вимогам правової держави.

Список бібліографічних посилань

1. Ганзицька Т. С. Міжнародні стандарти в системі підготовки персоналу Національної поліції // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 244–245.

2. Ламаш І. В. Поліцейська освіта в Швеції // Особливості підготовки поліцейських кадрів в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 трав. 2016 р.). Харків : ХНУВС, 2016. С. 71–75.

3. Мураховська Т. Є. Сучасні особливості викладання теорії держави і права // Актуальні питання організації та розвитку наукової, науково-технічної й науково-педагогічної діяльності в Україні : зб.

тез за матеріалами Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Київ, 30 серп. 2016 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2016. С. 205–207.

4. Сокуренко В. В. Особливості професійного навчання працівників поліції в сучасних умовах: закордонний досвід та можливості його використання в Україні // Особливості підготовки поліцейських кадрів в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 трав. 2016 р.). Харків : ХНУВС, 2016. С. 8–13.

5. Солдатенко О. А. Професійна підготовка кадрів поліції // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 236–238.

6. Харківський національний університет внутрішніх справ : ювілей. вид. / під заг. ред. С. М. Гусарова. Харків, 2015. 352 с.

Одержано 06.11.2017

УДК 347.73

Марина Олексіївна НАСТЕНКО,
аспірант кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4826-5799

ФІНАНСОВА ПОЛІЦІЯ ЯК НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ПРАВООХОРОНЦІВ В УКРАЇНІ

В системі підготовки правоохоронних кадрів отримання нових знань у вищих закладах освіти відбувається за навчальними планами, які орієнтуються на потреби суспільства і повинні надавати сучасні знання з охорони правопорядку і запобігання злочинності в усіх сферах суспільства, зокрема у фінансових відносинах. Боротьба з фінансовими злочинами, порушеннями бюджетного законодавства, незаконним обігом фінансових ресурсів, «тіньовою економікою» має вкрай важливе значення для ефективного функціонування публічних фінансів та економічної безпеки в цілому.

Кабінет Міністрів України 22.03.2017 схвалив законопроект про створення нової фіскальної служби – Служби фінансових розслідувань (СФР), діяльність якої спрямовується на боротьбу з фінансовими порушеннями. Завданням створення СФР, або як зазначається в документах «фінансової поліції», є розслідування злочинів проти державних інтересів в економічній, фінансовій та податковій сферах, а також зміна силового підходу на аналітичний [1].

З цих позицій у навчальних закладах, які готують кадри для правоохоронної діяльності вкрай актуальним є питання про фінансово-правову підготовку, зокрема про вивчення дисципліни «Правове регулювання фінансового контролю». За допомогою фінансового контролю, як визначав видатний фахівець фінансово-правової науки Л. К. Воронова забезпечується законність у фінансовій та господарський діяльності і він є одним із засобів попередження безгосподарності, виявлення фактів зловживань та марнотратства [2, с. 82].

Фінансовий контроль, як предмет правового регулювання досліджується у працях фахівців фінансово-правової науки. Фундаментальне дослідження правових основ фінансового контролю проведено Л. А. Савченко, яка визначає, що до об'єкту фінансового контролю належить фінансова та пов'язана з нею господарська діяльність, підконтрольних суб'єктів, стан їх внутрішнього контролю, на яку спрямовується дії контролюючих суб'єктів чи суб'єктів, що здійснюють фінансовий контроль, публічні фінанси, майно, що належить державі, чи органам місцевого самоврядування [3, с. 51]. Вчений розрізняє види фінансового контролю за суб'єктами, об'єктами та предметом контролю і визначає публічний фінансовий контроль, як діяльність уповноважених суб'єктів, що спрямована на забезпечення законності, обґрунтованості під час формування публічних фондів коштів [3, с. 44]. Функції та завдання публічного фінансового контролю аналізується С. О. Ніщимною, яка зазначає, що «публічний фінансовий контроль дає змогу виявляти помилки, допущені у процесі, як публічної фінансової діяльності, так і в діяльності суб'єктів господарювання, робота яких повністю або частково пов'язана з діяльністю органів публічної влади» [4, с. 51].

У чинному фінансовому законодавстві державний фінансовий контроль розглядається, як повноваження органу державного фінансового контролю по перевірці діяльності суб'єктів

© Настенко М. О., 2017

господарювання, як державного сектора економіки, так і інших суб'єктів господарювання незалежно від форми власності [5]. Отже, у законодавстві і наукових працях фінансовий контроль, державний, недержавний, публічний або інший, розглядається, як засіб публічно-правового регулювання господарських відносин, але не вказуються правові особливості проведення цього виду контролю.

Відповідно до закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» головними завданнями його проведення є перевірка законності формування, збереження та використання публічних фінансових ресурсів [5]. Завдання контролюючого суб'єкта групуються за призначенням в суспільному виробництві об'єкту контролю: по-перше, це – фінансові операції з державними фінансовими ресурсами, які є у власності та розпорядженні міністерств та інших органах виконавчої влади, державних фондах, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки; по-друге, діяльність підприємств, установ, організацій з фінансовими ресурсами, бюджетними коштами, які отримують (отримували в період, що перевіряється) або використовують (використовували в період, що перевіряється) державне чи комунальне майно; по-третє, діяльність суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ. Таким чином до об'єктів контролю належать ті публічні фінансові ресурси, які задіяні у діяльності підконтрольного суб'єкта, а до підконтрольних суб'єктів належать не господарюючи суб'єкти, господарюючи суб'єкти, а також підприємці при умові наявності об'єкту контролю.

У навчальній літературі прийнято поділяти органи державного фінансового контролю в залежності від компетенції на органи загальної компетенції, для яких здійснення фінансового контролю не є основною діяльністю, та органи спеціальної компетенції, для яких здійснення фінансового контролю є основною функцією [6, с. 94]. Враховуючи чинне законодавство та думки науковців створення спеціального органу фінансового контролю – ФСР, є вкрай доцільним.

З цих позицій вбачається потрібним ввести в навчальні плани вищих навчальних закладів, які готують сучасні кадри для боротьби з фінансовими злочинами та правопорушеннями, дисципліни – Правове регулювання фінансового контролю, як навчального предмету, здатного забезпечити сучасним ї фінансовими знаннями майбутніх правоохоронців.

Список бібліографічних посилань

1. Кабмін схвалив закон про створення фінансової поліції // Українська правда : сайт. 22.03.2017. URL: http://www.pravda.com.ua/news/2017/03/22/7138909 (дата звернення: 01.10.2017).
2. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник. Київ : Прецедент; Моя книга, 2006. 448 с.
3. Савченко Л. А. Правові основи фінансового контролю : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 504 с.
4. Ніщимна С. О. Функції та завдання публічного фінансового контролю. URL: http://pravoznavec.com.ua/period/article/8499/%D1 (дата звернення: 15.10.2017).
5. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: закон України від 16.10.2012 № 5463-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 1993. № 13. Ст. 110.
6. Фінансове право : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець. Харків : Екограф, 2015. 496 с.

Одержано 29.10.2017

УДК 351.74(477)

Олена Олександрівна НЕБРАТ,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2038-1467

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН ПРИ ЗАСТОСУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ

Установлені Конституцією права і свободи людини і громадянина, їх реальність і гарантованість відтворюють не тільки фактичний і юридичний статус особи в суспільстві, але й суть демократії, що існує в країні, соціальні можливості, закладені безпосередньо в суспільному ладі. Вони повністю узгоджуються з відповідними положеннями ратифікованих Україною

© Небрат О. О., 2017

міжнародних правових актів – Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших договорів з прав людини Ради Європи [1, с. 5].

У процесі реформування правоохоронної системи в Україні, міжнародні правозахисні організації вимагають від держави захищати права, свободи і законні інтереси їх громадян, сприяти їх відновленню у випадку порушення. Права людини перебувають у площині взаємин людини і держави та можуть бути обмежені тільки спеціально уповноваженими на те органами держави та лише у випадках відповідності до закону [2, с. 106].

Взагалі права і свободи людини – це формально-визначені, юридично гарантовані можливості користуватися соціальними благами, офіційна міра можливості поведінки людини в державно-організованому суспільстві. В основі поваги до прав людини лежать основи конституціоналізму, тобто влада діє на підставі закону і в межах закону, а також правової, соціальної і демократичної держави, які забезпечують втілення поваги гідності і захисту прав кожного члена суспільства.

Як уточнює А. С. Головін, західна доктрина вже тривалий час, а східна віднедавна поділяють права і свободи людини на права першого, другого і третього поколінь. Зокрема, до прав і свобод першого покоління належать громадянські і політичні, другого покоління – соціально-економічні і культурно-духовні і третього покоління – екологічні та інші права, що виникли останнім часом з розвитком постіндустріального суспільства тощо [1, с. 12].

Саме на працівників правоохоронних органів покладається обов'язок охороняти і захищати права людини незалежно від їх походження, майнового та іншого становища, расової та національної належності, громадянства, віку, статі, мови та освіти, ставлення до релігії, політичних та інших переконань. Цей обов'язок закріплюється Конституцією України, законами та підзаконними нормативно-правовими актами, що становлять правову основу діяльності працівників правоохоронних органів до яких відноситься Національна поліція України, яка має завданням надання поліцейських послуг та у своїй діяльності керується принципами верховенства права, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності.

Безумовно, поліція в Україні має діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України, а обмеження щодо прав і свобод громадян при застосуванні поліцейських заходів виступають в якості необхідних умов діяльності поліції саме для забезпечення дотримання прав і свобод людини і відповідно несуть загрозу їх обмеження з боку поліцейських.

З точки зору провідних вчених-конституціоналістів форми обмеження прав і свобод в державі можуть бути різними: а) заборона на певний варіант реалізації права чи свободи, тобто встановлення поведінки (відносна заборона), б) заборона на реалізацію права в цілому (абсолютна заборона), в) втручання (вторгнення) в право (свободу) уповноважених державних органів (характеризується активними діями державних органів і пасивною поведінкою особистості); г) обов'язок; д) відповідальність [2, с. 107].

Відмітимо, що адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян – це система адміністративно-правових засобів, що спрямовані на врегулювання суспільних відносин, що існують у партнерській взаємодії громадян та органів Національної поліції.

Погоджуємось із В. А. Трояном, що до складових функціональної системи Національної поліції, які наділені публічно-сервісними повноваженнями у сфері охорони прав і свобод людини та інтересів держави, належать: патрульна поліція (Департамент патрульної поліції, Департамент превентивної діяльності Національної поліції) та поліція охорони [3, с. 40] і саме ці підрозділи максимально контактують з громадянами.

Слід зауважити, що поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції і має бути законним, необхідним, пропорційним і ефективним. Поліцейські заходи використовують у публічному управлінні для охорони суспільних відносин, що виникають у окремих сферах публічної діяльності, а механізм правового регулювання застосування поліцейських заходів встановлює підстави й порядок застосування відповідних превентивних або примусових заходів.

Важливо, що здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

Відмітимо, що ст. 30 закону України «Про Національну поліцію» [4] чітко закріплює, що поліція для виконання покладених на неї завдань має вживає заходів реагування на правопорушення, які визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення – заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, ст. 31 Закону закріплює превентивні поліцейські заходи, ст. 43 Закону закріплює поліцейські заходи примусу.

Згідно ч. 4 ст. 7 закону України «Про Національну поліцію» поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності [4].

Відповідно до ч. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини під час здійснення своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлено законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту і демократичному суспільстві. Обмеження прав і свобод людини в Україні допускається виключно за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції в рамках застосування поліцейських заходів.

У підсумку важливо сформулювати, що саме правоохоронним органам взагалі та Національній поліції зокрема в державі належить особлива роль у реалізації функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина. При застосуванні поліцейських заходів важливо розуміти, що права людини закріплені у правових нормах, що чітко прописують можливі варіанти поведінки поліцейських. Права людини стають правилом, що гарантується відповідними механізмами забезпечення і процедурами захисту. Але не слід нівелювати можливість поліцейського в рамках встановленого правового поля самостійно приймати рішення про застосування поліцейських заходів. Тому сьогодення вимагає від працівників органів поліції високого морального і культурного рівня, належного освітнього рівня, досконалого знання не тільки національних нормативно-правових актів та їх правильного застосування на внутрішньодержавному рівні, а й міжнародно-правових документів, що стосуються діяльності правоохоронних органів і забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні. Погоджуємось із В.І. Феликом щодо мінімальних кваліфікаційних вимог до кандидата на посаду в органи Національної поліції та змістом функціональної підготовки для поліцейських [5, с. 90].

Відмітимо, що структурне та функціональне формування Національної поліції наразі триває, а подальший розвиток нормативно-правового регулювання з метою удосконалення механізму забезпечення прав і свобод людини має бути направлений на розробку чітких алгоритмів діяльності поліцейських при застосування органами Національної поліції заходів превентивного характеру.

Саме стан справ в сфері забезпечення прав і свобод людини та їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку держави на світовій арені.

Список бібліографічних посилань

1. Головін А. С. Захист прав і свобод людини і громадянина єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні : монографія. Київ : Логос, 2012. 384 с.

2. Комзюк М. А. Обмеження особистої свободи громадян за адміністративним правом // Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квіт. 2015 р.). Харків, 2015. С. 106–107.

3. Троян В. А. Особливості публічно-сервісних повноважень Національної поліції у сфері охорони прав і свобод людини та інтересів держави. *Європейські перспективи.* 2017. № 1. С. 33–42.

4. Закон України «Про Національну поліцію» : чинне законодавство станом на 26 серп. 2015 р. Київ : Алерта, 2015. 74 с.

5. Фелик В. І. Особливості функціональної підготовки працівників поліції як суб'єктів профілактичної діяльності. *Європейські перспективи.* 2017. №1. С. 87–92.

Одержано 06.11.2017

УДК 355.01:34

Ігор Львович НЕВЗОРОВ,
кандидат юридичних наук,
професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3973-950X;
Павло Васильович ХОТЕНЕЦЬ,
кандидат юридичних наук,
суддя Господарського суду Харківської області,
доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ПРИВАТНІ ВІЙСЬКОВІ КОМПАНІЇ ТА ПРАВО: ГОСТРІ ПИТАННЯ, ДЕЯКІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В різноманітній літературі все більше згадується про те, що сьогодні у світі приватні військові компанії (Private military and security company) все більше виконують правоохоронні та військові функції, які раніше здійснювалися виключно правоохоронними органами та збройними силами держави.

Світовий досвід вказує на те, що спектр використання приватних військових компаній у різних регіонах є доволі широким. Їм доручається будівництво військової інфраструктури, охорона вантажів та дипломатичних установ, підготовка та навчання військових кадрів, впровадження військових технологій та виробництво зброї, здійснення розвідувальних або контррозвідувальних заходів, а також участь у бойових діях та контртерористичних операціях, здійснення окремих «специфічних» доручень, в яких держава не може офіційно задіяти представників правоохоронних органів та збройних сил.

Зокрема, на сайті американської приватної військової компанії «Xe Services LLC» у розділі «Government Service» (послуги для уряду), зазначено, що вказана компанія за дорученням уряду США виконала більш ніж 80 000 різних спеціальних місій та завдань у самих ворожих регіонах землі. При цьому, у США не має більш перевіреної військової фірми, коли йде мова про підтримку уряду США [1].

Резонансні події за участю приватних військових компаній у різних регіонах планети, (Афганістані, Іраку, Сирії, деяких країнах Африки) звинувачення правозахисними організаціями представників окремих військових компаній у бандитизмі та масовому вбивстві людей, чисельних порушеннях прав людини, недотриманні прийомів, правил та звичаїв ведення війни, підняло на поверхню чимало правових питань та інших питань, що стосуються їхньої діяльності.

Отже, існування приватних військових компаній винесло на порядок денний в багатьох країнах світу чимало нових правових питань, а саме:

– чи повинна бути обмеженою монополія держави на легальне застосування сили, заходів державного примусу;

– чим діяльність приватних військових компаній відрізняється від найманства;

– за яких умов співробітники цих компаній можуть придбати, застосувати, перевозити зброю та інше спеціальне обладнання;

– як у міжнародному масштабі та на національному рівні має регламентуватися імпорт-експорт військових послуг;

– якими мають бути організаційні, фінансові, правові умови для того, щоб приватна військова компанія не перетворилася у бандитське угруповання;

– які фахові та інтелектуальні критерії мають бути застосовані до співробітників приватних військових компаній;

– яким чином держава має контролювати діяльність приватних військових компаній, в яких випадках вона має нести за їхню діяльність матеріальну або іншу юридичну відповідальність.

Фахівцями у сфері приватного військового бізнесу наголошується на тому, що ключовою відмінністю приватних військових компаній від загонів найманців. є те, що такі компанії контролюються державою та працюють в її інтересах. На сьогоднішній день об'єм світового ринку приватних військових послуг складає порядку 100 млрд. дол. США [4, с. 525–526].

© Невзоров І. Л., Хотенець П. В., 2017

Світову практику використання можливостей приватних військових компаній було розпочато у 60-ті рр. XX сторіччя. В цей час у Великій Британії було створено компанію «Watchguard International», засновником якої був колишній військовий Девід Стерлінг. На сьогоднішній день найбільш відомими світовими приватними військовими компаніями є: Ксе сервіс ЛЛСІ (Xe Services LLC, колишній Blackwater), Крол Секюріті Інтернешнл (Kroll Security International), АЙТІТІ Корпорейшн (ITT Corporation), МПРАЙ (MPRI), Нортроп Грумман (Northrop Grumman), Райтеон (Raytheon), Шарп енд Інтернешнл (Sharp End International), КБР (KBR).

Правові засади діяльності приватних військових компаній створені національним законодавством незначної кількості країн. Зокрема, у США на рівні міністерства оборони цієї країни прийнято порядок взаємодії військовослужбовців армії США та співробітників приватних військових компаній у зоні бойових дій – Настанова FM 100-21 [5].

У 2004 році керівник тимчасової адміністрації у Іраку П. Бремер підписав наказ № 17 (Coalition Provisional Authority Order 17), відповідно з яким контрактники США (в тому числі, співробітники приватних військових компаній) отримували недоторканість – вони не могли бути притягнуті до відповідальності за вчинені на території Іраку злочини та інші правопорушення у відповідності до законодавства Іраку [6].

У 2008 році представниками Фундації міжнародного права штату Вісконсін у США було розроблено модельний закон про приватні військові компанії, який заслуговує на увагу. Структурно цей закон виглядає наступним чином: дефінітивна база; обмеження у діяльності приватних військових компаній; правила поводження зі зброєю працівників приватних військових компаній; кваліфікаційні вимоги до працівників приватних військових компаній та умови підготовки фахівців у галузі приватного військового бізнесу; вимоги до статутів приватних військових компаній.

Цікавим є визначення дефініції поняття «приватна військова компанія» у цьому проекті. Приватні військові компанії відноситься, головним чином, до юридичних осіб приватного права, які виконують функції військових, поліції, служб безпеки або надають супутні послуги, і працюють за контрактами з урядами, державними управліннями, міжнародними урядами та неурядовими організаціями; а також з транзитними та логістичними компаніями.

Однією з небагатьох країн світу, де чітко визначено правовий статус приватних військових компаній є Південно-Африканська Республіка (далі – ПАР). Безпосередньо правовий статус приватних військових компаній у ПАР регламентується законом «Про регулювання іноземної допомоги» від 19.10.1998 № 15 та законом «Про заборону найманської діяльності та регулювання деяких видів діяльності у країні озброєного конфлікту» від 17.11.2006 № 27.

Закон 1998 року стосується як безпосередньо найманства, так і діяльності приватних військових компаній. Згідно ст. 2 закону «Про регулювання іноземної допомоги», забороняються усі види найманської діяльності, включаючи вербування, використання, навчання, фінансування найманства, а також участь у найманській діяльності. Регулювання іноземної допомоги охоплює як військову допомогу для однієї із сторін збройного конфлікту (консультації або навчання; кадрова; фінансова; логістична; розвідувальна або оперативна підтримка; набір особового складу; медичні або медико-санітарні послуги; закупівля та постачання обладнання), так і охоронні послуги (забезпечення безпеки осіб, що приймають участь у конфлікті або захист їхньої власності) [7].

Згідно зі ст. 4 зазначеного Закону, будь-яка особа або компанія, що бажають надати військову допомогу за рубіж, мають отримати дозвіл в Національному комітеті з питань контролю за звичайними озброєннями. Крім того, під час реалізації дозволу необхідно отримати у цьому Комітеті погодження угоди або контракту щодо надання військових послуг на території іноземної держави у кожному окремому випадку [7].

Комітет у своєму складі має 8 міністрів та 3 заступників міністрів, які призначаються Президентом та був заснований у 1995 році [7].

Під час отримання заявки на отримання дозволу або погодження контракту Комітет дає рекомендацію Міністру оборону ПАР, який приймає остаточне рішення.

Стаття 6 Закону зобов'язує Комітет вести реєстр дозволів та рішень про погодження, що приймаються Міністром оборони, а також надавати щоквартальні звіти до Виконавчої Ради, парламенту та Парламентського комітету з питань оборони та ветеранів війн [7].

У статті 7 Закону розроблені критерії, які можуть бути підставою щодо відмови у наданні дозволів або рішень про затвердження контрактів. Так, дозвіл/погодження не видається, якщо воно суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням країни, призводить до порушення прав та свобод людини, поставить під загрозу мир внаслідок створення дестабілізуючого військового потенціалу або послугує для підтримки та заохочення міжнародного тероризму у будь-якій

формі, буде сприяти ескалації регіональних конфліктів, а також наносити шкоду національним та міжнародним інтересам Республіки [7].

Відповідно до статті 8 закону «Про регулювання іноземної допомоги», за порушення правил щодо надання іноземної допомоги передбачена відповідальність у вигляді штрафу або позбавлення волі. Розміри покарання відповідно до даної статті детально не конкретизовані. З метою сприяння притягнення до кримінальної відповідальності у статті 9 зазначеного Закону встановлена екстериторіальна юрисдикція судів по справах щодо правопорушень, які підпадають під дію закону «Про регулювання іноземної допомоги» [7].

В законі ПАР «Про заборону найманської діяльності та регулювання деяких видів діяльності у країні озброєного конфлікту» надано визначення поняття «військові послуги» та їхній перелік. Військовою послугою визначається будь-які форми допомоги, послуг або діяльності, що мають військовий характер або пов'язані з діяльністю збройних сил, а також військова допомога одній із сторін збройного конфлікту. Охоронні послуги, крім забезпечення безпеки осіб, втягнутих у конфлікт, та їхньої охорони та майна, передбачає надання караульних послуг, консультативних послуг з питань охорони, підготовку, встановлення, обслуговування або ремонт охоронного обладнання, а також спостереження на наданими сигналами та повідомленнями [8].

Список бібліографічних посилань

1. Government Services : [Урядові послуги : інформ. матеріали з сайту приват. військ. компанії «Зі»]. URL: http://www.xecompany.com/Government_Services (дата звернення: 07.11.2017).

2. Батырь В. А. Международное гуманитарное право : учебник для вузов. 2-е изд. перераб. и доп. М. : Юстицинформ, 2011. 333 с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=Rfq7AAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 07.11.2017).

3. О разработке международной конвенции о борьбе с деятельностью наемников : резолюция Ген. Ассамблеи ООН A/RES/34/140 от 14.12.1990. URL: https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/382/35/img/NR038235.pdf?OpenElement (дата звернення: 07.11.2017).

4. Gillard E.-C. Business goes to war: private military/security companies and international humanitarian law. *International Review of the Red Cross.* September 2006. Vol. 88, No. 863. P. 525–572.

5. Contractors on the Battlefield : Field Manual No. 3-100.21 / Headquarters Department of the Army. Washington, DC, 3 January 2003. URL: https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-100-21.pdf (дата звернення: 07.11.2017).

6. Status of the Coalition Provisional Authority, MNF - Iraq, Certain Missions and Personnel in Iraq : Coalition Provisional Authority Order Number 17 (Revised), 27 June 2004. URL: http://www.refworld.org/docid/49997ada3.html (дата звернення: 07.11.2017).

7. Prohibition of Mercenary Activities and Regulation of Certain Activities in Country of Armed Conflict Act : No. 27, 2006. URL: http://www.gov.za/sites/www.gov.za/files/a27-06.pdf (дата звернення: 07.11.2017).

8. Regulating of Foreign Military Assistance Act 15 of 1998 // Website of State Security Agency (South Africa). URL: http://www.ssa.gov.za/Portals/0/SSA%20docs/Legislation/Regulation%20of%20Foreign%20Military%20Assistance%20Act%2015%20of%201998.pdf (дата звернення: 07.11.2017).

Одержано 08.11.2017

УДК 342.9

Владислав Олегович НЕВЯДОВСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3107-1464

ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИ МАЛОЗНАЧНОСТІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Процес інтеграції України в Європейський Союз нерозривно пов'язаний із приведенням вітчизняного законодавства до світових стандартів. Не є виключенням із цього процесу й правоохоронна діяльність, яка є основною для Національної поліції. Для цього, ґрунтуючись на практиці застосування окремих норм національного правового поля, слід виявляти та

© Невядовський В. О., 2017

вирішувати проблеми правозастосування прийнятих ще за часів Радянського Союзу норм права. Особливої уваги тут потребують положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, який було прийнято 7 грудня 1984 року.

Відповідно до частини 1 статті 284 КУпАП по справі про адміністративне правопорушення може бути винесено три види постанов:

– про накладення адміністративного стягнення;

– про застосування заходів впливу, передбачених статтею 24-1;

– про закриття справи.

Частиною 2 цієї статті встановлено, що постанова про закриття справи виноситься при оголошенні усного зауваження, передачі матеріалів на розгляд громадської організації чи трудового колективу або передачі їх прокурору, органу досудового слідства чи дізнання, а також при наявності обставин, передбачених статтею 247 КУпАП. Отже, при застосуванні звільнення особи від адміністративної відповідальності за малозначністю діяння має дотримуватися вимога частини 2 статті 284 КУпАП про обов'язковість прийняття рішення про закриття провадження у справі.

За змістом частини 2 статті 284 КУпАП підставою для закриття справи є не малозначність діяння і не звільнення особи від адміністративної відповідальності відповідно до статті 22 КУпАП, а оголошення усного зауваження. Враховуючи, що стаття 284 КУпАП присвячена визначенню видів постанов, а не визначенню підстав закриття провадження у справі про адміністративні правопорушення, підстави для закриття провадження при застосуванні статті 22 КУпАП законом практично не визначені. Такий недолік законодавства про адміністративні правопорушення пояснюється невизначеністю юридичної природи малозначності адміністративного правопорушення. Оголошення усного зауваження не може бути підставою закриття провадження у справі. Встановлення під час розгляду її малозначності діяння є доказом відсутності складу адміністративного правопорушення, а тому закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення має відбуватися на підставі пункту 1 частини 1 статті 247 КУпАП.

У листі Міністерства юстиції України від 2 серпня 2013 року № 6802-0-4-13/11 щодо звернення про надання роз'яснення окремих положень КУпАП зазначено, що у кожному конкретному випадку орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, самостійно вирішує питання про визнання діяння малозначним відповідно до статті 22 КУпАП. Звільнення від адміністративної відповідальності на підставі статті 22 КУпАП допускається при встановленні малозначності правопорушення. Оскільки до обставин, що обтяжують відповідальність за адміністративні правопорушення, законом (пунктом 2 статті 35 КУпАП) віднесено повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, постає питання про те, чи можна вважати особу, звільнену від адміністративної відповідальності на підставі статей 21 або 22 КУпАП такою, що вже піддавалася адміністративному стягненню? Види адміністративних стягнень передбачені статтею 24 КУпАП. До них застосування заходів громадського впливу та оголошення усного зауваження не відносяться. Тому, на наш погляд, особи, звільнені від адміністративної відповідальності на підставі статей 21 або 22 КУпАП, не можуть вважатися такими, що піддавалися адміністративному стягненню.

За умови визнання факту відсутності складу адміністративного правопорушення у діянні, визнаному малозначним, не слід приймати рішення в резолютивній частині постанови про винність особи у вчиненні правопорушення. При застосуванні звільнення особи від адміністративної відповідальності на підставі статті 22 КУпАП має дотримуватися обов'язкова вимога закону про застосування усного зауваження.

Резюмуючи проведене дослідження, вбачається можливим дійти наступних висновків:

– по-перше: «усне зауваження» не є мірою покарання за вчинення адміністративного правопорушення;

– по-друге: «усне зауваження» застосовується в разі звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення на підставі статті 22 КУпАП;

– по-третє: у разі застосування «усного попередження» відповідно до частини 2 статті 284 КУпАП обов'язковим є винесення постанови про закриття справи.

Одержано 03.11.2017

УДК 343.1+004

Віталій Вікторович НОСОВ,
кандидат технічних наук, доцент,
професор кафедри кібербезпеки факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7848-6448

ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В АСПЕКТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ У РОЗСЛІДУВАННЯХ КІБЕРЗЛОЧИНІВ

Одним із напрямів діяльності Національної поліції України є боротьба із кіберзлочинністю. Так, у 2015 році у складі Національної поліції України було створено міжрегіональний територіальний орган – Департамент кіберполіції, основною місією якого є здійснення оперативно-розшукової діяльності для забезпечення впровадження державної політики у сфері протидії кіберзлочинності та здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення керівництва Національної поліції України та органів державної влади про стан вирішення питань, віднесених до його компетенції [1].

У рамках проекту «Кібербезпека і протидія кіберзлочинності» координатором проектів ОБСЄ в Україні Харківський національний університет внутрішніх справ був залучений для чотиримісячного навчання і двотижневого підвищення кваліфікації інспекторів і спеціальних агентів Департаменту кіберполіції.

Враховуючі, що підрозділи Департаменту кіберполіції беруть участь і сприяють іншим підрозділам поліції у попередженні та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, учинення або приховування яких передбачає використання комп'ютерних систем, комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, було складені відповідні плани підготовки кіберполіцейських.

Під час складання планів підготовки було взято за основу:

– програму курсів Центру з розслідування кібербезпеки і кіберзлочинності Дублінського університетського коледжу;

– програму курсів Європейської групи з навчання і освіти в області кіберзлочинності;

– стратегію Ради Європи «Підготовка правоохоронних органів» 2014 року;

– вітчизняні напрацювання.

– У результаті було складено плани навчання, до яких увійшли два цикли:

– універсальної поліцейської підготовки;

 дисципліни спеціалізації.

Курс «Кібербезпека» намагається розкрити технології вчинення кримінальних правопорушень у кіберпросторі, а курс «Цифрова криміналістика» фокусується на технології збирання цифрових слідів злочинної поведінки, які можуть стати у встановленому законом порядку джерелом доказів. Для визначення детального змісту курсу «Цифрова криміналістика» було взято до уваги, що збирання доказів (цифрових слідів) у загальному випадку складається із:

– виявлення або відшукання цифрових слідів;

– фіксації або закріплення цифрових слідів;

– вилучення цифрових слідів – дій, що забезпечують можливість їх використання, приєднання до справи та дослідження;

– збереження цифрових слідів.

Теоретична частина курсу «Кібербезпека» структурно спирається на курс Certified Ethical Hacker від EC-Council, а практичні завдання виконуються у середовищах операційних систем Kali Linux, Windows, CentOS. Метою курсу є дати базові знання про різні види атак в комп'ютерних системах і мережах, способи організації та захисту від них.

Передбачалось набуття компетенцій слухачами за такими темами:

– основні відомості про кібербезпеку;

– встановлення, налаштування і використання операційної системи Kali Linux;

© Носов В. В., 2017

– проведення пасивного збору інформації із доступних сервісів мережі Інтернет, побудова та аналіз зв'язків між частинами отриманої інформації.;
– проведення активного збору інформації про мережу;
– застосування механізмів захисту мережі від збору інформації, сканування та проникнення;
– застосування криптографічних сервісів;
– аналіз трафіку в комп'ютерних мережах;
– перехоплення сесій передачі даних в комп'ютерних мережах;
– оцінка безпеки безпровідних мереж;
– вразливості операційних систем;
– технологія створення шкідливого програмного забезпечення;
– аналіз атаки переповнення буферу;
– оцінка безпеки веб-серверів та веб-застосувань;
– вивчення атак «відмова в обслуговуванні»;
– вивчення атак «SQL-ін'єкції»;
– технології соціальної інженерії.

Теоретична частина курсу «Цифрова криміналістика» у загальному вигляді спирається на окремі модулі курсу Computer Hacking Forensic Investigator від EC-Council, а практична частина використовує розроблені задачі і збірки довідкових даних для цифрової криміналістики (Computer Forensic Reference Data Sets, CFReDS) від Національного інституту стандартів і технології США.

Курс «Цифрова криміналістика» з огляду на обмеженість часу ознайомлює із:
– поняттям цифрових слідів;
– криміналістичним дослідження ОС Windows;
– концепцією збору даних та створення дублікатів носіїв даних;
– технічними особливостями огляду засобів комп'ютерної техніки, виявлених на місці події;
– відновленням видалених файлів і логічних розділів носіїв даних;
– криміналістичним дослідженням комп'ютерної мережі, журналів аудиту і трафіку мережі;
– криміналістичним дослідженням безпровідних атак;
– криміналістичним дослідженням атак на веб.

У ході розробки і викладання курсу «Цифрова криміналістика» зібрані доступні електронні книжки, публікації та посилання на ресурси, які пов'язані із цифровою криміналістикою і можуть бути використані у практичній діяльності кіберполіції.

Означені дисципліни за відзивами спеціальних агентів і інспекторів Департаменту кіберполіції або надали необхідні для їх професійної діяльності спеціальні знання або їх суттєво систематизували.

Список бібліографічних посилань

1. Департамент кіберполіції Національної поліції України // Національна кіберполіції : тимчас. веб-сайт. URL: https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1816252 (дата звернення: 10.02.2017).

Одержано 07.11.2017

УДК 343.222

Олександр Володимирович ОЛІШЕВСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1102-0675

ВСТАНОВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ ОЦІНКИ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕЧНОСТІ ОСОБИ

Відповідно до ст. 48 КК України, особу, яка вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо буде визнано, що на час кримінального провадження внаслідок зміни обстановки вчинене нею діяння втратило суспільну небезпечність або ця особа перестала бути суспільно

© Олішевський О. В., 2017

небезпечною [1]. Тобто сам законодавець говорить про необхідність визначення наявності або відсутності суспільної небезпечності особи.

Аналіз літератури свідчить про наявність багатьох напрямів вивчення особи злочинця – кримінологічного, кримінально-правового, оперативно-розшукового, криміналістичного, психологічного та інших. Усі вони в сукупності дають єдину картину характеристики особи. Проте, дослідженням критеріїв суспільної небезпечності особи займалося лише невелике коло вчених. До цього часу це питання не знайшло однозначного вирішення. Тому метою даних тез доповіді є спроба встановити можливість оцінки суспільної небезпечності особи.

На прямій часовій лінії час вчинення злочину є, в переважній більшості випадків, однією крапкою. Особистість не вичерпується лише вчиненням суспільно небезпечного діяння. Тому критерії оцінки суспільної небезпечності особи – це обставини, які характеризують її поведінку, умови життя, потреби, внутрішні ментальні та вольові процеси до, під час та після вчинення злочину. Іншими словами, – це обставини об'єктивного і суб'єктивного характеру до, під час та після вчинення злочину. До перших відносяться поведінка (вчинки) та умови життя особи, а до других – особистість, внутрішні ментальні та вольові процеси.

До юридично значущих критеріїв оцінки суспільної небезпечності особи варто відносити:

– обставини об'єктивного характеру до вчинення злочину: вчинення злочину в минулому (особливо умисного); збіг тяжких особистих, сімейних чи інших обставин;

– обставини об'єктивного характеру під час вчинення злочину: значущість об'єкту (предмету) злочинного посягання; форма діяння, готування до нього; завдана шкода; вид причинно-наслідкового зв'язку; спосіб; місце; час; обстановка; знаряддя та засоби вчинення злочину; вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою, організованою групою чи злочинною організацією; одночасне виконання суспільно корисних дій (необхідна або уявна оборона, крайня необхідність, затримання злочинця, виконання законного наказу або розпорядження, діяння, що вчинене в умовах виправданого ризику для досягнення значної суспільно корисної мети, виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації); поведінка, вік, стать, стан потерпілої особи;

– обставини суб'єктивного характеру під час вчинення злочину: форма вини, емоційний стан, мета та мотив вчинення злочину; повнота здатності усвідомлювати свої дії та керувати ними, перебування під впливом сильного душевного хвилювання, погрози, примусу, матеріальної, службової чи іншої залежності;

– обставини об'єктивного характеру після вчинення злочину: ухилення від досудового слідства та суду; вчинення після злочинного діяння дисциплінарного проступку, адміністративного правопорушення чи злочину; з'явлення із зізнанням (добровільні заява або повідомлення особи про вчинене); активне сприяння розкриттю злочину; відшкодування особою завданих нею збитків або усунення заподіяної шкоди; примирення з потерпілим; виправдання довіри колективу; виконання заходів виховного характеру; дотримання громадського порядку, трудової дисципліни; виконання взятих на себе зобов'язань; зміна обстановки, внаслідок якої вчинене діяння та/або особа втратили суспільну небезпечність;

– обставини суб'єктивного характеру після вчинення злочину: щире каяття особи після вчинення нею злочину, особливо в частині визнання вини та засудження своєї поведінки.

В даному переліку відсутні обставини суб'єктивного характеру до вчинення злочину, оскільки в силу того, що їх важко об'єктивно оцінити, вони не мають великого кримінально-правового значення.

Таким чином, критерії оцінки суспільної небезпечності особи – це обставини, які характеризують її поведінку, умови життя, потреби, внутрішні ментальні та вольові процеси до, під час та після вчинення злочину. Іншими словами, – це обставини об'єктивного і суб'єктивного характеру до, під час та після вчинення злочину. До перших відносяться поведінка (вчинки) та умови життя особи, а до других – особистість, внутрішні ментальні та вольові процеси. Представлені тут юридично значущі критерії оцінки суспільної небезпечності в більшості випадків можуть бути встановлені. Проте, дослідження «чужої голови» для нас залишається все ще темним місцем. По-друге, людина – це творіння перемінливе в своїх поглядах, думках і поведінці. А тому, спираючись на зазначене, ведемо мову про можливість лише обґрунтованого припущення про наявність або відсутність суспільної небезпечності особи в певний момент її життя.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 10.10.2017).

Одержано 28.10.2017

УДК 343.97

Юрій Володимирович ОРЛОВ,
доктор юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1981-0794

ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Український народ із початком масових акцій громадської непокори у листопаді 2013 року недвозначно маніфестував про всій державницький дух, в основі якого знаходяться цінності і логіка організації ліберального суспільного устрою. Втім, зміна політичного режиму та подальше відстоювання державного суверенітету відбувалося й відбувається у системі активного внутрішньо- та зовнішньополітичного кримінального спротиву. Однією зі спроб протидії йому, як відомо, стало намагання залучити Міжнародний кримінальний суду (далі – МКС) для забезпечення більш ефективного та належного правосуддя щодо окремих категорій злочинів, вчинених та вчинюваних на території нашої держави. Серед іншого ці намагання були оформленні двома заявами Верховної Ради України № 790-VII від 25.02.2014 та № 145-VIII від 04.02.2015, якими у певних межах визнано юрисдикцію МКС. Підтримуючи в цілому ініціативи українського парламенту, варто акцентувати увагу на деяких проблемних моментах такого кроку, пов'язаних з необхідністю вчасної адаптації вітчизняного кримінального законодавства до подібних викликів. Звернімо увагу на декілька з них, які, як видається, мають концептуальний характер.

1. *Зміна суб'єкта кримінально-правових відносин*: замість держави Україна, у їх структурі з'являється міжнародний судових орган – МКС. У зв'язку з цим виникає закономірне питання: на якій підставі держава Україна самоусувається від виконання своїх функцій і обов'язків перед громадянами, що явно не відповідає положенням ч. 2 ст. 3 Конституції України? Можна припустити два варіанти відповідей на це питання:

а) визнання неефективності власної правоохоронної та судової системи, неспроможності забезпечити об'єктивне, усебічне розслідування та судовий розгляд проваджень у визначеній категорії злочинів. Міжнародній кримінально-правовій практиці відомі такі випадки (наприклад, теракт у Лівані у 2005 році). Але, як правило, у такому разі створюється змішаний (гібридний) суд на підставі рішення Ради безпеки ООН. Оскільки за сучасної політичної кон'юнктури у цьому органі ООН, а також порядку його діяльності, розраховувати на створення подібних судів не доводиться, то цілком зрозумілим є звернення саме до МКС, що прийшов на зміну міжнародним трибуналам, які функціонували за правилами ad hoc;

б) підставою звернення до МКС є не визнання неспроможності власної правоохоронної і судової системи України, а наявність специфічного об'єкту кримінально-правової охорони, який у випадку посягання на нього не може бути повноцінно захищений національними засобами. Йдеться про констатацію наявності міжнародних злочинів. Але тоді маємо визнати, що з якихось причин «не спрацьовують» відповідні кримінально-правові норми, зосереджені у розділі XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» КК України.

Як видається, відповідь на питання про підстави звернення до МКС криється у *комплексі* викладених вище обставин. Вочевидь, щодо так званих злочинів агресії й проти людяності (у термінології Римського статуту), які вчиняються проти України та на її території національні

© Орлов Ю. В., 2017

юрисдикційні заходи є неефективними навіть на рівні загальної превенції, правового впливу. З цієї ж причини, тобто неможливості окремої країни протидіяти вказаним злочинам, їх можливо інтерпретувати як міжнародні, адже їх наслідки поширюється далеко за межі окремої держави. Масштаб та характер останніх змушує з превентивною (припиняючою та запобіжною) метою звернутися до МКС. З кримінологічної, правової та суто політичної точок зору – це виправдано. Але з іншого боку й Україна, направляючи заяву до МКС, дескриптивно, але однозначно визнає власну нездатність проводити розслідування належним чином. Цей висновок ґрунтується на положеннях п. «а» ч. 1 ст. 17 Римського статуту МКС. Протилежне означатиме неможливість прийняття до провадження в МКС відповідних справ.

2. *Зміна об'єкта кримінально-правової охорони та змісту кримінально-правових відносин.* Приймаючи до уваги викладену цільову настанову заяв ВРУ про визнання юрисдикції МКС, маємо бути свідомим тієї обставини, що йдеться по суті про зміну об'єкту кримінально-правової охорони, акцент якої зміщується з виключно національних відносин на міжнародні. Міжнародна система правових цінностей забезпечена низкою юридичних гарантій. Сформований механізм їх захисту, в тому числі й через юрисдикційні інструменти МКС. Тож, на нашу думку, саме характер порушених відносин фактично відіграв роль провідної підстави для прийняття Верховною Радою України заяв про визнання юрисдикції МКС, адже злочини, на які потенційно може бути звернена судова діяльність останнього посягають на основи цивілізованого публічного адміністрування, дійсно порушують фундаментальні засади людського співжиття, у тому числі й у форматі відносин держави і громадян. Тобто йдеться саме про міжнародні злочини. Але на якій підставі та яким суб'єктом вчинені та вчинювані в Україні злочини були кваліфіковані як такі?

В цій ситуації, вочевидь, немає навіть юридичних підстав для такої кваліфікації, адже Римський статут не є джерелом кримінального права України. Саме тому, можна стверджувати, що йдеться не про офіційну кваліфікацію (парламент не може бути її суб'єктом), а про суто політичне рішення. Воно ґрунтується на певних передумовах, які у найбільш узагальненому вигляді візуалізуються у спектрі захисту національної безпеки від політико-кримінальних практик міжнародного формату.

В цьому аспекті закономірним видається питання: як співвідносяться об'єкти національної і міжнародної кримінально-правової охорони та чи можуть вони співіснувати щодо одних і тих самих відносин? Цілком зрозуміло, що відповідь на нього перебуває в площині розуміння співвідношення національного та міжнародного кримінального права. Не втягуючись, однак, до дискусії, яка не становить безпосереднього предмету цього дослідження, зауважимо лише на тому, що шляхи вирішення конкуренції норм міжнародного і національного права однозначно мають виходити з неможливості подвійної відповідальності. Іншими словами: маємо визнати, що там де *прийнято рішення* про застосування міжнародних кримінально-правових норм, національні механізми кримінально-правового регулювання у відповідній частині не діють (за виключенням виконання вироків міжнародних судових органів на підставі ч. 4 ст. 10 КК України). Але проблема полягає в тому, що вітчизняне кримінальне законодавство України не передбачає можливості та не визначає критеріїв, за якими злочинність діяння, вчиненого на території України, визначалася не КК України, а іншими нормативно-правовими актами, в тому числі і зокрема Римським статутом МКС. Це чітко й однозначно випливає зі змісту ч. 1 ст. 6 КК України. Маємо визнати: не дивлячись на існуючі заяви ВРУ та відповідні положення ч. 6 ст. 124 Конституції України, КК України лишається не адаптованим до новітніх викликів у сфері національної та міжнародної безпеки.

Відносини, які виникли на підставі вітчизняного закону про кримінальну відповідальність з моменту вчинення злочинів на території України (щодо яких відбулися заяви Верховної Ради України), наявні й до сьогодні. Немає юридично значущих підстав для їх припинення, адже вітчизняному кримінальну праву не відомі подібні підстави для припинення кримінально-правових відносин. Пропонуємо: а) ч. 1 ст. 6 після слів «цим Кодексом» доповнити словосполученням такого змісту: «за винятком випадків, коли вони на підставах, передбачених Конституцією України, підлягають притягненню до кримінальній відповідальності міжнародними судовими установами; б) ч. 1 ст. 7 після слів «Верховною Радою України» доповнити словосполученням «або, якщо вони підлягають притягненню до кримінальній відповідальності міжнародними судовими установами на підставах, передбачених Конституцією України».

Одержано 02.11.2017

УДК 343.985

Тетяна Анатоліївна ПАЗИНИЧ,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7635-1160

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ СЛІДЧИХ І ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ

Останнього часу все частіше через засоби масової інформації (випуски новин, журналістські розслідування) надходять данні про факти вчинення злочинів проти дітей. Це й діяльність в соціальних мережах групи «Синій кит», куратори якої фактично схиляють до суїциду молодь. Це й численні випадки посягань на статеву недоторканість дітей з боку осіб хворих на педофілію, та інші не менш резонансні злочини. Занепокоєння викликає і ріст зафіксованих правоохоронними органами фактів жорстокого поводження з дітьми з боку батьків, опікунів, вихователів, вчителів. При тому, що такі злочини характеризуються надзвичайно високим рівнем латентності, і більшість випадків залишається поза офіційною статистикою.

Багато вчених спрямовували свої дослідження на встановлення причин, за яких доросла людина обирає своєю жертвою найбільш незахищену і вразливу істоту – дитину. Психологи, психіатри, кримінологи давно прийшли до висновків, що психофізичні травми отриманні в дитинстві, переростають у комплекси дорослої людини і часто формують різного роду патології поведінки. В тому числі важкі патології, пов'язані із сексуальними відхиленнями, педофілією зокрема. Криміналісти дано встановили залежність між патологічною залежністю від насильства у серійних вбивць і травмами, що були ними отриманими в дитинстві.

Зараз наша держава знаходиться у стані перебудови і формуванні європейських стандартів життя. На наше переконання, одним з ключових, найважливіших напрямків, окрім економічного зростання, виступає захист дітей від злочинних посягань на їх права, життя, здоров'я, статеву недоторканість.

Окремим пріоритетним напрямком роботи поліції повинні стати попередження, своєчасне виявлення і припинення небезпечних жорстоких дій батьків, вчителів, вихователів, а також дій осіб, які страждають на сексуальні девіації у вигляді тяги до дітей. Як забезпечити основні кроки у цьому напрямку? Хотілось би запропонувати своє бачення.

Кримінальний кодекс України містить багато норм, що охоплюють злочини, що вчиняються проти дітей з боку батьків, а також інших осіб. Іноді це окремі склади злочинів, як, наприклад: стаття 150 «Експлуатація дітей»; стаття 166 «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною». Але здебільшого статті, що встановлюють відповідальність за вчинення насильницьких злочинів, містять тільки частину як кваліфікуючу ознаку, що обтяжує покарання – вчинення таких дій щодо дитини (малолітньої особи). Окремої категорії – «Злочини проти дітей» немає.

Нажаль, ці злочини не вивчаються окремо майбутніми поліцейськими, як не вивчається предмет доказування у таких провадженнях і особливості самої процедури розслідування. Окремої уваги заслуговує і проблема своєчасного виявлення злочинів проти дітей. Адже, якщо батько або мати знущаються над дитиною, б'ють, принижують, застосовують жорстокі міри покарання, що мають ознаки катування, морять голодом, – вони зацікавлені скривати свої дії, а не повідомляти про них в поліцію.

Навіть якщо про факти вчинення злочинів проти дітей стає відомо, виникає цілий ряд проблем перевірки цієї інформації для встановлення ознак складу конкретного правопорушення. Наприклад, якщо помічає ганебний стан дитини вчитель, вихователь або сусід й повідомляє про злочин в поліцію, слідчий зобов'язаний залучити для проведення допиту дитини, медичного обстеження (експертизи) та інших слідчих (розшукових) дій законного представника і захисника прав дитини – батька або матір. Така вимога закону! Але ж фактично ці особи підозрюються у вчиненні злочину, відповідно зацікавлені заважати встановленню істини при розслідуванні.

Стаття 63 Конституції надає право відмовитись давати показання відносно себе і своїх близьких. Відповідно, використовуючи можливість впливати на поведінку дитини, та свої

© Пазинич Т. А., 2017

законні права, батьки мають змогу ухились від відповідальності і продовжити знущатись над дитиною. Виникає замкнуте коло.

На наше переконання, необхідно виділити окрему категорію «Злочини проти дітей» та детально дослідити особливості їх розслідування, включаючи порядок дій працівників поліції (патрульних, слідчих), яким надійшла початкова інформація про жорстоке поводження з дитиною в родині. Курсанти, як майбутні поліцейські, повинні чітко знати процесуальні і тактичні особливості порядку дій в ситуації, коли виявляють такі злочини. Адже вони суттєво відрізняються від загальної процедури.

Хотілось би також запропонувати впровадження просвітницької діяльності для учнів середніх шкіл, їх батьків, вихователів, вчителів щодо наступних тематик: 1) небезпека спілкування з незнайомими особами в соціальних мережах 2) міри допустимості фізичних покарань дітей в рамках виховання; 3) способи заміни фізичних покарань дитини; 4) поняття і прояви педофілії та інших сексуальних відхилень в поведінці; 5) порядок виклику і звернення до патрульної поліції.

Запропонована консультаційна робота з дітьми, їх батьками, вчителями може здійснюватись курсантами разом із викладачами та патрульними поліцейськими, що обслуговують територію навчальних закладів. Такий підхід дозволить не тільки попереджати й своєчасно виявляти злочини проти дітей, а й дозволить виконувати профорієнтаційне завдання – привертати увагу до діяльності поліції та можливості вступу на навчання до нашого університету.

Одержано 30.10.2017

УДК 159.99

Андрій Ярославович ПАЛЮХ,
слухач магістратури Національної академії внутрішніх справ

ШВЕДСЬКИЙ ДОСВІД ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ДІЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Охорона громадського порядку завжди розглядалася працівниками поліції як значуща проблема. Це обумовлюється, насамперед, відсутністю ґрунтовних психологічних знань практичних працівників щодо особливостей масовідних проявів поведінки, динаміки розвитку натовпу та браком науково обґрунтованих принципів та методів роботи з ним. Узагальнюючи наявний зарубіжний досвід вважаємо доречним спробу імплементації принципів роботи шведських поліцейських в сучасну практику Національної поліції України.

Принципи, що зменшують імовірність виникнення конфліктів є такі:

- знання;
- допомога та супроводження;
- комунікація;
- диференціація.

Шляхом застосування цих принципів поліція має можливість сприяти створенню передумов для так званої спроможності спільноти або групи самостійно контролювати та підтримувати порядок в середині самих себе. Це дозволяє очікувати, що групи або спільноти самі приймають на себе відповідальність за підтримання порядку всередині групи. Ці принципи також обґрунтовують способи використання тактичних методів у конкретних ситуаціях.

Принцип «Знання». Він зумовлює весь обсяг інформації, який має безпосереднє значення у взаємодії із мірними зібраннями громадян. Поліцейський мусить бути добре обізнаним у тих факторах, що мають істотне значення на можливе загострення ситуації. В перелік знань, які повинен мати поліцейський входять знання про соціальні ідентичності у середині різноманітних групах, варіанти способів поводження із певною групою тощо. Мова йде про те, щоб знати норми життя громадян з яких складається зібрання, їхні цінності, наміри, бажання та цілі, їхні відчуття та розуміння того, що є законним, справедливим та правильним, їхні стереотипи та очікування щодо інших груп, їхню історію (історію їхньої появи та розвитку) та усе інше, що має символічний зміст.

© Палюх А. Я., 2017

Таке знання робить можливим для поліції зрозуміти яку мету та які інтереси мають ці люди і дають розуміння які типи дії та заходів з боку поліції будуть сприйняті як законні.

Принцип «Допомога та супроводження». Більшість тих, хто входить до складу масового зібрання мають законні цілі. Поліції потрібно ідентифікувати та визначити законні наміри учасників для того, щоб обдумати яким чином їх можна здійснити. Шляхом надання допомоги учасникам досягти своєї мети, поліція може не тільки уникнути проявів насильства та застосування сили, а також отримати їхню підтримку під час спалаху масових заворушень та порушень громадського порядку.

Принцип «Комунікація». Активна комунікація працівників поліції для створення плідної взаємодії з учасниками масових заходів лежить в основі подальшої постійної роботи по запобіганню конфліктам в процесі охорони громадського порядку. Спілкування повинно відбуватися до проведення масового заходу та протягом усього часу проведення заходів по охороні громадського порядку. Саме спілкування дозволяє оперативно реагувати на зміни та динаміку в поведінці учасників масових зібрань. Важливими є всі показники спілкування: зовнішній вигляд, вербальні та невербальні засоби спілкування, поведінка поліцейських тощо.

Принцип «Диференціація». Один з важливих факторів ризику, який було ідентифіковано дослідниками, це – небезпека розглядати та ставитися до усіх учасників масового зібрання як однакових та потенційно небезпечних, і відповідно поводитися з ними в однаковий спосіб. Існує велика кількість прикладів того, як відбувалися спалахи конфліктів та їхня ескалація після того, як працівники поліції проводили затримання усіх учасників, не проводячи між ними межі.

Людське зібрання рідко буває однорідним з самого початку. Якщо хтось ініціює конфлікт, то важливо, щоб реакція поліції на виникнення конфлікту не призвела до втягування у нього інших людей.

Найголовніші правила, якими повинні керуватися працівники Національної поліції України в процесі охорони громадського порядку, на наш погляд є наступні:

– трансформація мірного зібрання у натовп не є стихійним. Легше попередити, а ніж боротися з наслідками;
– професійне спілкування повинне бути «без несподіванок», тобто прозоре;
– працівники правоохоронних органів не контролюють, а регулюють масові зібрання.

Одержано 02.11.2017

УДК 351.74(477)

Вікторія Олегівна ПАНКРАТОВА,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4775-565X

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПАТРУЛЬНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Правопорядок є важливою характеристикою динамічного стану правового життя сучасної держави, нормою існування якого є забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Провідне місце у забезпеченні та підтриманні правопорядку належить поліції, зокрема патрульній. Оскільки, без повсякденного відчуття безпеки, яке забезпечує поліція, можливості масштабного політичного, соціального та економічного розвитку суттєво скорочуються. Тому у даному аспекті, важливим фактором є професійна підготовка патрульних поліцейських.

В умовах реформування патрульної поліції, кардинальні зміни відбулися не тільки у відборі кандидатів на посади патрульних поліцейських, а й в підході до їх навчання.

Підготовка патрульних поліцейських відбувається відповідно до Положення про організацію про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, затвердженого наказом МВС України від 16.02.1016 № 105 [1]. Перелік навчальних дисциплін (предметів), час, відведений на їх вивчення, та строки підготовки

© Панкратова В. О., 2017

визначаються відповідними навчальними програмами (планами), які розробляються кадровим підрозділом апарату Національної поліції, погоджуються із заінтересованими структурними підрозділами апарату Національної поліції та затверджуються керівництвом МВС.

Тематичний план поділяється на дві частини – нормативну та варіативну. Зокрема, нормативна частина включає такі предмети як: Основи конституційного права. Верховенство права; Забезпечення прав і свобод людини. Свобода від катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Практика Європейського суду з прав людини; Антикорупційне законодавство; Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції; Адміністративна відповідальність та провадження у справах про адміністративні правопорушення; Основи кримінального права; Кримінальна процесуальна діяльність поліції, тощо. Всього двадцять п'ять предметів.

Варіативна частина містить чотирнадцять предметів: Особливості роботи патрульного поліцейського щодо виявлення, попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з наркотичними засобами; Порядок складання адміністративних матеріалів за порушення правил дорожнього руху; Оформлення ДТП, тощо. Важливим позитивним моментом є введення такої дисципліни, як «Відпрацювання здобутих практичних навичок патрульного поліцейського під час проходження рольових ігор (сценарії)». На даному предметі, умови максимально наближені до тих, які можуть виникнути в практичній діяльності, що є дуже позитивним для вироблення практичних навичок майбутніх патрульних.

Саме проведення заняття має теж окремі особливості. У якості прикладу візьмемо предмет «Основи конституційного права. Верховенство права». Дана дисципліна викладається 6 годин. Метою дисципліни є ознайомлення майбутніх поліцейських із засадами національно-державного устрою України, особливостями механізму здійснення державної влади, основами правового статусу людини і громадянина; виховання поваги до Конституції та законів України; формування вміння й навичок використання норм Конституції України та інших законодавчих актів у професійній діяльності.

Заняття починається з лекції, яка орієнтовно триває 55 хвилин. Час, який залишився, присвячується вирішенню практичних завдань по темі, що розглядалася. Завдання вирішуються колективно. Група ділиться на підгрупи по 6 осіб в кожній. Кожній підгрупі надається текст завдання для обговорення і вирішення. Після обговорення в підгрупі відбувається загальне обговорення ситуації. Кожній підгрупі надається можливість висловити свою точку зору та задавати питання як тренеру, так і іншим учасникам дискусії. Наступне заняття починається з вирішення тестових завдань по попередній темі. У процесі вирішення завдань, йде обов'язкове їх обговорення, акцентується увага на питаннях, які викликали труднощі.

Після викладання даної дисципліни йде вивчення дисципліни «Забезпечення прав і свобод людини. Свобода від катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Практика Європейського суду з прав людини». Вивчається даний предмет 6 годин. Результатом закріплення знань є екзамен, який складається по даним предметам. Екзамен проходить у вигляді тестування.

Підсумовуючи, слід зазначити, що такий порядок проведення заняття, де поєднується лекція, практичне вирішення питань та тестування є достатньо ефективним. Оскільки слухачі постійно взаємодіють з викладачем, закріплюють теоретичний матеріал вирішенням практичних ситуацій.

У якості рекомендації, вважаємо за доцільне зазначити, що при вивчені вище зазначених дисциплін, потрібно збільшити час для їх викладання. Адже дані предмети закладають фундаментальні знання патрульних поліцейських, основу їх майбутньої практичної діяльності. Зокрема, доцільно розширити тематику вивченням такої теми як «Форми права». Тому що при вивченні більшості предметів слухачі працюють з нормативно-правовими актами, при цьому не завжди розуміючи їх значення в системі джерел права.

Список бібліографічних посилань

1. Положення про організацію про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : затв. наказом МВС України від 16.02.1016 № 105 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16 (дата звернення: 29.10.2017).

Одержано 30.10.2017

УДК 34.08

Ірина Вікторівна ПАНОВА,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4325-5428

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ВИЗНАЧЕННЯ СТАНДАРТІВ КІБЕРБЕЗПЕКИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ПРАЦІВНИКІВ ДЛЯ КІБЕРПОЛІЦІЇ

Проблемам кібербезпеки приділяється все більше уваги як з боку органів державної влади, так і суспільства в цілому. На початку військової агресії проти України з боку Російської Федерації, саме в інформаційній сфері і були головні «програші», що дозволило без пострілів втратити контроль над Автономною Республікою Крим, розв'язати військовий конфлікт на Донбасі. Все це неабияк вказує на значення кібербезпеки в забезпеченні національної безпеки в Україні.

5 жовтня 2017 року Верховна Рада України прийняла закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Необхідність прийняття цього закону була нагальною, ще на весні 2017 року, парламент відправив його на повторне друге читання, після доопрацювання закон все ж прийняли.

Однак, детальний аналіз змісту закону вказує на існування ситуації – краще хоч якийсь, ніж взагалі ніякого. На нашу думку, одним із недоліків цього закону є те, як він визначає об'єкти критичної інфраструктури. Так ст. 6 названого закону містить, такі положення:

«1. До об'єктів критичної інфраструктури можуть бути віднесені підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які:…

2) надають послуги у сферах життєзабезпечення населення, зокрема у сферах централізованого водопостачання, водовідведення, постачання електричної енергії і газу, виробництва продуктів харчування, сільського господарства, охорони здоров'я;…».

Таким чином, підприємства приватної форми власності в повній мірі підпадають під дію цього закону, а відповідальність за кіберзахист цих об'єктів покладається на їх власників/керівників. Такі положення закону фактично створюють корупційні загрози впливу державних органів на приватні суб'єкти господарювання, при цьому зобов'язуючи їх охороняти самим себе за свій рахунок. Звичайно, що будь який фермер чи заклад громадського харчування не потрапить до переліку об'єктів критичної інфраструктури, адже критерії та порядок віднесення об'єктів до об'єктів критичної інфраструктури, перелік таких об'єктів, загальні вимоги до їх кіберзахисту, у тому числі щодо застосування індикаторів кіберзагроз, та вимоги до проведення незалежного аудиту інформаційної безпеки затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Проте, наприклад аудит інформаційної безпеки здійснює Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, так само вона встановлює вимоги до аудиторів інформаційної безпеки, визначає порядок їх атестації (переатестації). При цьому в Законі не передбачено можливості надання та/або прийняття результатів аудиту міжнародними інституція за міжнародними стандартами. Так само не йде мова про стандарти за якими буде оцінюватися рівень кібербезпеки.

Намагання в Україні створити якусь власну систему кіберзахисту, яка буде працювати без урахування міжнародних стандартів, приречена на винайдення власної конструкції велосипеда. Неврахування міжнародного досвіду та стандартів може призвести до того, що, наприклад, навіть за умови запровадження більш сучасної системи кіберзахисту приватною компанією, вона не пройде державного аудиту, адже не буде відповідати вимогам, які встановлюються державним органом. Для ілюстрації можна згадати ситуацію, яка складалася при відправленні електронних носіїв інформації (дискет, компакт-дисків). Для переправлення за кордон в кінці 1990-х – початку 2000-х років таких носіїв вимагалося перевірка компетентними органами змісту носія та опломбування його з використанням металічної проволоки, і це в час глобального розвитку та використання мережі Інтернет та вільного переміщення через кордон осіб з портативними комп'ютерами в ручній поклажі.

© Панова І. В., 2017

Фахівцями у сфері кібербезпеки розроблені певні стандарти, які пропонується застосовувати і в Україні [1]:

– NIST Cybersecurity Framework – фреймворк з кібербезпеки, розроблений американським інститутом стандартів;

– серія міжнародних стандартів ISO-27XXX – з інформаційної та кібербезпеки;

– галузеві стандарти з кібербезпеки, розроблені в різних країнах для таких галузей як енергетика, хімічна промисловість, залізничний транспорт, охорона здоров'я, водопостачання, телекомунікації та медіа, тощо.

В цьому зв'язку, актуальним питанням при підготовці фахівців із боротьби з кіберзлочинами як раз і має бути – до яких стандартів в роботі вони повинні бути готові.

На нашу думку, майбутній працівник кіберполіції має володіти всіма сучасними інструментами в сфері кіберзахисту, орієнтований на роботу з новітніми системами та стандартами. Зрозуміло, що оволодіння національними стандартами буде вимагатися, але не тільки на них потрібно зосереджувати увагу при підготовці якісних кадрів для підрозділів кіберполіції.

Список бібліографічних посилань

1. Янковський О. Закон «Про кібербезпеку» як спроба тотального контролю // Українська правда : сайт газ. 10.06.2017. URL: http://www.pravda.com.ua/columns/2017/06/10/7146438/ (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 01.11.2017

УДК 342.9:351.74

Оксана Олександрівна ПАНОВА,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3533-5076

ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Сучасний стан політичного, економічного та культурного розвитку України, вимагають від суспільства та провладної групи звернути свою увагу на стан національної безпеки України, невід'ємною частиною якої є забезпечення публічної безпеки, дотримання норм правопорядку усіма суб'єктами та інституціями в державі.

Відповідно до положень Стратегії державної кадрової політики на 2012–2020 роки, основними цілями останньої є:

розроблення механізмів залучення до роботи у сферах державного управління висококваліфікованих фахівців, успішних підприємців, працівників фінансово-економічної сфери, здібних випускників вищих навчальних закладів;

відновлення технології добору кадрів для зайняття управлінських посад із числа працівників, які мають досвід роботи на посадах нижчого рівня у відповідній сфері діяльності;

формування дієвого кадрового резерву на зайняття керівних посад у сферах державного управління [7].

З метою, якісного розкриття теми доповіді, пропонується розглянути особливості кадрового забезпечення публічної безпеки крізь призму наведених вище цілей Стратегії державної кадрової політики на 2012–2020 роки.

По-перше, освоєння та впровадження в навчальний процес інноваційних методів навчання, використання інформаційно-технічних та пошукових ресурсі у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, та тих закладах, де здійснюється підготовка спеціалістів за напрямами підготовки «правознавство» та «правоохоронна діяльність», активне залучення практичних працівників, патронаж молодого спеціаліста, адаптація майбутніх випускників ВНЗ до практичної роботи в нових умовах – основні шляхи залучення кваліфікованих кадрів до забезпечення публічної безпеки.

© Панова О. О., 2017

Так, одним з основних напрямків реформування системи силових структур в Україні стало створення *Національної поліції*. У підготовці нових патрульних поліцейських активно допомагали західні партнери. США направили своїх інструкторів з Каліфорнії та Огайо, які провели практичні та теоретичні заняття з новими майбутніми поліцейськими [1]. На базі Харківського національного університету внутрішніх справ, окрім західних спеціалістів та викладачів вишу, залучались практичні фахівці за темами практикумів, що пропонувались кандидатам на посади патрульних.

По-друге, Ю. Старілов визнає формування кадрового потенціалу управління державного апарату і правове регулювання всіх аспектів роботи державних службовців, що займають конкретні державні посади в цьому апараті, як одну з основ реалізації функції державних органів з метою забезпечення ефективності державної діяльності [8, с. 133–134; 2, с. 109]. Тому в раконі України «Про Національну поліцію» визначено особливі вимоги та порядок добору кандидатів на керівні посади. Так, керівником поліції, у відповідності до норм ст. 21 зазначеного Закону може бути лише особа, яка відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію; має вищу повну юридичну освіту; має стаж роботи в галузі права не менш як сім років; має досвід роботи на керівних посадах не менш як п’ять років. Керівник поліції призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем’єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України [6].

По-третє, формування дієвого кадрового резерву на зайняття керівних посад у сферах забезпечення публічної безпеки. Законодавець визначив «кадровий резерв» як спеціально сформовану групу осіб начальницького складу, які мають досвід оперативно-слідчої роботи, управлінської діяльності та відповідні ділові якості, можуть об’єктивно оцінювати стан справ у службовій діяльності, приймати виважені, обґрунтовані рішення [5]. Кадровий резерв формується на принципах загальнодоступності, об’єктивності, прозорості. Кадровий резерв в органах поліції, необхідний для вивчення особистих якостей працівників та їх підготовки до виконання посадових обов’язків на керівних посадах. Для таких «кандидатів» проводиться підвищення кваліфікації за професійними програмами [4], визначеними вищими навчальними закладами зі специфічними умовами навчання.

Таким чином, сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що формування соціального портрета співробітника, наділеного функцією із забезпечення публічної безпеки, та його професіоналізм, прямо пов’язані з необхідністю оптимізації освітнього процесу шляхом впровадження нових інформаційних технологій, та виробленням дієвого механізму підготовки кадрів для потреб забезпечення публічної безпеки в державі.

Список бібліографічних посилань

1. Американці завершили тренувати інструкторів нової поліції // Львівський портал. 04.06.2015. URL: http://portal.lviv.ua/news/2015/06/04/amerikantsi-zavershili-trenuvali-instruktoriv-novoyi-politsiyi (дата звернення: 03.10.2017).

2. Кагановська Т. Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 330 с.

3. Левченко К. Б. Проблеми кадрового забезпечення процесів формування тендерної політики в Україні. *Право і Безпека.* 2004. Т. 3, № 1. С. 108–112.

4. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : наказ МВС України від 24.12.2015 № 1625 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16 (дата звернення: 05.10.2017).

5. Про затвердження Положення про порядок формування кадрового резерву на керівні посади в Міністерстві внутрішніх справ України, його територіальних органах та підрозділах : наказ МВС України від 17.09.2012 № 808 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1700-12 (дата звернення: 05.10.2017).

6. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 379.

7. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки : указ Президента України від 01.02.2012 № 45/2012. *Офіційний вісник Президента України.* 2012. № 4. Ст. 127.

8. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. Т. 2. Государственная служба. Управленческие действия. Правовые акты управления. Административная юстиция. М. : Норма, 2002. 600 с.

Одержано 28.10.2017

УДК 141

Вікторія Анатоліївна ПЕРЦЕВА,
доцент, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5203-761X

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ І МОВИ З МЕНТАЛЬНИМИ КАТЕГОРІЯМИ

Життя українського суспільства сьогодні ставить серйозні завдання у сфері виховання молодого покоління. Державі вкрай потрібні культурні, ініціативні, різносторонньо розвинені та грамотні люди, які були б готові вчитися, працювати на благо її народу і, в разі необхідності, встати на її захист.

Найважливіша складова процесу виховання – формування і розвиток патріотичних почуттів, які базуються на знанні національної культури. Національна культура не може існувати поза національною формою самовираження. Вона уособлює дух нації та її творчий потенціал. До історії кожного народу треба ставитися дбайливо, не перекреслювати її і не прикрашати, а вчитися на її прикладах і, спираючись на неї, правильно формувати національну самосвідомість і особливості національного характеру. Національна культура відіграє особливу роль у патріотичному вихованні молоді, так як вона, як правило, обслуговується національною мовою, через посередництво якої людина і сприймає світ. Залучення молодого покоління до національної культури здійснюється не тільки шляхом імітації поведінки дорослих, а й значною мірою через мову. Мова, через яку молода людина знайомиться з культурою, стає для неї рідною, адже дитина не народжується українцем, французом, поляком – вона стає ним у процесі виховання в тій чи іншій культурі.

Рідна мова містить у собі величезну біосоціальну, культурно-історичну, екологічну та естетичну інформацію. Завдяки рідній мові формується світогляд людини, її самосвідомість і духовно-моральні цінності. Намагаючись обґрунтувати витоки духовної єдності і цілісності народу, як правило, використовується поняття «ментальність». Ментальність пов’язана з такими категоріями, як «культура», «національна свідомість». У зв’язку з цим, на наш погляд, особливого значення набуває думка про те, що в культурі немає нічого, що не містилося б в людській ментальності. Отже, ментальність набагато ширше поняття «культура».

Ментальність – це специфічний прояв національного характеру, інтелектуальних, духовних і вольових якостей тієї чи іншої культурно-мовної спільноти. Ментальність складається не стільки з ідей, скільки з почуттів, настроїв, думок, вражень, що підсвідомо керують людиною. Мова – це найважливіша складова ментальності. Ментальні ознаки народної свідомості об’єктивуються в мові. Вихідним в цьому питанні для нас є твердження А. Я. Гуревича, що мова є засобом, що цементує ментальність.

Справа в тому, що суспільна свідомість на вищому етапі свого становлення формується і фіксується, головним чином, за участю мови. Саме сформульований в словах досвід, знання, культура, накопичені певним етносом, і створюють ментальність. У цьому сенсі мовна свідомість є умовою існування всіх інших форм свідомості.

У результаті трансмутаційних процесів формуються специфічні для кожної національної культури артефакти – мовні образи, символи, знаки, що містять у собі результати культурної діяльності всього етносу. Артефакти, в свою чергу, є базовими концептами ментальності. А реальна практична діяльність людини, закріплюючись у мові, перетворюється на внутрішню модель світу.

Закріплені в мові феномени культури неоднорідні. Одні з них утворюють ядро етнокультурного простору, інші – його периферію. Самі по собі феномени культури – категорії універсальні, так як вони притаманні будь-якій людині. Але це не означає, що вони однаково проектують культуру на мову. Ядром будь-якої національної культури служить, без сумніву, рідна мова, оскільки вона – не просто «засіб опису культури, а, перш за все, квінтесенція цієї культури» [1]. Мова – основний інструмент засвоєння культури, форма втілення національної ментальності. Культура знаходить свою реальне життя в мові як однієї з найважливіших систем

© Перцева В. А., 2017

її семіотичного втілення. Мова обслуговує культуру, хоча культура найбільш рельєфно проявляється тільки на тлі мовного простору. В той же час мова несе в собі приховану енергію культурної поведінки представників народу. Мова втілює і національний характер, і національну ідею, і національні ідеали, які можуть бути представлені в артефактах даної культури і складають підґрунтя національно-патріотичного виховання. Кожна національна мова відрізняється своїм баченням предметного світу, що є середовищем життя і діяльності певного народу, з притаманними тільки йому мовними засобами. У цьому відношенні змістове наповнення кожної мовної одиниці обов'язково є носієм своєрідного національного характеру. Проявляючись в культурі, мові, поведінці, певні лексичні одиниці кожної мови презентують менталітет народу.

Сьогодні, на жаль, спостерігається зведення соціальних функцій національної мови до сімейно-побутового рівня. Це впливає на національну самосвідомість. Для багатьох людей зв'язок власної національності з реально властивими їм національними якостями, в тому числі з дотриманням національних традицій, знанням рідної мови, стає номінальним.

Але мова будь-якого народу – найбільш ефективний засіб збереження і розвитку його культурної та духовної спадщини. Це є дуже важливим сьогодні в умовах розмивання національних пріоритетів. Оскільки і культура, і мова пов'язані з ментальністю народу, тобто з його світовідчуттям і світосприйняттям, і виникає необхідність осмислити проблему співвідношення культури і мови з ментальними категоріями. І характер цієї взаємодії – і репрезентативний і сутнісний.

Список бібліографічних посилань

1. Пелипенко А. А., Яковенко И. Г. Культура как система. М. : Языки рус. культуры, 1998. С. 371.

Одержано 03.11.2017

УДК 351.741:159.98:37.018

Сергій Петрович ПЕТРЕНКО,
викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;
Дар'я Сергіївна ГОРЕЛІК,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Професійна діяльність поліцейського проходить у нестандартних, часто екстремальних умовах, пов'язана з великими не тільки фізичними, а й психічними навантаженнями, що має негативні наслідки для їх здоров'я та успішності професійної діяльності. Так, медики вважають, що 90 % і навіть більше хвороб сучасної людини носять психогенний характер. Це вимагає розробки і впровадження цілеспрямованої програми зі збереження стійкості психіки і здоров'я поліцейського, проведення заходів із психологічного розвантаження і психореабілітації, а також навчання поліцейських навичок саморегуляції. Це необхідно також і для досягнення більш високих результатів у професійній діяльності поліцейського. Дослідження американських психологів показали, що при зростанні нервово-психічної напруги, викликаної самими різними стресогенними факторами, можливе зниження продуктивності діяльності людини від 16 % до 80 % залежно від сили стресогенного впливу і рівня стійкості до нього психіки конкретної людини.

Тому перед психологами, які працюють у системі силових структур, стоїть завдання з формування у поліцейського стресостійкості до різних факторів професійної діяльності, з навчання його вмінням правильно вирішувати конфліктні ситуації, розвитку здатності запобігати стресу і міжособистісним конфліктам у процесі ділової взаємодії, навичок конструктивного виходу з критичних і конфліктних ситуацій [1].

Психологічні знання необхідні поліцейському і для профілактики професійної деформації. Знання про причини її виникнення дозволять йому самостійно регулювати свої відносини з

© Петренко С. П., Горелік Д. С., 2017

оточуючими, уникаючи емоційного вигорання, підбирати оптимальні способи самовідновлення психічної та фізичної працездатності після стресових і психогенних ситуацій.

Програма профілактики правопорушень та порушень дисципліни в поліції може виконуватися в процесі профвідбору, профпідготовки і профадаптації та повинна включати кілька взаємопов'язаних і досить автономних етапів [2]:

1 етап – під час прийому на службу в процесі профвідбору необхідно використовувати набір психодіагностичних тестів, за допомогою яких можна визначити особливості особистості, характерні для різних типів правопорушників, і таким чином вже на цьому етапі відсіяти людей, потенційно схильних до різного роду правопорушень.

Необхідним є підбір або розробка певної системи психодіагностичних тестів, які можна використати для отримання інформації про особистісні особливості людини, що обумовлюють можливість здійснення ним протиправних дій або схильність до порушення трудової дисципліни [3, с. 25].

2 етап – у процесі професійної підготовки необхідно приділити більше уваги виховній роботі, зокрема пов'язаній з формуванням стійких моральних орієнтирів, уявлення про значущість виконання професійного обов'язку. Необхідно використовувати методи активного психологічного навчання, соціально-психологічного тренінгу для формування стійкості особистості до стрес-факторів професійної діяльності, для вироблення умінь протистояти негативному впливу того агресивного середовища, яке є одним з аспектів професійної діяльності поліцейського, вміння протистояти несприятливому впливу з боку правопорушників порушників дисципліни. Необхідно також проводити спеціальні заняття, присвячені ознайомленню з типовими ситуаціями, що провокують правопорушення чи порушення дисципліни, і виробленню найбільш адекватної стратегії й тактики поведінки працівника поліції в таких ситуаціях.

3 етап – процес адаптації до професійної діяльності. Перші 3–5 років є найбільш кризовими щодо професійної адаптації, саме цей період є для молодих працівників найбільш напруженим і часто призводить навіть до залишення служби. Напруженість відносин з безпосереднім оточенням робить людину особливо нестійкою до негативного впливу і може призвести або до випадкових, або до досить свідомих і цілеспрямованих правопорушень і порушень дисципліни. Для полегшення процесу професійної адаптації, для більш швидкого входження в колектив співробітників необхідне введення спеціального соціального інституту наставництва. Прикріплення до молодого працівника більш досвідченого і знаючого товариша, можливість звернутися до нього за порадою дозволить молодому співробітнику легше орієнтуватися в часто нестандартних ситуаціях професійної діяльності, вибрати правильну лінію поведінки.

4 етап – під час підвищення професійної кваліфікації необхідно приділяти увагу не тільки чисто професійній підготовці, а й зняттю професійних деформацій за допомогою спеціально розроблених методів психологічної корекції і соціально-психологічних тренінгів [3, с. 26–27].

Для 2-го і 4-го етапів повинні бути розроблені програми виховної роботи та спеціального професійно-орієнтованого соціально-психологічного тренінгу. Основне навантаження на 1-му, 2-му і 4-му етапах має виконуватися спеціальними соціально-психологічним службами.

Таким чином, використання досягнень сучасної психології стає важливим інструментом у підготовці кадрів поліції України, в підвищенні ефективності їх професійної діяльності і формуванні професійної майстерності, в профілактиці професійних деформацій, правопорушень і порушень дисципліни серед поліцейських, а також формувати умови, необхідні для профілактики використання маніпулятивних і деструктивних психотехнологій у сучасному суспільстві.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України «Про Національну поліцію». Київ : Вид. Паливода А. В., 2015. 104 с.

2. Сокуренко В. В. Психологічна наука та її роль у становленні національної поліції України // Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 квіт. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 232–236. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2004/Psykholohichna%20nauka%20ta%20yii%20rol%20u%20stanovlenni%20Natsionalnoi%20politsii%20Ukrainy_Sokurenko_2016.pdf (дата звернення: 07.11.2017).

3. Бондаренко Я. Г. Психолого-педагогічні особливості формування готовності майбутніх працівників патрульної поліції МВС України до професійної діяльності // Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 25–28.

Одержано 07.11.2017

УДК 378.4

Світлана Анатоліївна ПЕТРОВСЬКА,
кандидат економічних наук, викладач кафедри
соціально-економічних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ МАТЕРІАЛІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Ключовим чинником підвищення ефективності освітнього процесу виступає використання візуалізації, що дає змогу вирішити комплекс педагогічних проблем: зробити складний освітній матеріал зрозумілим, доступним для усвідомлення, не зменшуючи рівня його науковості; привернути й розвинути інтерес студентів до вивчання предметів; збільшити обсяг експериментально-дослідної роботи; створити умови для неформального засвоєння змісту освіти, для набуття глибоких, системних знань тощо.

Візуалізація освітньої інформації – це набір графічних елементів і зв'язків між ними, який використовується для передачі знань від викладача до студентів, та розкриває причини і цілі цих зв'язків.

До сучасних актуальних форм візуалізації освітніх матеріалів відносяться скрайбінг, інфографіка, карти структурованої інформації, електронні підручники та ін. (див. рис. 1). Розглянемо кожну із цих форм.

Рис. 1. Нові форми візуалізації освітніх матеріалів

Однією із новітніх технологій візуалізації, яка зараз активно поширюється в освітній практиці, є скрайбінг.

Скрайбінг – це технологія візуалізації, яка забезпечує відображення ключових моментів змісту освітнього матеріалу (властивостей об'єкта навчання, його внутрішніх і зовнішніх зв'язків) шляхом використання простих графічних елементів (малюнків, символів, слів, схем, діаграм), послідовно створюваних на екрані у відповідності до її усного викладу (або аудіоряду) [1, с. 41].

Головним ефектом скрайбінгу є захват уваги аудиторії специфічними графічними образами, що створюються тут і зараз, акцентуючи увагу на ключових моментах матеріалу, що подається, – ідеях, особливостях, рисах тощо, тобто саме на тому основному, що потрібно сприйняти, усвідомити, запам'ятати. Скрайбінг застосовує принцип малювання від руки, і якраз це «живе малювання» заворожує, зацікавлює студента, змушує з інтересом очікувати, що ж буде далі, тим самим занурюючи його в освітню проблему. Використання скрайбінгу дає змогу надати роботі привабливості для студентів, забезпечити її творчий характер, сприяти зацікавленню у набутті нових предметних знань і технологічних умінь.

© Петровська С. А., 2017

На сьогодні існує декілька різновидів технологій скрайбінгу: мальований, аплікаційний, магнітний, фланелеграфний, комп'ютерний, відеоскрайбінг.

Ще одним видом візуалізації даних, створення інформаційних схем та моделей подання інформації є процес створення інфографіки.

Інфографіка – це графічне візуальне подання інформації, даних або знань, призначених для швидкого та чіткого відображення комплексної інформації. Вона може покращити сприйняття інформації, використовуючи графічні матеріали для того, щоб підвищити можливості зорової системи бачити моделі і тенденції. Інфографіка покликана повідомити, привернути увагу й переконати.

Інфографіку доречно застосовувати при надмірному інформаційному навантаженні та регламентованих часових обмеженнях. Викладач може у чотири рази скоротити витрати часу на донесення інформації [2].

Важливою формою візуалізації даних є карти структурованої інформації (карти розуму, ментальні карти, логічні діаграми).

Карти структурованої інформації – це унікальна технологія роботи з інформацією, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем.

Успіх використання карт розуму полягає в тому, що вони будуються з урахуванням особливостей мислення та спираються на його закони. Ці карти задіюють набагато більше частин мозку, ніж аналогічні інструменти.

Карти розуму застосовують для збирання і представлення великої кількості різноманітних даних на одному аркуші, демонструючи зв'язки та відстані; стимулювання уяви, вирішення проблем через розробку нових шляхів.

Карти структурованої інформації дозволяють максимально підвищити результативність та ефективність вивчення матеріалу; є чудовим інструментом для роздумування і запам'ятовування; економлять час; дають швидкий і повний огляд великої теми (сфери, проблеми, предмета); дозволяють планувати стратегії та робити вибір; розкріпачують мислення; підвищують продуктивність.

Сучасний освітній процес набуває все нових форм і методів завдяки активній інформатизації. Сьогодні вже традиційними можна вважати технології електронного навчання, які використовують електронні засоби. До них варто віднести електронні підручники як основне джерело освітньої інформації.

Електронний підручник – це електронне видання, що містить систематизовані дані наукового або прикладного характеру, подані у формі, зручній для навчання і викладання, у вигляді текстової, графічної, цифрової, звукової, музичної, фото-, відео- та іншої інформації або як їх сукупність.

Електронний підручник має ряд переваг над традиційним: інтерактивність, тобто наявність зворотного зв'язку; використання можливостей мультимедіа; можливість переходу за посиланнями до додаткових джерел інформації; простота оновлення матеріалу; можливість побудови зручного механізму навігації; розвинутий пошуковий механізм. Ці характеристики дозволяють йому набувати функцій універсального освітнього засобу [3, с. 183–186].

Таким чином, необхідність та доцільність використання візуалізації освітньої інформації обумовлена потребою місткого подання матеріалу у найбільш зручному для сприйняття, розуміння, засвоєння та запам'ятовування вигляді. Доведено, що використання інноваційних технологій візуалізації в освітньому процесі підвищує якість та результативність навчання.

Список бібліографічних посилань

1. Білоусова Л. І., Житєньова Н. В. Візуалізація навчального матеріалу з використанням технології скрайбінг у професійній діяльності вчителя. *Фізико-математична освіта.* 2016. Вип. 1 (7). С. 39–47.

2. Сучасний засіб навчання та самоосвіти – це ІНФОГРАФІКА // Педрада : портал освітян України. 22.05.2017. URL: https://www.pedrada.com.ua/article/1303-qqq-17-m5-22-05-2017-suchasniy-zasb-samoosvti-ta-navchannya-nfografka (дата звернення: 26.10.2017).

3. Костюкова Т. А., Васильєва Г. Є. Електронний підручник у ВНЗ – чинник підвищення якості освіти. *Технології навчання.* 2013. Вип. 13. С. 183–191.

Одержано 29.10.2017

УДК 347.121.2

Олена Вікторівна ПІХУРЕЦЬ,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7512-951X

УЧАСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Фактично можна констатувати, що сьогодні для існування ефективної охорони та захисту права інтелектуальної власності, також для здійснення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання у цій сфері створено відповідне правове підґрунтя. Але, на превеликий жаль, в Україні існують певні проблеми відносно практичної реалізації механізму запобігання та припинення порушень права в цій галузі. Про, що свідчить судова та юридична практика застосування законодавства. Так, не дивлячись на постійно зростаючий обсяг кримінальних справ, які порушуються щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності, кількість справ, які доходять до суду залишається невеликою, а число осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, взагалі одиниці. Приблизно 70 % правопорушники, отримали покарання у вигляді виправних робіт або з відстроченням виконання вироку (тобто умовно), в 27 % випадків засуджені сплатили штрафи приблизно до 10000 тисяч гривень. Такі судові вироки навряд чи зупинять злочинність у цій галузі. Порушники заплативши незначний штраф, або взагалі відбувшись умовним покаранням не припинять свою діяльність. Оскільки незаконне використання та поширення результатів інтелектуальної діяльності дозволяє отримувати колосальні прибутки. Особливо велика кількість порушень спостерігається у сфері охорони комп'ютерного забезпечення, баз даних, аудіовізуальної продукції.

Майже дві третини всіх авторських творів, що є доступними в мережі Інтернет, розміщено з порушенням авторських права. Так, українським користувачам доступні близько 400 піратських ресурсів з можливістю перегляду телеканалів. За даними експертів, більше 40 % абонентів інтернет-провайдерів – близько 5 млн – мають доступ до піратських телетрансляцій, що надаються тими ж провайдерами, а серед 5 млн. абонентів супутникового телебачення більше 2,5 млн – це абоненти «кардшарингу» (cardsharing англ.: card (картка) і share (загальний доступ)). За суттю це використання офіційно придбаної карти доступу до супутникового телебачення необмеженою кількістю абонентів. За такого масштабу піратства в Україні розвиток вітчизняного медіа-ринку неможливий, а подальше поширення цих негативних явищ може призвести до занепаду галузі. Загалом, невирішені численні і інші проблеми в галузі права інтелектуальної власності є одним з найголовніших чинників, які призводять до зниження рівня винахідництва та має істотні наслідки для суспільства в цілому, сповільнюючи його соціальний, науково-технічний і економічний розвиток.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, втрати української економіки від піратства та інших порушень у сфері права інтелектуальної власності складають приблизно 1 млрд. євро щороку. Що є інтегральним показником, адже процес вироблення та поширення підробок – це і несплата податків, і нелегальне працевлаштування, нехтування нормами охорони праці та технологічними умовами виробництва. Як наслідок, недофінансування бюджету, втрата працездатності працівниками та підвищення ризиків серед покупців і споживачів такого товару. За словами представників Українського альянсу по боротьбі з підробками і піратством, часто швидкі гроші, зароблені за допомогою підробок і неліцензійної продукції, спрямовуються на фінансування організованої злочинності.

Практика засвідчує, що майже вся сувенірна продукція з фотографіями всесвітньовідомих людей, що продається в Україні, виготовлена без дотримання авторських прав. Недостатній рівень захисту прав інтелектуальної власності перешкоджає винахідникам та творцям отримувати достатню економічну вигоду від результатів власної інтелектуальної, творчої діяльності. Катастрофічне зростання останнім часом обсягів торгівлі контрафактом ставить під

© Піхурець О. В., 2017

загрозу життя, здоров'я споживачів та їх безпеку, а також підриває економічний розвиток держави. Всім відомо, якої шкоди можуть завдати підроблені харчові продукти, дитячі іграшки, запчастини до транспортних засобів, ліки, тощо. Підробки – це проблема національної безпеки, а в глобальному масштабі – безпеки людства в цілому [1]. Хоча діяльність у сфері протидії порушенням у сфері права інтелектуальної власності відповідними органами здійснюється, але результати її незначні.

Україна була й залишається могутньою інтелектуальною державою. ЇЇ інтелектуальний рівень обумовлює досить високий науково-технічний рівень виробництва й інших галузей соціально-суспільної діяльності. По ряду показників Україна займає провідні місця в науці – математиці, інформатиці, фізиці, та інших галузях. Проте склалася парадоксальна ситуація: високий рівень наукового (інтелектуального) потенціалу України (30 місце відповідно до рейтингу за 2016 рік за кількістю патентів (World Intellectual Property Indicators)) аж ніяк не впливає на загальний темп економічного розвитку (відповідно до Global Competitiveness Index – рейтинг глобальної конкурентоспроможності за 2016 рік займає 85 місце серед 138 країн), співіснує з надвитратами і малоефективним виробництвом. Відчувається дефіцит у використанні (впровадженні) власних новітніх технологій не тільки в виробництві, а і в освіті, науці, медицині, сільському господарстві тощо. Україна використовує свій інтелектуальний потенціал досить неефективно. За даними рейтингу, що визначає рівень зацікавленості в інноваціях і впровадженні нових рішень (The Global Innovation Index 2016) у 2016 р. серед 128 країн Україна займає 56 місце, та 114 місце у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Україна продовжує залишатися серед найбільш відсталих у технологічному розвитку країн, це при наявності високого рівня науково-технічного потенціалу. Але для того, щоб зайняти достойне місце у світі в цих та інших галузях Україна має йти шляхом активного використання нових знань та їх матеріалізованих інтелектуальних результатів.

Вищезазначене негативно впливає і на стан захисту прав у цій галузі. Також відсутність ефективного захисту обумовлено і такими чинниками, як: корупцією в державних органах влади, наявністю бюрократії, неефективною владою, нестабільністю у політиці, недосконалим законодавством в сфері права інтелектуальної власності, суперечливою законодавчою базою, яка створює можливості для подвійного трактування юридичних норм, тощо. Серед головних причин недостатнього рівня захисту слід зазначити «відсутність у держави коштів на патентування та здійснення реєстраційних процедур за кордоном» (54,8 %), «низький рівень правової культури в країні» (46,6 %), «відсутність належних знань та інформації щодо захисту інтелектуальної власності» (45,2 %) [2, с. 32–33], доступність піратських комп'ютерних технологій, тощо.

Отже, ситуація з захистом права інтелектуальної власності є однією з найгірших у світі, адже Україна з кожним роком втрачає свої позиції у даних рейтингах. На жаль, в Україні не існує достатнього рівня захисту прав інтелектуальної власності. Разом з тим, для посилення системи захисту права інтелектуальної власності необхідно проводити активну роз'яснювальну роботу, зокрема соціальну рекламу, тематичні радіо- та телепередачі; підготовку та розповсюдження популярних видань, направлених на забезпечення широкого доступу громадськості до інформації, пов'язаної з набуттям прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Потрібно подовжити роботу в напрямку вдосконалення нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності з урахуванням розвитку інновацій. Слід також продовжити роботу з підготовки спеціалістів з питань права інтелектуальної власності, поширення знань, формування в суспільстві високого рівня культури й освіти у сфері права інтелектуальної власності.

Список бібліографічних посилань

1. Можаровська Н. Адміністративно-правові аспекти набуття права на торговельні марки, їх охорони та захисту в Україні. *Право України.* 2010. № 2. С. 143–149.

2. Греков І. П. Захист інтелектуальної власності як основа конкурентоздатності національної економіки // Управління правами інтелектуальної власності : матеріали наук.-практ. конф., 21 квіт. 2011 р. Суми : СумДУ, 2011. С. 31–33.

Одержано 29.10.2017

УДК 340.1

Ігор Митрофанович ПОГРІБНИЙ,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0588-9550

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО: ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Складний, але динамічний процес формування громадянського суспільства в Україні характеризується значним підвищенням ролі досліджень в сфері загальної теорії держави і права та загальнотеоретичній підготовці правоохоронців.

Переосмислення та додаткової аргументації потребують загальні та основні закономірності виникнення, функціонування та розвитку держави і права, а також головні напрямки впливу загальнотеоретичної науки на державно-правову дійсність, розвиток інших правових наук і юридичну практику. Насамперед, це стосується таких функцій загальної теорії права, як методологічна, інтеграційна, прогностична, світоглядна, прикладної функції або функції допомоги юридичній практиці.

На особливу увагу заслуговує остання з перелічених функцій, що прямо пов'язано зі службовою роллю загальної теорії держави і права, пізнавальне спрямування якої скеровано не лише на формування теоретичного фундаменту юридичної науки, а й на вирішення суто практичних питань. Для того, наприклад, щоб встановити зв'язок між різними юридичними явищами, правильно розтлумачити правову норму, застосувати аналогію права чи закону, правники звертаються саме до загальнотеоретичних положень.

У зв'язку з цим викликає подив безпідставне, на наш погляд, незбалансоване зміщення акцентів у висловлюваннях окремих науковців і практиків щодо підготовки працівників поліції, спираючись виключно на вивчення галузевих дисциплін.

Так, майбутні правоохоронці, володіючи достатньо великим за обсягом масивом фахової інформації, відповідними навичками, досить приблизно уявляють собі розгалужену систему прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, систему вітчизняних нормативних актів та відповідних міжнародних договорів, структуру, функції, компетенцію та порядок діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; систему правоохоронних органів, принципи їх взаємодії по вертикалі та громадянами і їх об'єднаннями; поняття та ознаки громадянського суспільства; тлумачення юридичних норм та процес їх реалізації.

Не проявляється інтерес і до інших правових категорій і юридичних конструкцій, важливих з точки зору їх ефективного застосування, що в свою чергу може призвести до порушення вимог законності, нехтуванням правами і свободами особи. Хоча в ст. 5 закону України «Про Національну поліцію» прямо вказано, що «… поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також з органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів …». Цим же Законом (ст. 7) передбачено, що поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами [1].

Однією з ключових проблем, що вимагає подальшого ретельного дослідження та комплексного викладання при навчанні правоохоронців є концепція формування та розвитку громадянського суспільства.

Без перебільшення, можна констатувати, що одне з провідних місць у забезпеченні громадської злагоди і безпеки життєдіяльності суспільства належним чином займає поліція.

У побутовій свідомості діяльність поліції пов'язується, перш за все, із запобіганням і припиненням різних порушень громадського порядку, протидії злочинності. Але в умовах формування громадянського суспільства, необхідності ефективного забезпечення соціальної захищеності кожного члена суспільства призначення поліції полягає у тому, щоб стати помічником і опорою кожної людини в реалізації своїх прав і свобод, у досягненні законних цілей і інтересів.

Охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги окреслено як пріоритетні завдання поліції (ст. 7 Закону) [1].

© Погрібний І. М., 2017

Нарешті, бурхливе обговорення за останні два десятиріччя проблеми партнерських відносин між населенням та міліцією, а зараз – поліцією, знайшло своє логічне втілення в ст. 11 закону України «Про Національну поліцію» [1], в якій чітко визначено, що діяльність поліції здійснюється у тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Саме формування партнерських відносин допоможе відродженню втраченої довіри.

Наче для сьогодення викладені принципи роботи англійської поліції Робертом Пілом у 1829 році. Так, наприклад, «ефективність діяльності поліції залежить від підтримки населення, а також від її спроможності зберегти свій авторитет; для завоювання публічного авторитету необхідна добровільна участь населення у справі забезпечення дотримання закону». Цей вислів доцільно втілений у змісті п. 3 ст. 11 Закону [1].

У цьому ж контексті Роберт Піл наголошував: «поліція повинна постійно підтримувати стосунки з населенням, вона являє собою єдину частину населення, що отримує платню за забезпечення порядку на користь всьому суспільству» [2, с. 24]. Тобто, під час виконання своїх службових обов'язків поліцейський як і інші представники держави, – посадова особа, а в інших умовах (в побуті, на відпочинку) він виступає як представник громадянського суспільства, найбільш свідома його клітина завдяки професійному рівню правосвідомості, загостреному почуттю справедливості, честі і милосердя.

Тому виправданим і логічно узгодженим виглядає зміст п. 2 ст. 12 закону України «Про Національну поліцію», в якій закріплено принцип безперервності у виконанні своїх завдань: «поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня» [1].

Однією зі складових підготовки поліцейського має бути фундаментальне і чітке визначення його світоглядної позиції. За часів СРСР вона розглядалася як ідеологічна підготовка зі специфічним партійним змістом. Сучасність змінила акценти і Закон передбачає політичну нейтральність поліцейського, коли поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадянських об'єднань.

Підґрунтям формування зазначеної позиції буде реалізація світоглядної функції загальної теорії держави і права в підготовці правоохоронців, як ідейної основи уявлень про державу і право та всі пов'язані з ними явища та феномени.

В умовах демократичного, громадянського суспільства такими ідеями є верховенство права, примат прав і свобод людини і громадянина, високий рівень правосвідомості правової культури, законність і правопорядок як основа соціального буття, розбудова правової і соціальної держави.

На підставі цих ідей загальна теорія держави та права орієнтує всіх учасників правових відносин на повагу до прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, неухильне дотримання, виконання і застосування вимог законодавства, взаємну відповідальність особи і держави, постійне підвищення рівня правової культури.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 379.

2. Історія органів внутрішніх справ. Ч. 1. Навчальні матеріали до спецкурсу. Харків, 1999. 154 с.

Одержано 30.10.2017

УДК 159.9

Сергій Павлович ПОНОМАРЬОВ,
кандидат юридичних наук,
докторант Харківського національного університету внутрішніх справ,
співробітник Служби безпеки України

СЕКТОР БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ЗМІСТ

Сто років тому на Харківщині почалася підготовка охоронців правопорядку. З року в рік змінювалися форми та методи навчання, навчальний процес зростав від початкової підготовки правоохоронців та навчання елементарним навичкам до глибоких знань, що відповідають

© Пономарьов С. П., 2017

вимогам сучасного суспільства. Більшою мірою цей процес залежав від розвитку суспільства та завдань протидії злочинності і забезпечення громадського порядку. Сьогодні Україна – правова, демократична та незалежна держава, проте її розвиток не стоїть на місці. З огляду на зміни, що нині відбуваються в нашій державі, якісно нового підходу потребують й деякі правові поняття, які в тій чи іншій мірі характеризують поняття та зміст забезпечення правопорядку, зокрема, такого поняття, як «сектор безпеки».

Питання сектору безпеки частково було розкрито у працях таких вчених, як: О. І. Кузьмука, О. С. Бодрука, М. Ф. Єжеєва, В. П. Горбуліна, О. В. Литвиненка, В. В. Сокуренко, В. К. Горовенка та інших.

Поняття «сектор безпеки» з'явилось на початку 1990-х років, коли стало зрозумілим, що спектр загроз став зміщуватися від суто воєнних до таких, що мають невійськове забарвлення. Головною мотивацією для введення цих понять у наукову термінологію були рекомендації міжпарламентських органів Європи, міжнародних конференцій і семінарів [1].

Досліджуючи поняття, ознаки та зміст сектора безпеки, доцільно звернутися до визначення самого поняття «безпеки» і з'ясувати в чому конкретно воно проявляється. Суспільство являє собою історичну сукупність стосунків між людьми, групами людей, які формуються у процесах їхньої спільної діяльності. Для свого розвитку суспільство потребує всебічного забезпечення, що є системою заходів, пов'язаних із задоволенням його потреб [2, с. 192], тобто суспільство має забезпечити свою безпеку. У системі здійснення головних загальнодержавних заходів, пов'язаних із задоволенням потреб суспільства, важлива роль надається саме забезпеченню безпеки. Існує декілька ознак, що характеризують поняття «безпека», а саме: а) нормативно-правові (відсутність ризику, загроз і небезпек); б) технічні правила захищеності (відповідність технічним нормам, правам, параметрам); в) дотримання певного стану безпеки конкретної діяльності (авіаційна безпека, безпека дорожнього руху, безпека мореплавства, радіаційна безпека тощо); г) інформаційна безпека (захищеність інформації); ґ) правова безпека, особиста, суспільна, державна (особистості, суспільства, держави).

В Україні певний поштовх до офіційного вживання цього поняття дала програма заходів з забезпечення національної безпеки відома як Стратегія національної безпеки України. Поняття «сектор безпеки» дедалі набуває більш широкого вжитку, зокрема, в редакції Стратегії національної безпеки України 2012 року [3]. Так, виходячи з положень стратегії, поняття «сектор безпеки» можна тлумачити як систему органів та їх діяльність, які відповідають за забезпечення безпеки та оборони держави. На сьогодні це єдине нормативно-правове визначення цього поняття.

Зміст і сутність поняття «сектору безпеки» та необхідність вдосконалення та закріплення більш якісного нормативного поняття «сектору безпеки» є особливо актуальним в сучасних умовах міжнародної правоохоронної діяльності.

Так, Д. Шерр, характеризуючи сектор безпеки НАТО, зауважував, що до його складу включаються збройні сили, служби безпеки, поліція у формі або в цивільному, жандармерія, органи служби розвідки, прикордонні служби, служби зовнішньої розвідки, а також інші озброєні формування, які працюють на державу, поряд з нею або пов'язані з нею. Досить яскраво Д. Шерр сформулював думку про складність поняття безпеки: це одночасно кінцевий результат, відчуття, стимул та ціль [4].

Згідно нормативно-правових актів сектор безпеки має притаманні йому характерні структурні елементи: об'єкт (воєнна, державна, екологічна безпека тощо), суб'єкти забезпечення воєнної безпеки; об'єктивну сторону (межі повноважень, функцій і завдань) та суб'єктивну сторону (загрози).

Взагалі критерієм безпеки в державі є безпека суспільства у всіх сферах її діяльності. Тому сутність сектору безпеки полягає у злагодженій діяльності всіх його елементів. При цьому вносячи зміни до будь-якого елементу сектора безпеки необхідно приймати до уваги стан законодавства з питань протидії злочинності в державі, економічний, соціальний розвиток, та інші фактори, що обумовлюють такі зміни.

Враховуючи міжнародний досвід, спираючись на розробки вітчизняних та іноземних науковців, автором пропонується таке його робоче визначення: сектор безпеки України – це сукупність державних органів та організацій, які покликані гарантувати безпеку особи, суспільства та держави. Відповідно до головних видів безпеки, які дістали поширення в нашій державі, пропонується розрізняти такі основні елементи сектора безпеки: 1) особиста безпека

громадян, громадський порядок тощо – забезпечують правоохоронні органи; 2) державна безпека – забезпечують спецслужби; 3) військова безпека – забезпечує військова організація України; 4) інші: економічна, соціальна, екологічна, політична безпека. Кожен із цих видів потребують свого окремого дослідження, проте всі вони об'єднуються під єдиним поняттям «сектор безпеки».

Необхідно, що проблеми і завдання формування та розвитку сектора безпеки України за сучасних безпекових умов дедалі актуалізуються і потребують своєчасного їх вирішення як у науковому, так і законодавчому плані. Для цього необхідно не тільки вдосконалити понятійно-категорійний апарат, а й законодавчо закріпити і визначити цей сектор безпеки як складову підсистему системи національної безпеки, його ознаки, склад та структуру, механізм його функціонування в мирний час та особливий період, а також стратегічне керівництво ним, його завдання і порядок взаємодії та застосування у передбачених законом випадках тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Кузьмук О. І. Від Воєнної організації до Сектора безпеки і оборони України. *Наука і оборона.* 2012. № 4. С. 12–21.

2. Юридическая энциклопедия. Т. 1. Киев : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998. 669 с.

3. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» : увед. в дію указом Президента України від 08.06.2012 № 389/2012 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389/2012 (дата звернення: 07.07.2017).

4. Шерр Д. Реформа сектора безпеки в Україні: західний погляд // Освітні аспекти реалізації Цільового плану Україна – НАТО 2004 в структурах сектору безпеки держави : матеріали та док. міжнар. семінару, 17–18 листоп. 2004 р. Дніпропетровськ, 2004. С. 28–32.

Одержано 08.11.2017

УДК 159.9.072:351.74

Яна Сергіївна ПОСОХОВА,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3374-3930

ЗДАТНІСТЬ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТОРІВ ТА ДИСПЕТЧЕРІВ СЛУЖБИ «102» НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Необхідність вдосконалення професійної підготовки кадрів для Національної поліції України потребує деталізації вимог до рівня їх готовності ефективно виконувати професійні обов'язки, а також обумовлює необхідність формування та розвиток особистісних та ділових якостей особистості поліцейського. Психологічна підготовка працівників відділів «102» управлінь інформаційної підтримки та координації поліції «102» Головних управлінь Національної поліції України не є виключенням (далі – УІПКП «102» ГУ НПУ). Успішне виконання професійної діяльності операторами та диспетчерами служби «102» напряму залежить від їх психологічної підготовки, яка передбачає комплексне використання можливостей психологічної науки, її засобів, методів і технологій в професійній діяльності поліцейських. В умовах вдосконалення правоохоронної системи України та зростання психологічного навантаження на працівників поліції процес професійної підготовки особового складу зосереджений на впровадженні інноваційних моделей навчання, які спрямовані на імітацію реальної діяльності під час навчальних занять.

Ми вважаємо, що одним з пріоритетних чинників ефективної професійної діяльності операторів та диспетчерів служби «102» виступає здатність до прогнозування, яка спрямована на активізацію їх аналітичної та розумової активності, оптимізацію готовності до ризику та здатності прогнозувати результати своєї діяльності, що в свою чергу, впливає на розвиток

© Посохова Я. С., 2017

професійно важливих якостей особистості працівника служби «102» і, як наслідок, підвищення ефективності всього процесу професійної підготовки.

Професійна діяльність оператора служби «102» спрямована на прийом телефонного дзвінка та електронного повідомлення заявника, в якому міститься інформація про правопорушення та інші події та їх реєстрація за допомогою автоматизованого робочого місця «оператор «102»» (далі – АРМ). Професійна діяльність диспетчера служби «102» зосереджується на здійсненні керуванням нарядами поліції за допомогою АРМ «диспетчер» з метою оперативного реагування на заяви та повідомлення про правопорушення та інші події.

З метою дослідження здатності до прогнозування як чинника успішної професійної діяльності операторів та диспетчерів служби «102» УІПКП «102» ГУ НПУ нами було використано опитувальник Л. О. Регуш «Здатність до прогнозування» [2, с. 291–295].

У якості вибірки виступили 272 працівників відділів «102» УІПКП «102» ГУ НПУ. Діагностика проводилася серед операторів «102» в кількості 156 осіб та серед диспетчерів «102» – 112 осіб. Дослідження здатності до прогнозування за методикою Л. О. Регуш дозволило визначити рівень прогностичних здібностей випробуваних.

Високий рівень прогностичних здібностей виявлено у 23 % всієї вибірки, що говорить про такі добре розвинені якості мислення, як аналітичність, гнучкість, перспективність, доказовість. У 77 % з них виявлено середній рівень прогностичних здібностей, що може свідчити про труднощі в плануванні дій та прогнозуванні подій.

С. В. Забегаліна та А. В. Чигарькова в дослідженні здатності до прогнозування дійшли до висновку, що з метою вдосконалення військово-професійної підготовки військовослужбовців доцільно використовувати такі теоретичні і практичні моделі навчання, які сприяють розвитку прогностичних здібностей військовослужбовців. Авторки говорять, що: «Динамічно і ефективно на інтеграцію особливостей мислення (інтелектуальні, інтуїтивні властивості), знань, умінь, навичок, здатності до рефлексії та інших факторів успішного прогнозування в екстремальній ситуації може вплинути використання завдань на розвиток уваги, сприйняття і мислення професійного характеру» [1, с. 102].

Згідно з опитувальником було також виявлено відмінності показників прогностичних здібностей у групі операторів «102» порівняно з групою диспетчерів «102» (табл. 1).

Таблиця 1

Показник здатності до прогнозування операторів «102» та диспетчерів «102» (M ± m)

Шкали	Оператори «102»	Диспетчери «102»	p
Аналітичність	63,0 ± 1,33	56,0 ± 1,48	0,05
Обізнаність	46,0 ± 1,51	48,0 ±1,34	-
Гнучкість	56,0 ± 1,82	53,0 ± 1,68	
Перспективність	58,0 ± 1,54	63,0 ± 1,04	0,05
Доказовість	61,0 ± 1,93	56,0 ± 1,04	0,05

Отримані дані свідчать про вірогідне підвищення показника аналітичності у групі операторів «102» на відміну від групи диспетчерів «102» (63,0 ± 1,33 проти 56,0 ± 1,48), $p \geq 0,05$, а також, показників, що відбивають доказовість та/або обґрунтованість виділених причинно-наслідкових зв'язків та гіпотез, логічність та послідовність дій (61,0 ± 1,93 та 56,0 ± 1,04 відповідно), $p \geq 0,05$, тоді як змін у показниках обізнаності та гнучкості виявлено не було.

Крім того, зафіксовані відмінності, які відбиваються у вірогідно більш високому показнику перспективності у групі диспетчерів «102» на відміну від операторів «102» (63,0 ± 1,04 проти 58,0 ± 1,54), $p \geq 0,05$, що свідчить про більшу здатність диспетчерів «102» передбачити перспективи розвитку подій під час виконання ними професійних завдань. Оскільки на диспетчера «102» покладена значна кількість функціональних операцій, які без усвідомлення остаточної цілі завдання виконати неможливо, вони орієнтовані на пошук перспективних дій, які забезпечують належне виконання професійного обов'язку.

Отже, врахування прогностичних здібностей в період професійної підготовки операторів та диспетчерів відділів «102» УІПКП «102» ГУ НПУ дозволить сформувати особистісні якості, які мають стати підґрунтям для формування відповідних компетенцій та реалізації їх у професійній діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Забегалина С. В., Чигарькова А. В. Способность к прогнозированию у военнослужащих при различных уровнях адаптивности и локуса контроля. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2015. № 1 (60). С. 99–103.
2. Регуш Л. А. Психология прогнозирования: успехи в познании будущего. СПб., 2003. 352 с.

Одержано 07.11.2017

УДК 378.147

Наталія Олександрівна ПРІБИТКОВА,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7944-5712;
Ганна Михайлівна ШОРОХОВА,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3639-7025

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Обраний Україною шлях набуття членства у Євросоюзі вимагає зближення та інтеграцію національної економічної системи до систем країн ЄС. Це ставить Україну перед вибором запровадження тієї моделі розвитку, яка прийнята ЄС за базову, тобто моделі інноваційного розвитку.

Сучасна нормативно-правова база (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів.

Зокрема, національне інноваційне законодавство включає норми Конституції України, Господарського кодексу, законів України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

Крім згаданих законодавчих актів, слід окремо відмітити прийняту Верховною Радою України 13 липня 1999 року *Концепцію науково-технічного та інноваційного розвитку України*. Концепція містить основні цілі, пріоритетні напрями та принципи державної науково-технічної політики, механізми прискореного інноваційного розвитку, орієнтири структурного формування науково-технологічного потенціалу та його ресурсного забезпечення. Вона визначає засади взаємовідносин між державою та суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності, які ґрунтуються на необхідності пріоритетної державної підтримки науки, технологій та інновацій як джерела економічного зростання, складника національної культури, освіти та сфери реалізації інтелектуального потенціалу громадян [1].

У результаті аналізу основних положень закону України «Про інноваційну діяльність» можна дійти висновку, що законодавець під інноваціями розуміє новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [2]. Інновації можуть мати вигляд не тільки нового кінцевого продукту або ідей, а також і принципово нових методів роботи, нового підходу до управлінського процесу та підвищення кваліфікації працівників.

© Прібиткова Н. О., Шорохова Г. М., 2017

Відмітимо, що сучасний процес глобалізації, невпинний розвиток сучасних інноваційних та інформаційних технологій, потреби суспільства в мобільності обумовлюють пошук новітніх технологій навчання та модернізації освітніх систем. В модернізації освіти найсуттєвішу роль займає дистанційне навчання. Отже дистанційна форма навчання в навчальних закладах МВС України на сьогоднішній день є інноваційною формою навчання та набуває стрімкого розвитку.

Так відповідно до Положення про дистанційне навчання, затвердженим наказом Міністерства освіти та науки від 25.14.2013 № 466, **під дистанційним навчанням розуміється** індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [3]. А це свідчить про те, що дистанційне навчання – це не тільки Інтернет, програмне забезпечення та комп'ютерна техніка, але й застосування у навчальному процесі педагогічних технологій, методів, прийомів та способів організації і проведення навчального процесу. Такі технології в своїй сукупності і мають назву «технології дистанційного навчання» [4, с. 158].

Дистанційне навчання поліцейських – це надання їм освітніх послуг шляхом застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій як для підготовки майбутніх правоохоронців, так і підвищення кваліфікації діючих працівників поліції, без відриву від виконання службових обов'язків за місцем служби.

Звичайно, як і будь яка інноваційна форма діяльності дистанційне навчання має певні недоліки до яких відносять: відсутність чіткого механізму ідентифікації слухачів; «теоретизація» навчання, зведення навчального процесу до механістичним прийомів і методів»; необхідність суттєвого фінансування на початковому етапі впровадження та ін.

Незважаючи на це, перевагами дистанційного навчання слід визначити:

– актуальність – можливість упровадження новітніх педагогічних, психологічних, методичних розробок;

– зручність – можливість навчання у зручний час, у певному місці, здобуття освіти без відриву від основної роботи, відсутність обмежень у часі для засвоєння матеріалу;

– економічна ефективність – метод навчання дешевший, ніж традиційні, завдяки ефективному використанню навчальних приміщень, полегшеному коригуванню електронних навчальних матеріалів та мультидоступу до них;

– можливість одночасного використання великого обсягу навчальної інформації будь-якою кількістю студентів (слухачів);

– інтерактивність – активне спілкування між студентами (слухачами) групи і викладачем, що значно посилює мотивацію до навчання, поліпшує засвоєння матеріалу;

– більше можливості контролю якості навчання, які передбачають проведення дискусій, чатів, використання самоконтролю, відсутність психологічних бар'єрів;

– відсутність географічних кордонів для здобуття освіти. Різні курси можна вивчати в різних навчальних закладах світу.

З огляду на це можна стверджувати, що створення дистанційної освіти – це найбільш доступний та ефективний шлях у процесі підготовки кваліфікованих кадрів для підрозділів Національної поліції. А саме дистанційне навчання допоможе у вирішенні проблеми підготовки якісного кадрового потенціалу. Одним із важливих критеріїв та показників ефективності роботи є постійна необхідність у підвищенні кваліфікації працівників Національної поліції, обумовлену постійним розвитком інформаційних технологій, а також збільшенням кількості продуктів науково-технічного прогресу. Отже, саме застосування інноваційних технологій в навчальних закладах МВС України дають широкі перспективи та можливості готувати фахівців нового покоління, здатних до гнучкої адаптації в динамічно змінюваному світі, нешаблонного, нестандартного мислення у виконанні різноманітних професійних завдань, здатних самовдосконалюватися, здобувати та засвоювати інформацію, уміло її використовувати.

Інноваційна складова дистанційного навчання полягає у застосуванні в цій формі навчання найбільш конкурентоспроможних освітніх розробок, сучасного технічного обладнання, впровадження найбільш ефективних інформаційно-комунікаційних технологій (віртуальна реальність, доповнена реальність, 3Dмоделювання тощо). Такий стан речей дає змогу говорити про вплив дистанційного навчання та його підвидів, зокрема, електронного навчання, на розвиток сфери високих технологій та позитивний влив на економіку держави і процес підготовки сучасних фахівців з високим рівнем професійної майстерності.

Список бібліографічних посилань

1. Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України : закон України від 13.07.1999 № 916-XIV // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14 (дата звернення 02.11.2017).
2. Про інноваційну діяльність : закон України від 04.07.2002 № 40-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15 (дата звернення 03.11.2017).
3. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : наказ М-ва освіти та науки України від 25.04.2013 № 466 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13 (дата звернення 03.11.2017).
4. Бугайчук К. Л. Застосування технологій дистанційного навчання в післядипломній освіті працівників Національної поліції // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів ІІ міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2017. С. 157–161.

Одержано 06.11.2017

УДК 378.6(477)

Віталій Володимирович РОМАНЮК,
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6077-4591

ВПЛИВ СПЕЦИФІЧНИХ УМОВ НАВЧАННЯ У ВНЗ МВС УКРАЇНИ НА ЗДІЙСНЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

За словами заступниці Голови Верховної Ради України О. Сироїд «Судова реформа почнеться з реформи правової освіти», що фактично означає реформу вищої школи в т. ч. вищих навчальних закладів МВС України зі специфічними умовами навчання. Тягар у вигляді кошторису на утримання ВНЗ МВС дійсно великий, але отримання вищої юридичної освіти виключно у державних та приватних вищих навчальних закладах не вирішить фінансове питання в межах держави, є по суті відбудеться перекладання грошей з «одного кошика до іншого». А чи зможуть такі «цивільні» виші, отримавши більшу кількість замовлень на навчання юристів, створити так звані специфічні умови, без отримання яких служба в Національній поліції може не скластися через те, що умови проходження служби в поліції є дійсно специфічними (цілодобове чергування, вміння працювати з різними верствами людей, велике моральне й фізичне навантаження тощо).

Передбачивши у ст. 74 закону України «Про Національну поліцію» здійснення підготовки поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, законодавець не розкрив значення таких «умов». Не йдеться про такі «умови» й у законі України «Про вищу освіту», де згадується вищий військовий навчальний заклад (заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання). В той же час, не вважається дискримінацією права на здобуття вищої освіти встановлення обмежень і привілеїв, що визначаються специфічними умовами здобуття вищої освіти, зумовленими особливостями отримання кваліфікації. Отже, під специфічними умовами навчання необхідно розуміти як певні обмеження (добір на навчання, вік, стан здоров'я, закрити соціальне співтовариство, особлива субкультура тощо) так і привілеї (високі вимоги до дисципліни, гарантоване працевлаштування, державне забезпечення, посилене вивчення фахових дисциплін, постійне стажування тощо), застосування яких у сукупності повинно призвести до отримання випускником ВНЗ достатньої компетентності (динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність).

Виникає питання, навіщо ж «створювати велосипед», якщо він вже існує і реально працює. Так, є певні проблемні питання в організації навчання поліцейських, але вони мають ситуативний характер і, як правило, пов'язані не з відсутністю освітніх можливостей у ВНЗ (науково-педагогічне забезпечення), а відсутністю у них певної самостійності, пов'язаної з мобільністю реагування на зміни у законодавстві і потреби міністерства. Тим більше руйнувати систему відомчих вищих навчальних закладів МВС у той час, коли Національна поліція відчуває

© Романюк В. В., 2017

«кадровий голод» здається як мінімум нераціональним. Нині, за словами голови Національної поліції С. М. Князєва, через звільнення та переходи поліцейських до інших підрозділів, некомплект складає понад 20 тисяч осіб, тобто поліції не вистачає кожного шостого працівника. Люди йдуть з поліції насамперед через виснаження та брак часу на особисте життя, а це по суті і є непідготовленість до специфічних умов вже не навчання, а служби.

Так, наприклад, в результаті щорічного інтерв'ювання працівників підрозділів кадрового забезпечення окремих територіальних органів Національної поліції були отримані відомості, що свідчать про різний рівень «підготовленості» до служби у практичних підрозділах випускників цивільних ВНЗ та відомчих навчальних закладів МВС. За їх словами випускники ВНЗ МВС України швидше адаптуються до існуючих умов проходження служби. І, взагалі, цілком логічно виглядає той факт, що підготовка фахівця для Національної поліції відрізняється від підготовки майбутнього нотаріуса, кадрового працівника СБУ. Саме в цьому і повинні проявлятися наслідки застосування специфічних умов під час навчання.

На підтвердження можна зазначити один з переконливих фактів. У жодному класичному юридичному навчальному закладі не викладається така профільна дисципліна як, наприклад, «Досудове слідство в поліції». Недарма випускники ВНЗ МВС, у т. ч. випускники факультету № 1 (слідства) Харківського національного університету внутрішніх справ на відміну від своїх «цивільних» колег, чітко усвідомлюють своє місце в системі органів досудового слідства Національної поліції України. А це також є наслідком запровадження специфічних умов навчання. До тих пір поки у державі буде існувати саме досудове слідство, а не судове, що притаманно американській моделі юриспруденції, країні будуть потрібні фахові слідчі для відповідних підрозділів Національної поліції, які повинні відповідати вимогам, що пред'являються до працівників поліції, мати фахову вищу юридичну освіту і бути здатними працювати у специфічних умовах. Якщо в існуючій системі судочинства позбавити слідчого вищої юридичної освіти, то чи можна буде назвати взаємовідносини між ним і захисником змагальними? Мабуть, що ні.

Крім того, велике значення має постійна взаємодія ВНЗ МВС України з територіальними підрозділами Національної поліції, що проявляється у сумісному патрулюванні, бінарних заняттях, стажуванні тощо. Курсанти під час таких заходів мають можливість реалізовувати здобуті теоретичні знання і отримати практичні навички і, звісно, ніщо не зможе замінити «живе» спілкування курсантів зі старшими колегами.

Вважається вірним, що реформування відомчої освіти повинно призвести не до ліквідації ВНЗ, а до їх реорганізації з обов'язковим збереженням кадрового потенціалу. Підготовка у вищих навчальних закладах МВС України повинна дати не лише знання і вміння, а й сформувати здатність до саморозвитку, вміння адаптуватися до нових соціальних, інформаційних, технічних та технологічних вимог, кваліфікованого здобуття нових знань шляхом самоосвіти – тобто повинна ґрунтуватись на засадах випереджальної освіти. Така підготовка дозволить сформувати професійні інтереси майбутніх правоохоронців, належно зорієнтувати, дати чітке уявлення про переваги і труднощі, пов'язані зі службою в поліції.

Одержано 07.11.2017

УДК 343.98

Тетяна Іванівна САВЧУК,
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8024-5136

ЗВ'ЯЗОК НАУКИ ТА ПРАКТИКИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «КРИМІНАЛІСТИКА» ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Одвічна проблема – зв'язок науки та практики у підготовці справжніх спеціалістів. Так, досить часто після закінчення навчального закладу перед молодими спеціалістами постає проблема застосування теоретичних знань у процесі практичної діяльності. Це пов'язано із тим, що в процесі навчання не завжди проводяться паралелі між наданими теоретичними знаннями

© Савчук Т. І., 2017

та їх застосуванням у практичній діяльності. Особливо важливе значення зв'язок науки та практики має для підготовки правоохоронців.

Дисципліна «Криміналістика» є одним із обов'язкових предметів у процесі підготовки поліцейського для будь-якого структурного підрозділу Національної поліції України. В деяких службах знання з криміналістики безпосередньо використовуються їх співробітниками у процесі виконання службових обов'язків, а в інших – опосередковано.

Враховуючи, що криміналістика це прикладна наука, то і її викладання не може бути не поєднано із практикою. Практична складова у викладанні криміналістики повинна бути присутня як під час лекційних занять, так і у процесі практичних занять із курсантами, студентами та слухачами. Під час читання лекцій виклад теоретичного матеріалу повинен бути поєднаний із приведенням практичних прикладів застосування теоретичних знань, наочною демонстрацією, з допомогою мультимедійного обладнання, технічних засобів, слідів і прийомів їх виявлення, вилучення і дослідження. В процесі практичних занять мають бути закріплені теоретичні знання на практичному виконанні завдань з виявлення, фіксації, вилучення та дослідження слідів злочину, проведення, у формі ділової гри, слідчих (розшукових) дій, плануванні розслідування конкретних злочинів.

Кожному із здобувачів повинна бути надана можливість випробувати свої сили у практичному виконанні теоретично отриманих знань. З цією метою, очевидно, що кількість годин, які виділяються для викладання дисципліни «Криміналістика» повинна бути значно збільшена в порівнянні із теперішніми навчальними планами. Адже, у зв'язку зі специфікою матеріалу, який викладається, по кожній темі повинні бути прочитані лекції та проведені практичні заняття. Крім того, деякі теми із розділів «Криміналістична техніка» та «Криміналістична тактика» потребують проведення кількох практичних занять.

До того ж викладання вказаної дисципліни повинно враховувати напрям підготовки і спеціалізацію здобувача. Таким чином, під час розробки начальних програм та проведення занять має братися до уваги специфіка роботи майбутніх працівників. Тому матеріал, що надається повинен відповідати потребам тієї служби, для якої готується фахівець.

Такий процес навчання не лише допоможе в опануванні теоретичних знань та набутті практичних навиків, але і викличе зацікавлення до дисципліни та сформує правильні уявлення слухачів про роль і місце криміналістики у діяльності підрозділів Національної поліції зокрема та правоохоронців взагалі.

Проте, поряд з цим не слід применшувати роль наукової діяльності для підготовки кадрів Національної поліції. Адже наука «Криміналістика» не лише надає знання із уже досліджених питань, але і узагальнює практичний досвід розслідування нових видів злочинів та надає рекомендації практичним працівникам у їх вирішенні. Тому своєчасність таких рекомендацій впливає на загальну картину протидії злочинності.

Таким чином, зв'язок науки та практики при викладанні дисципліни «Криміналістика» повинен бути якомога тісніший, матеріал специфікований до потреб конкретного підрозділу Національної поліції, а кількість годин достатня для вивчення всіх необхідних тем.

Одержано 08.11.2017

УДК 37.012

Яна Михайлівна САДИКОВА,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-2841-8324

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Питаннями інтересу займалися відомі вчені різних галузей юриспруденції, соціології, психології, політології, педагогіки та інших галузей науки. Питання є досить універсальним з тієї точки зору, що інтереси мають місце в усіх сферах життєдіяльності людини та діяльності інших

© Садикова Я. М., 2017

соціальних утворень. Інтерес є багатоаспектним, складним та багатогранним феноменом. Проблема формування професійного інтересу в механізмі функціонування вищих закладів є вкрай важливою. Правильно визначений, об'єктивований та сформований професійний інтерес є локомотивом всієї майбутньої професійної діяльності.

Сила професійного інтересу полягає в тому, що, будучи глибоко особистісним утворенням, він оголює об'єктивні цінності професійного навчання, повідомляє вченню силу, легкість, інтенсивність і швидкість, надає професійної діяльності особистісний смисл, сприяє її продуктивності [1, с. 11].

Щодо сутності природи інтересу склалося три основних підходи: об'єктивний, суб'єктивний та об'єктивно-суб'єктивний. Не маючи ціллю аналізувати детально кожен з підходів, окреслимо лише їх загальні контури.

Прихильники об'єктивної сутності інтересу виходять з того, що інтерес «річ у собі» і не потребує ні усвідомлення, ні будь-якої іншої психологічної діяльності людини щоб існувати.

Кардинально протилежної об'єктивній теорії сутності інтересу притримуються здебільшого психологи, які розглядають інтерес як певне відношення особи до об'єктів та явищ, як вибіркову, цілеспрямовану направленість людини на набуття тих чи інших знань, на виконання тієї чи іншої діяльності. На їх думку, інтереси як усвідомлювані мотиви.

Усталеною ж точкою зору на природу інтересу є та, яка поєднує в останньому і об'єктивне і суб'єктивне. «Інтерес є об'єктивним за своєю природою, – вказує В. П. Грібанов, – Інтереси окремих осіб, груп, колективів, класів, усього суспільства виникають не довільно. Вони визначаються всією сукупністю умов життя цієї особи, групи, колективу, класу чи суспільства, серед яких головне та вирішальне місце займають матеріальні умови життя суспільства, економічний устрій суспільства, економічні відносини [2, с. 236]. Однак об'єктивність в інтересі є лише передумовою, підготовчим етапом, основою для поєднання з суб'єктивним моментом [3, с. 17].

Становлення і розвиток професійного інтересу у майбутніх працівників Національної поліції є поетапним, має забезпечуватися інноваційною освітньою діяльністю, а його формування базується на основних засадах (принципах).

Поетапність проявляється в тому, що професійний інтерес спочатку об'єктивується, консолідується, потім відбувається його становлення та розвиток до цілісного стану вже під час професійної діяльності. Так, в Положенні про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, затвердженому наказом Міністерства внутрішніх справ України 24.12.2015 № 1625 основними завданнями післядипломної освіти визначено формування професійної самосвідомості працівників поліції, почуття відповідальності за свої дії, розуміння необхідності постійного вдосконалення своєї професійної майстерності з урахуванням специфіки діяльності в конкретних підрозділах поліції. А це іншими словами, формування професійного інтересу.

Аналіз спеціальної літератури дозволяє виділити такі основні принципи формування професійного інтересу майбутніх кадрів Національної поліції: принцип системності, принцип збалансованості загального та індивідуального підходу, принцип особистісного орієнтовного підходу.

Реалізація визначених принципів має відбуватися на всіх етапах професійної підготовки. Навчально-методичні матеріали з усіх дисциплін мають містити елементи формування професійного інтересу: визначення значущості дисципліни для професійної діяльності працівників Національної поліції, формування позитивного ставлення до професії тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Потемкин А. Д. Профессиональный интерес как педагогическая проблема. *Вестник ОГУ.* 2001. № 1. С. 11–19.

2. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. М. : Статут, 2000. 411 с. (Классика российской цивилистики).

3. Малько А. В., Субочев В. В. Законные интересы как правовая категория. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. 59 с.

Одержано 06.11.2017

УДК 343.13(477)

Олексій Валерійович САЛМАНОВ,
викладач кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9421-5085

ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ПОМІЩЕННЯ ОСІБ У ПРИЙМАЛЬНИК-РОЗПОДІЛЬНИК ДЛЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Неповнолітні у кримінальному провадженні є категорією осіб, щодо яких досягнення мети перевиховання є найбільш бажаним, тому кримінальне провадження саме до цих осіб повинно виконувати виховну функцію, забезпечуючи при цьому всебічний захист прав і охоронюваних законом інтересів неповнолітніх, які потрапили у конфліктну ситуацію із законом.

У кримінально-правовому розумінні «підлітками» прийнято вважати осіб, які досягли віку кримінальної відповідальності, тобто 16 років, а у окремих випадках, відповідно до ст. 22 Кримінального кодексу України, 14 років [1]. Відповідним чином, «підліткова злочинність» розуміється як така, що вчиняється особами, які не досягли віку кримінальної відповідальності. Класично підлітковий вік визначають як перехідний, і це не випадково.

Підліток – людина, яка перебуває в стані переходу від дитинства до дорослості, від незрілості до зрілості, тому в її поведінці виявляється суперечливість і нестійкість, різкі коливання від наївно-дитячих вчинків до серйозно мотивованих дій, має особливу схильність до різного роду впливів, у тому числі й таких, які повертають із правильного шляху й є причиною серйозних помилок і відхилень від суспільної моралі, призводять до моральних зривів і падінь особистості.

Останнім часом спостерігається тенденція укріплення вольової складової особи у такому віці, а також завдяки доступності до будь-якого роду інформації через всесвітню мережу Інтернет, поглибленню знань стосовно способів вчинення злочинів та уникнення відповідальності за них. Одним із актуальних і найпоширеніших способів є приховування особою, яка вчиняє кримінальне правопорушення, свого віку або вчинення такого діяння особою, яка не досягла віку кримінальної відповідальності.

Уявімо ситуацію, де особа, за зовнішністю якої виникають суперечності стосовно її віку, скоює тяжкий або особливо тяжкий злочин, при цьому відмовляється повідомляти працівникам органів Національної поліції будь-які дані про себе і стверджує, що їй 12 років. Відповідно до чинного законодавства, така особа не підлягає кримінальній відповідальності і має бути негайно звільнена, але не існує жодних підстав вважати, що даній особі дійсно 12 років. У такій ситуації необхідно терміново призначити проведення судово-медичної експертизи задля визначення віку особи, а також інших питань, визначених у п. 1 ст. 485 КПК України [2].

Відповідно до висновку експерта вирішується питання стосовно встановлення віку особи. Після чого, необхідно обрати алгоритм законний дій для притягнення особи до кримінальної відповідальності або застосування до неї примусових заходів виховного характеру. Припустимо, що судово-медичною експертизою встановлено приблизний вік особи – 12 років. Але інша інформація про таку особу залишається невідомою. Звісно, логічним є звернутися та передати особу до органу опіки та піклування, але існує достатньо причин вважати, що малолітня особа буде намагатися переховуватися від органів досудового розслідування, що у свою чергу, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 177 КПК України, є підставою для застосування щодо неї запобіжного заходу.

Чинним законодавством про кримінальну відповідальність визначено процесуальний порядок застосування примусових заходів виховного характеру. Відповідно до ст. 498 Кримінального процесуального кодексу України, застосування примусових заходів виховного характеру здійснюється внаслідок вчинення особою, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння. У ч. 4 ст. 499 КПК України зазначено, що відповідну особу може буде поміщено у приймальник-розподільник на строк до 30 днів на підставі ухвали слідчого судді.

Позитивним моментом є те, що у 2017 році скасовано наказ МВС України № 384 від 13.07.1996 та прийнято наказ МВС України № 560 від 03.07.2017 «Про організацію діяльності

© Салманов О. В., 2017

приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України» [3], в якому було змінено загальні положення відповідно до норм чинного КПК України та закону України «Про Національну поліцію».

На жаль, і до теперішнього часу залишаються актуальними окремі питання щодо відсутності приймальників-розподільників у містах та селах. Відповідно до п. 4 Загальних положень Положення про організацію діяльності приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України, затвердженого вищевказаним наказом МВС України, «приймальники-розподільники для дітей функціонують у складі головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим, м. Севастополі, областях, м. Києві та підпорядковуються керівництву цих головних управлінь».

Наразі злочини вчиняються підлітками не лише у обласних центрах, а й у невеличких містах та селах. А, отже, для поміщення особи у приймальник-розподільник необхідно здійснити порядок її доставляння до такого закладу, що знаходиться у обласному центрі. Тобто існує нагальна проблема щодо врегулювання порядку поміщення осіб у приймальник-розподільник із віддаленої від обласного центру місцевості.

З впевненістю можна стверджувати, що вищевказані проблемні питання потребують негайного нормативного врегулювання.

Список бібліографічних посилань:

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88.
3. Положення про приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 03.07.2017 № 560 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-17#n16 (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 351.74

Олена Юріївна САЛМАНОВА,
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6376-1160

ПРО КОМПЕТЕНЦІЮ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ПРИЙНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНИХ АКТІВ

Адміністративно-політичні процеси, що здійснюються у державі останнім часом, нові підходи до реформування системи МВС України, створення Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади на абсолютно інших (ніж міліцейські) принципах діяльності передбачають підвищення рівня довіри населення до поліції, ефективності виконання покладених на неї завдань та функцій відповідно до її компетенції та повноважень.

Не вдаючись до семантики понять «компетенція» та «повноваження», слід зазначити, що цією тематикою опікувались майже всі науковці, що розглядали адміністративну або організаційну діяльність суб'єктів владних повноважень, «однак, і сьогодні сучасна юридична наука не має єдиного підходу до трактування цього поняття. Його визначення не містить і чинне законодавство України» [1, с. 72–73]. В свою чергу, суттєве значення для правового регулювання правозастосовної діяльності Національної поліції має виявлення змісту поняття «компетенція державного органу», відмежування його від понять «повноваження», «права та обов'язки» та однакове застосування їх у вітчизняному законодавстві задля оптимізації відомчого управлінського процесу.

До науковців, які досліджували загальні питання компетенції, слід віднести В. Б. Авер'янова, С. С. Алексєєва, О. М. Бандурку, Ю. П. Битяка, С. М. Гусарова, Ю. М. Козлова, В. К. Колпакова,

© Салманова О. Ю., 2017

А. Т. Комзюка, Л. Є. Кісіль, Б. М. Лазарєва, В. Ф. Сіренка, Ю. М. Старилова, Ю. О. Тихомирова, С. Шевчука, К. Ф. Шеремета, тощо.

У науковій літературі розмежовують різні способи встановлення компетенції державного органу залежно від регламентації її структурного змісту: 1) встановлення компетенції через перерахування повноважень державного органу; 2) встановлення компетенції як переліку питань, що вирішуються державним органом; 3) встановлення компетенції державного органу через підвідомчість та підсудність; 4) встановлення компетенції державного органу через визначення його цілей та повноважень.

Компетенція Національної поліції встановлюється, по-перше, через перерахування повноважень. Так, розділ IV закону України «Про Національну поліцію» [2] у статті 23 перераховує 26 пунктів загальних повноважень, у статті 24 формулює можливість закріплення інших (додаткових) повноважень і окремо закріплює повноваження НПУ у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення (стаття 25). Такий спосіб встановлення компетенції є виправданим, оскільки компетенційні норми сформульовано логічно та цілісно. Однак, є і певні недоліки. Особливістю компетенції НПУ в даному випадку є її похідність від компетенції МВС. Тому, на наш погляд, компетенцію Національної поліції необхідно встановлювати через функціональні зв'язки з компетенцією інших органів, що знаходяться у системі координат МВС і самого Міністерства внутрішніх справ України, це дозволило б визначити компетенцію НПУ як системне явище.

Крім того, компетенція поліції встановлюється через підвідомчість. Використання саме такого способу встановлення компетенції є виправданим у відношенні юрисдикційних органів, тобто тих, кому надано право розглядати адміністративні справи та приймати рішення, що спричиняють юридичні наслідки. У такому випадку підвідомчість надає бачення (визначає коло) правових питань, вирішення яких віднесено до ведення поліції. Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення органам Національної поліції визначена статтею 222 Кодексу України про адміністративні правопорушення [3], тобто адміністративно-юрисдикційна компетенція НПУ визначається колом повноважень, закріплених законом «Про Національну поліцію» та положеннями КУпАП.

Таким чином, співвідношення понять «компетенція» та «повноваження» необхідно визначати як «ціле» та «частина». І таку думку підтримує С. Шевчук [4, с. 4–5]. Деякі вчені розуміють «компетенцію державного органу як сукупність закріплених за ним державно-владних повноважень (правозобов'язань). Слушною є думка Б. М. Лазарева, що не всі права і обов'язки державного органу входять до його компетенції, а саме ті, які необхідні органу для досягнення поставленої державою мети, спрямовані на здійснення державної влади [5, с. 46–47]. Тому до складової компетенції ним віднесено повноваження та публічні права.

Підвідомчість також є складовою компетенції. На думку С. М. Гусарова, компетенція – це поєднання двох обов'язкових елементів: повноважень та підвідомчості [6, с. 72]. С. С. Василів зазначає, що підвідомчість слід розглядати як правовий засіб регламентації розподілу повноважень з розгляду справ про адміністративні правопорушення між окремими органами (посадовими особами), нормативне закріплення яких дає змогу уникнути, щоправда, не остаточно, їх «дублювання [7]. На нашу думку, підвідомчість – це розмежування компетенції органів (посадових осіб) щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення. Як правило, розрізняють предметну та територіальну підвідомчість відповідно до визначення територіальної межі та змістової специфіки суспільних відносин, на які спрямована владна діяльність органу.

Як уже зазначалося, компетенція та повноваження НПУ щодо прийняття адміністративно-юрисдикційних актів визначається законом «Про Національну поліцію», Кодексом України про адміністративні правопорушення та відомчими інструкціями, затвердженими наказами МВС України.

Відповідно до пункту 8 статті 23 Закону, до «повноважень поліції» віднесено: у випадках, визначених законом, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймання рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання.

З часу прийняття закону «Про Національну поліцію» почав використовуватися термін «поліцейські правопорушення»[4], тобто адміністративні проступки, у рамках провадження за

[4] Зустрічається у матеріалах з підготовки поліцейських для патрульної поліції м. Львова, підготовлених, але офіційно не опублікованих.

якими поліція має повноваження щодо їх документування (оформлення протоколів про адміністративні правопорушення), або прийняття за розглядом справи відповідної постанови (про накладення адміністративного стягнення або закриття провадження), або документування і прийняття рішення одночасно. Вважаємо за можливе використання такого поняття під час розгляду питань про адміністративно-юрисдикційну діяльність поліції.

Таким чином, компетенція Національної поліції України щодо прийняття адміністративно-юрисдикційних актів – це сукупність визначених законодавством повноважень Національної поліції щодо розгляду та вирішення справ про конкретні адміністративні проступки і застосування за їх вчинення заходів адміністративної відповідальності, що оформлюється у вигляді постанови про застосування адміністративного стягнення [8, с. 217].

Список бібліографічних посилань

1. Миронюк Р. В. Акти-дії органів адміністративно-деліктної юрисдикції як вид правозастосовних актів публічної адміністрації. *Адміністративне право і процес.* 2013. № 2 (4). URL: http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-4-2013/item/179-akty-diyi-orhaniv-administratyvno-deliktnoyi-yurysdyktsiyi-yak-vyd-pravozastosovnykh-aktiv-publichnoyi-administratsiyi-myroniuk-r-v (дата звернення 02.11.2017).

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення 22.10.2017).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення 22.10.2017).

4. Шевчук С. Делегирование государственных полномочий как реализация компетенции государственного органу. *Юридическая практика.* 1997. № 5. С. 4–5.

5. Лазарев Б. М. Компетенция органов управления. М. : Юрид. лит., 1972. 280 с.

6. Гусаров С. Видання актів управління юрисдикційного характеру в системі органів внутрішніх справ. *Вісник Академії управління МВС.* 2009. № 2. С. 6–14.

7. Василів С. С. Теоретичні основи розмежування підвідомчості розгляду справ про адміністративні правопорушення. *Адміністративне право і процес.* 2014. № 2 (8). URL: http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-8-2014/item/303-teoretychni-osnovy-rozmezhuvannya-pidvidomchosti-rozhlyadu-sprav-pro-administratyvni-pravoporushennya-vasyliv-s-s. (дата звернення 22.10.2017).

8. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 455 с.

Одержано 03.11.2017

УДК 351.74(477)

Людмила Василівна САПЕЙКО,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6911-8283

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО СКЛАДУ МІЛІЦІЇ В 60–70-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Впорядкуванню діяльності радянської міліції, визначенню її основних завдань, обов'язків та прав сприяло прийняття в 1962 році Положення про радянську міліцію. Однак, даний нормативний акт, як і більшість правових документів того часу, не був позбавлений ідеологічного змісту. Згідно Положення на роботу в міліцію мали прийматися громадяни СРСР, морально витримані та безмежно віддані соціалістичній батьківщині та комуністичній партії Радянського Союзу. Крім того, робітники міліції повинні були мати необхідну підготовку, бути чесними, сміливими, дисциплінованими та пильними, самовіддано виконувати службовий обов'язок, не шкодуючи сил, а якщо знадобиться й свого життя.

© Сапейко Л. В., 2017

На той період найгостріше постала проблема підбору кадрів для служби в міліції. В дослідженнях з окресленої тематики зауважується, що для її вирішення вдавалися, як правило, до прийомів, що застосовувалися раніше, ефективність яких була невисока. До їх числа відносилася «мобілізація» комуністів та комсомольців в міліцію. Суттєвим недоліком була відсутність в таких осіб відповідної фахової підготовки. Так, до 1966 року лише 9 % керівного складу міліції мало вищу юридичну освіту, а середню юридичну підготовку – 18,5 %. Серед рядового складу було лише 11,7 % співробітників з середньою освітою [1, с. 275].

Інколи непрофесіоналізм окремих працівників міліції призводив до трагічних наслідків. Зокрема, в наукових джерелах наводиться приклад резонансної справи, яка поставила під загрозу не тільки авторитет міліції, але й державного виконавчого апарата в цілому. В червні 1963 року в м. Кривий Ріг працівники міліції виявили невиправдану грубість при затриманні п'яного військовослужбовця строкової служби. Їх подальші непрофесійні дії призвели до розростання приватного конфлікту до масштабу масових безладів, в яких, по різним оцінкам, приймало участь від 1000 до 6000 осіб, коли «хуліганствуючи елементи» почали зводити рахунки з окремими працівниками міліції. Результатом протистояння стали четверо вбитих, 15 поранених, приблизно 3000 осіб постали перед судом, 1500 з них отримали тюремні строки, інші – адміністративний арешт на 15 діб. Виправдано лише 1 особу – жінку, яка бачила, хто кинув камінь та розбив голову обласного партійного працівника [2, с. 30–31].

На проблеми в діяльності правоохоронних органів зверталася увага в постанові ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР «Про заходи з посилення боротьби зі злочинністю» від 23.07.1966 № 571 [3]. Зокрема, підкреслювалося, що партійними та іншими радянськими органами здійснений ряд заходів по підсиленню боротьби з порушеннями громадського порядку. Однак визначені партією завдання по зміцненню законності, викоріненню злочинності та причин, що їх породжують, вирішуються повільно. При загальному деякому зниженні злочинності в країні не спостерігається помітного скорочення кількості небезпечних злочинів; збільшуються правопорушення серед неповнолітніх. Також, зазначалося, що серйозні недоліки існують в роботі з попередження правопорушень, розкриттю злочинів, розшуку злочинців, що переховуються, по перевихованню засуджених в місцях позбавлення волі. Недооцінюється небезпека для суспільства злісного хуліганства, посягань на життя, здоров'я та гідність громадян.

Однак, нарікання з боку вищого керівництва СРСР на роботу правоохоронних органів, окремі «косметичні» заходи щодо покрашення роботи зазначених органів, зміна підпорядкування міліції, певне поліпшення матеріально-технічного оснащення органів внутрішніх справ, підвищення заробітної плати працівників тощо, залишали їх роботу незадовільною.

Тому, в постанові ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР «Про серйозні недоліки в діяльності міліції і заходи з подальшого її укріплення» від 19.11.1968 № 902-316 [4] вже зверталася увага на необхідність забезпечити комплектування міліції шляхом ретельного відбору кращих представників трудящих, підготовлених та грамотних людей, здатних за своїми політичними та діловими якостями успішно виконувати покладені на органи міліції завдання. Встановлювалося, що комплектування міліції повинно здійснюватися, як правило, по направленням колективів трудящих з обговоренням кандидатур, що рекомендуються, на зборах партійних, профспілкових та комсомольських організацій. В свою чергу органи міліції були зобов'язані інформувати громадськість підприємств, установ та організацій про роботу в міліції рекомендованих ними осіб.

Також, зазначеною Постановою визнавалося за необхідне збільшити строки первинної підготовки рядового складу міліції, дільничних уповноважених та інших працівників органів внутрішніх справ, укріпити та розширити навчально-матеріальну базу первинної підготовки, покращити якість навчання осіб, що вперше приймаються на службу.

Завдяки новим підходам до комплектування міліції в кінці 1960-х років 70 % керівного та рядового складу мали як середню, так і вищу або незакінчену вищу освіту.

На підставі наукових досліджень вбачається, що в кінці 60-х і в 70-х роках відбувався розвиток мережі навчальних закладів, в яких велася професійна підготовка працівників міліції. Були створені міжреспубліканські та міжобласні школи підготовки молодшого і середнього керівного складу на 300–350 навчальних місць. Також, розроблені диференційовані програми первинної підготовки міліціонерів, дільничних інспекторів, інспекторів дорожнього нагляду та ДАІ, молодших інспекторів по обслуговуванню техніки та зв'язку. В ці роки було покладено початок спеціалізації навчальних закладів. Більш ніж в два рази збільшилася кількість середніх спеціальних навчальних закладів системи МВС, розширювалася мережа вищих шкіл. При вищих

школах відкривалися факультети і курси підвищення кваліфікації керівних кадрів. В 1973 році була створена Академія МВС СРСР [1, с. 278–279].

У Києві з 1960 року працювала Вища школа МВС УРСР (з 1962 року – Вища школа МОГП УРСР, а з 1966 р. – Київська вища школа МОГП СРСР). Крім стаціонарного відділення вона мала й велике заочне. Юристів середньої кваліфікації для органів міліції УРСР готували Донецька, Івано-Франківська, Львівська та Одеська середні спеціальні школи міліції [5].

Професійна підготовка працівників міліції в навчальних закладах поступово почала приносити позитивні результати. Збільшилася кількість осіб, здатних кваліфіковано вирішувати завдання по боротьбі зі злочинністю та попередженню правопорушень, зменшилися нарікання з боку населення на роботу міліції, підвищився престиж професії.

Список бібліографічних посилань

1. Мулукаев Р. С., Малыгин А. Я., Епифанов А. Е. История отечественных органов внутренних дел : учебник для вузов. М. : NOTA BENE, 2005. 336 с.

2. Мартыненко О. А., Самотиевич В. А. Преступления сотрудников органов внутренних дел Украины : монография. Харьков : Права людини, 2013. 286 с.

3. О мерах по усилению борьбы с преступностью : постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 23.07.1966 № 571. URL: http://lawru.info/dok/1966/07/23/n1190658.htm (дата звернення: 31.10.2017).

4. О серьезных недостатках в деятельности милиции и мерах по дальнейшему ее укреплению : постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 19.11.1968 № 902-316. URL: http://lawru.info/dok/1968/11/19/n1189988.htm (дата звернення: 31.10.2017).

5. Михайленко П., Довбня В. Міліція України у складі Міністерства охорони громадського порядку УРСР (1962–1968 рр.). URL: https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/47407 (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 02.11.2017

УДК 82.091

Микола Миколайович САППА,
доктор соціологічних та кандидат фізико-математичних наук, професор,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2242-1004

ПЕРШИЙ ДЕТЕКТИВНИЙ ТВІР З УЧАСТЮ ПОЛІЦІЇ БУВ СТВОРЕНИЙ НА ХАРКІВЩИНІ

Боротьба розуму і справедливості проти сил зла і насилля є головною темою детективної літератури. При цьому, як зазначається в монографії О. М. Бандурки та А. С. Бандурки [1, с. 219–222], «обов'язкова якість детектива як жанру – кінцеве торжество добра. Яким би не був винахідливим і підступним злочинець – фінал невідворотний. Порок буде покараний». З часом у цьому літературному напрямку відокремився особливий жанр – «поліцейський роман» (англ. – police novel), як жанр літературного твору, що лежить на стику детектива і виробничого роману і у якому головними героями є поліцейські, які ведуть боротьбу із злочинністю. Зазначимо, що справжній художній детектив завжди несе в собі глибокий соціальний зміст, що розкриває коріння і причини правопорушень, застерігає читачів від протиправної поведінки. Безумовно, що така література має значний вплив на молодь – на формування її правових знань та правової свідомості, на її поведінку, на позитивне ставлення молоді до поліції. В помітному числі випадків читання пригодницької літератури, де діють розумні і сміливі поліцейські, впливає й на вибір молодою людиною її професійного шляху – вступу до навчальних закладів з підготовки правоохоронців.

На жаль, в історичному огляді детективної літератури, що був зроблений у книзі [1], не розглянуті її українські витоки. Взагалі, в українській літературі зародження та утвердження детективного жанру пов'язують з ім'ям В. Винниченка, який, як стверджують у роботі [2, с. 36], вперше випробував цю прозову форму в повісті «На той бік» (1919), і використовував пізніше в романах «Сонячна машина» (1921–1924) та «Поклади золота» (1926–1927).

© Саппа М. М., 2017

Однак перший детективній твір, в якому діють поліцейські, був написаний помітно раніше – в селі Основа поблизу Харкова Григорієм Федоровичем Квіткою-Основ'яненком, громадським діячем і письменником. Літературознавці називають його «батьком української прози» і відзначають, що його різнопланова літературна творчість справила значний вплив на подальший розвиток української літератури. Детективній твір письменника – п'єса «Ясновидящая» [3], на думку дослідника С. Д. Зубкова, була створена Квіткою-Основ'яненком наприкінці 20-х років XIX ст. [4, с. 60]. В той час надрукувати п'єсу йому не вдалося, а у 1840 р. її друк в журналі «Пантеон русского и всех европейских театров» був заборонений цензурою. Тому на матеріалі п'єси «Ясновидящая» Г. Ф. Квітка-Основ'яненко написав повість «Маргарита Прокофьевна» (див. [5]), що й була надрукована у російському «учено-літературному журналі» «Москвитянин» у 1841 р. До речі, на основі цього твору у 1978 р. на Держтелерадіо СРСР був створений радіоспектакль «Дело о перстне в четыре карата», в якому грали видатні актори того часу Ролан Биков, Валентин Гафт та інші.

Щодо сюжетів п'єси «Ясновидящая» та повісті «Маргарита Прокофьевна», то вони подібні один до одного. Він такий: організована злочинна група (ОЗГ) шахраїв їздить по невеличких містах імперії, в яких вони об'являють одну із змовниць ясновидицею, а ще один з них – «доктор», мовби «вміє» керувати її «магнетичною силою». Але насправді він спрямовує «передбачення ясновидиці» у найбільш корисний для шахраїв бік. Таким чином змовники, втираючись у довіру, виманюють, а іноді крадуть, коштовності, цінні речі і гроші у тамошніх мешканців, користуючись їх легковірністю та неосвіченістю. Край цим злочинним діям кладе дільничний пристав (у повісті «Маргарита Прокофьевна» автор називає його «офіцер поліції»). Він, спираючись на заяву однієї з потерпілих, оперативно здійснює слідство, робить обшуки, арештовує членів ОЗГ і повертає гроші і речі потерпілим.

Тут буде доречним нагадати, що і сам Г. Ф. Квітка-Основ'яненко не стояв осторонь правоохоронної діяльності. Він три каденції у 1832–1840 роках обирався на службу судією Харківського совісного суду. Ці суди розглядали земельно-майнові суперечки, сімейні сварки, злочини малолітніх та душевнохворих, образу батьків дітьми. До компетенції совісного суду закон відносив також і справи про знахарів, чаклунство, чари і забобони, які кваліфікувалися законодавством в просвітницькому розумінні цих явищ, називаючи їх проявами «глупости, обмана и невежества» [6, с. 535]. А у 1840 р. Г. Ф. Квітка-Основ'яненко вже у чині надвірного радника (цивільний класний чин, який відповідав армійському чину підполковника) очолив Харківську палату карного суду. У Палаті розглядалися справи, які надходили з підпорядкованих їй місцевих судів про кримінальні злочини, зокрема про вбивства, зґвалтування, пограбування, побиття та образи, а також розглядалися питання щодо звітності підпорядкованих їй судових установ. Керівником Харківської палати карного суду письменник був до самої смерті у серпні 1843 року. В листуванні із своїми літературними друзями він згадував, що у своїх творах частенько використовував матеріали та спостереження, пов'язані із його діяльністю в суді [7].

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка А. М., Бандурка А. С. Преступность и творчество. Харьков : Золотая миля, 2011. 433 с.
2. Гуляк Т. Концепція детективного жанру в українській і російській літературі XX століття. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство.* 2013. № 28 (277). С. 35–39.
3. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Ясновидящая. *Зібрання творів у семи томах.* Київ : Наук. думка, 1979. Т. 1. С. 302–380.
4. Зубков С. Д. Г. Ф. Квітка і С. Т. Аксаков. *Радянське літературознавство.* 1972. № 1. С. 60–69.
5. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Маргарита Прокофьевна. *Твори в шести томах.* Т. 1. Київ, 1956. С. 457–546.
6. Шандра В. Совісний суд в Україні кінця XVIII – першої половини XIX століття: структура, судові практики та архівні фонди. *Український археографічний щорічник.* 2009. Вип. 13/14. С. 532–554.
7. Кириєнко О. Генії і таланти: Букет Квітки. *Український юрист.* 2017. № 9. URL: http://www.jurist.ua/?article/1385 (дата звернення: 15.10.2017).

Одержано 07.11.2017

УДК 378, 004

Віталій Анатолійович СВІТЛИЧНИЙ,
кандидат технічних наук,
доцент кафедри кібербезпеки факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3381-3350;
Юрій Миколайович ОНИЩЕНКО,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри кібербезпеки факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7755-3071

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК ФАХІВЦІВ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Формування майбутніх фахівців кібербезпеки для Національної поліції є результатом тривалого процесу підготовки курсантів у Харківському національному університеті внутрішніх справ (ХНУВС). Одним з пріоритетних напрямів роботи ХНУВС є підготовка кваліфікованих фахівців для Національної поліції України, які орієнтовані на боротьбу зі складними у технічному плані злочинами. Курсанти вивчають новітні методи використання комп'ютерної техніки в оперативно-розшуковій діяльності, значна увага приділяється вивченню сучасних інформаційних технологій. Отриманні знання використовуються фахівцями з вищою освітою під час служби в оперативних підрозділах кіберполіції Національної поліції України та інших підрозділів Національної поліції України, що займаються протидією кіберзлочинності, злочинам у сфері торгівлі людьми та моральності, у міжнародній сфері та транснаціональній злочинності.

Викладачі ХНУВС постійно підтримують зв'язок з територіальними підрозділами слідства, кіберполіції, технічного захисту інформації Національної поліції України, а також з експертно-криміналістичними підрозділами МВС України. Працівники університету залучаються до проведення виїзних занять, підвищення кваліфікації, надання консультацій працівникам зазначених підрозділів, а також залучаються у якості спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій. Отриманий практичний досвід, підкріплений накопиченими специфічними теоретичними знаннями та уміннями, передається курсантам університету.

Загальна підготовленість курсантів до розслідування кіберзлочінів, злочинів у сфері торгівлі людьми, у міжнародній сфері та транснаціональній злочинності визначається вимогами оволодіння системою специфічних професійних знань та умінь, а також психологічними процесами, станом, досвідом і особистісними якостями майбутнього фахівця кібербезпеки. Проте власне оволодіння системою знань і умінь є лише необхідною умовою для успішної діяльності та не впливає на активність її суб'єкта.

Позиція молодого фахівця кібербезпеки багато в чому залежить від мотиваційної системи, ставлення до завдань, змісту і об'єкту його діяльності. Структура мотивації тісно пов'язана з суспільним розвитком особи і є могутнім суб'єктивним чинником ефективності життєдіяльності. Керівництво та науково-педагогічний склад ХНУВС прикладає багато зусиль для вирішення цього питання, але цього явно недостатньо. Питання підготовки фахівців з питань кібербезпеки в умовах сучасних викликів та розвитку глобального інформаційного простору потребує самої прискіпливої уваги Міністерства освіти і науки та МВС України та інших силових відомств.

На теперішній час актуальність підготовки фахівців кібербезпеки, особливо під час російської агресії, коли гостро відчувається потреба в таких спеціалістах, складно переоцінити, тому що кібербезпека – це одне з пріоритетних завдань держави, що визначено в основних нормативно-правових актах України. Структура готовності майбутніх фахівців з питань кібербезпеки до професійної діяльності включає в себе основоположні компоненти: теоретичні та методичні знання, професійні та прикладні уміння та навички; позитивну установку на виконання даного виду діяльності.

Засвоєння знань і умінь є необхідною передумовою для розвитку позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності випускника університету. У свою чергу позитивне ставлення

© Світличний В. А., Онищенко Ю. М., 2017

до виконання даної функції стимулює активність в оволодінні професійними знаннями і уміннями. Виключення будь-якого з вказаних компонентів або зниження рівня їх сформованості спричиняє зниження успішності, а відповідно і результативності професійної діяльності. Виходячи з результатів дослідження готовності курсантів до виконання службових обов'язків, можна виділити мотиваційну сферу як визначальний компонент у структурі готовності.

На жаль, за час навчання у ХНУВС курсанти не мають можливості в повній мері оволодіти професійною майстерністю, але її основи вони повинні опанувати. Професійна діяльність вимагає від курсантів глибоких теоретичних знань, практичних умінь і навичок не тільки в області кібербезпеки, але й у суміжних областях, без оволодіння якими не можна стати професійно підготовленим працівником поліції. Завдання університету полягає не тільки в тому, щоб озброїти курсантів теоретичними знаннями, але і навчити вчитися, тобто користуватися знаннями з практики.

Готовність до практичної діяльності на рівні професійної майстерності визначається низкою кваліфікаційних та професійних вимог. У порівнянні з навичками уміння в напрямку кібербезпеки мають велику змінність, носять усвідомлений характер виконання дій з переходом у наукову творчість. Зміна вимог до характеру умінь є відповіддю на зростання наукової інформації, швидку заміну старих знань новими. У цих умовах особливого значення набуває оволодіння людиною не стільки комп'ютерною технікою з відповідним програмним забезпеченням, скільки оперативною методикою виконання практичних завдань. Якщо такий підхід важливий у навчанні курсантів інших спеціальностей, то при підготовці фахівців з кібербезпеки він є необхідним. Адже фахівцям з кібербезпеки частіше, ніж іншим поліцейським доводиться оновлювати свої знання, переглядати методи роботи, опановувати нові уміння. Це складний процес, що включає інтелектуальний, емоційний і вольовий прояв особистості.

На нашу думку, з метою більш якісної підготовки фахівців з кібербезпеки потрібно враховувати академічні та професійні вимоги до спеціалістів в галузі програмування, комп'ютерних наук та інформаційно-комунікаційних технологій, а також у супутніх галузях. Тому курсантів потрібно навчити нестандартно мислити, добре володіти іноземною мовою, щоб спілкуватися зі своїми колегами з інших країн для ознайомлення з зарубіжним досвідом в галузі боротьби з кіберзлочинністю. При цьому значну увагу потрібно надавати вивченню та практичному застосуванню технологій кібербезпеки при користуванні та розробці систем аналітичних досліджень, керування базами даних та знань, мережевих додатків та Інтернет-сервісів, протоколів передачі та шифрування даних. Крім того потрібно ознайомлювати курсантів та студентів з методиками сертифікації, експертизи та проведення спеціальних досліджень (в тому числі з використанням паралельних та квантових обчислювальних середовищ) засобів і систем кібернетичного захисту інформаційних ресурсів. Необхідно ввести або значно розширити вузькоспеціалізовані курси, присвячені методам виявлення, блокування загроз та отримання доказів несанкціонованого доступу до інформації з відповідним ступенем секретності державних та недержавних інформаційних ресурсів.

Одержано 05.11.2017

УДК 351.74

Ігор Олегович СВЯТОКУМ,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4374-5494

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ЇЇ ПРАЦІВНИКІВ

Зміна підходу до оцінки ефективності роботи Національної поліції є одним із ключових елементів у її реформуванні та перетворенні на орган, що виконує передусім соціально-сервісну функцію. Важливість формування сучасної, прозорої та ефективної системи оцінки роботи поліції відображена у положеннях закону України «Про Національну поліцію», ч. 3 ст. 11 якого

© Святокум І. О., 2017

передбачає, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [1]. Вказана норма покликана забезпечити перехід від успадкованої від радянської міліції «палочної» системи (або АПМР+1, тобто показник за аналогічний період минулого року + 1). Перехід до нової системи оцінки ефективності діяльності поліції покликаний, тому числі, змінити спрямованість мотивації її працівників із роботи «на показник» на сумлінне виконання своїх завдань із надання населенню поліцейських послуг із забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави та протидії злочинності. У свою чергу, мотиваційна складова є важливим компонентом фахової підготовки як майбутніх, так і діючих правоохоронців, у зв'язку з чим доцільним видається дослідження, яким чином різні підходи до оцінки роботи поліцейського впливають на його вмотивованість на вчинення тих чи інших дій.

Система АПМР + 1 у своїй класичній формі (востаннє у такому вигляді вона була закріплена Системою оцінки діяльності органів внутрішніх справ України та форми звітності № 1-КРІТ, затвердженою наказом МВС України від 14.02.2012 № 138 [2]) складалася із трьох базових компонентів.

1. Критерії оцінки, виражені у кількісних показниках, трансформованих у кількісні індикатори

2. Очікувана зміна показника.

3. Питома вага показника в оцінці діяльності правоохоронного підрозділу.

Кількісні показники, що застосовувалися у системі оцінки, характеризували так безпосередні результати (output). Зарубіжні дослідники характеризують такі результати як внутрішній вимір результатів роботи поліції, що корелюються з бажаними кінцевими результатами (напр., кількість заарештованих осіб; кількість накладених штрафів тощо) [3, p. 3]. З точки зору керівництва правоохоронних органів, подібні показники мають низку переваг. Так, безпосередні результати знаходяться під прямим контролем поліції; іншими словами, між конкретною дією працівником поліції і безпосереднім результатом існує прямий та очевидний причинно-наслідковий зв'язок, а відтак, акцент на них більш ефективно створює мотивацію для певної поведінки. Безпосередні результати легко виражаються у кількісних, порівнюваних показниках, які піддаються відносно простому контролю з боку керівництва. Разом з цим, з точки зору мотивації

Очікувана зміна показника була ключовою особливістю системи АПМР+1. З метою стимулювання працівників до «більш ефективної» роботи та недопущення ухилення від виконання своїх обов'язків, встановлювалася оцінка показників діяльності, виходячи із порівняння їх з аналогічними показниками за попередній період. Це реалізовувалося у вигляді нормативно-правового встановлення оцінки тенденції росту або стабільності як позитивного або негативного.

Це призводило до виникнення низки негативних факторів впливу на мотивацію працівників правоохоронних органів.

1. Вбудоване очікування постійного зростання значення індикаторів що, за задумом, мало свідчити про постійне покращання якості роботи підрозділу/працівника призвело до того, що оптимальною розглядалася фіксація результату минулого періоду плюс (або мінус, якщо позитивно оцінюється скорочення) мінімально можливий приріст.

2. Автоматична трансформація показників в управлінські рішення сформувала сильну мотивацію фокусувати увагу на тих напрямах діяльності, які є найбільш «перспективними» з точки зору отримання позитивної оцінки роботи (тобто, «робота на показники»).

3. Використання статистичної звітності самих правоохоронних органів для розрахунку індикаторів створило мотивацію до викривлення самої кримінологічної статистики, що мало результатом хибну інформацію не лише про роботу правоохоронних органів, а й про стан та тенденції злочинності в цілому.

Відносна сталість вказаної системи оцінки призвела й до того, що мотивація до подібних негативних проявів лише закріплювалася із кожним новим поколінням працівників.

Впровадження показника довіри населення як основного критерію оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції покликане змінити цю негативну тенденцію. Тим не менш, не можна не звернути увагу на низці можливих проблем, що пов'язані із застосуванням даного показника при оцінці роботи поліції, у тому числі – в контексті мотивації.

На відміну від показників, що застосовувалися в системі АПМР + 1, рівень довіри до поліції являє собою кінцевий результат (outcome). Він відображає позитивний вплив роботи поліції на

суспільство в цілому (до таких показників також належить, наприклад, відчуття безпеки жителями громади) [3, p. 3]. З одного боку, кінцеві результати характеризують кінцеві цілі діяльності підрозділів поліції, що дозволяє останнім самостійно обирати шляхи їх досягнення та більш гнучко реагувати на обставини, що змінюються. Разом з цим, не можна не враховувати, що довіра населення, як і решта кінцевих результатів, залежить від цілої низки факторів, частина з яких знаходиться поза контролем поліції. Відтак, низький ступінь безпосереднього впливу працівників поліції на показники суттєво знижує мотивацію до їх покращення. Окрім цього, використання виключно безпосередніх результатів діяльності для оцінки поліції дозволяє правоохоронцям виправдовувати незадовільні показники факторами, що перебувають за межами їх контролю.

Окремо слід наголосити на недоцільності використання **лише** показника довіри населення при оцінці громадської думки про діяльність поліції. Так, поряд із довірою важливим є показник оцінки населенням роботи поліції. Якщо перший показник характеризує усталені уявлення про поліцію, то другий більш швидко реагує на діяльність поліції.

В сучасних умовах, проблемою залишається і фактична відсутність затвердженої методики оцінки рівня довіри населення до поліції, необхідність використання якої визначена Законом України «Про Національну поліцію». Так, наразі система оцінки фактично відсутня, а в окремих випадках використовується ad hoc метод оцінки рівня довіри за кількістю поданих скарг [4, с. 345]. Звичайно, що невизначеність у питанні, що саме вважається якісною роботою поліцейського і що саме від нього очікується, негативно впливає на професійну мотивацію правоохоронців.

Виходячи з вищевикладеного, ефективна система оцінки діяльності поліції має носити комплексний характер, включаючи як показники, що характеризують громадську думку про поліцію (довіра до поліції, оцінка населенням роботи поліції), що має мотивувати працівників на адаптацію до передусім сервісного характеру діяльності поліції, так і проміжні кількісні показники, що мають виконувати функцію контролю, недопущення ухилення від виконання обов'язків та забезпечать працівникам поліції можливість бачити результати своєї роботи.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Офіційний вісник України. 2015. № 63. С. 33.

2. Про затвердження Системи оцінки діяльності органів внутрішніх справ України та форми звітності № 1-КРІТ : наказ МВС України від 14.02.2012 № 138. Служб. док.

3. Davis R. C. Selected International Best Practices in Police Performance Measurement. Rand Corporation, 2012. 39 p. URL: http://www.jstor.org/stable/10.7249/j.ctt1q60z7.2 (дата звернення: 09.10.2017).

4. Дайн П. ван, Донаті С., Сердюк О. О., Святокум І. О. Проблеми реформування органів Національної поліції (за матеріалами фокус-груп із поліцейськими у Харківській області) // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр.. (м. Харків, 21.04.2017) / Харків нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 342–345.

Одержано 03.11.2017

УДК 355.553

Денис Володимирович СЕРГІЄНКО,
старший викладач кафедри тактичної
та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8929-4743

РОЛЬ ТАКТИЧНОЇ ТА ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

На сьогоднішній день до поліцейських в Україні повинні висуватися особливі вимоги щодо навичок і вмінь діяти в умовах підвищеної небезпеки. Це обумовлено тим, що для проведення антитерористичної операції активно залучаються працівники органів Національної поліції України. Що стосується саме працівників кримінальної поліції то вони також залучаються до

© Сергієнко Д. В., 2017

несення служби в райони проведення АТО але окрім цього в повсякденній діяльності постійно ведуть боротьбу зі злочинністю яка в своєму розпорядженні має величезний арсенал вогнепальної зброї, вибухових речовин, бойових припасів тощо. Згідно з статистичною інформацією наданою ГПУ у звіті станом на 06.02.2017 на території України лише за 1 місяць 2017 року зареєстровано 223 випадки незаконного зберігання і поводження з вогнепальної зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами [1], враховуючи той факт, що цей вид злочинної діяльності має доволі високий рівень латентності.

Ці данні в поєднанні з загальним стрімким зростом злочинності можуть свідчити, що правопорушники здобули величезний арсенал вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин, злочинні угрупування сталі більш зухвалими та переконані в своїй безкарності. Отже для підвищенні рівня особистої безпеки працівників підрозділів кримінальної поліції необхідно приділяти особливу уваги заняттям з таких дисциплін як тактико спеціальна підготовка, охорона праці, безпека життєдіяльності тощо.

Теоретичні питання підготовки фахівців для органів внутрішніх справ досліджувалися в наукових доробках С. В. Албула, М. І. Ануфрієва, О. М. Бандурки, В. М. Бесчастного, М. Г. Вербенського, В. Я. Горбачевського, О. М. Джужі, Е. О. Дідоренка, О. Ф. Долженкова, Ю. С. Казанського, В. В. Коваленка, Я. Ю. Кондратьєва, М. В. Корнієнка, О. Є. Користіна та ін.

В наказі МВС України № 50 від 26.01.2016 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» визначено, що тактична підготовка – це комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику [2].

В цьому ж наказі відведено окремий розділ щодо проведення занять з ТСП. Це свідчить про те, що законодавець зобов'язує кожного співробітника органів Національної поліції регулярно підвищувати свій рівень вмінь і навичок в цій галузі службової підготовки.

Здатність органів Національної поліції успішно виконувати покладені на них важливі завдання в екстремальних ситуаціях визначаються:

– станом системи управління;

– реальністю планування;

– всебічною забезпеченістю заходів.

Усе це є рішучим фактором високої професійної підготовки співробітників. Практика показує, що працівники органів Національної поліції у таких умовах часто виявляються недостатньо підготовленими, в їх діях відсутня чіткість, оперативність. Здійснюються серйозні порушення в розстановці сил і засобів, в організації, управлінні діями нарядів і підтримці з ними зв'язку, в матеріально-технічному забезпеченні, не приділяється необхідної уваги захисту особового складу. Все це призводить до негативних наслідків [3, с. 8].

Працівники підрозділів кримінальної поліції є найбільш універсальними в спектрі залучення до проведення спеціальних операцій, починаючи від охорони публічного порядку і безпеки, закінчуючи спеціальними операціями з пошуку і затримання озброєних злочинців.

Саме поглиблене вивчення дисципліни тактико-спеціальної підготовки допоможе підвищити рівень професіоналізму працівників оперативних підрозділів при виконанні спеціальних операцій. На заняттях з ТСП для підрозділів кримінальної поліції необхідно більше уваги приділяти відпрацюванню навичок і вмінь роботи в малих оперативних групах по 2, 3, 5 чоловік; роботі в приміщеннях з різними видами зброї в тому числі автоматичної; тактики проведення переговорів з озброєним злочинцем тощо. Тому, що саме в таких екстремальних ситуаціях найбільш часто опиняється оперативний співробітник.

Для підвищення рівня професіоналізму кадрів підрозділів кримінальної поліції пропонуємо збільшити обсяг академічних годин з дисципліна тактично-спеціальної підготовки на заняттях з ТСП проводити регулярні практичні заняття на тренувальних полігонах; використовувати методики про проведенню групових вправ та ділових ігор на навчальних заняттях; проводити спарені заняття тренінги разом із викладачами з вогневої та спеціальної фізичної підготовки; не менш як два раз на рік організовувати масштабні навчання з спільним залученням працівників з практичних та курсантських підрозділів.

Список бібліографічних посилань

1. Статистична інформація. 2017 рік // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html (дата звернення: 10.11.2017).

2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16 (дата звернення: 10.11.2017).

3. Тактико-спеціальна підготовка працівників ОВС України : навч. посіб. / С. М. Банах, В. Р. Булачек, І. С. Винярчук та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 300 с.

Одержано 06.11.2017

УДК [316.354:351.74](477.54)

Олексій Олександрович СЕРДЮК,
кандидат соціологічних наук, доцент, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5733-6432

ДОСЛІДЖЕННЯ «ПУБЛІЧНА БЕЗПЕКА ТА ДОВІРА ДО ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ» ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Харківським національним університетом внутрішніх справ з моменту його заснування ведеться науково-дослідна робота з актуальних проблем правоохоронної діяльності [1]. Використання даних соціологічних і кримінологічних досліджень в оцінці і плануванні роботи правоохоронних органів є загальноприйнятою світовою практикою і Україна не є виключенням. Одним із головних компонентів поліцейської реформи, яка зараз здійснюється, є врахування громадської думки для оцінювання роботи поліції. Так, у ч. 3 ст. 11 закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що «рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції». Прикладом такої практики є щорічне моніторингове соціологічне дослідження «Публічна безпека та довіра до правоохоронних органів», яке з 2013 року здійснюється Харківським національним університетом внутрішніх справ спільно з ГУНП в Харківській області за підтримки Консультативної Місії Європейського Союзу в рамках щорічної програми безпеки Харківської області та «Регіональної програми забезпечення публічної безпеки і порядку в Харківській області на 2016–2017 роки». Слід особливо відмітити, що сам факт неодноразового проведення подібного дослідження за ініціативи правоохоронних органів Харківської області свідчить про позитивні зрушення в роботі поліції. Тривалий час ініціатива проведення подібних досліджень належала виключно громадським і міжнародним організаціям [2]. За попередні роки опитування науковці університету розробили зручну систему показників, відпрацювали методику та технологію його проведення. Завдяки співробітництву ГУНП в Харківській області та ХНУВС проведення цього дослідження стало можливим без залучення додаткових коштів. Вважаємо, що харківський досвід може бути розповсюджений на інші регіони.

Ґрунтуючись на отриманих результатах [1, с. 55], можливо виділити три пріоритетні напрями вдосконалення роботи правоохоронних органів Харківської області:

1. Інформування та взаємодія з громадськістю. Мешканці міста та області відчувають зростання рівня злочинності, занепокоєні цим і відповідають зміною своєї поведінки на це зростання (здебільшого вживають різних заходів особистої безпеки та безпеки власного майна). Переважна більшість громадян готова допомагати правоохоронцям (80 %) та довіряє їм (55–65 %). Спираючись на це, слід спрямувати зусилля правоохоронних органів на взаємодію із громадськістю та її інформування про кримінальні ризики й необхідні заходи безпеки.

2. Покращення професійного іміджу та довіри до правоохоронців. Зменшення задоволеності населення регіону спілкуванням із працівниками поліції, зростання неправомірних дій з боку поліцейських, негативна оцінки боротьби з корупцією та вказівка на незадовільні професійні якості самих правоохоронців, поряд із очікуванням громадянами чесності, ввічливості та небайдужого ставлення до своїх обов'язків від самих правоохоронців, – усе це потребує вжиття

© Сердюк О. О., 2017

заходів, спрямованих на покращення професійного іміджу працівників та підвищення рівня довіри до всієї системи правоохоронних органів.

3. Публічна безпека. Громадська думка та довіра є прямим наслідком того, наскільки успішно справляються зі своїми прямими завданнями правоохоронні органи. Найбільшу увагу слід приділяти профілактиці та протидії правопорушенням, які найбільше турбують мешканців конкретних населених пунктів. Для цього ми склали перелік проблем та очікувань мешканців конкретних населених пунктів, і саме на них слід звернути увагу керівникам відповідних територіальних підрозділів поліції [1, с. 105].

Спрямування правоохоронної діяльності на найбільш гострі проблеми в конкретних територіальних підрозділах слід здійснювати, враховуючи локальну специфіку та побажання місцевих мешканців.

Як показали результати дослідження, серед усіх напрямів роботи найгірше мешканці Харківщини оцінюють боротьбу з корупцією та хабарництвом. Негативно також оцінюється боротьба з незаконним обігом наркотиків, проституцією, хуліганством та вандалізмом. Відбулося погіршення в оцінці успішності забезпечення безпеки дорожнього руху та профілактики злочинності неповнолітніх.

Ґрунтуючись на даних опитування, можливо навести перелік найбільш проблемних напрямів правоохоронної діяльності, що турбують мешканців Харківщини:

– протидія майновим злочинам (крадіжки, грабежі, розбої) – ці проблеми виділили 24,7 % опитаних (відсоток від усіх);

– протидія порушенням публічного порядку (хуліганство та вандалізм, бійки та дебоші) – їх виділили 14,5 % опитаних;

– боротьба з незаконним обігом наркотиків (турбує 12,6 % опитаних);

– споживання алкогольних напоїв (10,2 %). Протидія цьому явищу носить міжвідомчий характер, воно потребує зусиль щодо скорочення кількості місць продажу алкоголю, звуження часових рамок торгівлі алкоголем, запобігання контрафактній торгівлі та самогоноварінню, контролю продажу алкоголю неповнолітнім. Оскільки концентрація порушень громадського порядку відбувається поруч із місцями продажу алкоголю, від реалізації цього завдання слід очікувати позитивного впливу на протидію порушенням публічного порядку, насильницьким та іншим злочинам;

– боротьба з корупцією (4,2 %);

– боротьба з проституцією (3,5 %);

– профілактика злочинності неповнолітніх (1,6 %), у т. ч. споживання неповнолітніми алкоголю та наркотиків;

– забезпечення безпеки дорожнього руху (1,3 %).

Відчуття безпеки. Цей показник прямо залежить від присутності (наявності) правоохоронців на відповідній території обслуговування. Якщо громадяни бачать правоохоронців на вулицях, у формі, як вони несуть службу, то вони почуваються більш безпечно. Результати опитування прямо вказують на потребу в патрулюванні в темний час у деяких територіальних підрозділах. Це очікування було висловлено поряд із загальними побажаннями безпеки та захисту.

Результати цього моніторингу сприятимуть таргетуванню (націлюванню або орієнтації) конкретних завдань у роботі поліції та правоохоронних органів взагалі на потреби місцевої громади, виявлені в ході опитування, та підвищенню публічної безпеки як наслідок подібного таргетування, а також втіленню засад «Комьюніті полісінг» у діяльність практичних підрозділів Національної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Сердюк О. О., Бугайчук К. Л. Публічна безпека та довіра до правоохоронних органів : за результатами досліджень 2013–2017 років, проведених в Харківській області : монографія / за заг. ред. Сокуренка В. В. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Голов. упр. Нац. поліції в Харків. обл. Харків : ХНУВС, 2017. 360 с.

2. Serdyuk A., Shilston T. G., Sokurenko V. Sociological monitoring «Public safety and trust to law enforcement agencies» as a step to developing Community Policing in Kharkiv region. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series «Sociological studies of contemporary society: methodology, theory, methods».* 2017. Vol. 39. P. 194–201.

Одержано 03.11.2017

УДК 351.74

Олена Юхимівна СИНЯВСЬКА,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6386-4151

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1, ст. 1]. Діяльність цього органу пов'язана з реалізацією владних повноважень, з необхідністю застосовувати у визначених випадках заходи державного примусу. Влада, яка надана працівникам поліції, покладає на них підвищену відповідальність за наслідки прийнятих ними рішень та здійсненних дій. Відомо також, що працівникам поліції часто доводиться зазнавати різних форм протидії, для успішного подолання якої необхідно володіти певним набором професійних якостей, тобто бути професіоналами своєї справи. Отже, професіоналізм не тільки забезпечує ефективну службову діяльність працівників поліції, але й є головним чинником забезпечення їх безпеки. Недостатня професійна підготовленість, недосвідченість призводить до того, що під час виконання службових обов'язків працівники, внаслідок відсутності або недостатньої розвиненості професійних знань, вмінь та навичок, не можуть не тільки належним чином виконувати покладені на них завдання, а й забезпечити своєї особистої безпеки та безпеки своїх колег і оточення. Більшість вітчизняних та зарубіжних дослідників визначають професіоналізм правоохоронців як сукупність знань, умінь, навичок, що дозволяють виконувати відповідні професійні функції.

Звісно, професіоналами не народжуються. Основним джерелом формування якостей, які визначають професійну здатність працівника, є система відомчої освіти по підготовці та перепідготовці персоналу. Так поліцейські, яких вперше прийнято на службу в поліції, з метою набуття ними спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, проходять первинну професійну підготовку на базі вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання та установ (закладів) Національної поліції, що діють для забезпечення організації відповідної спеціальної підготовки поліцейських, уперше прийнятих на службу в поліції, а також підвищення кваліфікації і перепідготовки молодшого складу поліції, проведення окремих видів службової підготовки поліцейських [2]. А для закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності в органах Національної поліції організовано систему службової підготовки, основними завданнями якої є: підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських з метою забезпечення їх здатності до виконання завдань з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки; вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Національної поліції України; удосконалення керівним складом органів (закладів, установ) поліції навичок управління поліцейськими [3].

Формування професійних знань нерозривно пов'язане з культурою та мораллю. Особливої уваги заслуговують питання формування та підвищення правової культури працівників поліції, оскільки саме вона є для них предметом безпосереднього професійного інтересу, показником професіоналізму працівника, фактором, який впливає на ефективність його діяльності.

При розгляді структури правової культури поліцейських можна виділити наступні її елементи. Перш за все, це знання та вірне розуміння права, чинного законодавства працівником поліції. Під мінімально необхідним правовим знанням слід розуміти знайомство працівника з визначеною сферою законодавства, з основними юридичними поняттями та категоріями, поінформованість у правових питаннях, які мають щоденне значення. При цьому мінімально необхідний рівень правових знань для різних категорій працівників поліції не однаковий. Якщо для молодшого складу поліції достатньо знання основ права (та окремих його галузей) та

© Синявська О. Ю., 2017

законодавства, що забезпечують вірне та всебічне використання та виконання персоналом своїх прав та обов'язків, то для середнього та вищого складу поліції необхідні більш глибокі правові знання, що зумовлено більш складним характером їх професійної діяльності. Знання права передбачає також осмислення його суті, призначення та змісту. З цим процесом тісно пов'язане вірне, адекватне розуміння права, що включає в себе здатність працівника поліції вірно оцінювати юридичні ситуації, осягати цілі та принципи права, та готовність діяти на основі усвідомленого.

Наступним елементом правової культури, логічно пов'язаним з попереднім, є переконаність у правильності та справедливості правових приписів та поважання права. Переконаність поліцейського у правильності та справедливості правових приписів робить його нетерпимим до відхилень від вимог законності та правопорушень, дає змогу правильно оцінювати поведінку та учинки конкретних суб'єктів, а також будувати власну діяльність на основі самоконтролю, співвіднесення її з наявними переконаннями.

Крім того, у якості самостійних елементів, які входять у структуру правової культури працівників поліції, можна виділити тісно пов'язані з повагою до права та переконаністю у його справедливості звичку дотримуватись закону та соціально-правову активність поліцейського. Звичка дотримуватись закону складається у працівника поліції одночасно з формуванням переконаності та на підставі останньої, тобто вона є закономірним слідством, практичною реалізацією переконань особистості. Цей компонент правової культури поліцейського можна охарактеризувати як сформовану внаслідок глибоко усвідомленої єдності суспільних та особистих інтересів звичну готовність працівника співвідносити свої дії з вимогами норм права, безумовно та точно дотримувати закон. Ця звичка стає внутрішньою потребою індивіда, в зв'язку з чим у тій чи іншій ситуації не потребується додаткової мотивації для вибору правомірного шляху її вирішення. Завершальним елементом правової культури працівників поліції є соціально-правова активність особи. Вона передбачає здатність, вміння працівників поліції використовувати свої правові знання та переконання у своїй правоохоронній та правозастосовній діяльності. Говорячи про правову активність особи, правову активність поліцейського, ми маємо на увазі прогресивну активність, обумовлену інтересами укріплення законності та правопорядку. Протилежна діяльність носить антисоціальний, протиправний характер, і активність у такій діяльності не є показником правової культури поліцейського (наприклад, порушення законності в діяльності працівника поліції, інші прояви професійної деформації тощо).

Таким чином, формування правової культури працівників поліції під час професійного навчання сприятиме не тільки підвищенню загальної культури правоохоронців, але й призначенню на відповідні посади в органах Національної поліції України справжніх професіоналів, здатних не тільки якісно, сумлінно та професійно виконувати поставлені перед ними завдання, протистояти впливу професійної деформації, але й підвищить безпечність життєдіяльності персоналу, сприятиме розвитку взаєморозуміння та встановленню партнерських зв'язків з населенням.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 01.11.2017).

2. Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : затв. наказом МВС України від 16.02.2016 № 105 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16 (дата звернення: 01.11.2017).

3. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 26.01.2016 № 50 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16 (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 08.11.2017

УДК 347.121.1

Олена Валеріївна СІДЕЙ,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ЗДОРОВ'Я

Підготовка охоронців правопорядку в Україні є важливим завданням держави, оскільки вони стоять на захисті прав та свобод людини, що визнається найвищою цінністю. Ефективність підготовки таких кадрів залежить від багатьох факторів. Потрібно враховувати не тільки правові аспекти, а й психологічні, педагогічні, історичні та інші. Слід відмітити, що кожен охоронець правопорядку повинен знати права та свободи якими наділені громадяни, та гарантії, які забезпечують здійснення таких прав. В цьому контексті видається можливим розкрити питання конституційних гарантій права фізичної особи на здоров'я.

Вивченням гарантій права в цілому і безпосередньо гарантій права на здоров'я займалися такі вчені, як: А. Ю. Олійник, Л. Н. Федорова, М. Н. Баглай, О. Ф. Скакун, П. М. Рабінович, В. Ф. Погорілко та інші. Але незважаючи на це, проблема визначення та практичного застосування конституційних гарантій права на здоров'я не знайшла свого остаточного рішення.

Реальність здійснення прав залежить від рівня економічних, політичних і організаційних гарантій, під якими слід розуміти здатність економічної, політичної і правової систем суспільства найбільш повним чином забезпечити інтереси і потреби права, створити передумови для творчої, вільної та ініціативної діяльності [1].

В юридичній літературі поняття «юридичних гарантій» розглядаються три концепції. Перша визначає юридичні гарантії, як сукупність спеціальних правових засобів, умов, які забезпечують реалізацію прав, свобод і обов'язків людини і громадянина [2]. Згідно другої концепції під юридичними гарантіями розуміють принципи і норми, які забезпечують здійснення прав і свобод шляхом належної регламентації порядку їх здійснення, а також їх охорони і захисту [3, с. 249]. Відповідно до третьої концепції юридичні гарантії є специфічним правовим засобом забезпечення, реалізації, охорони і захисту прав громадян [4]. Система гарантій прав людини включає передумови політичного, економічного, правового характеру, що обумовлює її складність.

У загальному сенсі розрізняють загальні та юридичні гарантії. До загальних гарантій відносять політичні, економічні, соціальні і духовні (культурні), які охоплюють всю сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, спрямованих на практичне здійснення прав і свобод громадян, на усунення можливих причин і перешкод їх неповного або неналежного здійснення, на захист прав від порушень.

Юридичні або як їх визначають – спеціальні гарантії охоплюють всі правові засоби і способи, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права і свободи громадян, усуваються порушення прав і свобод, відновлюються порушені права [3, с. 147].

З огляду на, що метою даної статті є визначення гарантій здійснення і захисту права на здоров'я, виникає необхідність додаткової характеристики поняття гарантій права на здоров'я та виділення юридичних гарантій саме в цій сфері.

Під юридичними гарантіями здійснення права на здоров'я слід розуміти систему юридичних умов, яка спрямована на забезпечення здійснення цього права і закріпленні нормами права завдання органів державної влади і місцевого самоврядування в питаннях охорони, захисту і відновлення в разі порушення права на здоров'я.

Розглядаючи гарантії здійснення права на здоров'я, доцільно класифікувати їх наступним чином: юридичні гарантії (закріплені в чинній Конституції і поточному законодавстві); інституційні (ті, що забезпечуються через спеціалізовані державні органи); міжнародно-правові (закріплення в міжнародно-правових актах).

На основі вище викладеного слід зазначити, що специфіка конституційно-правових гарантій полягає в тому, що вони виражаються в конституційному закріпленні прав людини і основоположних свобод у сфері права на здоров'я, у встановленні відповідних правових інститутах і в забезпеченні судового контролю за діяльністю державних органів, покликаних охороняти права і свободи в сфері права на здоров'я.

© Сідей О. В., 2017

Список бібліографічних посилань

1. Гражданское право : учебник : в 4 т. Т. 1 / В. С. Ем, Н. В. Козлова, С. М. Корнеев и др. ; отв. ред. Е. А. Суханов. М. : Волтерс Клувер, 2004. С. 521.
2. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права людини і громадянина України. Київ : Юрінком Інтер, 2004. С. 132.
3. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Атіка, 2004. 464 с.
4. Погорілко В. Ф., Головченко В. В., Сірий М. І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ : Ін Юре, 1997. С. 40.

Одержано 07.11.2017

УДК 347.121.2

Катерина Олегівна СКРИННІКОВА,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3721-4462;
Дмитро Володимирович ТИМОШЕНКО,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7008-7007

ЗНАЧЕННЯ НАУКИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

В умовах активного розвитку української державності, підвищення ролі законності та правопорядку в забезпеченні соціального прогресу питання правосвідомості працівників поліції набуває особливого значення.

Дедалі важливішою стає проблема забезпечення належного рівня розвитку правової свідомості і правової культури суспільства та правоохоронців.

Дослідженням питання правової свідомості правоохоронців неодноразово займалися такі науковці: С. С. Алєксєєв, П. П. Баранов, Д. Н. Вороненков, В. І. Гойман, С. Н. Касаткін, В. І. Камінська, Н. Я. Соколов, О. В. Цуркан.

Успіх багатьох соціальних, економічних і політичних перетворень, реалізація конституційного принципу верховенства права значною мірою залежать від соціально-правової активності суб'єктів права, їх законослухняності та професійної підготовки кадрів державних органів, зокрема працівників поліції.

Правосвідомість є однією із найважливіших передумов формування особистості до прояву певної поведінки. Відсутність правильно сформульованого сприйняття особистістю норм права може призвести до неправильного застосування норм тими особами які покликані слідкувати за правильним дотриманням цих норм права іншими учасниками суспільних відносин.

Так, О. В. Цуркан стверджує, що професійна свідомість правоохоронця визначається як наявність у особистості здатності до рефлексії власних професійних здібностей, інтересів, мотивів професійного навчання та професійної діяльності, оцінки індивідуальної відповідності завданням і вимогам професійної діяльності, переживання цієї відповідності у формі задоволеності обраною професією, рівень їх сформованості, що постає неодмінною умовою успішності здійснення професійної діяльності [1]. Тобто О. В. Цуркан підкреслює необхідність високого рівню правових знань і можливість застосування їх правоохоронцями.

Неможливо не погодитися з твердженнями Н. Я. Соколова що професійна правосвідомість правоохоронця включає в себе: знання законодавства та можливостей юридичної науки; переконаність у необхідності і соціальній корисності законів і підзаконних актів; в цінності права як міри свободи та справедливості; вмінні користуватися правовим інструментарієм. Професіоналізм і справедливість тождествують у юридичній практиці лише тоді коли юрист, як служитель закону, чесно виконує свій морально-правовий обов'язок, постійно підвищує майстерність і стоїть на рівні останніх досягнень теоретичної та практичної юриспруденції [2].

© Скриннікова К. О., Тимошенко Д. В., 2017

Необхідність знання юридичних основ правових, зокрема, й цивільно-правових відносин як правило обумовлена декількома факторами. Працівник поліції є представником виконавчої влади держави і тому має неухильно дотримуватися всіх юридичних норм. Ніякі виняткові обставини або вказівки службових осіб не можуть бути підставою для будь-яких незаконних дій або бездіяльності поліції. Для забезпечення громадського порядку працівники поліції зобов'язані вживати заходів незалежно від свого підпорядкування.

Правова свідомість працівника поліції є важливим духовно-практичним надбанням особистості, яка покликана забезпечувати широку програму її професійної діяльності, є сукупністю поглядів, оцінок, переконань, установок, що полягають у визнанні важливості, використання та застосування правових норм у процесі охорони громадського порядку, попередження правопорушень, надання соціальної допомоги населенню на основі принципів законності, гуманізму, гласності, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами та громадськими організаціями.

Основу правової свідомості працівника поліції складають загальнолюдські цінності, принципи гуманізму та демократизму, усвідомлення свободи і прав людини, які розкриваються наукою цивільного права. Саме такі погляди і цінності наука цивільного права пропагує і намагається сформувати в особі, зокрема, працівника поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Цуркан О. В. Особливості формування професійної свідомості майбутнього правоохоронця // Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 30 квіт. 2011 р.) : у 2 ч. Запоріжжя : Істина, 2011. Ч. 1. С. 23–25.

2. Соколов Н. Я. Професійне свідомість юристів. М., 1988. С. 49.

Одержано 07.11.2017

УДК 340:342.7

Дмитро Вікторович СЛИНЬКО,
кандидат юридичних наук, доцент, професор
кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7960-615X

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Правове виховання є складним багатогранним явищем, однією із форм (видів) виховання. Правове виховання як постійний безперервний процес у загальному вигляді являє собою вплив на свідомість об'єкта виховання з метою формування у нього індивідуально-особистих вимог, що керують його поведінкою.

Вимоги норм права та різного роду правова інформація доводяться до відома об'єктів правового виховання за допомогою специфічних засобів у певній формі. І для правового виховання як цілеспрямованого постійного впливу на людину з метою формування у неї правової культури і активної правомірної поведінки, характерна своя власна множинність юридичних засобів та форм.

Показово, що якість множинності форм правового виховання певною мірою залежить від специфічних характеристик об'єкта правового виховання. Іншими словами, особливості об'єкта правового виховання обумовлюють ефективність тих чи інших форм правового виховання.

Курсанти та студенти у своїй сукупності є частиною молоді. Молодь, у свою чергу, є окремою соціальною групою, котра відіграє достатньо важливу роль у суспільстві. Так, молодь займає важливе місце у виробництві та виступає, по суті, єдиним джерелом поповнення трудових ресурсів. Молодь є головним носієм інтелектуального та фізичного потенціалу своєї нації, її характеризують здібності до продуктивної діяльності у будь-якій сфері людського буття. Молодь спроможна швидше інших соціальних груп оволодівати новими знаннями, професіями і спеціальностями, необхідними в умовах трансформації суспільства [1, с. 16–17].

© Слинько Д. В., 2017

Курсантська та студентська молодь як складові відносно відокремленої самостійної соціально-демографічної групи «молодь» мають певні особливості: 1)студентська та курсантська спільнота формуються з різних соціальних прошарків суспільства; 2) студенти та курсанти характеризуються особливими умовами життя, праці, побуту, особливою суспільною поведінкою, психологією; 3) для студентів та курсантів набуття знань і підготовка себе для майбутньої роботи, в науці та культурі є основним і у більшості випадків єдиним заняттям.

Таким чином, основними специфічними характеристиками студентської та курсантської молоді є вік, особливості психології і поведінки, соціальний статус. При цьому, на наш погляд, базовою, відправною ознакою студентської та курсантської молоді є вік. І саме вік студентів і курсантів обумовлюють особливості їх психічного розвитку та поведінки.

Зважаючи на виокремленні особливості студентської та курсантської молоді, на наш погляд, до основних форм їх правового виховання слід віднести: правове навчання, правова пропаганда, правова просвіта та правове самовиховання.

Правове навчання – є окремим видом дій, які пов’язані із процесом отримання правових знань, набуття навичок практичної діяльності, формування юридичного світогляду та з іншими процесами, передбаченими навчальними програмами, кваліфікаційними характеристиками, які дозволяють готувати на достатньому професійному рівні юриста – фахівця своєї справи [2, с. 135]. Правове навчання є першою, базовою сходинкою правового виховання студентської і курсантської молоді. В результаті правового навчання у курсантів і студентів формується система правових знань, уявлень і поглядів, тобто формується правова свідомість і настанова на відповідний вид правової поведінки. На наш погляд, основна особливість правового навчання студенів та курсантів полягає у тому, що дані групи осіб перебувають у віці молодості, а отже, найбільш «відкриті» до отримання нових знань, умінь, оцінок, настанов. Проте, в процесі правового навчання студентів та курсантів помилкою буде вважати їх правову свідомість нуліфікованою, «чистим аркушем».

Правова пропаганда є поширенням (певних) правових ідей, знань про акти законодавства серед населення; цілеспрямованою діяльністю з формування у членів суспільства високого рівня правосвідомості та правової культури, роз’яснення правової політики й поширення правових знань, ідей, іншої правової інформації за допомогою засобів масової інформації та інших форм доведення правової інформації до широкого загалу [3, с. 97; 4, с. 419]. Вік та особливості психології студентства та курсантства дають підстави віднести до найбільш ефективних форм правової пропаганди даної соціальної групи спеціальні телевізійні програми, відеофільми, художні фільми, що у тій чи іншій мірі несуть правові знання, розкривають юридичні категорії, аспекти юридичної діяльності. Крім того, у розрізі широкого користування молоддю ІТ-технологіями, мережею Інтернет, соціальними мережами, комп’ютерними іграми, на наш погляд, у процесі правової пропаганди студентів та курсантів слід широко використовувати їх можливості та популярність.

Правова освіта у загальному виді являє собою здобуття фаху [5, с. 143], у нашому випадку студентами та курсантами. На сучасному етапі розвитку суспільства можливість отримання знань у юридичні сфері не обмежується традиційними засобами масової інформації (телебаченням, радіо, журналами, газетами). Науково-технічний прогрес та широке використання Інтернет мережі студентами та курсантами розширюють рамки засобів правової освіти.

Правове самовиховання – цілеспрямована, повсякденна, систематична діяльність людини з оволодіння правовими знаннями, формування позитивних правових мотивів і настанов, навичок правомірної поведінки, що полягає в самостійних зусиллях, спрямованих на вироблення звички до активної правомірної поведінки [6, с. 250]. Однією із найбільш розповсюджених та ефективних форм правового самовиховання студентів та курсантів є студентське самоврядування. У свою чергу до числа основних шляхів правового самовиховання у середовищі студентського самоврядування відносяться наслідування прикладу лідерів студентського самоврядування та сприяння і засвоєння правових цінностей учасників студентських самоврядних одиниць різних рівнів (групи, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу), подальша їх екстеріоризація (пропагування власних правових цінностей іншим суб’єктам) [7, с. 35].

У підсумок до всього вище викладеного вважаємо за доцільне відмітити, що всі вищезазначені форми правового виховання студентів та курсантів є елементами єдиної системи та ефективність досягнення цілі правового виховання залежить від їх системного «вигідного» поєднання та застосування.

Список бібліографічних посилань

1. Головатый Н. Ф. Социология молодежи : курс лекций. Киев : МАУП, 1999. 224 с.
2. Правознавство : навч. посіб. / Бобир В. І., Демський С. Е., Колодій А. М. та ін. ; за ред. В. В. Копєйчикова. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 699 с.
3. Котюк В. О. Теорія права : курс лекцій. Київ : Вентурі, 1996. 207 с.
4. Котюк В. О. Основи держави і права : навч. посіб. 3-тє вид., допов. і перероб. Київ : Атіка, 2001. 432 с.
5. Коваленко Н. Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів в України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 207 с.
6. Військове виховання: історія, теорія та методика : навч. посіб. / за ред. В. В. Ягупова. Київ : Graphic & Design, 2002. 560 с.
7. Осташова В. О. Студентське самоврядування як середовище правового самовиховання. *Держава і право.* 2010. Вип. 48. С. 31–36.

Одержано 08.11.2017

УДК 340.132.6+347.12

Святослав Александрович СЛИПЧЕНКО,
доктор юридических наук, профессор,
профессор кафедры гражданско-правовых дисциплин факультета № 4
Харьковского национального университета внутренних дел;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8891-7152

ТОЛКОВАНИЕ НОРМ ПРАВА

Вся деятельность правоохранительных органов прямо или опосредовано, связана с правореализационными процессами. В свою очередь, применение норм права зависит от правильного уяснения их содержания, которое в отечественной юридической науке называется толкованием. В ходе толкования сходятся и юридические знания, и правовая культура, и юридическое искусство. Невозможно применить норму права, не уяснив ее точный смысл. Толкование необходимо для квалификации действий правонарушителя, для принятия правильного решения по делу. Поэтому, при подготовке кадров для Национальной полиции необходимо особое внимание уделять правилам толкования норм права и выработке навыков толкования. Представляется, что первым шагом на этом пути должно стать уяснение алгоритма толкования, который строиться следующим образом.

1. Исследование и толкование необходимо начинать с языкового (грамматического, буквального) способа, с анализа языковой формы выражения содержания нормы в целом и ее отдельных элементов. Такое положение не требует доказательств, поскольку мышление и язык неразрывны.

В рамках указанного способа толкователь должен соблюдать следующие правила и порядок.

Правило первое. Слова и выражения необходимо понимать только в том значении, которым их наделил закон, содержащий интерпретируемую норму. Но если в результате применения правила первого не удается установить значение термина, то применяется правило второе.

Правило второе. Слова и выражения необходимо понимать и применять только в том значении, которыми их наделил законодатель в пределах одной отрасли права, например, в отрасли гражданского права. На этом этапе субъект толкования должен распространить поиск легальной дефиниции на все законодательство, но в пределах той отрасли права, к которой принадлежит интерпретируемая норма. При этом данное правило должно покоиться на трех принципах: более поздний закон отменяет (изменяет) более ранний закон; специальный закон отменяет (изменяет) общий закон; высший по силе закон отменяет (изменяет) закон, низший по силе.

Правило третье. Значение термина, установленное законодателем для одной отрасли права, допустимо распространять на другие отрасли только при наличии достаточных оснований. Такими достаточными основаниями, например, могут быть: прямое указание закона, применение одной отраслью права термина, который принадлежит другой отрасли права, отсутствие иной возможности уяснить его значение.

© Слипченко С. А., 2017

Правило четвертое. Если в законодательстве не определено тем или иным способом значение юридических терминов, им придается то значение, которое они имеют в юридической науке и практике. Но если же это не специальные неюридические термины, то словам и выражениям следует придавать то значение, которое они имеют в соответствующем литературном языке.

Толкование нормы гражданского права на этом этапе должно следовать принципам: одинаковым терминам одного и того же закона нельзя придавать разное значение, если это не следует из самого закона; разным терминам нельзя придавать без достаточного основания одно и то же значение; в тексте нормы нет лишних слов.

Правило пятое. Уяснение значения сложных выражений следует осуществлять с учетом синтаксических правил языка, на котором сформулирована норма, подлежащая толкованию.

2. После языкового способа толкователь должен прибегнуть к логическому способу уяснения содержания нормы права. Он выполняет две основные функции: а) позволяет проверить результаты языкового толкования; б) способствует раскрытию действительного смысла юридической нормы при неполноте или неясности ее содержания, установленного с помощью языкового толкования. Объектом исследования в этом случае становятся внутренние связи между частями нормативного акта, структура правовых предписаний.

Основными методологическими принципами логического толкования являются: принцип тождества (запрещается тождественные мысли принимать за различные, а различные – за тождественные), принцип непротиворечия (два противоположных друг другу суждения не могут быть одновременно истинными, как минимум одно из них ложно), принцип исключения третьего (если в одном из двух выражений что-либо о предмете утверждается, а во втором отрицается, при этом одно из них обязательно истинно, то третьего не дано) и принцип достаточности основания (недостаточно иметь просто истинное утверждение, нужно, чтобы оно было обоснованным).

Для логического толкования характерны такие приемы, как: преобразование, выведение норм из норм, умозаключение степени, выводы по аналогии, выводы от противного, доведение до абсурда. Каждый из них играет свою роль. Так, необходимость логического преобразования объясняется внутренней структурой гражданско-правовой нормы, которая не всегда совпадает с формой внешней. Ее структурные элементы (гипотеза, диспозиция и санкция) могут подразумеваться или находиться в других статьях нормативного акта либо в других нормативных актах. И именно преобразование позволяет уяснить их суть. Выведение норм из норм еще называют логическим развитием нормы и относят его к средствам восполнения пробелов в праве. Умозаключение степени включает в себя два основных правила восприятия смысла нормы гражданского права: кто обладает большим по объему правом, тот имеет и право меньшее по объему; кому запрещено меньшее, тому запрещено и большее. Выводы по аналогии допустимы в случаях, когда нормативный акт гражданского права содержит в себе открытый перечень чего-либо, используя такие обороты, как «и другие», «иные последствия», «и тому подобное». Таким образом, законодатель позволяет субъекту толкования расширить его за счет неуказанных правовых явлений, аналогичных перечисленным. Суть вывода от противного заключается в том, что два противоречивых суждения о содержании нормы не могут быть одновременно верными, поскольку одно из них обязательно является ложным. Если установлена истинность одного суждения, раскрывающего смысл цивилистической нормы, то с очевидностью можно утверждать, что противоречащее ему суждение будет ошибочным, ложным. При этом истинное суждение может быть как утверждающим, так и отрицающим что-либо полностью или частично. Суть приема доведение до абсурда состоит в том, что тезис, предположительно отражающий содержание нормы, доводится до абсурда, и этим доказывается его ложность.

3. Системное толкование должно стать следующим способом. Он предполагает установление смысла нормы права путем выявления ее определенной связи с другими правовыми нормами. Данный способ предопределен внутренними свойствами права, его системностью. Поэтому требуется установление места интерпретируемой юридической нормы, как в системе определенной отрасли, так и системе права в целом.

В этом случае устанавливаются следующие связи: связь толкуемой нормы с нормой, тем или иным способом раскрывающей смысл термина, который использован в толкуемой норме; связи

общих и специальных норм; связи отсылочных норм; связи близких по содержанию, одновидовых норм.

4. Телеологический способ толкования норм права проявляется в том, что уяснение смысла нормы права осуществляется путем понимания целей ее издания. Он позволяет установить содержание нормы права, основываясь на воле законодателя.

Таким образом, алгоритм толкования норм права, который должны усвоить будущие специалисты правоохранительных органов Украины может быть представлен следующей схемой: языковое толкование => логическое толкование => системное толкование => телеологическое толкование.

Получено 07.11.2017

УДК 351.68

Роман Миколайович СМОЛА,
старший викладач кафедри тактичної
та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ

ІСТОРІЯ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ У ХАРКОВІ ТА УКРАЇНІ

Історія правоохоронних органів сягає вже ста років. Появу правоохоронців пов'язують із 1917 роком, коли Україна вперше від часів гетьмана Івана Мазепи відновила свою автономію. Поліція, які існувала раніше була замінена на «народну міліцію». Близько XVII–XX століть правоохоронні органи були створені з метою забезпечення безпеки в державі, конституційного ладу. Правоохоронці формувались з чітким розподілом функцій, а саме ділились на: органи служби держаної безпеки, жандармерія, прокуратура та поліція, система судів загальної юрисдикції. Упродовж 1917–1921 рр. на теренах сучасної України було створено такі вітчизняні правоохоронні органи, як жандармерія, варта Гетьманату, народна міліція Директорії, розвідка, контррозвідка, прокураторія, органи безпеки Директорії, інші спеціальні служби, основні завдання яких – боротьба зі злочинністю, забезпечення правопорядку та правомірної поведінки в державі. Основні завдання правоохоронних органів за радянської доби були такі: дотримання соціалістичної законності, забезпечення централізму влади, охорона громадської безпеки та громадського порядку, дотримання прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на життя і здоров'я, запобігання розвитку безпритульності тощо. До основних правоохоронних органів цього періоду слід віднести міліцію, а також прокуратуру.

З моменту ухвалення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, Акта незалежності України від 24 серпня 1991 року та становлення і розвитку України, як незалежної держави правоохоронні органи зазнали кардинального реформування. Витоками нормативно-правового закріплення статусу правоохоронних органів за часів незалежності України є Конституція України, Закони України «Про міністерства і державні комітети Української РСР», «Про прокуратуру», «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Службу безпеки України» та інші. Маємо наголосити на істотних змінах у завданнях правоохоронних органів, до яких належить забезпечення законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, рівності, гласності та позапартійності. У період 1991–1994 рр. на підставі законів «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 р., «Про органи суддівського самоврядування» від 2 лютого 1994 р. дещо розширилися функції судів і посилилася незалежність суддів. Діяльність розвитку правоохоронних органів розглядали такі вчені, як А. Куліш, А. Пришко Р. Бараннік П. Онопенко. Проте аналізуючи історичні надбання – культуру первісних общинних утворень і племен, можна стверджувати, що в додержавний період у зародкових формах існували елементи інституту правоохоронних органів, оскільки додержання первісних традиційних норм, різного роду табу (заборон) було аксіомою для всіх членів роду та племені. Невиконання усталених правил поведінки мало логічний наслідок – засудження та

© Смола Р. М., 2017

покарання порушників віри й звичаїв. Отже, діяння, розшук особи, яка його вчинила, та її покарання у прямому й переносному розумінні повсякчас супроводжували життєдіяльність будь-якого суспільства. Тому цілком логічним є твердження про існування прототипів сучасних правоохоронних органів у додержавному суспільстві. Звернувшись до сьогодення, слід відзначити, що однією з найважливіших умов позитивних зрушень у цій справі є забезпечення глибокого довіри народу до своєї міліції. А цього можна домогтися, якщо в службу охорони порядку увіллються нові ряди воістину порядних, сміливих, освічених людей. У підготовці таких кадрів незамінну роль покликана зіграти Академія міліції МВС республіки. Навесні 2014 року серед експертів почалися розмови стосовно проведення реформ у силовому блоці. Після проведення виборів нової влади та формування складу законодавчих та виконавчих органів почався процес складних реформ, метою яких було викорінення корупції та беззаконня з судової та правоохоронної систем.

Для проведення якісних реформ владою прийнято рішення використати успішний досвід закордонних партнерів. Саме з цією метою Кабінет Міністрів України призначив Еку Згуладзе першим заступником міністра внутрішніх справ, що зіграло значну роль в створенні і розвитку української поліції. Згуладзе була заступником міністра внутрішніх справ Грузії з 2005 до 2012 року в часи президента Міхеїла Саакашвілі й на цій посаді брала активну участь у радикальному реформуванні грузинських органів внутрішніх справ. Восени того ж року мністр внутрішніх справ Арсен Аваков представив концепт майбутньої реформи Міністерства внутрішніх справ, в якій передбачалось створення Національної поліції як центрального органу виконавчої влади. Впродовж 2014–2015 років йшла активна робота над законом, який регулював би роботу поліції. Таких законів було підготовлено два, від президента та від уряду. Урядовий законопроект отримав назву «Про Національну поліцію», а його альтернатива підготовлена пропрезидентською більшістю «Про поліцію і поліцейську діяльність».

21 травня 2015 року Верховна Рада України підтримала в першому читанні законопроект № 2822 «Про Національну поліцію», за відповідне рішення проголосували 284 народних депутатів при 226 мінімально необхідних, а 2 липня 2015 року проголосувала за законопроект в другому читанні, «За» проголосували 278 народних депутатів. 4 серпня 2015 Президент України підписав цей закон, а вже 6 серпня закон був опублікований в парламентській газеті «Голос України». Закон набув чинності через три місяці з дня, наступного після дня публікації, тобто 7 листопада 2015, окрім патрульної поліції Києва, для якої цей закон набув чинності в день його публікації, та патрульної поліції. Згодом Президент встановив 4 серпня, день коли він підписав закон «Про Національну поліцію», Днем Національної поліції України.

Підвищенню ефективності боротьби з протиправними явищами можуть сприяти впровадження в практику кращих світових зразків професійної діяльності, налагодження всебічного взаємодії між відповідними службами, ширша опора на можливості самого населення, розвиток форм гласності.

Одержано 08.11.2017

УДК 37.013.43351.74

Галина Миколаївна СОРОКІНА,
старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8046-9041

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ ПОЛІЦІЇ

11 червня 2017 року офіційно набув чинності безвізовий режим Євросоюзу для громадян України. Всі бажаючі можуть від тепер скористатися правом безвізового в'їзду в країни ЄС, але не лише українці здійснюють подорожі для ознайомлення з культурою сусідів, зростає також інтерес іноземців до нашої країни. Перетинаючи державний кордон, з першими, з ким

© Сорокіна Г. М., 2017

стикаються туристи, це – з представниками прикордонної служби та, звичайно ж, з правоохоронцями. *В цьому контексті питання іншомовної підготовки спеціалістів в рамках формування професійної* полікультурної компетенції *набувають важливого значення.*

Сучасне суспільство зумовлює принципово нові вимоги до системи вищої освіти в цілому і до підготовки фахівців для органів внутрішніх справ, зокрема. Співробітник поліції має бути не лише висококваліфікованим професіоналом в певній області, але і широко ерудованою особою, що має ґрунтовну гуманітарну підготовку, здатною адекватно виразити себе соціально, професійно, інтелектуально та емоційно. Ці вимоги ставлять на передній план у процесі підготовки співробітників поліції.

Реалії сучасного світу з його конфліктами на політичному, релігійному або національному ґрунті свідчать про необхідність формування культурного різноманіття суспільства. Співробітникам правоохоронних органів важливо вміти контактувати з громадянами, сприймати полікультурну різноманітність суспільства, бути толерантним до його членів. Забезпечити досягнення цих цілей майбутньому правоохоронцю допоможе формування професійної полікультурної компетенції, яка являє собою вміння розуміти погляди та думки представників іншої культури, підтримувати спілкування і попереджати або успішно вирішувати конфлікти в процесі комунікації. Вона являє собою основу для професійної діяльності, базуючись на міжкультурній чутливості та толерантності. Це особливо актуально для співробітників, які перебувають за кордоном у миротворчих місіях і здійснюють правоохоронну діяльність в полікультурному середовищі, а також у зв'язку з ситуацією, що загострилася внаслідок терористичних акцій і зростанням кількості біженців.

Освітні установи МВС України готують курсантів до роботи в умовах міжнародної діяльності з охорони правопорядку. Курсанти отримують лінгвокраїнознавчу та іншу спеціальну інформацію про поліції зарубіжних держав, методи роботи правоохоронних органів цих країн, про етичні норми поведінки співробітника миротворчих місій і таке інше. Мовна підготовка майбутніх співробітників правоохоронних органів є невід'ємною складовою їхнього навчання. Відповідно до вимог державного освітнього стандарту курсанти мають оволодіти таким рівнем мовної та міжкультурної комунікативної компетенції, який дозволив би їм спілкуватися іноземною мовою в усній та письмовій формах в інтересах служби та задля розвитку своєї особистості.

Навчання іноземній мові як інструменту професійного спілкування ставить своєю метою формування мовної особистості працівника органів внутрішніх справ, що володіє повноцінною іншомовною комунікативною компетентністю, і є здатним до активного діалогу з представниками іншої лінгвокультури. Розвиток професійної іншомовної комунікації майбутніх співробітників правоохоронних органів являє собою тривалий і багатогранний процес, ефективність якого залежить як від того, хто вивчає іноземну мову, так і від викладача. Формування професійної інтерактивної компетенції, пізнання світу професійного спілкування і його правил, розвиток навичок ідентифікації та породження мовних моделей різноманітних ситуацій ділової співпраці є навчанням стратегії професійного комунікативного впливу на партнера.

Полікультурна освіта в рамках професійної підготовки співробітників органів внутрішніх справ має відіграти головну роль у розвитку полікультурної компетентності у майбутніх правоохоронців. Особливу увагу слід приділяти одержанню знань в області різних культур, вмінню завойовувати авторитет у різних верств населення, формуванню комунікативних умінь і навичок, здібностей викликати прихильність до себе людей, викликати у них довіру. При виконанні своїх функціональних обов'язків співробітник правоохоронних органів має діяти на основі поваги прав людини, розуміння і прийняття іншого способу мислення, світовідчуття, терпимості та поваги. Він повинен вміти відстоювати свою точку зору ненасильницьким шляхом, а методами переконання, знати способи спілкування, що сприяють довір'ю.

Одержано 08.11.2017

УДК 343.98

Руслан Леонтійович СТЕПАНЮК,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8201-4013;
Сергій Павлович ЛАПТА,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5401-5086

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сьогоднішній етап розвитку органів кримінальної юстиції в Україні характеризується їх докорінним реформуванням у напрямі побудови сучасної моделі європейського зразка. Важливу роль у вирішенні завдань з протидії злочинності відіграють органи Національної поліції України, зокрема підрозділи досудового розслідування, до підслідності яких віднесено більшість кримінальних проваджень у нашій державі.

У підготовці фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції вагоме значення має формування знань та умінь у галузі криміналістики, що дозволяє надати слідчому специфічні професійні навички роботи. Проте аналіз тенденцій зазначеного аспекту підготовки слідчих у вищих навчальних закладах системи МВС України дозволяє виокремити як позитивні моменти, так і проблемні питання. До позитиву, безперечно, слід віднести багаторічний досвід фахової підготовки слідчих у відомчих вищих навчальних закладах, створення належних умов щодо технічного і навчально-методичного забезпечення навчального процесу, а також навчання одночасно з проходженням курсантами служби в поліції, що сприяє адаптації до специфічних умов роботи на практиці.

Разом з цим, сьогодні виникла гостра потреба у реформуванні системи підготовки слідчих, як і інших фахівців для органів поліції, що у першу чергу пов'язано із запровадженням кардинально нових підходів до регламентації кримінальної процесуальної діяльності, розмежуванням функцій Національної поліції та МВС України і відповідними структурними змінами в системі органів, що здійснюють досудове розслідування, оперативно-розшукову діяльність, експертно-криміналістичне забезпечення досудового розслідування.

Окреслимо деякі, на наш погляд, актуальні проблемні аспекти у галузі криміналістичної підготовки слідчих.

Безумовно важливим є достатній для слідчого обсяг викладання криміналістики. На жаль, доводиться констатувати, що зазначена навчальна дисципліна поступово обмежується. Так, наприклад, якщо у 2007–2008 навчальному році курсанти (майбутні слідчі) третього курсу Харківського національного університету внутрішніх справ вивчали криміналістику в обсязі 190 аудиторних годин (90 годин – лекції, 100 годин – практичні заняття), то у 2017–2018 навчальному році передбачено лише 100 годин (30 годин – лекції, 70 годин – практичні заняття). Тобто, за десять років обсяг навчальної дисципліни було скорочено майже вдвічі. Зазначений підхід навряд чи можна вважати таким, що йде на користь підвищенню якості підготовки слідчих. Спроби вирівняти ситуацію шляхом введення спеціальних курсів з тактики окремих слідчих дій і методики розслідування окремих видів злочинів також не можна визнати вдалими через постійні зміни навчальних планів. Основною причиною такого становища є непродумані кроки щодо введення для курсантів певного обсягу окремих навчальних дисциплін без урахування обмежень бюджету часу навчання в цілому, встановлених нормативними вимогами МОН України. У результаті збільшений обсяг викладання таких важливих для поліцейського навчальних дисциплін, як тактико-спеціальна підготовка, спеціальна фізична підготовка, іноземна мова та вогнева підготовка, призводить до скорочення інших, не менш важливих дисциплін, у тому числі криміналістики. Вказана ситуація наводить на думку про доцільність розмежування процесів спеціальної підготовки поліцейських і надання слідчим вищої юридичної

© Степанюк Р. Л., Лапта С. П., 2017

освіти. Тому слід підтримати пропозиції щодо запровадження ступеневої підготовки, спочатку співробітника патрульної поліції, потім – слідчого.

Іншою важливою проблемою якості криміналістичної підготовки у вищих навчальних закладах є недостатність практичного досвіду викладачів. На жаль, сьогодні не є таємницею, що чимало викладачів криміналістики не мають достатнього досвіду практичної роботи. Проте і наявний досвід вимагає періодичного оновлення з урахуванням реалій сьогодення. Як вихід із ситуації нерідко пропонується комплектувати посади науково-педагогічних працівників виключно з осіб, що мають значний досвід практичної роботи. Але далеко не завжди людина, яка багато років працювала на практиці, виявить бажання змінити профіль роботи і з натхненням візьметься за новий напрям – науково-педагогічний. Крім того, не всі практики мають здібності викладацької роботи. Також все частіше лунають пропозиції щодо організації тривалої практики викладачів шляхом періодичного їхнього переведення на певний період до практичних підрозділів. Такий підхід суперечить чинному законодавству, спрямованому на реалізацію конституційної заборони примусової праці.

На наш погляд, в даному питанні не слід ставити практичний досвід викладача вище, ніж його науково-педагогічні здібності. Реальним виходом уявляється поєднання викладацької та практичної діяльності. Для цього доцільно передбачити роботу викладачів криміналістики відомчих ВНЗ за сумісництвом в науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах МВС України та підрозділах техніко-криміналістичного забезпечення Національної поліції України. Крім того, слід активніше залучати до процесу викладання практичних працівників також на умовах сумісництва. Таким чином стане можливим налагодження реального зв'язку між науково-педагогічною та практичною роботою, що підвищить якість викладання, практичну спрямованість і обґрунтованість наукових розробок у галузі криміналістики.

Одержано 10.11.2017

УДК 343.13

Євген Володимирович СТРАШОК,
викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СЛІДЧОГО ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В умовах чинного Кримінального процесуального кодексу України [1] якісне та ефектне виконання завдань кримінального провадження щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування неможливе без належної організації та функціонування органу досудового розслідування. Слідчий як самостійний та процесуально незалежний суб'єкт, наділений владними повноваженнями, обмежений в проведенні більшості слідчих дій контролем зі сторони прокурора та слідчого судді.

Зважаючи на тенденцію інтеграції України у Європейське співтовариство, питання обмеження самостійності слідчого у прийнятті рішень та його надмірного контролю завжди привертало увагу науковців-процесуалістів, адже з однієї сторони – контроль роботи слідчого призводить до надмірної тяганини при здійсненні досудового розслідування та порушення принципу розумності строків, а з іншої – додатково встановлює гарантії дотримання прав людини, яка потрапляє в поле зору правоохоронних органів.

Питанням дослідження проблеми організації роботи слідчого поліції у кримінальному провадженні в умовах сьогодення займалося чимало вчених, зокрема: Ю. І. Азаров, Ю. П. Аленін, О. В. Баулін, В. І. Галаган, Д. П. Письменний, О. А. Солдатенко, Л. Д. Удалова та інші. Попри це, враховуючи сучасні тенденції реформування кримінального процесуального законодавства у напрямі підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування, питання організації роботи слідчого потребує подальшого наукового дослідження з врахуванням не тільки сучасного національного та світового законодавства, а й відповідних практичних реалій роботи слідчого.

Метою даної роботи є аналіз положень кримінального процесуального законодавства, які впливають на організацію роботи слідчого поліції при здійсненні досудового розслідування у кримінальному провадженні.

© Страшок Є. В., 2017

Згідно п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України слідчий – це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. В окремих відомчих нормативно-правових актах щодо діяльності органів досудового слідства, зокрема у системі МВС України, під поняттям «слідчий», розуміють службових осіб ОВС, уповноважених в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [1, с. 173].

Головною проблемою організації роботи слідчого в умовах чинного КПК України є надмірне навантаження на слідчих. Порівнюючи з дією КПК України 1960 р., навантаження на слідчого зросло з кількох десятків справ на місяць до сотні кримінальних проваджень. Основна причина цього – зміна відносин між слідчими та оперативними співробітниками. Водночас, ще однією причиною надмірного навантаження можна виділити недосконалість ст. 214 КПК України, суть якої зводиться до внесення будь-яких відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. В умовах сьогодення оперативні співробітники позбавлені ініціативи й працюють лише на підставі доручення слідчого. Виходом із ситуації могло б стати переведення достатньої кількості оперативних працівників на посади слідчих, але така ситуація є неприйнятною, враховуючи відмінність підготовки слідчих та оперативних працівників у вищих навчальних закладах.

Слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій. При цьому в деяких випадках йому необхідно погоджувати певні слідчі дії з прокурором або отримувати дозвіл слідчого судді. Кримінальний процесуальний закон передбачає, що у випадку відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого, останній має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання ініціює його розгляд прокурором вищого рівня.

Також, встановлено, що вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі є обов'язковими до виконання слідчим. За невиконання вказівок прокурора встановлена кримінальна відповідальність.

Процесуальна самостійність та незалежність слідчого з однієї сторони забезпечується визначеним законом порядком його призначення на посаду та звільнення з посади, підвищеною відповідальністю за неповагу до слідчого та за незаконне втручання в його процесуальну діяльність, а з іншої сторони – надмірний контроль за його діяльністю нівелює його процесуальну самостійність, зокрема, погодженням відповідних слідчих дій у прокурора, отримання дозволів слідчого судді на здійснення окремих слідчих дій, обов'язок виконання вказівок прокурора у кримінальному провадженні.

Таким чином, організація роботи слідчого поліції має враховувати не тільки аспекти оптимальної європейської моделі загальних елементів дотримання прав людини, а й запити та очікування суспільства щодо протидії злочинності в Україні.

Одержано 03.11.2017

УДК 351.74

Богдан Іванович СЮРКАЛО,
кандидат економічних наук, доцент кафедри юридичних дисциплін
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5282-631X

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасний стан підготовки кадрів для органів внутрішніх справ України, і Національної поліції в тому числі зазнає реформування паралельно із запровадженням Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України [6, с. 12.] Дослідження проблемних аспектів ефективності впливу освітніх і наукових заходів на підвищення якості кваліфікації кадрів,

© Сюркало Б. І., 2017

представлені вагомим науковим доробком фахівців в економіко-правовій сфері. Порівняно з іншими варто акцентувати увагу на наукових працях таких дослідників, як: В. А. Глуховеря, М. І. Іншин, Р. А. Калюжний, А. А. Манжула, В. П. Пєтков, О. В. Червякова.

Реформування стандартів Національної поліції України вимагає запровадження новітніх підходів також і у освітній та наукових сферах, що в свою чергу зумовлює актуальність представленого дослідження. У наукових розробках С. Л. Дембіцької проведено дослідження підготовки кадрів для органів державного управління у сфері надання послуг населенню України. В своїй роботі науковець зазначає, що для багатьох країн значні соціально-економічні перетворення найчастіше починаються зі зміцнення державної служби, при паралельному посиленні ролі державних службовців як суб'єктів виконання повноважень державних органів, та створенні службовцям умов для розкриття своїх здібностей, прояву творчості та ініціативи, підвищення авторитету держави загалом [3, с. 5]. На нашу думку, зазначені підходи є цілковито актуальними для сучасних умов реформування Національної поліції України, оскільки питання підвищення рівня довіри до правоохоронних органів серед населення залишається актуальним.

Згідно проведеного нами дослідження ефективна діяльність працівника Національної поліції України в значній мірі залежить від базового комплексу його рівня підготовки та сили мотивації працювати за обраним напрямом. Для забезпечення з правового погляду базового комплексу вмінь та навичок, а також напрацювання сили мотивації необхідно повернути відомчим вищим навчальним закладам державне замовлення на підготовку високорівневих фахівців для органів внутрішніх справ.

Існуюча Концепція реформування освіти в МВС визначає, що особливістю навчальних закладів в системі Міністерства внутрішніх справ є трирівнева система професійної підготовки кадрів для Національної поліції України. Початкова (первинна професійна) підготовка безпосередньо у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання МВС (університет, академія, інститут) та в навчально-тренувальних центрах (коледжах, училищах), створених на базі Державних установ «Навчальний центр підготовки поліцейських», які підпорядковуються ВНЗ МВС, є їх структурними навчальними підрозділами без статусу окремої юридичної особи, з дотриманням принципу регіонального розташування. Вторинна (другого рівня) підготовка у ВНЗ МВС, яка здійснюватиметься за адаптованими, у разі потреби, до першого рівня навчальними програмами підготовки фахівців освітніх ступенів молодшого бакалавра та бакалавра, з відрядженням за підсумками державного атестування до комплектуючих органів для призначення на посади середнього складу поліції в підрозділах слідства, кримінальної поліції, превентивної служби та інше. На цьому ж рівні здійснюватиметься підготовка фахівців освітнього ступеня магістра, а також підготовка науково-педагогічних кадрів наукових ступенів доктора філософії та доктора наук з призначенням на посади наукового та науково-педагогічного складу ВНЗ МВС. Третинна підготовка (перепідготовка, підвищення кваліфікації) керівного складу відповідно до навчальних програм за управлінським спрямуванням (управління та адміністрування) протягом 3 місяців. Така підготовка буде здійснюватися в Національній академії внутрішніх справ [7, с. 4].

Успішність проведення такого реформування залежить від наявності стратегічного довгострокового плану розвитку й належного рівня фінансового та матеріально-технічного забезпечення МВС. Важливою складовою цього процесу є підходи до формування мережі навчальних закладів, організації професійної підготовки фахівців для потреб МВС та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, модернізації освітнього процесу та наукового забезпечення практики правоохоронної діяльності.

Саме відомчі вищі навчальні заклади відіграють значну роль в процесі реформування правоохоронної системи. За рахунок значної наукової та методичної роботи відомчих навчальних закладів можна зазначати підвищення рівня нормотворчої роботи, рівня підготовки працівників патрульної поліції та якості підвищення кваліфікації поліцейських. Саме на базі відомчих вищих навчальних закладів здійснюється підготовка понад 8 тисяч нових патрульних поліцейських, а перекваліфікація – понад 12 тисяч поліцейських: дільничних, патрульних, слідчих, фахівців з протидії торгівлі людьми і кіберзлочинності.

В ході проведеного нами дослідження також виявлено, що економічний ефект від запровадження новітніх наукових доробок в сфері підготовки кадрів для Національної поліції України становить в межах 74-86 % понад понесених витрат.

Таким чином, зазначені висновки зумовлюють необхідність внесення профільних змін до Закону України «Про Національну поліцію» в частині регулювання питань щодо діяльності

вищих навчальних закладів, оскільки українське суспільство вимагає від сучасного працівника поліції високого культурного і професійного рівня.

Список бібліографічних посилань

1. Про вищу освіту : закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України.* 2014. № 37–38. Ст. 2004.

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 37.

3. Дембіцька С. Л. Підготовка кадрів органів державного управління у сфері надання послуг населенню України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2008. № 3. С. 1–7.

4. Руколайніна І. Є., Леміш О. О. Формування та підготовка кадрів (персоналу) до органів Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2017. № 1. С. 104–106. URL: http://lsej.org.ua/1_2017/28.pdf (дата звернення: 02.11.2017).

5. Ліпницький В. А. Деякі правові проблеми підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 трав. 2016 р. / МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 35–37

6. Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України : наказ МВС України від 25.11.2016 № 1252. URL:http://search. ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS675.html (дата звернення: 02.11.2017).

7. Проект Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. URL: http://goo.gl/qJ7QWY (дата звернення: 02.11.2017).

Одержано 04.11.2017

УДК 343.13

Олег Юрійович ТАТАРОВ,
доктор юридичних наук, професор, керуючий партнер
Адвокатського об'єднання «Татаров Фаринник Головко»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

З часу вступу в дію Кримінального процесуального кодексу України минуло понад 4 роки. Його прийняттю передувала багаторічна робота робочих груп, в результаті чого, незважаючи на ідеологічні та світоглядні протиріччя й неузгодженості, було напрацьовано декілька концептуально різних варіантів нового закону.

Прийняття Верховною Радою України нового Закону, хоча і сприйнято не досить однозначно, але в цілому об'єктивно визнано прогресивним фактором в напрямі розбудови європейської правової держави. У тому ж 2012 році видано науково-практичний коментар КПК, інші коментарі. Більшість з них використовуються кожним слідчим і прокурором, суддею й адвокатом, юридичними консультаціями і клініками, на кафедрах і в лабораторіях вишів та наукових установ, в студентських аудиторіях, розміщені в бібліотеках.

Проте Закон – не догма! І сьогодення вкотре впевнено підтверджує цю аксіому. Правозастосовна практика, процесуальна діяльність органів кримінальної юстиції, суддівського корпусу і адвокатури, спираючись на науку і міжнародний досвід, разом з іншими державними інституціями слугують джерелом подальшого удосконалення норм КПК. Науковцями постійно досліджуються проблеми практичного застосування КПК України та розроблено слушні зауваження задля гармонізації кримінального процесуального законодавства з іншими національними правовими інститутами і європейськими стандартами. Водночас, законодавець в переважній більшості випадків залишає поза увагою запропоновані науковою спільнотою напрацювання та зміни, які вносяться без урахування позиції фахівців та системного аналізу з іншими інститутами кримінального процесуального права.

Закономірно, що ряд нових норм прийнято на виконання міжнародних зобов'язань України для забезпечення ефективної процесуальної діяльності в особливих умовах. Неочікувані виклики

© Татаров О. Ю., 2017

соціально-політичного, воєнного і економічного характеру зумовили необхідність запровадження в законодавство правових понять, які до цього часу не були регламентовані.

Вивчення внесених останнім часом пропозицій і подання на розгляд законопроектів кримінальної процесуальної спрямованості свідчить про активізацію правників у науковому пошуку. Але до такої роботи, на жаль, нерідко долучаються (ініціативно або на запрошення) особи без знання проблеми та необхідного досвіду в правовій сфері. В цьому випадку справа полягає не лише у відсутності юридичної освіти, а й в свідомому нівелюванні вимог до зміни законодавства, іноді в кон'юнктурності бажання «удосконалити» закон за своїм суб'єктивним, а то й викривленим баченням. Наприклад, щоб спростити процедуру притягнення до кримінальної відповідальності особи (відносно «опонентів»), а для «соратників» – навпаки, унеможливити (принаймні ускладнити) прийняття таких рішень.

До подібного іноді вдаються і при намаганнях «вдосконалити» норми матеріального права. Про такі спроби може свідчити загальновідомий законопроект від 27.12.2016 року № 5609 «Про внесення змін до статті 36 Кримінального кодексу України «Необхідна оборона», в частині розширення підстав для застосування положень про необхідну оборону (Розділ III Кримінального кодексу України). Приводом для такої «прискореної» правової ініціативи слугував інцидент із застосуванням вогнепальної зброї одним з народних депутатів. Керуючись визнаним постулатом «закон не може бути зручним для всіх», у правотворчості слід і надалі невпинно стверджувати системність, розумність, відкритість та не допускати поспішності.

Саме з цих позицій важко погодитися з існуючою практикою внесення на голосування нашвидкуруч підготовлених законопроектів без отримання висновку (а тим більше, якщо такий висновок є негативний) Наукового експертного управління – штатної структури Верховної Ради України.

Спрощена процедура в законотворчості позначилася і при підготовці та прийнятті так званого «закону Савченко», навколо якого від дня прийняття точилося багато дискусій, головним чином з причин неврахування (не вміння спрогнозувати) криміногенних наслідків. Відомо, скільки зусиль докладено, щоб переконати ініціаторів закону про необхідність його скасування.

Основними причинами повторних внесень змін і уточнень, у тому числі й щодо достатньо «свіжих» норм, є недостатньо ефективна та непослідовна робота над законопроектами (іноді з прихованим «конфліктом інтересів» самих законотворців), редакційно невдалі формулювання, що допускає варіативність тлумачення норм, недооцінка важливості (а то й обов'язковості) публічного фахового обговорення проекту, зволікання експертною оцінкою або невикористання можливості залучення експертів, невміння спрогнозувати ризики прийняття недосконалих норм і загрози настання небажаних (негативних) наслідків при її застосуванні. Ще гірше, коли в нормотворенні переважає доцільність (до того ж коли вона удавана, помилкова). При досягненні хиткого консенсусу по одній позиції іноді навмисно, завуальовано висуваються зустрічні нові мотивації, що заважає кінцевому позитивному результату.

Проте, замість необхідних змін парламент ухвалює законопроекти, які є недосконалими, потребують ґрунтовного дослідження та опрацювання. Так, не можна оминути увагою і нещодавно проголосовані парламентом законопроекти від 22.03.2017 № 6220 та від 23.03.2017 № 6232. ВР України підтримала зміни щодо того, що слідчий, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження й у тому разі, коли строк досудового розслідування закінчився і жодну особу не було повідомлено про підозру, при цьому змін до ст. 284 КПК України не запропоновано, що свідчить про їх безсистемність.

За пропозицією, яка не обговорювалась фахівцями в галузі кримінального процесу, правниками, було проголосовано правки до законопроекту № 6232 від 23.03.2017 в частині, що строк досудового розслідування обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) і закінчується днем звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Це є невиправданим і таким, що повністю нівелює основну ідею запровадженого КПК України 2012 року початку досудового розслідування. Доцільніше було б внести зміни до ст. 214 КПК України, передбачивши обов'язок слідчого, прокурора винести постанову про початок досудового розслідування та можливість її оскарження в порядку ст. 303 КПК України.

Крім цього, ВР України підтримала зміни щодо того, що слідчий, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження й у тому разі, коли строк досудового розслідування закінчився і жодну особу не було повідомлено про підозру, при цьому змін до ст. 284 КПК України не запропоновано, що свідчить про їх безсистемність.

Цим же проектом пропонується ряд змін щодо процедури розгляду справи у касаційному провадженні, подачі документів (у електронній формі), обчислення строків проведення досудового розслідування та продовження строків його проведення, процедури і підстав проведення обшуку, призначення експертиз та підстав закриття кримінального провадження, а також надання можливості оскарження письмового повідомлення про підозру.

Внесення змін до КПК в редакції норм, запропонованих цими законопроектами, свідчать про повне нерозуміння системи побудови КПК та його інститутів, завдань кримінального провадження, а також загальноєвропейських принципів.

Набуття чинності змін до КПК зумовить тотальне порушення прав потерпілих, оскільки для встановлення особи, яка вчинила злочин, запропонованого змінами строку в більшості випадків вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів є недостатнім.

Варто зауважити, що деякі зміни до КПК є доцільними та необхідними з точки зору дотримання прав учасників кримінального судочинства, проте, через безсистемність та нелогічність їх викладення, неузгодженість з іншими нормами КПК та суміжних законів, відсутності широкого наукового обговорення аналізу науковцями та практичними працівниками призводить до проблем у правозастосуванні, створенні штучної конкуренції норм та неоднозначного їх застосування, що негативно позначається як на якості, так і ефективності правозастосування.

Крім цього, не сприяє однозначності застосування положень КПК України і відсутність аналізу судової практики, яка лише зрідка узагальнюється, проте не стає основою формування пропозицій змін до законодавства. Як наслідок, проблеми існують, проте заходи щодо їх вирішення не здійснюються суб'єктами законодавчої ініціативи.

Маю сподівання, що для вирішення цих та інших нагальних питань законодавчий орган у 2018 році займатиметься професійною та відповідальною діяльністю з обов'язковим врахуванням позиції науковців і практиків, й, насамперед, інтересів держави, а не окремих політично-вмотивованих проектів.

Одержано 06.11.2017

УДК 159.9

Наталя Євгеніївна ТВЕРДОХЛЄБОВА,
старший викладач кафедри охорони праці та навколишнього середовища механіко-технологічного факультету Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3139-4308

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ

Україна – одна з перших країн у світі, яка задекларувала рівні права й можливості жінок і чоловіків у всіх сферах життя [1, ст. 24]. Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь в усіх сферах життєдіяльності суспільства [2, ст. 1]. В ряді міжнародних правових актів про рівність жінок та чоловіків таке розуміння рівності передбачає: рівність у правах і свободах, в обов'язках, у відповідальності, можливостях, досягненні результатів [3, с. 70]. Але на практиці визначені та задекларовані законодавством України рівні права для жінок і чоловіків, у тому числі й у правоохоронній сфері, не гарантують їм рівних можливостей.

Проблема формування та реалізації дієвої гендерної політики в українському суспільстві загалом та у правоохоронній сфері зокрема є актуальною і потребує розв'язання.

Сучасні реалії українського суспільства з огляду рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в поліції вимагають нової побудови правоохоронної системи, яка має передбачати оптимальне використання людського ресурсу, зокрема його жіночої складової.

© Твердохлєбова Н. Є., 2017

Гендерна політика в правоохоронній сфері має спрямуватися на забезпечення збалансованої участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень, що сприятиме формуванню нового світогляду щодо ролі жінки в поліції, а відтак, утвердженню гендерної рівності.

Важливою складовою формування та реалізації гендерної політики в Україні є гендерна статистика, яка дає можливість виявити гендерні диспропорції в різних сферах діяльності суспільства та надати рекомендації щодо їх збалансування. Гендерна статистика має бути оперативною й адекватно відбивати проблеми жінок в усіх сферах їх життєдіяльності. Необхідними заходами в цьому аспекті є:

– коригування українського трудового законодавства з метою зробити його гендерно нейтральним;

– введення в дію системи законодавчих положень, що унеможливить дискримінацію за ознакою полу і сімейного стану у сфері зайнятості і на ринку праці на всіх етапах взаємодії працівника і працедавця (з моменту подання оголошень про вакансії);

– встановлення в державному секторі економіки чіткого взаємозв'язку оплати праці та її цінності й складності (на основі відповідних досліджень);

– створення механізму встановлення фактів дискримінації за ознакою статі, віку тощо і відшкодування збитку громадянам, що зазнали дискримінації.

Сформулюємо рекомендації щодо плану дій для інтеграції гендеру в реформу поліцейських сил.

1. Нормативно-правові документи повинні забезпечувати урахування гендерних аспектів. Постійне проведення гендерної експертизи нормативно-правових актів, наказів, розпоряджень, інструкцій дозволить підвищити ефективність роботи персоналу.

2. Необхідно розробити комплексну стратегію зовнішніх і внутрішніх комунікацій в підтримку досягнення цілей гендерної рівності в поліцейській організації.

3. Регулярно оцінювати принципи набору і критерії відбору персоналу з метою уникнення їх необ'єктивності.

4. Організувати соціально-психологічний супровід службової діяльності жінок для досягнення високого рівня їх відповідності вимогам набору на службу, що може включати програму наставництва для жінок-поліцейських усіх рангів, програму навчання всіх новобранців і діючих співробітників поліції, оптимізацію соціально-психологічного клімату в службових колективах, програму по роботі з сім'ями співробітників з урахуванням гендерного складу.

5. Створити необхідні умови для ефективної діяльності з урахуванням гендерної специфіки працівників правоохоронних органів (матеріально-технічне забезпечення, санітарно-технічні споруди, службові приміщення, обладнання, формений одяг тощо).

6. Розробити чіткі, прозорі та об'єктивні критерії оцінки діяльності працівників на основі переглянутих посадових інструкцій та кваліфікаційних вимог з урахуванням гендерного аспекту.

Систематичне проведення гендерного аналізу сприятиме вивченню стану дотримання гендерних прав та інформаційної основи для подолання гендерних розривів кадрового складу правоохоронних органів України. Аналіз може проводити поліція, незалежний орган, міністерство або інші суб'єкти, залучені в процес реформування.

Аналіз ситуації на робочому місці може включати:

– збір інформації за допомогою анонімного опитування різних за званням співробітників поліції обох статей;

– інтерв'ю та консультації з ключовими особами в організації (наприклад, начальник відділу кадрів) і поза нею (наприклад, громадська комісія зі зв'язків з поліцією);

– аналіз статистичної інформації: дані про набір і відбір на службу в поліцію; обсяг, вид і ефективність отриманого навчання з урахуванням гендерних аспектів тощо.

Створення цілісної системи гендерного навчання для персоналу правоохоронних органів (службова підготовка особового складу, програма підвищення кваліфікації керівного складу, навчальні програми гендерної освіти у відомчих вищих навчальних закладів) сприятиме, на нашу думку, підвищенню ефективності професійної діяльності чоловіків та жінок.

Таким чином, важливість формування та реалізації гендерної політики обумовлена, перш за все, потребами громадського життя, необхідністю ефективного використання людського потенціалу України як європейської держави та розвитку кожної особистості. Інтеграція гендерного компонента в правоохоронну діяльність є важливим засобом укріплення довіри населення і посилення правопорядку в державі.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : зі змінами та доповненнями. Харків : Весна, 2008. 48 с.
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 52. Ст. 1.
3. Мельник Т. М. Творення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід. Закони зарубіжних країн з гендерної рівності. 2-ге допов. вид. Київ, 2010. 440 с.

Одержано 04.11.2017

УДК 477(1)

Сергій Сергійович ТЕРЕЩУК,
кандидат юридичних наук, викладач кафедри
кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7263-4155

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

У теорії кримінального процесу підстави проведення процесуальних дій (у тому числі НСРД) прийнято поділяти на три групи: матеріально-правові, процесуальні та фактичні [1, с. 51]. Матеріальною-правовою підставою проведення НСРД є ступінь тяжкості кримінального правопорушення, щодо якого відбувається розслідування в рамках конкретного кримінального провадження. Це означає, що проведення НСРД при розслідуванні кримінальних проступків не допускається (ст. 300 КПК України). Кримінальним процесуальним законом встановлено положення, згідно з яким більшість НСРД проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких кримінальних правопорушень. Поряд з цим, такі НСРД як зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частин, доступ до яких не обмежений її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК) та установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК) можуть бути проведені при розслідуванні кримінальних правопорушень будь-якої тяжкості. Процесуальною підставою проведення НСРД є прийняття рішення відповідним суб'єктом кримінального провадження у формі процесуального документу. Варто зазначити, що відповідно до положення п. 1.9 Інструкції [2], процесуальними документами щодо проведення НСРД є постанови, клопотання, доручення, протоколи уповноваженого співробітника (працівника) оперативного підрозділу, слідчого, прокурора, а також ухвали слідчого судді. Фактичними підставами проведення НСРД, є наступні: 1. Наявні відомості, які потребують перевірки, для підтвердження або спростування інформації про вчинене кримінальне правопорушення. Джерелами інформації про вчинені кримінальні правопорушення або котрі готуються можуть бути: можуть бути: заяви, листи та інші повідомлення громадян, службових чи посадових осіб, підприємств, установ та організацій; повідомлення ЗМІ (газети, журнали, теле- і радіопрограми та ін.); відомості, отримані під час допиту особи; матеріали чи відомості, отримані за результатами проведення огляду або обшуку речей, житла чи іншого володіння особи тощо. Інформація про кримінальне правопорушення також може бути отримана під час проведення НСРД у іншому кримінальному провадженню (під час проведення аудіо-, відеоконтролю особи, за результатами огляду і виїмки кореспонденції тощо). Проте отримана з таких джерел інформація потребує перевірки, підтвердження достовірності фактів, обставин чи встановлення інших даних із застосуванням НСРД з метою перевірки події чи ознак злочину для прийняття законного рішення і реагування. Як підставу для проведення НСРД дій закон визначає і наявність інформації про кримінальне правопорушення, яке вчинене невстановленими особами. У разі її виявлення можуть бути вжиті: процесуальне затримання за підозрою у вчиненні злочину, тримання під вартою та інші засоби процесуального примусу з метою отримання пояснень щодо факту протиправного діяння.

Стосовно питання підстав, організації та правового регулювання негласних слідчих (розшукових) дій висловили свою наукову позицію Тертишник В. М. та Корнієнко М. В., котрі

© Терещук С. С., 2017

зазначають, що наявний спрощений підхід при унормуванні обмежень сфери застосування негласних слідчих дій не зовсім задовольняє слідчу практику та на їх погляд негласні слідчі дії доцільно дозволити при розслідуванні: по-перше тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, по-друге, усіх злочинів та інших кримінальних правопорушень проти національної безпеки України, по-третє при розслідуванні кримінальних проваджень пов'язаних статтями 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини», ст. 162 КК України «Порушення недоторканості житла», ст. 163 КК України «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку, чи через комп'ютер», по-четверте, усіх корупційних правопорушень віднесених відповідно до ст. 216 КПК України до підслідності державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України, по-п'яте «кіберзлочинів», передбачених розділом 16 КК України, по-шосте, при здійсненні спеціального (заочного) досудового розслідування відповідно до положень глави 24(1) «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» [3, с. 107], що ми підтримуємо. Втім підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Список бібліографічних посилань

1. Багрій М. В., Луцик В. В. Процесуальні аспекти негласного отримання інформації: вітчизняний та зарубіжний досвід : монографія. Харків : Право, 2017. 376 с.

2. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затв. наказом Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Держ. прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12 (дата звернення: 01.10.2017).

3. Корнієнко М. В., Тертишник В. М. Концептуальні проблеми процесуального інституту негласних слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2016. Вип. 39, т. 2. С. 105–109.

Одержано 02.11.2017

УДК 159.99

Ольга Юріївна ТЕТЮШЕВА,
слухач магістратури Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Складна політична та економічна ситуація в Україні спричинили значне зростання рівня злочинності в нашій державі. Так, зі слів екс-голови Національної поліції Х. Деканоідзе, лише минулого року кількість злочинів збільшилась на 25 %. Крім того, в рамках реформування правоохоронної системи України, актуальним стало питання нестачі кваліфікованих, досвідчених кадрів спроможних ефективно виконувати одне з основних завдань поліції – протидіяти злочинності. Практичні потреби поліції, яка веде активну роботу з розслідування злочинів та їх профілактики, а також збільшення спектру наукових досліджень, зумовили зростання інтересу до психологічних аспектів злочинності в останні роки.

Зрозуміти будь-яку поведінку, злочинну у тому числі, неможливо без глибокого знання психології особистості, психологічних механізмів та мотивів, соціально-психологічних явищ і процесів. Такі знання ні в якому разі не можуть бути отримані лише шляхом вивчення наукових робіт та кримінальних справ, при ігноруванні «живого» злочинця з усіма його пристрастями і потребами, з його складним і неповторним життєвим шляхом, а іноді й трагічною долею, специфікою індивідуального обліку.

Ми поділяємо позицію, що психологія – не відвернена наука, присвячена рішенню тонких і складних теоретичних питань, а важлива і необхідна ланка в освіті будь-якого культурного

© Тетюшева О. Ю., 2017

спеціаліста. Майже немає виду діяльності людини у якій втручання психологічної науки не привело б до її полегшення і упорядкування.

Без знання психічних закономірностей неможна керувати людьми. Тому серед наук, які допомагають правоохоронній діяльності, важливе місце займає і психологічна. Вона розкриває закономірності, знання яких необхідно кожному, хто покликаний впливати на людей, направляти їх зусилля, виховувати їх. Знання психології має велике значення для встановлення істини, адже щоб зробити правильні висновки, необхідно знати і дотримуватись законів психології. Крім того, знання психології дає можливість контролювати власні пізнавальні, вольові, емоційні процеси, перевіряти та спрямовувати ці процеси у інших осіб, правильно приймати рішення.

Мета діяльності слідчого – правова охорона основних соціальних цінностей, встановлення істини при розслідуванні скоєних кримінальних правопорушень, передача винних осіб суду. Саме тому професійно-психологічні особливості особистості логічно зумовлені соціально-політичними, моральними і психологічними особливостями його діяльності.

Діяльність слідчого характеризується процесуальною регламентованістю засобів та строків слідства, формалізованістю соціально-рольової функції слідчого; певною пізнавально-пошуковою діяльністю; оперативністю та конспіративністю дій; спрямованістю на подолання можливої протидії зацікавлених осіб, наявністю владних повноважень, широкою соціальною комунікативністю, підвищеною одноосібною відповідальністю за прийняті рішення.

Збираючи факти, досить часто слідчий заздалегідь не знає кінцевого результату збору цієї інформації, не може уявити повну модель події яка сталась. Ця особливість пізнавальної діяльності призводить до суттєвих труднощів при зборі, відборі, оцінці такої інформації, до необхідності перевірки великої кількості найрізноманітніших версій щодо природи та дійсної цінності тих чи інших фактів, взаємозв’язку між окремими фактами. В діяльності слідчого суттєве значення набувають криміналістичні знання та досвід, які створюють умови для розуміння існуючої інформації, її пошуку, правильного її вибору. Такі психологічні знання та досвід є необхідною передумовою і для активізації відтворюючої уяви.

Різноманітність завдань, які ставляться перед слідчим, вимагає від нього наявність різноманітних якостей, навичок та знань, у тому числі і психологічних. Для того, щоб вони могли бути використані у складних ситуаціях при розслідуванні злочинів – ці знання мають бути систематизовані. У зв’язку з цим, а також з метою ефективного використання об’єктивних психологічних закономірностей, які діють в період тієї чи іншої слідчої дії, слідчий повинен мати ще й психологічну програму, що озброїть його методами діагностики особистості та організації психологічного впливу на особистість з метою отримання інформації та здійсненні превентивних заходів. Такий стан справ зумовлює об’єктивну необхідність у залученні до діяльності слідчого кваліфікованих психологів.

Постійне спілкування з людьми, що є носіями негативних психічних явищ, необхідність встановлювати факти і обставини, які викликають негативні емоції, – все це суттєво ускладнює процес пізнання та може призвести до помилок. Закономірності психологічної науки полегшує розробку способів, які ліквідують або суттєво знижують дію негативних умов пізнання, створення таких умов діяльності, які будуть попереджувати помилки при сприйнятті, оцінці фактів зі сторони поліцейських. Для встановлення істини необхідно не лише знати, які зміни відбуваються у психіці людини, але й вміти правильно взаємодіяти з ними з метою отримання свідчень, які об’єктивно відображають події, які були ними сприйняті. Без значних психологічних знань вкрай важко визначити спосіб впливу на людину, оцінити його результати, досягти зміни напрямку психічних процесів, стану осіб, через яких встановлюється об’єктивна істина.

На сьогоднішній день робота психологів здійснюється у складі кадрових апаратів, а діяльність служби психологічного забезпечення в органах та підрозділах Національної поліції України зумовлена виключно потребами кадрового забезпечення: добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських, атестування поліцейських, добору кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, психологічного супроводження поліцейських, включаючи тих, які брали безпосередню участь в антитерористичних операціях, в інших випадках, передбачених законодавством України. Психологічні знання та навички психологів направлені на діагностику якостей та станів особистості, рівня її інтелекту, особливостей мислення, пам’яті, уваги, способу прийняття самостійних рішень, наявності лідерських якостей, схильності до управлінської діяльності,

прогнозування успішності поліцейського (кандидата на службу в поліцію) в певних умовах службової діяльності.

Кваліфікована допомога психолога стає необхідністю для слідчих підрозділів Національної поліції України. Психологічне супроводження слідчої діяльності поліції сприяло б не лише збільшенню кількості розкритих злочинів, а й значному підвищенню якості роботи поліції в цілому.

Одержано 09.11.2017

УДК 93:347.195.2

Марія Анатоліївна ТІХОНОВА,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4836-5928

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СТВОРЕННІ ТА РОЗВИТКУ СПОРТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ НА РУБЕЖІ XIX–XX СТОЛІТЬ

Кінець XIX – початок XX століття в Україні відзначився зростанням спортивного руху. В ці часи були створені та діяли такі спортивні товариства, як «Поділля» у Тернополі, «Україна», «Січ», «Пласт» у Львові, «Сянова чайка» у Перемишлі, в Одесі існувало і діяло відділення німецького спортивно-гімнастичного товариства «Пальма» тощо [1, с. 107]. Ці організації утворювалися не тільки з метою фізичного виховання молоді, але й з метою формування національно-визвольного руху молоді в Україні: «Українські тіловиховні організації Галичини, програми яких були розроблені на національних засадах, знаходячись під впливом сусідніх народів (чехів, поляків), запозичували лише назву, структуру, окремі положення статутів. Але завдання, зміст діяльності, кінцева мета виходили із тогочасних потреб національно-визвольного руху: формування національно-свідомого, загартованого душею і тілом борця за визволення українського народу, здобуття вільної, незалежної Української держави» [2, с. 7]. Діяльність спортивних товариств Східній Галіції регламентувалась законом «Про товариства» від 1897 р., яким встановлювалися правові основи заснування, здійснення і закінчення діяльності громадських організацій, а діяльність спортивно-гімнастичного товариства «Пласт» окрім закону «Про товариства» також регламентувалась «Законами Українського пласту» [3, с. 24].

Що стосується спортивних товариств, які діяли на тій території України, яка входили до складу Російської імперії, то їх діяльність регламентувалась «Высочайшими утвержденными основными государственными законами». Крім цього обов'язковим для створення спортивного товариства в означені роки був дозвіл поліцмейстера і статути таких товариств з візою міністра внутрішніх справ затверджувалися в «губернському в справах товариств присутствії» [4, с. 2]. В 1906 році було прийнято закон «Про відкриття культурно-просвітницьких товариств», в роз'ясненнях до якого поліції надавалися великі повноваження щодо довільного тлумачення і зволікання при затвердженні статутів спортивних товариств, іноді поліція на себе перекладала навіть повноваження щодо складання правил для членів спортивних товариств [3, с. 25–26]. У 1913 році була створено «Канцелярію Головноспостерігаючого за фізичним розвитком народонаселення Россійської імперії», а в 1914 році при Головноспостерігаючому була створена рада, до якої входили представники окремих відомств і спортивно-гімнастичних товариств. В 1915 році, усі спортивні товариства отримують єдиний статут, який затверджувався в тому числі і Міністерством внутрішніх справ [3, с. 27].

Урядом СРСР на початку 20-х років XX ст. було прийнято програму, в якій чільне місце займала: «… культурная революция, уничтожившая неграмотность и впервые мобилизовавшая силы и средства на физическое воспитание народа» [5, с. 9]. А 27.04.1918 року Всеросійський ЦВК Ради робочих, солдатських і селянських депутатів видав декрет «Про обов'язкове навчання військовому мистецтву», в якому зазначалося, що у військовому відомстві республіки в центрі й

© Тіхонова М. А., 2017

на місцях були створені органи, що відають Загальним військовим навчанням (Всевобуч). Відповідно до цих завдань керівництво спортивними клубами, товариствами й фізичним вихованням молоді було покладено на Всевобуч, який став першим радянським органом, що здійснював керівництво фізичною культурою й спортом у країні. Органи Всевобучу створили військово-спортивні клуби й гуртки при фабриках, заводах і навчальних закладах. Всевобуч заклав основи масового фізкультурного руху, при цьому був об'єднанням зі спеціальним призначенням: готовити не тільки спортсменів але і витривалих воїнів [5, с. 9].

У жовтні 1922 р. V з'їзд РКСМ прийняв рішення, що зобов'язувало всі комсомольські організації брати активну участь у діяльності спортивних гуртків, які повинні створюватися при підприємствах і мати матеріальну підтримку професійних спілок. Це здійснювалось шляхом сплати вступних, членських, а й інколи й цільових внесків. Поряд зі створюваними профспілками, гуртами фізичної культури при фабриках, заводах, установах і навчальних закладах ще існували різні старі спортивні ліги, клуби, яхт-клуби й товариства [5, с. 10].

27.05.1923 р. при ВЦВК була заснована Вища рада фізичної культури (ВРФК). Одночасно передбачався розпуск всіх старих спортивних союзів, товариств і ліг, тому що фізкультурні гуртки, що існували в ті часи були нечисленні. Відсутність належної матеріально-технічної бази, кваліфікованих керівників й інструкторів гальмувало розвиток їхньої діяльності [5, с. 10]. Тож у 1923 роках за ініціативи народного комісара внутрішніх справ Ф.Е. Дзержинського, який бажав об'єднання всіх спортивних гуртків та організацій, що існували при головному політичному управлінні, було засноване перше відомче спортивне товариство «Динамо», що вже в 1924 році у своєму складі мало спортивні організації в містах всього СРСР. Наприклад, в цьому ж році в місті Харкові була створена Всеукраїнська рада пролетарських спортивних товариств «Динамо», що була вищим органом керівництва розвитку фізичної культури в органах та військах головного політичного управління УРСР.

Отже, правоохоронні органи досить сильно впливали на розвиток фізичної культури населення на території України в кінці XIX – початку XX сторіччя. До створення СРСР поліція видавала дозволи на створення спортивної організації, і їх статути затверджувались в тому числі і в міністерстві внутрішніх справ. А початок існування СРСР відзначився тим, що було створене перше відомче спортивне товариство «Динамо», осередок якого існував і в місті Харкові, і правонаступником якого є Всеукраїнське фізкультурно-спортивне товариство «Динамо».

Список бібліографічних посилань

1. Вострокнутов Л. Д. Заповіт віків: здоровий спосіб життя українського народу : монографія. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 160 с.
2. Трофім'як Б. Є. Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.) : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2001. 695 с.
3. Тіхонова М. А. Непідприємницькі фізкультурно-спортивні організації як суб'єкти цивільного права : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2009. 225 с.
4. Харьковское гимнастическое общество «Сокол»: отчет за 1910 год. Харьков, 1911. 10 с.
5. Динамо 50 лет / под ред. Г. Л. Черневич. М. : Физкультура и спорт, 1973. 352 с.

Одержано 03.11.2017

УДК 378

Валентина Олександрівна ТЮРІНА,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4287-8965

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Однією з найактуальніших проблем сучасної соціально-психологічної та педагогічної професійної підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів є проблема їхньої підготовки до профілактики та розв'язування соціальних та міжособистісних конфліктів.

© Тюріна В. О., 2017

Робота працівників правоохоронних органів з населенням вельми різноманітна. Одним з її напрямків є робота з профілактики соціальних конфліктів, зокрема, міжособистісних конфліктів. Така робота передбачає здійснення цілого спектру заходів і форм роботи. Ефективність цієї роботи потребує попередньої спеціальної підготовки, яка включає формування системи знань, умінь, навичок (зокрема, у галузях конфліктології та спілкування), а також якостей особистості (в тому числі, конфліктологічної та комунікативної компетентності). Таким чином, одним з важливих аспектів професійної підготовки курсантів як майбутніх правоохоронців є формування комунікативних умінь і навичок, адекватної поведінки та стилю спілкування.

Мета роботи полягає в тому, щоб розглянути комунікативну компетентність як професійну якість особистості майбутніх правоохоронців.

Проблема спілкування не є новою. Їй присвячено багато наукових праць зарубіжних і вітчизняних психологів (Д. У. Джонсон, Ю. М. Жуков, Ю. С. Крижанська, Л. А Петровська., П. В. Растянников, В. П. Третьяков та інші). Різні підходи та технології формування комунікативних умінь висвітлюються у роботах Д. У. Джонсон, И. В. Вачкова, Ю. М. Ємельянова, В. П. Захарова, Є. В. Коротаєвої та інших. Проблемою формування комунікативних умінь працівників правоохоронних органів займалися С. П. Гіренко, Г. В. Попова, О. О. Теличкін та інші. Але питання, що стосуються формування у майбутніх правоохоронців комунікативних умінь як фактору профілактики і розв'язування конфліктів, зокрема, міжособистісних конфліктів, залишилися недостатньо розглянутими. У зв'язку із зазначеним можна вважати, що одним з актуальних завдань професійної підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів є формування комунікативної компетентності як професійно необхідної якості для ефективного здійснення службових обов'язків, в тому числі й профілактики і розв'язування соціальних конфліктів (наприклад, міжособистісних конфліктів).

Професійна діяльність працівників поліції відноситься до категорії професій «людина – людина», а, отже, потребує уміння ефективно спілкуватися з іншими людьми. Тому у курсантів вищих навчальних закладів МВС України має бути сформована компетентність у спілкуванні (тобто комунікативна компетентність), яка передбачає наявність розвинутої адекватної орієнтації людини у самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації та завданнях спілкування. Компетентність у спілкуванні визначається гнучкістю в адекватній зміні психологічних позицій, що є показником вмілого, зрілого спілкування.

За визначенням Р. С. Немова спілкування – це обмін інформацією між людьми; їх взаємодія. Спілкування – це тип внутрішньо видових та міжвидових контактів, що супроводжуються обміном інформацією. Автор виділяє такі види спілкування: матеріальне; когнітивне; кондиційне; мотиваційне; діяльнісне.

Компетентність у спілкуванні має інваріантні загальнолюдські характеристики. Варіативність зазвичай пов'язана зі зміною характеру (характеристик) самих складових – хто партнер, яка ситуація чи завдання – та своєрідністю зв'язків між ними.

Специфіка професійної діяльності правоохоронців полягає в тому, що вона відбувається в агресивному соціальному середовищі, за умов конфліктної ситуації. Отже працівник поліції повинен вміти спілкуватися у такий спосіб, щоб люди почули його, захотіли зрозуміти і прийняти його точку зору, погодитися з нею і діяти у запропонованому напрямку, а для цього їм треба змінити свою думку, своє ставлення до ситуації, до інших людей, до їх поглядів, цінностей, захотіти їм повірити, зрозуміти їх, перестати сприймати їх як ворогів. Це, як правило, буває нелегко зробити. Отже, формування конфліктологічної компетентності як професійної якості є дуже важливим у професійній підготовці майбутніх працівників правоохоронних органів.

За визначенням, компетентність – це обізнаність, знання, авторитет людини у якійсь галузі. Отже, конфліктологічна компетентність – це, перш за все, певна система знань у галузі конфліктології, а також у галузі спілкування. Але знання про спілкування, про способи та прийоми ефективного спілкування не забезпечують автоматично уміння ефективно спілкуватися.

Щоб вступити і плідні стосунки, розвинути і зберегти їх, необхідно мати певні базисні навички. Вони зазвичай відносяться до чотирьох галузей: 1) знання іншої людини і довіра до неї; 2) точне і недвозначне розуміння один одного; 3) вплив і допомога один одному; 4) конструктивне вирішення проблем і конфліктів у відносинах. Ефективні навички взаємодії з людьми не виникають самі по собі, цього треба навчатися.

До того ж комунікативні уміння, що необхідні для здійснення профілактики конфліктів, мають певну специфіку. У сфері конфліктних ситуацій можливі (за К. У. Томасом) такі стратегії

поведінки: суперництво, співробітництво, компроміс, уникання, пристосування. Неможливо говорити про одну єдину правильну, як й про одну єдину хибну лінію поведінки у конфліктній ситуації.

Конфліктологічна компетентність – це, перш за все, опанування позиції партнерства, співробітництва на фоні володіння й іншими стратегіями поведінки у конфліктній ситуації [1, с. 155]. Отже, щоб навчити майбутніх правоохоронців правильно, ефективно спілкуватися, необхідно включати їх у спеціально організоване спілкування, формувати і відпрацьовувати комунікативні уміння і навички. З цією метою проводяться тренінгові заняття. Але тренінгову роботу не можна звести тільки до навчання, тому що когнітивний компонент не завжди є у тренінгу головним, а може й взагалі бути відсутнім. О. П. Ситников розглядає тренінг як систему навчання і підготовки професійних кадрів, спрямовану на відтворення цілісного феномену професійної майстерності, характерного для конкретного виду професійної діяльності.

Усе зазначене робить тренінг багатофункціональним методом як навчання, так й формування професійних якостей особистості курсантів, зокрема їх комунікативної компетентності. Це дозволяє закласти основи їх професійної майстерності, сприяє ефективному виконанню їх професійних обов'язків, зокрема, здійсненню роботи з профілактики та врегулювання конфліктів, особливо міжособистісних конфліктів.

Список бібліографічних посилань

1. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. М. : Педагогика-Пресс, 1996. 440 с.

Одержано 08.11.2017

УДК 37.01:351.74

Олександр Володимирович ТЯГЛО,
доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0721-1153;
Тетяна Степанівна ВОРОПАЙ,
доктор філософських наук, професор, професор
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6170-5512

ЧОГО НАВЧАТИ У XXI СТОЛІТТІ?

Підготовка кваліфікованих кадрів для національної поліції України повинна не тільки відповідати вимогам сьогодення, а й враховувати глобальні чи локальні тенденції поступу людства, прогнозовані вітчизняною та світовою наукою.

Для нашої країни, яка обрала європейський напрям розвитку, навчання критичному мисленню (КМ) виступає імперативом демократизації суспільного життя, чеснотою і засобом виховання свідомо та відповідально діючого громадянина. Поряд з цим «аргументом до демократизації» протягом останніх років в Україні актуалізувався ще один аргумент на користь навчання КМ: воно є зброєю у інформаційній складовій гібридної війни. *«Застосування Російською Федерацією технологій гібридної війни проти України перетворило інформаційну сферу на ключову арену протиборства. Саме проти України Російська Федерація використовує найновіші інформаційні технології впливу на свідомість громадян, спрямовані на розпалювання національної і релігійної ворожнечі, пропаганду агресивної війни, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України»*, – вказано у Доктрині інформаційної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017. Тож наша країна опинилась на «інформаційній передовій» гібридної війни, що вимагає вправного володіння усім набором ефективних інструментів протидії агресору. У першу чергу сказане стосується тих, хто на це прямо уповноважений, зокрема фахівців Національної поліції з кібербезпеки. Однак тут не вдасться обмежитися

© Тягло О. В., Воропай Т. С., 2017

виключно державним моніторингом чи блокуванням шкідливих інформаційних ресурсів. Не менш актуальним є озброєння не тільки фахівців, а і пересічних користувачів Інтернету вмінням самостійно виявляти спроби ворожого впливу, оперативно і вправно їм протидіяти. А це вимагає знань і умінь, ґрунтованих, зокрема, на новітній логіці та на вмінні мислити критично.

Зазначене вище виявляє запит на КМ з боку, якщо скористатися термінологією Карла Маркса, *надбудови* сучасного цивілізованого суспільства. А чи існує подібний запит з боку глибших складових його структури?

З посиланням на минулорічний Всесвітній економічний форум у Давосі у закордонних і вітчизняних мас-медіа тиражується прогноз, що за умов розгортання Четвертої індустріальної революції КМ у переліку найбільш затребуваних вмінь успішних працівників вже у 2020 році посяде друге місце. Розглянемо це твердження ретельніше.

Прогностична доповідь «Майбутнє різновидів праці. Професії, вміння і стратегія для робочої сили Четвертої індустріальної революції» була опублікована за два дні до відкриття Давоського форуму – 18 січня 2016 року. А вже 19 січня з'явилася публікація журналістки з британської агенції «Formative Content» Алекс Грей, де з посиланням на цю доповідь були подані списки найбільш затребуваних вмінь успішних працівників у 2015 і у 2020 році, а також короткі коментарі. У переліку 2015 року першими послідовно зазначені вміння *розв'язувати складні проблеми*, *координувати дії з іншими*, *управляти людьми*, *критично мислити і вести переговори*; у переліку 2020 року – *вміння розв'язувати складні проблеми*, *критично мислити*, *виявляти креативність*, *управляти людьми*, *координувати дії з іншими*. Десь за тиждень схожі матеріали з'явились російською і українською мовами. Як і Грей, їх автори посилалися на доповідь «Майбутнє різновидів праці…». Проте у ній вказаних переліків знайти не вдається, хоча низка тверджень щодо КМ тут справді є.

По-перше, вміння мислити критично розглядається як одне з сукупності 35 *вмінь, серцевинних для праці у різних секторах індустрії*. У такий спосіб КМ виводиться за межі «чистого мислення», принаймні почасти асоціюючись з практичною активністю, з вимогами до успішної праці різного роду за часів Четвертої індустріальної революції. По-друге, визначена сукупність *«серцевинних вмінь»* не є гомогенною, у ній виділені три особливі категорії – *здібності*, *базові вміння* і *перехресно-функціональні вміння*. Здібності, в свою чергу, поділені на *когнітивні* (пізнавальна гнучкість, креативність, логічність міркувань та ін.) і *фізичні* (фізична міцність, вправність і точність рухів); базові вміння – *на ті, що стосуються змісту* (активне навчання, усне висловлення, інформаційно-комунікаційні технології та ін.), і *процесуальні* (активне слухання, КМ, моніторинг себе й інших); перехресно-функціональні вміння – на *соціальні* (координація дій з іншими, емоційний інтелект та ін.), *системні* (судження й вироблення рішень), *розв'язання складних проблем*, *управління ресурсами* (фінансовими, матеріальними та ін.) і *технічні* (технічне обслуговування і ремонт обладнання, робота на обладнанні тощо).

Важливо, що у доповіді «Майбутнє різновидів праці…» (успішній) праці у різних секторах індустрії навіть у першому наближенні співвіднесено не по якомусь одному з 35 *«серцевинних вмінь»*, а у різний спосіб скомбіновані п'ятірки. Вони помітно різняться, у тому числі й з огляду на місце КМ, причому не тільки у діахронному, а й у синхронному зрізах. Так, у прогнозі на 2020 рік для сектора «Базова індустрія й інфраструктура» КМ посідає третє місце у п'ятірці, поступаючись когнітивній здібності – чутливості до проблем, а також змістовному вмінню – активно навчатися. У випадку сектора «Фінансові послуги й інвестори» КМ опиняється на четвертому місці, тоді як у випадку сектора «Медіа, розваги й інформування» – на першому.

З огляду на сказане намагання а la Грей вишикувати в лінійку взяті поодинці *«серцевинні вміння»*, а тим більше усереднено, без врахування поділу індустрії на різні сектори, є подібним до спроби визначити «середню температуру / середній тиск і т. ін. по шпиталю» та ранжувати ці показники як значущі самі по собі, незалежно від інших.

Але навіть без урахування «списків Грей» з доповіді Давоського форуму випливає низка важливих для КМ висновків. Перш за все, як вже було відмічено, вміння мислити критично пов'язується не тільки з розумовою працею, а й з вимогами до якісної сьогодні й у прогнозованому майбутньому робочої сили різного роду. Тож воно асоціюється з *продуктивними силами суспільства* і з притаманним йому *способом виробництва* загалом, що, коли знову згадати Маркса, *обумовлює соціальний, політичний і духовний процеси життя загалом*, є рушійною силою суспільного поступу. Таким чином, запит на КМ виявляється як з боку надбудови, так і продуктивних підвалин конкурентноздатного у XXI столітті суспільства!

Окрім того, критика надто спрощеного лінійного ранжування окремих вмінь успішних працівників і беззастережного приписування у прогнозі на 2020 рік вмінню КМ саме другого місця у загальному переліку зовсім не виключає того, що воно дійсно знаходитиметься серед найбільш затребуваних. Справді, за даними доповіді «Майбутнє різновидів праці…» воно буде у перших п'ятірках у семи з дев'яти розглянутих секторів індустрії, в тому числі в одному секторі – на першому місці, у трьох – на другому, у двох – на третьому, в одному – на четвертому. Для порівняння: вміння розв'язувати складні проблеми у перших п'ятірках найбільш значущих вмінь даних секторів індустрії згадується лише шість разів, хоча у п'ятьох з них – на першому місці, у одній – на третьому; креативність згадується у складі трьох п'ятірок, по одному разу на першому, четвертому і п'ятому місцях.

Отже, навчання КМ у складі *«серцевинних вмінь»* успішних працівників, включаючи працівників правоохоронних органів, дійсно відповідає викликам XXI століття, тому його підтримка мусить бути справою не тільки передових педагогів чи демократично налаштованих політиків, а й загалу далекоглядних керівників та відповідальних громадян сучасних цивілізованих країн.

Одержано 07.11.2017

УДК 371.132:371.125

Олена Іванівна ФЕДОРЕНКО,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4948-9524

ЗМІСТ І ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД 20–40-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ

Підготовка перших правоохоронців до професійної діяльності була розпочата у 1917 році у Харкові і відбувалася на нетривалих курсах, на які набирали чоловіків молодого віку, що не мали проблем із здоров'ям, навчених грамоті; перевага надавалася тим, які мали досвід військової служби. У той час в Україні не існувало спеціальних навчальних закладів, в яких би здійснювали загальну професійну підготовку правоохоронців (міліціонерів), не було і розвинутої системи підготовки майбутніх працівників міліції до роботи з дітьми (неповнолітніми).

У квітні 1921 року Постановою Ради Народних Комісарів УРСР «Про поповнення і забезпечення міліції» у Харкові були створені Курси червоних міліціонерів. Термін навчання складав 6 тижнів, їх мета – «надати добру військову (теоретичну та стройову) підготовку для захисту інтересів трудящих (міста і села) та Радянської влади» [1, с. 467].

Одночасно при Головному управлінні міліції УСРС створюється постійна комісія по розробці Статуту міліції, навчальних планів і програм підготовки особового складу. На першому засіданні 11 листопада 1921 р. було ухвалено рішення про створення трьох типів шкіл [1]. Перший тип – школа, яка випускає старших міліціонерів та агентів карного розшуку. Другий тип – школа для підготовки працівників міліції підвищеної порівняно до першого типу кваліфікації. При їх створенні – керуватися обласним принципом. Третій тип – школа підготовки працівників вищої кваліфікації, яка буде називатися Курси старшого Комскладу Міліції УРСР.

У травні 1922 року у м. Харкові відкривають школу третього типу, а саме, Курси старшого Комскладу Міліції УРСР, на яких готують керівників підрозділів міліції.

1 квітня 1925 року Постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету й Ради Народних Комісарів УРСР у м. Харкові відкрито школу другого типу – Всеукраїнську школу командного складу міліції й кримінального розшуку.

Згідно розділу I п. 1 Положення про Всеукраїнську школу командного складу міліції й кримінального розшуку метою її створення є «так загальноосвітнє, як і спеціально-міліцейсько-розшукова підготовка кваліфікованого командного складу Міліції й Кримінального Розшуку».

© Федоренко О. І., 2017

Термін навчання в школі 12 місяців, з них 1 місяць – практична праця. У п. 2 зазначено, що «школа входить у склад Народного комісаріяту Внутрішніх справ і знаходиться при Відділі Міліції й Розшуку УРСР» [1, с. 474].

У розділі IV п. 26 Положення зазначається, що «школа поділяється на дві класи: а) молодшу загальноосвітню; б) старшу – спеціальну. Спеціальну класу поділяється на відділки: для підготовки працьовників зовнішньої міліції і для підготовки працьовників Кримінального Розшуку» [1, с. 475].

Слід підкреслити, що зміст навчання у молодшому загальноосвітньому класі (4,5 місяці) мав два цикли: 1) загальноосвітньо-політичний (українська та російська мови, математика, географія, природознавство, гігієна та надання першої допомоги, суспільствознавство); 2) військовий (тактика, топографія, стрілкова справа, бокс, джиу-джитсу, військова підготовка). Спеціальний клас навчання (6 місяців) мав три цикли: 1) суспільноосвітньо-політичний (українська мова, суспільствознавство та методика політпросвітроботи); 2) міліцейсько-правовий цикл – адміністративно-міліцейська справа, кримінальна техніка і тактика, судова медицини, кримінальне право, кримінальний процес, загальна теорія права і держави, короткий огляд цивільного та земельного права; 3) військовий цикл – тактика малих загонів та військова техніка, топографія, стрілкова справа, бокс, джиу-джитсу, військова підготовка) [1, с. 477].

Як бачимо, поряд із створенням різних типів закладів для утримання підлітків з різними відхиленнями в поведінці та залученням до роботи з ними працівників міліції, їх підготовка у школах міліції здебільшого має загальноосвітню, військову та політичну спрямованість, без урахування специфіки професійної діяльності та спеціалізації.

Пізніше, у 1928 році на Колегії НКВС УСРР такий стан підготовки міліціонерів визнають незадовільним, визнаючи «загальний перегиб у бік муштрової підготовки за рахунок міліційно-розшукової», а також «викладання дисциплін, в яких зовсім немає потреб для майбутнього працівника міліції та занадто великий відсоток військових дисциплін» [2, с. 342].

У зв'язку з цим розроблений новий навчальний план, в якому здійснено перерозподіл викладання навчальних дисциплін. А саме, на протязі першого півріччя вивчатимуться загальноосвітні та частково спеціальні дисципліни, а на старшому, навпаки, головним чином спеціальні дисципліни і лише деяка частина предметів загальноосвітнього і політичного циклів. Хоча загальна кількість годин в проекті нового навчального плану не змінюється (48 % годин – спеціальні дисципліни, 37 % – загальноосвітні, 10 % – військові, 5 % – практика) [2, с. 343].

Слід підкреслити, що в цей період підготовка працівників міліції всіх підрозділів здійснювалась за єдиним навчальним планом, затвердженим Колегією НКВС УСРР. Виключення становила підготовка працівників вищої кваліфікації, а саме, командного складу НКВС, де більше уваги приділяли вивченню дисциплін політичного циклу.

Не зважаючи на те, що в навчальних закладах не здійснювалась підготовка працівників міліції до виховної, профілактичної та ін. роботи з дітьми (неповнолітніми), фахівців даного профілю активно залучають до вирішення проблем з безпритульністю, бездоглядністю та боротьбою із правопорушеннями дітей та підлітків.

Зокрема, видаються постанови, накази та інструкції різного законодавчого рівня та юридичної підпорядкованості, в яких підкреслюється необхідність залучення працівників міліції до роботи з безпритульними, бездоглядними, а також тими неповнолітніми, які вчинили злочин. Такими документами є Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народних Комісарів УССР «Про заходи боротьби з дитячою безпритульністю в УССР» від 23 листопада 1927 р., Наказ робітничо-селянської міліції Української СРР № 114 від 1 липня 1928 р., «Інструкція про порядок тримання недолітків у камерах для затриманих при органах робітничо-селянської міліції УСРР» від 16 січня 1928 р., Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народних Комісарів УССР «Про комісії у справах неповнолітніх» від 25 березня 1931 року, Наказ НКВД СРСР «Про порядок затримання та подальшого направлення бездоглядних та безпритульних дітей» № 071 від 7 червня 1935 року та ін. [2, с. 315–320].

Також протягом 1928-1940 рр. постановами ЦК КП(б)У збільшується кількість навчальних закладів, в яких готують працівників міліції. В різних містах та областях України (Києві, Харкові, Дніпропетровську, Сумах, Запоріжжі, Кіровограді, Чернігові, Житомирі та ін.) відкриваються міжрайонні школи молодшого складу міліції (вересень 1930 р.), школи робітничо-селянської міліції, курси рядового складу робітничо-селянської міліції (вересень 1932 р.), у м. Києві засновано Вищу школу НКВС (квітень 1939 р.), Міжкрайові школи НКВС (липень 1940 р.).

Узагальнюючи вище викладене слід зазначити, що підготовка фахівців міліції була спрямована переважно на розкриття різних видів злочинів, виявлення та знищення класових ворогів, припинення правопорушень, бездоглядності та безпритульності дітей і підлітків шляхом їх ізоляції у колектори, колонії, реформаторіуми, трудові комуни та ін. з метою перевиховання.

Список бібліографічних посилань

1. Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Т. 2. 1926–1945. Київ : Генеза, 1998. 412 с.
2. Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Т. 3. 1946–1990. Київ : Генеза, 2000. 616 с.

Одержано 08.11.2017

УДК 343.102 :343.985(477)

Дмитро Олегович ХАМАТОВ,
аспірант заочної форми навчання докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ

ДО ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З МЕТОЮ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У СУДІ

Вирішення судом на стадії судового розгляду таких завдань, як забезпечення необхідних засобів доказування, визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, порядку їх дослідження та безпосереднє дослідження доказів за участі сторін, вимагає подолання в разі необхідності протидії здійсненню правосуддя та ефективного забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судовому розгляді. Використання можливостей оперативно-розшукової діяльності з метою подолання протидії судовому розгляду ґрунтується на положеннях чинних нормативно-правових актів. У першу чергу, це *Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень*, що затверджена наказом МВС України № 700 від 14 серпня 2012 року [1]. Положення п. 14.2 цієї Інструкції [1, п. 14.2] покладають на начальника оперативного підрозділу (працівники якого виконували письмові доручення слідчого під час досудового розслідування) наступні обов'язки, що виконуються саме *на стадії судового розгляду* кримінальних проваджень:

– здійснювати необхідні заходи щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;

– з'ясовувати наявність фактів тиску на учасників судового розгляду, реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну;

– встановлювати причини зміни показань свідками чи потерпілими;

– організовувати протидію незаконним проявам відносно учасників судового розгляду;

– за дорученням начальника слідчого підрозділу, до якого надійшла ухвала суду про оголошення розшуку обвинуваченого для організації виконання, в установленому законодавством порядку заводити відповідну оперативно-розшукову справу та здійснювати розшукові заходи з метою встановлення місцеперебування обвинуваченого;

– на підставі письмового доручення слідчого організовувати участь співробітників оперативного підрозділу в певних слідчих (розшукових) діях, які проводяться на підставі ухвали суду.

Покладання зазначених вище обов'язків на відповідні оперативні підрозділи не є наслідком зміни кримінального процесуального законодавства України. Ці завдання традиційно виконуються працівниками відповідних оперативних підрозділів. Попередня *Інструкція з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами ОВС України на стадіях документування злочинних дій, реалізації оперативних матеріалів, розслідування кримінальної справи та її розгляді в суді*, що була затверджена наказом МВС України № 777 від 7 вересня 2005 року (втратила чинність) також передбачала виконання подібних завдань відповідними оперативними підрозділами під час розгляду кримінальної справи в суді:

© Хаматов Д. О., 2017

нейтралізація активної протидії передбаченому законом порядку судового розгляду справ; встановлення та усунення фактів тиску на свідків, потерпілих, спеціалістів та інших учасників процесу; з'ясування причин зміни учасниками процесу показань, організація протидії таким проявам.

Проте, зазначимо, що значна частина зазначених вище обов'язків не знаходить явного відображення у чинному законодавстві. Так, ані Кримінальний процесуальний кодекс України, ані Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» безпосередньо не передбачають процедури взаємодії працівників відповідного оперативного підрозділу, слідчого, прокурора та суду з питань подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень. Законодавчо не передбачено форм звернення до суду у разі, якщо існує необхідність прийняття того чи іншого судового рішення, спрямованого на нейтралізацію протидії судочинству.

Наприклад, якщо працівниками відповідного оперативного підрозділу будуть встановлені факти тиску на учасників судового розгляду, то до кого та в якій формі вони мають звертатися? Згідно ст. 41 КПК України працівники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [2]. Тож, логічно припускати, що працівники оперативного підрозділу мають спочатку звернутися до слідчого, який проводив досудове розслідування. Останній, у свою чергу, має звернутися до прокурора, який підтримує державне обвинувачення в суді (як правило він є процесуальним керівником на стадії досудового розслідування), та повідомити про встановлені факти та одержані фактичні дані. Прокурор у разі потреби може звернутися до суду та заявити відповідне клопотання.

Вважаємо, що прокурор є однією з ключових фігур у справі подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень, оскільки він уповноважений на цій стадії:

– подавати клопотання до суду про проведення слідчих (розшукових) дій, у т. ч. негласних, в порядку ст. 333 КПК України;

– висувати додаткове обвинувачення у разі отримання відомостей про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первісним та їх окремий розгляд неможливий (ч. 2 ст. 337, ст. 339 КПК України);

– змінювати обвинувачення, якщо встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа (ч. 2 ст. 337, ст. 338 КПК України);

– допитувати учасників судового розгляду (ст. 351–354 КПК України);

– надавати суду документи, які долучаються до матеріалів кримінального провадження (ст. 317, ч. 3 ст. 358 КПК України);

– звертатися до суду та заявляти клопотання (ст. 331, 350 КПК України), у т. ч. про обрання або зміну запобіжного заходу стосовно обвинуваченого, щодо порядку дослідження доказів, забезпечення безпеки учасників судового розгляду, виклику нових свідків, долучення нових доказів тощо.

Як бачимо, працівники оперативного підрозділу не в змозі самостійно організовувати протидію незаконним проявам відносно учасників судового розгляду, адже не мають можливості самостійно звертатися до суду. З іншого боку, суд не зобов'язаний при прийнятті судових рішень враховувати відомості, одержані працівниками відповідного оперативного підрозділу. В організаційному плані КПК України не передбачає виконання судом завдань із подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень.

Разом з тим, суд визначений Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3, ст. 3] органом, який забезпечує безпеку, та приймає рішення про застосування заходів безпеки. А, відповідно, приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства згідно Закону [3, ст. 20] може бути:

– заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича;

– звернення керівника відповідного державного органу;

– отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб.

Суд, одержавши такого роду інформацію, зобов'язаний Законом [3, ч. 2 ст. 22] її перевірити і в строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках негайно прийняти рішення про застосування або відмову у застосуванні заходів безпеки. На своє рішення суд має приймати мотивовану ухвалу та передавати її для виконання органу, на який покладено здійснення заходів

безпеки. Однак, Закон [3] не визначає, яким чином суд має одержувати від працівників оперативних підрозділів зазначену вище оперативну інформацію про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну учасників судового розгляду. Чи має звертатися керівник відповідного оперативного підрозділу безпосередньо до суду (суддів), чи таке звернення має відбуватися опосередковано, тобто через слідчого або прокурора.

Відсутність законодавчо визначеної можливості у працівників оперативних підрозділів безпосередньо звертатися до суду обумовлює необхідність взаємодії з прокурором. Останній уповноважений, у т. ч. з метою подолання протидії судовому розгляду, звертатися до суду й подавати йому клопотання щодо порядку дослідження доказів та долучення нових доказів до матеріалів кримінального провадження, про зміну або висунення додаткового обвинувачення, про обрання або зміну запобіжного заходу стосовно обвинуваченого, про забезпечення безпеки учасників судового розгляду, про виклик нових свідків до суду, проведення слідчих (розшукових) дій, у т. ч. негласних, тощо.

Положення відомчих інструкцій МВС України мають передбачати процедуру взаємодії оперативних підрозділів зі слідчими, які проводили їх досудове розслідування, та прокурорами, які підтримують державне обвинувачення в суді, з метою подолання протидії судовому розгляду матеріалів кримінальних проваджень.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : наказ МВС України від 14.08.2012 № 700 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 05.11.2017).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 05.11.2017).

3. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : закон України від 23.12.1993 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12 (дата звернення: 05.11.2017).

Одержано 06.11.2017

УДК 347.734:336.711(477)

Євгеній Сергійович ХОДАК,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Досліджуючи адміністративно-правовий статус Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд), слід зазначити, що в адміністративно-правовій науці вважається, що вказана категорія походить від більш загальної – адміністративно-правового статусу суб'єкта права.

Суб'єкт права – це учасник суспільних відносин, якого норма права наділяє правами і обов'язками. Це поняття містить у собі два критерії. Перший – соціальний, що означає участь у суспільних відносинах в ролі відособленого, здатного утворювати і здійснювати єдину волю персоніфікованого суб'єкта. Другий – юридичний, що передбачає встановлення правовими нормами здатності бути носієм прав і обов'язків, брати участь у правовідносинах [1, с. 3].

В адміністративному праві під суб'єктом розуміють носія (юридичну чи фізичну особу) прав і обов'язків у сфері публічної адміністрації, передбачених адміністративно-правовими нормами, який має здатність надані права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати [2, с. 58]. Суб'єкт адміністративного права – це особа, яка має певні права та обов'язки, викладені в нормах адміністративного права, і може вступати в адміністративно-правові відносини [3, с. 137], або брати учать у здійсненні публічного управління, реалізації функцій виконавчої влади [4, с. 418].

Таким чином, суб'єктами адміністративного права слід визнавати учасників публічних відносин, яких відповідно до конституційних та адміністративно-правових норм наділено

© Ходак Є. С., 2017

правами і обов'язками, здатністю вступати в адміністративно-правові відносини. Крім того, правові відносини виступають основним засобом реалізації правових норм, отже, носій прав і обов'язків стає суб'єктом правовідносин, внаслідок реалізації своїх прав і обов'язків [5, с. 15].

Слід також зазначити, що для суб'єктів права характерні дві основні ознаки. По-перше, це – особа, учасник суспільних відносин (індивід, організація), яка за своїми особливостями фактично може бути носієм суб'єктивних юридичних прав та обов'язків [6, с. 38]. Для цього така особа повинна мати певні ознаки, відповідати таким характеристикам:

а) зовнішня уособленість (Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [7]);

б) персоніфікація – виступає у відносинах ззовні як єдина особа – персона (Фонд є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності і перебуває у його господарському віданні. Фонд є суб'єктом управління майном, самостійно володіє, користується і розпоряджається належним майном, вчиняючи стосовно нього будь-які дії (у тому числі відчуження, передача в оренду, ліквідація), що не суперечать законодавству та меті діяльності Фонду);

в) здатність виробляти та здійснювати персоніфіковану волю (відповідно до ст. 6 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [7] Фонд у межах своїх функцій та повноважень здійснює нормативне регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Фонд приймає та видає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими до виконання банками, юридичними та фізичними особами у формі інструкцій, положень, правил).

Другою ознакою є те, що особа, яка реально спроможна брати участь у правовідносинах, набула ознаки суб'єкта права внаслідок юридичних норм. Інакше – юридичні норми утворюють обов'язкову основу дії особи як суб'єкта права [6, с. 38]. Наявність такої ознаки цілком притаманна Фонду, основу діяльності якого складає принцип законності. Таким чином, можна стверджувати, що Фонд також є суб'єктом адміністративного права.

Стосовно визначення змісту та структури адміністративно-правового статусу юридичної особи, то в юридичній літературі й досі не сформовано єдиного підходу щодо вирішення цього питання. Так, Є. В. Овчарова серед елементів адміністративно-правового статусу юридичної особи виділяє права і обов'язки юридичної особи у сфері державного управління, а також адміністративну відповідальність юридичної особи [8, с. 40]. Л. В. Винар серед елементів правового статусу юридичних осіб, заснованих державою визначає права і обов'язки цих осіб, мету їх діяльності, правовий режим майна, організацію управління, умови відповідальності цих юридичних осіб за зобов'язаннями [9, с. 28]. Утім, як зазначає С. О. Комаров, структура адміністративно-правового статусу юридичної особи приватного права, певним чином, відрізняється від структури елементів, що складають адміністративно-правовий статус державного органу [10, с. 294].

С. В. Ківалов серед елементів адміністративно-правового статусу державних органів влади називає функції, завдання та компетенцію [11, с. 82–94]. На думку Д. М. Бахраха, адміністративно-правовий статус органу державної влади складається з трьох блоків: 1) цільового, який визначає норми про цілі, задачі і функції та принципи діяльності; 2) організаційно-структурний, який складається з правових приписів, що регламентують порядок утворення, реорганізацію, ліквідацію органу, його структуру, лінійну і функціональну підпорядкованість; 3) компетенції, як сукупності владних повноважень і підвідомчості [12, с. 85]. Цієї ж позиції притримується Ю. Я. Якимов, який серед структурних елементів адміністративно-правового статусу органа державної виконавчої влади виділяє: 1) цільовий блок елементів; 2) організаційний блок елементів; 3) компетенцію у сфері державного управління; 4) адміністративну відповідальність як необхідний правовий засіб забезпечення належного виконання обов'язків юридичної особи у сфері державного управління [13, с. 20].

Цільовий блок елементів адміністративно-правового статусу представлений цілями, завданнями, функціями і принципами діяльності органу. Організаційний (структурний) блок елементів правового статусу включає норми, які регламентує порядок створення, реорганізації, ліквідації органа, його структуру, лінійну та функціональну підпорядкованість. Компетенція, як елемент адміністративно-правового статусу, включає предмети ведення і повноваження у сфері державного управління. Предмети ведення визначаються сферою державного управління

відповідно до законів, підзаконних правових актів і установчих документів юридичної особи [8, с. 43]. Юридична відповідальність, як елемент адміністративно-правового статусу суб'єкта публічного права, до яких відноситься й Фонд, не повинна обмежуватися лише адміністративною відповідальністю юридичної особи. Якість виконання функцій та завдань, що покладаються на Фонд у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків прямо залежить від діяльності його посадових та службових осіб. Тому в структурі адміністративно-правового статусу Фонду доцільно розглядати юридичну (дисциплінарну, адміністративну, а в окремих випадках цивільно-правову та кримінальну) відповідальність його посадових та службових осіб.

Враховуючи викладене, а також те, що Фонд є юридичною особою публічного права, пропонуємо до структури його адміністративно-правового статусу віднести: 1) цільовий блок, який представлений метою, завданнями, функціями і принципами діяльності Фонду; 2) структурно-організаційний блок, який включає норми, що визначають організаційну структуру Фонду, а також порядок взаємодії Фонду з органами державної влади та Національним банком України; 3) компетенцію, яка включає предмети відання і повноваження Фонду у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків; 4) юридичну відповідальність посадових та службових осіб Фонду.

Список бібліографічних посилань

1. Бахрах Д. Н. Субъекты советского административного права : межвузов. сб. науч. тр. Свердловск, 1985. С. 3–19.

2. Коломоєць Т. О. Адміністративне право. Академічний курс. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

3. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Золота миля, 2011. 584 с.

4. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. Т. 1: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. М. : Норма, 2002. 728 с.

5. Бояринцева М. А. Адміністративно-правовий статус громадянина України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 213 с.

6. Подоляка А. М. Адміністративно-правовий статус Державної автомобільної інспекції МВС України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2004. 194 с.

7. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2012. № 50. Ст. 564.

8. Овчарова Е. В. Понятие, структура и содержание административно-правового статуса юридического лица. *Гражданин и право.* 2001. № 1 (7). С. 39–50.

9. Винар Л. В. Правовий статус юридичних осіб, заснованих державою : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. Львів, 2006. 193 с.

10. Комаров С. А. Общая теория государства и права. М. : Рус. слово, 1997. 320 с.

11. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Юрид. літ., 2003. 896 с.

12. Административное право : учебник / под общей ред. Д. Н. Бахраха. М. : БЕК, 1996. 368 с.

13. Якимов Ю. Я. Статус субъекта административной юрисдикции и проблемы его реализации : монография. М. : Проспект, 1999. 327 с.

Одержано 10.11.2017

УДК 378.4:37.034

Наталія Юріївна ЦВІРКУН,
кандидат юридичних наук, викладач кафедри
кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9195-3349

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства важливим завданням вищої освіти є виховання фахівців, які відзначаються, насамперед, толерантністю і терпимістю до різних думок, поглядів, переконань, неупередженістю в ставленні до громадян, колег, партнерів і подій, здатних самостійно будувати і власне життя, і життя своєї країни.

© Цвіркун Н. Ю., 2017

Саме тому, майбутнім співробітникам Національної поліції України в сучасних умовах професійної діяльності поряд з високим рівнем професійної компетенції, необхідні і чітко сформовані моральні якості гуманістичної направленості, які допоможуть їм протидіяти впливу негативних факторів професійної деформації. Особливо важливим для формування моральних принципів є період навчання курсантів в навчальному закладі. Саме в цей період можлива зміна системи цінностей, що визначить у подальшому їх поведінку та направленість особистісної діяльності.

Оскільки проблема толерантності – одна із головних проблем і національного, і глобального порядку, 16 листопада 1995 р. на XXVIII сесії Генеральної конференції держав – членів ЮНЕСКО було прийнято «Декларацію принципів толерантності». У ній зазначено, що взаємотерпимість, толерантне ставлення один до одного, солідарність, діалог і взаєморозуміння мають стати нормою поведінки та дій усіх людей без винятку, груп людей, політичних партій, громадських організацій і рухів, адже толерантність є не тільки важливим принципом, а й потрібною умовою миру та соціально-економічного розвитку людей [1].

Толерантність як явище саме по собі складне і може характеризуватися з багатьох позицій – соціологічної, філософської, культурологічної, етнологічної, політологічної, психолого-педагогічної та ін. У «Філософському енциклопедичному словнику» зазначено, що толерантність – це доброзичливе, або принаймні, стримане ставлення до індивідуальних і групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних) [2].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» толерантність визначено як здатність організму переносити несприятливий вплив яких-небудь факторів; поблажливість, терпимість до чиїхось думок, поглядів, вірувань тощо [3]. Терпимість означає повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів проявів людської індивідуальності. Л. А. Завірюха особливу увагу звертає на те, що толерантність – «адекватне ставлення до дійсності, що формується на основі визнання універсальних прав і свобод людини» [4, с. 76–87].

Інші науковці стверджують, що толерантність можна трактувати в контексті таких понять, як сприйняття, розуміння, визнання, що передбачає здатність бачити світ одночасно з двох поглядів: власного та іншого; бачити людину як носія альтернативних цінностей, іншої логіки мислення, відмінних форм поведінки, а також усвідомлення свого права відрізнятися від інших людей [5].

Водночас, науковці виділяють такі види толерантності за соціальними сферами:

1) гендерна (неупереджене ставлення до представників іншої статі);

2) вікова (неупередженість до «недоліків» людини, пов'язаних із її віком);

3) освітня (цей тип толерантності має стосунок до побутової сфери й не пов'язаний з обговорюваним питанням, де рівень освіти суб'єктів права – вирішальний чинник);

4) міжнаціональна (ставлення до представників різних націй, здатність не переносити недоліки й негативні дії окремих представників національності на інших людей);

5) расова (відсутність упереджень до представників іншої раси);

6) релігійна (ставлення до догматів різних конфесій, релігійності з боку вірян і невірян, представників різних конфесіональних груп);

7) географічна (неупередженість до жителів невеликих або провінційних міст, сіл й інших регіонів із боку столичних жителів і навпаки);

8) міжкласова (терпиме ставлення до представників різних майнових шарів);

9) фізіологічна толерантність (ставлення до хворих, інвалідів, фізично неповноцінних, осіб із зовнішніми недоліками і т. д.);

10) політична (ставлення до діяльності різних партій і об'єднань, висловлювань їх членів і т.д.);

11) сексуально орієнтована (неупередженість стосовно осіб із різною сексуальною орієнтацією);

12) маргінальна (ставлення до жебраків, наркоманів, алкоголіків, ув'язнених і т. д.).

Толерантність як особливість свідомості, особистісна риса не властива людині генетично й може не з'явитися, не будучи спеціально вихованою. Ураховуючи гостроту цієї проблеми, потрібно виховати майбутнього поліцейського із почуттям поваги, прийняттям і правильним розумінням багатоманітності культур нашого світу, форм самовираження та способів прояву людської індивідуальності, що передбачає терпиме ставлення до інших національностей, рас, кольору шкіри, статі, сексуальної орієнтації, віку, мови, релігії, національного походження та ін.

Направленість освітнього і виховного процесів формування толерантності в освітніх закладах МВС України можна представити в наступному виді: по-перше, виховання курсантів у

дусі відкритості, прийняття інших народів, їхніх цінностей та культури; по-друге, прищеплення ідеї альтруїзму та поваги до інших, неупередженого ставлення до різних категорій осіб; по-третє, використання ненасильницьких засобів при вирішенні конфліктів та відмова від невиправданого насильства.

Брак досвіду, культури спілкування, незнання людських розбіжностей породжують інтолерантність. Єдиний спосіб протистояти цьому – підвищувати культурно-освітній рівень підростаючого покоління.

Отже, сучасний стан розвитку людини й суспільства вимагає від майбутнього поліцейського володіння не лише певними теоретичними знаннями, спеціальними уміннями та навичками, а й системою демократичних цінностей. Серед яких вагоме місце посідає саме толерантність.

Список бібліографічних посилань

1. Декларація принципів толерантності // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503 (дата звернення: 07.11.2017).
2. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.
4. Завірюха Л. А. Оволодіння засадами толерантності у студентському середовищі. *Педагогіка толерантності.* 2003. № 2. С. 76–87.
5. Мельничук М. І. Використання тренінгів у формуванні толерантності майбутніх соціальних працівників. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки.* 2008. Вип. 121. С. 82–88.

Одержано 08.11.2017

УДК 342.734.5

Олена Миколаївна ЦІЛЬМАК,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Одеського держаного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

На сучасному етапі реформування української системи вищої освіти відбувається переорієнтування усіх вищих навчальних закладів (надалі – ВНЗ) на компетентнісно зорієнтований підхід. Метою якого є розвиток та формування в осіб, які навчаються, певних типів, видів і підвидів компетентностей шляхом комплексного засвоєння необхідних знань і способів практичної діяльності.

Слід підкреслити, що у Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» наголошується, що важливим завданням вітчизняної освіти, від успішності вирішення якого визначальною мірою залежатиме розвиток країни та її місце у світовій спільноті, є підготовка підростаючого покоління до життя і діяльності в умовах сучасного інформатизованого суспільства. Тому, під час підготовки фахівців для органів та підрозділів Національної поліції, необхідно у курсантів ВНЗ МВС України формувати інформаційно-технологічну компетентність.

Основні положення інформаційно-технологічної компетентності у своїх працях розглядали: П. Р. Атутов, С. Я. Батишев, А. П. Бєляєва, М. О. Жиделєв, Ю. Г. Осовський, С. А. Шапоринський та ін.

На нашу думку, під **інформаційно-технологічною компетентністю** слід розуміти – здатність поліцейського застосовувати та використовувати новітні інноваційні інформаційні технології у правозастосовній діяльності. Складовими, що детермінують інформаційно-технологічну компетентність поліцейського, є взаємозалежні та взаємообумовлені між собою професійно важливі [1]: знання, уміння, навички, звички, якості, здібності, мотивація, професійно-психологічна готовність та досвід.

Слід наголосити на тому, що під час формування у курсантів інформаційно-технологічної компетентності науково-педагогічний персонал ВНЗ повинен у Програмах та робочих програмах чітко визначати зміст знань та умінь за двома напрямами – загальні (саме ті знання, які важливі не тільки для професійної діяльності поліцейського) та спеціальні (вузько спрямовані специфічні

© Цільмак О. М., 2017

знання, уміння та навички, які стосуються лише професійної діяльності). Саме це сприятиме конкретному оцінюванню ступеню сформованості інформаційно-технологічної компетентності.

Що стосується навичок. Як відомо, навички – це сформовані автоматизовані інстинктоподібні дії, що реалізуються на рівні несвідомого контролю.

Навички є важливими компонентами вмінь. Вони утворюються шляхом заучування (через повторення) певних рухів, необхідних для виконання відповідних дій [2]. Тому, необхідно ураховувати, що технологічні навички у курсантів ВНЗ розвиваються та формуються саме на під час практичних занять та самостійної підготовки.

Зрозуміло, що навички взаємопов'язані зі звичками та досвідом, які реалізуються через застосування телекомунікаційних та інформаційних технологій для автоматизації та удосконалення професійної діяльності.

Вагомим компонентом, що детермінує інформаційно-технологічну компетентність поліцейського, є групи професійно важливих інтелектуальних, емоційно-вольових, комунікативних, моральних якостей. Зазначені професійно важливі якості повинні також формуватися під час навчального процесу.

Наступною складовою інформаційно-технологічної компетентності поліцейського є мотивація, яка визначається у: а) бажанні курсанта розширювати знання у галузі інформаційно-комунікаційних технологій; б) потребі курсанта самовдосконалюватися та розвивати власну інформаційно-технологічну компетентність; г) мотиві курсанта розширювати знання та удосконалювати уміння у галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Тому, необхідно формувати під час навчального процесу саме бажання, потреби та мотиви самовдосконалення та саморозвитку у галузі інформаційно-комунікаційних технологій.

Слід підкреслити, що розвиваючи у курсантів ВНЗ інформаційно-технологічну компетентність, необхідно сформувати у них професійно-психологічну готовність до ефективного процесу використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі виконання правозастосовної діяльності.

Отже, сучасний поліцейський повинен бути добре обізнаним фахівцем у телекомунікаційних та інформаційних технологіях. Розвиток саме цих взаємопов'язаних складових інформаційно-технологічної компетентності сприятиме осучасненню правозастосовної діяльності.

Таким чином, процес підготовки фахівців для органів та підрозділів Національної поліції повинен розвивати та формувати у осіб, які навчаються, певні види і підвиди компетентностей. Для цього ВНЗ МВС України необхідно: 1) визначити перелік видів і підвидів компетентностей, які повинні бути сформовані у поліцейського (представника певної професії); 2) розробити компетентністну модель фахівця певної поліцейської професії та побудувати ідеальний, оптимальний та мінімальний компетентністний профіль підготовки; 3) удосконалити нормативно-правове регулювання діяльності та підготовку фахівців для органів та підрозділів Національної поліції у ВНЗ МВС України; 4) запровадити високоефективні форми, методи та прийоми розвитку особистісної спроможності кваліфіковано здійснювати правозастосовну діяльність.

Список бібліографічних посилань

1. Цільмак О. М. Професіогенез компетентності фахівців кримінальної міліції: теорія та практика : монографія. Одеса : РВВ ОДУВС, 2011. 432 с.

2. Шишов С. Е. Понятие компетенции в контексте качества образования. *Стандарты и мониторинг в образовании.* 1999. № 2. С. 30–34.

Одержано 09.11.2017

УДК 159.99

Олександра Григорівна ЧЕБУКІНА,
слухач магістратури Національної академії внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРОРИЗМУ

На теперішній час велику небезпеку для всього людства представляє таке явище, як тероризм, який набирає останнім часом все більшого розмаху. Головною проблемою є те, що він має транснаціональну поширеність.

© Чебукіна О. Г., 2017

Особливої актуальності ця проблема набула після серії терористичних актів в США 11 вересня 2001 року, що супроводжувалися величезними руйнуваннями висотних будівель, загибеллю тисяч людей, і скоєних шляхом використання терористами захоплених рейсових цивільних літаків.

Терор – це політика залякування, придушення політичних супротивників насильницькими методами. Терористи прагнуть викликати ситуацію хаосу в політичних, економічних структурах суспільства, спровокувати стан страху в масовій свідомості. Дії терористів спрямовані на те, щоб створити паніку в суспільстві, дезорієнтувати і дезорганізувати роботу державних органів.

Загострення терору завжди пов'язано зі слабкістю державного апарату, великими прорахунками в області зовнішньої і внутрішньої політики, ігнорування етнопсихологічних закономірностей, історії. Велике значення мають професійна кваліфікація спеціальних служб, використання ними психологічних рекомендацій в області боротьби з тероризмом.

Загалом, терор спирається на насильство і досягає своїх цілей шляхом демонстративного фізичного придушення будь-яких актів, аби залякати і позбавити волі до опору всіх потенційних супротивників влади. Важливо підкреслити, терор – політика превентивного насильства і це відрізняє його від найжорсткіших репресій по відношенню до порушників законів. До терору вдається влада, яка прагне радикально змінити існуючий порядок речей.

У таких випадках, як іноземне завоювання, чи соціальна революція, або твердження авторитаризму в суспільстві з демократичними традиціями – тобто щоразу, коли політична реальність змінюється радикально, і ці зміни неминуче викликають опір значної частини суспільства – в арсеналі політичних стратегій нової влади лежить політика терору.

Відомий соціальний психолог, політолог Д. В. Ольшанський виділяє чотири основні сфери тероризму.

Перша сфера – це політичний терор. Його мета – вплинути на політичних лідерів, представників влади, змусити прийняти ті чи інші рішення або вчинити певні дії. Також часто метою політичного терору стає усунення певних політичних гравців заради зміни політичного ладу. Головний метод подібного терору – захоплення заручників, життя яких пропонуються в обмін на преференції з боку влади.

Друга сфера – інформаційний терор, що виявляється в прямому впливі на психікута свідомість людей з метою формування необхідної громадської думки. Методом терору є поширення чуток («чутки-пугало» і «чутки-агресії»).

Третя сфера – економічний терор. Цей вид терору полягає у різних дискримінаційних економічних процесах, що мають на меті чинити тиск на економічних конкурентів (фірми, держави). Методи терору такого типу можуть бути найрізноманітнішими – гра на зниження вартості акцій конкурента або доведення до банкрутства.

Четверта сфера – соціальний (побутовий) тероризм. Сюди можна віднести будь-які акти залякування і заподіяння шкоди на побутовому рівні.

Слова «тероризм», «терорист», «теракт» – це кальки з англійської (terrorism, terrorist, act of terrorism). За свої змістом всі вони пов'язані з терором, як політикою залякування. Але тут вирішальне значення набувають відмінності. Перш за все, суб'єктом терористичної діяльності, тобто терористом, як правило, є не держава, а організації, що ставлять перед собою політичні цілі – прихід до влади, дестабілізацію суспільства, підштовхування його до революції, провокування вступу у війну.

Обов'язкова умова тероризму – резонанс терористичної акції у суспільстві. Тероризм принципово декларативний. Широке поширення інформації про теракт, перетворення його в найбільш обговорювану подію є ключовим елементом тактики тероризму. Таким чином,непомічений або засекречений теракт втрачає будь-який сенс.

Дослідники виділяють найбільш небезпечні організації, здатні розгорнути масовий терор. Серед них – шиїтська «Хезболла», палестинські «Хамаз» і «Ісламський джихад», Таміла «Тигри звільнення Таміл Еламу», єгипетські «Аль-Джихад» і «Озброєна ісламська група».

Арсенал методів і форм тероризму постійно розширюється. Зараз вже говорять про комп'ютерний тероризм. Будь-які інфраструктури суспільства, промислові об'єкти, технологічні структури, сховища відходів, пошкодження яких може призвести до екологічних катастроф, можуть стати об'єктами атаки терористів, що може призвести до надзвичайних людських жертв та потужної дестабілізації світової економіки в цілому.

Загалом, тероризм потрібно розглядати на метафізичному рівні (боротьба релігій), соціальному («холодна війна»), соціально-психологічному (взаємодія особистості з державою),

психологічному (конфронтація між окремими індивідами, людиною і колективом), фізіологічному (випади психічно хворих людей). Можна виділити кримінальний і економічний тероризм.

Існує концепція, яка представляє тероризм як гігієну світу: мовляв, не було б його, земля задихнулася б від воєн. В оперативному плані в боротьбі з цим явищем ми пішли далеко: гармати-хлопавки, хлопці в касках і з автоматами, плани захоплення. А ось до профілактичної роботи повинні впритул підключитися психологи і ЗМІ.

Одержано 08.11.2017

УДК 343.9:343.346

Олег Вікторович ЧЕЛПАН,
здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

ЗАХОДИ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ ПОШКОДЖЕННЯ ШЛЯХІВ СПОЛУЧЕННЯ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

В умовах побудови правової держави першочергове значення мають проблеми захисту громадян від злочинних посягань, а також протидія спробам криміналізації суспільства, нейтралізація негативних соціальних тенденцій. Дезорганізація політичного, соціального, економічного, морально-психологічного, і як, наслідок, правового ладу життя слугує «живильним» середовищем для нових видів злочинів, оскільки є провокуючим фактором для маргінальної частини населення.

Завдання запобігання злочинності зумовлено головними напрямами протидії злочинності, що у сучасних умовах є стабілізація, стримання та можливе подальше зменшення рівня злочинності, зниження рівня її суспільної небезпеки. Конкретизація останніх передбачає: протидію криміногенним процесам у суспільстві; створення та зміцнення у суспільстві атмосфери спокою та стабільності; усунення погрози правам, свободам та законним інтересам особистості, суспільстві та держави, що виникає у зв'язку з можливістю вчинення злочинів; недопущення вчинення злочинів з боку осіб, що є об'єктами профілактичного впливу; забезпечення виправлення осіб, що потрапляють у сферу запобіжного впливу, та їх ре соціалізація. Запобігання злочинів займає особливе місце займає особливе місце у досягненні вказаних цілей, оскільки саме цей вид діяльності є найбільш дієвим у недопущенні вчинення злочинів насамперед тому, що забезпечує виявлення та усунення її причин та умов, припинення злочину на стадії готування або коли злочин розпочався. Саме запобігання злочинності дає можливість вирішувати поставлені завдання з найменшими витратами для суспільства, без використання всього складного механізму юстиції та без використання такої форми державного примусу як кримінальне покарання.

У сучасних умовах вплив на причини та умови, що сприяють пошкодженню шляхів сполучення і транспортних засобів здійснюється у формі соціального управління, як достатньо широкого кола заходів, які розробляються та реалізуються централізовано, на основі єдиної політики та за єдиними вимогами.

Так, відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України відбувається запровадження нових підходів до оцінки загроз у сфері національної безпеки. Та вдосконалення системи державного стратегічного планування та прогнозування з метою виявлення і запобігання виникненню кризових ситуацій» [1].

У сфері забезпечення розвитку транспорту та його розвитку передбачається розвиток мережі міжнародних транспортних коридорів та пріоритетних сполучень. Впровадження європейських стандартів будівництва, реконструкції, ремонту та утримання доріг, посилення контролю за дотриманням норм вагового навантаження. Закріплення норм щодо гарантійного обслуговування як обов'язкової умови контрактів. Ефективне використання інфраструктури, залучення інвестицій для розвитку стратегічних об'єктів з метою забезпечення їх

© Челпан О. В., 2017

конкурентоспроможності та збільшення обсягів перевалки товарів. Діяльність Міністерства інфраструктури спрямована на зміну системи управління дорогами, зокрема передача доріг місцевого значення до сфери управління місцевих органів виконавчої влади (разом з відповідними джерелами фінансування), розмежування функцій замовника та виконавця робіт з будівництва, реконструкції, ремонту та експлуатації доріг. [1].

Існуюча система державного управління на транспорті є складною, з дублюванням функцій на всіх рівнях управління, що призводить до надзвичайно витратних методів господарювання з великою збитковістю та низькою ефективністю використання транспортної системи, продуктивність якої удвічі нижча європейської.

З огляду на існуючі у сфері транспорту ризики, а також ураховуючи, що ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки та критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, системах життєзабезпечення (зокрема, у сфері транспорту) відповідно до статті 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» є основними загрозами національній безпеці в економічній сфері.

В основі здійснення заходів запобігання пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів покладено Закон України «Про транспорт», що визначає транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовольняти потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях [2]. Також у ст. 16 Закону передбачено, що підприємства транспорту зобов'язані забезпечувати безпеку життя і здоров'я громадян, безпеку експлуатації транспортних засобів, охорону навколишнього природного середовища. Але зміст заходів забезпечення безпеки на транспорті не визначено [2].

Необхідно зазначити, що відносини у сфері руху та експлуатації транспорту регулюється значною кількістю нормативно-правових актів, але не зважаючи на схожість правових приписів, окремі положення практично дублюються в нормативних актах щодо різних видів транспорту. І саме з прийняттям проекту закону будуть сформульовані єдині вимоги транспортної безпеки.

Недооцінка значущості державного контролю як ефективного механізму запобігання пошкодженню шляхів сполучення і безпеки транспорту помилково, оскільки він відіграє важливу роль у регулюванні політичних, соціально-економічних, криміногенних процесів.

Тому аналізуючи положення Закону України «Про транспорт» і «Положення про Міністерство інфраструктури», на нашу думку «Положення» необхідно внести доповнення до п. 4.1.36 замість «затверджує положення про систему управління безпекою на транспорті та відповідні галузеві програми у сфері безпеки» визначити «*здійснення заходів контролю за безпекою єдиної транспортної системи*[5] *центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту*».

Саме здійснення заходів контролю буде сприяти проведення аудиту безпеки транспортної інфраструктури, для того щоб: 1) виявляти та контролювати шляхи сполучення та транспорт з високою потенційною вірогідність пошкодження (детальний систематичний технічний контроль безпеки, обумовлений розрахунковими характеристиками шляхів сполучення, що охоплює всі стадії від планування до початкової експлуатації; 2) забезпечення безпеки єдиної транспортної системи (система заходів, що спрямована на постійний аналіз/моніторинг шляхів сполучення з можливими пошкодженнями та дефектами, що з метою забезпечення безпеки потребують поточного ремонту.

Проведене нами дослідження сприяло виявленню ряду проблемних аспектів як у плані законодавчої регламентації відповідальності за пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, так і правозастосовній практиці. Складність та багатоплановість забезпечення правил безпеки руху, а також значна кількість осіб, які повинні дотримуватися встановлених правил, нерідко зустрічаються випадки, коли в результаті порушення декількома особами спеціальних правил з необережності завдається шкода.

Необхідно відмітити, що практика свідчить про те, що ситуації, коли визначені в ст. 277 КК України предмети приводяться у непридатний стан в результаті крадіжки. Найчастіше на практиці, особи, що вчинили крадіжку деталей транспортних засобів, притягуються до

[5]Єдина транспортна система України становить: транспорт загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен); промисловий залізничний транспорт; відомчий транспорт; трубопровідний транспорт; шляхи сполучення загального користування [2].

відповідальності за ст. 185 та 194 КК. Ця практика пояснюється тим, що за ст. 277 складами необхідно настання тяжких наслідків та завдання шкоди здоров'ю (середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження). А тому в більшості випадків особа, що вчинила пошкодила шляхи сполучення і транспортні засоби (наприклад, залізничні деталі та комплектуючі), притягуються до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 185 КК України у зв'язку з тим, що злочин невеликої тяжкості.

З метою запобігання такого роду крадіжок є, на наш погляд, необхідним зміна кримінального законодавства у сторону його посилення щодо крадіжок деталей транспортного засобу, засобів зв'язку чи сигналізації, або іншого транспортного обладнання, якщо це спричинило чи могло спричинити аварію поїзда, судна або порушило нормальну роботу транспорту, або створило небезпеку для життя людей чи настання інших тяжких наслідків. У зв'язку з цим вважаємо доповнити ч. 2 ст.185 наступного змісту: «*з транспортного засобу та транспортної інфраструктури, що призвело їх у непридатний для експлуатації стан*».

Виходячи з законодавчої конструкції ст. 277 КК України, об'єктивна сторона пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів складається з чотирьох елементів: а) дія, що міститься в умисному руйнуванні або пошкодженні шляхів сполучення, споруд на них, рухомого складу або суден, засобів зв'язку чи сигналізації; б) спосіб приведення у непридатний для експлуатації стан – руйнування, пошкодження, інші дії, спрямовані на приведення зазначених предметів у непридатний для експлуатації стан; в) створення небезпеки для життя людей та настання інших тяжких наслідків (ч. 1), середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження або завдали великої матеріальної шкоди (ч. 2), гибель людей (смерть хоча б однієї людини) (ч. 3); г) наявність причинного зв'язку між діями винних і настанням наслідків.

На нашу думку, пошкодження, руйнування та приведення у непридатний стан вчиняється умисно, і у зв'язку з чим, вважаємо за необхідне вказати на умисних характер дій ст. 277 КК України. Доказом цього є те, що за цей злочин передбачено більш суворе покарання, ніж за інші необережні транспортні злочини, у тому числі і за порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту; по-друге, історія вітчизняного законодавства свідчить про пряму вказівку і на умисний характер пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів [3]; по-третє, відповідальність за дії, передбачені ст. 277 КК України настає з 14-річного віку.

Безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину є суспільні відносини, що утворюються у зв'язку з забезпеченням безпеки об'єктів транспортної інфраструктури. Діяння характеризується діями, в наслідок яких об'єкт транспортної інфраструктури є непридатний, і він позбавляється необхідних експлуатаційних якостей. Приведення транспортної інфраструктури у непридатний стан не може бути вчинено шляхом бездіяльності і передбачає виключно активні дії.

Законодавством передбачено і адміністративна відповідальність за правопорушення на транспорті Кодексом України про адміністративні правопорушення у Главі 10 «Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку» (ст. 109–148).

На основі вищевикладеного вважаємо, що необхідно внести зміни до ч. 1 ст. 277 КК України «*Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів», а саме «Пошкодження транспортної інфраструктури і транспортних засобів»:*

1. Умисне руйнування або пошкодження транспортної інфраструктури транспортних засобів, а також інші дії, спрямовані на приведення зазначених предметів у непридатний для експлуатації стан, якщо це спричинило чи могло спричинити аварію поїзда, судна або порушило нормальну роботу транспорту, або створило небезпеку для життя людей чи настання інших тяжких наслідків, -

караються штрафом від п'ятдесяти до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років».

Удосконалення кримінально-правової відповідальності обумовлена підвищеною суспільною небезпечністю діянь, а саме: використання винними особами умов суспільного лиха (хаосу) як фактору, що полегшує вчинення злочину, також вчинення злочину групового характеру, і, особливо, можливостями значних конфліктних ситуацій, масовою інтенсивною протидією рішенням та законним діям спеціальних та правоохоронних органів. Злочинні дії, спрямовані на пошкодження шляхів сполучення та транспортних засобів, завдають небезпеку руху транспорту, шкоди у великих розмірах, шкоду здоров'ю та життю пасажирів. Тільки здійснення екстрених заходів з боку робітників транспорту вдається уникнути наслідків таких дій.

Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день існує нагальна потреба у формуванні комплексної державної політики у сфері безпеки транспорту та ефективних механізмів її реалізації. А саме: запровадження комплексної державної політики у сфері безпеки транспорту; розробка та прийняття законодавчих актів з метою реалізації комплексної державної політики у сфері безпеки транспорту; створення на місцевому рівні єдиного структурного підрозділу, відповідального за безпеку транспорту.

Список бібліографічних посилань

1. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України : постанова Верховної Ради України від 16.04.2016 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1099-19 (дата звернення: 07.11.2017).

2. Про транспорт : закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр (дата звернення: 07.11.2017).

3. Уголовный кодекс Украины : науч.-практ. коммент. / отв. ред. С. С. Яценко, В. И. Шакун. Киев : Правові джерела, 1998. 1088 с.

Одержано 08.11.2017

УДК 159.9

Лада Петрівна ЧЕПІГА,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2519-5698

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СХИЛЬНОСТІ ДО РИЗИКУ ТА СТРАТЕГІЙ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ В СИТУАЦІЯХ ПРОБЛЕМНОГО СПІЛКУВАННЯ В СИСТЕМІ «ЛЮДИНА – ЛЮДИНА» У СПІВРОБІТНИКІВ ГРУПИ РЕАГУВАННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Професійна діяльність співробітників поліції характеризується стресогенністю та супроводжується значними психофізіологічними та фізичними навантаженнями [1; 2]. Т. І. Ронгінська відзначає, що професійне середовище співробітників поліції характеризується високими вимогами до себе, необхідністю прийняття рішень в умовах підвищеного ризику для життя і здоров'я людей, прагненням до бездоганного виконання поставлених завдань. Співробітники поліції представляють професію з високим рівнем соціальної значущості, піддаються сильній критиці з боку суспільства, що неминуче призводить до зростання вимог до себе, прагнення до досконалості при виконанні своїх професійних обов'язків [3, с 114]. Відтак, готовність до ризику та здатність подолання стресу є професійно-важливими якостями особистості співробітника поліції.

Для вивчення взаємозв'язку схильності до ризику та стратегій подолання стресу в ситуаціях проблемного спілкування у співробітників групи реагування патрульної поліції були використані «Опитувальник SSS (Sensation Seeking scale)», призначений для оцінки прагнення суб'єкта до ризику (М. Цукерман), та методика «Стратегії подолання стресових ситуацій» С. Хобфолл.

Результати дослідження свідчать, що у співробітників групи реагування патрульної поліції були виявлені негативні кореляційні взаємозв'язки між компонентом схильності до ризику «прагнення до труднощів» та такими стратегіями подолання стресу, як «пошук соціальної підтримки» ($R=-0{,}509$ $p<0{,}01$), «обережні дії» ($R=-0{,}443$ $p<0{,}01$), «уникання» ($R=-0{,}724$ $p<0{,}01$), «асоціальні дії» ($R=-0{,}421$ $p<0{,}01$), «агресивні дії» ($R=-0{,}341$ $p<0{,}05$).

Чим вища у співробітників групи реагування патрульної поліції готовність знаходити та долати труднощі, тим менше в ситуаціях проблемного спілкування вони уникають рішучих дій, які вимагають великої напруженості та відповідальності за наслідки, менше звертаються до інших людей за допомогою або підтримкою, більше готові йти на ризик, не схильні до агресивних або асоціальних дій.

© Чепіга Л. П., 2017

У співробітників групи реагування патрульної поліції були виявлені позитивні кореляційні взаємозв'язки між компонентом схильності до ризику «пошук гострих відчуттів» та такими стратегіями подолання стресу в ситуаціях проблемного спілкування, як «асертивні дії» (R=0,337 p<0,05), «імпульсивні дії» (R=0,465 p<0,01); та негативні кореляційні взаємозв'язки з такими стратегіями подолання стресу, як «уникнення» (R=-0,495 p<0,01) та «вступ до соціального контакту» (R=-0,438 p<0,01).

Чим вище у співробітників групи реагування патрульної поліції прагнення до гострих відчуттів, тим менше вони в ситуаціях проблемного спілкування уникають рішучих дій, які вимагають великої напруженості та відповідальності за наслідки; тим більше вважають за краще в складних ситуаціях слідувати першому імпульсу, ніж довго зважувати можливі варіанти; в критичних ситуаціях більше покладаються на себе, а не на спільні рішення, реалізують впевнену поведінку, в складній ситуації діють самостійно, а не чекають, коли її вирішать інші.

У співробітників групи реагування патрульної поліції були виявлені позитивні кореляційні взаємозв'язки між непереносимістю одноманітності та такими стратегіями подолання стресу в ситуаціях проблемного спілкування, як «імпульсивні дії» (R=0,461 p<0,01) та «асоціальні дії» (R=0,338 p<0,05); та негативні кореляційні взаємозв'язки з такими стратегіями подолання стресу, як «вступ до соціального контакту» (R=-0,437 p<0,01), «пошук соціальної підтримки» (R=-0,483 p<0,01), «обережні дії» (R=-0,320 p<0,05), «уникання» (R=-0,541 p<0,01).

Чим вища у співробітників групи реагування патрульної поліції непереносимість одноманітності, тим менше вони в ситуаціях проблемного спілкування уникають рішучих дій, які вимагають великої напруженості та відповідальності за наслідки, в критичних ситуаціях більше покладаються на себе, а не на спільні рішення, менше звертаються до інших людей за допомогою або підтримкою, більше надають перевагу в складних ситуаціях першому імпульсу, аніж зважують можливі варіанти; не обережні, ставлять свої особисті інтереси понад усе, навіть якщо це завдасть шкоди іншим, слабкості інших людей використовують зі своєю вигодою.

У співробітників групи реагування патрульної поліції було виявлено позитивний кореляційний взаємозв'язок між компонентом схильності до ризику «пошук нових вражень» та стратегією подолання стресу в ситуаціях проблемного спілкування «маніпулятивні дії» (R=0,340 p<0,05).

Чим вище у співробітників групи реагування патрульної поліції виражений пошук нових вражень, тим більше вони в ситуаціях проблемного спілкування схильні маніпулювати людьми.

Результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. При підготовці співробітників поліції необхідно враховувати, що схильність до ризику може виступати прогностичним фактором успішності професійної діяльності співробітників групи реагування патрульної поліції, при цьому різні компоненти схильності до ризику можуть сприяти або перешкоджати ефективності її виконання.

2. Такі компоненти схильності до ризику, як прагнення знаходити і долати труднощі та пошук гострих відчуттів, у співробітників групи реагування патрульної поліції носять характер позитивних професійно-важливих якостей особистості, оскільки підкріплюються позитивними стратегіями дій з контролю стресової ситуації, впевненою, самостійною, просоціальною поведінкою в складних ситуаціях міжособистісного спілкування.

3. Такі компонентів схильності до ризику, як непереносимість одноманітності та пошук нових вражень, у співробітників групи реагування патрульної поліції можуть виступати прогностичним фактором професійних складнощів, оскільки вони пов'язані з готовністю до асоціальних і маніпулятивних дій в стресових ситуаціях міжособистісного спілкування.

4. Результати дослідження також свідчать про необхідність при підготовці співробітників патрульної поліції приділяти особливу увагу формуванню ефективних та просоціальних стратегій подолання складних стресових ситуацій міжособистісного спілкування.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка О. М. Екстремальна юридична психологія в діяльності персоналу ОВС України : наук.-практ. посіб. Харків : НУВС, 2005. 319 с.

2. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти) : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1996. 192 с.

3. Ронгинская Т. И. Специфика синдрома выгорания в профессиях с высоким уровнем стресса. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 16: Психология. Педагогика.* 2016. Вып. 2. С. 107–121. DOI: 10.21638/11701/spbu16.2016.212.

Одержано 10.11.2017

УДК 159.9:[378.6:351.74(477)]

Павло Дмитрович ЧЕРВОНИЙ,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8172-7732

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КУРСАНТСЬКОГО КОЛЕКТИВУ

Процес реформування правоохоронної системи України має на меті створення принципово нової системи стосунків не тільки між громадянином та державою, а й між самими працівниками поліції, керівниками та підлеглими. Діяльність Національної поліції України, на наш погляд суттєво залежить не тільки від підготовки працівників поліції на етапі фахової підготовки, а й від уміння керівників навчальних курсів формувати ефективний службовий курсантський колектив.

Теоретичне дослідження зумовлене тим, що в умовах перехідного періоду від органів внутрішніх справ України до Національної поліції України підвищуються вимоги до рівня психологічного залучення працівників поліції в спільну службову діяльність, виникає необхідність у формуванні ефективного службового колективу працівників поліції. Умови, в яких здійснюється взаємодія членів колективу впливають на їх спільну службову діяльність, на задоволення процесом та результатом служби.

Вагомий внесок у розуміння проблем формування колективу зробили такі вітчизняні педагоги та вчені, як О. І. Амоша, А. М. Колот, та інші вітчизняні вчені [1, 3]. Щодо визначення поняття колективу психолог А. Г. Ковальов стверджує, що таким є група людей, які співробітничають один з одним. Без співробітництва та взаємодопомоги немає і не може бути колективу, не може бути спільності [2, с. 18].

Метою публікації є висвітлення та узагальнення теоретичних підходів щодо формування колективу, виявлення особливостей формування курсантського колективу як основи ефективної службової діяльності у ВНЗ із специфічними умовами навчання.

Згуртований курсантський колектив виникає не одразу. У своєму становленні він залежить від підібраних молодших командирів та умінь керівників навчальних курсів. Це тривалий процес становлення, який розпочинається з «курсів молодого бійця» на першому курсі й завершується святковим випуском, вручення дипломів та лейтенантських погонів, і дуже часто це процес буває непростим, тернистим і не завжди завершується успішно.

А це залежить від низки обставин, а саме:

– обставини, що впливають на формування будь-якого колективу;

– знання, уміння і досвід керівника навчального курсу по формуванню курсантського колективу;

– рівня розвитку організаторських якостей керівників навчальних курсів;

– розчарувань в курсанті, які виникають після вступу до ВНЗ із специфічними умовами навчання.

Формування курсантського колективу має свої особливості, тому що в нього потрапляють не за симпатіями чи інтересами, а ті курсанти, які пройшли через рекрутингові служби, професійний відбір та склали іспити на певні факультети, сформували з них навчальні групи та навчальні курси. Із цих різних першокурсників необхідно сформувати курсантський колектив. Тому виникають протиріччя у формуванні курсантського колективу. До них належать:

1) уявлення між керівниками навчальних курсів та курсантами про мету курсантського колективу. Якщо це уявлення збігається, чітке, ясне і відповідає внутрішнім переконанням та прагненням, то курсанти готові заради її досягнення повністю чи частково відмовитися від свободи рішень та вчинків і підкоритися вимогам;

2) між ефективною організацією та позитивною оцінкою результатів діяльності колективу. Якщо колектив досяг певних успіхів у процесі спільної роботи, то необхідно про це говорити й заохочувати. Таким чином курсанти впевнюються в один одному, група стає колективом і вони з ентузіазмом налагоджуватимуть співпрацю;

3) між вивченням та застосуванням психологічної і соціально-психологічної сумісність членів колективу. Основу першої складає відповідні особисті психологічні особливості та темперамент курсантів, оскільки кожний з них має свої достоїнства і недоліки; в основі другої –

© Червоний П. Д., 2017

відповідність професійним та моральним якостям, навчання та проживання в гуртожитку осіб різної статі.

Курсантський колектив формується та змінюється під впливом внутрішніх (характер служби, дисциплінованість та організація навчання) і зовнішніх факторів (демографічні особливості, юридичні та моральні норми суспільства, етичні норми).

Одним з найважливіших чинників формування функціонально-рольової структури колективу є, на мій погляд, грамотна діяльність керівника навчального курсу та його взаємодія із активом курсу.

Уміння та навички керівника навчальних курсів по формуванню колективу особливо важливі, бо йому потрібно об'єднати усіх курсантів навчальних груп і навчити їх ефективно співпрацювати на загальну мету в атмосфері співробітництва.

Також важлива організаційна робота полягає в розподілі повноважень молодших командирів та старост груп; обговорення проблем, проведення дискусій; аналіз ходу і результатів роботи та навчання; забезпечення зворотного зв'язку з курсантами та командирами груп.

Список бібліографічних посилань

1. Амоша О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення. *Економіст.* 2005. № 6. С. 28–32.

2. Ковалев А. Г. Коллектив и социально-психологические проблемы руководства. 2-е изд., доп. М. : Политиздат, 1978. 279 с.

3. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник. Київ : КНЕУ, 2002. 337 с.

Одержано 07.11.2017

УДК 343.621

Кирило Олександрович ЧЕРЕВКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3384-8388

ОСОБА ПОТЕРПІЛОГО ВІД НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕННЯ АБОРТУ

Потерпілий від злочину – це соціальний суб'єкт (фізична чи юридична особа, держава, інше соціальне утворення або суспільство в цілому), блага, праву чи інтересу якого, що знаходиться під охороною кримінального закону, злочином заподіюється шкода або створюється загроза заподіяння такої [1, с. 7].

Вважаємо, що характеристика потерпілого від незаконного проведення аборту повинна ґрунтуватися на підставі комплексного кримінально-правового та кримінологічного аналізу. У галузі кримінального права та кримінології окремі аспекти щодо вивчення потерпілого від незаконного проведення аборту розглянуто у роботах таких вчених, як: С. В. Анощенкова, Ю. В. Баулін, О. М. Джужа, П. А. Дубовец, А. А. Жижиленко, М. І. Загородніков, А. Н. Красиков, В. В. Панкратов, Л. А. Лозанович, Є. М. Моісеєв, М. В. Радченко, М. В. Сенаторов, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, М. Д. Шаргородський та ін.

У теорії кримінального права існує декілька класифікації потерпілих від злочинів. Залежно від істотних ознак потерпілого від злочину виділяють три групи: за соціальною ознакою; за ознакою заподіяної потерпілому шкоди; за ознакою вчиненого щодо нього злочину [1, с. 8].

Враховуючи роль потерпілого у кримінальному праві, слід поставити питання про класифікацію потерпілих, підрозділ їх на певні види. Теоретична мета класифікації полягає у поглибленні знань про її об'єкт, що, в свою чергу, сполучено з необхідністю всебічного підходу до вивчення потерпілого від злочину. Практична доцільність класифікації полягає в правильності застосування норм чинного кримінального закону, виробленню напрямків удосконалення його у подальшому, маючи на увазі права потерпілого [2, с. 191].

1. За соціальною ознакою потерпілі від злочинів поділяються на такі види: фізичні та юридичні особи, держава, інші соціальні утворення, а також суспільство в цілому [1, с. 8]. За соціальною ознакою потерпілою особою від незаконного проведення аборту є лише фізична

© Черевко К. О., 2017

особа. Ані юридична особа, ані держава, ані інші соціальні утворення не можуть бути потерпілими від цього злочину.

2. За ознаками заподіяної шкоди потерпілому шкоди та вчиненого щодо нього злочину потерпілі від злочинів поділяються на такі види: а) залежно від виду заподіяної шкоди: потерпілі, яким заподіяна фізична шкода; потерпілі, яким заподіяна психічна шкода; потерпілі, яким заподіяна економічна шкода, потерпілі, яким заподіяна організаційна шкода; б) залежно від ступеня заподіяння шкоди: потерпілі, яким заподіяна реальна шкода, потерпілі, щодо яких створена загроза заподіяння реальної шкоди; в) залежно від родового об'єкта злочинів: потерпілі від злочинів проти основ національної безпеки України, потерпілі від злочинів проти життя та здоров'я особи, потерпілі від злочинів проти волі, честі та гідності людини, тощо; г) залежно від тяжкості вчиненого злочину: потерпілі від злочинів невеликої тяжкості, потерпілі від злочинів середньої тяжкості, потерпілі від тяжких злочинів, потерпілі від особливо тяжких злочинів [1, с. 8–9].

Для правомірної кваліфікації ряду злочинів має значення встановлення будь-яких ознак потерпілих: представник влади, жінка в стані вагітності, організація, яка користується міжнародним захистом тощо. У відповідності із зазначеною підставою, усіх потерпілих слід розділяти на потерпілих із загальними ознаками і потерпілих із спеціальними ознаками [2, с. 193]. Аналіз ст. 134 КК України дає підстави дійти висновку, що потерпілим від цього злочину може бути лише особа, яка наділена спеціальними ознаками, а саме потерпілим може бути лише жінка, яка знаходиться у стані вагітності. Тобто, у даному випадку спеціальною ознакою є стан вагітності.

Питання згоди потерпілого на заподіяння йому смерті в доктрині кримінального права є актуальною й досить широко висвітлена, але найбільші суперечки викликає питання щодо значення згоди потерпілого для кримінальної відповідальності у разі заподіяння тілесних ушкоджень. Невід'ємною ознакою складу злочину, що розглядається, є згода потерпілої на проведення аборту. Проведення аборту – це протиправне штучне переривання вагітності за наявності її згоди на проведення операції. Відповідальність за ст. 134 КК України настає і у тому разі, коли жінка погоджується на переривання вагітності під впливом погроз з боку інших осіб.

За соціально-демографічними ознаками, склад потерпілих становлять лише жінки, які знаходилися у стані вагітності.

Залежності від віку, потерпілі розподіляються таким чином: до 18 років – 29,4 %; 19–30 років – 53,7 %; понад 31 рік – 16,9 %. Загальний середній вік потерпілих осіб від незаконного проведення аборту становить 22 роки. Вважаємо, що перша група є найбільш криміногенною уразливою. Це обумовлюється деякими факторами: 1) загальна акселерація дівчат; 2) процес лібералізації суспільної думки щодо раннього початку статевого життя; 3) експансія засобів масової інформації на свідомість молоді.

Рівень освіти потерпілих від злочину, передбаченого статтею 134 КК, зазвичай середній. Так, незакінчену середню світу мали 18,9 %; середню – 32,3 %; неповну вищу – 37,7 %; вищу – 11,1 %.

На момент вчинення злочину 44,1 % потерпілих не працювало й не навчалось; навчалось – 23,7 %; працювало – 32,2 %. Той факт, що 44,1 % жінок не працювало й не навчало свідчить про те, що потерпілі розраховували на утримання з боку батьків або інших близьких родичів, а також намагалися налагодити особисте життя за рахунок інших осіб.

Згідно з даними, отриманими під час дослідження, серед потерпілих 37,8 % замужніх жінок, з них 14,9 % вже мали малолітніх дітей, 62,2 % – були незамужніми або були розлучені і з них 2,8 % вже мали на утриманні неповнолітніх дітей.

Більшість жінок 62,3 % характеризувалися у побуті у цілому позитивно, відповідно 37,7 % – негативно: вживали алкоголь – 21,7 %; мали випадкові статеві зв'язки – 34,8 %, у зв'язку з чим знаходилися у стані вагітності; не бажали працювати або навчатися – 37,7 %; нерідко покидали місце проживання – 15,3 %. Як нами встановлено з матеріалів досудової перевірки у 24,6 % випадках були зафіксовані факти подружньої зради з боку потерпілого.

Практична доцільність класифікації та поділу полягає в правильності застосування норм чинного кримінального закону, виробленню напрямків удосконалення його у подальшому, для судово-слідчої практики, маючи на увазі права потерпілого

Список бібліографічних посилань

1. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 20 с.

2. Анощенкова С. В. Уголовно-правовое учение о потерпевшем. М. : Волтерс Клувер, 2006. 191 с.

Одержано 04.11.2017

УДК 343.98:378(038)

Віталій Борисович ЧЕРЕДНИЧЕНКО,
старший викладач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4733-453X;
Ігор Анатолійович КУЛИК,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри електроніки та комп'ютерної техніки Сумського державного університету

ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМКІВ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З КІБЕРБЕЗПЕКИ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В останні роки спостерігається значне зростання кіберзлочинності у багатьох країнах світу. На об'єкти енергосистем, авіаційного та залізничного транспорту, фінансової системи, сервери телевізійних каналів, державних установ з Інтернету здійснюється все більше атак. Введені у обіг терміни «кіберзброя», «кібервійна» та «кібертероризм» досить точно відображають суть цих нових загроз.

Забезпечення кібербезпеки в органах влади, на промислових об'єктах, у військовій сфері, захист баз даних МВС, виявлення та розслідування кіберзло-чинів – вимагають від фахівців з кібербезпеки засвоєння *предметно – спеціальних* компетентностей по двох напрямках. Перший – це загально – професійний набір компетентностей з напрямку кібербезпеки. Другий – це галузево – професійний набір знань та навичок відповідно до сфери практичної діяльності. Розглянемо підходи до формування загальних та галузевих професійних компетентностей у навчальних програмах для співробітників Національної поліції по спеціальності 125 «Кібербезпека».

Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96/2016 затверджена «Стратегія кібербезпеки України». Указ вимагає невідкладного створення національної системи кібербезпеки як складової системи забезпечення національної безпеки України. У ньому визначено основні напрямки забезпечення кібербезпеки: ефективна боротьба із кіберзагрозами, кібершпигунством, кібертероризмом та кіберзлочинністю; забезпечення кіберзахисту державних електронних інформаційних ресурсів, критичної інформаційної інфраструктури та життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави в кіберпросторі. Указ визначає, що основу національної системи кібербезпеки становлять: Міністерство оборони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служба безпеки України, Національна поліція України, Національний банк України, розвідувальні органи. Цим Указом на Національну поліцію України покладено забезпечення захисту людини, суспільства і держави від злочинних посягань у кіберпросторі; запобігання, виявлення та розкриття кіберзлочинів [1].

Джерелом, яке формує набір загально – професійних компетентностей для фахівців кібербезпеки, є розроблений Міністерством освіти і науки України у 2016 р. «Стандарт вищої освіти України: галузь знань 12 «Інформаційні технології», спеціальність 125 «Кібербезпека». Розділ Стандарту «Фахові результати навчання» містить 41 найменування, які по суті формулюють зміст дисциплін для усіх професіоналів даної спеціальності [2]. Стандарт є обов'язковим при підготовці усіх фахівців з кібербезпеки, як цивільних, так і міліарних. Але ВНЗ силових відомств (МО, МВС, СБУ, розвідка) повинні дати своїм випускникам додатково знання та навички у сферах правоохоронної, оперативно-розшукової, військової, розвідувальної та іншої діяльності.

Джерелом набору галузево – професійних компетентностей для системи МВС є Положення про Департамент Кіберполіції (ДКП) Національної поліції України, затверджене наказом № 85 від 10.11.2015 р. Цим Положенням визначено основні завдання Департаменту Кіберполіції:

– попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень у сфері кіберзлочинності;

– збір та узагальнення інформації стосовно об'єктів, що становлять оперативний інтерес, у тому числі у сферах телекомунікації, Інтернет послуг, банківських установ і платіжних систем;

© Чередниченко В. Б., Кулик І. А., 2017

– оперативно-розшукові заходи щодо викриття причин і умов, які призводять до кримінальних правопорушень у сфері кіберзлочинності;

– формування інформаційних масивів даних, автоматизованих інформаційних систем відповідно до потреб службової діяльності ДПК;

– виконання доручень слідчого, прокурора щодо проведення слідчих, розшукових дій (включаючи негласні дії) у кримінальних провадженнях;

– функціонування цілодобової контактної мережі для надання невідкладної допомоги при розслідуванні злочинів, пов'язаних з комп'ютерними системами, при переслідуванні осіб, що обвинувачуються у вчиненні таких злочинів, а також збирання доказів в електронній формі;

– функціонування локальних експертних лабораторій ДКП та мобільних груп швидкого реагування, призначених для виїзду до місць вчинення кримінальних правопорушень та з метою зняття даних з носіїв інформації;

– налагодження взаємодії з органами державної влади, іншими правоохоронними органами, партнерські відносини з приватним сектором та правоохоронними органами іноземних держав, міжнародними установами та організаціями у сфері протидії кіберзлочинності [3].

Аналізуючи усі завдання Кіберполіції, їх можна розділити на дві групи:

– оперативно – розшукові заходи, виявлення та розкриття злочинів, виконання доручень слідчого, негласні дії, цілодобовий виїзд груп швидкого реагування, переслідування злочинців, припинення злочинів;

– збір інформації про об'єкти, збирання доказів в електронній формі, аналітична робота, експертна лабораторія, взаємодія з населенням, державними органами, приватним сектором, правоохоронними органами (у т. ч. іноземними).

Для виконання цих завдань доцільно готувати офіцерів поліції за спеціальністю «Кібербезпека» по двох спеціалізаціях, які можна умовно назвати як оперативно-розшукова та аналітично-експертна. По цих спеціалізаціях повинен викладатись один спільний пакет базових дисциплін та два набори відповідних предметів та тренінгів.

Джерелом набору *предметно-спеціальних* компетентностей (subject specific competences) для фахівців кібербезпеки (cybersecurity specialist) є міжна-родний стандарт викладання комп'ютерних наук Computer Science Curricula, редакція CS2013 (ACM / IEEE-CS) [4]. Цей документ вважається міжнародним еталоном для викладання комп'ютерних наук. Так, усі університети США, що випускають фахівців з комп'ютерних наук, повинні підтвердити відповідність своїх програм державному стандарту, заснованому на Computing Curricula. По змісту «Computer Science Curricula 2013» – це детальний (180 сторінок) перелік компетентностей для підготовки бакалаврів комп'ютерних наук.

У літературі вказується, що розроблені протягом останніх років галузеві стандарти вищої освіти МОН України із напрямів підготовки ІТ-фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» гармонізовані з міжнародними документами Computing Curricula 2001–2005 та навчальними програмами провідних університетів світу. Бажано самім університетам перевірити відпо-відність своїх навчальних планів змісту «Computer Science Curricula 2013».

Вищим навчальним закладам доцільно формувати такі набори компетентностей спеціальності «Кібербезпека», які відповідають державним та галузевим завданням по забезпеченню кібербезпеки держави, суспільства та особи, особливо під час гібридної війни з сусідньою країною.

Список бібліографічних посилань

1. Стратегія кібербезпеки України : указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016. *Офіційний вісник Президента України.* 2016. № 10. С. 39.

2. Стандарт вищої освіти України. Галузь знань 12 «Інформаційні технології», спеціальність 125 «Кібербезпека». URL: www.mon.gov.ua/content/Новини/2016/125-kiberbezpeka.doc (дата звернення: 02.11.2017).

3. Департамент кіберполіції Національної поліції // Національна поліція : тимчас. веб-сайт. URL: https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1816252 (дата звернення: 02.11.2017).

4. Computer Science Curricula 2013. URL: https://sigai.-acm.org/static/pdf/CS2013 -EAAI2011panel-RequestForFeedback.pdf (дата звернення: 02.11.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 343.13

Руслан Павлович ЧИЧА,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3267-2840

ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО НА ПОЧАТКОВИХ ЕТАПАХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року скасував окремі інститути пострадянського кримінального процесу, з огляду на поступову імплементацію норм європейського та міжнародного законодавства в кримінальне судочинство України. Так, зокрема, забезпечуючи право громадян на захист своїх законних інтересів, поступову гуманізацію сфери кримінальних процесуальних правовідносин, було скасовано стадію порушення кримінальної справи, а разом із нею дослідчу перевірку, яка виконувалася від 3 до 10 діб працівниками оперативних підрозділів, до прийняття рішення слідчим або прокурором. На думку правозахисників такі зміни повинні були сприяти зменшенню зловживань зі сторони працівників міліції під час перевірки та легалізувати діяльність в рамках кримінального процесу, з одночасним забезпеченням відповідних прав заявника та інших учасників кримінального провадження.

Відповідно до статті 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування.

Така вимога носить імперативний характер та повинна була б забезпечити безперешкодний доступ громадян до сфери кримінального судочинства. Прийняття заяв що містять інформацію з ознаками кримінального правопорушення повинно відбуватися автоматично, а фактична перевірка повинна здійснюватися вже в рамках процесу, неупереджено, з забезпеченням прав заявника. Але п'ятирічна практика застосування КПК України 2012 року свідчить про наявність стійких негативних тенденцій саме в питаннях реагування слідчих підрозділів національної поліції на заяви та повідомлення громадян про вчинене кримінальне правопорушення.

Так, Л. М. Лобойко та О. А. Банчук, ще в 2014 році, в своїй роботі, до так званих, неформальних практик у кримінальному судочинстві України, на початку досудового розслідування, віднесли саме невнесення відомостей про кримінальні правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, проведення «прихованої» перевірки відомостей про кримінальні правопорушення та розгляд заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення за правилами Закону України «Про звернення громадян» [1].

Такі підходи до роботи з заявами громадян застосовуються і зараз. В жовтні 2017 року, громадянин Д. звернувся до одного з районних відділів поліції м. Харкова, в порядку статті 214 КПК України, з заявою про вчинення відносно нього кримінального правопорушення передбаченого ч.2 ст. 190 КК України. Заяву було зареєстровано в Журналі єдиного обліку та направлено на опрацювання і перевірку до підрозділу карного розшуку. Через 20 днів !!! він отримав листа, що проведеною перевіркою згідно Закону України «Про звернення громадян», ознак кримінального правопорушення не виявлено і що він може оскаржити таке рішення в порядку і строки передбачені тим же законом. Причому, його заява про вчинення кримінального правопорушення у відповіді називалася «зверненням».

Відповідно до ст. 303 КПК України бездіяльність уповноважених осіб була оскаржена до слідчого судді, який задовільнив скаргу, зобов'язавши внести відомості викладені в заяві до Единого реєстру досудових розслідувань [2]. Таке рішення судді є цілком очікуваним та відповідає вимогам статті 214 КПК України, яка не вимагає будь яких перевірок заяви про вчинене кримінальне правопорушення, що містить ознаки останнього.

Вивчення загальної практики з цього питання, дозволяє стверджувати, що проблема відмови в реєстрації заяв громадян про вчинені кримінальні правопорушення носить системний

© Чича Р. П., 2017

характер та потребує особливої уваги з боку керівників відповідних слідчих підрозділів і контролюючих структур. Тому що подібна практика створює додаткові бар'єри для реєстрації заяв і повідомлень, поширює суб'єктивний підхід в оцінці отриманої інформації з боку слідчих та прокурорів, ставить додаткові перешкоди під час реалізації громадянами своїх прав.

Список бібліографічних посилань

1. Банчук О. А., Дмитрієва І. О., Лобойко Л. М., Саідова З. М. 35 неформальних практик у кримінальному судочинстві України. Київ : Москаленко О. М., 2014. 41 с.

2. Ухвала слідчого судді Московського районного суду м. Харкова від 20.10.2017 (справа № 643/13363/17) // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/69662371 (дата звернення: 01.11.2017).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Харків : Право, 2017. 366 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 224 с.

Одержано 02.11.2017

УДК 821.161.1

Ігор Віталійович ЧОРНИЙ,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6079-1746

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ФАНТАСТИКИ (ТВОРИ ЛАДИ ЛУЗІНОЇ)

Вивчення славної багатовікової історії українського народу, його багатої культурної спадщини посідає значне місце у здійсненні національно-культурного виховання курсантської та студентської молоді. Поза сумнівом, провідне місце тут належить класиці, яка вже є випробуваною часом. Проте не слід забувати й про твори сучасної літератури, музики та мистецтва, які також можуть бути використані у цій важливій справі, оскільки вони також формують смаки молоді, її уподобання та світогляд. Вихователю важливо правильно відібрати такі твори, які б могли найкраще сприяти реалізації мети виховання у вишівської молоді почуттів гордості за власну землю та її народ.

Оскільки твори сучасної високої (елітарної) літератури включено до шкільної програми й є обов'язковими для читання, що викликає певний спротив у аудиторії, зупинімося на літературі популярній, вплив якої на молодь є поки що недооціненим. Серед жанрів сучасної масової літератури провідне місце посідають детектив, фантастика та любовно-сентиментальний роман. Предметом нашого розгляду стануть твори сучасної української письменниці Лади Лузіної з циклу «Київські відьми», де вдало поєднуються усі три названі вище жанри. Вказані твори можна використовувати як під час аудиторних занять, присвячених історії та культурі України, літературному краєзнавству, українському народознавству, так і у позааудиторній роботі (виховні години, індивідуальні й групові бесіди тощо).

Головним змістом циклу Лузіної «Київські відьми» є яскраво виражене захоплення авторки національною історією та етнографією. Формально усі повісті, які складають цикл, можна поділити на дві групи: «культурологічні», де йде мова про конкретних діячів культури та мистецтва, та «етнографічні», присвячені певним народним святам. Проте насправді різкого поділу між ними не існує, оскільки і в першій групі згадуються ті або інші свята, а серед персонажів «фольклорних» творів зустрічаються реальні історичні постаті. Тому, працюючи з текстами Лузіної, завдання для їх опанування курсантською й студентською молоддю треба формулювати з урахуванням художніх особливостей цих творів.

Слід також звернути увагу й на особистість самої письменниці, дослідивши її статті, щоденникові нотатки та численні інтерв'ю, які дає Лузіна у зв'язку із виходом кожної нової частини «Київських відьом». При цьому треба відзначити, що авторка дуже полюбляє епатаж, парадоксальність й категоричність, які створюють їй своєрідний імідж «головної з сучасних

© Чорний І. В., 2017

київських відьом». Однак проникливе знайомство з публіцистикою Лузіної, позбавленою від нашарувань, пов'язаних із піаром, дає змогу побачити у письменниці справжню патріотку, щиро закохану у київську (й ширше, українську) старовину. Викладач, керуючи написанням студентської роботи (доповіді, реферату, курсового проекту), повинен допомогти молоді розібратися із цим досить складним матеріалом, відокремивши головне від другорядного.

Практично усі твори, які входять до циклу «Київські відьми», побудовано на опозиції своє/чуже, де «чужим» виступає іноземне, запозичене у сусідів й не притаманне українському менталітету. Це стосується як конкретних свят (наприклад, Гелоуїну), так і окремих традицій або фольклорно-міфологічних персонажів (той же Санта Клаус, який протиставляється Дідові Морозу). Лузіна обурюється, що українці забули власні давні традиції, мавпуючи чужоземців. Манкуртизм, зневага до національного минулого – це шлях у небуття. Потрібно відроджувати кращі здобутки українського народу.

У повістях про трьох києвиць – сучасних берегинь давнього міста докладно описуються деякі народні обряди, рясно цитуються фольклорні тексти. Видно, що письменниця проробила велику пошукову роботу, інколи реконструюючи те, що вважалося майже втраченим. У позааудиторній роботі зі студентсько-курсантською молоддю можна використовувати результати дослідницької роботи Лади Лузіної, втілюючи й відтворюючи деякі обряди на сцені (наприклад, русалії або свята, присвячені пам'яті про предків). Послуговуючись методикою, запропонованою письменницею для реконструкції київської минувшини, доцільно запропонувати студентам/курсантам аналогічну роботу з реконструкції старовини тих місцевостей, звідкіля прибули вони самі. Цікавим може стати спроба укласти туристичні маршрути за так званими «місцями Сили», які, можливо, розташовані у тій або іншій області України.

Отже, сучасна українська популярна література, зокрема фантастика, й творчість таких авторів, як-от Лада Лузіна надають можливість урізноманітнити роботу з національно-патріотичного виховання вишівської молоді, надати їй сучасного звучання.

Одержано 03.11.2017

УДК 351.74(474.2)

Володимир Валентинович ЧУМАК,
кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник
відділу організації наукової роботи
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6171-2250

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ (НА ПРИКЛАДІ ЕСТОНІЇ)

Проаналізовано досвід реформування правоохоронних органів Естонії.

Проанализирован опыт реформирования правоохранительных органов Эстонии.

В умовах модернізації Української держави нагальною необхідністю є урахування позитивного зарубіжного досвіду запровадження нових організаційних форм забезпечення правопорядку і надання населенню допомоги у виявленні та усуненні загроз для охоронюваного блага. При цьому варто зазначити, що сліпе запозичення зарубіжного досвіду створює часом законодавчі суперечності, призводить до виникнення прогалин у регулюванні того чи іншого виду правовідносин [1, с. 3].

Цінність накопиченого у Естонській Республіці досвіду поліцейського будівництва пояснюється географічною близькістю цієї країни, спорідненістю вирішуваних проблем і необхідністю поглиблення співробітництва у боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Слід зазначити, що питання вивчення зарубіжного досвіду діяльності поліції є предметом дослідження багатьох науковців, серед яких О. М. Бандурка, С. М. Гусаров, І. В. Дробуш, А. І. Камінський, А. Т. Комзюк, В. К. Колпаков, Н. П. Матюхіна, М. М. Москаленко, О. С. Проневич, В. П. Сальнікова, А. В. Сергєєв Ю. М. Старілов, О. Ю. Синявська, О. С. Юнін та інші. Але реформування вітчизняної правоохоронної системи у контексті модернізації Української

© Чумак В. В., 2017

держави зумовлює необхідність урахування апробованих зарубіжних підходів до оптимізації поліцейсько-правової сфери.

В рамках реалізації програми урядової коаліції на 2007–2011 роки було встановлено, що в якості одного з пріоритетів зміцнення внутрішньої безпеки припинення безглуздого з точки зору держави дублювання функцій різними міністерствами та відомствами. З метою запобігання дублювання і концентрації управління програма передбачала злиття Департаментів поліції, прикордонної охорони, громадянства та міграції. Наказом міністра внутрішніх справ № 57 від 13 квітня 2007 року була створена робоча група, до якої увійшло керівництво МВС і генеральні директори об'єднуючих департаментів. Члени робочої групи проаналізували доцільність створення об'єднаної структури, ризики і принципи формування об'єднаної організації.

Аналіз, проведений за участю представників Департаменту поліції, Департаменту прикордонної охорони та Департаменту громадянства та міграції, показав, що співробітники об'єднаних департаментів бачать в цьому процесі насамперед більш чіткий поділ обов'язків та відповідальності, створення логічною управлінської ланцюжка, що, в свою чергу, дозволить гнучко і швидко реагувати на очікування суспільства. Важливе значення надавалося також більш оптимальному використанню інфраструктури, концентрації компетенції, що працює на досягнення спільної мети [2].

На основі аналізу робоча група у травні 2007 року запропонувала міністру внутрішніх справ приступити до процесу об'єднання структур Департаментів поліції, прикордонної охорони, громадянства і міграції з тим, щоб завершити його до 2010 року. У жовтні 2007 року для об'єднання департаментів МВС була створена команда з реалізації проекту із семи осіб на чолі з Мареком Хелмом.

На початку 2008 року уряд обговорив ідею об'єднання департаментів та схвалив її. У лютому в міністерстві з'явилася програма об'єднання департаментів, найважливішою частиною якої була розробка нового закону про поліцію та прикордонної охорони. Йшлося про розробку дуже об'ємистого закону, покликаного замінити Закон про поліцію, Закон про прикордонної охорони, Закон про поліцейській службі і Закон про прикордонну службу.

При підготовці злиття були зроблені серйозні зміни в системі навчання і перенавчання. Влітку 2008 року був проведений аналіз навчання з метою підвищення кваліфікації у сфері, підвідомчій МВС, і складена програма запропонованої Академією внутрішньої оборони єдиної системи підготовки. Було проведено також масове уровневое перенавчання чиновників і керівників об'єднуються відомств [2].

Законна підстава для об'єднання департаментів з'явилося 6 травня 2009 року, коли парламент прийняв Закон про поліцію та прикордонної охорони, а також закони про зміну Закону про уряд Естонської Республіки та інших законів. У червні уряд призначив генеральним директором Департаменту поліції і прикордонної охорони Райво Кюйта. Призначення генерального директора за півроку до того, як установа приступило до роботи, дозволило йому сформувати свою команду і прийняти чимало важливих рішень по запуску об'єднаного відомства.

У серпні завершила роботу команда, керована Мареком Хелмом, і кермо влади були передані робочій групі, керованої Райво Кюйтом, яка була створена наказом міністра внутрішніх справ № 163L від 14 серпня 2009 р. Робоча група отримала завдання скласти бюджет департаменту на 2010 рік. Треба було також дати остаточні висновки про структуру управління та організації роботи об'єднаного відомства. У серпні ж міністр внутрішніх справ Марко Померантс за пропозицією Райво Кюйта затвердив наказом керівництво Департаментом поліції і прикордонної охорони.

Закон про введення в дію Департамент поліції та прикордонної охорони був прийнятий парламентом 26 листопада 2009 р., а президент оголосив його 11 грудня. Тому, до 1 січня 2010 р. були створені всі передумови, щоб Департамент поліції і прикордонної охорони міг приступити до роботи.

Таким чином, во ім'я внутрішньої безпеки Естонської держави був створений Департаменті поліції і прикордонної охорони, де працює понад 5000 осіб. Це найбільша державна установа Естонії.

Основним завданням Департаменту поліції і прикордонної охорони (ДППО) є забезпечення охорони зовнішнього кордону Європи; питання, пов'язані з громадянством, та видача документів; безпека і громадський порядок всередині держави, а також запобігання злочинам та розслідування кримінальних справ.

Таким чином, департамент поліції та прикордонної охорони наділений широкою адміністративно-правовою правосуб'єктністю. Тому зазначимо, що вивчення досвіду реформування правоохоронних органів Естонії заслуговую на увагу. І може бути використаний з метою вдосконалення діяльності та подальшого розвитку правоохоронних органів України.

Список бібліографічних посилань

1. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 22 с.

2. Департамент полиции и погранохраны – создадим безопасность в совместной работе // Politseija Piirivalveameti : сайт. URL: https://www.politsei.ee/ru/organisatsioon/politsei-ja-piirivalveamet/ (дата звернення: 05.11.2017).

3. Politseija Piirivalveameti põhimäärus: redaktsiooni jõustumise kp : 01.01.2010. URL: https://www.riigiteataja.ee/akt/13222715 (дата звернення: 05.11.2017).

Одержано 06.11.2017

УДК 340.12

Володимир Миколайович ШАПОВАЛ,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4826-8463

ПРАВО І ПРАВОПОРЯДОК У ЖИТТІ СОЦІУМУ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД

1. Людське суспільство являє собою складну систему, що має безліч складових елементів, об'єднаних в одне ціле структурними, функціональними та іншими зв'язками.

2. Цілісність, стабільне існування і поступальний розвиток загальнолюдської соціальної системи забезпечується впорядкованістю і злагодженою діяльністю всіх її сфер.

3. Полярними станами даної системи є порядок і хаос, що змінюють одне одного на різних етапах історичного розвитку соціуму і мають різну ступінь прояву, а також свої підстави і наслідки.

4. Ідеальний порядок у суспільстві міг би бути забезпеченим у тому випадку, якщо вдалося б привести у повну гармонію діяльність множини людей, об'єднати цю діяльність загальними цілями, направити в одне русло.

5. Насправді соціум характеризується неймовірним розмаїттям інтересів і напрямів діяльності, що нерідко носять прямо протилежний характер, вступають у непримиренні протиріччя, наслідком чого є реальні конфлікти у соціумі, більші чи менші хаосогенні прояви.

6. В історії людства неодноразово робилися спроби знайти спільні цілі, об'єднати інтереси різних людей, спрямувати їх діяльність у загальне русло, знизивши конфліктність і, відповідно, збільшивши гармонію і порядок.

7. Для об'єднання сил і можливостей людей використовувалися найрізноманітніші інструменти і методи, починаючи від грубої сили і закінчуючи маніпуляцією свідомістю за допомогою релігії, засобів масової інформації, реклами, політичної демагогії тощо.

8. Більш ефективними і, можна сказати, більш органічними засобами гармонізації стосунків між людьми виступають мораль і право, що виникли ще на ранніх стадіях розвитку людських спільнот, і далі, з ростом і ускладненням суспільства, зазнавали постійних змін і вдосконалення.

9. Мораль, згідно загальноприйнятим уявленням, – це негласні правила, що забезпечують узгодження діяльності окремих індивідів з інтересами загалу, найчастіше, – малої соціальної групи, членом якої виступає будь який індивід.

10. Узгодження діяльності різних малих соціальних груп у рамках великого соціуму, спрямування цієї діяльності у бік загальнозначущих цілей – це вже завдання інших соціальних механізмів, серед яких не останнє місце займають політика і право.

11. Хоча мораль має досить гнучкі і такі, що тонко працюють механізми впливу, а моральні санкції в окремих випадках можуть бути досить ефективними, її слабкою стороною є те, що високоморальна поведінка можлива при наявності високого рівня моральної свідомості, що навряд чи можливе за межами малих соціальних груп.

© Шаповал В. М., 2017

12. Перевагою права є те, що в його розпорядженні більш дієві і такі, що широко застосовуються засоби впливу, опора на загальну значущість правових норм, їх формальну закріпленість, примус і насильство як впливові інструменти, що забезпечує їх виконання.

13. Для забезпечення послідовного і якісного виконання вимог правових норм, необхідні відповідні органи і служби, що розуміють, які завданнями перед ними стоять, мають необхідні для виконання цих завдань засоби.

14. Практика показує, що цивілізація, створена людьми, не стає простішою, навпаки, складність і протиріччя тут тільки наростають, а значить, необхідні надійні превентивні заходи, спрямовані на мінімізацію негативних наслідків, інакше конфліктність, що безперервно супроводжує людські стосунки, буде виходити за межі допустимої міри і суспільство піде шляхом незворотною деструкції.

15. Ситуація, що склалася, змушує зробити однозначний висновок, що значення права і правоохоронних органів в умовах сучасного надскладного суспільства буде тільки зростати; від того, наскільки ці органи будуть діяти злагоджено і ефективно, буде залежати не тільки порядок у суспільстві, а й саме його виживання.

Одержано 01.11.2017

УДК 172.15

Людмила Андріївна ШАПОВАЛ,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3948-2778

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Патріотичне виховання – різновид виховної роботи метою якої є формування патріотів. Патріот (patriots), в словнику іноземних слів визначається як «земляк, співвітчизник (patria – вітчизна, батьківщина) – людина, що любить свою батьківщину, віддана своєму народу, готова на жертовність і героїзм в ім'я інтересів своєї батьківщини» [2, с. 376]. Відчуття відданості та любові до своєї батьківщини та народу прийнято називати патріотизмом. Отже патріотичне виховання спрямоване на «щеплення» громадян духом патріотизму. Зазвичай, коли мова заходить про патріотизм будь якого рівня, а особливо державного, цей феномен сприймається як безумовно позитивне явище. Між тим, патріотизм, як і будь яка річ чи явище несе в собі протилежні тенденції, так би мовити світлу і темну, проявлену і приховану, а отже є «річчю для нас» і «річчю в собі». Неврахування цієї єдності протилежностей зазвичай стає причиною отримання в загальному результаті більш негативної аніж позитивної складової, зі звичним для нас виправдуванням: «Хотіли як краще, а вийшло як завжди». Тож питання про те, «що позитивного і що негативного несе патріотизм», а також «які ризики і за яких умов несе в собі патріотизм в дії?» не риторичні, а суто практичні. Без наявності всебічно обґрунтованої відповіді на них не можна свідомо здійснювати патріотичне виховання і розраховувати на стабільно позитивні результати. Це давня і системна проблема, що потребує для свого вирішення фундаментального філософсько-правового дослідження. Ми ж проаналізуємо лише декілька питань породжених амбівалентною природою патріотизму.

Розмірковуючи над питанням негативів і ризиків патріотизму, Л. М. Толстой в роботі «Патріотизм і уряд» стверджував, що «патріотизм, як почуття виключної любові до свого народу і як вчення про велич жертовності своїм спокоєм, майном і навіть життям був високою ідеєю в той час, коли кожний народ вважав можливим і справедливим, для свого блага і могутності, піддавати насиллю та грабунку людей іншого народу» [3, с. 3]. За сучасних умов, вважає Л. Толстой, коли люди нашого часу до такого ступеню пов'язані між собою культурними, виробничими, торговими, розумовими відносинами, їм, немає ніякого сенсу, ані потреби порушувати цей взаємовигідний і дружній стан. Між тим, зазначає Л. Толстой, «народи без будь-якої розумної ґрунтовності, всупереч і своїй свідомості, і власним вигодам, не тільки співчувають урядам в їх нападах на інші народи, в їх захопленнях чужих володінь і у відстоюванні насиллям того, що вже захоплено, але самі вимагають цих нападів, захоплень і відстоювань, радіють їм, пишаються ними» [3, с. 3].

© Шаповал Л. А., 2017

Отже патріотизм як почуття відданості і любові до своєї батьківщини аж до готовності втрати власного спокою і життя заради інтересів цієї батьківщини, Л. М. Толстой вважав негативним почуттям, бо його наслідком в кінцевому рахунку ставали загарбницькі війни.

Тіньова складова патріотизму, на яку він звертав увагу полягала в тому, що почуттям відданості і любові до своєї вітчизни легко маніпулюють правлячі класи, прошарки суспільств, які свідомо використовують патріотизм як знаряддя досягнення власних інтересів і благ. Вони «розпалюють патріотизм тим, що, здійснюючи різного роду несправедливості і жорстокості проти інших народів, збуджують в них ворожнечу до свого народу, а потім використовують цю ж ворожнечу для збудження ворожнечі у своєму народі» [3, с. 4]. Таке собі «загортання жару чужими руками», коли ціле (вітчизна, корпорація, компанія, церква, установа і будь-яке інше соціальне утворення) використовуючи сформоване ним почуття відданості і любові у своїх елементів, спонукає і організовує їх на захоплення територій, влади, майна, пастви і всього, чого заманеться, прикриваючись святою помстою своїх «патріотів».

Чи означає наявність таких ризиків патріотизму потребу відмовитись від нього, як наполягав у свій час Л. М. Толстой? Звичайно ні. Адже патріотизм – потужна духовна складова, будь-якої соціальної спільноти. Вона консолідує, об'єднує, утримує і підтримує збереження та розвиток якості тієї чи іншої соціальної цілісності. Без патріотів не можливе існування наук, мистецтв, установ, спорту, країн, держав, народів, особливо в часи випробувань, криз тощо. Але щоб патріотизм не трансформували у знаряддя маніпуляцій, патріотичне виховання необхідно здійснювати на постійному фоні гуманістичного виховання – виховання людяності в людині і підтримувати її. За таких умов є надія що патріоти однієї вітчизни чи народу заради інтересу своєї батьківщини не стануть знищувати і захоплювати інші народи, як і патріоти віри не стануть робити те ж саме з представниками інших віросповідань, а патріоти установ чи компаній – руйнувати чи захоплювати установи своїх конкурентів. Бо все це не гідне людського єства, а отже не може культивуватися ні за яких умов і ні під якими привабливими гаслами.

Інша проблема, що пов'язана з практикою застосування і використання патріотизму торкається питання відчуження суб'єкту від об'єкту патріотичного виховання.

Зазвичай ситуація складається так, що вихователями патріотизму, тобто суб'єктами патріотичного виховання є ті, хто уособлюють ціле: представники державної влади – законотворці та урядовці різних рангів, керівники компаній та установ, вчителі, викладачі, науковці та інші. Об'єктом є ті, хто уособлюють елементи різнорідних соціальних цілісностей: народ, підлеглі, учні, студенти.

Проблема полягає в тому, що патріотична поведінка об'єктів виховання вимагається як належне, в той час як про патріотизм суб'єктів, тобто тих, хто уособлює ціле, сприймається як така собі презумпція, апріорне припущення, яке не підлягає осмисленню розумом тих, кого виховують і до кого пред'являють вимоги. І це породжує закономірне питання: чи повинні вихователі патріотизму самі бути дійсними патріотами цілого, які вони уособлюють? Якщо так на словах, а на ділі ні, тоді всякі вимоги патріотичних вчинків від вихованців, елементів такого цілого, є аморальними, а патріотичне виховання непатріотичних вихователів – красивим прикриттям їх некрасивих справ. Осмислюючи цю проблему, сучасний португальський письменник, лауреат Нобелевської премії Жозе Сарамаго розмірковує разом зі своїм героєм: «Мене призвали служити батьківщині, як вони говорять, а ще вони говорять: батьківщина – моя мати і мій батько, але я знаю своїх справжніх батьків, і всі інші теж знають своїх – вони від себе шматок відривали,щоб нагодувати нас, так нехай і батьківщина тоді відриває від себе шматок, щоб ми не голодували, а якщо треба їсти чортополох, нехай і батьківщина їсть його разом зі мною, а інакше виходить, що одні – діти батьківщини, а інші – сукини діти» [1, с. 233].

Якщо суб'єкти патріотичного виховання живуть красивим жирним життям до якого об'єкти виховання ними не допускаються і поступово вичавлюються в злидні і зневагу, таке ціле, що зветься батьківщиною очікує «позбавлення батьківських прав» або банкрутство людського ресурсу від якого не врятує ніяке патріотичне виховання.

Список бібліографічних посилань

1. Сарамаго Ж. Поднявшийся с земли / пер. с португ. А. Богдановского, Н. Малыхиной. М. : Махаон, 2003. 384 с.

2. Словарь иностранных слов. 8-е изд. М. : Рус. язык, 1981. 624 с.

3. Толстой Л. Н. Патриотизм и правительство. URL: http://az.lib.ru/t/tolstoj_lew_nikolaewich/text_1180.shtml (дата звернення: 03.11.2017).

Одержано 04.11.2017

УДК 342.9:343.353

Сергій Олександрович ШАТРАВА,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7072-961X

МІНІМІЗАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Проблема мінімізації корупційних ризиків в діяльності органів Національної поліції є актуальною, оскільки корупція досягла значного розвитку, впливає на вирішення політичних, економічних, соціальних проблем. Одним з таких впливових напрямків запобігання з цим негативним явищем є кадрова політика відомства, яка стосується всіх сторін суспільної діяльності, визначає основні принципи роботи з персоналом, управління ними, професійну підготовку, шляхи підвищення загальної і управлінської культури та використання кадрового потенціалу [1, с. 241].

Органи поліції у повсякденній діяльності приймають участь у підготовці та виконанні управлінських рішень, за допомогою яких відбувається реалізація державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Специфіка діяльності органів поліції створює можливості для існування суперечливих інтересів – індивіда, соціальних груп, суспільства та самої держави, зіткнення яких в управлінському процесі спричиняє до виникнення різноманітних ризиків. Специфічним видом ризиків в діяльності органів поліції є кадрові ризики, що мають місце під час прийняття управлінських (кадрових) рішень [1, с. 242].

В умовах сьогодення, головною проблемою під час проходження служби в органах поліції є те, що недостатньою мірою застосовуються сучасні технології управління роботи з персоналом щодо яких провідна роль належить кадровим підрозділам. Упровадження ефективної системи управління роботи з персоналом в органах поліції створить передумови для подальшого здійснення заходів, спрямованих на модернізацію управління на основі демократичних цінностей і принципів урядування [2, с. 270].

В цьому контексті варто говорити про існування корупційних ризиків, що впливають на ефективність діяльності органів поліції, якими є: 1) привілейоване чи завідомо упереджене ставлення до окремих працівників поліції; 2) застосування репресивних заходів впливу (переведення, атестація, зміна умов праці тощо) до викривачів фактів корупції; 3) приховування корупційної поведінки підлеглих; 4) провокування підлеглих з боку керівника на корупційні дії; 5) зговір працівників щодо здійснення корупційних дій; 6) приймання керівником або пропонування підлеглими подарунків або послуг; 7) лобіювання та просування по службі окремих співробітників [3, с. 52–53].

Стосовно заходів реагування на виявленні ризики під час проходження служби в органах Національної поліції, то постає необхідним: 1) створити збірник положень про персонал з чітким описом прав і обов'язків співробітників і керівників, процедур оцінки результатів їх роботи, просування по службі, переведення на нижчу посаду або звільнення з роботи тощо; проводити регулярні тренінги для персоналу; 2) впровадити систему щоденної фіксації працівниками своєї роботи у табелі обліку робочого часу; проводити вибіркові або щоденні перевірки; 3) переглянути положення про структурні підрозділи, а також посадові інструкції керівників на предмет закріплення в них повноважень з управління персоналом аби жоден співробітник не залишився поза контролем, за необхідності внести відповідні зміни; 4) забезпечити наявність та дієвість каналів для інформування посадовими особами про відомі їм факти правопорушень; 5) забезпечити здійснення контролю за підпорядкованим персоналом (в тому числі запровадження відео спостереження, коли це дозволено законом, чи доступу до документів, електронних ресурсів); 6) проводити навчання та підвищення кваліфікації керівників з питань управлінської діяльності; 7) запобігати перевантаженню керівників завданнями, які не дають можливості забезпечувати належний контроль за підлеглими; 8) розміщувати робоче місце керівника таким чином, аби забезпечити можливість безпосереднього контролю підлеглих (в

© Шатрава С. О., 2017

одному кабінеті, в кабінеті поруч тощо); 9) періодично проводити ротацію кадрів з метою уникнення формування занадто близьких чи незалежних стосунків між керівником і підлеглими; 10) забезпечити посилений контроль щодо співробітників, діяльність яких пов'язана з підвищеним корупційним ризиком; 11) проводити періодичні анонімні опитування (анкетування) серед співробітників з метою вивчення рівня задоволеності роботою та загального рівня етики поведінки [3, с. 52–53].

В той же час, першочерговими заходами, необхідними для мінімізації корупційних ризиків під час проходження служби в органах Національної поліції слід назвати: 1) проведення всебічного відбору кадрів, при якому не допускається прийом на роботу осіб, що мають серйозні особисті недоліки, соціальні зв'язки, які порочать їх, або факти біографії, які свідчать про наявність у них моральних дефектів; 2) забезпечення належного документування конкурсної процедури, фіксацію стадій та результатів конкурсу на спеціальних бланках або в протоколах, що одразу підписуються членами комісії; 3) встановлення процедури розкриття інформації стосовно конфлікту інтересів членами конкурсної комісії та відмови у включенні до складу членів цієї комісії; 4) попереджати претендентів на посаду щодо відповідальності за подання недостовірних відомостей про себе; 5) забезпечення перевірки достовірності наданих претендентом на посаду відомостей щодо себе з оригіналами або завіреними копіями відповідних документів, а також його відповідності кваліфікаційним вимогам (у випадку, якщо не проводиться спеціальна перевірка); 6) поширення інформації про вакантні посади та оголошені конкурси, аби забезпечити відповідність претендентів встановленим критеріям та залучення до конкурсу більшого кола осіб, що сприятиме змагальності цієї процедури; 7) запобігання залученню внутрішніх претендентів на посаду (осіб які вже працюють в органі), до будь-яких заходів з організації добору кадрів, конкурсу; 8) відображення у документації за результатами проведення конкурсу мотивів прийнятого рішення; 9) запровадження прогресивної системи матеріального та інших видів стимулювання; 10) забезпечення змішаного стилю керівництва; 11) проведення організаційних заходів, що сприяють збереженню службової таємниці [1, с. 261–262].

Список бібліографічних посилань

1. Шатрава С. О. Теорія і практика запобігання корупції в органах Національної поліції України: адміністративно-правове дослідження : монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 456 с.

2. Сурай І. Кадрові служби органів державної влади в контексті модернізації законодавства України про державну службу. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2015. Вип. 2 (25). С. 267–277.

3. Вінборн С., Сисоєв В., Ткаченко В. Посібник з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції. Київ : USAID/FINREP-II, 2015. 72 с.

Одержано 05.11.2017

УДК 343.13

Катерина Володимирівна ШАХОВА,
кандидат юридичних наук, докторант кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИМОГА СУЧАСНОСТІ: ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАННОСТІ ОСОБИ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи є одними із найбільш цинічних видів злочинів, такими, що не тільки принижують гідність людини, а й завдають сильного впливу на психіку жертви з довготривалими негативними наслідками, підштовхують до саморуйнуючої поведінки. Водночас, сучасний світ характеризується специфічністю гендерних відносин шляхом: легалізації односторонніх зв'язків, агресивності показу, пропаганди в засобах масової інформації та комунікації технології сексу, безперешкодного поширення

© Шахова К. В., 2017

порнографії та педофілії та інших подібних форм поведінки. Зокрема, слід відмітити, що за останнє десятиліття у країнах Західної Європи та Америки з'явилась стійка тенденція до зростання випадків масових вбивств на сексуальному ґрунті, зґвалтувань та розбещення не тільки дівчат, але і хлопчиків, а також сексуального насильства, пов'язаного з одіозними релігійними культами [1].

Разом з цим, кримінальна обстановка нашої держави також свідчить про все більше поширення вказаних видів злочинів. Зокрема відповідно до статистичних даних за останні роки кількість злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи характеризується позитивною динамікою до зростання (у 2013 р. – зареєстровано 1114 злочинів, у 2014 р.– 893, у 2015 р. – 776, 2016 р. – 883, за 9 міс. 2017 р. – 713) [2], при чому лише по двом третинам зареєстрованих злочинів встановлено винну особу. Водночас, не слід забувати про те, що статеві злочини є високо латентними, та, як наслідок, показники офіційної статистики є відносними, а реальна кількість статевих злочинів, в два-три рази більше від офіційно зареєстрованих. Зокрема, аналізуючи емпіричні матеріали можна дійти висновку, що в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні, неправомірним сексуальним нападам у тій чи іншій формі піддається не менше третини осіб жіночої статі, та до 5 % – чоловіків, однак лише про кожний п'ятий факт такої неправомірної діяльності стає відомим правоохоронцям. До основних причин появи такої ситуації слід віднести: існуючу дестабілізацію кримінальної обстановки в країні, зростання тяжких насильницьких злочинів, безкарність багатьох злочинів, страх помсти з боку правопорушників, почуття сорому та власного безсилля, та, зрозуміло, триваюче реформування органів Національної поліції. Крім того, слід враховувати, що психічна травма у жертв статевих злочинів часто ускладнюється безграмотними та не ефективними діями працівників правоохоронних органів. Таким чином, коливання кількості зареєстрованих статевих злочинів можуть переважно визначатися лише зміною практики реагування жертвами та правоохоронними органами на такі злочини, а не їх справжнім рівнем.

Водночас, слід зазначити, що аналіз практичної діяльності правоохоронних органів, наукових праць, та іншого емпіричного матеріалу, дозволяє обґрунтовано стверджувати, що сьогодні оперативно-розшукова протидія злочинам проти статевої недоторканності та статевої свободи перебуває в вкрай незадовільному стані та існує термінова необхідність визначення як теоретичних так і прикладних засад вирішення окресленого питання.

Принагідно слід відмітити, що незважаючи на велику кількість ґрунтовних досліджень проведених у різних сферах юридичної науки, зокрема такими вченими як: К. В. Антонов, О. Ю. Анциферов, А. В. Баб`як, О. М. Бандурка, В. Я. Горбачевський, М. В. Гусаров, С. М. Гусаров, І. М. Даньшин, О. О. Житний, О. Ю. Зуєв, А. М. Кислий, М. Й. Коржанський, Б. Д. Леонов, В. В. Лисенко, О. М. Литвинов, Л. А. Мазур, В. А. Некрасов, Ю. Ю. Орлов, В. В. Плукар, М. А. Погорецький, В. Д. Пчолкін, С. В. Слінько, М. В. Стащак, Р. Л. Степанюк, В. Б. Харченко, В. В. Шендрик, О. О. Юхно та ін., можна відзначити, що здебільшого досліджувались питання пов'язані лише із окремими проблемами протидії конкретного виду статевих злочинів.

Тобто, із викладеного можна констатувати недостатню теоретичну та практичну розробленість проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності. Означене вказує на необхідність і актуальність для сучасної теорії та практики ОРД в сучасних умовах проведення на монографічному рівні комплексного дослідження теоретично-правових і організаційно-тактичних засад оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності з метою вироблення науково-обґрунтованих пропозицій до чинного законодавства, а також розроблення науково-практичних рекомендацій для підвищення ефективності роботи у цьому напрямі.

Список бібліографічних посилань

1. Сексуальное насилие. URL: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/Ch_6RU.pdf?ua=1 (дата звернення: 09.11.2017).

2. Статистичні дані Генеральної прокуратури України // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html (дата звернення: 09.11.2017).

Одержано 10.11.2017

УДК 343.985

Костянтин Євгенович ШЕВЕЛЕВ,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3501-5021

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНИХ УБИВСТВ, СКОЄНИХ ЗА УМОВ «НЕОЧЕВИДНОСТІ»

Навіть для досвідченого працівника Національної поліції України однією з найбільш важкою категорією кримінальних проваджень є проведення досудового розслідування вбивств за умов «неочевидності». За відсутності визначеного мотиву та мети скоєння злочину, версії яки висуваються як основні видаються безрезультатними, а розслідування заходить у «глухий кут».

Так, у жовтні 2013 року, у місті «N», неподалік від місця проживання, з несумісними із життям вогнепальними пораненнями виявлено труп підприємця М. В. Головощокова, при якому знайшли документи, грошові кошти та цінності, що практично виключало заподіяння смерті при спробі заволодіти майном загиблого. Очевидців події встановлено не було.

У ході досудового розслідування, висувалися стандартні версії про скоєння вказаного злочину «зацікавленими» особами з числа родичів та ділових партнерів, які після смерті потерпілого претендували б на отримання матеріальної вигоди. За такої схеми, слідство кваліфікувала кримінальне правопорушення за ч. 2 п. 6 ст. 115 КК України, як вчинене з корисливих мотивів, про що внесено відповідні дані до ЄРДР. Водночас, перевірка підозрюваних виявила їх непричетність та наявність алібі у зв'язку з чим, розслідування тривало понад півроку без просування. Безперспективність висунутих припущень змусила слідство шукати інші (особисті) мотиви та цілі скоєння злочину, висувати версії саме на цих засадах.

У подальшому слідчим було встановлено, що за життя потерпілий потрапив у ДТП, винуватцем якого був він сам та напередодні загибелі мав зустріч з іншим учасником аварії, де мались обговоритись питання компенсації за пошкоджений автомобіль та витрат на лікування.

Допитаний інший учасник ДТП – О. Л. Аветисов зізнався, що під час зустрічі із М. В. Головощокова у жовтні 2013 року, останній поводився вкрай агресивно, не визнаючи вимог, намагався залякати Аветисова А. В. та нанести побої з метою змусити його у подальшому відмовитись від компенсацій. У ході конфлікту, який виник на грунті особистих неприязних стосунків, Аветисов О.В., скористався зброєю та поранив Голововщокова М. В. у груди після чого зник з місця злочину.

Дії О. В. Аветісова на досудовому розслідуванні кваліфіковані з ч. 1 ст. 155, ч.1 ст. 263 КК України, за аналогічної кваліфікацій, стосовно Аветісова О. В. постановлено обвинувальний вирок суду, при цьому, призначаючи покарання суд врахував обставини злочину та застосував до обвинуваченого ст. 69 КК України.

На вказаному прикладі розглянутого кримінального провадження ми бачимо, що, особливо під час розслідування умисних вбивств, скоєних за умов «неочевидності», дуже важливе на загострювати увагу на стандартних версіях і підходах. Вкрай важливо зрозуміти мету і мотиви скоєння злочину для правильної кваліфікації кримінального правопорушення, дослідити усі обставини справи, особу винного, а, також, жертви.

Зокрема, у відповідних спеціалізованих курсах ХНУВС з кваліфікації кримінальних правопорушень науково – викладацьким складом активно впроваджується методика навчання на основі реальної слідчої та судової практик, здобувачів орієнтують найбільш точно визначати усі елементи складу злочину, застосовувати творчі підходи до розкриття злочину та встановлення особи винного, при цьому, не зменшуючи значення «аналогій» у слідчий практиці.

Одержано 08.11.2017

© Шевелев К. Є., 2017

УДК 378.635.174(477)(063)

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,
кандидат юридичних наук, викладач кафедри
кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0162-7011

ЩОДО РОЛІ НАУКИ В ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку держави в різних сферах суспільного життя підвищуються вимоги до рівня професіоналізму спеціалістів. Вони повинні бути не просто висококваліфікованими в своїй галузі, а й володіти різносторонніми навичками орієнтування в досить широкому інформаційному просторі, умінням аналітично мислити, аналізувати, узагальнювати, прогнозувати події і явища, знаходити оптимальні шляхи вирішення професійних задач. Сучасний спеціаліст тільки тоді в повній мірі засвідчить свою професійну компетентність, коли не стоятиме на місці, а буде в постійному пошуку, реальному поглибленні своїх знань, вмінь, досвіду, тобто науково – практичних та дослідницьких навичок, які і будуть запорукою успішного виконання професійних обов'язків і сприятимуть укріпленню та розширенню його особистісного потенціалу. Це в повній мірі стосується вимог до підготовки кадрів для Національної поліції України.

Протидія злочинності, як одна із функцій правоохоронців, не може бути успішно реалізована одноразовими, короткочасними компанійськими актами. Як свідчить історична практика, ця діяльність повинна носити системний, широкомасштабний багаторівневий характер, опиратися на глибоке вивчення соціальних законів розвитку суспільства. І, безумовно, саме наукове осмислення цих глибинних процесів, їх різностороннє дослідження має слугувати міцною основою подолання кризи функціонування існуючої системи протидії злочинності.

Справедливо із цього приводу зазначає О. М. Литвинов: «ефективність боротьби зі злочинністю залежить від ступеня наукового забезпечення та аналітичного супроводження на усіх рівнях, інтенсивності взаємодії вчених і практиків різних дотичних галузей науки у справі формування узгодженого інтегрованого цілісного наукового продукту. Негативні процеси і тенденції, які відбуваються в Україні, вимагають постійного наукового відстеження, глибокого і детального дослідження криміногенної обстановки, внесення відповідних коректив у стратегію і тактику протидії злочинності» [1, с.6].

У нещодавно проголошеній Президентом України П. Порошенком Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», а також у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» розвиткові вітчизняного наукового потенціалу відведено чільне місце. Наука має стати одним із основних елементів вирішення масштабних завдань модернізації країни, забезпечення відповідного рівня її обороноздатності й національної безпеки [2, с. 7].

Сьогодні наука – це високоточний інструмент, за допомогою якого виявляються внутрішні і зовнішні загрози суспільству і державі. Найважливіша роль у цьому процесі належить національним вузам як провідним навчальним закладам і науковим центрам. Особливість наукової діяльності відомчих юридичних вузів полягає в тому, що основна частина нових знань здобувається при проведенні розробок прикладного характеру, пов'язаних, насамперед, із проблемами забезпечення діяльності правоохоронних органів [3, с. 94].

В цьому контексті беззаперечним є те, що оптимізація навчального процесу підготовки вітчизняних поліцейських нової формації повинна базуватися на міцному науковому підґрунті. Без наукових досліджень неможливо вирішувати проблеми, що постійно виникають в процесі здійснення поліцією правоохоронної діяльності, а це в свою чергу потребує створення і запровадження сучасних методик, використання нових форм і методів роботи, які б дозволили значно підвищити її ефективність.

Підготовка кадрів для Національної поліції організовується і проводиться відповідно до вимог Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». Крім того ці питання знайшли своє відображення і конкретизацію у Національній

© Шевчук Т. А., 2017

стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, а також Пріоритетних напрямах наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затверджених наказом МВС України від 16.03.2015 №275, інших загальнодержавних, відомчих планів і програм розвитку вищої освіти та науки.

Використання результатів наукових досліджень у навчальному процесі у ВНЗ покликане сформувати у студентів компетентності, що уможливить виконання функціональних обов'язків найоптимальнішим способом на основі науково обґрунтованих рішень, що передбачає максимальну спрямованість на індивідуальну траєкторію навчання через врахування специфіки майбутньої професійної діяльності та професіоналізації.

В свою чергу, логічне структурування викладачем навчального матеріалу через послідовне подання змісту навчання, завдань для самоперевірки, питань для поглибленого контролю уможливлює досягнення студентом вагомих результатів як на проміжних етапах опанування навчальної дисципліни, так і на підсумковому на засадах включення його у лінійний, упорядкований, ритмічний процес навчання [4, с. 30].

Принципово важливим моментом в питанні наукового забезпечення підготовки поліцейських є всебічне науково – практичне супроводження і обґрунтування навчально – методичних матеріалів. Саме їх прикладний характер слугуватиме запорукою якісної підготовки майбутніх правоохоронців. В цьому контексті варто акцентувати увагу на педагогічній майстерності викладацького складу, яка б базувалася і на їх практичному досвіді в тому числі.

Професіоналізм – ось головна риса фахівців сьогодення, і ця риса не має національності. Сучасного фахівця визнають на міждержавному рівні, це беззаперечний чинник суттєвих і якісних соціальних змін. В повній мірі це стосується поліції. Злочинність, нажаль, набуває все більш вираженого транснаціонального характеру, тому професіоналізм сучасного українського поліцейського повинен відповідати міжнародно-правовим стандартам. Гострі соціальні конфлікти періоду реформування українського суспільства супроводжуються підвищеною кількістю кримінальних проявів. Тому сучасна ситуація потребує від правоохоронця не тільки глибоких професійних знань і навичок швидкого оволодіння сучасними технологіями, а й вміння орієнтуватися та прогнозувати суспільні ситуації, приймати відповідні рішення.

Безсумнівно, такі цілі зумовлюють підвищені якісно нові вимоги до наукового забезпечення підготовки таких спеціалістів та нових підходів до професійно – педагогічної діяльності викладацького складу, його педагогічної майстерності, а також впровадженні новітніх методів викладання.

Вирішення проблем наукового забезпечення діяльності сучасної поліції, а також впровадження наукової продукції в її практичну діяльність повинно стати першочерговим завданням. Адже наука і практика мають однакові цілі в сфері протидії злочинності, і підвищення ефективності цієї діяльності виступає її мірилом та кінцевою метою.

Соціальна роль поліції в сучасній Україні, яка постійно перебуває в стані реформування різних сфер суспільного життя, надзвичайно важлива. Її цілі і задачі обумовлені специфікою діяльності, спрямовані на протидію злочинності, стабілізацію життєдіяльності суспільства, підвищення її авторитету серед населення як структури нової формації. Тому якісна підготовка поліцейських на основі сучасних науково – забезпечених навчальних методик є запорукою їх подальшої успішної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Злочинність як об'єкт феноменологічного аналізу. *Право і Безпека.* 2015. № 3 (58). С. 6–10.

2. Науково-дослідницька діяльність студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів : довідник молодого вченого / уклад.: А. В. Байлов, О. М. Литвинов, В. В. Чумак. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Тім Пабліш Груп, 2016. 363 с.

3. Джужа О. М. Місце та роль кримінологічних досліджень у протидії економічній злочинності в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України.* 2005. № 1. С. 89–95.

4. Жорнова Олена, Жорнова Ольга Науково-методичне забезпечення навчального процесу у вищій школі: усталені нормативи та сучасні вимоги. *Вісник Книжкової палати.* 2012. № 2. С. 29–32.

Одержано 05.11.2017

УДК 341.2

Олександр Романович ШИШКА,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1396-0508

ЮРИДИЧНА ОСОБА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Існування тих чи інших дефектів в праві є незмінним та постійним явищем. Причини їх виникнення можуть бути різними, але вони зумовлюють до існування недоліків чинного законодавства, які проявляються через прогалини в праві; колізії норм права; протиріччя однієї норми права іншій; заплутаністю, розмитістю та нечіткістю правової норми; недостатньою виваженістю правових норм, вадами системного характеру, вадами термінологічного позначення тощо. Одним із таких вад є загальновживана у актах цивільного законодавства категорія «юридична особа публічного права».

Публічні юридичні особи, а не юридичні особи публічного права. Саме така назва вважається більш коректною. Це пов'язане з тим, що юридична особа публічного права є явищем суто цивілістичним. Її існування у праві пов'язане з необхідністю опосередкованої участі у цивільному обороті держави України через свої органи в статусі юридичної особи. Незважаючи на те, що, згідно з ЦК України, держава діє в цивільних відносинах на рівні з іншими учасниками, однак, її правове становище обумовлене тим, що вона самостійно не здатна безпосередньо брати в них участь. Принаймні в більшості з них. А якщо держава і бере участь в цивільних відносинах, то це є виключенням із правила, ніж саме правило.

Необхідність надання публічно-правовим утворенням статусу юридичної особи пов'язане з різноманітними функціями держави, які вона повинна виконувати через свої органи. Їх статус юридичної особи направлений на сприяння в досягненні державних інтересів, тобто тих інтересів, які визнані державою і забезпечені правом як інтереси соціальної спільноти, задоволення яких є неодмінною умовою і гарантією існування самої держави Україна. Це досягається за рахунок майна держави, яке перебуває в управлінні юридичних осіб публічного права на основі відповідного обмеженого речового права, за рахунок чого такі публічно-правові утворення з однієї сторони можуть брати участь у майнових відносинах, договірних та інших в статусі юридичної особи, а з іншої – виступати повноцінним учасником адміністративних, конституційних, кримінально-процесуальних, адміністративно-процесуальних, виконавчих та інших відносин з метою реалізації функцій та завдань держави. Отже, необхідність надання публічно-правовим утворенням статусу юридичної особи пов'язане з їхньою участю у майнових відносинах. При цьому участь публічно-правових утворень у таких відносинах можлива лише у статусі юридичної особи, а не у статусі держави як її органу та має перш за все забезпечувальний характер. З цього приводу позиція А. В. Венедиктова є цілком справедлива, що держава, як власник великої кількості об'єктів цивільних прав, не наділена здатністю до самостійного здійснення свого права власності, не здатна бути повномірним господарюючим суб'єктом, носієм інтересу [1, с. 70–71]. При цьому правова конструкція юридичної особи обумовлена і тим, що не залежно від того яка організація (публічна чи приватна) є носієм такого статусу вони підпорядковуються правилам, які стосуються всіх учасників цивільних відносин, а отже публічно-правові утворення, що мають статус юридичної особи підпадають під режим цивільно-правового регулювання, як і будь-які інші приватні юридичні особи, незалежно від того, що їх утворення проводиться у розпорядчому порядку, їх інтерес і воля відмінна від приватних осіб, а їх функціонування направлене на сприяння в досягненні завдань публічного характеру.

З цього слідує, що статус юридичної особи не направлений на реалізацію публічної функції, а лише сприяє її виконанню. Проте, з огляду на семантику слів «юридична особа» та «публічне право» складається враження, що юридична особа є явищем суто публічним, а існування її повинно пов'язуватися з необхідністю їх участі у тих відносинах, сфера яких є реалізація публічних (державних, суспільних) інтересів, а участь у цивільних відносинах повинна розглядатися як виключення, ніж правило. Проте із зазначеного вище такий висновок не може

© Шишка О. Р., 2017

бути істинним та правильним. Якщо юридичним особам публічного права і наділяється компетенція, то це правило є виключенням із загального правила та не стосується усіх юридичних осіб публічного права.

Існування в законодавстві категорії «юридична особа публічного права» не дозволяє визначити чітку сферу його використання, не відображає сутність її як цивільно-правової категорії, створює умови за якими в науці цивільного права формується хибність сприйняття цієї конструкції. Зокрема в науці формується позиція за якою правовий статус юридичної особи публічного права, як і її діяльність виходять за межі сфери цивільного права. Юридична особа публічного права утворюється виключно для виконання публічної функції; її участь у цивільному обороті зумовлена спрямованістю на досягнення здійснюваних нею публічних завдань; має власну волю та інтерес; має різні за своїм характером владні повноваження; є носієм прав і обов'язків публічного характеру тощо. Проте такі твердження розмивають саму ідею надання публічно-правовим утворенням статусу юридичної особи. А це призводе до спотворенню концепту публічної юридичної особи.

З урахуванням вище викладеного, слід визнати той факт, що категорія «юридична особа публічного права» не досить є коректною з огляду на її семантичний аналіз. Це дає підстави стверджувати, що найбільш адекватним термінологічним позначенням у цивільному законодавстві є категорія «публічні юридичні особи». Її закріплення повинно узгодити підхід, за яким правова конструкція публічної юридичної особи, по-перше, повинна ґрунтуватися на загально-концептуальних підходах до конструкції юридичної особи; по-друге, відображала б специфіку такого виду юридичних осіб, через чітке визначення їх правового статусу в актах цивільного законодавства (бажано на рівні окремого закону), за яким прослідковувалися би як загальні підходах до публічної юридичної особи, так і особливості які характерні для окремого виду публічної юридичної особи.

З огляду на те, що юридичні особи публічного та приватного права є парними категоріями однієї класифікації, то логічним є висновок (застосовуючи метод аналогії), за яким категорія «юридичні особи приватного права» теж потребує певного термінологічного корегування у чинному законодавстві на категорію «приватні юридичні особи».

Список бібліографічних посилань

1. Венедиктов А. В. Правовая природа государственных предприятий. 2-е изд. Л. : Прибой, 1928. 188 с.

Одержано 10.11.2017

УДК 159.922.216.77

Олександр Юрійович ШЛОМІН,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3682-6387

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

У сучасній науці вивченню професійної компетентності правоохоронців приділяли увагу В. І. Барко, Л. М. Балабанова, О. М. Борисюк, О. І. Єлісєєв, І. П. Жукевич, О. В. Землянська, Н. А. Кулик, Н. М. Теслик, В. О. Тюріна. Професійна компетентність працівника поліції містить соціальну, інформаційну, лінгвосоціокультурну, конфліктологічну, психологічну складові, які є актуальними для працівників органів внутрішніх справ різних підрозділів [1]. Психологічна компетентність розглядається як різновид соціальної компетентності та за думкою О. Каверіна (2012), набуває виняткового значення для здійснення професійної діяльності правоохоронцями. Ця компетентність ґрунтується на особистісний спроможності застосовувати набуті знання, уміння й навички у особистісній, соціальній та професійній життєдіяльності. Також це особистісна здатність до адекватної самооцінки та самоусвідомлення себе через образ «Я», до самовідношення себе з іншими та результатами своєї діяльності. Особистість повинна добре розуміти себе, свої особливості характеру, «слабкі» та «сильні» властивості характеру й темпераменту, повинна приймати себе такою, якою вона є, а у разі необхідності корегувати свої недоліки [2]. Отже, такі відносно стабільні характеристики суб'єкта як самооцінка та самоставлення є важливою складовою психологічної компетентності поліцейського.

© Шломін О. Ю., 2017

Метою дослідження стало вивчення особливостей самовідношення поліцейських. В дослідженні брали участь три групи: курсанти (n1 – 36 осіб), майбутні патрульні поліцейські (n2 – 35 осіб), поліцейські с досвідом роботи, які навчаються за заочною формою навчання (n3 – 29 осіб). Методи дослідження анкетування, тестування. За результатами вивчення особливостей самовідношення одержані наступні результати (див. табл. 1).

Таблиця 1

Показники самовідношення респондентів(x ± δ)

Шкали	Група 1	Група 2	Група3	p 1-2	p 1-3	p 2-3
Закритість	7,23±0,39	5,15±0,21	3,05±0,64	0,05	0,05	-
Самовпевненість	6,23±0,23	6,17±0,68	8,14±1, 39	-	-	-
Самокерівництво	5,82±1,30	7,08±0,34	7,64±2,06	-	-	-
Дзеркальне Я	8,55±0,74	4,56±1,43	5,44±0,86	0,05	0,05	-
Самоцінність	7,38±1,41	5,11±0,65	7,54±1,16	0,05	-	0,05
Самоприйняття	8,20±2,37	7,67±0,46	7,54±2,16	-	-	-
Самоприхильність	5,84±1,35	3,87±0,59	5,12±1,08	005	0,05	-
Конфліктність	4,12±0,51	5,94±1,43	3,83±2,13	005	0,05	0,05
Самозвинувачення	4,32±1,39	6,46±0,59	5,48± 2,17	005	0,05	-

Одержані дані свідчить про те, що в цілому опитувані усіх груп приймають себе такими, які вони є, в цілому позитивно ставляться до себе, до своєї професії. Найбільш конформними є курсанти, втім закритість курсантів можна розглядати як намагання приховати інформацію про себе, яка може зашкодити. Майбутні патрульні поліцейські більш схильні до відкритості, прагнуть отримати соціальне схвалення за вибір професії. Найбільш критичними до себе та самовпевненими виявилися працівники поліції третьої групи, які вважають себе компетентними працівниками. Досвід роботи сформував їх стиль діяльності, орієнтацію на своє бачення ситуації, побудову раціональних взаємовідносин з громадянами та колегами. Досліджувані всіх груп впевнені у своєму професійному виборі і подальшому кар'єрному зростанні, вони активні, цілеспрямовані, впевнені, що навчання сприятиме кар'єрному та особистісному зростанню, вважають, що їх доля знаходиться у їх руках. Отримані результати за шкалою «Самоцінність» свідчать, що курсанти схильні до відчуття цінності власної особистості, досліджувані другої та третьої груп визнають власну індивідуальність, що дозволяє їм неупереджено сприймати зауваження й критику керівництва, родинного оточення, бути відкритими новому досвіду. Одержані дані узгоджуються з дослідженнями О.Б. Федоренко щодо особливостей самооцінки правоохоронців, який вказав на зв'язок самовідношення та ціннісних орієнтацій. Цінності та ціннісні орієнтації, як складові самоставлення і самооцінки, характеризують, з одного боку, сферу дійсності, яка є найважливішою для суб'єкта, а з іншого – особливості уявлення особистості про себе [3, с. 92]

Отже, досліджувані в усіх групах реально оцінюють свої здібності, є відповідальними, характеризуються обережністю, самостійністю, спостережливістю, здатні проявляти емпатію. Отримані дані вказують на наявність у всіх груп досліджуваних певних моральних принципів, обов'язковості, цілеспрямованості, організованості, передбачливості. Адекватне ставлення до себе забезпечує контроль та регулювання діяльності особистості, є підґрунтям для формування психологічної компетентності поліцейського.

Список бібліографічних посилань

1. Жукевич І. П. Професійна компетентність майбутнього правоохоронця: сутність і складові. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи.* 2013. Вип. 6. С. 54–60.

2. Яковенко О. І. Категорії компетентністного підходу. *Педагогічні науки.* 2012. Вип. 102. С. 234–241.

3. Федоренко О. Б. Соціально-психологічні фактори формування самооцінки майбутніх керівників підрозділів МВС. *Соціальна психологія.* 2005. № 5. С. 83–93.

Одержано 08.11.2017

УДК 37.022

Андрій Михайлович ШУЛЬГА,
кандидат юридичних наук, доцент, професор
кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3745-4869

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ, ЮРИДИЧНА ОСВІТА ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА ОХОРОНЦІВ ПРАВОПОРЯДКУ

Конституція України закріплює основи побудови в Україні демократичної, соціальної, правової держави [1]. На їх реалізацію має бути спрямована правова політика держави, політичних партій і громадських організацій. Одну з провідних ролей у забезпечені публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Тому охоронці правопорядку – працівники Національної поліції повинні мати відповідний достатній рівень правової (юридичної) культури, що досягається правовим вихованням та юридичною освітою.

Відповідно до статті 49 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року за № 580-VIII, на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою [2]. До лав Національної поліції України іноді потрапляють особи, які не відповідають вимогам закріпленим у законі. Одним з недоліків працівників поліції на сьогодні є недостатній рівень правової культури та недостатнє знання права, а також проблеми із застосуванням правових приписів. Цьому є багато причин, однією з головних, як вбачається недостатній рівень правового (юридичного) виховання працівників Національної поліції, як у разі первинної підготовки так і у разі підвищення кваліфікації.

На службу до Національної поліції приймаються особи, які досягли 18 років або особи, які зараховані до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Це означає, що зазначені особи вже мають певний об'єм знань та сформований світогляд. Від того яким за якістю буде цей об'єм знань та світогляд залежить функціональна готовність виконувати працівником Національної поліції означених перед ним завдань. Він повинен володіти правовими (юридичними) знаннями, які для нього є невід'ємною частиною професії.

Правове виховання, як основа побудови особистості поліцейського представляє систему заходів направлених на формування належної правосвідомості особи. Правосвідомість особи формується під впливом оточуючого світу та інформації яка надходить до свідомості особи. Правове виховання можна поділити на загальне та спеціальне. Загальне правове виховання полягає у тому, що правосвідомість особи формується через ознайомлення з інформацією загально-правового характеру. Загально-правове виховання здійснюється щодо всіх членів суспільства і воно є загальнообов'язковим. Інформація, надходить до свідомості особи може полягати, наприклад, у роз'ясненні положень Конституції України, положень законів України, підзаконних нормативних актів які відносяться до загального користування тощо.

Спеціально-правове виховання, у свою чергу, полягає у наданні і засвоєнні виключно спеціальної правової (юридичної) інформації до якої можуть бути допущені лише спеціальні суб'єкти, наприклад, працівники поліції, працівники СБУ, військовослужбовці та інші. Джерелами такої інформації є всі ті нормативно-правові акти, що не є загальнопоширеними, наприклад, ті що мають статус «цілком таємно» або «для службового користування».

Юридична освіта – конкретний вид навчального процесу під керівництвом досвідчених юристів, учених-правознавців, під час якого індивіди опановують знання, навички, вміння у правовій сфері. Юридична освіта для працівників Національної поліції має певні особливості. Вони полягають у специфіці виконуваних обов'язків, які визначені завданнями Закону «Про Національну поліцію». Система юридичної освіти складається з ряду компонентів, зокрема, професійний відбір, як цілеспрямована діяльність спеціалізованих навчальних закладів по

© Шульга А. М., 2017

відбору абітурієнтів, яка полягає у вивченні їх якостей з точки зору придатності для майбутньої професії і виявленні потенційних можливостей; забезпечення засвоєння курсантами (слухачами) загальнонаукових, фундаментальних та спеціалізованих правових знань, формування правової та політичної культури, юридичного мислення, сучасного праворозуміння; прищеплення вмінь, навиків юридичної роботи, знань про особливості діяльності юридичних установ, органів, сприяння втіленню загальнотеоретичних положень у практику юридичної діяльності; удосконалення юридичної кваліфікації, збагачення форм та методів роботи, узагальнення практичного досвіду для задоволення потреб розвитку суспільства. Усі означені складові юридичної освіти, безумовно, повинні бути застосовані й у підготовці працівників Національної поліції.

У літературі існує обґрунтована думка з якою потрібно погодитися, що поліцейським потрібно давати більше теоретичних знань про права та обов'язки громадян, більш широкий спектр знань про систему законодавства. На сьогодні стан довіри до нової поліцейської служби доволі високий, тому ним потрібно скористатися. Поліцейських, окрім патрулювання, потрібно направляти для проведення якраз роз'яснювально-профілактичної роботи в дитячі та молодіжні установи, навчальні заклади всіх рівнів тощо. Це допоможе громадянами зрозуміти, що статус поліцейського змінено: він не стільки охоронець порядку, скільки допомагає його створювати, тобто, як прописано в законі, служить суспільству [3].

Правове виховання та правова (юридична) освіта утворює таке широке явище як правова культура. Тому правова культура працівників Національної поліції повинна включати у свій склад як правове виховання так і правову (юридичну) освіту. При цьому, професійна правова (юридична) освіта повинна передбачати не тільки знання як національного так і міжнародного законодавства, а також те як правильно, а головне правомірно застосовувати на практиці отримані знання.

Правове виховання працівників Національної поліції, а також працівників інших правоохоронних органів не може обмежуватись тільки наданням їм лише певних правових знань, що формують їх професійну свідомість. Правове виховання зазначених суб'єктів повинне розпочинатися ще зі школи. Хоча цей вид правового виховання є загальним, проте воно необхідне, так як формує повагу суб'єкта до закону, формує правосвідомість та розуміння того, що є право, а що є безправ'ям. Саме у школі, відбувається основне формування особистості і тому роль школи у вихованні не тільки правовому, а й загальному неможливо переоцінити.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 04.11.2017).

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 04.11.2017).

3. Трофименко В. А. Нова українська поліція України у призмі правового виховання. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9940/1/Trofimenko_73-76.pdf (дата звернення: 04.11.2017).

Одержано 05.11.2017

УДК 343

Ксенія Володимирівна ЮРТАЄВА,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6096-2020

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОГО ЦИКЛУ ДЛЯ ФАХІВЦІВ З КІБЕРБЕЗПЕКИ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Підготовка фахівців для підрозділів кіберполіції Національної поліції України має відповідати сучасним стандартам забезпечення кібербезпеки, враховувати новітні наукові підходи до вивчення кіберзлочинності, охоплювати особливості процесу та методики

© Юртаєва К. В., 2017

розслідування кримінальних справ щодо кіберзлочинів. Вказані завдання можливо вирішити в процесі викладання дисциплін кримінально-правого циклу, які включені до навчального плану підготовки фахівців з кібербезпеки Національної поліції України. Окреслимо сучасні тенденції розвитку традиційних дисциплін кримінально-правого циклу в контексті підготовки кадрів для підрозділів кіберполіції Національної поліції України.

Кіберзлочинність залишається новим феноменом для вітчизняної правової системи, відповідно протидія зазначеним злочинним діянням вимагає пошуку новітніх кримінально-правових, кримінологічних, кримінально-процесуальних та криміналістичних підходів. Кримінально-правий підхід протидії кіберзлочинності охоплює розробку та вивчення наступних питань: визначення та класифікація кіберзлочинів з врахуванням положень Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність 2001 р., особливості визначення місця вчинення кіберзлочинів та застосування до них кримінальної юрисдикції України, особливості кваліфікації кіберзлочинів, відмежування кіберзлочинів від інших складів злочинів і правопорушень. Вбачається, що кримінально-правові аспекти протидії кіберзлочинам досить повно охоплюються чинною програмою підготовки фахівців з кібербезпеки в рамках дисциплін «Кримінальне право» та «Кваліфікація кіберзлочинів», остання з яких є новітнім курсом, спеціально розробленим для підготовки кваліфікованих кадрів для підрозділів кіберполіції Національної поліції України.

У той же час слід відзначити, що у кримінально-правовій площині не можливо охопити усі аспекти протидії кіберзлочинності. Інші дисципліни кримінально-правого циклу також мають враховувати стрімке розповсюдження кіберзлочинів та визначають шляхи протидії цьому явищу. Наприклад, сучасній західній кримінології навіть виділили окремий вид кримінологічних досліджень – кіберкримінологію, яка об'єднує міждисциплінарні дослідження з кримінології, віктимології, соціології, правового режиму Інтернету та комп'ютерного права. Індійський дослідник Джашанкар Каруппаннан (Jaishankar K.) у 2007 р. закріпив свої авторські права за назвою таких дисциплін як кіберкримінологія (Cyber Criminology) та у 2015 р. такої навчальної дисципліни як кібервіктимологія (Cyber Victimology). Мета цих дисциплін дослідити, які наслідки спричиняють кіберзлочини у кіберпросторі, та їх вплив на реальний, фізичний простір (вимір) [1].

У рамках вивчення кримінального процесу особливе місце займають питання використання інформаційних технологій процесуального доказування, що виникли в умовах інформаційного суспільства на стику правових та природничо-технічних наук. Цей напрямок протидії кіберзлочинам покликаний забезпечити ефективність правосуддя шляхом включення в процедуру його здійснення найбільш ефективних сучасних інформаційних технологій та наближенню обґрунтованості правових рішень до точних наук [2, с. 1]. Так, відповідно до п. 4.5 Стратегії кібербезпеки України процесуальні та організаційні аспекти протидії кібезлочинності між іншим охоплюють: удосконалення процесуальних механізмів збирання доказів в електронній формі; удосконалення класифікації, методів, засобів і технологій ідентифікації та фіксації кіберзлочинів; проведення експертних досліджень; підготовку слідчих для роботи з доказами, що стосуються злочину, отриманими в електронній формі, з урахуванням особливостей кіберзлочинів. У зв'язку з вищевикладеним в рамках викладання кримінального процесу для фахівців з кібербезпеки для підрозділів Національної поліції України вбачається доцільним розгляд питання особливостей допустимості, отримання, фіксації та процесуального використання електронним доказів під час досудового розслідування кіберзлочинів. Джерелами останніх може бути комп'ютерна інформація, що міститься в електронних листах, цифрових фотографіях, лог-файлах, документах, в історіях повідомлень, у файлах, збережених у бухгалтерських програмах, електронних таблицях, у базах даних історій інтернет-браузерів, у вмісті пам'яті комп'ютера, в комп'ютерних резервних копіях, у комп'ютерних роздруківках, в лог-файлах антивірусного програмного забезпечення тощо. Не менш актуальними є питання процесуального співробітництва з правоохоронним підрозділами інших країн у питаннях розслідування кіберзлочинів.

У сучасній криміналістиці також виник новий напрям, пов'язаний з розслідуванням кіберзлочинів – форензіка, або так звана комп'ютерна криміналістика, яка включає в себе вивчення особливостей збору, допустимості і дослідження електронних доказів з метою не лише оцінки завданих електронною атакою збитків, а також для відновлення втраченої інформації з таких систем для подальшого використання в процесі доказування. В зв'язку з широкою різноманітністю способів вчинення кіберзлочинів і специфічністю збору електронних доказів комп'ютерну форензіку поділяють на:

– безпосередньо комп'ютерну криміналістику (computer forensics);

– мережеву криміналістику (network forensics);

– мобільну форензіку (mobile forensics), яка вивчає особливості збору електронних доказів з мобільних телефонів, смартфонів, портативних обчислювальних пристроїв, систем глобального позиціонування тощо.

Аналіз зазначених вище напрямів протидії кіберзлочинності дозволяє зробити висновок, що викладання дисциплін кримінально-правового циклу для підготовки фахівців з кібербезпеки у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання МВС України має враховувати новітні тенденції розвитку відповідних наук. Важливим питанням організації та вдосконалення освітнього процесу вбачається збільшення годин викладання дисциплін кримінально-правового циклу для фахівців з кібербезпеки для підрозділів Національної поліції України з одночасним оновлення їх начальних планів з метою врахування новітніх напрямів протидії кіберзлочинам та забезпечення кібербезпеки держави.

Список бібліографічних посилань:

1. Jaishankar K., Ph.D. Indian Criminologist with an International Outlook. URL: http://www.jaishankar.org/ (дата звернення: 01.11.2017).

2. Вещественные доказательства. Информационные технологии процессуального доказывания / под общ. ред. В. Я. Колдина. М., 2002. 768 с.

3. Стратегія кібербезпеки України : затв. указом Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016 (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 02.11.2017

УДК 343.9:343.3

Олександр Михайлович ЮРЧЕНКО,
доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України

СУЧАСНІ ПРОЯВИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Ефективність боротьби з організованою злочинністю багато в чому залежить від повноти та всебічності вивченості різноманітних сторін цього явища.

Своєю чергою, аналіз тенденцій розвитку організованої злочинності у сфері державної безпеки як в Україні, так і світі детермінується тим, що згаданий вид злочинності є найбільш небезпечним, створює не тільки потенційні, але й реальні загрози національній безпеці держави, самому факту її існування. Як вчені, так і практики вже не піддають сумніву той прикрий факт, що у випадку ослаблення державних інституцій, втрати легітимності з боку органів державної влади, організована злочинність у сфері державної безпеки намагається заповнити управлінській вакуум у суспільстві, взявши неформально на себе деякі управлінські функції, що тягне за собою непередбачувані та небезпечні наслідки.

Необхідно визнати, що сьогодні цей різновид організованої злочинності динамічно розвивається на стрімкій інноваційній основі, використовуючи витончені способи вчинення злочинів і протидії правоохоронним органам.

Її феномен полягає саме у формах прояву. У випадку терористичної активності, вчинення найбільш тяжких насильницьких злочинів, таких як бандитизм або розбій, організовані групи (угруповання) злочинців поводяться доволі зухвало, демонструючи при цьому своє негативне, злочинне ставлення до законослухняної поведінки та суспільства, намагаючись домінувати й затвердитися в ньому насильницьким шляхом на підставі страху. Невипадково вчені-кримінологи звертають увагу на те, що 3/4 бандитів – це фізично здорові молоді люди, котрі не зловживають алкогольними напоями та наркотиками. Організатори банд ретельно підбирають її членів, цілеспрямовано залучаючи тих із них, які мають навички спортивної боротьби, управління транспортом, поводженням з вогнепальною та холодною зброєю, вибухівкою, обізнані з роботою інкасаторів, охорони, з методами оперативно-розшукової діяльності,

© Юрченко О. М., 2017

конспірацією. Досить часто і лідери, і рядові члени банд мають нервово-психічні аномалії, патологічні риси характеру (22,0 %). До психологічних особливостей таких бандитів-психопатів належать прагнення до реалізації неадекватно завищеної самооцінки, нетерпимість до протидії, тенденція до домінування і володарювання, упертість, уразливість, схильність до самовираження через насильство тощо [1, с. 12].

Натомість, у таких сферах злочинного промислу як нелегальна міграція, наркоторгівля (в першу чергу, нелегальний трафік), кримінальна трансплантологія злочинні угруповання поводять себе вкрай обережно, не привертаючи уваги суспільства, правоохоронних органів до своїх вчинків. Справедливою та такою, що заслуговує на підтримку є точка зору В. О. Соболєва та О. Н. Ярмиша про те, що офіційна статистика поки ще не дає можливостей одержати достовірні дані про вплив організованої злочинності на динаміку і структуру злочинності в цілому. Це відбувається як у силу певної недосконалості статистики, так і через високу латентність діяльності організованих злочинних угруповань [2].

Сьогодні в Україні чітко простежується тенденція трансформації організованої злочинності: підпорядкування загальнокримінальних структур більш могутнім кримінально-олігархічним спільнотам, їхнє подальше зрощення.

Отже, основними сферами кримінальної діяльності сучасної організованої злочинності у сфері державної безпеки є:

– незаконний обіг зброї;
– нелегальна міграція;
– торгівля людьми;
– торгівля наркотиками.

В цих сферах вітчизняна організована злочинність має скоріше не вертикально, а горизонтально інтегровані структури. Зруйнувати подібну сітку складніше, ніж завдати удару по жорстко централізованих організаціях типу італійської мафії. Горизонтальна структура імітує ілюзію відсутності в Україні реальних злочинних організацій, насамперед, серед представників правоохоронних органів.

Аналогічна ситуація спостерігається й у країнах ЄС, де 40 % угруповань, що належать до організованої злочинності, діють на основі мережевого стилю. Одночасно з цим в країнах ЄС до 70 % організованих злочинних угруповань (злочинних організацій) є мультинаціональними.

Усе частіше правоохоронні органи виявляють злочинні організації, що складаються з невеликої кількості професійних злочинців, які компенсують малу чисельність залученням «підрядників» для виконання яких-небудь протиправних завдань, – серед «підрядників» можуть бути як вуличні хулігани, яких наймають для того, щоб «покарати» кого-небудь, так і професіонали у сфері юриспруденції, бізнесу, технологій, безпеки тощо.

В контексті вище наведеного необхідно звернути увагу на те, що в Україні відбувається поступове «омолодження» організованої злочинності у сфері державної безпеки, зменшення її віку та «здатність у майбутньому» поповнити лави «дорослої організованої злочинності».

Окремо необхідно звернути увагу на те, що в сучасних умовах потенціал організованої злочинності у сфері державної безпеки набагато збільшується завдяки можливостям, які надаються інтернет-технологіями. Завдяки масовому проникненню в життя людей соціальних мереж, швидкості комунікації, таємниці спілкування, особливо завдяки ресурсам глибинного Інтернету, відбувається зміцнення кримінальних зв’язків, в т. ч. транснаціонального типу. Все частіше організована злочинність у сфері державної безпеки спирається на соціальні медіа, такі як «Facebook», «Twitter» або «You Tube». Крім того, наявність систем електронних платежів, в т. ч. через так звані «електронні гаманці», відомі платіжні системи (напр. PayPal.) суттєво спрощується фінансування організованої злочинності у сфері державної безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Бедриківський В. В. Кримінологічна характеристика та заходи запобігання бандитизму : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 23 с.

2. Соболєв В. О., Ярмиш О. Н. Організовані злочинні групи: можливості соціологічного виміру. *Право і Безпека.* 2003. Т. 2, № 1. С. 206–210. URL: http://pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=25193 (дата звернення: 02.11.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 343.98(477)

Олександр Олександрович ЮХНО,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4771-0531

ОКРЕМІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ Й УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИНАМ

Підвищення ефективності протидії злочинності у сучасному стані вимагає розроблення певних методик щодо виявлення, розкриття та розслідування нових видів кримінальних правопорушень, зокрема у сфері новітніх технологій. У зв'язку з реформуванням міліції у Національну поліцію України, подальшим розвитком і розширенням принципу демократії, запровадженням гласності, відкритості, прозорості, розширенням громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів, та зокрема Національної поліції, збільшенням та необхідністю обробки великої кількості наявної інформації, заведенням додаткових та використанням наявних криміналістичних, оперативно-розшукових та інших обліків, все більше виникають проблеми доцільності створення єдиного інформаційного простору в межах МВС і Національної поліції України, як для внутрішнього, так і зовнішнього користування. Попередня автоматизована інформаційно-пошукова система МВС України, а на сьогодні Національної поліції України «АРМОР» та інші системи підлягають технічному, програмному та іншому удосконаленню, переозброєнню на більш потужні і сучасні системи. Моніторинг криміногенної обстановки в країні свідчить про збільшення використання кримінально налаштованими особами мережі Інтернет, а також сучасних інформаційних технологій з метою організації та вчинення кримінальних правопорушень, кількість яких за останні роки значно зростає. До цього процесу, а також для залучення й участі у масових політичних акціях непокори, рейдерських захватів та інших резонансних злочинів все частіше залучаються неповнолітні та особи молодого, при цьому організаційні питання і взаємодія щодо здійснення протизаконних дій виконуються з широким використанням мережі Інтернет, мобільного зв'язку та інших досягнень сучасного прогресу. Так, згідно статистичних даних біля 35–40 % традиційних злочинів щорічно вчиняється з використанням сучасних телекомунікаційних, комп'ютерних та інших сучасних технологій і мереж, а з урахуванням прогнозів фахівців-кримінологів, у подальші 3–5 років їх кількість зросте до 50–55 %. Враховуючи важливість такої проблеми та з метою усунення в організації і проведенні службової та оперативно-розшукової діяльності елементів корупції, вказане сприяло прийняттю рішення керівництвом МВС і Національної поліції України про створення Департаменту і регіональних підрозділів протидії кіберзлочинності, з вертикальним підпорядкуванням останніх центральному апарату. Наказом Національної поліції України від 10.11.2015 № 85 затверджено Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України, а паралельно в навчальних закладах системи МВС України навчається, готується, спеціалізується, підвищує кваліфікацію нова категорія поліцейських для таких підрозділів, більшість з яких не має юридичної освіти. Серед таких навчальних закладів є й Харківський національний університет внутрішніх справ. Тому перед науково-педагогічним складом усіх рівнів навчальних закладів системи МВС України, стоїть важливе і відповідальне завдання щодо належної організації та проведення освітнього процесу з тим, щоб за незначний час сформувати у такої категорії осіб якісні базові, у тому числі й юридичні знання, з метою подальшого використання у майбутній правозастосовній діяльності щодо протидії кіберзлочинності. Досить спірними є пропозиції з питання підготовки таких спеціалістів всього за декілька місяців, оскільки мета відповідних підрозділів кіберполіції – це виявлення, збір і фіксація та оцінка доказів і успішне розслідування такої категорії кримінальних проваджень. А за відсутності юридичної освіти, чи буде це сприяти виконанню вказаних завдань? За будь-якими прогнозами, мабуть, ні.

При підготовці вказаної категорії фахівців слід виходити з того, що інформаційне забезпечення оперативно-розшукової та слідчої діяльності це надання оперативними

© Юхно О. О., 2017

підрозділами сукупності відомостей про кіберзлочинність, її детермінанти, осіб, що вчиняють злочини і про тих, хто схильні до цього, ефективність та практику застосування оперативно-розшукових засобів і методів з метою запобігання, попередження таких видів кримінальних правопорушень, що в цілому повинно позитивно впливати на стан правопорядку та криміногенної обстановки. Завдання оперативно-розшукових підрозділів по протидії з кіберзлочинами вимагають забезпечення повноти збору та передачі інформації зацікавленим оперативним підрозділам, що можливо лише з використанням сучасних інформаційних технологій, які є та запроваджуються в діяльність поліції. У оперативно-розшуковій діяльності спірним залишаються питання запровадження в діяльність оперативних підрозділів інформаційної чи інших видів оперативної розвідки у кримінальному середовищі. Як свідчить дослідження, в діяльності кіберполіції така діяльність вже запроваджується, але для її ефективного використання доцільно продовжувати її подальший розвиток та удосконалення, особливо тактичних прийомів та напрацювання відповідних методик. Як свідчіть практична діяльність поліції певна оперативна інформація (близько 40 %) щодо одних і тих же осіб, які або вже вчинили, або схильні до вчинення кримінальних правопорушень потрапляє до декількох оперативних підрозділів і в окремих випадках накопичується в декількох банках даних по яких паралельно працюють також декілька оперативних підрозділів різних підрозділів поліції. Вбачається, що в наявності є дублювання й іншої інформації, що обтяжує інформаційні, зокрема оперативні обліки. Тому потреби практики вимагають негайного удосконалення усіх наявних обліків Національної поліції та МВС України. Зокрема, на нашу думку, яку підтримують й інші вчені, такі обліки мають складатися з : 1) системи статистичної і оперативно-довідкової інформації загального користування та 2) створення єдиного банку даних оперативно-розшукової інформації кримінальної поліції України, в якій би не дублювалась відповідна інформація, що надходить із структурних підрозділів оперативних підрозділів поліції та із довідкових обліків.

За дослідженням встановлено, що є недостатньою й практика узагальнення та використання матеріалів проведених негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема щодо використання інформаційних технологій і проблемні питання процесуального закріплення їх результатів, що вимагає свого окремого дослідження або наукового вивчення. На підтвердження актуальності піднятих питань при підготовці зазначеної категорії курсантів і слухачів та підвищення кваліфікації працівників кіберполіції слід навести наукову позицію В.М. Стратонова, що науково-технічні засоби та прийоми, в свою чергу, розширюють та поглиблюють пізнавальні можливості слідчого, гарантуючи, при правильному використанні цих засобів та методів, об'єктивне, повне та всебічне встановлення фактів [1, с. 235], що ми підтримуємо та вважаємо, що це є актуальним й при підготовці майбутніх фахівців для підрозділів поліції щодо протидії кіберзлочинам. У навчальному процесі слід також приділяти увагу, що закріплення в чинному КПК України визначення, підстав проведення та механізму реалізації негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) є стадією подальшого удосконалення нормативно-правових актів і службових інструкцій регулюючих та регламентуючих здійснення оперативно-розшукової діяльності (далі-ОРД). [2]. Стосовно впровадження у практичну діяльність при проведенні НСРД досягнень високих інформаційних технологій суттєво модифікувало процес отримання оперативно-розшукової інформації, та як наслідок, «технізацію» всієї ОРД і привела до: 1) якісної модифікації окремих засобів ОРД; 2) появи нових суб'єктів ОРД (оперативно-технічних підрозділів) та модифікації діяльності інших; 3) техніка стала обов'язковою складовою проведення найефективніших оперативно-розшукових заходів. Означенні процеси, на думку Д. М. Цехана, потребують пошуку нових підходів організації оперативно-розшукової діяльності в цілому та використання високих інформаційних технологій в ОРД зокрема [3, с. 71–72], а також на нашу думку й доцільність врахування цього при навчанні майбутніх фахівців з протидії кіберзлочинам.

Тому виникає необхідність підвищення якості пізнань та кваліфікації у вказаних галузях та інформаційних технологіях працівниками поліції, курсантами, слухачами при користуванні такими засобами в ході планування і проведення негласних слідчих (розшукових) дій чи оперативно-розшукових заходів. У зв'язку з цим, в ході освітнього процесу ВНЗ системи МВС України слід запровадити з майбутніми фахівцями-випускниками налагодження зворотнього зв'язку після прибуття до місць розподілу у підрозділи поліції, зокрема з науковцями нашого та інших навчальних закладів по вирішенню, координації піднятих та інших виникаючих проблемних питань.

Розглянуті питання є актуальними, своєчасними та такими, що підлягають подальшому окремому дослідженню, оскільки в наявності є досить ще недостатнє узагальнення практики застосування негласних слідчих (розшукових) дій, питання їх організації та проведення, взаємодії між слідчими й працівниками оперативних підрозділів по протидії кіберзлочинам. Формування спеціалізованих регіональних оперативних підрозділів по протидії кіберзлочинності, що будуть підпорядковуватись по вертикалі, висуває додаткове завдання щодо навчання та підвищення кваліфікації такої категорії поліцейських. Неузгодженості та неповнота положень чинного КПК України з вказаних питань, як свідчить вказане дослідження, спонукає до їх доповнень, уточнень та удосконалення за умови сумісних дій науковців й практиків. Це в повній мірі стосується й удосконалення питань підвищення кваліфікації як фахівців кіберполіції, так і викладацького складу, що приймають участь у підготовці вказаних спеціалістів. Пропоную учасникам конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Список бібліографічних посилань

1. Стратонов В. М. Поняття та зміст пізнавальної діяльності слідчого під час розслідування злочинів в контексті епістемологічних знань. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки».* 2008. Т. 21 (60), № 2. С. 235–240.

2. Кримінальний кодекс України. Кримінальний процесуальний кодекс України. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 608 с.

3. Цехан Д. М. Використання високих інформаційних технологій в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2011. 214 с.

Одержано 08.11.2017

УДК 342

Олена Геннадіївна ЮШКЕВИЧ,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0024-6070

ТИМЧАСОВЕ ЗАТРИМАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ЯК ВИД ПРЕВЕНТИВНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЗАХОДУ

Тимчасове затримання транспортного засобу поліцейським проводиться у випадках, передбачених статтею 265-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема у разі, коли неможливо усунути причину затримання на місці виявлення адміністративного правопорушення, і передбачає примусове припинення використання такого транспортного засобу шляхом його блокування за допомогою технічних пристроїв або доставлення на спеціальний майданчик чи стоянку, якщо транспортний засіб створює значні перешкоди дорожньому руху [1; 2].

Доставлення транспортного засобу на спеціальний майданчик чи стоянку здійснюється за допомогою спеціальних автомобілів-евакуаторів (далі – евакуатор), у тому числі тих, що належать підприємствам, установам та організаціям, які провадять діяльність, пов’язану з транспортуванням транспортних засобів, і з якими територіальним органом Національної поліції укладені в установленому порядку договори.

Для доставлення транспортного засобу на спеціальний майданчик чи стоянку поліцейський викликає евакуатор через чергового відповідного територіального органу Національної поліції.

Після прибуття евакуатора поліцейський у присутності двох свідків і представника підприємства, установи або організації, яким належить евакуатор, складає акт огляду та тимчасового затримання транспортного засобу.

У разі коли водій, що вчинив правопорушення, присутній під час тимчасового затримання транспортного засобу і порушення неможливо усунути на місці в максимально короткий строк, поліцейський оформляє протокол про адміністративне правопорушення. У протоколі робиться відповідний запис про тимчасове затримання транспортного засобу із зазначенням інформації

© Юшкевич О. Г., 2017

про складення акта огляду та тимчасового затримання транспортного засобу, що долучається до протоколу, а у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, виносить постанову у справі про адміністративне правопорушення без складення протоколу.

Якщо правопорушення може бути усунуте водієм у максимально короткий строк, поліцейський не проводить тимчасове затримання транспортного засобу і оформляє протокол про адміністративне правопорушення, а у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, виносить постанову у справі про адміністративне правопорушення без складення протоколу. При цьому акт огляду та тимчасового затримання транспортного засобу, якщо його вже складено, долучається до рапорту поліцейського про факт появи водія на місці правопорушення в момент виконання робіт із завантаження транспортного засобу.

У разі коли доставити транспортний засіб на спеціальний майданчик чи стоянку неможливо, поліцейський проводить його затримання шляхом блокування з дотриманням, умов безпеки дорожнього руху.

У разі відсутності водія, транспортний засіб якого доставляється на спеціальний майданчик чи стоянку або блокується, поліцейський залишає на місці, де був автомобіль, або під його склоочисниками повідомлення про тимчасове затримання транспортного засобу та необхідність прибуття такого водія до територіального органу Національної поліції для оформлення протоколу про адміністративне правопорушення або винесення постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Розблокування транспортного засобу здійснюється поліцейським після складення протоколу про адміністративне правопорушення або винесення постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Транспортний засіб може бути тимчасово затриманий на строк до вирішення справи про адміністративне правопорушення, але не більш як на три дні з дати такого затримання.

Строк затримання транспортного засобу обчислюється з моменту винесення постанови у справі про адміністративне правопорушення, складення протоколу про адміністративне правопорушення або акта огляду та тимчасового затримання транспортного засобу, а строк зберігання – з моменту доставлення транспортного засобу на спеціальний майданчик чи стоянку.

Водій, власник (співвласник) тимчасово затриманого транспортного засобу, крім транспортного засобу боржника, що перебуває на спеціальному майданчику чи стоянці, має право доступу до нього в присутності особи, відповідальної за зберігання такого транспортного засобу.

Повернення тимчасово затриманого транспортного засобу, який зберігається на спеціальному майданчику чи стоянці, здійснюється за письмовим зверненням його водія, власника (співвласника) за умови оплати ним витрат, пов’язаних з транспортуванням та зберіганням такого транспортного засобу, та пред’явлення відповідної постанови у справі про адміністративне правопорушення або протоколу про адміністративне правопорушення у разі їх складення.

За транспортування і зберігання транспортного засобу на спеціальному майданчику чи стоянці справляється плата у встановленому спільним наказом МВС, Мінфіну та Мінекономіки розмірі [3].

Список бібліографічних посилань

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213–330) : закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10 (дата звернення: 05.11.2017).

2. Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках : постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1102 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2008-п (дата звернення: 05.11.2017).

3. Про затвердження розмірів плат за транспортування і зберігання тимчасово затриманих транспортних засобів на спеціальних майданчиках (стоянках) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1887-13 (дата звернення: 05.11.2017).

Одержано 06.11.2017

УДК 351.74:796. 012

Олег Артурович ЯРЕЩЕНКО,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2475-7572

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Реформи, що відбуваються в нашій державі, торкаються й її силових структур, в тому числі системи МВС. Зокрема в Національній поліції України реалізується багатофакторна програма перебудови всій службової діяльності, що передбачає удосконалення професійної підготовки її працівників, включаючи значне підвищення рівня їхньої підготовленості до ефективного застосування заходів поліцейського примусу.

Аналіз структури професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ під час виконання завдань за призначенням свідчить про те, що для кожного правоохоронця у відповідності до його функціонального стану існує певна функціональна модель, яка забезпечує максимальну реалізацію його рухового потенціалу, але при втомі від значних фізичних навантажень суб'єктивна оцінка такого роду значно знижується. Між тим відсутність універсальної навчальної методики, що своєчасно та терміново дозволяє отримувати об'єктивну інформацію про складові біомеханічних рухів людини сповільнює процес освоєння та подальшого удосконалення спеціальних фізичних якостей, необхідних для сучасного поліцейського.

Необхідність отримання об'єктивної інформації про техніку виконання заходів поліцейського примусу: фізичний вплив, використання спецзасобів тощо призвела до створення оригінальної електронно-вимірювальної апаратури. Зараз доведено, що автоматизовані відеокомп'ютерні системи являються найефективнішим засобом технічної підготовки охоронців правопорядку в усьому розвиненому світі.

Комп'ютерне моделювання дає можливість знайти оптимальні значення параметрів техніки рухів при яких працівник поліції може показати найкращий результат під час тренування і відповідним чином в процесі вирішення оперативно-тактичних завдань. Методи електротензодинамографії, стабілографії, мітонографії, електроміографії, акселєметрії, гоніометрії та безконтактні методи застосовуються для аналізу техніки рухів у різних видах єдиноборств. При цьому точність вимірювання залежить у більшості випадків від якості датчиків, їхнього розміщення і фокусування. Дослідники правоохоронних підрозділів Великобританії використовують систему «VICON-370». Станція даних систем синхронізує відеокамери та проводить оцифрування у реальному часі зображення пасивних ретрорефлективних (обернено відбиваючих) маркерів, що кріпляться на суглоби досліджуваного. В Японії застосовують систему аналізу рухів «TAKEL», яка працює у двох і трьох площинах. Аналіз рухів тіла людини проводиться з точністю до хвилини. Принцип роботи передбачає використання кольорових маркерів закріплених на суглобах. Спеціальна кольорова відеокамера оснащена високошвидкісним затвором, що використовується як сенсор. Саму ж камеру сконструйовано таким чином, щоб було зручно розпізнавати та визначати кольори кожного маркера, який прикріплено до досліджуваного. Провідні італійські науковці з компанії «Technogym» у сучасних дослідженнях з метою диференційованої оцінки динаміки м'язово-суглобових з'єднань опорно-рухового апарату використовують технічний комплекс «REV-9000». «Силовики» США, Канади, Німеччини в процесі навчання і удосконалення технічних дій бойових мистецтв взятих на озброєння правоохоронними підрозділами використовують модульні аналізатори рухів: «PEAK-3D» та «QUALISIS», що дозволяють виконати безконтактні вимірювання у сагітальній, поперечній та похилій площинах на базі використання трьох професійних відеокамер та відеокомп'ютерного інтерфейсу, що фіксують траєкторії переміщення біоланок за допомогою спеціальних світловідбивачів – маркерів, закріплених на суглобах людини [1, с. 79].

© Ярещенко О. А., 2017

На даний момент представниками правоохоронних підрозділів України використовуються сучасні інформаційні технології, зокрема відеокомп'ютерна система «Katsumoto», що дозволяє проводити обчислення напрямку і швидкості руху досліджуваного об'єкту у двомірних декартових координатах (осі X та Y) шляхом завантаження у комп'ютер фотознімків, отриманих у результаті відеозйомки (на прикладі затримання правопорушника шляхом його переведення з положення ескорту до кидка з подальшим поваленням після проведення прийому вузла руки зверху) в різних режимах: on-line та in-line [2, с. 62].

На основі даних розкадрування система будує порівняльні графіки з яких отримується інформація про наступні параметри: швидкість виконання, а також амплітуда падіння затриманого під час виконання технічних дій поліцейського. Впровадження відеокомп'ютерної системи «Katsumoto» дозволяє значно полегшити працю викладачів спеціальної фізичної підготовки та скоротити терміни засвоєння курсантами заходів поліцейського примусу. Так, на базі Національної Академії Національної гвардії України в березні–грудні 2013 р. відбувався педагогічний експеримент, в якому брали участь двадцять курсантів-єдиноборців ХНУВС (м. Харків). Під час експерименту оцінювався вихідний рівень технічної підготовленості курсантів, розроблялась індивідуальна програма рухового удосконалення, був здійснений відеоаналіз за допомогою вищевказаної системи. Оцінка технічної майстерності курсантів проводилася на основі аналізу швидкості, якості та ефективності виконання технічних дій і дозволила виявити індивідуальні особливості їхньої техніки та визначити недоліки в ній. Таким чином, акцентоване комплексне застосування сучасних технічних засобів навчання в процесі вдосконалення технічної майстерності курсантів-єдиноборців дозволяє оптимізувати всі необхідні складові у різних екстремальних ситуаціях. Це також забезпечує статистично достовірне підвищення рівня результативності виступу на змаганнях різних рівнів.

Вважаємо, що подальша використання новітніх технічних засобів навчання, спрямованих на ефективне та якісне тренування спеціальної фізичної підготовленості в системі професійної підготовки МВС України дозволить суттєво підвищити рівень підготовленості майбутніх поліцейських до виконання завдань за призначенням.

Список бібліографічних посилань

1. Сергієнко В. В. Аналітичний огляд існуючих технічних засобів навчання та удосконалення техніки єдиноборств // Сучасні підходи до удосконалення спеціальної фізичної підготовки правоохоронців МВС України : зб. тез наук-метод. семінару, м. Харків, 23 листопада 2011 р. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2011. С. 79–82.

2. Хацаюк О. В. Застосування відеоаналізу біомеханічних рухів спортсменів-єдиноборців під час навчально-тренувального заняття з тайського боксу на етапі безпосередньої підготовки до змагань // Актуальні проблеми розвитку традиційних і східних єдиноборств : зб. тез VIII міжнар. наук.-метод. конф. Вип. 8. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2014. С. 62–64.

Одержано 10.11.2017

УДК 347.122:007

Світлана Вадимівна ЯСЕЧКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4058-9959

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ОВС

Цивільне законодавство передбачає також умови, за настання яких особа звільняється від відповідальності, – це випадок та непереборна сила. О. С. Іоффе розумів під непереборною силою таке зовнішнє чи внутрішнє ставлення до події, яка характеризується шкідливою дією і надзвичайна за своїм характером, якій неможливо запобігти господарсько допустимими для особи засобами. Він об'єднував «випадок» та «непереборну силу» за ознакою відсутності вини правопорушника [1, с. 473].

© Ясечко С. В., 2017

Порушник прав є спеціальним учасником деліктних правовідносин і до нього застосовуються не положення конструкції генерального делікту, а спеціальні правила, в тому числі щодо звільнення від відповідальності. Разом із тим на загальнотеоретичному рівні хибно склалося хибне розуміння звільнення від цивільно-правової відповідальності за завдану шкоду через відсутність складу правопорушення. Так, О. В. Церковна вважає що «… підстави звільнення від відповідальності і підстави виключення відповідальності в цивільному праві можливо розмежовувати лише в договірних зобов'язаннях. Але в деліктах унаслідок того, що вони виконують важливу охоронну функцію, зумовлену вимогами дотримання законності та забезпечення надійності цивільних правовідносин, відшкодування шкоди і відповідальність практично збігаються і сам факт завдання шкоди вже є правопорушенням. А тому категорії «звільнення від відповідальності» і «виключення відповідальності» є фактично тотожними» [2, с. 4–5].

Із таким твердженням не можна погодитися через те, що не слід ототожнювати виконання деліктного зобов'язання та цивільно-правову відповідальність хоча б тому, що їх охоронна та відшкодувальна функція збігаються. Формальна логіка впевнює в тому, що коли немає підстав для притягнення до відповідальності, то не може бути й підстав звільнення він неї. Якщо шкода відшкодована добровільно, то не потрібне судове рішення про її примусове стягнення і притягнення до відповідальності. Це, очевидно, розуміє й сама О. В. Церковна, яка вказує, що підставами звільнення працівника міліції від відповідальності є загальні підстави, як і для всіх деліквентів, а, крім того, ще й додаткові, зумовлені специфікою діяльності працівників міліції [3, с. 13].

Слід розрізняти непритягнення до цивільно-правової відповідальності та звільнення від цивільно-правової відповідальності. Між ними є принципова різниця, яка полягає в тому що непритягнення до цивільно-правової відповідальності залежить від потерпілого. При цьому презюмується, що це є право потерпілого. Держава при зверненні до суду лише оцінює підстави для притягнення до відповідальності за порушення інформаційних прав і надає тому офіційну оцінку. Тут ми виходимо з того, що закон не допускає свавільного втручання в особисту сферу, а також передбачає підстави та порядок втручання в неї. Тому за суворого дотримання інформаційних прав відпадають підстави для притягнення до будь-якої відповідальності. У зв'язку з цим є досить показовим застосування шумової гранати в Криму при проведенні спецоперації із захоплення підозрюваного у викраденні людини, в результаті чого невинна людина залишилась інвалідом, і було завдано збитків житловому будинку. У принципі, таке втручання мало під собою правову основу – рішення про її проведення. Помилкова інформація, що стала підставою для проведення операції, – помилка державного органу, за яку він повинен відповідати.

Якщо силові операції спровоковані завідомо недостовірним повідомленням про вчинення злочину, переховування злочинців, загрозу життю та здоров'ю людей чи майну фізичних, юридичних осіб, державних органів, органів АРК чи місцевого самоврядування, то в разі завдання збитків та шкоди при їх проведенні відповідальність повинна настати для тих, хто передав неправдиве повідомлення. У правоохоронних органів недостатньо інформації, та часу для його перевірки, тому переведенням відповідальності на тих, хто поширив недостовірну інформацію, ми посилюємо превентивну та виховну функцію цивільного права. При цьому не має значення мотив поширення зазначеної інформації. Це пояснюється презумпцією правомірності дій працівників правоохоронних органів, якщо у встановленому порядку не буде доказано інше. Так, при затриманні кінцевою метою діяльності уповноваженої особи є не заподіяння шкоди, а привід людини в правоохоронні органи для проведення процесуальних дій з метою встановлення особи та достовірності отриманої про неї інформації. Правомірність дій службових осіб щодо затримання злочинців та допустимість заподіяння ними при цьому шкоди передбачена спеціальними законами відомчими наказами МВС України.

У підстав звільнення від цивільно-правової відповідальності здебільшого відсутній такий елемент складу цивільного правопорушення, як протиправність дій, що виключає притягнення до цивільно-правової відповідальності, а не, як помилково вказується в літературі, для звільнення від цивільно-правової відповідальності. Звільнення від відповідальності саме по собі свідчить: 1) про наявності підстав для притягнення; 2) одночасну наявність обставин, які законом визнані достатніми для звільнення від такої відповідальності. Тож про звільнення від відповідальності йдеться в тому разі, коли були підстави для притягнення до неї. У противному разі йдеться лише про підстави, які виключають притягнення до відповідальності.

Список бібліографічних посилань

1. Иоффе О. С. Обязательственное право. М. : Госюриздат, 1975. 880 с.
2. Церковна О. В. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди : автореф. дис. … д-ра. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2008. 20 с.
3. Монахов В. Н. Государственно-правовые вопросы информационного обслуживания граждан в СССР (конституционный аспект) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.02. М., 1983. 226 с.

Одержано 10.11.2017

УДК 351.9+347.96

Валентина Петрівна ЯЦЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3195-3627

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Реформування суспільства в умовах сьогодення спрямоване на пошук оптимальних шляхів побудови організаційної структури державних інституцій та їх діяльності. Безперечно, виконуючи вимоги закріплені в Конституції всі органи державного управління мають діяти на основі закону, забезпечувати відповідно до нього реалізацію прав та свобод людини і громадянина, суспільних інтересів, здійснювати управління в основних сферах суспільного життя.

Водночас, складність завдань, які вирішуються системою органів державного управління, суперечливість умов, в яких реалізуються ці завдання, обмеженість наданих ресурсів зумовлює, подекуди, критичне ставлення до законності. Тому у відповідності з процесом розпочатих перетворень та з метою досягнення поставлених завдань створюється і система контролю у сфері виконавчої влади. Серед існуючих видів контролю останній час особливо часто розповсюдженим і найбільш дієвим є громадський контроль. Він охоплює всі сфери суспільного життя в тому числі і діяльність органів національної поліції.

Крім того, його характерною відмінністю від будь-якого іншого виду контролю лежить у суб'єктно-об'єктній сфері і полягає в тому, що, по-перше, громадський контроль здійснюється саме громадськістю (організованою та неорганізованою), і, по-друге, що у процесі здійснення громадського контролю контролюється виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом і реалізацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення [1].

При цьому основною метою громадського контролю все ж є недопущення дій контрольованих суб'єктів за межами законності й правопорядку, попередити можливі відхилення від намічених цілей, а також інтересів суспільства та його суб'єктів, а у разі появи цих відхилень усунути їх негативні наслідки [2, с. 29]. При цьому формами громадського контролю можуть бути: 1) безпосередня участь громадськості у виборах, референдумах, громадських слуханнях, зборах; подання різного роду звернень; 2) проведення соціологічних досліджень шляхом опитування, анкетування; 3) ведення статистики.

Соціальне призначення громадського контролю, втім як і будь-якого іншого виду контролю, в тому, що він покликаний служити джерелом інформації про процеси, які відбуваються, умовою підтримки законності, порядку й організованості, охорони свободи і дотримання прав громадян. На сьогоднішній день, в більшості випадків, громадський контроль використовується як важливий засіб виявлення правильності поставлених завдань, міри пізнання об'єктивних законів суспільного розвитку. Слід відмітити, що і самі органи національної поліції зацікавлені в функціонуванні громадського контролю, оскільки він надає можливість визначити недоліки в роботі та є певним стимулом для їх усунення.

Водночас сьогодні ми можемо спостерігати непоодинокі випадки коли форми реалізації громадського контролю порушують як правові норми так і етичні. В першу чергу мова йде про недопустимі виловлювання на адресу поліцейських, образи та приниження їх. В окремих

© Яценко В. П., 2017

випадках можливо спостерігати умисне створення провокаційних ситуацій, що призводить до відволікання від виконання прямих обов'язків, спричиняє марні затрати часу поліцейського та коштів держави. Крім того, в подібних випадках відбувається і спотворення мети громадського контролю.

Відстоюючи права та інтереси суспільства необхідно пам'ятати, що людина в формі є також частиною цього суспільства, а отже має всі ті ж самі права що і інші громадяни. Крім того, людина в формі – це ще й представник влади і подібна поведінка не може не завдавати шкоди іміджу самого органу, адже спонукає і інших діяти подібним чином та дозволяє ігнорувати вимоги поліцейського. Якщо ж у діях поліцейського вбачається порушення правових норм, то на сьогодні існує ряд дієвих і законних механізмів притягнення особи до відповідальності.

Вирішення подібних ситуацій стало б можливе шляхом законодавчого врегулювання здійснення громадського контролю в державі, оскільки існуюча нормативна база є досить розгалуженою та в основному закріплює права осіб, що звертаються до органів влади. В першу чергу існує необхідність в визначені способів та меж громадського контролю, закріплення не лише прав, а обов'язків й осіб, що здійснюють такий контроль. Крім цього, існує потреба і у врегулюванні питання про притягнення осіб до відповідальності за порушення порядку здійснення громадського контролю, в тому числі і за створення провокаційних ситуацій. Адже саме наявність чітко закріплених обов'язків у обох сторін та їх неухильне виконання дозволить говорити про співпрацю поліції з громадськістю.

Список бібліографічних посилань

1. Федоренко В. Л., Кагляк Я. О. Інститути громадянського суспільства та інститут громадських організацій в Україні: теоретико-методологічні та нормопроектні аспекти. Українська Гельсінська спілка з прав людини : сайт. 08.05.2009. URL: https://helsinki.org.ua/2009/05/instytuty-hromadyanskoho-suspilstva-ta-instytut-hromadskyh-orhanizatsij-v-ukrajini-teoretyko-metodolohichni-ta-normoproektni-aspekty/ (дата звернення: 02.11.2017).

2. Крупник А. С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення. *Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2007.* Вип. № 1. URL: http://novyi-stryi.at.ua/gromkontrol/KRUPNYK_A_pro_grom_kontrol.pdf (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 343.34

Андрій Миколайович ЯЩЕНКО,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3956-3487

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

У справі протидії злочинності у сфері громадської безпеки важливу роль відіграють як заходи кримінально-правового, так і кримінологічного характеру. Тісний взаємозв'язок системи цих двох заходів впливу є важливою умовою ефективності протидії будь-якому виду злочинності [0, с. 6]. Враховуючи обмежені межі дійсного дослідження, далі ми зупинимося лише на кримінально-правовому аспекті протидії злочинності у сфері громадської безпеки. У зв'язку з цим, зауважимо, що заходи кримінально-правового характеру, які застосовуються у разі порушення кримінально-правових заборон у сфері громадської безпеки, можна визначити як передбачені КК України засоби державного примусу та заохочення, що застосовуються до осіб, які вчинили злочини, передбачені ст. 255–270-1 КК України. До кола цих заходів можна віднести покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від відбування покарання з випробуванням тощо. Підкреслимо, що у доктрині кримінального права проблемам протидії злочинності у сфері громадської безпеки приділялася увага у працях В. Ємельянова, М. Іманли,

© Ященко А. М., 2017

В. Комісарова, М. Майстренко, М. Панова, А. Савченка, О. Сарнавського, І. Рижова, В. Тихого, М. Хавронюка та інших науковців. Віддаючи належне зусиллям вказаних авторів, зауважимо, що у кримінально-правовій науці, як справедливо зазначає К. А. Волков, не береться під сумнів твердження, відповідно до якого вдосконалення ефективності застосування заходів кримінально-правового характеру, – одне з актуальних завдань теорії і практики кримінального права [0, с. 14]. Здійснення цього завдання вимагає від наукового середовища постійного пошуку науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства України, а також вироблення рекомендацій щодо практики застосування окремих видів заходів кримінально-правового характеру у разі порушення різних видів кримінально-правових заборон. У зв'язку з цим, хотілося б висловити деякі міркування з приводу удосконалення законодавчої регламентації кримінально-правової протидії злочинності у сфері громадської безпеки.

Опрацювання спеціальної літератури дозволяє стверджувати, що питанням вдосконалення кримінально-правової протидії злочинності у сфері громадської безпеки, у різні часи приділялася увага відомих вітчизняних науковців [0, с. 10–16; 0, с. 13; 0, с. 29–30; 0, с. 177–184; 0, с. 379–387]. З більшістю запропонованих авторами висновків і пропозицій варто погодитися, причому низка з них сьогодні уже знаходить своє втілення у КК України. Яскравим свідчення цього, наприклад, є регламентація відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК України). Варто також погодитися і з пропозиціями про розширення предмету злочинів проти порядку обігу зброї, прийняття спеціального закону щодо обігу зброї в Україні, а також з висновком про те, що нелогічним є відсутність у ст. 263-1 КК заохочувальної норми, подібної до ч. 3 ст. 263 КК [0, с. 183; 0, с. 13]. Частиною 3 ст. 263 КК України регламентована можливість звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, передбачений частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

Зазначимо, що заохочувальні норми, юридичним наслідком застосування яких є звільнення від кримінальної відповідальності, у розділі IX Особливої частини КК України «Злочини проти громадської безпеки» знаходять свій вияв ще й у ч. 2 ст. 255, ч. 6 ст. 258, ч. 2 ст. 258-3, ч. 4 ст. 258-5, ч. 6 ст. 260, ч. 4 ст. 265 КК України. У зв'язку з цим, враховуючи той факт, що на відміну від каральних заходів кримінально-правового характеру, звільнення від кримінальної відповідальності не носить примусового характеру, не деформує правового статусу особи, є м'яким засобом впливу, гуманним за своєю суттю і, за умови правильного застосування, досить дієвим і ефективним способом впорядкування суспільних відносин [0, с. 47–52], вважаємо цілком логічним і справедливим передбачити можливість звільнення від кримінальної відповідальності також ще й у відповідних частинах ст. 256, 257, 258-4, 261 КК України. А у випадку відвернення небезпеки, що загрожувала, або відвернення загрози настання певних подій, також і у ст. 266, 267, 270, 270-1 КК України. На нашу думку, слід більш ширше підходити до практики кримінально-правового заохочення, у тому числі й у сфері протидії злочинам проти громадської безпеки. Причому, якщо з цього приводу у будь-кого виникають певні сумніви, то з наукової точки зору викликає інтерес не лише звільнення від кримінальної відповідальності як таке, а ще й звільнення від призначення покарання за нормами розділу IX Особливої частини КК України. Подібне кримінально-правове явище поки що невідомо національному кримінальному законодавству. Водночас з огляду на прагнення України до Європейського співтовариства подібна ідея не позбавлено логіки, оскільки кримінальному законодавству Європейських країн не властивий інститут звільнення від кримінальної відповідальності в тому значенні як ми його розуміємо за національним кримінальним законодавством. Кримінальному законодавству Європейських країн притаманний лише інститут звільнення від призначення покарання чи його реального або подальшого відбування за нормами як Загальної, так і Особливої частини відповідних КК, що у КК України знаходить свій вияв лише у розділі XII його Загальної частини.

Таким чином, при визначенні способів впливу на злочинність у сфері громадської безпеки необхідно використовувати розумний баланс, адже успішне виконання завдань кримінально-правової охорони громадської безпеки забезпечує не тільки практика застосування каральних заходів кримінально-правового характеру, але й, у ряді випадків, практика застосування некаральних заходів, заснованих на заохоченні позитивної постзлочинної поведінки особи, юридичним наслідком реалізації якої може стати не лише звільнення від кримінальної відповідальності, але і звільнення від призначення покарання за нормами Особливої частини КК України.

Список бібліографічних посилань

1. Волков К. А. Эффективность уголовно-правового воздействия по делам о коррупционных преступлениях // Современные проблемы уголовно-правового воздействия : межгос. сб. науч. ст. / редкол.: Е. А. Письменский (отв. ред.) (и др.) ; МВД Украины, Луган. гос. ун-т внутр. дел. им. Э. А. Дидоренко ; Волгоград. гос. ун-т. Луганск : РИО ЛГУВД им. Э. А. Дидоренко, 2013. С. 14–23.

2. Дудоров О. О., Калмиков Д. О. Злочини проти громадської безпеки, безпеки виробництва, безпеки руху та експлуатації транспорту: особливості кваліфікації. *Вісник асоціації кримінального права.* 2014. № 1 (2). С. 176–189.

3. Куц В. М. Деякі аспекти вдосконалення національної кримінально-правової політики // Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми : матеріали міжнар. наук. конф., Донецьк, 17–18 листоп. 2006 р. Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2006. С. 47–52.

4. Панов М., Тихий В. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми). *Вісник академії правових наук України.* 2000. № 3 (22). С. 10–16.

5. Правова доктрина України : у 5 т. Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргареєва та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. Харків : Право, 2013. 1240 с.

6. Противодействие преступности: вопросы теории и практики : курс лекций / под общ. ред. Л. М. Давыденко, М. Л. Давыденко, А. Н. Литвинова. Харьков : Тимченко, 2009. 152 с.

7. Сарнавський О. М. Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 21 с.

8. Тихий В. Актуальні питання застосування та вдосконалення кримінально-правових норм про відповідальність за злочини проти громадської безпеки. *Право України.* 2010. № 10. С. 25–30.

Одержано 07.11.2017

Наукове видання

ПІДГОТОВКА ОХОРОНЦІВ ПРАВОПОРЯДКУ В ХАРКОВІ (1917–2017 РР.)

Збірник наукових статей і тез доповідей
на науково-практичній конференції
до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові

(м. Харків, 25 листопада 2017 р.)

Українською та російською мовами

Відповідальні за випуск: *В. А. Греченко, П. О. Білоус, А. С. Тяпкін*
Корегування списків бібліографічних посилань: *С. С. Тарасова, П. О. Білоус*
Комп'ютерне верстання: *А. О. Зозуля*
Дизайн обкладинки: *А. С. Тяпкін*

Формат 60х84/8. Ум. друк. арк. 39,67. Обл.-вид. арк. 33,46.
Тираж 70 пр. Зам. № 2017-30.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

УДК 358.4

О.Е. Чернавина

Харьковский университет Воздушных Сил им. И. Кожедуба. Харьков

МЕТОДИКА ОБОСНОВАНИЯ РАЦИОНАЛЬНОГО РЕШЕНИЯ НА ВЕДЕНИЕ ВОЗДУШНОЙ РАЗВЕДКИ НЕЗАКОННЫХ ВООРУЖЕННЫХ ФОРМИРОВАНИЙ В ЛЕСИСТОЙ МЕСТНОСТИ

В статье предлагаются основные показатели и критерии обоснования рациональности решения, последовательность приемов и способов получения требуемого результата – повышения эффективности ведения воздушной разведки незаконных вооруженных формирований в лесистой местности.

Ключевые слова: *воздушная разведка, незаконные вооруженные формирования.*

Введение

Постановка проблемы. Одна из важнейших сторон деятельности человека – это поиск и познание неизвестного. Поиск малоразмерных и подвижных целей, является сложной задачей. Иногда время выполнения задачи становиться основой критериальной оценки при принятии решения на использование тех или иных способов, методов и приемов ведения воздушной разведки.

В современных условиях вооруженной борьбы все большее значение приобретает адекватность выбора рациональных способов противодействия незаконным вооруженным формированиям (НВФ). Количество НВФ, размеры территории, на которых возможны их действия, а также последствия таких действий вынуждают искать пути сокращения времени на выявление намерений НВФ, маршрутов их движения, принятие мер по их локализации (уничтожению).

Для решения задач разведки подразделений НФВ на значительных территориях и за короткий промежуток времени возникает необходимость в применении авиации (самолетов, вертолетов, беспилотных летательных аппаратов). Условия лесистой местности усложняют процесс разведки, поэтому принятое решение требует дополнительных обоснований.

Для организации эффективного поиска подразделений НВФ в различных районах в условиях лесистой местности необходима разработка методики обоснования рационального решения на ведение воздушной разведки, изложение которой и является **целью статьи**.

Анализ литературы. Применение авиации для ведения воздушной разведки НВФ в мирное время является дорогостоящим мероприятием, но и последствия действий подразделений НВФ могут оказаться в стоимостном выражении значительно выше затрат на воздушную разведку. Поэтому в рамках разработанной методики потребуется проведение дополнительного анализа и обоснования различных вариантов выполнения боевой задачи и поиска среди них рационального.

Порядок организации воздушной разведки изложен в соответствующих боевых документах, а в научной литературе [1] раскрываются лишь отдельные принципы поиска реальных объектов, показаны основные методы и способы выполнения задач разведки.

На своевременность и эффективность принятых решений по поиску таких объектов как НВФ негативно влияют шаблонный подход к оценке противника и недооценка специфики применения разведывательной авиации и неудовлетворительный учет её возможностей при выполнении задач [2 – 4].

В статьях [5 – 6] затрагивалась проблема поиска НВФ и предлагалась математическая модель выбора рационального маршрута полета самолета, который осуществляет поиск, в том числе с учетом подбора летных экипажей для поисковых действий, рассматривались опознавательные демаскирующие признаки.

Основной материал

Методика принятия решения по ведению воздушной разведки должна включать: определения целей (задач) воздушной разведки; определение показателей эффективности воздушной разведки НВФ (количественных, вероятностных, пространственных, временных); определение критериев оценки эффективности выполнения задачи воздушной разведки НВФ; определение содержания и последовательности выполнения операций при выполнении полетного задания; порядок расчета значений показателей; порядок получения результата.

Целью методики является разработка замысла, и обоснование выбора рационального варианта ведения воздушной разведки НВФ в лесистой местности методом визуального наблюдения в прогнозируемых районах в период светлого времени суток.

Оценка эффективности ведения воздушной разведки НВФ может осуществляться с применением следующих основных показателей.

© О.Е. Чернавина

Количественные показатели: количество районов воздушной разведки (ВР) объекта ($N_{РВР}$); количество маскировочных емкостей ($N_{МЕ}$), перемычек ($N_{Пер}$) в районе; количество личного состава в подразделениях НВФ ($N_{НВФ}$); количество летательных аппаратов (ЛА) ($n_{ла}$) и вылетов на ВР НВФ ($n_{пол}$); количество обнаруженных подразделений НВФ за один вылет ($n_{нвф/пол}$).

Пространственные показатели: размеры районов ведения разведки ($L_{РВР}$); длина маршрута движения НВФ по маскировочной емкости (МЕ) в районе ($L_{МЕ}$); размеры и координаты перемычек, соединяющих маскировочные емкости ($L_{Пер}$); размеры боевых порядков подразделений ($D_{НВФ}$); длина маршрута полета ЛА ($L_{ЛА}$).

Временные показатели: возможное время движения подразделений НВФ по маскировочной емкости ($t_{МЕ}$), по перемычке ($t_{Пер}$); возможное время выхода подразделений НВФ на объекты воздействия ($t_{об}$); полета ЛА к перемычке ($t_{пол}$); время поиска (обнаружения, опознавания, идентификации) на перемычке ($T_п$); время облета перемычек за один вылет ($t_{\sum р}$).

Вероятностные показатели: вероятность выхода НВФ на перемычку ($P_{Пер}$), на объекты ($P_{об}$), вероятность обнаружения подразделений НВФ на перемычке ($P_{об}$); вероятность выполнения задачи воздушной разведки ($P_{ВР}$);

Критерием эффективности принятого варианта воздушной разведки НВФ является максимальное значение вероятности обнаружения подразделений НВФ из всех разработанных вариантов при условии одинаковых временных и материальных затрат.

Методика предполагает заблаговременное проведение оценки обстановки, в том числе: оценку возможного состава НВФ, их экипировку, вооружение, задачи, их возможности; оценка объектов возможной диверсии, их важности, расположения, путей подхода, уязвимых элементов; оценка местности, проходимости лесных массивов, параметров маскировочных емкостей (МЕ), перемычек, соединяющих эти емкости, возможных мест проведения боевого слаживания, отдыха, маршрутов выдвижения, их протяженность, площади и координаты основных точек и пунктов для ориентирования на местности; оценки возможностей сил и средств, выделенных для борьбы с НВФ, их возможность по проведению разведки, оповещения и связи с местной администрацией и населением; оценку климатических условий, времени года и времени суток. Результаты оценки обстановки в формализованном виде хранятся на средствах автоматизации процессов принятия решений и периодически обновляются соответствующими должностными лицами.

При оценке местоположения НВФ необходимо определить размеры района для ведения ВР, маскировочные емкости (S_i), где могут находиться НВФ при движении к объекту, перемычки (L_j) соединяющих эти емкости и объекты возможного воздействия (M_k), рис. 1.

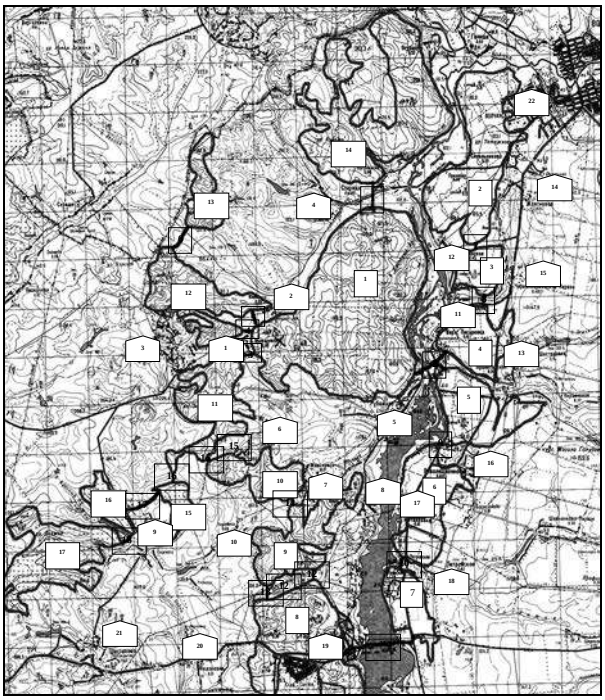

Рис. 1. Оценка района воздушной разведки

Для решения задачи обнаружения объекта на открытом участке местности (перемычке) разработана модель движения групп НВФ по маскировочным емкостям, перемычкам и объектам воздействия (рис. 2). Принятая модель движения НВФ справедлива в рамках следующих ограничений и допущений:

– объект (подразделение) движется равномерно со скоростью, соответствующей нормативам передвижения по местности рассматриваемых тактических групп;

– при движении НВФ по перемычке, когда первый человек из группы НВФ входит в следующую маскировочную емкость, последний человек еще только движется по перемычке;

– скорость движения боевика равна скорости передвижения подразделения НВФ;

– в процессе движения параметры боевого порядка изменяются при выходе из леса на перемычку и при входе опять в лес, рис. 3.

Модель построения боевого порядка групп НВФ рассмотрена в статье [6].

$$t_{äâМЕ_1} = \frac{L_{ì\ Å}}{V_{ì\ Å}}; \qquad (1)$$

$$t_{ääÏ} = \frac{\Delta D_{ÁÏ\ ì\ Å}}{V_{ì\ Å}} + \frac{L_{ï}}{V_{ï}}; \qquad (2)$$

$$t_{äâì\ Å_2} = \frac{\Delta D_{ÁÏ\ ï}}{V_{ï}} + \frac{L_{ì\ Å}}{V_{ì\ Å}}, \qquad (3)$$

где $t_{двМЕ}$, $t_{двП}$ – время движения НВФ по маскировочной емкости и по перемычке;

$\Delta D_{БПМЕ}$, $\Delta D_{БПП}$ – размеры построения боевого порядка в маскировочной емкости и на перемычке;

L_{ME}, $L_{П}$ – длины маршрутов движения НВФ по маскировочной емкости и по перемычке;

V_{ME}, $V_{П}$ – скорость движения НВФ по маскировочной емкости и по перемычке.

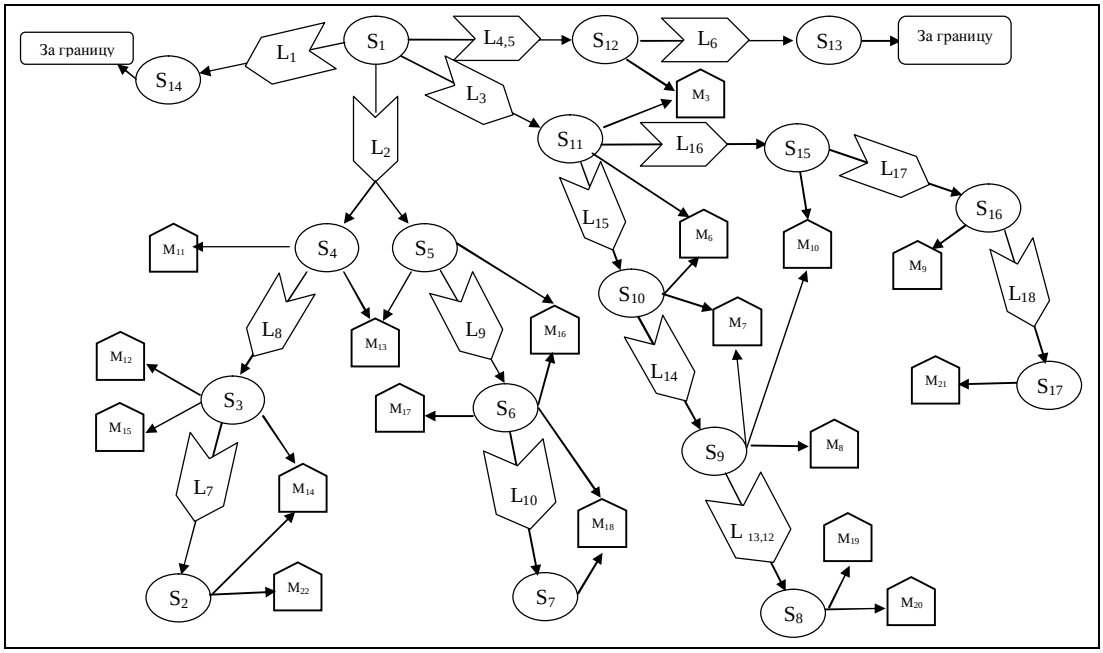

Рис. 2. Формализованная модель движения групп НВФ

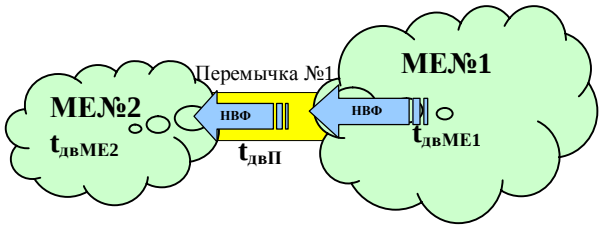

Рис. 3. Модель движения НВФ по маскировочной емкости с выходом на перемычку и входом в следующую емкость

Для практики проводятся расчеты с разным количеством боевиков в подразделениях НВФ (по задачам) от 9 до 150 человек и размером групп в боевых порядках при передвижении. Например, для группы из 9 человек длина боевого порядка составит 18 метров в маскировочной емкости и 60 метров на перемычке. Результаты оценки обстановки для рассмотренного примера оформлены в виде таблицы исходных данных с последующими расчетами времени выхода НВФ на перемычки и на объект воздействия, (табл. 1).

Таблица 1

Расчет времени выхода НВФ на перемычки и на объект воздействия

Количество людей в подразделении НВФ (по задачам) $N_{НВФ}$	Размеры групп НВФ в боевых порядках при передвижении (Dнвф), м		Длина пути проходимого НВФ (L),м					Время движения НВФ (мин)				
	В МЕ S_i	На перемычке L_j	№ п/п	L_{MEi}	$L_{Пj}$	К объекту №M_k	по M_k	$t_{двМЕi}$	$t_{двПj}$	$t_{двМЕi}$	M_k	Конечное время движения
9	18	60	1	6000	2000	11	100	361	31	181	2	576

Расчеты времени движения НВФ по маскировочным емкостям и по перемычке проводятся по формулам (1) – (3). Результаты варианта расчетов одного из маршрутов движения НВФ к объекту воздействия №11 из маскировочной емкости №1 (рис. 1) наименьшим составом группы НВФ представлены в табл. 1. Подобные расчеты производятся для всех маршрутов возможного движения согласно схеме предполагаемых действий НВФ (рис. 2).

Так из проведенных для рассматриваемого примера расчетов видно, что время перемещения НВФ до близлежащей перемычки составит 1 час 24 минуты и до самой удаленной перемычки в районе – 15 часов 36 минут. Период времени между рассве-

том и наступлением темноты летом максимум – 15 часов, зимой – 8 часов. Поэтому главная задача ВР – обнаружить НВФ до начала темноты и до выхода боевиков на объект воздействия.

Описанный в книге [2] способ поиска по данным первичного обнаружения (вторичный поиск или поиск «по вызову») – поиск в районе обнаружения применяется при наличии данных о месте объекта поиска и превышении скорости наблюдателя объекта. При этом поиске применяется способ маневрирования – по логарифмической спирали (расходящаяся коробочка). По результатам анализа применимости данного способа для просмотра данного района, можно сделать выводы:

– способ маневрирования позволяет просмотреть восемь перемычек, однако время просмотра не совпадает со временем выхода объекта на открытый участок местности (табл. 2);

– в районе «№1» необходимо осуществлять столько полетов, сколько перемычек, потому что интервал времени прохода НВФ перемычек по времени больше, чем время подлета ЛА.

Таблица 2

Вероятность выполнения задачи поиска НВФ способом маневрирования – по логарифмической спирали (расходящаяся коробочка)

№ п/п	Номер просматриваемой перемычки в районе №1	Потребное время д ля просмотра перемычки ($t_{потребн}$)(ч:мин)	Время пролета над перемычкой ($t_{разведки}$)(ч:мин)	$P_{обн}$
1	5	1:24 – 1:37	6:07	0
2	4	1:24 – 1:31	6:07	0
3	3	1:24 – 1:34	6:07	0
4	6	6:36 – 6:55	6:20	0
5	15	6:36 – 6:40	6:21	0
6	16	7:36 – 7:43	6:28	0
7	14	10:42 – 10:46	6:29	0
8	2	6:00 – 6:31	6:32	0

С использованием разработанной методики оценки обстановки были рассмотрены дополнительно еще три района предполагаемого местонахождения НВФ.

Для удобства принятия решения на воздушную разведку в нескольких районах нахождения НВФ представлена формализованная модель времени выхода НВФ на перемычки (рис. 4).

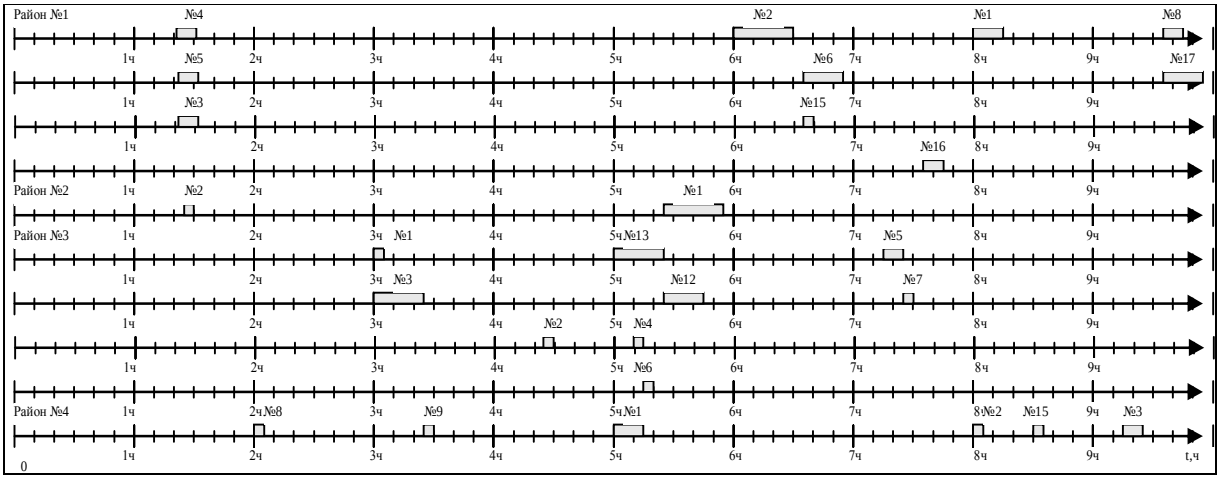

Рис. 4. Формализованная модель оценки обстановки по районам присутствия НВФ

На рис. 4 показаны четыре района, в которых была произведена оценка обстановки. Оценка обстановки заключается в определении времени выхода групп НВФ на перемычки и время прохождения по ним.

Из представленной модели видно, в какой период времени, сколько перемычек и в каких районах можно осуществить воздушную разведку. Например, в период с часу до двух можно осуществить воздушную разведку в двух районах № 1 и № 2 и просмотреть 4 перемычки. Наибольшее количество перемычек приходится на период с пяти до шести часов – три района № 2, 3, 4 и шесть перемычек. При необходимости можно выбрать такой маршрут полета, при котором будут просмотрены также максимальное количество перемычек, но в двух районах и при этом охватить период времени два часа (с 6 до 8 часов) при времени полета 52 минуты.

Применение метода сетевого планирования при организации разведки НВФ позволяет выявить и составить «расписание» облета характерных точек обнаружения НВФ. Основным инструментом данного метода является сетевой график (рис. 5), который позволяет:

выявить перечень точек облета по данному варианту разведки;

наглядно представить порядок следования летательного аппарата (ЛА) на маршруте;

определить время и длительности нахождения ЛА над требуемой точкой маршрута;

определить критические точки временного пересечения маршрутов в разных районах и пути оптимизации маршрута полета;

определить резервы времени на каждом маршруте и в каждом районе и др.

Расчеты для иллюстрации применения метода сетевого планирования показывают, что в рассмотренном практическом примере рациональным по эффективности разведки окажется один из маршрутов, причем, только в определенный период времени (рис. 5).

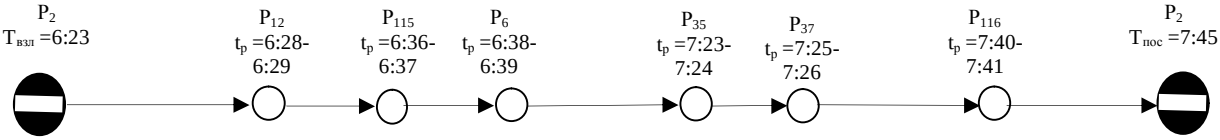

Рис. 5. Вариант рационального маршрута полета на воздушную разведку в районах присутствия различных по составу групп НВФ

Однако такой вид сетевого графика для летного состава будет не удобен в применении, поэтому предлагается строить график на фоне карты или в виде схемы маршрута рис. 6.

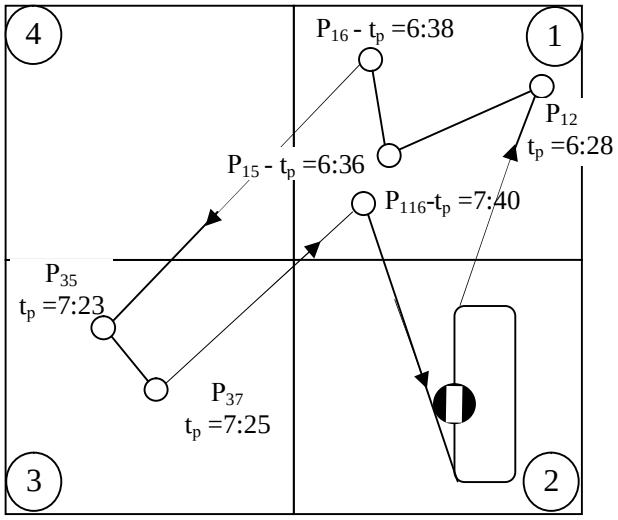

Рис. 6. Схема рационального маршрута полета на воздушную разведку НВФ

На рис. 6 показаны четыре района поиска, маршрут рассчитан на полет в двух районах

Вероятность обнаружения НВФ на перемычке летчиком наблюдателем рассчитывается по формуле 4:

$$P_{\text{îáí}12} = P(S_2) - P(S_1) = \\ = \frac{1}{2}\left[\hat{O}\left(\frac{S_2 - t_0 V_0}{\sqrt{2}t_0\sigma_V}\right) - \hat{O}\left(\frac{S_1 - t_0 V_0}{\sqrt{2}t_0\sigma_V}\right)\right], \qquad (4)$$

где S_2, – длина пути пройденного НВФ по МЕ (S_i), по перемычке (L_j);

S_1 – длина пути пройденного НВФ по МЕ (S_i) до начала перемычки (L_j);

t_0 – время наблюдения летчиком за объектом НВФ;

V_0 – средняя скорость движения НВФ;

σ_v – дисперсия.

Вероятность выполнения воздушной разведки при полете с заданным маршрутом рассчитывается по формуле:

$$P_{\text{ðàçâåäêè}} = 1 - (1 - P_1)(1 - P_2)(...)(1 - P_n). \qquad (5)$$

Данные расчетов представлены в табл. 3.

Таблица 3

Вероятность обнаружения НВФ на перемычке и вероятность выполнения разведки

№	Номер перемычки	Номер района	P_{01}	P_{02}	P_{03}	P_{04}	P_{05}	P_{06}	$P_{вып.зад}$
1	2	1	0,70	0,39	0,27	0,20	0,16	0,14	0,99
2	15	1	0,18	0,09	0,06	0,05	0,04	0,03	0,92
3	6	1	0,61	0,33	0,22	0,17	0,14	0,11	0,79
4	5	3	0,83	0,51	0,35	0,27	0,22	0,18	0,68
5	7	3	0,76	0,45	0,31	0,23	0,19	0,16	0,59
6	16	1	0,45	0,23	0,16	0,12	0,09	0,08	0,52

В табл. 4 представлены результаты сравнения способ поиска по данным первичного обнаружения с применением способа маневрирования – по логарифмической спирали (расходящаяся коробочка) и по перемычкам. Из табл. 4 видно, что поиск по перемычкам выполняется целенаправленно с достаточно высокой вероятностью обнаружения НВФ на заданных перемычках и высокой вероятностью выполнения задачи по ведению воздушной разведки в целом.

Таблица 4

Вероятность выполнения задания при ведении воздушной разведки незаконных вооруженных формирований в лесистой местности

Параметры поиска	Способ маневрирования при ведении ВР визуальным наблюдением	
	По перемычкам	По логарифмической спирали
Количество районов просматриваемых за вылет ЛА	2	1
Количество перемычек просматриваемых за вылет	6	8
Вероятность обнаружения НВФ на перемычках	0,03 – 0,83	0
Длина маршрута полета	203	219
Время выполнения задания	52	32
Скорость полета	переменная	400км/ч
Расход топлива	418кг	232кг
Вероятность выполнения задания	0,5-0,9	0

Выводы

Выводы из результатов проведения воздушной разведки для рассмотренного примера могут будут следующими:

1. Если ни одной группы НВФ не обнаружено ни на одной перемычке, то противник «затаился» в маскировочной емкости. В этом случае необходимо осуществить повторный вылет на разведку.

2. Если группа НВФ обнаружена на одной из перемычек (L_j), то НВФ скорее всего движется по направлению к объекту M_k.

3. Если на двух и более перемычках обнаружены группы НВФ, то формирование, возможно, разделилось по задачам, по объектам.

Таким образом, рассмотренные в статье основные показатели и критерии, найденные методы их решения, предложенный порядок обоснования принятого рационального решения на ведение воздушной разведки, и составляют содержание разработанной методики, цель применения которой – повышения эффективности ведения воздушной разведки незаконных вооруженных формирований в лесистой местности.

Список литературы

1. *Абчук В.А. Поиск объектов / В.А. Абчук, В.Г. Суздаль. – М.: Сов. радио, 1977. – 336 с.*
2. *Букреев Ю.Д., Золотов Л.С., Каратуев М.И. Контртеррористическая операция на Северном Кавказе: основные уроки и выводы / Ю.Д. Букреев, Л.С. Золотов, М.И. Каратуев // Военная мысль. – 2000. – № 3. – С. 7-9.*
3. *Воробьев И.И. Специальные войсковые действия в вооруженном конфликте / И.И. Воробьев, В.А. Киселёв // Военная мысль. – 2000. – №1. – С. 26-37.*
4. *Трюхан О.Н. Тактика авиации в локальных войнах и вооруженных конфликтах: опыт, анализ, тенденции. – К.: НАОУ, 2005. – 350 с.*
5. *Определение физиологических возможностей летных экипажей которые осуществили вынужденную посадку на территории противника / Т.А. Сутюшев, В.Г. Шахбазов, Н.М. Григорьева, Д.В. Кликман, Н.В. Коваленко, О.Е. Чернавина // Зб. научн. тр. ХВУ. – Х.: ХВУ, 2001. – Вип. 1(39). – С. 31-32.*
6. *Чернавина О.Е. Пізнавальні демаскуючі ознаки іррегулярних формувань / О.Е. Чернавина // Системи озброєння і військова техніка. – 2007. –№ 3. – С. 82-83.*

Поступила в редколлегию 14.09.2010

Рецензент: д-р воен. наук, проф. Г.А. Дробаха, Харьковский университет Воздуных Сил им. И. Кожедуба, Харьков.

МЕТОДИКА ОБГРУНТУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО РІШЕННЯ НА ВЕДЕННЯ ПОВІТРЯНОЇ РОЗВІДКИ НЕЗАКОННИХ ОЗБРОЄНИХ ФОРМУВАНЬ В ЛІСИСТІЙ МІСЦЕВОСТІ

О.Є. Чернавіна

У статті пропонуються основні показники і критерії обгрунтування раціональності рішення, послідовність прийомів і способів отримання необхідного результату – підвищення ефективності ведення повітряної розвідки незаконних озброєних формувань в лісистій місцевості.

Ключові слова: *повітряна розвідка, незаконні озброєні формування.*

METHOD OF GROUND OF RATIONAL DECISION ON CONDUCT OF AIR SECRET SERVICE OF THE ILLEGAL ARMED FORMINGS IN WOODLAND

O.Ye. Chernavina

Basic indexes and criteria of ground of rationality of decision are offered in the article, a sequence of receptions and methods of receipt of the required result is increases of efficiency of conduct of air secret service of the illegal armed formings in a woodland.

Keywords: *air secret service, illegal armed formings.*